MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE

LETNIK: I. EBOLI, 1. NOV. - 15. DEC. 1945. ŠTEV. 1-3.

NASLOVNO STRAN RISAL LUDVIK DEMŠAR

3. Ljubo . . . . . Prisegamo
3. Uredništvo. . . . . Uvodna beseda
4. Kunstelj . . . . . Človek in cerkev
6. Kunstelj . . . . . Družina
8. Jenko . . . . . Razmišljanje o naši bodoči vojski
12. Jenko . . . . . Mi in obveščevalna
16. Lobar . . . . . Obnova
17. Ljubo . . . . . Naš Grlej
18. Jeruc . . . . . Užgi mi križ
18. Jeruc . . . . . Mamica čaka
19. Ljubo . . . . . "Madonna della Scala"
20. Pfeifer . . . . . Pohod
20. Mojca . . . . . Zakaj sem v bolnišnico
21. Mojca . . . . . Kje si junak
21. . . . . Kronika
23. . . . . Uredniški kotiček
24. Stary . . . . . "Ha - ha"

LIST OPREMIL POLJANSKI

ILUSTRACIJE STARY

PRISEGAMO

Prisegam , da bomo složni
kot ena volja, čvrst obroč,
dokler s vrag brezbožni
ne bo ot svoje moč!

Prisegamo, da bomo jekle
Pravice v borbi proti zlu
da bomo kakor stekl
kristalno v srca dnu!

Prisegamo, da kot granitni
stebri resnice bomo vsi,
br niki da k matni
svobode bomo mi!

Prisegamo, da kot iz bronu
ljubezni bomo srca skle,
da kot iz zlata zvona
na pesmi zaženemo!

Prisegamo ob grobu žrtev,
da bomo složni vekomaj!
Prisegamo! In žrtev
izdajnik bode naj!

UVODNA BESEDA

"V začetku je bila beseda ..." pravi v svojem uvodu Sv.pismo in vse je po njej nastalo in brez nje ni nič nastalo, kar je nastalega v njej je bilo življenje in je bila luč ljudi - in luč sveti v temi".

Čeprav je to citat iz najsvetnejše literature, velja tudi sicer v prenesenem pomenu za prikaz razvoja življenske poti človeštva. Nimamo namena spuščati se v versko razglabljanje, ker hočemo v prenesenem pomenu (beseda je beseda, ne v smislu Sv.pisma - Bog) podariti, da je beseda ena gibalna sila, ki dviga duhovni, kulturni, moralni nivo človeštva. Ona druži in razdvaja, vpliva dobro in vpliva slabo, daje izraz misli in ideji, oblikuje čustvo in zgodovino. Iz tega spregovori človek v korist in obrambo nečesa dobrega ter grdo in dviga glas proti nečemu slabemu. S tem pa ni mišljen program obene stranke in ne ideja katerega koli svetovno nazorskega prepričanja. Mišljena je le objektivna resnica, o kateri teži vsakdo, ki doživlja tragedijo današnjega časa. Iskanje resnice in zidanje novih načrtov na spoznanju preteklosti ter polpreteklosti je naše vodilo. Vodilo, ki naj obenem kliče po koncentraciji vseh slovenskih in jugoslovanskih emigrantov, pa naj se nahajajo kjerkoli. Dokler bomo tičali glave v pesek, toliko časa ne bomo imeli nove Jugoslavije!

Ne trdimo, da smo ravno mi tisti, ki smo poklicani, da razčiščujemo zmedo pojmov in dejstev ter da smo ravno mi tisti, ki imamo sto odstotno pravilno linijo, toda mnenja smo, da nekdo mora pričeti! In ker je minulo že polnih šest mesecev od majske emigracije, pa še ni nikjer ne duha ne sluha o kaki enotnosti, marveč stoje še povsod kruto postavljeni plotovi, smatramo za nujno in čisto primerno, da pričnemo te plotove razbijati. Iskati krivce za naš sedanji poraz odn. blatiti se vsevprek, se ne pravi delati za narod! In prav ta naroda pričakuje od nas - rešitve!

Gremo se vsakovrstne kombinacije, vsak bi rad zlezel čimvišje, ne glede na svojo sposobnost in zmoglivost. Postaviti prave ljudi na pravo mesto je naše geslo! In tega se bomo v svojih glasilih ter kvitkih načelno držali. Ali se kregamo, ko nas dogodki prenitevajo! To pa ni vprašanje samo idejne neizgrajenosti, marveč tudi pasti, še prav posebno: borbe za koritk!

Ljubimo odkrito besedo, ker ljubimo svoj narod. In, ker ljubimo svoj narod, dvigamo naš glas v obrambo njegovih interesov! Proč s plotovi, ki si jih posamezniki grade okrog sebe, kor nas bo sicer narod pravtako zavrgel, kot je komunistične mogotce.

"MI IN SVET" naj odkriva naši emigraciji pogled naprej, naj jo navaja na razmišljanje, sklepanje in ukrepe, ki bodo koristni našemu narodu v odnosu napram svojim bratom, svojim sosedom, napram evropski zajednici in preko nje ostalemu svetu. Ne varajmo se: Imamo dolžnosti in obstojajo obveznosti, ki jih imamo kot narod napram jugu in severu, vzhodu in zapadu!

Bernard Newman je v tedniku "London Calling" (14 - 2o. oktober 45. napisal v članku "Politični položaj na Balkanu" (Glej "Glas zaveznikov, 15. okt.45.), med drugim sledeče: "Poznam staro geslo: Balkan balkanskim narodom! Mi (Angleži) bi ga glasno oznanjali, če bi živeli tam."

To smo Vam hoteli, kot dobri Slovenci in Jugoslovani, povedati ob prvi številki naše revije, ki naj gre od taborišča do taborišča in združuje z besedo vse, ki so dobre volje.

Človek in cerkev

Staro vprašanje človeku: "Kaj mislite o Kristusu?" je danes prešlo v drugo: "Kaj mislite o Cerkvi?" Pred nas ne stopa Cerkev samo kot dejstvo, izoblikovano v tisočletni zgodovini dajavnega krščanstva, ampak kot organizacija, ki je stavljala in še stavlja določene zahteve, ki so modernemu človeku vsaj težke, če že ne odveč. Mimo tega dejstva, ki ga označujemo danes posebej za nas kot "KATOLIŠKA CERKEV", človek iti ne more. Zato so tudi mnogotere sodbe o njej.

Nekateri vidijo v Katoliški Cerkvi že preživelo silo, okostenelo ogrodje srednjeveške veličine, ki je človeku samo v oviro, nikakor pa ne v oporo; Cerkev je izgubila nekdanji vpliv, ker ni dojela hotenja teh časov ter se je nahor zaklenila za visoke samostanske zidove, vstrajajoč v starokopitnem pojmovanju verske strogosti, neupoštevajoč hrepenenja in težnj modernega človeka. Rádi se ustavijo na rahlih, ki so ji bile zadane po njeni krivdi ali brez njene krivde v dobi humanizma in pozitivizma in svojevoljno tolmačijo njeno ravnanje, da bi ohranili sliko neke krute apsolutistične organizacije, kateri naj bi bilo vse dovoljeno, da bi uresničila svoj sveter, ki pa naj bi bil prav nadvlada nad svetom. Ako bi govorili s sv. pismom in z Dostojevskim, bi katoliško Cerkev tako podlegla satanovi skušnjavi. Tako more zavzeti človek neko sovražno stališče napram Cerkvi, stališče, ki je mnogokrat za marsikoga vodilno za motrenje zgodovine, pa tudi sedanjega žitja in bitja katoliške Cerkve.

Drugi danes vidijo v Cerkvi mogočno moralno moč, ki se v svoji polni sili postavlja v nasprotje rdeči internacionali v gigantskem boju, ki naj ga v politični areni izvojujeta demokracija in totalitarizem, v idejnem pogledu pa krščanstvo in historični materializem v komunizmu. Rasi primerjajo ustroj in organizacijo, ki je vidna posebej v predstavništvu organizacijam totalitarnih sistemov (boljševizma), ki naj bi hoteli danes obvladati svet. Ne vedo namreč, da neki monarhični princip verske organizacije kot je Cerkev, najbolj odgovarja naravnemu redu, ter nalogam, ki naj jih ta vrši. Do takih primerjav je mogoče priti, ako poznabizgradnje oklepa organizacijski sistem, ki naj mu dajal nek videz duhovno vsebino, na bistvo Cerkve, ki ga kot nujni okvir njene no diktature.

Drugi spet sprejemajo Cerkev tako, kot se sama definira, t.j. socijalno, duhovno, popolno družbo z določenim metafizičnim nalogom, ki pa ji je odločeno delo v fizičnem svetu.

...naj bo kakorkoli, gotovo je, da Katoliška Cerkev je dejstvo, ki mo kakorkoli ne more ali noče iti. Kako to dejstvo tolmačimo, v kakšne kalupe ga hočemo stisniti, je pa druga vprašanje.

Za pravo sodbo moramo ugotoviti načela, ki nas naj vodijo, da moremo pravilno - "sine ira et studio" - soditi Cerkev. Gotovo je, da moramo biti naši sodbi zgoraj navedenih pričetnih spoznanj druge druzbe, dodati pa moramo še načela, ki se tičejo fundamentalne verske družbe. Ugotoviti moramo smoter družbe, ugotoviti naloge, pa tudi sredstva, ki vodijo k smotru.

Cerkev je po ustanovnem aktu, ki je božjepraven in po ustanovitelju ki si ga kot tega človek privzame obliko, religiozna družba, ki ima za naloge voditi človeka v fizičnem svetu in iz materialnega sveta v metafizičnega. Da more vršiti te naloge, ima sredstva, ki so spet nadnaravnega značenja, dasi jih ni mogoče rešiti nekih teritorialnih ekscidencij. Tako je v Cerkvi dvojni elementa božji in človeški. Cerkvi moramo soditi, ko imamo pred očmi njene naloge in naloge, ki se ji dajo. Moramo pri tem presoditi tudi subjekt, pravice in dolžnosti, ki jih nadnaravne družbe v naravnem svetu ima. Pravtako je tudi razumevanje njenega zgodovinskega poslanstva spraviti v sklad le po jasnem motrenju smotra in sredstev, ki jih Cerkev ima. Tako je mogoče rešiti nejasnost in eksponiranost.

Cerkev dviga človeka v nadnaravni svet, po svojem ustanovitelju ima cilj voditi človeka v materialnem svetu, da more nekoč preiti v polnost poletu v samo duhovni svet. Že to vrši svojo službo z učenjem, da posreduje ustanovitljev nauk, da daje postave, da določa uporabo sredstev. Bistvene naloge v ljudeh za vse čase, vse kraje in vse ljudi. Tako more Cerkev za dosego smotra rabiti in uporabiti vsa sredstva, ki vodijo k temu; seveda v polnem razmerju z metafizičnim smotrom. Avtorelno sredstvo je nujno v nasprotju s smotrom in je nujno izključeno da bi se smelo uporabiti za dosego cilja.

Cerkev kot organizacija ima v svoji naravi osnovne linije, od katerih odstopiti ne sme, ker so božjepravne, kot je to n.pr. episkopat in primat, ali da ome brani in nalaga nauk, ki ji je od boga pozitivno dan ter je ohranjen v razodetju in tradiciji. Cerkev bi zavrgla svojo božjepravnost in tudi svoj raison d'etre, ako bi kakorkoli v tem popustila. Ima pa danes mnogo drugih stvari, ki jih je prinesel zgodovinski razvoj in jih zopet odnesel, ker so podvržene spremembam.

Fizionomija Cerkve razvoja osnovnih potvin se spreminja. Imamo možnosti in zmožnosti, ki jih bo aplikaciji nalog moč pobiti, da izvrši dane naloge, ima sredstva, da jih uporabi. Spremembe, možnosti, udejstvovanja so pojavi, ki nujno označujejo nekaj novega.

Vemo, da to "novo" ne zmeči spremembe bistva Cerkve, kakor ga je dal Kristus. Potrebno je za to, da se določi meja med nespremenljivim bistvom ter spremenljivimi akcidencami. Ne samo moje, poznati moramo tudi zakone, ali če hočete, krit rije, da določimo in ločimo to dvoje. Ali ne bi bila za to zadostna konstatacija, kakšna je bila Cerkev ob svojem rojstvu, da bo takoj jasna slika, kako so vsa drugotna dejstva samo pristopila k temu osnovnemu dejstvu?

To je polje, kjer se srečata stalnost in razvoj, teorija in praksa višave svetosti ter človekove bede. Vemo, ali sledi boj med statiko in dinamiko, ali je to boj evolucija ali evolucije.

"Novo" je že v svobodi Cerkve, ki jo je dal Kristus, ko je osnovi del naloge razvoja. V ustanovni listini je Cerkvi vpisana formula, da more rasti, prospevati in svetiti. To je povedal, kakor tudi zakon dinamike, ki je dan vsaki stvari. Narava se ne spreminja, spreminjajo se aplikacije, rastlice, ljubezen se ne spreminja, posreduje se pa novim množicam. Cerkev ima svobodo, ki zmeči avtonomijo udejstvovanja v vseh vsega, kar je in po čemer eksistira.

Ločeno more biti to dvoje, nespremenljiva substanca, svobodne kontingence. Jasni morajo biti odnosi med obema, ne smejo in ne more biti

do antega nizma, anarhije ali izkvare. Poboža ni samo dana, temveč je nalo vsa, ker je Cerkev organizem in organizacija, ki se bori učinkovito, ker zahteva osebno iniciativo, ker je univerzalna. Je sicer ta pojem relativnega značaja, ali Cerkev jo je uporabila in jo bo uporabljala vsak čas svojega obstoja.

/Nadaljevanje/.

DRUŽINA

Vsaka vojna, posebej še, ko ji je pridružena revolucija, do dna pretresa vse elje in zgrabo človeške družbe. Ni čuda, da si je težko dobiti jasno sliko o vsem razdejanju in uničenju, tako v materialnem oziru, še bolj pa v moralnem, duhovnem, - kot je nastalo na slovenskem v zadnjih letih. Šele na koncu nesreče same je mogoče dobiti približno sliko o razdejanju ter oceniti vso škodo, ki jo je napravil vihar.

Ni čuda, da je v tem velikem potresu bila ranjena in mnogokdaj razdejana družina, ki je tudi še danes izpostavljena težkim sunkom, ki so jo pretresli v osnovah, ter groze uničiti to osnovno celico človeške družbe. Zato je nujno, da se ne samo zavedamo tega, temveč, da poiščemo spet one osnove, na katerih mora biti zgrajena, da doseže cilj, ki ji je dan.

1./ Socialna izgradnja družbe zahteva poleg samoterno urejenih zakonov, tudi osnovne celice, ki sicer niso popolne, vendar pa imajo določen delež samobitnosti in tudi samostojnega življenja. Vir življenja, prva šola, prvi izraz socialne vezanosti za človeka je prav družina. Iz družine jemlje narod svoje osnove, družina je temeljna celica države, družina pomeni napredek in zdravje družbe.

Etnologija nam kaže nasprotje nauku pozitivistov, /Bebel, Morgan, Sergij/, ki so prenesli darvinizem iz fizičnega in biološkega sveta v nadorganski in socialni svet ter v nujnosti razvoja zahtevali tudi za družino v početku popolno anarhijo zakonskega in družinskega življenja. Divjak živi v promiskuiteti, iz katere le počasi prehaja v družabno, nomadsko obliko črede; ta spet prehaja v poliandrijo matriarhalne dobe ter nako nasprotje tega v patriarhatu, iz česar je le končni rezultat monogamija. Nevzdržljivost grobe, materialistično - historične filozofije popravlja monizem z naukom o večnosti materije, gledе družine pa transformizem ter teistični evolucionizem, ki ugotavlja potrebnost družine ne samo kot spopolnitev človeške družbe, ampak tudi kot preprosto ohranitev življenja /Wallace/. Etnologija pa dokazuje danes, ko zavrača teorije s prejudiciji, z etičnim elementom tako iz historične dognanosti kot iz proučevanja današnjih primitivnih ljudstev, da ne moremo govoriti o evoluciji osnov in bistva družine, temveč moremo le ugotavljati, da je propad sledil napredku, ki je v progresivnem težnju zavrgel globoke fundamente družine.

Etnologija potrjuje krščansko tradicijo o družini, ki je postavljena od Boga neposredno z namenom, da daje in vzgaja rod ter ima tako po svoji naravi prvo mesto, prvo mesto pa tudi po pravicah v vsaki družbi. Takšna je bila družina v začetku. Imela je karakterične note, ki jih je ohranjala več ali manj v vsej zgodovini. Tako poveljuje oče avtoriteto v veri, v očetovstvu, v sodstvu pa je tudi vez v enotnosti in nerazdružljivosti družine. Njemu je dana naloga, da ohranja in prenaša tradicije dedov, religije, etike naroda in države. Se propade družina, propade iz etičnih razlogov, redkokdaj iz drugih. Kropad pa označuje **ločitev in umor bodisi rodu, ali zakonskega druga.**

Ko postavlja krščanstvo družino na svetost zakona, ji daje prav s povdarkom zakramenta ne samo edinost in nerazvezljivost, ampak tudi ugotavlja osnovno enakost, kar uničuje egoizem individua, pa odklanja

tudi egoizem države, ko zahteva od nje samo pomoč le pri defektih ter v materialni opori. Iz te svetosti v najglobljem smislu, pa izvira tudi odgovornost z koncev, posebej še v vzreji in vzgoji otrok. Ne samo aksiom da "kakršna bo družina taka bo družba", kar je danes pri nas potrjeno v živo s ko uničevalnim redom v naši državi, temveč tudi osnovne zahteve za ohranitev vrste in rodu, za organično enotnost družbe, za blaginjo posameznika in celote, zahtevajo že po naravnem pravu svetost in nedotakljivost družine.

Družina ni popolna družba, ki bi imela sama v sebi vsa sredstva za dosego svojega smotra, kot imeta to Cerkev in država, temveč je subordinirana državi, ki ima nalogo intervenirati v pomanjkljivostih.

2./Vir in osnova družine je zakon, ki je vez, sklenjena po medsebojni pogodbi, po kateri ne ohranja samo človek sebe samega v prihodnosti, ampak tudi najde svojo izpopolnitev kot posameznik. Namen zakona je prav ta, da daje, redi in vzgaja nov rod. Sekundarni so še drugi nameni, kot medsebojna pomoč in remedium concupiscentiae.

Iz tega pa izvirata tudi bistveni lastnosti zakona, katerih prva je zveza enega z eno. Monogamija izključuje poligamijo, pa tudi poliandrijo, zavrača vsako prešestvo. Ta edinost ni zahteva samo naravnega zakonika, temveč tudi osnovna z misel prave civilizacije, je zahteva razuma, ki ga oplemeniti krščanstvo. Mož je glava, a žena je kraljica doma in družine. Kakor enotnost pravtako je nujna druga lastnost ki hoče popolno nerazvezljivost. Ločitev pomeni razvalino naroda, države in družbe. Splošni blagor nikjer ni toliko preizkušen, kot prav pri zakonu, kjer ga je treba vedno predstavljati blaginji posameznika. Ni razloga, ki bi podrl to naravno zahtevo pameti, potrjeno po Kristusovem evangeliju. Sicer nastopajo krivce, ki otežkočujejo skupno življenje, ali v bistvu bomo spoznali le grobi egoizem, mnogokrat podpiran po materialističnem pojmovanju življenja, obenem pa tudi po nekem sentimentalnem pritrjevanju napačne težnje po svoboči. Le v trdnem prepričanju da niso težote samo v družinskem življenju, temveč v poklicnem delu še mnogokdaj trše, da vsaka socialna institucija ima svoje težke strani, a ima tudi svoje pozitivne, ako moremo nasprotne označiti kot negativne. Kot smo ugotovili tudi zakon predpostavlja splošno dobro predprivatne dobrine. Zakon je naravni zakon. Zato zahteva naravnih ljudi in ne izumetničenih, močnih, predvsem duhovno močnih, da ne podležejo strasti mor lnih osnov, na katerih je zgrajeno to svetišče. Mislim, da morejo najti takšni svoje poslednje globine in osnove v krščanstvu.

Globoke motnje, ki pretresajo sodobnega človeka in moderno druž bo, imajo svoje osnove v nemoralni. Dokazov iz zgodovine nam ne manjka, pa najsi gledamo pojmovanje in življenje družine v svetu, ki ga riše stari Testament, ali pa študiramo razkroj starega Rima, ki se danes ponavlja. Neomaltuzianizem ali kontrola rojstev na materialistični bazi ni prvenstveno verski, temveč moralni socialni pomen. Ako je vsaka bolezen maščevanje razžaljene narave, kako je to očito šele v zakonu. Porast nevrastenije, hipohondrije ter mnogih drugih bolezni predvsem živčnega značaja, je v tesni zvezi z upadom resnega pojmovanja odgovornosti pri družinskem in zakonskem življenju.

Zdravilo more biti samo spoznanje in priznanje pravega namena življenja, spoznanje in priznanje važnosti in svetosti zakona, tako da zarod ne bo več breme, temveč namen in najvišja radost zakona in polnost družine. Država mora biti varuh in sodnik nad družino; po svoji nalogi le intervenira, kjer se ne bi pokazala družina dosti močna.

V tem polnem in zdravem pojmovanju zakona, je ta zakon dan celoti, a pusti svobodo posamezniku, da si izbere način življenja. Vprašanje motiva je, ali je takšna odločba častna ali napačna, Ako bi kdo ostal sam radi lagodnejšega življenja, potem je to gotovo napačni motiv. Morejo pa zahtevati celibat razmere, v kakršne je postavljen posameznik, bodisi da mu manjkajo sredstva za preživljanje, ali pomanjkanje ljudi (moških), ali so vzroki konstitucijalnega značaja ali bolezenskega značaja. Pravtako morejo biti tudi nadnaravni motivi, ki bi plemenitili člo-

vekovo naravo, imeli svoj duhovni pomen ter bi našli svoj odmev v izpo
njevanju takih nalog. Velo je zlasti v socialnih funkcijah sedanje dob
ki je do dna pretresena.

Ali pa more družba sama po sebi odvzeti možnost ali izpati zakon je
sicer mnogo obravnavano vprašanje, a po dosedanjih izkušnjah ni noben
teh poizkusov dosegel namena. Evgenika ne more omejevati po drugih svo
bode, ker je treba dobro ločiti pravice in dolžnosti človeka, ki ima
kakršnokoli napako, ki mu onemogočuje skleniti zakon, je dolžnost, ki
pa ne odvzame pravice ter ne uniči splošne odvezanosti.

3./ Družina ni samo socialna, ampak tudi ekonomična enota. Ni po-
polna družba in ima gotove nepopolnosti, ki jih dopolni država, ki mo-
ra čuvati zlasti nad materialnim stanjem družine. Monogamna družina je
ustvarila privatno ekonomno avtonomijo, ki je temeljena na delu, ohran-
na po štednji ter dedovanju in hoče da daje lastniku vsaj malo realite-
to, predvsem zemljo kot prvotno sredstvo, ki hrani in vzdržuje človeka.
Zato morajo biti nekatere ekonomske stvari za ohranitev družine, da ob-
varjajo pred pretežkimi socialnimi pretresi družino.

Mala lastnina v obliki hiše in zemlje je taka osnova, saj človeka
in družino priveže na zemljo, daje veselje do dela, uveja konzum, ovira
izseljevanje ter kroti urbanizem, ki je rak rana moderne družbe. Hiša
ali stanovanje, ki je kraljestvo, središče in svetišče družine, da se
ohranja religiozna, etična in nacionalna tradicija posameznika in dru
žbe, mora biti last ali vsaj urejeno tako, da nudi zares nekaj svetega
in domačega. Stanovanje, ki je vlažno, mrzlo, brez sonca znači leglo
mnogoterih bolezni, o čemer govore obširne statistike, ki zlasti povdo
jajo širjenje tuberkuloze in disenterije zaradi neprovih stanovanj.

Urbanizem ustvarja stanovanjske kasarne, ki so poleg viru bolezni
še vzrok mnogih moralnih težav. Konglomerat mnogih oseb razne starosti
tesnost stanovanja, mnogokdaj nezmožnost ohraniti družinske dobre in
slabe strani pred tujimi očmi uničuje moralne osnove. Tako ljudje pod
tujim vplivom beže pred odgovornostjo, ruiniran je zakon in družina,
življenje nima več nekega skritega doma, temveč je samo javno v kavar
ni, gostilni in cesti. Prav poseben velja to za mladino, ki je vržena
iz tihega domačega svetišča v nemirno življenje ulice, kar rodi mnogo-
krat velika sovraštva ter najde svoj odmev v socialnih revolucijah mo

Državna zakonodaja mora ščititi ter nuditi pomoč malemu kmetu, ob
lovcu, obrtniku kakor tudi uradniku. Zato mora dobiti zadostno plačo
za možnost eksistence tudi v družini, omogočiti primerno vzrejo in vzg
je otrok, dati prmerno stanovanje in obleko, pravtako možnost zadostn
izobrazbe in vzgoje ter poskrbeti tudi za čas bolezni, slabosti in sta
rosti.

Tako očrtani problemi družine, vzeti z vso resno skrbjo in voljo
resnično pomoči, bodo mogli dvigniti družino iz mišenin ter nuditi ta-
ko posamezniku v družini, kakor družini sami, narodu in državi zadostn
jamstvo za preporod naroda in posameznika.

RAZMIŠLJANJA O NAŠI BODOČI VOJSKI

Ali smo se že kdaj vprašali o tem? Ali smo kdaj že o tem razmišlj
li? Menim, da ni pametno, da samo delamo na tem, da Tita prikažemo v
čimbolj resnični luči pred svetom, ampak on gledamo tudi na sebe, na
lastno izgrajevanje, na lastne probleme, ki nastajajo odn. utegnejo na
stati. Časa je dovolj za to. Toda tako je v javnem življenju, da se po
sveča nevažnim vprašanjem veliko važnost, pa se na druge strani ne ra
pravlja o najbolj bistvenih stvareh. Ob dosedanjih izkušnjah, uspehih
in razočaranju smo že lahko premerili svoje potrebe in določili svoje
skupne interese, na katerih realizacijo je terba že danes misliti, da b
obojim primerno, ob pravem času in brez posebnih težav mogli določiti

svoja pota v bodočnost. Ako bi se le za hip udala nesrečni misli, da nismo za tako rešitev sami sposobni, bi se kaj malo utegnilo zgoditi, da bi nas k temu prisilile zunanje okoliščine. Če bi bili komunisti na naših mestu, bi neverjetno delali in se pripravljali. Bodimo si kar odkriti pri nas vse preveč kritiziramo drug drugega. Zapletamo se v osebnostne, male problemčice, predbacivamo to in ono, mesto da bi postali široki, da bi načrtno delali in se pripravljali na naloge, ki bodo nekoč od nas zahtevale hitrih rešenj. Mesto da bi tedaj izdajali ukrepe, odločali in komandirali, naj vsaj prišli domov z več ali manj izgrajenimi pogledi na mnoge probleme, bomo šele sedaj za idejo in o stvareh diskutirali.

I.

Zdi se mi potrebno, da najprej postavimo bazo, temelje, na katere bomo gradili. To ne velja samo za bodočo vojsko, velja za vse javno in privatno življenje.

"Ako ne moremo ustvarjati reform, prežetih od duha pravičnosti, bolje je, da jih vobče ne ustvarjamo", pravi Edmund Burke. Osnovni problem je problem etike, zaupanja in pravice. Kriza zaupanja je naša velika narodna nesreča. "Veki zatiranja so nam izbrisali vero v Zakon. Nore se utrditi ona vera v pravico in Zakon, ki je osnova veseljnemu državnemu življenju" /dr. Vošnjak/. Demokracija, ki dopušča socialno izkoriščanje gospodarsko slabšega, je lažna! Država in red v nejj bosta tedaj močni, ako bo v državi razvita socialna solidarnost vseh razredov. Isti Burke pravi: "Kjerkoli sta čast in pravičnost, razum in enakopravnost, je zagotovljena pot k blagostanju onim, ki so teh lastnosti deležni".

Zdi se mi potrebno, omeniti te osnove, to bazo uspešnega državnega življenja na vseh poljih - tudi pri vojski - takoj spočetka, preden pridem na daljnje razmišljanje.

II.

Danes o naši vojski odločajo zavezniki. O organizaciji in uporabi te vojske mi ne moremo dosti odločati. Postavlja pa se vprašanje: v slučaju, da bo doma s pomočjo zaveznikov vzpostavljena demokracija in da se mi vrnemo domov, odnosno da bomo mi s pomočjo zdravih elementov doma (!) in z našimi zavezniki vrgli diktaturo srpa in kladiva ter se tako vrnili v domovino, bo vsekakor prva stvar: zavesti red in mir ter strogo, dosledno zakonitost.

Kaj potem, ko bo to dosečeno? Demobilizacija vojske? Vpoklic novih letnikov, kot to dela Tito sedaj? Če bo v teku spopad med zapadom in vzhodom - bo tudi to. In ko bo tudi to gotovo, kaj potem?

Ustvarjati novo vojsko, odnosno nadaljevati z organiziranjem vojske ki bo obstojala?

Tri možnosti so:
- Organizacija moderne vojske v pravem pomenu besede,
- Ukinitev redne vojske
- Kompromisna rešitev.

Imeti moderno oboroženo silo, je lep in odlična stvar, toda to silo ustvariti, vzdrževati, je problem. Ne morem si misliti moderne oborožene sile brez vojske, mornarice in letalstva - vsi trije so neobhodno potrebni pri državi kakršna je Jugoslavija.

Dosedanje izkušnje iz te vojne so pokazale, da so zmožne voditi ofenzivno in tudi defenzivno uspešno vojno le velesile. Organizacija te vojske in vzdrževanje ter oprema stanejo strahotne izdatke. Tehniko se danes izpopolnjuje iz dneva v dan tako da postane najmodernejše orožje čez noč zastarelo /atomske bombe/. Zato si moderne vojske brez visoko razvite znanosti /iznajdbe/ in težke industrije ne morem misliti v državi, ki tega nima. Poleg tega je potrebna tudi velika gospodarska neodvisnost dotične države. Dalje mora biti zasiguran dotok ljudstva ali več ali manj neizčrpen vir novih vojakov. /SSSR/ /USA, Kitajska/. Če teh pogojev ni, pa vendar hoče biti država na vojno pripravljena, se mora potem vse bi na valiti. Postavlja pa se pri tem vprašanje: ali je vredno,

da ...le ali tudi sr...ja...o...ja...o...so...l ...je...o pri r...šev...nju probl...mov okro...v...lesil? Ali je vr...no tol...i s...ln...krv...t... in ...ros...v...lesil? Situacija d...a...i...or...niz...cij...zdru...enih n...roč...loči ...lik... in m...le. To je f...kt.

Dobro. Predpost...vimo, da ofenzivno vojsko izključujemo, ...j...j... ...ž j defenzivne? Toč..., ali ni uspešna defenziva mogoče le če...i ve...j e...kovredna n...pa...alcu ob...ajno tudi ugodn...je opozicije? ...to pripr...nje n...ofenzivo ne zahteva često manj žrtev in izdat...ov t...r izpolnit...ve...nalnih n...ojev kot pri ofenzivni.

Ali ni torej vse bolj praktično, ostati pri svojem, voditi mirovno politiko, delovati na zbliž...nju s sos...dnimi n...rodi, na spor...umevanju in mirnem reševanju probl...mov, ko pa vendar slej ko prej veli...i n...rod ...drž...ne...strd...a. In če se bo...mogel odločiti za...no ali...ruzno velesilo te bo v vojni itak ona oprem...la in oborožil...t...r hr...nila. Sicer pa se vse bolj ka...e, da politika ravnotežja, ki je tako zelo ljub...Veliki Br...taniji izgubl...na...veljavnosti. Ova t...kra...sk...stvarno še ne pozornici. Ve...tem...se...o...nkr...t...or...o določiti ...

Vsi...i, da je potrebno z...n...s: delovati s...po...zumevanju b...l...ških n...rodov, na ustv...rjanju ...lkanskega bloka, ki bi edino bil...sposoben or...g...nizir...ti...o...no vojno silo. Pa še...tedaj ne...ost...lj vpra...ljenj...li ni...olje, da tudi b...lkanski blok...voli mirovno, nevtr...lno politiko, nego...da na...spo...no...velesilnoi in pr...dvsem skrbi za zboljšanje notranjih gospodarskih in kulturnih r...z...r? Teh notranjih probl...mov je...e...ol...nu toliko, da...i bila p...e...tno te...eševa...ti, ne p...vèditi politiko oboji pr...blemo...s...l...sil.

III.

Seveda, če bi bil konkretno z...n...s potrebno pro...is; oborožiti "oboroženo silo", vendar jo u...orabiti z...praktično...e potrebe, kot p...jo oborožev...ti; to...pri tem ne...hteti z vzgojo in vzb...janjem te sile, če...o po...ar...li, duhu, disciplini, okr...tnosti in organiz...ciji vojne pri...pravljen...p...vzeti n...loge, če bi ji bile vsiljene. Predvideva...o, da bi t...sil...bil odličnо upor...ljen za splošno korist z uvedbo v obvezno delovno službo, ka...bi bil...n...jprej obvezno vojaško vež...anje, n...to pa up...rabo na drugih poljih. Takšna sila bi potrebovala kot vsaka vojska - motorizirane enote /hitre pokr...tnost/, intendanco, sanitet, t...hnično skupine itd. Kakšno bi bilo delo t...sil? Gradnja cest in drugih...omunik...c s potrebnimi objekti, gradnja naselij, regulacijska in melioracijska dela, pogozdovanje, osu...ljevanje...rž...vnih posestev, pomoč kmetom itd.itd. Možnosti s...poslitve in koristne uporabe so neštete.

Gra...ičarsko in policijsko /z...n...r...erijsko službo/ bi vsekakor ločeno od...inica od te sile.

Vsekakor pa tudi ta vojska bi se stalno p...ripravljala. V...ijaciji bi se uporabila delno za policijsko, delno za transportno in...vezno službo pri teh delovnih trupah, odnosno tudi za...drž...no upravo. Ormanic bi se preoblikoval v trgovsko, odnosno bi bil...upor...ljen kot...raj pri...vij...iji.

Prva naloga...ake...vojaške obveznike bi bila, da izvrši...ak j...esen osnovni vojaški v...žbi, kakor doslej, na to pa vstavi v odgovarjajoči pozi...l konkretne upor...be, kot prej o...njeno.

Ko t...ečin bi...o...li, če bi...r...v imel...s...ujo...e...ne...ne...ujšo delovno silo, z vrš...vanjem pri o...oroževanju pa bi...dosegla lepe prihr...nke, ki bi se dali koristno upor...bi...n...rsikje.

Te delovne sile bi n...zun...j...el...torej tak...n...j.

IV.

Kn...notr...j...r...nji bi to bil...šol...zakaj?", kot bi to moralo biti vse naše šol..., n...j bi t...delovna obv...znost p...ovsod z delom, ustvarjanjem in graditvijo vršila to poslanstvo.

To bi se doseglo z jačanjem mor...le in discipline, s...razl...jalno nacion...lno in soci...lno vzgojo, z izgrajevanjem človeka...kot t...ega, s kulturno prosvetnim delom itd.

...pogoji za to bi bili

a/ Šolanje in izgrajevanje komandnega kadra, oficirji ore biti tisti, ki bo v vsem predhajali postavitev oficirskih šol o sedobne zdrave osn ve. Postavite vojnih akademij na stopnjo fakultete, logično se s tem združeni tudi pogoji. Vzgoja vojaka in skoni vojske gre ves narod - je tak važna, perča ter odgovorna stvar, da morajo biti tisti, ki to vzgojo vodijo in z njo rokujejo tako osebno izgrajeni, da presenečenja v slabem pomenu ne smejo biti neredk st. Oficirju-kandidatu vse potrebne vzgoje, možnost vsestranskega sodobnega izpopolnjevanja, oficirju na položaju pa avtoriteto in spoštovanje standard' Pri pa vso odgovornost za odrejeni posel.

b/ Privzem desetinskega, ali vsaj vodovega sistema. Desetina odnosno vod so enote, ki nastopajo le skupno. Ta sistem stremi za tem, da osta

Predpogoj uspešnega dela pa je dinamika, organizatoričnost in sposobnost vodilnih starešin. Dejstvo, da je kak narod smatran za "borbeni narod" še ne daje legitimacije, da je tudi organizatorično sposoben. Pomanjkanje organizacije in organizatoričnosti je bila velika negativna postavka naše preteklosti. Komu je tega največ manjkalo --ne trdim pa, da nima drugih velikih vrlin-- ni treba omenjati.

Do neke mere bo tudi dopustna decentralizacija. "V bodoči državi ne sme biti nikake premoči številčno šibkejšega, nobenega narodnega tenveč naj si Hrvati, Srbi in Slovenci po svoji sposobnosti udeležujejo vodstva državnih zadev v popolni enakopravnosti."

Pa še tole: zvestobi, sposobnosti, aktivnosti, poštenju priznanje. Lepo je rekel to Periklos Atenčanom: " V državi, kjer kreposti in dobro delo pričakuje najlepše nagrade, so najboljši državljani." Spoštovati je treba razpoloženje naroda in upoštevati psihološki moment. "Čustva milijonov imajo namreč vedno jako realno ozadje", pravi dr. Vošnjak.

++++++

To so zaključki razmišljanja o bodoči "oboroženi sili". Seveda vsa stvar osebno gledana. Vsekakor je to razglabljanje o tem važnem problemu samo rezultat razmišljanja človeka, ki opazuje javno življenje, registrira javno mnenje in iz tega dela zaključke. Na vrsti bi bili zdaj še duhovnik kot vzgojitelj, da pove svoje tovrstno mnenje zlasti z moralno- etičnega stališča, dalje aktivni oficir kot mož vojaške stroke, in tehnik, ki bo moral ko pridemo domov, popravljati ruševine in graditi novo državo s krampom in lopato.....

MI in OBVEŠČEVALNA

Namen te razprave je, na podlagi doslej zbranih podatkov in pridobljenih izkustev orisati si pomen obveščevalne službe, nato pa bomo iz teh ugotovitev napravili zaključek za tovrstno delo v naši bodoči državi.

I.

V zadnjih letih pred vojno, še bolj pa med vojno samo, smo često slišali imena kakor: Intilligence Service, Gestapo, Ovra, NKVD, Deuxieme bureau, lord Vansitart itd. Večina je verjetno vedela, da imajo vsa ta imena nekako zveze z obveščevalnimizadevami. Dvomim pa, če se je vsakdo tudi zavedal, da je delo takšne obveščevalne službe zelo tesno povezano z državnim vodstvom in državno politiko, da so osnove kakšnega ukrepa, sklepa, odloka, odredbe v dotični državi, nastale najprej v obveščevalnem uradu. Mnogi morda tudi niso vedeli, da je šef takšne obveščevalne službe navadno najvišji državni svetovalec, poleg ostalih član kronskega, državnega, vojnega ali tajnega sveta. Morda komu ni poznano, da je za kakšno nenavadno "nesrečo" kakšnega tujega ali domačega diplomata ali politika, za kakšnimi nemiri ali upori, stavkami ali demonstracijami - obveščevalni urad dotične ali tuje države. Enako imajo pri raznih škandalih ali dogodkih na javnih tržiščih, borzah in svetovni trgovini večsih svoje prste vmes tudi obv. uradi. Ne samo stvari posplošiti. Toda zgodovina obv. službe je polna takih z dovic in zadev. Mnogo je znanega, mnogo in največ pa ne - to pač je shranjeno in zapisano v trezorjih vsake obv. službe.

Pri mnogih že a priori obstoja odvratnost pred obveščevalno službo. Mnogi zastopajo to stališče radi tega, ker vse vrste obv. službe nečejo videti koš- Za objektivnega opazovalca je obv. služba za vsako državo najbolj sovražnim elementom, ker ti pač je obveščevalni urad vir lažnih informacij na podlagi katerih je mogoče uspešno delovati. Torej sovražnik, ki je logičen (pač naj bo v političnem ali vojaškem oziru), in vir informacij napačnih na podlagi katerih je mogoče objektivno in uspešno delovati.

Da nam bo pomen še bolj jasen, moramo takoj s početka ločiti obv. s
službo države, od obv. službe režima. Prvo ima država, ki vodi neko državno politiko brez ozira na to, katera stranka ali režim je na oblasti, ki je od vsake stranke ali režima povsem neodvisna, druga pa je obv. služba režima, ki je na oblasti, če tudi za kratek čas, to pride v poštev zlasti pri totalitarnih državah. Le pa tudi stvarno ni več državna obveščevalna služba, kot bi imenovali prvo, ampak režimska - policijska obv. služba. Dočim prva ostane stalno, četudi se režim menja, druga izgine, čim propade režim. Take razumemo razlike med Intelligence Service - ob in drugih urad (Francija) na eni strani, ter Gestapom, OVRA, NKVD na drugi strani. Znamenljivo je, da med drugo vrsto spada tudi jugoslovanska OZNA.

Pravtako je treba takoj spočetka povdariti, da obstoja poleg vojaške obveščevalne službe (podkar smo navadno razumeli le vojaško špionažo tudi politično špionažo, ki je velikokrat bolj važna in kateri je vojaško špionaže podrejena. O tem bo govora še kasneje.

Vsa država se redno pri vodstvu svoje notranje in zunanje politike opira na izsledke svoje obv. službe. Zanesljivost in uspešnost vsake obv službe pa je odvisna od različnih faktorjev:

a)od zrelosti in zavednosti državljanov
b)od razumevanja državne oblasti za potrebnost in nujnost obv. s
c)od sposobnosti vodilnih osebnosti in organov obv. sl.
d)od organizacije t.j. organizirnosti obv. sl.
e)od sredstev s katerimi razpolaga obv. sl.

Na čim višji stopnji je država tem bolj izgrajeno in klasično vzorno urejena ima državno obv. službo, ki jo lahko zgledujemo na angleški, ameriški tovrstni službi, pa tudi v dokajšnji meri na predvojni francoski in poljski. Dobro organizirane policijske obveščevalne službe so imele seveda tudi Nemčija, Italija, ima jo še Sovjetska Zveza. Toda višina teh poslednjih dveh gotovosti je za prvinca predvsem ta, da je in so obv. službe teh totalitarnih držav izgubljena v malenkostnem zasledovanju in pregnanju režimskih nasprotnikov, ne pa dej nekih nasprotnikov držav. V demokratično urejenih državah imamo vladajočo stranko, imamo pa tudi priznano opozicijo, ki se sicer kot manjšina mora pokoravati večini, toda s tem manjšina v demokratičnih državah ne izgubi na pomembnosti, ker smo določbe večine javno kritizirati, svoje mnenje javno utemeljevati in propagirati, da bo v prihodnjosti postala večina in potem tudi svoje mnenje udejstvi, to je načelo demokracije.

Z ozirom na obv. sl. je to praktično tako, da je mogoče nepravično in protizakonito delovanje obv. sl. spraviti pred parlament skonkretnih dokazi. V takem slučaju bi parlament izbral komisijo, ki razsodi med obema strankama-med obv. urado in obtoženo stranko. V nekaterih državah vrši to funkcijo redno vrhovno sodišče. Pa tudi sama svobodna tisk i govorna v demokratičnih državah daje možnost, delo obv. sl. kritizirati, toda ničesar konkretnih dokazov. Tudi je že tudi dana možnost, da bo obv. sl. na ta način od ljudstva kontrolirana.

Storti moramo na drugi strani, da upravičeno kritiziranje vladajoče politike še ni protidržavno dejanje in da osebe, ki delujejo proti interesom države (rušenje državnih avtoritet, uporabe sile proti zakoniti oblasti, vojaško ali politično delovanje v vohunski službi v korist kaki drugi državi, izdajanje tajnosti itd.) je ne treba to samo za protidržavne elemente in se proti taki osebi tudi primerno postopa.

Pri totalitarnih državah kritike ni. Zato je vsak, kdor - četudi upravi kritizira, smatran za nasprotnika in kot tak pregnan.

Da more obv. sl. vršiti svoje posle, more ona, seveda, izvajati neviden kontrolo nad vsakomur, pravice in dolžnost države in njenih državni (ne strankarskih) institucij je, da se v naprej v interesu naroda, ljudstva obstoja pred delovanjem destruktivnih in potvorjenih ljudi.

Stran 14 ... ...

trajno dobo delo, ali delo nič. Zato je narodno predstavništvo tisto, ki daje vojski hrbtenico, kako pa narodno predstavništvo ščiti interese vojske, to je: posredno svoje lastne države, pa je odvisno od zavesti in vzgojenosti ljudstva. In če to ni, če ljudstvo ni za zaupanje v vojsko in obratno, je spet državne obv. službe tista, ki mora raziskati "sine ira et studio" vzroke tega in to pomanjkanje odpraviti, t.j. vplivati na narodajne činitelje, da to negativno stanje odpravijo ter pa se najdejo v državni politiki in vojski ljudje, ki delajo proti interesom države, in to tudi delajo, če rušijo vojsko sami, je dolžnost državne obv. službe, da to zlo odpravi.

Glede sredstev, ki se jih državna obv. služba poslužuje, tolmačimo, da nihče ne more biti kaznovan, ne da bi se mu nudila možnost zagovora in obrambe. To je ena osnovnih pravic človeka. Nihče ne more biti kaznovan radi ideoloških nasprotij. Spoštovanje demokratičnih načel more biti tudi organizacija, kot je drž. obv. služba, prvenstveno. Stojimo tudi na stališču, da ne more biti drž. obv. službe tista, ki lahko obsodi kogarkoli. Zato je narodajno odinclo sodišče, če tudi sodišče za zaščito države. Drž. obv. urad je le tisti, ki zbere potrebne podatke in preko javnega tožilca obtoži stranko.

III.

V kakšne smeri delovanja gre takšna drž. obv. služba? Poleg vodstva, ki daje navodila, usmerja celotno delo, drži zveze z najvišjimi državnimi predstavniki, preko sekretarijata, ki je nekako najvišje upravno-administrativno telo organizacije, se deli vsa služba v dve delni: notranjo in zunanjo službo.

Notranja služba ima sledeče naloge: Organiziranje obveščevalcev v državi in izven nje, kontrola lastnih obveščevalcev; vzdrževanje stikov z ustanovami in obv. službami izven države, organizira zvezno službo preko kurirjev, radio službe, pošte itd.; s svojim šolskim oddelkom skrbi za vzgojo obveščevalcev; vzdržuje tehnične naprave, kemični laboratorij; vodi vso finančno stran organizacije, vzdržuje varnostno službo, ki čuva urade,; ima specielne organe za najbolj zaupne in nevarne naloge itd..

Zunanja služba pa: vodi politično in vojaško špijonažo v drugih državah; preko svoje kontrašpijonaže kontrolira vse tujce, izletnike, prebivalce v vojaško važnih področjih; vodi kontrolo nad delovanjem vseh političnih strank in režimov; vodi kontrolo nad gospodarskim življenjem v državi; ima pregled nad delovanjem prosvetnih ustanov, nad državno vzgojo; preko vojaškega oddelka zbira podatke o zanesljivosti in sposobnosti vojaških starešin in vojakov, o organizaciji, sposobnosti, moralni in pripravljenosti vojske; upravni oddelek zbira podatke, ki se tičejo upravne službe, uradništva. Sodni ima oddelek zbira podatke sodnijske narave, zdravstvenega stanja v narodu. Ako obstoja tudi krimi nalistični oddelek pomeni tovrstni ustanovam v državi odn. zbira podatke kriminalistične narave. Tiskovni ali propagandni oddelek pa uporablja gotove izsledke obv. službe za propagandne namene, za vzgojo naroda i.t.d.,i.t.d..

To bi bil grobi oris takšne obv. službe. Razumljivo je, da vodijo posamezne oddelke ali panoge strokovnjaki, osebno kvalitetni in sposobni ljudje, sicer je lahko še tako važno in dijano poročilo brez haska.

(dalje prihodnjič).

OBNOVA

O vsakdanjem govorimo, delimo in se r govarjamo tukaj v taborišču. Štejemo tedne, tedne in dneve kdaj se bomo vrnili domov, pa nam vse to do danes ni nič pomagalo. Nasprotno: dnevi, ki j preživljamo v emigraciji, postajajo vedno daljši. Izrabimo raje te č za pametan razgovor in delo.

O čem pa naj bo govora? Mislim, da je odveč to vprašanje, saj ve da je tvoj dom razvaline, hlev pogorišče, polje puščava, stanovanje i ropano; domači pa nas pričakujejo, da jim jutri pomagamo, ko se vrnej Brez dvoma nas bo obnova nujno potrebovala. Ne inžinirje, tehnike in arhitekte ne moremo dosti računati; premalo jih je. Na zaveznike se t ne bomo dosti opirali. Sami s seboj imajo preveč dela, izkoristili bo le njihove morebitne načrte za obnove. Postati moramo graditelji, pa no lažje prešli čas in si tako tudi ustvarili svoj dom. To ne bo težk saj vse to, o čemer bo govora tu, več ali manj ve vsak, le spomniti h čem tu pa tam gotovih stvari.

Gradili bomo v "slovenskem slogu", zato dovolite par besed o tem.

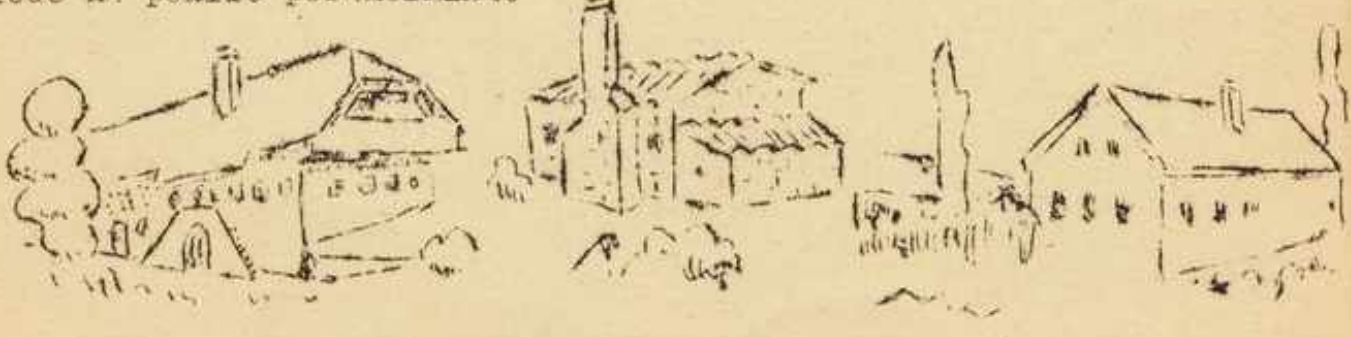

Slovenci nimamo svojega sloga. Vse sloge in tipe, ki jih je naš človek sprejel, smo dobili od zunaj. Trije glavni tipi so to, ki se križajo na naši zemlji. Najjačji je alpski tip, zato je tudi znan kot "slovenski tip"./bolje "kranjski"/ Drugi se je pririnil iz Italije kot sredozemski tip /Primorska/, a nekako na stari kranjski meji kaj hitro preide v alpski tip. Na vzhodu domovine pa je močen vpliv vzhodnjaški tip, pri nas panonski imenovan. S temi tipi se križa na naši zemlji tudi ostala kultura, oziroma s kulturo stavbeni tipi.

Ti trije tipi pa se pri nas razbijejo v polno manjših, glede na oblikovitost tal; podnebje in običaje. Tako zamenja alpski tip v dolini skodlje s slamo. Samo s to zamenjavo nastane že velika izprememba: prej je položna streha postane strma. Kakor hitro je zašel sredozemski tip kraje z zimo, je odložil skoraj ravno, korčasto streho in je zamenjal s katerokoli drugo strnjšo. Tudi les, ki mu je na Krasu manjkal, hitro sprejme v konstrukcijo. Prav tako vzhodnjaški tip hitro zamenja ilovnat te stene s predelčnim in z zidanimi stenami. Zato ne bo težko opustiti blato, s katerim je še tu pa tam kdo pacal.

V te tri velike skupine bomo skušali vriniti nekaj posameznih primerov in njim odgovarjajočr rekonstrukcije in projekte.

Mestne stavbe pa bomo ločili, poleg zgoraj omenjenih vplivov, tudi glede na poklic posameznika.

NAŠ OČE!

Dne 3. decembra 1945 je poteklo 145 let, odkar se je Slovencem rodil narodni genij - dr. Franc Prešeren.

Ni tukaj mesto, da bi se podrobno razpisovali o njegovem življenju in o njegovem delu, s ji je doživel tako globoko tragedijo ustvaril tako dragocene bisere, da je nemogoče najti prave besede za vse to. Vsi dosedanji življenjepisi so samo drobec velike žaloigre, najbolj blesteče kritike in ocene samo nekol sijaj njegove resnične vrednosti.

Za nas, ki živimo v tujini, daleč proč od doma, od vsega kar nam je najdražje, je Prešeren svetli vzgled samopremagovanja in junaške odpovedi.

Kako
bit' hočeš poet in ti pretežko
je v prsih nosit' el' pekel el' nebo!
Stanu
se svojega spomni, trpi brez miru!

poje sam sebi v pesmi PEVCU /OSRČENJE/. Če je hotel biti resničen poet, potem je moral trpeti brez miru in nositi v prsih el pekel el nebo.

Če torej hočemo mi doseči svoj Veliki Cilj, potem trpimo in ne obupujmo, četudi je vse okrog nas in v nas samih pekel!

Tri bisere nam je ustvaril Franco Prešeren,-vse tri je rodila bolečina, razočaranje. Ko je spoznal svet, ko je spoznal njegovo trhlost in gnilobo, ko je doživel prvo razočaranje v ljubezni do neke Dunajčanke, ko je postal mož, mu je iz prsi privrelo pretresljivo SLOVO OD MLADOSTI. Spoznanje in razočaranje

je srcu rane vsekale krvave...

Doživel je svojo največjo ljubezen in s tem svojo največjo bolečino. V tej bolečini mu je iz srca pognala pesem, ki je "posoda njenega imena"; ustvaril je nesmrtni SONETNI VENEC, " spomin svojih ran in njene hvale".

Ni poznal sreče; od nje je dobil v dar klofuto, a trpel je in nalže prenašal vse težo bolečin. Ni si še opomogel od tega udarca, ko je že sledil novi: njegov najboljši prijatelj in učitelj Matija Čop ga je nenadoma zapustil; utonil je pri kopanju v Savi.

Nova, silna bolečina mu je zaorala v dušo, iz nje se je rodila "pesem mila", ki mu je bila hladilo ločitvi od prijatelja. Spesnil je KRST PRI SAVICI. V njem je našemu narodu dal svetlo vodilo, ki je veljalo takrat in je veljalo še danes:

Največ sveta otroke sliši Slave!
Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti volje vero in postave.
Ak pa naklonijo nam smrt bogovi,
manj strašno noč je v črne zemlje krila,
kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi!

Tri velike bolečine so ranile Prešernovo srce: spoznanje sveta, razočaranje v ljubezni in izgubo najboljšega in edinega prijatelja. V teh bolečinah je ustvaril tri bisere naše literature.

A omagal ni. Ko je prestal vse te udarce in spoznal, da zaman obrača svoj čoln po sapi sreče, ki mu je sovražna,- je z ranjenim srcem zapel svojo ZDRAVLJICO:

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo,
otrok, kar ima Slava -
vsi naj si v roke sežejo!

Ni tožil, ni obupaval nad življenjem, vztrajal je do zadnjega. Svoj interes je podvrgel interesu naroda, svojo bol je zatajil ob bol svojega naroda in človeštva sploh.

Proroško je napovedal dan,
ko, kodar sonce hodi
prepir iz sveta bo pregnan.
Ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag,
le sosed bo mejak!

Dan, ki ga tudi mi želimo, za katerega se tudi mi borimo in trpimo! Prešeren ga je želel, napovedal ga je, a včakal ga ni; storil pa svoje dolžnosti! Postal je slovenski Orfej, njegova večno lepa pesem nas tolaži, osrčuje in razpoloženja, njegov zgled nas vodi v teni sedanjih dni.

Tudi mi se borimo za isti ideal, za isti Veliki dan, borimo se zanj, verno, da mora priti, upamo da ga bomo dosegli. Moramo pa se znati boriti vztrajno, pogumno, složno! Združeni v dobrem in zlu bomo doživeli zarje one dobe, ko

VRETENA BODO KRANJCEM SE ZJASNILE,
JIM MILJSI ZVEZDE KAKOR ZDAJ SIJALE!

UŽGI MI KRIŽ

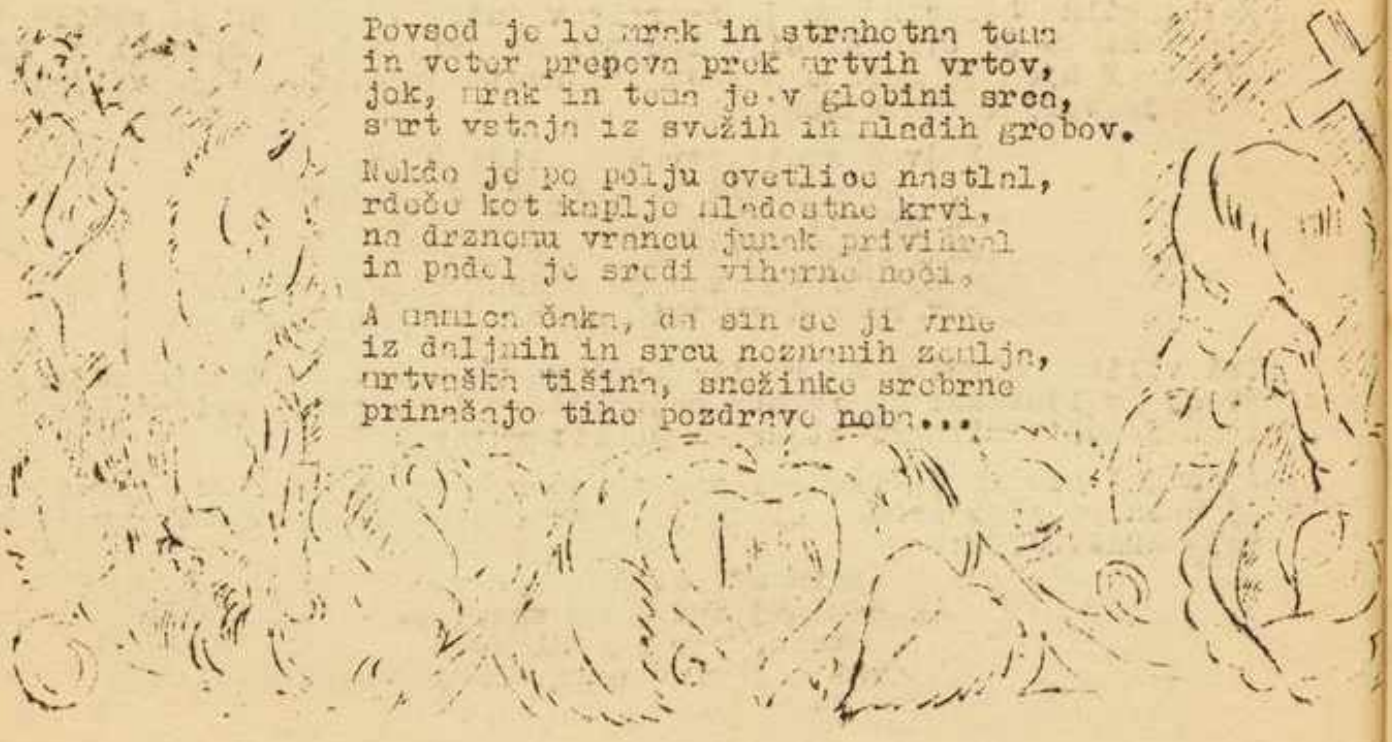
Prodal sem vse, kar sem imel,
izdal sem stare izročila,
raztrgal svete oblačila,
ki sem od dedá jih prejel.

In zdaj Te prosim kot berač,
o sprejmi me med svoje sluge,
da čistim prag svetlih palač.

Čemu vas krik, nemir src a,
upor neploднega človeka,
saj vendar sem ushlia roka,
le kup trohnečega mesa.

Saj blag si, milost vsem deli!
odvedi v večnosti me struge,
užgi na čelo mi svoj križ!

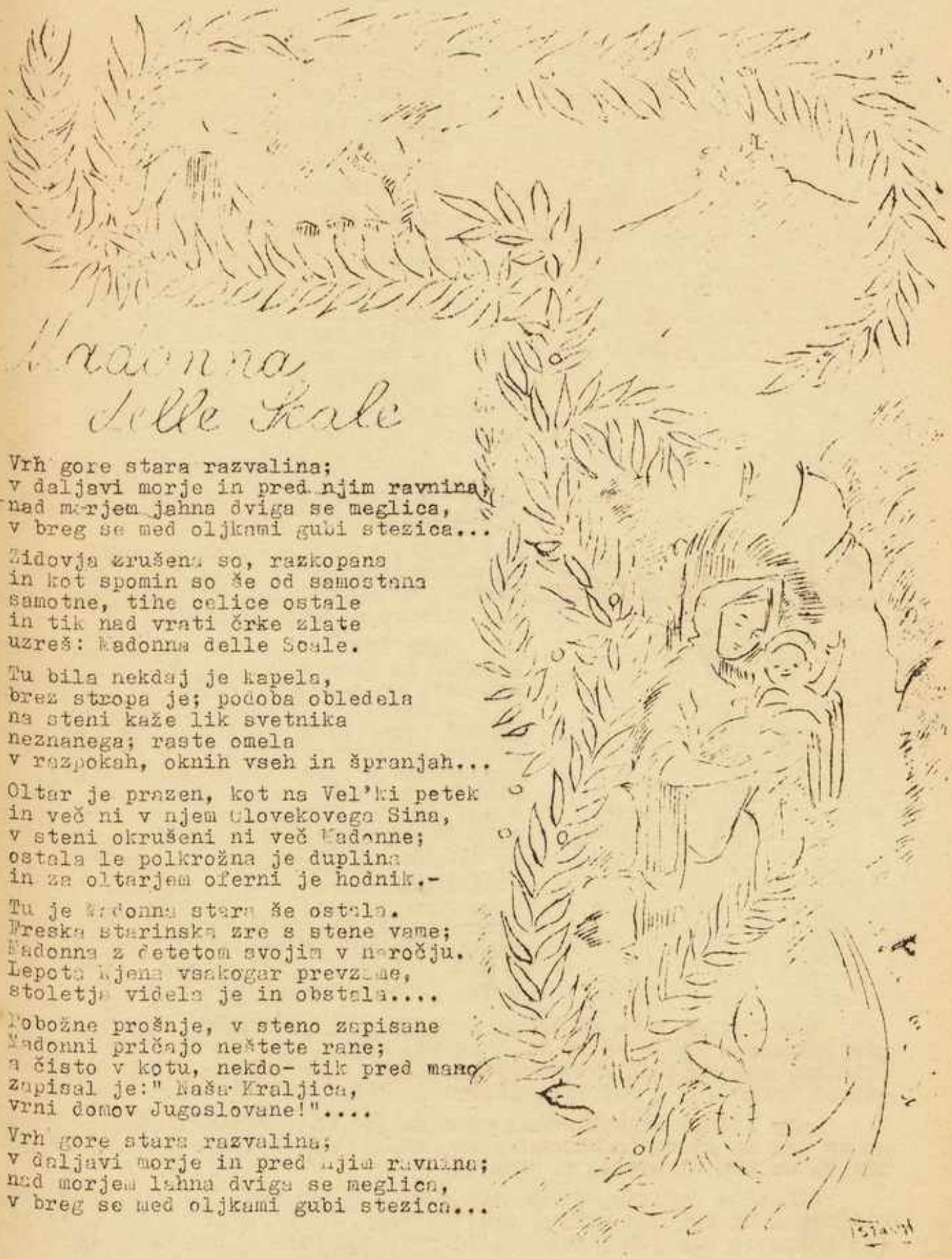
MAMICA ČAKA

Povsod je le mrak in strahotna tema
in veter prepeva prek mrtvih vrtov,
jok, mrak in tema je v globini srca,
smrt vstaja iz svežih in mladih grobov.

Nekdo je po polju cvetlice nastlal,
rdeče kot kaplje mladostne krvi,
na drznemu vranou junak privihral
in padel je sredi viharne noči.

A mamica čaka, da sin se ji vrne
iz daljnih in srcu neznanih zemelj,
mrtvaška tišina, snežinke srebrne
prinašajo tihe pozdrave nob...

Madonna delle Scale

Vrh gore stara razvalina;
v daljavi morje in pred njim ravnina;
nad morjem jahna dviga se meglica,
v breg se med oljkami gubi stezica...

Zidovja zrušena so, razkopana
in kot spomin so še od samostana
samotne, tihe celice ostale
in tik nad vrati črke zlate
uzreš: Madonna delle Scale.

Tu bila nekdaj je kapela,
brez stropa je; podoba obledela
na steni kaže lik svetnika
neznanega; raste omela
v razpokah, oknih vseh in špranjah...

Oltar je prazen, kot na Vel'ki petek
in več ni v njem človekovega Sina,
v steni okrušeni ni več Madonne;
ostala le polkrožna je duplina
in za oltarjem oferni je hodnik.-

Tu je Madonna stara še ostala.
Freska starinska zre s stene vame;
Madonna z detetom svojim v naročju.
Lepota njena vsakogar prevzame,
stoletja videla je in obstala....

Pobožne prošnje, v steno zapisane
Madonni pričajo neštete rane;
a čisto v kotu, nekdo- tik pred mano
zapisal je:" Naša Kraljica,
vrni domov Jugoslovane!"....

Vrh gore stara razvalina;
v daljavi morje in pred njim ravnina;
nad morjem jahna dviga se meglica,
v breg se med oljkami gubi stezica...

Oblaki se črni po nebu pode,
po prašni po cesti kolone hite,
korak ji je truden, a radostnih lic
poslušajo deški poveljnikov klic.

Orožja le čuti je vésih žvenket,
tam doli za njimi po konjski peket
edina sta trušča, ki motita noč,
ko silna pomlad rudo se moč.

Za njimi je Soča, za njimi Tolmin,
za njimi se polje, vas polna še mir
razrušene hiše in jok je vdov,
za njimi gomile najboljših sinov.

Vojnikom zdaj novim kliče v pomoč,
da združni z njimi razbijejo moč
po domu besnečih rdečih armad,
ki vodijo plačanci tujih jih vlad.

Zakaj ...

Vaša dekleta pišejo...

Saj vendar nisem nič hudega storila svoje mu narodu! Kako, da morem sedaj živeti v tujini, da me od njega ločijo širne planjave, globoko morje? Zakaj?

Leto 1942.- Debate v odmoru narašča. Sošolke in sošolci, ki nagovarjajo partizanski boj, so v premoči. Komaj zmaguje peščica zavednih. Da se jim vdamo? " Fantje, da kleta! Narod vsak dan bolj ječi pod laško pestjo. Komunizem bi rad vse to izrabil in pod krinko narodno - osvobodilne borbe razplel svoje rdeče mreže preko vsega slovenskega naroda. Ali se zavedate, kam vse to pelje?" Zazvonilo je in porazgubili smo se po klopeh. Spremljali so me zahrbtni in sovražni pogledi sošolk partizank, laških vlčug. Niso me motili. Začrtala sem si pot jasno naprej in se je vse dni tudi zavedno držala.- Nihče pa ni videl, koko sem dolge v noč, skrita v svoji sobici, pletla za junaške fante - legionarje ..

Leto 1943.- " To in to moraš razdeliti po načrtu, čimprej!" Besede propagandnega vodje so mi bile svete. Naprej! Da bi me zadržal sneg, vročina, obljubljeno maščevanje rdečih?- Samo nasmehnil se mi je, ko sem mu trudna, a z veselim bleskom v očeh javila-:"Vse v redu!"-

Leto 1944.- Beloobležena se sklanjam nad ranjenimi fanti. Tako dolge so ure in prav nič nisem vajena takega napora; komaj se še držim na nogah. Pa kdo bi mislil na vse to!

"Vode!"- Pohitim, da utešim revežu žejo. Drugemu medtem menjam obkladke. Že ves dan stiska zobe in trpi. Ko bi mogla, kako rada bi mu pomagala. Še rož jim prinesem, da bodo pozabili na bolečine, da bo tudi

v bolniški sobi vzcvetela pomlad.- Hvaležni pogledi izmučenih fantov so mi bili dovolj veliko plačilo. Pole pozno zvečer sem zapuščala prostore, kamor sem skušala vliti čez dan vso svojo ljubezen do svoje domovine. Vedela sem, da narod kriči po rešitvi. Naj ga torej v njegovih najtežjih trenutkih pustim samega?....

Leto 1945.- In prišel je nesrečni šesti maj.....
. Z božjo pomočjo sem po štirinajstdnevnem ujetništvu ušla mariborskim partizanom. O, bili so dnevi, ure, trenutki, ko sem mislila, da ne bom več zdržala. Le še zavest, da bom po svojih skromnih močeh le še pomagala izdani domovini do vstajenja, mi je vlivala moči, da sem vztrajala na svoji poti.

Tako sem prišla v Eboli. Vem, vse kar sem storila, je bila moja najsvetejša dolžnost.

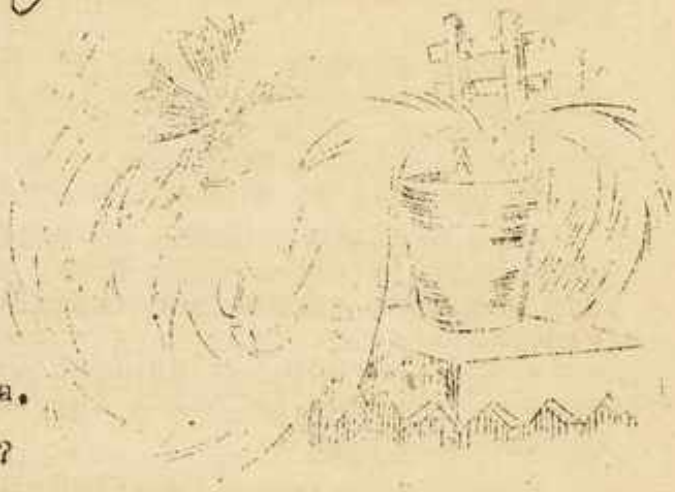
Vem, da narod trpi, a kralj Matjaž se bo dvignil s celo vojsko in spet bo domovina srečna. In pozabljeno bo pusto mesto- Eboli...

Ke ci junak

V deželi tuji našli smo zavetje,
pod oljko, ki je znak miru in sprave
pogled nemirno blodi nam v daljave
kjer v oknih je žarelo naše cvetje.

Kjer so gradili hiše nam očetje
ponosno dvigajo sovražni glave,
oskrunjene se dvigajo zastave,
potihnilo je srce slovenskih petje.

Nam sveto zemljo bratska kri namaka,
junakom zvon iz lin mehko pozvanja,
ki spe ob znožju Triglava - očaka.
Kaj res še vedno kralj pod Peco sanja,
zares ne zmore narod naš junaka,
ki bi že enkrat zdramil ga iz spanja?

KRONIKA

V tej rubriki bomo zapisovali vse važnejše dogodke v naši edinici, da jih ohranimo pozabi in da damo čitateljem po drugih taboriščih pregled našega dela od majske emigracije do danes.

1. maja je naša edinica po kratki a ostri borbi prešla Soče pri Gorici; naslednjega dne pa je današnji I. bataljon po hudi borbi s partizani in fašisti zrušil most pri Podgori in tako onemogočil partizanom prodiranje preko Soče. V borbi je bil ranjen en naš vojak. V borbah med partizani in II. bataljonom pa je bil ubit komandant 31. part. brigade "Matejka".

4. maja smo prispeli v taborišče Visco - Palmanova, kjer se je izvršila dne 6. maja svečanost predaje orožja zaveznikom.

11. maja smo prišli v taborišče Ceseno, odkoder pa smo že po dveh dnevih odšli v Forli in se nastanili na sportnem stadionu. Tu je bilo 17. maja izvršeno preformiranje v dva polka in ustanovljeni posebni oddelki, kot kulturno - prosvetni, itd.

11. junija smo se s stadiona preselili na novo mesto, prav tako v Forliju, odtod pa smo 24. septembra odšli v naše sedanje bivališče. To bi bil kratek oris naše dosedanje poti po Italiji. Vzporedno z izboljševanjem naših življenskih pogojev, pa je tudi naše delo zavzemalo vse večji obseg in želo vse lepše uspehe.

Vrstile so se vsakovrstne prireditve; zlasti številne so bile prireditve nacionalnega značaja. Kot prva je bila proslava Vidovega dne na okusno dekoriranem odru na prostem. Prav tako smo na istem mestu proslavili praznik slovanskih apostolov Cirila in Metoda, dne 12. julija pa smo skupno s Sumadijske divizije proslavili Petrov dan s skupno akademijo in mimohodom edinic po svečani službi božji. Dve nadaljnji nacionalni prireditvi sta se vršili 11. in 18. avgusta.

Rojstni dan Nj. Vel. kralja Petra smo praznovali s svečanimi obredi in mimohodom edinic pred komandanti. Navzoč je bil tudi g. minister Krek, ki je prisostvoval tudi popoldanski telovadni prireditvi, na kateri so sodelovali tudi pripadniki Šumadijske divizije.

Ob obletnici smrti Viteškega Kralja Aleksandra I., se je vršila žalna komemoracija. 12. okt. pa se je vršila žalna komemoracija za padlimi v Grčariah in Turjaku.

V proslavo triletnice četništva na Štajerskem, je bila 21. okt. v gledališki dvorani akademija, ki so jo izvajali štajerski četniki.

Na vernih duš dan se je vršila spominska svečanost za vsemi padlimi borci. 4. novembra pa smo skupno z ostalimi edinicami proslavili polletnico prehoda preko Soče in se spomnili vseh v onih dneh padlih žrtev.

Delo dramske sekcije je bilo zelo otežkočeno radi pomanjkanja najnujnejših sredstev, kljub temu pa je še v Forliju pričela z vajami in je kot prvo svojo prireditev vprizorila 8. avgusta Lippl - Sevretov "Mrtvaški ples". Sodelovala pa je godba Šumadijske divizije. Predstave so ponavljali v Eboliju na dan Vseh svetnikov.

Po prihodu v Eboli so se možnosti dramatske sekcije povečale s pridobitvijo primernega odra, kulis in drugih rekvizitov. Tako je bil 28. oktobra vprizorjena komedija "Hollywood", ki so jo naslednji dan ponovili.

Dne 19. nov. pa je bila vprizorjena nadvse uspela Vodopivčeva kmečka igra "Oreh". To je bila doslej najuspelejša prireditev naše dramatske sekcije.

Še v Forliju je bil osnovan pevski zbor, ki je 31. julija priredil svoj prvi samostojni koncert. Zbor je tudi sodeloval na skupnih koncertih vseh zborov v taborišču dne 18. in 26. okt. ter na mnogih prireditvah in akademijah.

Manjkali niso tudi zabavni večeri, ki so bili prvi izmed vseh prireditev. Prvi tak večer je bil 9. junija na stadionu v Forliju. Drugi zabavni večer je bil 23. junija na novem prostoru v Forliju, pravtako tretji dne 3. julija, četrti pa je bil prirejen 29. julija istotam. Z njim so se tovrstne zabavne samostojne prireditve nekako končale in so bile zabavne točke vnešane v druge programe.

Zelo živahno je bilo tudi delo naših sportnikov, ki so že v prvem taborišču v Forliju pridno vadili, svojo prvo samostojno prireditev pa so imeli 5. avg. na vežbališču novega taborišča v Forliju, kjer so imeli proste vaje in tekmovali v panogah lahke atletike.

Druga večja sportna prireditev se je vršila 6. septembra ob priliki Kraljevega rojstnega dne. 20. sept. so naši fantje tekmovali s sportniki Šumadijske divizije in odnesli precej prvih mest.

Po prihodu v Eboli je zlasti oživela nogometna sekcija in smo imeli skoraj vsako nedeljo priliko videti tekmo s tem ali onim taboriščnim klubom. Vsi sportniki naše edinice so se združili v klub "Triglav" in osnovali podsekcije za posamezne panoge. Uvedeni so bili redni tedenski treningi pod strokovnim vodstvom.

Posebej moramo omeniti praznovanje 50. letnice našega komandanta g. gen. Andreja, dne 28. avg.. Ob tej priliki mu je bil izročen spominski zbornik, v katerem so sodelovali vsi kult. delavci naše edinice.

V taborišču se mahoma pretočanje črevilo akademikov, ki so sklicali ustanovni občni zbor Jugoslovanskega akademskega kluba "Ravna gora" dne 11. nov.. Na občnem zboru je bil izvoljen pripravljalni odbor, ki ima nalogo sestaviti klubov pravilnik. Na enem izmed kasnejših sestankov so akademiki razpravljali o možnosti nadaljevanja študija na italijanskih univerzah. Sestanku je prisostvovala tudi zastopnica mednarodne akademske lige, ki je prisotnim obrazložila stališče in namene omenjene organizacije.

27. nov. pa se je vršil občni zbor Slovenskega akademskega kluba, na katerem je bil izvoljen odbor in sprejet pravilnik kluba.

Za moštvo se vrše vsakodnevna aktualna predavanja in številni tečaji, kot kuharski, grafični, radiotehnični, radiotelegrafski, tečaj angleškega jezika itd.

Ob koncu še nekaj besedi o našem "tisku". Kot prvi list v naši edinici je pričel v Visču izhajati "Naš vestnik", ki pod naslovom "Jugoslovanski vestnik izhaja še danes.

V Forliju se mu je pridružil šaljivi "Bodljikovec", ki se je kmalu znašel v boju z drugim listom "Tam - Tam". V novem taborišču v Forliju pa sta se oba lista združila v skupni "pikavec" Kafol.

Kot zadnja je pričela izhajati naša revija in to 1.nov. prva številka, 15. nov. druga in 1 decembr tretja številka. Ker so vse tri številke izšle v zelo majhni nakladi, smo se odločili za pričujoči ponatis.

Pojasnilo

pričujoča številka je ponatis v izvlečku prvih treh številk revije " MI IN SVET ", ki je izhajala do 4. številke (Božič 1945) le v štirih tipkanih izvodih. Revijo je najprej izdajal kulturno - vzgojni odsek Študijskega krožka, nato pa jo je prevzel novoustanovljeni Slovenski akademski klub, ki združuje akademike Slov. Armije Kr. Jugoslovanske vojske v taborišču Eboli.

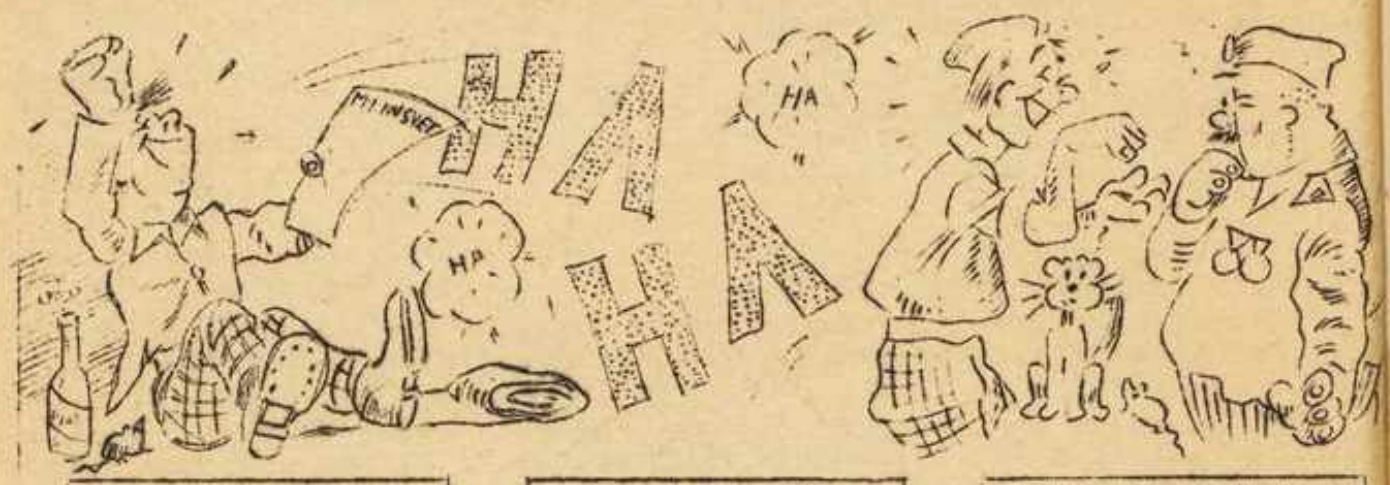
Vse tri originalne številke imajo skupno 88 strani teksta ter več umetniških prilog in političnih karikatur.

Z nastopom možnosti izdajanja revije v več izvodih, je Slov. akad. klub izdal 4. številko že razmnoženo. Da pa njeni prejemniki ne bi bili prikrajšani za prve tri številke, je uredništvo sklenilo v izvlečku ponatisniti najbolj aktualne članke iz prvih treh številk. Izvzeli smo ono vsebino, ki je imela bolj reportažni, prigodni in trenutni informativni značaj. Dodanih pa je tudi nekaj najbolj značilnih prispevkov iz literature. Članke, ki v tem ponatisu niso objavljeni, bomo pa skušali postopoma objavljati v drugem letniku revije.

Silvestrovo
1945
EBOLI.

UREDNIŠTVO.

"MI IN SVET" IZHAJA VSAKEGA PRVEGA IN PETNAJSTEGA V MESECU
IZDAJA SLOVENSKI AKADEMSKI KLUB
URLJUJETA STARY IN POLJANSKI

HA
HA
HA
MILIJINSKI

..znane so nam ne-
pravilnosti režima

...vendar se je
narod.....

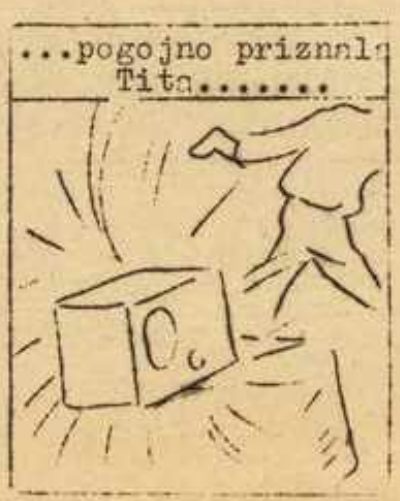

.."enoglasno"odzval
volitvam.....

...in izvolil
"maršala"...

...za svojega
vodjo!...

Dasi volitve niso
bile svobodne...

..je Anglija kljub
temu.....

...pogojno priznala
Tita.....

..to javlja radijska
postaja Lo.....

MLADI SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE

LETNIK: I. ✯ EBOLI, 20. DEC. 1945. ✯ ŠTEV. 4.

Blagoslovljen Božič!

1945

Vsebina

3. Jeruc - - - - - - Sveti večer.
3. Uredništvo - - Tebi za Božič
4. Slobodan - - - Obrisi naše bodoče vojske.
7. Jenko - - - - - - Mi in obveščevalna.
9. Matjaž - - - - - Zakaj je KPS uspela (nadaljevanje in konec)
11. Jenko - - - - - - Iz Titove okolice.
12. Jenko - - - - - Dokumenti.
13. Leader - - - - Kralj Peter v privatnem življenju.
14. Lebar Peter - - Obnova.
16. Ljubo - - - - - Kronika.
17. Ljubo - - - - - Brez cilja.
18. Pfeifer Ciril - Božič beguncev.
18. Mimica - - - - Mir ljudem na zemlji.
19. Mojca - - - - - Oj, z Bogom domovina moja.

SVETI VEČER

Kaj naj vam recem na sveti večer,
bratje izgnani, ko duša je tožna,
žalosti polna in plaha, ubožna,
bolno objel jo je grenki nemir.

V senjah zdaj slečamo Kristusov hlev,
zibelko revno in svetlo ognjišče,
ranjeno srce tem milosti liče,
Bog, se rodil je, čuj angelski spev.

Kvišku zdaj glave, rodil se je Bog,
dvignimo srca, premagajmo žalost,
brat moj iz senj zdaj nisi ubog.

Sveti večer je in v duši je mir,
bleščeno noč jelka v sreču je radost,
pojmo v ljubezni kot pel je pastir!

Tebi za Božič

Sveti večer je in bi Ti radi poželeli vse ono, kar nam ta večer prinaša, vse ono, kar so prinesli angeli s pesmijo na zemljo, vse ono kar je prišlo z rojstvom Sina človekovega.

Mir Ti želimo!

Mir v srcu in duši, da bi Ti vsaj v sveti noči v prsih potihnil vihar skrbi težkih in mučnih, mir, ki ga svet ne more dati, a ga lahko da On, ki leži pred Teboj v bornih jaslih.

Želimo Ti, da v miru preživiš praznične dni, da se v miru, brez bolesti spomniš na daljni dom, na vasnežena polja, na petem svetonočnih zvonov, na toplo izbo, na jaslice, na mater, očeta, brate, sestre.

Želimo Ti, da bi ti bili ti spomini prijetni, brez sence žalosti. Rodil se je Odrešenik in tudi nam - prav nam v teh žalah - se je z njim rodilo upanje, da nam skoraj spet zavlada pravi svetonočni mir.

Mir Ti želimo!

Mir semen bo kdorda kdaj spomnil na mir pred vihanjem. Morda je današnji mir res mir pred vihanjem; naj bo, mi smo prepričani tudi mali, da najhujše, - saj je nekje v daljni naši ljubljeni tretji domovini, ki nas toplo pričakuje in ki nas bo radostno sprejela, pa četudi pridemo z vihanjem, z bleskom in gromom.

Mir Ti želimo, kar srece Ti želeti ne moremo. A da bo v Tvojem srcu kraljeval božični mir, potem se bo v njem tudi naselila tiha sreča, pa čeprav le trohtico in v najskritejšem kotičku.

Mir Ti želimo, tisti mir, ki diha v tem objčenem času, mir, ki je večan, in ki ga ne more prevpiti orkan strojev in src, mir, ki ga ne moti niti bližajoča se proza, mir, ki je mir Svete noči!

To je naša voščila Tebi za Božič!

UREDNIŠTVO.

1 0 9 4 0 5

OBRISI NAŠE BODOČE VOJSKE

Isec članka" Razmišljanje o naši bodoči vojski" v tretji š
vilki revije "Mi in svet", je [illegible] osnove, n
katerih naj bi bila naša bodoča d[illegible] jska. Njegovi zd
vi pogledim so polni sodobnih preizkušenih nazi ranj in lo
čnih koncepcij o bodoči ureditvi naših splošnih vojaško-dr
nih problemov. K njegovim izvajanjem bi dodal nekaj progra
skih zamisli o tehnični strukturi naše bodoče vojske, ki
formirana v domovini po prestanih sedanjih revolucionarnih
peripetijah.

Pole visoke, prežete in globoko ukoreninjene sprele, za katero
mora skrbeti celokupen državni aparat s prepričevalno ideologijo s
pravilno vzgojo mladine in e celim svojim bistvom in katero tukaj p
supponiram, je tehnični potencial vojske pač nedvomno najvažnejši či
telj. Že prejšnja , posebna pa sedanja vojna sta to jasno pokazala, li,
vizija bodoče vojne pa ta argument pa še bolj poudarja. V divjih s
padih kontinentov in miljonskih armad, ob uporabi najpopolnejših in
najfantastičnejših izumov bo tehnično slaba vojska vedno v trenutku
stra, ne samo zaradi nizke stopnje tehnike, ampak tudi radi apriorne
demoralizacije, s katero ta nezdržno zastruplja vojaškova dušo. Vo
se postale tehnične rivalitete in tehnične superiornosti. Zato je
skrb za dostojen tehnični potencial vojske [illegible] stvenih nalog držav
ti hoče v vojski gledati oporo svojega obst[illegible].

Pod besedo tehnični potencial razumem: tehnično vodstvo, tehnič
oboroţitev i n opremo ter tehnično izvežbanost vojske. Vsi trije se
ni deli se enako močno odražajo po svoji važnost in so po njej ekviv
lentni.

Tehnično vodstvo je projektant in eksekutor organizacije, motor
vojaškega potenciala in odgovorni računopolagatelj ob zmagi ali poraz
V moderni vojni mora biti vsak oficir in podoficir inţinir svoje stro
oz. specializacije. Polovičarstvo je pot k porazu. Starešina mora
biti predvsem organizator in nastavnik. Kdor teh dveh lastnosti nima
ne more in sme biti starešina, ker ne bi dal za svojem starešinskem
položaju nobene koristi. Nam skoro d celo neznana organizatorska spo
bnost sestoji v pravilnem in skladnem urejenju življenja, dejanj in
poedinosti potom poveljevanja, nastavniška sposobnost pa je zmožnost
formirati perfektnega modernega vojaka v okviru dane specializacije.
Da bi tehnično vodstvo te naloge moglo učinkovito izvrše ati, je
potrebno:

a.) Vršiti strogo selekcijo pri izbiranju kadra za oficirski in
podoficirski stalež. Ne more biti vsakdo oficir ali podoficir, kdor
le izpolni nekaj šolski formalnosti, kot je bila pri nas navada.

b. V oficirskih in podoficirskih šola dati slu[illegible] ... poveljniško in strokovno podlago, ki jo v moderni vojni potrebujejo.
Praktičnemu pouku/nastavi/ dati vidno prednost. Začasa študija s pono
vno selekcijo eliminirati vse, kar pokaže nesposobnost. Pri nas se
predmet organizacije ni poučeval, strokovna literatura pa le v polovi
čarskih obrisih.

c. Vse oficirji in podoficirji se morajo izbirati in vzgajati
na podoben način in v podobnih šolah kot aktivni.

d.) Vztrajati pri strogi a temeljiti specializaciji.

Tehnična oboroţitev in oprema mora biti najmodernejša in proizo
najnovejših izumov. Finančno šibka in mala država kot je naša tega n
zmore. Preskrbeti mora le zadostno opremo za miroljubni pouk, za voj
ne potrebe pa naj bo navezana na velisilo, ob katere rami se ima name
boriti in katera jo bo oskrbovala. Seveda je to velik minus z ozirom
na varnost in nezavisnost države, toda drug izhod je težko najti. Bol
je biti v politično zavisnosti od prijatelja, kakor podjarmljen od
sovražnika. S pospeševanje industrializacije se ta nedostatek do neke
mere blaži, vendar v našem primeru ne more biti govora biti o polovič
osamosvojitvi.

Napačno je bilo stališče naše vojne uprave, da je mirnodobski material za pouk lahko staromoden in da je vojno orožništvo in opremo držati strogo pod ključem. Hitrost razvoja začetnih operacij moderne vojne je tako velikovelika, da niti starešina niti vojak nimata niti časa ogledati si "ratno opremo", ko sta že pregažena po napadalcu.

Tehnična izvežbanost je bistveni pogoj za pravilno uporabo moderne oborožitve in za možnost paraliziranja sovražnikovih akcij. Ona je ključ vojske in spričevalo tehničnega vodstva. Razna panoge vojne tehnike zahtevajo različne specializacije, vse pa morajo biti enako temeljite in medsebojno koordinirane. Kadar mora biti res prava šola za pripravo naroda na vojno, ne pa komedija formalnosti in slepitve kot je to bilo. Ni namen vežbati se le za parade pa celo za te slabe. Še bolj eklatantna nujnost pa je da vojaka v vojni postaviš na pravo mesto, za katero si ga v miru vežbal.

Prav za prav so preje naštete norme tehničnega potenciala veljale v polnem tudi v predvojnih časih, le da se jih trdovratno niso hoteli držati. Človek skoraj ne more verjeti in razumeti kako pedantno se je hodilo po krivih potih. Morda se bo kdo kdaj lotil dela in detailno opisal nedostatke naše bivše vojske. Napake so bile vendar koristne v toliko, da so mnogim kritičnim duhovom odprle oči in, če bodo oni kdaj prišli do besede, bodo gotovo znali preorientirati razmere. Odkloniti pa vse tiste, ki hočejo v vojski z vojsko delati notranjo politiko in vse one v otrplo stagnacijo pogreznjene predvojne častnike. In tudi potem ne bo uspeha, bo morda treba, poklicati tujca za organizatorja in instruktorja.

Razvoj zadnje vojne in naša gverila sta nam pokazala, da smo v gverili od drugači kakor v rednem bojevanju. Ne samo da je pri nas gverila tradicionalna, nje inim zahtevam in njenemu bistvu se kot do neke mere primitivni izvedba lažje poglobimo in priučimo, kakor modernim oblikam tehnične vojne. Morda bo z ozirom na našo geografsko stisnjenost med velesile in nezanesljivo zamašanje na pomoč mnogih velesil, v bodoče to edino možen način kljubovanja. Videli smo, da je dobro organizirane gverila trd oreh tudi za močnejšega in tehnično visoko stoječega nasprotnika. Upajmo, da vedno ne bo prihajalo do revolucij in da bo bodoča državna uprava znala urejevati tudi razmere s tega vidika. Proti fanatičnemu in enotnemu narodu v gverili bi vsak sovražnik dolgo krhal zobe. Gverilo bi lahko priskrbela in oskrbela naša lastna industrija, s čemer lahko aludiramo na potično neodvisnost.

Priprave za bodočo samoobrambo države bomo vsekakor morali voditi v dveh smereh: za moderno tehnično vojno in za gverilo. Kot drugo obliko priprav bo treba obdelati pedantno in načrtno, državna uprava pa bo z ozirom na vladajoče razmere in odnošaje v danem trenutku odločila vsoto borbe.

Od nasprotnika predvojnega in vojnega časa se učimo. Videli smo, da imamo slabo organizacijo žulosten epilog, da se voli, stari navidezni in samo "legendarna hrabrost" ne morejo meriti v moderni borbi, da pomanjkljivo vzgojen in tehnično nezadostno izobražen strešinski kader ne uživa zaupanja naroda in da neizvežban rezervist vrže puško v koruzo ob prvem strelu. Poti, ki jih bo v bodoče treba ubirati, grobo lahko nakažemo nekako takole:

1. Na prvem mestu se bo treba pobrigati za elitni starešinski kader. Od njega zavisi vse drugo. On v miru projektira in organizira priprave za samo obrambo, poučuje in gradi, v vojni pa prevzame povelj-stvo nad oboroženim narodom in ga vodi v zmago ali poraz. Od njegove sposobnosti in izobraženosti zavisi usoda države. Tako delikatne naloge je treba zaupati le najboljšim sinovom svojega naroda. Vse šole in kulturna društva v državi morajo iskati take talente. Država jim mora skrbno vzgojiti in izšolati, in nad njimi bedeti pri vsakem koraku. Preprečiti je treba, da v vojaške poklice pridejo le oni, ki vsled lenobe in nesposobnosti drugje ne morejo najti kruha. Ne sme se delati nobene bistvene razlike med aktivnim in rezervnim strešinskim kadrom, ker v odločilnih trenutkih vrše vsi enake naloge. Vojaško šolanje rezervnih častnikov in podčastnikov je treba spopolnjevati s

periodočno se obnavl ajočimi tečaji. Kezervnemu kadru je treba v vojski dati ona mesta, ki odgovarjajo ali so vsaj v okvirih njihovi specialni izobrazbi. Enako za vsakega je treba predvideti z ločinskim poviševanjem v čin rez. oficirjev "pospešku" in na podlagi nepomembnih formalnosti ter s puščanjem v nemar njihov stanovski kondicije, kar se je vse tako kruto maščevalo pri nas.

Pri formiranju novega starešinskega podmladka se bomo morali boriti z neštetimi težavami, predvsem pa s pomanjkanjem res dobrih učiteljev in vzgojiteljev in s pomanjkanjem finančnih sredstev. Lahko ne bo šlo in tudi ne hitro, interes države pa bo, da v to vprašanje založi vso svojo dobro voljo.

2. Moderni tehnični oborožitvi, kar je jasno, ne bomo kos. Denarna finančna moč niti ne bo zmogla dovolj močne zračne in vodne flote, niti vsestranske motorizacije, niti drugega modernega orožja. Lastne vojne industrije v Sloveniji kapacitetno ne bomo imeli, kupovati na tujih trgih ob vedno izpopolnujočih se iznajdbah je pa zelo riskantno, ker kar je danes še moderno, bo morda jutri že zastarelo. Velik del oborožitev bi močno obremenil narod, kar bi izvedlo nezadovoljstvo in možnost notranje nevarnosti. Skrbeti bomo morali, da bomo vsaj toliko in tako oboroženi kot naši mali sosedje. Kar bodo zmogli oni, bomo zmogli tudi mi. Za primer konflikta z našimi bi sile od sebe, nas pa ne ostane nič drugega kot gevrilo za zaščito naših prijateljskih velesil. V teku te vojne smo gverilo dobro spoznali, in nas bodo v pripravah vzdika dragocene realne izkušnje. Priprave tedo obsegale pripravo terena in pripravo oborožitve. Ena kot druga bo zahtevala skrbnega načrtnega dela, pri katerem bo vedno treba zadržati strogo tajnost.

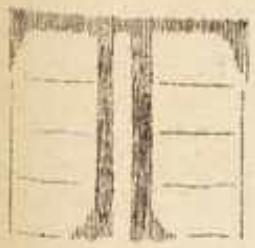
3. Kader bo še naprej ostal šola za vojaško vzgojo naroda, kot njegovo dopolnilo pa bo treba forsirati in ustanoviti sorodne pomožne šole in društva, kakor: športno-telovadna, strelska, jadralna, avtomobilska, radioamaterska, jahalna itd. Za dosego potrebne vojaške rutine je potreben določen čas po učnem načrtu, ki ga mora vsakdo odslužiti. Kakor pri gimnazijah in drugih šolah ni potrebno in skrajšanega roka, ker bi to bilo nelogično, ga ne more biti niti v vojaškem kadru. Če država rabi vojaštvo za notranje potrebe, naj se to strogo loči od šolskega kadra. Garnizonske in druge službe so povzemale šolskemu kadru tričetrtine moštva, in polnorokovec je bil povprečno pičle 4 mesece na pouku. Posledica tega je bila slaba izvežbanost. Če dodamo še dejstvo, da obveznika niso obnavljali vojaške šole, je jasno, da jim je že po nekaj letih popolnoma izbledel spomin na neko vojaško usposobljenost. Šolski kader mora biti dovolj dober, a če se temeljito izurjen za pouk. Za stranske službe naj se vpokličejo v miru tudi neborci.

Kader naj nudi vojaško in splošno izobrazbo, kar narod je dosegel, zaostal do neke mere, navezan je le na osnovno šolo v vojski. V kolikor ko je človek zrelejši, ga bila prilika, da se vojaku razširi intelektualni horizont tudi v drugih smereh: poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, gospodarstvo, trgovina, tehnika, obrt, prometništvo, literaturi itd. Povečana inteligenca naroda je v splošno dobrobit državi, kadar bo postal privlačnejši in orilj nejši, izobražen narod pa daje za moderno vojno dobre vojake. Splošen pouk naj bi se vedno vršili posebni strokovnjaki.

Vojaški pouk naj bi se razvijal v dveh smereh. Za tehnično vojno in za gverilo. Odvrže naj se paradiranje in prekomerno ekserciranje, ki je pri nas tako trdovratno vkoreninjeno in nič za to, ker vojaku ne moremo dati kaj pametnejšega. Vojak naj se vadi izključno v enih borbenih nalogah, s katerimi se bo srečal v jutrišnji bodoči bi in katere bo moral izvršiti pedantno, strokovno in za vedno svojega življenja. Pouk ne sme biti skoncentriran na en rod vojske, vojak si naj ogledati tanke, avione, artilerijo, razne tehnične pripomočke itd. in razumeti njihovo vlogo v borbi. Pouk mora kulminirati v namestitvi vsega orožja s čimbolj stvarno situacijo.

Najboljši inteligentni in zmožljivi vojaki se po preteku določene dobe pošiljajo v šole za rez. poč. Obveznike se vpokličejo najmanj vsakih pet let na vaje, ki naj se izvajajo v obliki manevrov.

MI IN OBVEŠČEVALNA.

emu poglavju bi dal naslov "Iz napak preteklosti v solidnejšo bodočnost."

Kritika more biti pozitivna, zlasti če ob "navedbi bolezni" kritik "predpiše odn. predvideva zdravilo". Ni težko kritizirati, "rušiti", pač pa je težko graditi, ustvarjati. Zato nekoliko besedi o obče znanih in opisanih napakah predvojne Jugoslavije še ne pomeni brezplodno kritiziranje, če takoj postavimo predlog za solidnejšo ureditev. Najprej pa je treba napake poznati, da ne bomo kasneje v izogib napakam isto ponavljali.

Že sama ureditev državnega življenja ni bila sistematična. Stvari so se razvijale od danes do jutri, predvidene niso bile potrebe odn. posledice za kasnejšo dobo. Glavni vzrok je treba iskati v prevelikem egoizmu posameznikov in skupin, do skupnosti, do naroda in države. Forsiranje privatnih koristi pred skupnostnimi - je bilo že kar običajno!

Pogled v gospodarstvo nam ne da nič boljše, če ne še slabšo sliko. Vsekakor nam pove, da se je to prevažno panogo vodilo brez načrta. Ni se gledalo kasnejše dobe, na koordinacijo z drugimi pokrajinami ali družbami, kamoli da bi se vodila kontrola nad asocialnimi izkoriščevalci skupnosti. Gospodarstvo je bilo otrok one politike.

Državni uradnik, ki bi moral biti v dokajšni meri neodvisen od režimov, katerega verodajna legitimacija bi smela biti le njegova vestnost, sposobnost in poštenje, je bil predpogosto žoga, s katero so se razne stranke žogale. Učiteljstvo je tu prav žalostna postavka. Celo sodniki niso bili izjema.

Sama prosveta je bila tako odvisna od zunanje in notranje politike, da seveda ni čudno, če ni bilo pozitivnih rezultatov. Pouk jezikov, zgodovine, slovstva, pa celo telovadbe in petja je bil odvisen od raznih nepotrebnih činiteljev.

V vojsko so se nagromadili razni saboterji in petokolonaši, ki pre= često niso bili poznani, ali pa premalo kontrolirani. Temu primerne so bile tudi posledice v trupoh, vojnih tovarnah in ustanovah, kar se je pokazalo aprila 1941.

Celo znanost ni bila častna izjema!

Itd. itd.

Ne moremo se spuščati v detajle in v vse panoge, ker lahko vsak sam premisli in ker smo v tujini, kjer vsi vemo, da tako slabo, kot kričijo komunisti, ni bilo, vemo pa, da bi marsikaj bilo boljše in solidnejše.

Vsekakor je nujno, razlog za to nujno smo navedli v prvem poglavju nepske Jugoslavije pa to najnost m potrjujejo, da mora v bodoči Jugoslaviji obstojati državna, od režimov in privatnikov neodvisna obveščevalna služba, ki se ne bo izrabljala v malenkostnem in nedemokratičnem preganjanju in zasledovanju političnih aktivistov raznih političnih strank, temveč bo predvsem in samo vodila nadzor nad vsemi, ki bi hoteli delati ali kakorkoli delali proti interesom skupnosti naroda in države.

Tudi ne bo prvenst vena naloga te obveščevalne ustanove, da bo kontrolirala ljudi na manj važnih položajih, ne trdim da teh sploh ne bo, ampak v prvi vrsti tiste, ki so na važnih, vidnejših in odgovrnih visokih položajih, ker je njihova čast primerno velika tudi njihova odgovornost. Izkušnje preteklosti so pokazale, da bi bilo treba največ kontrole tam, kjer je je bilo najmanj; kaj je pomagalo, če je za vsakim "vaškim politikom" stal po en žandar, če pa so na visokoh položaji delali kar se je komu zljubilo...

Takšna državna obveščevalna organizacija je seveda stvar uzakonitve. Od zrelosti in razumevanja zakonodajnega organa je odvisno, kako bo zakon uredil. Podrejena bi morala biti vladarju oda. hrvaškemu svetu, kateriga član je tudi šef te obveščevalne službe. V vseh večjih federalnih enicah so šefi obveščevalne službe člani federalnih posvetovalnih organov pri predsedniku narodne vlade odn. skupščine. Treba je tudi urediti pristojnost sodišča, ki razsoja spore med prizadeto stranko in obv. organom odn. uradom. Dalje: devna organa obv. službe postavlja in odstavlja vladar. V zakonu je treba tudi predvideti odgovornost teh

...pravov, zakaj in komu, enako stalnost odn. predstavljivost, V zakonu ... treba še določiti kompetenco drž. vodstva in federalnih vodstev te ... Morda bi bil način, da zadeve, ki so v kompetenci federalne vlade ... skupščina rešuje federalno vodstvo v sporazumu s predsednikom fe... vlade obč. skupščine in da o tem obvešča drž. vodstvo odn. vlad... Neobhodno potrebna je sodelovanje in zaupanje med šefom ... vodstva obv. službe ter predsednikom vlade in predsednikom fe... skupščine. Vsem mora biti predstavni skrb za blagor skup... jasno je, da se šef federalnega vodstva obv. službe ne bo mešal ... zadeve vlade. Mislimo, da bo v velikih stvareh delo ... vlade olajšano, če bo imela predhodno na razpolago objektivne ... informacije ter mnenje notranje političnega neodvisnega javnega ... funkcionarja.

Da bo delo te ustanove lažje, preglednejše in solidnejše, more biti vzporedno in v najožji povezanosti ... podrejenosti prvemu ustanovljen državni statistični zavod, katerega podružnice so v vseh fe... enotah ... statistični zavodi.

Iz statistike je razvidno gospodarsko, intelektualno, prosvetno, socialno, vojaško insl. stanje državljanov. Brez statističnih podatkov tudi ni mogoče delo takega večjega obsega. Statistika je realna podlaga in osnova - in brez realnih podatkov uspešno delo ni možno. Treba bo skrbeti, da bomo vedeli o vsakem Jugoslovanu kje se nahaja, v kakšnih prilikah živi, kak na je njegovo izobraženje in sposobnost, koliko je v ... službi vreden, zakaj se zanima, kaj želi, hoče doseči itd. Isto skrb je treba posvetiti izseljenemu Jugoslovanu, ki živi začasno izven ... države, zlasti kakšen je njihov odnos do domovine. Tudi bo seveda možno ..., da bodo oblasti in ustanove za Jugoslovane v domovini: upravne, prosvetne, sodne, vojaške, gospodarske, cerkvene/ obvezno pošiljale po... podatke v zavod. Uvedba obvezne osebne izkaznice je prav tako maloga stro... statističnega zavoda, kakor tudi ljudsko štetje itd.

Od organizacije obv. službe in statističnega urada je odvisna pre... preglednost in hitra uporabnost zbranih podatkov. O tem nismo govorili ... v zadnji številki.

Mnogo se moramo učiti od politično najnaprednejših narodov. Njihove po... pozitivne lastnosti, ki so prikladne tudi nam, si moramo v čim večji meri prisvojiti. Z uvedbo take obv. ustanove, bomo zmanjšali ... ali po... sploh odpravili policijske preganjanje režimskih nasprotnikov ... se zavarovali proti antidržavnim in protinarodnim elementom.

Dejstvo je, da naša obv. služba takoj izpočetka ne bo imela mnogo in vidnih uspehov, zlasti ker se uspehi vsake obv. službe pokažejo šele ... daljši dobi in to so morda leta! Isto je bilo n.pr. v Angliji, ... je organizacija angleške javnosti celo pri Scotland Yardu dosegla ... ugled. Toda jasno in pametno pojasnilo državnikov in političnih ... državljanov in kasnejši odlični uspehi te ustanove, so narod ... in zadovoljili. Danes ve cela V. Britanija, da brez njenega ... Service-a ne bi bilo Imperija.

Predpogoj solidnosti te ustanove pri nas je, da jo vodijo pošteni, objektivni, realni, v stvari sposobni, politično razgledani ljudje, ki jim je prvo korist skupnosti.

Zaključek

Kdor objektivno, stvarno pregleda situacijo pred, med in po vojni pri nas v domovini, bo videl in spoznal nujnost te organizacije. Ni to lahek in prijeten posel, toda neobhodno potreben. Za to vzgojen in po... političnem zrel državljan ne bo nikdar podcenjeval državne obveščevalne organizacije, ampak bo isto podpiral / četudi o njenem delovanju. ni... česar ne ve/, ker je tem koristi samo skupnosti.

/ Povdarjam še ob zaključku, da je treba smatrati vse tri članke ... zaključeno celoto, kjer drug drugega izpolnjujejo./

ZAKAJ JE KPS USPELA

A./ "Iz narodno osvobodilne borbe v komunistično revolucijo":
Ta esej je zajel pod tem naslovom obširno vse momente, ki so na eni strani prikleplali naroč na partizansko gibanje, na drugi pa ustvarjali KP v ugodni položaj v narodno osvobodilni borbi proti okupatorju. Tako so na eni strani tradicionalna mržnja proti osvajalcu in proti vsem njihovim pomagačem; famozni "Londonski" V" - poziv na odpor proti okupatorju, reakcionarna kuropcija in birokracija - zahteva po novi Jugoslaviji; diktatorsko ditiranje stranke zaradi njihovega koritarskega postopka; pasivnost in razpoloženje gotovih predelov Jugoslavine / dinarski gorski predel, severozah.= Slovenija - viničorji, itd./; okupatrojeve represalije/Talci, internacije, zapori, mučenje, itd/; panslavizem itd. - na drugi strani pa nacionalno obeležje OF; parola"Odpor proti okupatorju"; socialno obeležje "Izganjanje kapitalistov"; obljube delavskim masam in sploh plebejskim množicam; svobodnejše pojmovanje morale v OF, kar je prijalo skoraj vsem brez predsodkov glede posledic; ljubezen do "slovanskih bratov"- boljševikov, ki "se borc za svobodo in združenje vseh Slovanov"; "Ljudska oblast", ki je odsedevala funkcije in moč četstihlepnim ljudem itd., kar je vodilo do popolne prevlade "progresivnih", "progresivnih "Slovencev, ki so bili v stvari komunisti. Tako je prišlo do tega, da si je OF / beri KP/ prilastila monopol nad odločanjem o življenju in smrti vsakega posameznega Jugoslovana in proglasila vse svoje nasprotnike avtomatično za izdajalce, kar se je samo po sebi razumelo, da je OF = narod oziroma narod =OF. Natali so NOO / narodnoosvobodilni odbori/, Narodna zaščita, Rdeča pomoč, AFŽ / antifašistični front žena/, US.OJ/ Ujedinjeni savez antifašistične omladine Jugoslavije/, gospodarske komisije itd., tako, da so imeli partizani za vse in za vsakogar "široko srce" in "dlan" "darilo". Avtor nato dobro dokazuje perfidnost komunistične partije, ki je v vse te masovne organizacije odn. prvenstveno v njih odbore spravila sicer v javnosti vplivne ljudi - antikomuniste, toda jim je podredila toliko svojih pristašev partijcev, da je vse dejansko bilo v rokah KP, ki je tudi na podlagi glasovanja /demokratska krinka/ lahko zmagala na vsej črti in prodrla z svojimi predlogi v vsa zaostala odbora.

V poglavju so orisani tudi odnosi med okupatorjem in partizani, specialno pa njegovo stališče napram komunistom in nacionalistom. Zanimivo se mi zdi, da citiram iz poglavja sledeči odstavek:

" Kako je okupator podpiral komunistično akcijo, se vidi tudi iz sledečega: Ko je Gestapo aretiral nekega visokega funkcionarja iz vrst nacionalnih borcev, so mu na vprašanje, zakaj toliko ne pregan[illegible] komunistov kakor nacionaliste, odgovorili, da komunisti nimajo [illegible] na "njihovo ozemlje" kot ga imajo oni/nacionalisti/. Dejansko je bilo [illegible] med komunisti Jugoslavije in Avstrije pogodba o [illegible]. Zgoraj omenjeni gestapovci so bili Avstrijci." / K temu bi pripomnil, da je današnje šovinistično ponašanje"maršala Tita" v področju Primorske in Koroške, stvarno le ime perialistična politika Sovjetske Zveze, ki hoče razširiti svojega vpliva na škodo Angloameričanov, bratno umrem videmo, da med državami zasedenimi po Sovjetih, takega trenja ni, ki bi prav škodilo komunističnim ciljem in pa ker so "proletarci" vseh dežel - "bratje med seboj." - Op. moje tega članka/

Avtor navaja nato ponovno kot dokaz tudi politično delovanje KP v partizanski vojski, ki sem ga obdelal že v prvem delu, objavljanem v prejšni številki "Mi in sveta". To se odraža tako v politkomisarstvu, kotov kurzih za komandno starešinstvo itd., ki je vse prepojeno s študijem marksizma in leninizma.

B/ Razvoj v posameznih pokrajinah.

a.) Slovenija: Kakšen je bil razvoj, nam je prej pozrano, zato ne bom na tem mestu navajal ugotovitev navedenih v tem poglavju.

Da je večji del Slovencev prepustil komile osvobodilne borbe komunistom, je razlog zlasti v tem, da ni veroval v zmago komunizma, ki ga je predstavljal antikomunistični blok. Smatral je, da je KP sličino po svoji borbi za oblast drugim strankam in ne [illegible]

zlasti krvave revolucije, za dovolj resno in nevarno. Poleg tega pa je igrala konjunktura prav tako veliko vlogo.

Toda čimbolj je začela KP kazati svojo pravo barvo, tem bolj se je začel položaj razvijati v korist antikomunističnega bloka, tako,da so se i četniki i domobranci krepili iz dneva v dan. Množični pokolji, teror, diktatura itd. so privedli slovenski narod do alternative in tako je zmagal princip samoohranitve, ki je rodil samo v južnem delu Slovenije od 300.000 prebivalcev - cca. 20.000 antikomunističnih borcev in ki je premagal tudi v vseh drugih predelih Jugoslavije vse ev. predsodke / kolaboracija itd/.

Srbija: Tu niso komunisti nikdar uspeli. V Srbiji je bil center nacionalno- demokratskega pokreta in komunistom se ni posrečilo prepričati mase, da so četniki izdajalci, reakcionarji in pljačkaški izrodki, kar jim je drugod uspelo. Partizani so bili takoj po nastanku l 1941 vrženi iz Srbije, v katero niso prodrli vse do leta 1944, ko so jih privedli na oblast Sovjeti. Napaka nacionalnih borcev v Srbiji je bila edini ta, da so delali razliko med jugoslovanskimi partizani in "Rusi" do katerih pa se je njih stališče po prodoru v Srbijo temeljito spremenilo. To je treba povdariti, ker so komunisti dajali četnikom protizavezniški značaj.

Vsled neuspeha so se komunisti vrgli na najbolj bolečo točko Srbije na Makedonijo, kjer se jim je celno posrečilo zanesti partizansko gibanje med bolgarske zasedbene čete in one Makedonce, ki težijo po dodelitvi Makedonije Jugoslaviji v obliki samoupravne edinice in ki so bili nasprotniki jugoslovanskih četnikov, katere so komunisti prikazali kot Velesrbijance, centraliste in hegemoniste.

Hrvaška: Po proglasu Ndh in prevzemu oblasti po Paveličevih ustaših je zavladal nad srbskim življem v Hrvatski strahovit teror/ 3,500.000 Hrvatov in 1,500.000 Srbov je tvorilo NDH/. Pavelić je hotel teh 30% Srbov Pobiti, 30 % pa pognati v Srbijo, 30 % pa pokatoličaniti. Zaradi masovnih pokoljev s strani Ustašev, so Srbi bežali v gozdove - naravnost v objem partizanom/ predeli Lika, Kordun, Sev. Dalmacije, zap. od Drine in deloma v Sremu/ Del Srbov pa se je zatekel pod italjansko zaščito v Dalmacijo, kjer so Italjani vodili dvolično politiko napram komunistom. Ti Srbi so osnovali legalne "četniške organizacije za ohranitev srbskega življa". Zato je Mihajlović prepovedal uporabljati svojim trupam naziv "četniki" in jih preimenoval v to, kar so dejansko bile: Kr. jugoslovanska vojska v Domovini". Nacionalni Hrvati pa so prav tako morali bežati pred ustaškim terorjem, toda bežali so k partizanom, ker k dalmatinskim četnikom pod italjansko zaščito niso hoteli, ker v stvari so niso bili četniki/ četnik = pripadnik iregularnih čet/, medtem ko ni imel Draža Mihajlović tu večjih edinic.- Po porazu Nemcev pri Stalingradu, ko je bil poraz Nemčije gotov, so Ustaši iz strahu pred maščevanjem Srbov / na Balkanu postoji še vedna krvava osveta/ prehajali v partizanske vrste, ker je Mihajslović ustaše načelno odklonil.

Bosna: Bosanci se vsled svojega verskega fanatizma vežejo z vsakomur, ki je trenutno na oblasti in ki jim zagotovi priznanje mohamedanstva. Tako so bili v početku državljani NDH najvnetejši ustaši, po stalingrajski bitki pa najvnetejši partizani.

Črna gora: Upor je spodbudila proglasitev neodvisne Črne gore po italjanskem okupatorju, ki je s tem hotel pridobiti črnogorske separatiste za sebe. Upor je imel nacionalno obeležje, toda kmalu je nastala med uporniki razlika: oni ki so imeli pred vojno od Jugoslavije kako korist so se odločili za nacionalni pokret, oni pa, ki so bili v Jugoslaviji slučajno ali namenoma zapostavljeni ali pa so bili proti dinastiji Karadjordjevićev zaradi odstranitve črnogorske dinastije, so se priključili partizanom.

Makedonija: Bolagri so tukaj že pred vojno vzdrževali tajno teroristično organizacijo VMRO / notranja makedonska revolucionarna organizacija/, s katero so hoteli zagotoviti Makedonijo sebi in kar se jim je stavrno posrečilo, ko so jim jo navrgli Nemci leta 1941. po razkosanju Jugoslavije. VMRO - i nasprotna organizacija so bili "Lučisti" /ime so prevzeli po knjigi "LUČ", ki so jo Srbi natisnili specialno za Makedonce/, ki streme za avtonomno Makedonijo v okviru Jugoslavije. Te separatiste so komunisti pridobili s parolo "Pravice do odcepitve" in so tvorili makedonskih partizanov, h katerim so bežali prebivalci pr[illegible]

[illegible] PRIMORSKA: Zaradi jedrnatosti citiram avtorja:
"Kjer je KP izrabila nacionalni moment med narodi Jugoslavije, ga je še toliko bolj na ozemljih, ki so bila vse do zadnjega pod tujo oblastjo. V teh krajih si je dejansko lastila monopol na nacionalizem, razen tega pa je bila v teh krajih prva na delu in ji je pomagala tudi komunistična stranka države, pod katero je dotični del našega naroda pač živel. KPJ je dobila nalog od kominterne, da podpre komunistične pokrete v Italiji, Albaniji, Grčiji in Bolgariji, kot najmočnejša in najbolje organizirana. Komunist lahko sodeluje s komunistom tuje države! Tako si lahko tudi razlagamo, zakaj so Italijani 8. sept. 1943 stopili na partizansko stran in s tem pomogli materialno v orožju in moštvu, da so mogli partizani na mnogih mestih streti nacionalna oporišča.

IZ TITOVE OKOLICE

Hebrang Andrija je v Komunistični Partiji Jugoslavije osebnost, ki bi prišla v poštev za Titovega političnega naslednika. Hebrang je je član Politbiroja Centralnega komiteja KPJ.
Rojen je bil 1889 v selu Bačevac na Hrvatskem kot sin kmečkih starišev. Po končani prvi svetovni vojni se je začel baviti s politikko, ter se je odločil za komunistično Partijo. V političnem življenju predvojne Jugoslavije je poznan le kot komunist. Nekaj časa je živel v Zagrebu kot privatni nameščenec, nato je bil trgovski potnik, dokler radi komunističnega delovanja ni bil obsojen na robijo. Tako je po zaporih preživel 12 in pol let.

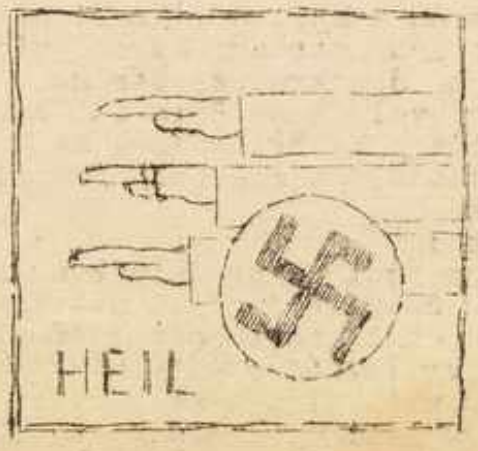
Ko je po razpadu Jugoslavije začela tudi Komunistična Partija Hrvaške z organizacijo odpora proti okupatorju, je bil Hebrang med najbolj vnetimi aktivisti. Spočetka je bil v Zagrebu kot član operativnega vodstva. Po smrti sekretarja CK KPH Rade Končarja ki je bil ustreljen od fašistov v Sibeniku, je bil določen za njegovega naslednika. Toda začetkom 1942 je bil od policije odkrit. Ker se ni hotel predati je z njimi vodil dve uri borbo, pri čemer je izgubil desno oko. Končno se je predal in bil interniran v taborišču Jasenovac. Tu je bil novembra 1942 zamenjan za ustaške funkcionarje, ki so jih zajeli partizani. Nato je postal sekretar CK KPH ter obenem član CK KPJ. Na položaju sekretarja je bil, dokler ni vstopil v Titov Nacionalni Komite osvobojenja Jugoslavije kot poverjenik za trgovino. Tedaj je postal sekretar CK KPH Dr. Vlado Bakarić ki je še sedaj na tem položaju in obenem tudi predsednik narodne vlade Hrvatske.

Hebrang je bil glavni organizator Zem. antifašističnega vječa Nar. osloboditve Hrvaške, v katerem je bil tudi nekaj časa tudi sekretar, nato podpredsednik.

Je zelo poznavalec marksizma, človek silne energije in nemale intiligence. V komunističnih krogih je cenjen kot oseba visokega Titovega zaupanja.

Danes zavzema Hebrang poleg izključno komunističnih funkcij tudi sledeče položaje: Zvezni minister za industrijo, predsednik gos. odbora sveta DFJ, podpredsednik narodnega sabora Hrvatske, član izvršnega odbora Ljudske fronte Jugoslavije in glavnega odbora OF Hrvatske, član predsedstva b. začasne Narodne skupščine, sedaj pa član Doma Narodov.
Odlikovan je s Sovjetskim odlikovanjem "Kutuzova I. stopnje".

DOKUMENTI

MEMORANDUM JUGOSLOVANSKE EMIGRACIJE VELESILAM

Šefi in prvaki jugoslovanskih demokratskih političnih strank, nahajajoči se izven domovine, so naslovili na konferenco petih zunanjih ministrov velesil /od 11. sept. do 2. okt. v Londonu/ memorandum, v katerem opisujejo stanje v Jugoslaviji, in nadaljujejo:

"Enopartijski sistem popolen totaliteren režim, začenja kot nam je pokazalo izkustvo dovčerajšnje hitlerjeve Nemčije in Mussolinijeve Italije z diktaturo ene stranke, zaključuje pa z diktaturo ene osebe, začenja z državljansko vojno, zaključuje pa z zunanjo vojno. To je neizbežni razvoj vsake diktature, in v tem pravcu se razvijajo dogodki v Jugoslaviji: Državljanska vojna še traja, spori s sosedi so začeti, spori, ki bi se morali reševati mirnim potem. Da se vse to prepreči, kakor tudi tisto, kar logično temu sledi, obstoja samo eno sredstvo:

Zavesti demokratičen režim, v soglasju z dano besedo Velikih zaveznikov in moralno osnovo te vojne, ki je za vse narode pomenila borbo za svobodo in demokracijo proti suženjstvu in diktaturi. To je mogoče doseči edino:

1. S sestavo vlade vseh demokratičnih vlad, vključivši v vlado tudi komunistično partijo, v razliko od sedanje komunistične vlade, ki so ji samo dodane osebnosti, izbrane od komunistične stranke in grupe, ki jih je ta stranka ustvarila in dopustila. Takšna vlada bi že sama po sebi pomenila konec državljanske vojne in vzpostavljanje oseb Aib pravic in svobode za vse. Ona bi pomenila povratek v domovino okoli pol milijona vojnih ujetnikov in beguncev, ljudi v najlepši dobi življenja, ki odklanjajo povratek domov in podreditev komunistični diktaturi. Ona bi pomenila sojenje vsem vojnim krivcem, toda z vsem jamstvom za svobodo sodbe, tako da ne trpijo nedolžni in da ne bo nihče kaznovan iz ideoloških razlogov.

2. S svobodnimi in neoviranimi volitvami. Te volitve bi dale narodu priložnost, da svobodno izbere vlado, obliko države in ustanove, pod katerimi želi živeti kot svoboden narod. Volitve bi tako zavarovale da bo ustavodajna skupščina, svobodno izvoljena, svobodna in popolno neodvisna v svojih odločitvah.

Ta dva pogoja pa se moreta izpopolniti, ako se zato preje ne podvzamejo naslednji ukrepi:

I. V Jugoslavijo bi se morala poslati zavezniška vojna misija, da vzdržuje red in sestavi takoj novo nepolitično vojsko in policijo, ki bi bila pod njeno komando, dokler ne bo sestavljena vlada, ki bo izšla iz svobodnih volitev.

II. V Jugoslavijo bi bilo treba poslati zavezniško civilno misijo, v dovolj veliken številu, ki naj bi v vseh volilnih okrožjih vodile nadzor nad pripravljanjem in zaključnim delom volitev.

III. UNRRA naj bi podaljšala in povečala pošiljke, toda vršeč razdeljevanje preko svojih lastnih organov, brez ozira na politično in versko prepričanje naroda.

Spomenica zaključuje, da so se proti diktaturi v Jugoslaviji izjavili tudi dr. Maček, predsednik HSS, dr. Krek, predsednik SLS, dr. Topalović, predsednik socialistične stranke Jugoslavije in Adam Pribičević, častni predsednik Samostojne demokratske stranke.

Spomenica je bila naslovljena na Byrnesa, zunanjega ministra USA, na Bevina, zunanjega ministra V. Britanije, na Molotova, zunanjega ministra SSSR, Bidault-a zunanjega ministra Francije, in Wang Shi-Chieh-a zunanjega ministra Kitajske.

Podpisali so spomenico:

Slobodan Jovanović, prejšni predsednik koncentr. vlade v Londonu.
Jovan Banjanin, podpredsednik jugosl. nacionalne stranke,
Večeslav Vilder, predsednik izvr. odbora samostojne demokratske stranke. Dr. Milan Gavrilović, predsednik srbske zemljoradničke stranke. Radoje Knježević, član izvr. odbora demokratske stranke in K.Lj. Miletić član izvr. odbora Radikalne stranke.

KRALJ PETER V PRIVATNEM ŽIVLJENJU

Kralj Peter je imel kot otrok angleško vzgojiteljico, nato angleškega skrbnika, moža, ki je prišel iz Oxforda. Sam Peter je prišel v Anglijo kot deček 11 let. Obiskoval je šolo v Sandroy-u v grofiji Surrey, kjer je ostal do očetove smrti. Nemci so že tedaj pokazali zanimanje za njegovo bodočnost. Ko ga je obiskal Göring v letu 1935, mu je poklonil električen miniaturni vlak, s postajami, signalnimi napravami in z vsem ostalim potrebnim priborom. Kralj je zelo cenil svojega strica Kneza Pavla, ki je bil naklonjen Nemcem, a le do leta 1941, ko je Nemčija napadla Jugoslavijo. Leta 1942 je Peter obiskal Clare Colledge v Cambridgeu, kjer je študiral pravo, zgodovino in gospodarstvo. Njegov skrbnik je bil dr. Telfer, a njegov nadzorbik profesor Guttridge. Gospod Bykoff ga je poučeval o gospodarskem sistemu Sovjetske Rusije, dr. Lipstein o mednarodnem pravu, prisostvoval pa tudi predavanjem profesorja Gobba. Oni ki so ga v Clare Colledgeju najbolje poznali, pravijo, da je bil v ponašanju povsem vsakdanji V borbi med dr. Telferjem njegovim Oxfordskim skrbnikom in dr. Jonićem njegovim nemškutarskim vzgojiteljem v Beogradu/ ki je postal pozneje minister v Nedićevi vladi/, je bil kralj Peter na strani dr. Telferja.

Njegove slike nas kažejo kot mirnega mladega moža s temnimi lasmi trdno počesanimi nazaj. V vsakdanjem življenje padajo njegovi lahno rjavi lasje v dveh lokih preko čela.

Njegova postava je malo manj kot srednje visoka, giblje se hitro in energično, z nervozo značilno človeka. Njegov razmeroma bledi obraz, pravilne poteze in zobje spominjajo, kljub raznovrstnim uniformam, na dobro vzgojenega mladega sina, ki se je posla priučil prav od začetka in ki je potem ko je spoznal delo v vsakem oddelku, postal sam delovodja.

Že zgodaj je kralj Peter spoznal, kaj se pravi zgubiti očeta s političnim umorom. Zgodaj je že stal nasproti Balkanskim političnim intrigam.

Kralj Peter govori angleščino z lahkim nazalnim prizvokom, ki ga označujejo kot amerikanskega. Slovnica in sintaxa sta mu odlični, čeprav je njegova izgovarjava karakterizirana z lahnim zategovanjem črke "i" Govori odsekano, povdarjeno in z humorjem, posluša pazljivo in odloča v debatah prav tako hitro, kakor bi to delal v državnih zadevah.

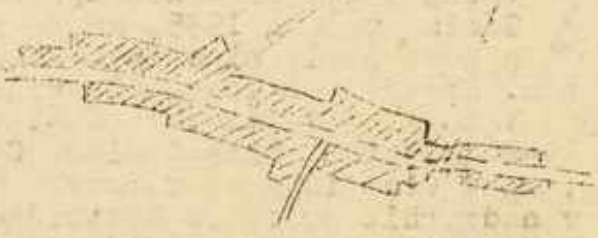
Njegova angleška vzgoja mu je dala neformalno lahkoto. Ko pride nazaj v svoj hotel, signalizira svoj prihod z žvižgom. Nima nobenega služabnika. Sam si sleče svoj plašč in ga obesi na obešalnik v majhni veži. Nato pode svoji dami, kraljici Aleksandri in svoji tašči princesi Aspasiji kratek pregled dnevnih dogodkov. Rad se poslužuje idiomatičnih oblik, ki so v navadi pri angleških letalcih. Rad ima tudi amerikanizme. Najznačilnejša poteza za kralja Petra kot potomca kraljice Viktorije je to, da ima svoje roke vedno v žepih.

Kraljica Aleksandra je vitka kot njena mati, malo večja od svojega soproga, prikupna in nekoliko podobna svoji sestrični, vojvodinji Kentski. Paris in Cambridge ima rada nad vse. V Parizu je preživela svoje dekliško, v Cambridgeu se je izučila za sestro Rdečega Križa. Tam je tudi spoznala sedanjega soproga. Danes stanuje v Eghumu. Vozi pa se redno v London obiskat kralja Petra in svojo mater.

To so poteze našega kralja v privatnem življenju, posnete po angleški reviji" Leader". Ob zaključku pravi ta revija:" Kralj Peter dobro pozna svojo ustavo, ve tudi, da Angleži in Amerikanci ne marajo ustavnih sprememb. Zato se je odločil vztrajati in tako pridobiti podporo svoje države, kakor tudi zaveznikov."

PRENOVA

predvsem na način zazidave. Kot prvi primer omenjam strnjeni linearni sistem, ki je nastal ob cestah, zgrajenih že iz rimske dobe/sl.1./ vendar sistem ni najstarejši po značaju. Više v tem sistemu so bile v vasi, blizu druga poleg druge, v mestu pa so se popolnoma stmile, odkoder tudi naziv. V mestih so ceste razširili, da so dobili v središču primerno veliki trg, kjer so trgovci srednjega veka prodajali svojo blago /sl.2./

Slika 1. Strnjeni linearni sistem.

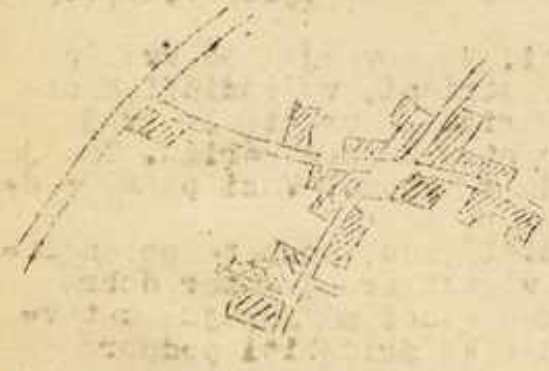
slika 2. Tip srednjeveškega mesta.

Kakor so krajevne prilike oblikovale čas dom, tako so dale našim krajem različen značaj. Pri stavbi so več ali manj podrobnosti, dočim si pomo ogledali naše vasi, trga in mesta,

Večja ravnina ob cesti je potegnila kraj za seboj in ustvarila strnjen gručast sistem/sl.3./. Valovit teren ali pa nepregledna ravnina je to strnjenost razbila in stvorila polodprt gručast sistem /sl.4./. V hribih pa se ta še bolj razleze in dobi kmetija naziv samija./sl.5./ Seveda to ni redno. Na Krasu je kamen naše domove še preveč stisnil. Tudi kraji, ki so se stiskali za obzidje, kjer je bili izpostavljeni neprijateljem, so le malo prostora. To naj bi veljalo za vas in trg, vendar se sledi nji rad pomeša z mestnimi sistemi. /srednjeveška mesta niso mišljena/ Prav tako kot za vas in trg je važna tudi za mesto oblikovitost tal, ki da mestu odprt ali zaprt značaj. V centru imamo redno zaprt sistem/ sl.6/. Kakor hitro zapustimo mesto, pridemo v polodprt ali polzaprti sistem/sl.7./ Okolica pa je redno zgrajena v odprtem sistemu. Celotno mesto pa gledamo običajno drugače. Prometne zveze v mestu dajo posebno obliko tlorisu. Shema 9 nam kaže pravokotne bloke hiš in pravokotno se križajoče ceste, kar da mrežast sistem. Mreža je motena s trgom, ki je sredi mesta in z razširjeno mesto, ki deli kaj v dv dela in služi tudi za tranzit. Shema 10 ima vri ane tudi diagonalne ceste mreža ni več pravilna, diagonale pa teže k središču, kar da mestu bolj centralni značaj. V sliki 11 pa je shematično označeno mesto, ki ima strogo centralni sistem. Vse to le kot sheme, ker praktično združimo vse tri sisteme. Posebno tranzitno cesto, ki jo speljemo okoli mesta.

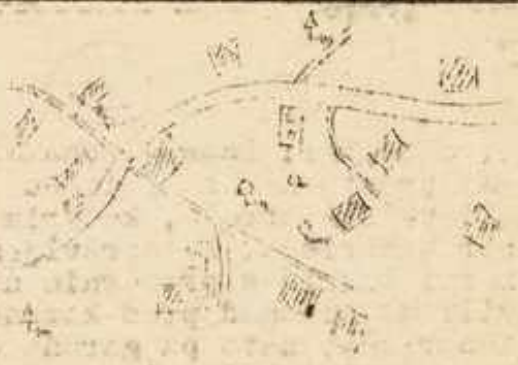
Slika 3. Strnjen gručast sistem.

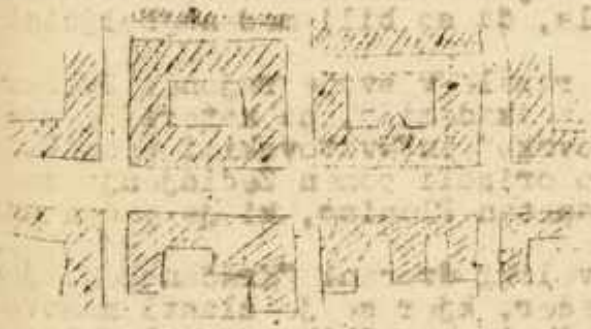
Slika 4. Polodprt gručast sistem.

Če se povrnemo nazaj na način zazidave, naj pripomnim, da je odprti sistem najdražji, zaprti pa najcenejši. Ne smemo ceniti stavb samih, ker pridemo do nasprotnega zaključka. Upoštevati moramo vse. Tako potrebujemo pri zaprtem sistemu minimum cest, kanalov, prometnih sredstev

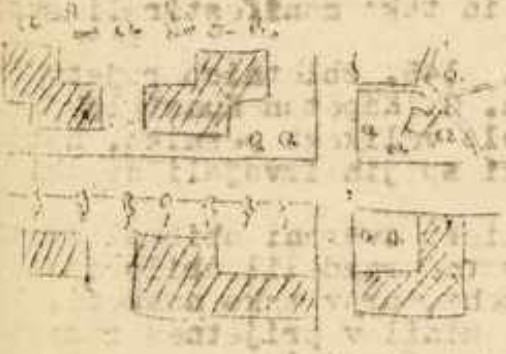
in sploh vseh instalacij, dočim doseže odprti sistem pri vsem maksimum; Občinam onemogoča, da bi zgradile preje omenjeno zaradi prevelikih izmer. Seveda se ta sistem ne zavrača. Posluži pa se ga le tisti, ki razpolaga s potrebnimi sredstvi, dočim si malomeščan ne more zgraditi lastnega doma. Dežela odprtega sistema pa ne smo opustiti zaradi praktične vrednosti. Odprt sistem ima v mestu neprijetnosti kot je prah netlakovanih cest in slaba kanalizacija, da ne omenjam drugih nevšečnosti. Mesto je našlo rešitev v polodprtem sistemu, ki ima vse lastnosti zaprtega in odprtega načina zazidav in se je tu izkazal kot najboljši. Vse nudi, svež zrak, zelenje, lepe ceste, vsakovrstne instalacije in udobna cnena stanovanja. S spretnim situiranjem in praktičnim tlorisom pa dom še izboljšamo, seveda se moramo naučiti stanovat. Sicer so novotarije luksus in brez praktične uporabe. Dežela kakor mesto morata poleg modernizacije obdržati tradicijo slovenskega doma.

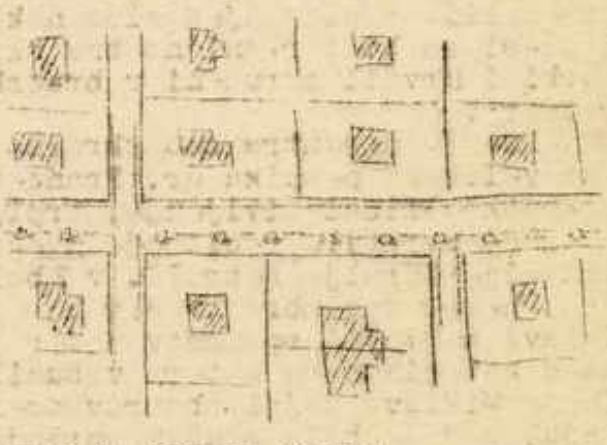
Slika 5. Odprt sistem naselja.

Slika 6. Zaprt sistem mesta.

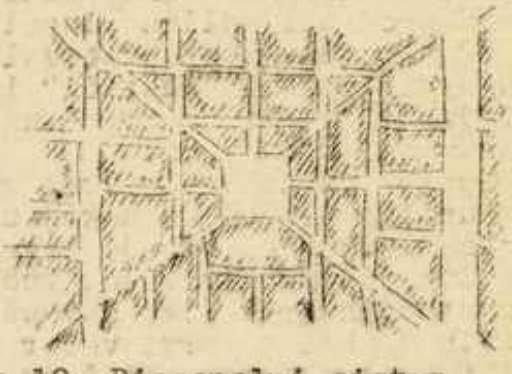
Slika 7. Polodprt sistem

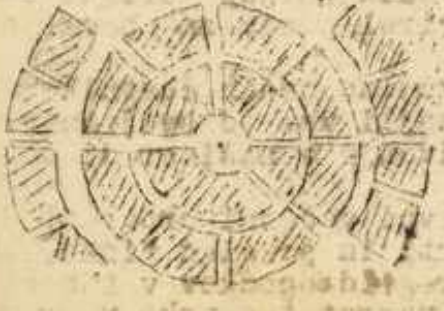
Slika 8. Odprt sistem

Slika 9. Mrežast sistem

Slika 10. Diagonalni sistem.

Slika 11. Centralni sistem

S. Gregorčič.

Dom skupno bo ognjišče nam
in skupno delališče,
on skupno bo bruniščе!
Le vkup, le vkup kamnarji zdaj,
na delo vsi zidarji zdaj,
ime si proslavite,
dom skupni nam zgradite!

K R O N I K A

1. december: DRŽAVNI PRAZNIK ZEDINJENJA smo praznovali nad vse svečano. Na prostornem r[illegible]bališču so katoliški in pravoslavni svečeniki opravili verske obrede, katerim je prisostvovalo vse moštvo in častniški zbor taborišča. Po opravljenih obredih je zbrane borce nagovoril g. general Djukić s primernim nagovorom, nato pa so se posebni oddelki prpravili za mimohod pred komandanti edinic. Kot prvi je korakal komandant taborišča, nato pa gardna četa Dinarske divizije v četniških uniformah s črnimi kučmami na glavi. Ponosni, zrvanani fantje so na gledalce napravili močan vtis in so želi obilo aplavza, nato so se zvrstile ostale edinici D.č. divizije. V drugem delu mimohoda pa so defilirale edinice Šumadijske divizje, Hrvatske armije, Slovenske armije in Drinske brigade. Tudi naši fantje so s svojim strumnim nastopom vzbudili vihar navdušenja in splošna sodba je bila, da so bili med najboljšimi, če ne najboljši.

Po končanem defileju so se edinice razšle v svoje rajone. Zvečer se je v gledališki dvorani vršila svečana akademija, na kateri je sodelovul slovenski pevski zbor s "Hercegovsko' in"Svatovskimi pesmi". Zastopniki Srbov,Hrvatov in Slovencev so orisali pomen Zedinjenja za njihov narod. Slovence je zastopal g. kapetan Planino, ki je podal naše misli in težnje ob prazniku.

Po programu v gledališču je bil v veliki dvorani "Krščanske Zajednice Mladih Ljudi" prirejen družabni večer, kjer se je zlasti moštvo razveselilo s plesanjem slovenskih, srbskih in hrvaških narodnih plesov. Ti plesi so bili resnično bratski, saj so bili plesalci i Slovenci, i Srbi i Hrvati združeni v bratskem objemu in tako manifestirali svoje bratstvo.

Dne 3. decembra smo skromno praznovali 145. obletnico rojstva našega velikega pesnika dr. Franceta Prešerna. G. Kapetan Kunstelj je na kratko orisal življenje, trpljenje in delo velikega pesnika, nato pa so se zvrstile recitacje njegovih del, ki so jih izvajali dijaki gimnazije "Kralja Petra II. v Eboliju".

Dne 5. decembra zvečer nas je v gledališki dvorani obiskal sveti Miklavž s svojim spremstvom ter je med prisotne razdelil obilo daril, izmed katerih so nekatera vzbudila polno smeha, prav tako nasveti, ki jih je Miklavž dajal obdarovancem. Večer je minil v prijetnem razpoloženju, saj je bila z njim ohranjena naša stara tradicija.

Dne 8. decembra je pevski zbor Slovenske armije g. poročnika Savellija priredil odlično uspeli koncert. Predvajal je 12 pesmi, ki so od pevcev in pevovodje zhtevale mnogo truda in požrtovalnosti, zlasti sta ugajali pesmi "Mlatiči" in "Jaz pa grem k ljubci v vas!", Ki sta nas v duhu povedli na sredo naše slovenske vasi, na mlačvo in zvečer na vasovanje pod oknom.

Upamo, da nam bo pevski zbor v kratkem priredil nov koncert in spet nudil poslušalcem nekaj užitka.

Dne 11. decembra je pevski zbor ponovil svoj koncert za pripadnike Šumadijske divizije. Tudi bratje Srbi so naše pesmi toplo sprejeli in sta jih prav tako navdušili zgoraj omenjeni pesmi. Za večino izmed njih je bil to prvi večer slovenskih narodnih in umetnih pesmi ter so si tako lahko ustvarili svojo sodbo. Kakor tudi na prvem koncertu, je tudi na tem pred pričetkom izvajanja narednik Gorjup orisal razvojne dobe slovenske narodne pesmi in kavlificiral posamezne pesmi programa ter podal v kratkem njihovo vsebino.

Dne 13. decembra je med nas prispela skupina naših častnikov in vojakov iz taborišča v Grumi, kjer so se nahajli vse od svojega prihoda iz domovine. Želimo jim čimprijetnejše bivanje v naši sredi in jih tudi s tega mesta toplo pozdravljamo.

Dne 15. decembra so se pričeli vsakodnevni večerni programi Slov. Akademskega kluba. Program obsega dnevne vesti in pregled tiska, aktualne članke, prevode in dokumente, tedensko pregled dogodkov v taborišču, glasbene, literarne in humoristične točke. Dvakrat tedensko v sredo in nedeljo se vrši tombola z učinkovitimi nagradami. Večeri so nad vse pričakovanje uspeli in je Čitalnica kjer se vrše stalno prenapolnje

Slovenski Akademski Klub je s tem izpolnil precejšno vrzel v našem življenju, saj so prireditve v času, ko so fantje brez prave zaposlitve in navezani zgolj na zatohle šotore, Razen tega so programi sestavljeni tako, da vsak obiskovalec najde kaj za svoj okus.

Predavanja za moštvo se nadaljujejo še naprej. Teme predavanj so bile v času od 1. decembra naslednje: Pravila službe I. del, Verska predavanja, O svobodi in nalogah, O pogodbeni zvestobi, O Ravni gori, O javni imovini, O problemu bodoče mladinske vzgoje, O narodnih tradicijah, O javni imovini.

Za ožji krog poslušalcev pa se vrše kemijski, telegrafski in čebelarski tečaji, ki jih obiskuje precejšnje število naših fantov.

Pričel se bo tudi druborazredni šahovski turnir, t.j. turnir na katerem priznani taborišči asi ne bodo sodelovali, da bo manj strahu pred konkurenco.

BOGATEJŠI SO PAČ DRUGI NARODI, BOGATEJŠI SO NJIH JEZIKI, ALI BOLJA SLOVENSKA JE BOLELA PRAZGODIKA, PESEM IN VRISKANJA IZ ZLATE SAMI ZVENI KAMEN VELIKANSKO POTRKAVANJE — IN ZVEZDE POJO, KADAR SE NA SVOJI SVETLI POTI USTAVIJO TAM SE OZRO NAD GOLEZNO BOLEČO POD SEBOJ.

Cankar.

Brez cilja

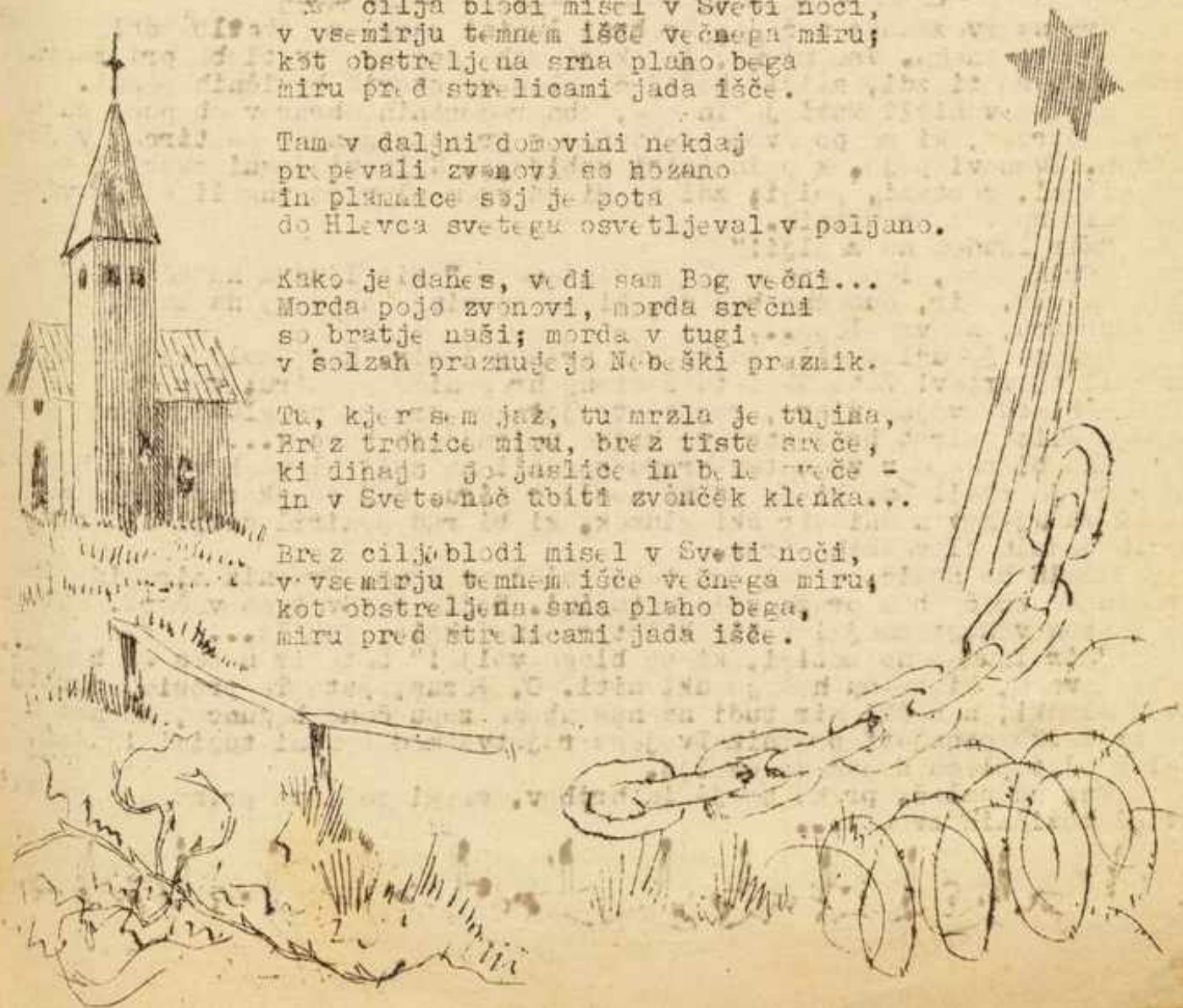
Brez cilja blodi misel v Sveti noči,
v vsemirju temnem išče večnega miru;
kot obstreljena srna plaho bega
miru pred strelicami jada išče.

Tam v daljni domovini nekdaj
prepevali zvonovi so hvalno
in plamnice sij je pota
do Hlevca svetega osvetljeval v poljano.

Kako je danes, vedi sam Bog večni...
Morda pojo zvonovi, morda srečni
so bratje naši; morda v tugi...
v solzah praznujejo Nebeški praznik.

Tu, kjer sem jaz, tu mrzla je tujina,
Brez trohice miru, brez tiste sanče,
ki dinajo jo jaslice in bela veča -
in v Sveto noč tobiti zvonček klenka...

Brez cilja blodi misel v Sveti noči,
v vsemirju temnem išče večnega miru;
kot obstreljena srna plaho bega,
miru pred strelicami jada išče.

BOŽIČ BEGUNCEV

Sedeli mračni v šotoru
so bratci štirje in molčali,
sedeli nemi so v koru,
kot lastnih bi besed se bali.

In misel slednjega blodila
V zvezdni, gluhi jim je noči,
ko mati Sina je rodila
v revni betlehemski koči.

Je noč jih sveta tak prevzela,
da dih celo jim zadržuje;
al' v domača zrejo sela
ker tujec jim še zdaj kraljuje?

To noč, ko poje svet Hozano,
v lučkah domi vsi gorijo,
tisočev gledam karavano
in bratce štiri, ki - trpijo.

MIR LJUDEM NA ZEMLJI

NAŠA DEKLETA PIŠEJO

Krasna zvezdnata noč je. Srebrni lunini žarki se svetlo odbijajo od iskrečega se snega. Vse mirno, le skozi ozke špranje svetlobe pri zagrnjenih oknih se ti zdi, slišiš božajoče glasove starih božičnih pesmi.

Kaj pa v hiši? Mati je in oče, oba radostnih obrazov ob pogledu na srečne otroke, ki se po svoje zabavajo s prestavljenjem pastircev v jaslicah. Zvonovi pojo, k polnočnici vabijo... Njihovi jasni zvoki lete nad hišami, cestami, polji; zdi se mi da vsem plovejo angeli s čudovitim božičnim spevom na ustnih.

"Mir ljudem na zemlji!"

Zdrznem se, lepe sanje so prekinjene - " Mir ljudem na zemlji!" so peli angeli. Mir, čudežna beseda, ki me spominja na dom, na mamo, na mojega bratca, na vse lepo...

Bog se je učlovečil, da bi nam prinesel mir. Kako malo smo mi upoštevali to žrtev! Zato že leta zastonj hrepenimo po miru; ves svet je zajela blazna vojna vihra, ropot strajotnega orožja pregluši v srce segajoče klice sirot brez strševv, krike umirajočih borcev...

Kdo bi se še v vsem tem hrupu spomnil na mali hlevček v Betlehemu, kjer se je rodil On, ki je edini nosilec miru. Saj se skoraj nihče ne zmeni za Njegov nežni otroški glasek, ki bi rad pomiril divji vihar v srcih bednih človeških otrok.

Kmalu bo Božič, a jaz sem tako daleč od doma. Praznik miru in tihe družinske sreče bom praznovala v tujini. Bojim se Svetega večera. Stisnila se bom v najtemnejši kotiček šotora in jokala, jokala...

"Mir ljudem na zemlji, ki so blage volje!" Dete iz nebes ga bo prineslo vsem, ki se mu hočejo ukloniti. O, Jezus, zato Te prosim, razlij svoj sladki, nebeški mir tudi na nas uboge zapuščene begunce, da nam ne bo pretežko obhajati praznik Tvojega rojstva med samimi tujimi ljudmi, daleč od toplega domačega okolja.

Tam od daleč, preko morja in hribov, se mi zdi, da prihajajo svetli zvoki božičnih zvonov...

OJ, Z BOGOM DOMOVINA MOJA

"Zakaj me zapuščaš, o deklica ljuba,
kako, da v tujino zdaj vodi te pot,
kjer tuje obraze srečuješ povsod -
ne veš, da te morda tam čaka poguba?"

"Kaj dušo mi polni, le Bog in jaz veva,
ko tebe zapuščam, domači svoj kraj;
pred mano odpira se pisan svet nov,
v dalji pa dom mi slovenski sanja...

Zapuščam te, zemljico ker ni prostora,
ni skorjice kruha za mene doma,
zato, ker iz dna srca ljubim Boga,
in tebe - in v smrt grem za vzvišena vzora!

Čeprav si le majhnega srčna, svobodna
mi ena še iskrica v srcu zveni,
da vidimo morda že kmalu se vsi
in tebe poljubim spet, zemljica rodna.

RAZPIS ANKETE !!!

Uredništvo revije "MI IN SVET" razpisuje anketo o temi - "NOVA JUGOSLAVIJA IN BALKAN" Pričakuje, da bodo sodelovali vsi, ki imajo kaj povedati o tej temi. Anketa naj obravnava stališče bodoče Jugoslavije do balkanskih in ostalih držav, in to bodisi iz kulturnega, gospodarskega, vojaškega ali političnega pogleda.

SLADKA JE VSAKA PRVA LJUBEZEN
ALI NAJSLADJA, NAJSREČNEJŠA JE
TISTA PRVA, KOMAJ ZBUJENA, MLADA
LJUBEZEN DO DOMOVINE... TISTEGA
KI JE UMIRAL NA GOLGOTI, PROSIM
VSAK DAN, DA BI TEDAJ, KO JE BOM
MORAL LOČITI S TEGA ŽIVLJENJA
DA BI TEDAJ ZVENELI OKOLI MENE
DOMAČEGA JEZIKA GLASOVI, DA BI
MI TEDAJ NAPOLNJEVALI LUŠO TI=
STI MOGOČNI OBČUTKI PRVE LJU=
BEZNI DO MATERINEGA JEZIKA!

Tavčar

Zavest, da smo Južni Slovani
najmočnejši element in srce
Balkanskega polotoka, mora biti
tista gonilna sila, ki nas bo
privedla do končne zmage naših
idealov: od nikogar odvisno
večno složno in v bratski -
ljubezni združeno Južno Slovanstvo!

"MI IN SVET" IZHAJA VSAKEGA PRVEGA IN PETNAJSTEGA V MESECU
IZDAJA SLOVENSKI AKADEMSKI KLUB
UREJUJETA STARY IN POLJANSKI

MLINŠKI

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE 5

NASLOVNO STRAN RISAL LUDVIK DEŽELJAK

V S E B I N A

3. Ljubo. . . . . .Novoletna prošnja
3. Kunstelj . . . . . .Misel za Novo leto
4. Kunstelj . . . . . .Še- osnove naše bodoče vojske
6. Slobodan . . . . . .Organizacija
9. Martin Žuga . . . . .Zakaj obstojamo
10. Lebar . . . . . Obnova
12. Piščal . . . . . .Begunci
13. Jeruc . . . . . .Strupena kri
14. Vlasta . . . . . .Enakopravnost
15. Mojca . . . . . .1918 - 1945
16. .... .Kronika
17. .... .Uredniški kotiček
18. Stary . . . . . .Ha - Ha

MLADI SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE

LETNIK: III. ⇒ EBOLI, 15. JAN. 1946. ⇐ ŠTEV. 5.

Daj, da premagamo
nesloge greh,
daj da v srcih naših,
bratov vseh
razplameni se sloga,
da močni
prebrodimo vihar krvi!

Naj iz plamenov razgorelih
nesloge naše, tisočkrat prokleto
stopimo složnih src,
pesti jeklenih!

Daj nam, Gospod,
da kakor bakljе
resnice šli bomo na pot,
ki v zmago bo povedla
izmučeni naš rod!

MISEL ZA NOVO LETO

Kaj je bilo nekdaj napisanih teh misli za novo leto; lepih, sladkih besed o zdravju, sreči, veselju in še o blagoslovu...

Kakor šolarčki smo. Obračamo liste v abecednikih, pa ponavljamo iste črke in besede in pisane misli. Ako bi našli dobrega človeka, ki bi nam dal po naših besedah sreče in veselja in blagoslova, zadosti nam bi bilo za vselej.

Mogoče je šla sreča nekdaj mimo nas. Nismo je znali povabiti in ji reči: Postoj, vsaj malo se vstavi pri nas, vesela botrca! Vidiš, težke so naše noge, motne naše oči; trudni smo, da ne vemo več prav kam in kako. S tabo pa je radost in veselje. Počakaj! Zavriskali bomo in zapeli. Nikar se ne otepaj. Ostani pri nas. Postregli ti bomo, kot se postreže nevesti na svatbi.

Ni nas poslušala. Ali smo bili nerodni? Ali so bile besede premalo sladke, da je odhitela in nas pustila same. Zaradi sladkobe, ki ni bila prava, nam je ostalo grenko v ustih.

Hoteli smo povedati veselo zgodbo, da bi se razjasnila lica, da bi zavriskal srca in se zaiskrile oči v prešerni radosti, ali iz sebe smo iztisnili žalostno povest. Kmet se je napil, da bi zadušil žalost v sebi, a je ob praznem kozarcu zajokal in zahlipal, ker ga je bilo sram solza.

Zaigrali smo igro, ki naj bi bila vesela komedija, ali glavni junak je postal žalostni vitez, nevesta v belo oblečena, z vencem iz nageljnov je skočila v vodo. Komadijanti so zaigrali tragedijo, ki še ni

končana. Za malo veselja bi si narod, ki je igral, rad iztrgal duš iz telesu. Ostal je samo skelet otrokom za strah.

Ali bo kdaj žalostigra končana? Takrat morda bo narod dejal: Dosti je tega. Tisoč let ste me tepli in ubijali, ali končali me niste. Počakajte malo, da se oddahnem. Potlej pa spet udarite, še bolj se bom zoperstavil, da boste lažje udarili. Bič je zame veselje in udarec je sreča. Samo sedaj malo popustite, da ne izdahnem!

Tako prosi narod že dolgo časa.

Bo letos končana tragedija? Ali bo zacvetel nagelj in rožmarin na okna in fant zavriskal na vasi? Ali bo zapel veliki zvon pesem, kot je poje ob veliki noči?

Berači smo in prosimo za svetel vinar. Ne hitite, dragi romarji, tako naglo. Ustavite se pri nas. Imeli smo pod to umazano in strgano obleko veliko srce, ki smo ga trgali kos za kosom in razdajali, da ni pri nas ničesar ostalo. Več kot smo imeli, smo dajali.

Sedaj prosimo za dar. Željni smo človeka, ki bi prinesel na dlani resnico, kot se prinese svetel cekin. Tako radi bi jo videli, obrnili s prsti, ogledali si jo od vseh strani. Nad pravico smo že obupali. Kaj bi si želeli česar še nikdar ni bilo. Za dobroto smo prosili in jokali. Metali so nam drobtinice. Do tal smo se zanje klanjali. Če se nismo dovolj globoko sklonili, nas je bilo sram in smo prosili: " Potrpite z nami, stari smo in bolezni. Se bomo priučili, da se bomo še bolj globoko sklanjali."

Danes nam je ta ura bridka in grenka, kot je bila Jezusova, ko je klical Očeta: O Bog, zakaj si me zapustil!

Samo resnice prosimo. Razveselili se je bomo kot se otrok razveseli svetlega novca. Ko jo bo narod videl, bo iz srca zavriskal: "Pridite in poveselite se z menoj. Vse sem razdal, da sem dobil ta biser. Sedaj je meni v veselje, naj bo tudi vam v radost!"

ŠE: OSNOVE NAŠE BODOČE VOJSKE

Priča smo bili največjega duhovnega in materialnega razdejanja, ki je kdaj v zgodovini zadelo naš narod. Nas same so hudo pretresli dogodki, ki so razrušili našo narodno državo ter jo potisnili v objem Komunistične partije in ideologije, in ki se vedno niso prizanesli državni čuvarici - naši vojski. Vsak, kdo je neposredno ali posredno doživljal dogodke od spomladi 1941 in spoznaval dejanja in sebe v dneh nesrečne poraze, je kot nepristranski opazovalec moral priznati, da je bil poleg ne samo v mnogih življenjskih vrednotah, temveč prav v osnovah, pri izviru človeške veselnosti, da je bil v svojem končnem dejanju le odmev razrušenih in uničenih osnov. Zlasti se je to konkretno pokazalo pri vojski v tem, da je dosegla visoko stopnjo takozvana "kriza zaupanja" da je komunizem vojski načel notranjo moč prav pri koreninah ter je spretno izrabljal vse napake bodisi sistema ali oseb, ne da bi pri tem pozabil prikazati v najlepši luči svojo koncepcijo o bodoči ureditvi vojske in države. Nam vsem je v spominu notranja neurejenost vojaške uprave, kriza v odnosih častnikov in vojakov, celotna moralna dekadenca, tako da je več ali manj upravičeno padla sodba, da taka vojska ni bila drugega vredna kot hitrga poraza, ki ga je zares doživela in prenovno doživljala v državljanski vojni.

Če se sedaj po tolikih bridkih izkušnjah pojavlja težnja, ustvariti novo vojsko, dvigniti njeno tehnično in moralno sposobnost, da bo vredna lepih tradicij svojega naroda, potem moramo brez predsodkov in

brez ozirov pogledati do dna vse napake, a obenem poviskriti osnove, ki sicer niso nove, a obnovljene, dvignjene iz razvalin neposredne preteklosti ter aplicirane v nove sedanje razmere.

Tako strašen peraz posameznika ali vojske je mogoč le, če doživi tako posameznik kakor vojska uničenje najbolj osnovnih potez, ki jih mora imeti. Obnova potem znači gradnjo na novih globokih temeljih, ki morajo biti arhitektonsko zgrajeni ter zadostno krepki, da daje zgradbi zadostne osnove.

Kakor država oziroma državniki, tako mora tudi vojska oz. njeni člani - tako vojaki kakor častniki - imeti svojo moralo. Ne mislim na takozvano "vojaško moralo", ki naj znači razpoloženje vojaka, da je sposoben za hrabra vojaška dela v borbi, temveč prav tisto osnovno dejavnost, ki zahteva, da je vsako dejanje posameznika ali družbe pošteno, to se pravi : v skladu s pravcem nravnosti, ter tako koristno družbi, državi, vojski.

Zagovarjanje označuje prav priznanje teh dejanj, ne da bi iskal opore v raznih paragrafih, pregledih, komisijah itd, kar je potrebno le za potrjenje teh dejanj. Mimo paragrafov in komisij je še neštete poti, ki jih more "spreten" človek mirno pozabiti, zlasti ako nima več čuta, da ima tudi država lastnino, ki je last države, ne pa posameznika, ki jo morda trenutno upravlja. Tudi vprašanje administracije vseh vrst spada v moralni red.

Ako se začne človek bati le paragrafov in predpisov, nima več one močne moralne opore, ne več onega spoznanja, ki označuje resnico in pravico, da je prva prav sklanost med izrazom in dejanjskim stanjem, druga pa daje vsakemu svoje. Tako tudi pozabi, Da državni zakoni potekajo iz naravnega ter božjega zakona. Strah pred kaznijo je navadno manjši kot pa zla volja, okoristiti se na račun posameznika ali države.

Izgrajena osebnost je tista osnova, ki naj gradi novo vojsko. Da je izgradnja osebnosti res temeljita mora biti pravtako postavljena tudi na moralne temelje ne samo vkolikor je kot član vojske z določeno službo, ampak tudi - saj ne morete ločiti človeka v vojašnici in izven nje - v vsakem dejanju kjerkoli in kadarkoli. Ne bojmo se, da bi tako spremenili vojaka v svetnika. Ni kasarna samostan, ne sme pa tudi biti javna hiša.

Vojašnica mora postati ljudska univerza, ki bo zgradila z vsemi sredstvi, ki so ji dana, vojaka, državljana, v moralno visoko stoječega človeka. Tak naj bo kot stroj mehanično izvrševal dela, temveč bo imel tudi spoznanje in razumevanje nujnosti obstoja države, pravtako tudi potrebnost osebnega sodelovanja pri izgradnji države kot varnostnega organa in zaščite ter skrbi za splošni blagor. Tudi zahteva po upoštevanju človeške osebnosti ni nikakor nasprotna kakšnemu "drilu", ali pravtako ne more biti dopuščeno kakršnokoli poniževanje osebnosti. Spomnimo se n. pr, izrazov kasarniške "zoologije", ki jih je v polpretekli dobi poznala vsaka kasarna, a jih danes vse moderne vojske opuščajo. Naj nas ne zadene očitek, da imamo krasna "službena pravila", a se jih nihče ne drži, najmanj še častniški zbor.

Da bi do podrobnosti razčlenili, kaj naj pomeni in kaj naj obsega ljudska univerza naše vojske, ni sedaj naša naloga. Povdariti pa moramo, da gre po namenu te šole ne samo za neko potrebno zlo, ki ga mora za določen čas prenesti vsak državljan, ki je vesel, ko ta čas mine, ampak mora obsegati tudi vzgojo. Način, kako to ostvariti, je naloga državne zakonodaje ter podrobnih predpisov, ki pa morajo imeti za osnovno tendenco izgraditi popolnega državljana ter porabiti v ta namen poleg materialnih tudi vsa duhovna sredstva.

Če bomo smatrali leta vojaške službe kot vzgojno dobo državljana, potem mora biti dvignjen častniški zbor na višino univerzitetnih profesorjev, ne samo po znanju, ampak tudi po vsem, kar naj odlikuje osebnost

z vsemi duhovnimi in moralnimi prednostmi ki s jih državnik posredu-
je vojaki. Ako se danes na univerzah čuti pomanjkanje vzgoje - tudi eden
vzrokov naše narodne in državne nesreče - koliko bolj je to potrebno po-
vsemiti za ljudske univerze, kjer ne bo v dolžnostih razlike po šolah,
izvršenih v civilu, kajti vsak državljan je obvezan za dolžnosti, ima
pa tudi pravice, ki mu pripadajo kot državljanu. Tremo in resno mora vo-
jaški učenik gledati na svojo službo. Najboljši, i po intelektu i po srcu
morajo postati vzgojitelji v vojašnicah. Vojaki bodo kljub strogi disci-
plini in redu ohranili čas vojaške službe kot enega najlepših ne samo v
spominu, ampak tudi v zavesti, tako da bo država ponosna na svoje dr-
žavljane.

Za človeka, ki je osnovno izobrazbo in vzgojo prejel v ljudski šo-
li, nadaljeval kot dijak v srednjih šolah, ali obrtnik in delavec v str
kovnih šolah, dopolnil jo po raznih organizacijah, mora pomeniti tudi
doba vojaške vzgoje samo dopolnitev njegove izobrazbe in usovršenje nje-
gove vzgoje, da bo lahko mirno prevzel vse dolžnosti in pravice, ki jih
zahteva ali nudi družina, država, narod, cerkev.

Tako bo zrastel čut odgovornosti, ne samo pri onih, ki bodo sprej-
mali vojaško izobrazbo in vzgojo, ampak tudi pri onih, ki bodo oboje nu-
dili.

Pojem morale ter moralni imperativ, izražen pri posamezniku v vesti
je pri nas tesno združen z narodno tradicijo, ki je povezana s krščan-
stvom. Ne zadostuje samo tradicija, da bi se morála naše vojske morala
osnovati na krščanstvu, saj so tehtnejši razlogi in zahtevki, ki zahte-
vajo krščansko moralo, ali kar se mora nasloniti vojska na narod, saj je
zanjo njega, potem ne sme iti mimo narodnih tradicij, čeprav te hočejo
marsikdaj trdo odpoved v korist narodu in državi.

Le vojska, ki bo segla do dna, in na trdnih temeljih krščanstva in
morale zgradila svojo šolo in svoj obstoj, ima pravico do življenja ter
bo dosegla svoj namen, ki je blagor naroda in države. Tako ne bodo raz-
ne gesla samo prazne besede, temveč vir novega življenja, in ne lepe be-
sede ob slavnostnih prilikah in praznikih samo za tisti trenutek, in sa-
mo lepomečje, temveč bodo pomenile resnico ter bile vodnica v življenje po-
samezníka in naroda.

ORGANIZACIJA

I.

tvarnik nam je v vsemirju prikazal klasičen primer organizacije.
Ne strmimo samo nad brezštevilnim urejenih osončij s svojimi
sateliti, vrtečimi se po preciznih zakonih drug okrog drugega
v veličastnem prostoru praznine, ampak občudujemo prav tako čr-
robno nanizani ultramikroskopični svet molekulov in atomov, čud-
ovito prepletene zakone življenja, rasti in umiranja in nepoj-
mljive odnošaje vzročij in vplivov tajnih sil na prirodo. V
stvarstvu vejejo zakoni reda kot mogočen ukaz človeku, naj tudi
on uredi na podoben način svoje življenje, svoje delo in svoje odnošaje
do prirode in soljudi. Strahotne slike vsemirskih planetarnih katastrof
pa so resen opomin na posledice le najmanjega odklona od pravilnih poti.

Poglobiti se v tajnosti stvarstva pomeni poglobiti se in razumeva-
ti principe reda in organizacije ter doumevati njihove elemente in red
sebojno povezanost, njihovo dinamiko, ritmiko in uravnoteženost, pomen
dobivati sliko o lepoti, grandioznosti in koristnosti reda ter o razno-
terosti zakonov, načel in sil, ki ga določajo in sprovajajo. V stvar-
stvu in prirodi so zapisana vsa pravila reda in organizacije. Potrebno
jih je le izluščiti in uporabljati.

Red je vznikel iz amorfnega kaosa po potrebi, da bi se omogočilo življenje in obstoj bitjem in prirodi, kajti kaos pomeni smrt. Red je tudi končno stremljenje človeških naprav, je kulminacija njegovih sposobnosti in merilo njegove civilizacije. Organizacija pa je vzpostavitev določenega reda. In ker je red funkcija organizacije, je torej organizacija oz. organiziranje dominantna človeška modrost, ki nadkriljuje po svoji pomembnosti in nujnosti vse druge zmožnosti in, ki vsebuje zajema in ureja vsa druga človeška stremljenja in prizadevanja.

Zakone stvarstva in reda je človek spoznaval že v davnini in pojem organiziranja se mu je vsiljeval spontano in instiktivno. Organiziral si je na svoj način življenje, delo, kmetijstvo in obrt, organiziral je tudi svoje odnose do soljudi in prirode, organiziral svoje vasi in mesta, komunikacije, trdnjave, ladjevje, šole, zabavišča, družabno življenje, vero, vojske, države. Zgodovina človeštva je pravzaprav zgodovina organiziranja in organizacij in borba za izboljšanje organizacij.

Z napredkom človeštva dobiva organizacija vse mnogostranejši, izrazitejši in mogočnejši pomen. Človek je danes organiziran na vse strani, organizacije mu prinašajo najraznovrstnejše koristi, kulturo in civilizacijo, mu izboljšujejo življenjski standard, ga varujejo pred nasiljem, neredom in krivico, z njimi se izživlja na najrazličnejše načine, v njih se druži politično, narodnostno, gospodarsko, versko, ideološko, strokovno, socialno, vojaško - skratka, organizacija je nerazvojni del njegovega življenja in obstoja.

II.

Organizacija mora biti osnovna substanca vsake človeške dejavnosti v miselnem in fizičnem svetu. Če to ni, pride slej ko prej do kolizije nasprotujočih si dejstev, kar se praktično odraža v nelogičnih zaključkih ali ukrepih in v napačnih postopkih. Pojavlja se nered, dezorganizacija, ki ima negativne psihične in fizične posledice, neuravnoteženost in razkroj večjega ali manjšega kompleksa, odklon od gravitacijskih smeri in zmedo v skladnosti in ritmiki dela, teženj, življenja in sožitja.

Organizacija dviga duha, krepi, vzpodbuja, privlači, imponira, fanatizira - dezorganizacija razkraja, demoralizira, duši, ubija voljo, razvija destruktivne gone.

Organizacija gradi, osvaja, bogati, pleodi, žanje uspehe, vodi k napredku - dezorganizacija podira, ugonablja, stagnira, doživlja poraze in sramoto.

Organizacija je težnja plemenitih, idealističnih, inteligentnih, energičnih, poštenih - dezorganizacija pa pl d nazadnjakov, slabičev, nesposobnih, lenih in nakana hračnjakov, egoistov, zločincev in zakrknjencev.

III.

Organizacija vzeta abstraktno, je vspostavitev in vzdrževanje določenega reda, v določenem ambientu, z določenim ciljem.

Red je sinteza principov, načel, zakonov, smernic in idej, ambient njihova stvarna podlaga, cilj pa njihova tendenca in gonilna sila.

Pojem organizacija je sinonim za ureditev problemov v večjem ali manjšem medsebojnem nasprotju v skladno celoto. Vsak problem pa je zloženka bolj ali manj kompliciranih elementarnih predpostavk.

Postavka je atom, problem molekul, organizacija telo s svojimi organi, razsežnostjo, harmonijo in svojo dušo - s svojim smotrom.

Postavka je element organizacijskega problema. To je detajl situacijske osnove, ki kot mali kamenček s svojo obliko in barvo prihaja na svoje mesto v skupni mozaik. Postavka je homogena in še nevpliivana po drugih postavkah. Ona je šahovska figura.

Problem je element organizacije. On predstavlja združitev različnih postavk v sorodno celoto. Problem vklepa kompleks pojmov, ki zahteva medsebojno povezavo, v osnovno nozaično skupnost z določeno težnjo.

Organiziranje potemtakem ni drugega kot razčlenjanje in reševanje jasno obeleženih in vsebinsko zaokroženih problemov, ki spadajo v delokrog postavljene organizacije, najprej vsakega zase, nato njihovo koordiniranje v harmonično celoto.

Določena šahovska pozicija predstavlja problem. Vse možne poteze v tej poziciji s svojimi posledicami so elementarne postavke. Igralec analizira vsako postavko, jih medsebojno primerja in tehta in reši problem skladno s svojim smotrom - načrtom. Zaporedje rešenih problemov (potez), harmonično povezanih, sestavlja organizacijo igre.

Različne note so različne postavke za instrument. Pravilno svirano je predstavlja ugodno rešen muzikalni problem. Združitev melodij posameznih inštrumentov po času, ritmu, povdarku in drugih orkestralnih finesah lahko imenujemo organizacijo tega ali onega kosa.

Organizacijski ambient vsebuje sredstva (objekte), prostor, čas in okoliščine in je eden glavnih faktorjev organizacije in njen materialni okvir. Počim je organizacijski red izražen v idejah in načelih, je ambijent njegova konkretna osnova. Ambient je ansambel umetnikov, godal in partitur pri orkestru; je gomila gradbenega materijala, delavstvo, prostor in čas pri zidanju zgradbe; vojaštvo, kasarna, orožje, oprema in drugo pri vojski; sovražnik, lastne moči, teren, čas v borbi itd..

Organizacijski cilj je lahko duhovne ali materijalne prirode. Organizacija brez njega ne more obstojati, ker je to njena gonilna sila. Vsak sestavni delič organizacije mora direktno ali indirektno gravitirati k temu cilju kakor molekul v urejenem magnetu, ker samo v tem ima svoj smisel in pomen. Organizacijski cilj je duša organizacijskega organizma, brez katere bi on bil mrtev. Pri šahu je ta cilj matiranje nasprotnika, pri vojaškem kadru borbena sposobnost vojske, pri industriji dobri masovni proizvodi itd. Vsaka elementarna postavka ima lahko svoj ožji podrejeni cilj, pravtako vsak organizacijski problem, ki pa se združujejo v vrhu.

Po vsem tem so glavni stebri pojma organizacije trije:

1) Organizacijski cilj kot duša in smisel organizacije,

2) Organizacijski ambient kot konkretna osnova organizacije,

3) Organizacijske norme, izražene v principih, načelih, idejah, zakonih, predpisih itd. kot vodnik organizacije.

Ti stebri oklepajo in vežejo elementarne postavke in zložene probleme z njihovimi specifičnimi karakteristikami v močno zgradbo, iz katere veje duh reda in discipline.

(Nadaljevanje)

ZAKAJ OBSTOJAMO

Extra Jugoslaviam non est vita,
et si est vita - non est ita.

Cela vojna se je dvignila proti Vojski.

Dirigirana propaganda je prihajala v vojaška taborišča. Operirala je s tem, da je skušala ustvariti prepih, da bomo kot vojaki predani morilcu Titu. Reagirali so slabiči; strahopetci so uhajali preko žice. Izgubljali so se po Italiji in množili skupine trgovcev slabega slovesa; Zajeti so popolnjevali mednarodna ujetniška taborišča, iz katerih jih - izgubljene in spokorjene - z ljubeznijo rešuje Vojska. Nekaterim nesrečnikom so se žal izpolnile besede propagandistov: ujete ali s prevaro zapeljane so izročili Titu, kjer so položili glave na oltar lažne propagande. Nekaj jih je ostalo v civilnih taboriščih, da jih štejejo in preštejejo politikanti.

Ko je vzel čas in spoznanje prvi propagandni smisel in moč, je začela prihajati po vtihotapljenih kurirjih, pismih, v podobi prijaznih obiskovalcev, po pritajenih izjavah nekaterih "velmož", druga vzpodbuda za zapuščanje vojaških taborišč; "Kak smisel ima neki trpeti in gladovati za žico in se peči pod koščkom pločevine ali platna v prahu na žgočem soncu, ko je vendar življenje v civilnih taboriščih udobnejše." Zopet je nekatere pognal želodec - izraz "najčistejše domovinske ljubezni" - preko žičnate pregrade v svobodo civilnega taborišča. Nismo žal vzli za njimi. Ponižali smo njihovo miselnost, ki ima sedež v drobovju. Ni bilo še konca. Poizkusi, spraviti ljudi iz vojaških taborišč so se nadaljevali. Prišle so vesti:"Neki generali si hočejo na brezsmiselnem trpljenju ubogih vojakov utemeljiti svoj raison d'etre, napraviti karijere; fantje, pravi bedaki ste, če jim nasedete, bežite od njih, ki vas izrabljajo, pridite k nam - podpirali vas bomo." Na to vabo se ujelo najmanj rib, na trnku je obviselo in bilo vrženo iz žive vode na suho le kaka slepa ribica.

Ven in ven so vtihotapljali, vtihotapljajo in bodo vtihotapljali nova vabila najrazvrstnejših načinov in vsebine.

Odkar so ti glasovi, kdo lovi kaline? Komunisti brezdvomno! In še kdo? O, žalibog, tudi drugi!

Tem drugim in vsem, ki jih čas še ni iztreznil, ki ne vedo ali nočejo vedeti zakaj obstojamo, povemo, da pazno spremljamo in registriramo njihovo dejanje in nehanje, ki moti naše delo in pripravo; povemo jim na kratko in jasno zakaj smo:

Na razpolago stojimo Kralju in Domovini, za katero smo pripravljeni doprinesti še drugačne žrtve, kakor je bivanje za žico. Da bi bili lahko vsak čas pripravljeni za naloge, ki jih bomo morali izvršiti, čemu in smo pripravljeni še čakati. Časa, ki ga bomo v tej skupnosti preživeli, ne zapravljamo, ker izpolnjujemo le do kraja dolžnost, zvesti prisegi tudi v času, ko ne visi nad glavo neposredni udar zakona. Samo zavestni vojaki smo, ki nismo in tudi ne bodo vrgli pušk v koruzo. Borci do kraja, do zmage nad komunizmom in krivico, borci za pravico, za Jugoslavijo, demokratično in federativno urejeno, za kraljevino Jugoslavijo. Borci do smrti.

Za Jugoslavijo, zapomnite, izključno za Jugoslavijo smo se in se bomo borili. Kdor bi imel druge želje in cilje, ni naš. V izgnanstvu nismo nihče pravice, niti osnove, da skušamo pripravljati nekaj, o čemer večina naroda niti pojma nima, kamoli volje. Tak bi ustvarjal brez naravne osnove in ne bo uspel. Zadnji časi so dokazali, da tudi taki metodiki, računarjem brez krčmarja, ni naklonjena.

OBNOVA

Seznanili smo se s stavbnimi tipi i sistemi, sedaj pa še nekaj besed o splošnem načrtu za naselbino in o situiranju doma, predno pričnemo z načrtom bolj podrobno.

Temelj vsaki naselbini je SONCE in LD. Na tej podlagi zgradimo DOM med cvetjem in drevjem, ter ob dobrih prometnih zvezah.

NAMESTITA mora na vsak način dobiti v naselju potrebne prostore. Otroci morajo v vrtec, šole in strokovne šole, odraslim pa moramo nuditi izobrazbo v večernih tečajih, razni knjižnicah itd.

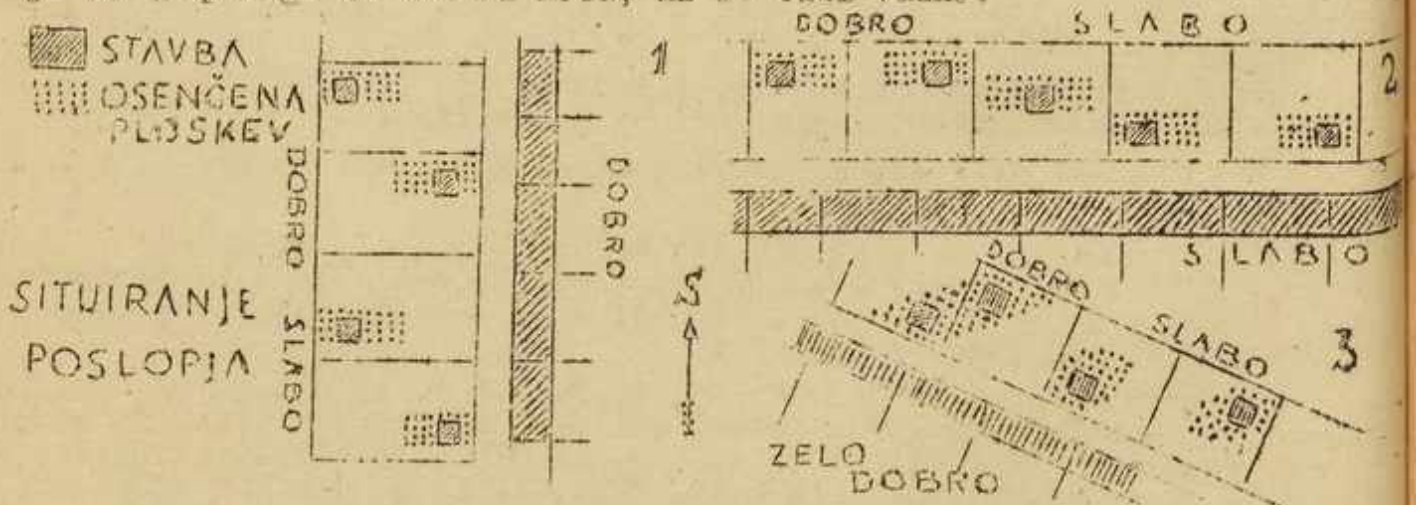
Za ZDRAVSTVENO SLUŽBO, profilaktično, zgradimo poliklinike in klinike, za zdravljenje pa bolnice in sanatorije.

V gledališčih in kinematografih poskrbimo za ZABAVO. V to vrsto spadajo tudi sportna igrišča in podobno.

Vsa naselbina pa je duhovno združena v CERKVI, ki pa se z župnišče vse približa upravnim zgradbam, kjer skrbi UPRAVA za red in razvoj naselbine.

V ta splošni načrt, ali bolje v to skupnost, bomo vstavili tudi svoj dom in samega sebe. Vsemu se moramo prilagoditi; notranjost doma in sebe bomo vključili v nov sistem, da ne ostanemo posebneži, arhitekt pa nas bo z načrtom zgradb v to vpeljal.

V naselju smo si izbrali in kupili parcelo, na kateri bomo v kratkem pričeli z delom. Svoj dom si bomo zgradili. Ne bo težko zastaviti prvi profil, ker je že, ali pa bo gradbeni pravilnik zarisal gradbeno črto cca pet metrov od ceste v odprtem sistemu, dočim bomo zidali v zaprtem sistemu tik ob cesti. Kakor ceste se v odprtem sistemu ogibamo tudi soseda, enega bolj, drugega manj. Kakor vidimo, moramo dobro premisliti predno se odločimo za parcelo in v katerem kotu parcele bomo zidali. Za primer naj bodo skice, v katerih je vrisen dom glede na prostor, ki nam je na razpolago in strani neba, ki so tudi važne.

Predvsem moramo paziti, da s svojim domom ne zasenčimo vrta, ter, da so vsi prostori v hiši vsaj za kratek čas dnevno sončeni. Glede na parcelo, situirano poslopje samo, glede na prostore pa si pomagamo z razčlenjenim tlorisom tj. utori, jaški, prizidki, izzidki (tin) in slično. Pri tem pa ne smemo pozabiti na okna, ki naj imajo svetlobe eno petino tlorisne ploskve vsakega prostora.

Najbolj važna pa je razporeditev posameznih prostorov, ki jih moramo glede na njihov namen pravilno situirati.

Na VZHODNI strani bo kuhinja, pripravljalnica, zajtrkovalnica, spalnice, delovne sobe in študijska soba.

Dnevno sobo, jedilnico, verando, kadilnico in spalnico bomo situirali na JUG.

Na ZAHODNI strani je prostor predvsem za stopnišče, pa tudi dnevni prostori, kot klubi, se vrinejo na to stran, ker drugje zmanjka prostora.

Shramb, vinsko klet, kopalnico, stranišče, spalni prostor, atelje in garažo projektiramo skoraj redno na sever.

Za situiranja sobe v grobem, praktično vse te prostore po potrebi premaknemo, to pa le pri odprtem sistemu, dočim imamo pri zaprtem prostosti le dve strani. V slučaju, da se ne moremo odločit za lego kakšnega prostora, ali pa jih je toliko, da ne moremo vseh pravilno postaviti, potem si pač izberemo najbolj ugodno stran, ki nam ostane še prosta. V glavnem naj nas vodi značilnost štirih glavnih strani neba.

VZHOD: jutranje sonce, pozimi najbolj mrzlo. Proti mrazu se zavarujemo z dvojnimi okni.

JUG: poldansko sonce, pozimi zmerno. Veranda in vrt morata biti ves dan na soncu.

ZAPAD: neprijetna popoldanska vročina, pozimi veter. Dom zavarujemo pred vročino s stopnjiščem in nasadi.

SEVER: razpršena svetloba, idealna za risalnice in podobno. Proti vlagi se zavarujemo z raznimi izolacijami in podčenim zidom.

Pričnimo s projektom!

Arhitekt naredi, približno na tej podlagi in z upoštevanjem gospodarjevih želja, več idejnih osnutkov v merilu 1 : 200. Izmed teh skic, morda malo korigiranih, se odloči eno. Projektant izdela vložni načrt v merilu 1 : 100, ki ga mora gradbeni urad odobriti. Sedaj prevzame delo gradbeno podjetje, izvede vse predpriprave, med tem tudi polirske načrte v merilu 1 : 50 in prične s samo gradnjo.

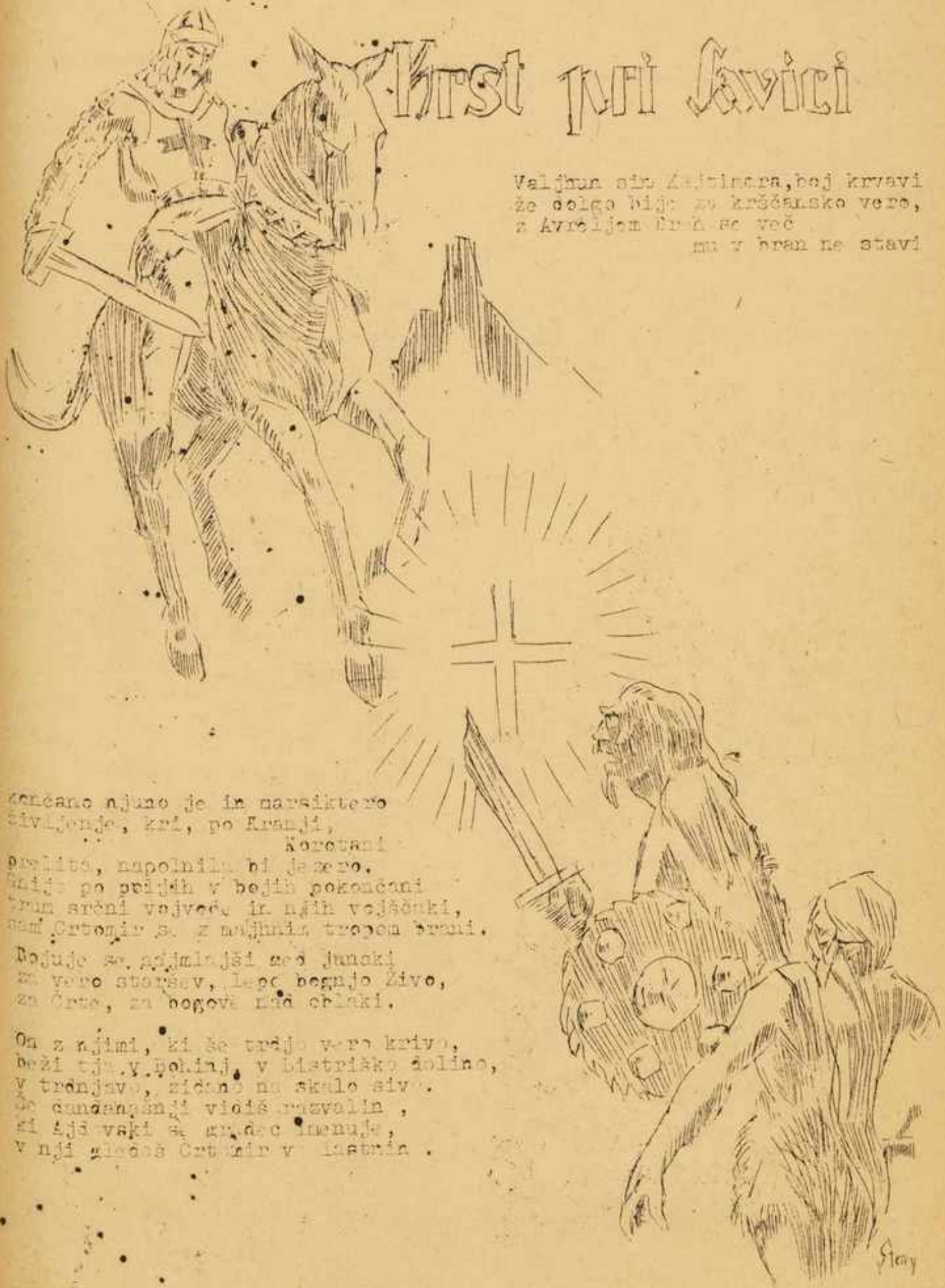
+ + + +

ATOMSKI MIR

UPAM, DA BO ŠE DOVOLJ GORIVA, DA BOM ŠE NEKAJ ČASA V ZRAKU!"

Krst pri Savici

Valjhun sin Zeljinega, boj krvavi
že dolgo bije za krščansko vero,
z Avreljem Črt ne več
mu v bran ne stavi

srčano njuno je in marsikterno
življenje, krí, po Kranji,
Korotani
prelito, napolnilo bi jezero.
Gnijo po poljih v bojih pokončani
brum srčni vojvode in njih vojščaki,
sam Črtomir se z majhnim tropom brani.

Bojuje se najmlajši med junaki
za vero stotšev, lepo bognjo živo,
za Črto, za bogove rodu sliki.

On z njimi, ki še trdijo vero krivo,
beži tja v pohlevi, v bistriško dolino,
v trdnjavo, zidano na skalo sivo.
Še enodanajsti viteš razvalin,
ki ljubi vsaki se grad imenuje,
v njih gledaš Črt sin v lastnin.

BEGUNCI

V logu je ptica zapela;,
škrjanček se dvignil v nebo,
zavriskal glasno;
pesem prostosti
na polju in hosti
je zadonela.
Končana je vojna,
poje pomlad,
zdaj radost je dvojna,
strže škržat!

Dolga skupina
utrujenih, znojnih ljudi -
išče poti....
- Kam? Kod?
- Molčite! Ne govorite!
Kamorkoli! Na pot!....

O, Domovina!....

Na prsi vise nam glave,
trudni so naši koraki;
usta so nema,...
duše, srce
pa bolečina
prestrašna objema.

O, Domovina!....

Dolga je cesta.
Vsi smo prašni.

Na levi in desni poti
vasi so in mesta;
tu pesem je, vriski in smeh,
veselje doma je pri vseh,
saj konec je vojne
in mir je povsod!

Le tam spodaj po poti,
vojska utrujena gre..l.

- Stoj! - Kam in odkod? -
- Ah, da,...
pač mislim do tja,
da kamor privede me pot,...
A slutnje so zle:
čutim, da gremo nasproti -
Golgoti....

Dolga je cesta
in dolga je pot.

- Si vprašal - odkod?
Poslušaj tedaj!
Bili smo sinovi
hrabre zemlje,
jo ljubili,

b rili, molili
za nje. -
Tod sedaj
prišlo je tako,
da kot robovi,
kot garjavi psi,
kot plašne zveri
hitimo,
bežimo....
Veš-li odkod ?-
Iz Domovine !....

O, Bog !
Čemu Si dopustil vse to ?
Preveč je hudo,
preveč za moj narod ubog !-

Dolga skupina
utrujenih, zmojnih ljudi -
išče poti..

O, Domovina....

Zbogom gore,
zbogom planine,
selišča in mesta,
zbogom ljudje
iz Domovine.

Pred nami pa cesta....
vsa prašna....
vsa strašna....
vodi na jug....

STRUPENA BOLEČINA

Ne muči več me slo p vróči krvi,
zapustil davno toplo sem gnijišče,
v telesu zakrtili so se črvi,
zdaj bos pet se mučim čez strmišče.

Naj teče kri, saj vem, da nisem prvi,
ki davno je izgubil dom, dvorišče,
ki hodi čez prepad po strhli brvi
in kakor hlapec s tujci srečo išče.

V brezdelju so vsi plugi zarjaveli,
domačih njivic več nihče ne orje
in fantov ni, da bi veselje peli.

Beračimo za košček trde skorje,
prezgodaj smo v nesrečah ostareli,
strupena kri prineslo nam je morje.

Enakopravnost

loveško srce ni nikoli zadovoljno. Daš človeku prst, on hoče celo roko - daš mu roko, hotel bi tebe. Tega dejstva, tega večnega nezadovoljstva so se komunisti in vsi ostali nasprotniki naroda zelo dobro zavedali v trenutku, ko so vrgli med narode parole: žena mora biti svobodna, žena mora biti enakopravna; kaj dom, kaj družina - vse to jo postavlja na nivo sužnje.

Žena, posebej še žena, ki tega ni dobro premislila, - ki ni premislila ali odgovarja_jo te parole stvarnosti ali pa so samo prazne fraze brez vsebine, ki seni vprašala, ali sploh more obstojati takšna družbena ureditev, ali ni to vse samo utopija, - je s slastjo sprejela in šla za temi: svoboda, enakopravnost.

Vprašati se moramo: zakaj enakopravnost? Kaj sploh pomeni enakopravnost? Ali ni mogoče žena več vredna, dragocenejša od moškega? Ali ne zmanjšuje žena svoje vrednosti s tem, da vpije: hočem enako ravnost! Tega, kar žena lahko da in napravi, mož nikoli ne more. Zakaj potem, - če imamo dolžnost, na kateri nas nihče nadomestiti ne more in ki je neobhodna,- iščemo sebi druge dolžnosti, kjer so skoraj vsa mesta izpopolnjena, a zapuščamo eno mesto, katerega nihče razen nas prevzeti ne more. Kakor ima vsaka stvar in vsako živo bitje na svetu svojo odrejeno nalogo tako je tudi možu in ženi v njuni biološki grudbi vnaprej odrejeno mesto in dolžnosti.

Ali je srečna ona žena, ki na račun enakopravnosti od jutra do mraka nosi opeko, ki od jutra do večera dela v tvornici daleč od domačega ognjišča, katere delokrog je daleč od tople materinske ljubezni, ki je sama, izčrpana in trudna od fizičnega dela, ne more več nuditi. Ali je to lepše, da dela noč in dan na poslu, ki ni njen, a jutri, ko prehitro ostari, obrne pogled nazaj na svojo mladost s solzami na licih, sama, od vseh zapuščena, jadikuje:" Kaj sem delala, kako mi je prešla mladost. Zdaj, ko bi morala uživati sadove svojega dela,- uvidi neplodnost svojega dela. Družina,- če jo je sploh imela,- je razbita, kar mnogo tere ni bile. A kdo drugi more nadomestiti materino vzgojo, materine nežnosti in ljubezan, kdo more družiti družino, ako je njen epicenter,- prav ta nenadomestljiva ljubezen in nežnost - vržen iz njene sredine v tvornico, na ulico, v široko množico.

Tega se je komunizem dobro zavedal in zavestno, po načrtu, odpeljal ženo čim dalj od moža. Trobil ji je na ušesa: zakaj bi ne bila enakopravna moškemu; jaz bom prevzel vzgojo otrok! Na ta način se je razbijal steber vere, poštenja in resnice in kalil studenec ljubezni; na ta način se je uničevala družina in ko bi bila ta osnovna celica človeške družbe uničena, bi dosegel komunizem svojo zadnjo, svoj cilj: oblast nad narodi.

Žena išče svobode?! Kakšno svobodo? Ali je je kdo zaprl in zvezal, da išče svobodo? Nihče ji ne jemlje kar ji pripada in kar je neobhodno potrebno. Žena se mora izpopolnjevati. Poh ji ti mora nižje, srednje in najvišje šole, ker je za pravilno vzgojo, za ustvarjanje nove, duhovno močnejše mladine, potrebna poleg materine, od prirode dane sposobnosti, tudi visoka inteligenca in veliko izkustvo, ker pa se ga ne štirinajstemi pridobiti ne more, temveč le z bistrenjem duha in razuma.

Znano je, da so veliki ljudje imeli velike matere. Matiija je tista, ki s svojim mlekom, s svojega grudi bodoče vrednosti ali nevrednost družbe. Kar otrok sprejme v prvi mladosti, ima stalno kot vodilo za vse življenje. Da bi pravilno lahko izvršila svoje velike naloge, se mora izpopolnjevati, da bi se mogla izpopolnjevati, mu bi svobode. Te svobode ji nihče ne odvzema. Odprta so ji vrata na vse univerze, vse študijske knjižnice, vse gledališče itd. Ne samo, da se ji vse to dovoljuje, temveč se od nje celo zahteva, da izpopolnjuje samo sebe in da to prenese na svoje potomce.

Kaj pa je imeti pred seboj v prvi vrsti interese skupnosti in družine. Napačna je svoboda brez kontrole, ki jo nudijo komunisti. To njihovo "svobodo" bi lahko imenovali razuzdanost, nemoralo.

Tudi mi zahtevamo svobodo. Vendar se razlikuje tolmačenje svobode: eno pozitivno, drugo negativno. Razumljivo je seveda, da človek, ki je nagnjen k slabemu raje sprejema to drugo. Tudi mi trdimo, da je za ženo hiša, ne ulica, ni tega vzeti pretirano dobesedno.

Mož in žena se zvežeta v zakon, vendar je to neka višja vrsta "zasužnjevanje". Zvežeta se prostovoljno in organizirata družino. Njej se podrejujeta, a nihče ju k temu ne sili. Prav v tem podrejevanju in samopodvedovanju leži lepota družine. Večji del te lepote pripada ženi, ki v družini oživotvori svoje ideale. Ali ni to tudi smrtni greh, odvzemati ji to, kar je njen življenje in njen ponos.

Tega se zaveda vsaka žena, a ne žalost nanjo prepozno, ker je mnogo drugega v mladosti privlačnejše.

Videli smo, kakšno enakopravnost nam nudijo komunisti. Tak bonalno poniževanje v red z moškim ženo uničuje in ponižuje.

K R O N I K A

Zadnje dneve leta 1945. smo preživeli v miru in zadovoljstvu, ob prijetnih spominih na domači dom. Vse dni pred Božičem so naši fantje navdušeno pripravljali jaslice in urejevali šotore ter njihove okolice. Razvilo se je pravo tekmovanje med posameznimi šotori, zlasti v pogledu jaslic, ki so jih že dolgo prej rezljali iz lesa ali risali na lepenko.

Na sveti večer je dramska sekcija v sodelovanju s pevskim zborom Slov. armije in godbo Šumadijske divizije priredila pester božični program. Božični zagovor na prisotne je imel gospod kurat Peter, ki je obenem tudi prebral božične čestitke g. min. Kreka. Sledil je pevski zbor s starimi božičnimi pesmimi. Godba Šum. divizije, odn. godalni kvartet je s svojimi res mojstrsko izvajanimi komadi zelo povzdignil božično razpoloženje prisotnih. V drugem delu programa pa so člani dramske družine izvajali božično sliko " Pred jaslicami", je ganila vse navzoče.

Po končanem programu v gledališki dvorani, se je v mali hrvatski dvorani vršil vsakodnevni program Slov. ak. kluba, in bogata tombola.

O polnoči je bila v dvorani Krščanske zajednice mladih ljudi slovesna polnočnica, pri kateri sta izmenoma prepevala slovenski in hrvatski pevski zbor božične pesmi.

Po končani polnočnici se se fantje podali v svoje šotore in tam v prijetnem razpoloženju praznovali nastopajoče praznike.

Na Sveti dan dopoldne je godba Šum. divizije priredila na prostoru štaba Slov. armije koncert, na katerem je izvajala številne operne in skladbe in koračnice. Zvečer pa je igralska družina Šum. divizije priredila za naše fante v rizoritev "Šeške lole", ki je zelo dobro uspela; naša igralska družina pa je naslednjega dne ponovila za brate Srbe ljudsko igro "Oreh".

Na tem mestu se moramo najprisrčnejše zahvaliti našim prijateljem iz Lammie - campa za njihova božična darila. Za njihovo toplo pozornost se jim v imenu vseh naših fantov prisrčno zahvaljujemo.

Silvestrovali smo brez večjega hrupa. Slov. ak. klub je priredil svoj običajni program , poživljen s šaljivimi reportažami, na to pa so fantje pričakovali Novo leto v najožjih šotorskih družbah , ali pa se se odzvali povabilu bratov Hrvatov in se udeležili njihovega "dočeka" v gledališki dvorani.

Na Novega leta dan dopoldne je bila svečana služba božja, po kateri nam je g. general izrazil svoje tople želje ob Novem letu. Zvečer pa je bila v gledališču premiera veseloigre "Trije vaški svetniki", ki je žela salve smeha, s j so vsi igralci podali svoje vloge nad vse prepričljive. Igralski družini k temu uspehu iskreno čestitamo, obenem pa se za take in podobne prireditve toplo priporočamo.

Dolgo pričakovani kino-aparat je slednjič prispel. Doslej smo videli že iz Ljubljane znani film "Ukročena trmoglavka" in vojni film "Bombniki so izvršili svojo dolžnost" ter več zvočnih tednikov. Po novem letu pa je bil nameščen še en aparat v dvorani KZML, ki trenutno predvaja film "Amerika se zabava".

Kot doslej se vrše vsakodnevna predavanja in tečaji za razne stroke. Prav tako tudi večerne prireditve Slov. ak. kluba in je bil v tem okviru prirejen "Štajerski večer ", ki so ga pripravili Štajerci. Pripravljajo se gorenjski, koroški in primorski večer.

Tedensko se vršijo izprehodi moštva v okolico taborišča, da se malo razgledamo in razgibljemo.

UREDNIŠTVO REVIJE " MI IN SVET " VLJUDNO VABI VSE NAŠE ČITATELJE IN PRIJATELJE V DRUGIH TABORIŠČIH, DA SODELUJEJO S SVOJIMI DOPISI. ZLASTI SO DOBRODOŠLI DOPISI OBNOVNO POROČILA O KULTURNI DELAVNOSTI V POSAMEZNIH TABORIŠČIH DA SE TAKO NAŠA EMIGRACIJA ČIMBOLJ POVEŽE.

PONOSNI BODIMO, DA SMO TU V VELIKI DOBI IN LAHKO ŽIVIMO, DELAMO IN TRPIMO ZA VELIKE STVARI.

AKO SI IZOBRAŽENEC,
ALI VEDNO VSAJ PEL DALJE IN BOLJE?
TVOJA DOLŽNOST JE!
AKO SI NA VODILNEM MESTU,
ALI SI VEDNO NA TEKOČEM
IN VEDNO NA VIŠKU
DA BOS OSNEČEVAL
IN DVIGAL LJUDI, NE PA....

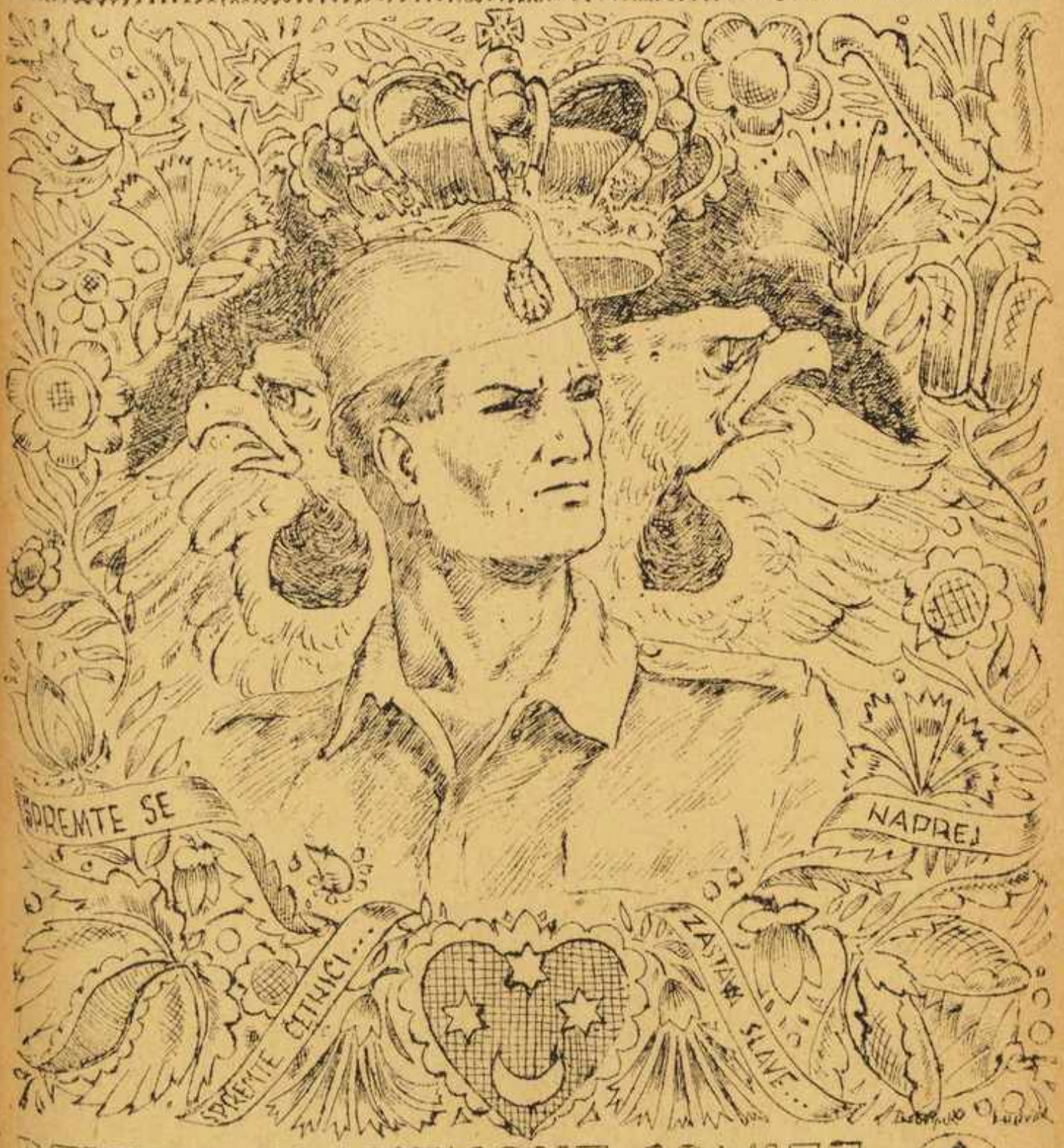
"MI IN SVET" IZHAJA VSAKEGA PRVEGA IN PETNAJSTEGA V MESECU
IZDAJA SLOVENSKI AKADEMSKI KLUB

ODGOVORNI UREDNIK: KOSMAČ
SOUREDNIK: LJUBO
ILUSTRATOR: STARY
ZA TEHNIKO SLOVENSKE ARMIJE: POLJANSKI

VEČERAJ
DANES
TI SI PA VS. „DRATU" JAZ PA NE!
SCINARS 1943
JAZ SEM PA V „DRATU", TI PA N-E-E-E!

MLINOTEK

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE 6

NASLOVNO STRAN RISAL LUDVIK DEŽELJAK

V S E B I N A

3. Jeruc . . . . . Pritaval k Tebi sem...
3. Matjaž. . . . . Nestrpnost, slovenska tradicija
4. Slobodan. . . . . Organizacija
6. Lebar . . . . . Obnova
8. Prešeren. . . . . Krst pri Savici
9. Peter Grajan. . . Pred letom
11. Ljube . . . . . Balada
11. Jeruc . . . . . Danes ponujaš mi...
12. Marička . . . . . Žena bodočnosti
13. .... Kronika
14. .... Uredniški kotiček
14. Stary . . . . . Ha - Ha

MLADI SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMIJE

LETNIK: II. ŽBOLI, 1. FEB. 1946. ŠTEV. 6.

Pritaval k Tebi sem...

Odšel sem s petjem prvih ptičjih gnezd,
po tihem mraku kot na božjo pot,
s trepetom in sijajem bledih zvezd,
krotak pritaval k Tebi sem, Gospod.

In nosil v srcu sem gore ljubezni,
ves ljubi svet sem zibal na dlaneh
razsipal meč kot delajo netrezni,
da žalostnim pričaral bi nasmeh.

Preslab sem bil, da vsem srce bi dal,
zgorel na žrtveniku sem druhali,
omahujoč sem pred Teboj jecljal,
ko drugi mojo dušo so pljuvali.

NESTRPNOST SLOVENSKA TRADICIJA

Predmim proti-partizanskim ofenzivam se v letih 1945 - 46 pridružuje osma, partizanska ofenziva, ki je karakterizirana kot nalašč tudi z osmo božjo zapovedjo: "Ne pričaj po krivem!", kajti Titovci s še očividnejšim namenom čili bombardirati "reakcijo" z izstrelki "živčne vojne", za katero pravi angleški zunanji minister Bevin, da je nacistična izmajdba in da jo mora Organizacija Združenih narodov zabraniti. Ta živčna vojna gre v dve smeri: navznoter in navzven - navznoter v Jugoslaviji, kjer se baha Titova propaganda s priznanjem Angloamerikancev - pa čeprav je samo pogojno - in skuša s tem ubiti moralo "protiljudskih elementov", češ, da se Zapadni zavezniki strinjajo s komunistično diktaturo in da je komunfašizem isti pojem za demokracijo; navzven pa s prišepetavanjem emigraciji, enkrat, da bo izročena Titu, drugič, da bo naseljena v Afriki ali nekje v Avstraliji, tretjič, da bodo voditelji izročeni, masa pa preseljena širom sveta itd. Na to komunistično propagando je moral računati vsak, kdorkoli se je odločil za emigracijo, zato nas, ki v svoji odločitvi nismo iskali udobnega življenja, niti malo ne presenečajo vsakovrstne race, ki krožijo od taborišča do taborišča. Največ pa jih prihaj od zunaj in to od ljudi, ki so pobegnili iz taborišč in ki se klatijo po Italiji, hoteč opravičiti sebe in svoj beg. Ti ljudje so iskali užitka in našli svojo - moralno smrt. Danes so veljno testo v rokah komunističnih agentov, ki jih uporabljajo za svoje zvočnike. Če srečaš takega človeka, se ti predstavi kot dobro situiran človek širokega obzorja in veljavnega položaja ter klepeta kot klopotec, samo, da ga ne bi prehitro razkrinkal, kajti ko se poslovi od tebe, začuti reakcijo želodca, ki že dan ali dva ni ničesar zavžil, obrača prazne žepe in opreza je, kje bi kaj izmaknil, da ga ne bi vlovila policija.

To je slika onih, ki nočejo zaradi lastnega razočaranja v "zlati svobodi Indije Koromandije", kot so si jo predstavljali, ko so pobegnili čez žico, namenoma razbijati enotnost taborišč, posebno vojaških, in pri tem vršiti nalogo, za katero skušajo zaslužiti denar ali pri komunistih ali pa pri drugih politikantskih skupinah, ki jim je vojska,- nekaterim celo "Jugoslovanska vojska" - trn v peti. Te politikantske skupinice že danes lovijo kaline za bodoči volilni golaž, ko še nimajo niti ognjišča, da bi ga mogli skuhati na njem. Toda to ni toliko važno, ker je to na koncu koncev le načelo demokracije, toda vprašanje je, ali je to obenem tudi načelo pameti! Kdor je antikomunist in kdor se je v resnici umaknil iz Jugoslavije zaradi Titovega terorja, ta ne bo iskal koristi svoje politične skupine na škodo druge istrodne antikomunistične grupacije v času, ko je v teku "osma ofenziva" in ko pričajo komunisti po krivem zoper vse in vsakogar brez razlike, ki je proti njihovim bestialnim metodam.

Mislimo, da ni vzroka, da ne bi nastopili proti temu zlu složno in s polnim zaupanjem. Zato pa bomo nastopili tudi proti vsem, ki bi to skušali ovirati iz strankarskih ali pa ofarskih razlogov, ker v tem slučaju ni razlike med njimi.

ORGANIZACIJA

IV.

Urejanje organizacijskih elementarnih postavk in reševanje organizacijskih problemov zahteva:

a) čisto predstavo o cilju - smotru organizacije,

b) jasno sliko dejanskega stanja in poznanje vseh okolnosti, ki nanj vplivajo t.j. točno poznanje organizacijskega ambijenta,

c) odgovarjajočo intelektualno, strokovno in karakterno sposobnost organizatorja za subtilno in logično analizo, za duhovito odkrivanje najboljših kombinacij in zmožnost privajanja v delo svojih zamisli.

Dve tretjini organizatorične tvarine se nahaja izven organizatorja in on je le dolžan o njej zbrati točne podatke oz. podrediti jo svojemu vplivu, dočim tretjo tretjino prilaga sam iz sebe s svojim intelektualnim in duhovnim potencialom. Ta delež z njegovim izrazitim pečatom se navadno imenuje organizacijska sposobnost.

Organizacijska sposobnost vsebuje nekaj prvin, ki jih organizator mora imeti in te so: intelekt, specifična izobrazba, energija, vztrajnost in disciplina. Od povprečnega organizatorja, kakršen je več ali manj vsakdo, se ne zahteva nobena genijalnostniti posebna organizatorična intuicija. Naštete prvine ima v večjem ali manjšem obsegu vsak normalen človek, le na podlagi njihove izrazitosti se posamezniki razlikujejo med seboj v uspehih. Ne zna pa vsakdo prvine pravilno izrabljati in z njimi skladno operirati. Za to je potreben pouk, skušnja in rutina.

Organizacija se razpreda od vrha navzdol. Državna uprava je vrhovni organizator in na njenih načelih in normah gradacija postopema k detajlu. Vse druge organizacije v državi, tudi privatne, so močno odvisne od nje. Če pa riba smrdi pri glavi, je dezorganizacija neminovna vsevprek. V nasprotni smeri, odspodaj navzgor, je organizacija silno težka, ako ne sploh nemogoča, V vsaki organizaciji sta namreč potrebni najvišja koordinacija in disciplina(borba z neposlušnimi in saboterji), ki ju lahko zagotovi le oblastna avtoriteta. Če ona to hote ali nehote opusti, povzroča s tem neposredno razkroj in onemogoča organizacijo tudi onim nižjim iniciativnim instancam , ki bi jo bile voljne sprovajati.

V.

Pri nas smo se s pojmom organizacije vedno tepli. Že v predvojni Jugoslaviji, posebno pa med vojno. Cele nesreče nas niso mnogo naučile in vozimo trmoglavo po starih tirnicah, čeprav vemo, da je naprobe. Male oaze, kjer skušajo mladi idealisti nekaj ukreniti, ne menjajo bistveno položaja, ker so to le oaze.

Naša mentaliteta je inficirana z nekaj splošnimi, tradicionalnimi in hereditarnimi boleznimi, ki nam dajejo obeležje prepojšnje organizatorične zaostalosti. Govori se, da rinano organizatoričnih sposobnosti. Lahko bi temu oporekali in dokazali, da je med nami dovolj ljudi, ki razpolagajo s prej naštetimi prvinami organizatoričnih zmožnosti, le da niso, ne morejo ali pa ne smejo biti iz različnih vzrokov pravilno izrabljene. V tej zadevi sta pisano potrebna impulz in kažipot odzgoraj, a ta sta nam vedno primanjkovala. Zato se krivda ne sme pospl ševati, ampak jo je pripisovati le tistim, ki jo v resnici nosijo. Res pa je, da se vseh nas drži več ali manj slabih lastnosti, ki jih bomo morali na vsak način odpraviti, če bi dosegli tisto, kar se dosežki nora in za kar je mladina šla v borbo.

Naše napake so v glavnem te-le:

a) Intelektualna lenoba. Zelo je gostokrečni ljudi, ki razne organizatorične postavke in probleme rešujejo nemarno, zamikrno in tako nekako mimogrede, ker se jim ti problemi, pa naj bodo tudi važni, enostavno ne da razmišljati. Rešitev stregnejo iz rokava, ne da bi se potrudili spoznati in analizirati vse okoliščine in pretresti vse možne rešitve.

b) Površnost ali kakor jo Srbi imenujejo "javaštuk". Zelo je pogosta intelektualni lenobi, s svojo epidemično razširjenostjo pa zavira tudi prizadevanja dobrih organizatorjev. To je naš sovražnik št. 1, kateremu bomo morali napovedati pravcato križarsko vojno.

c) Nerešnost in tepoglavost, ki sestoji v tem, da nekateri v naseni stvari ne vidijo problema. Na jeziku jim je vse lahko in enostavno, ko pa se lotijo stvari konkretno, gre vse narobe. So to fantasti, ki vedno plavajo v zraku in začutijo realnost šele tedaj, ko se zaletijo z glavo v zapreke. Taki ljudje res nimajo smisla za organizacijo.

d) Specifična neizobraženost ali nekvalificiranost in polovičarstvo, pri nas močno razširjeno, je prepogosto škodljiva pruzmina vseh oblasti organizatorjev.

e) Pomanjkanje energije in vztrajnosti. Tudi najlepši projekti ostanejo le kos papirja, če organizator nima teh lastnosti in dopušča, da se organizacijski sistem in red obrabljata in izigravata.

f) Samopašnost in nedisciplina nemalo četa vsako organizacijo. Zdravilo zoper to bolezen je pa zelo enostavno, le če organizator razpolaga s potrebno energijo in odločnostjo.

VI.

Če hočemo, da bo naš narod dobil smisel in vpogled v pojem organizacije in organiziranja in se bo uvidel in odpravil svoje napake, ga je v tem treba poučevati. Ko že nismo v naših šolah imeli prilike in sreče ničesar slišati o tem za življenje in za narodno blagostanje tako važnem predmetu, storimo vse potrebno, da bo to delno naši mladini. Organizacijska pravila in sisteme je treba obdelati teoretično pravtako kot vsako drugo gradivo. Šolanje iz organizacije je do neke mere celo koristno in nujno. Teoriji je treba dodati še konkretne vpoglede v razne eksemplarične organizirane institucije. V predmetu je najtemeljitejše treba obravnavati one karakteristične linije organizacije, ki so z namenom šole sorodne. Kolikor višja pa je šola in s kolikor višje in važnejše položaje pripravlja naraščaj, toliko obširnejše in podrobnejše je tvarino treba proučevati.

Dolžnost države je, da se potriga za tako vzgojo mladine, ker je to v njenem interesu in v dobrobit naroda. S takim poukom bi se na eni strani ustvaril enoten državni organizat oričnі sistem in dobili enotni pogledi na enake probleme, na drugi strani pa bi se naš narod prisilil na razmišljanje in poglabljanje v organizacijo in smisel reda. Pri tem bi uvidel svoje napake in postopoma krenil na pravilna pota. Iz šol bi se tekom časa izkristaliziral nauk prenesel v državno in zasebno življenje in plodil napredek, uspehe in blagostanje.

Odločili smo se za parcelo in izbrali najprimernejšo lego za svoj dom. Tudi značilnosti glavnih strani neba se nam zdaj zdijo, tako, da bomo lahko pravilno situirali posamezne prostore. Nekaj jih že poznamo, z drugimi pa se seznanimo sedaj pri razdelitvi stanovanjskih prostorov. Vseh navedenih in opisanih prostorov nihče ne potrebuje, ker pa so zahteve posameznikov različne, si oglejmo vse kar od kraja.

Najbolj preprosto stanovanje ima en sam prostor, ki nam služi kot dnevna soba, kuhinja, shramba, spalnica in umivalnica. Le stranišče je izločeno iz tega okvira. Ta prostor pa zadostuje kvečjemu enemu samemu človeku kot garsonjera ali pa za nekaj dni v kakšnem pensionu. Družini pa je to vsekakor premalo, zato se ta prostor razširi v niz prostorov, ki ga želeli sedaj lahko imenujemo stanovanje. V glavnem delimo prostore v štiri skupine in to v: gospodinjske, dnevne, spalne in sanitarne.

Iz kuhinjske niše je nastala kuhinja in to švedska ali pa ameriška. Tesno s kuhinjo je shramba za jedila s hladilnikom. Mala garderobica je zaželjena, več ali manj važna pa je predpripravljalnica in pripravljalnica. Drvarnica, lahko ločeno za drva in premog, prostor za kotel centralne kurjave, ropotarnica in mala delavnica spadajo tudi v ta krog. Nepogrešljiva je pralnica, ki ji je priključena sušilnica in likalnica. Kleti za vino, sadje in druge pridelke ne smemo pozabiti. Važen je tudi gospodinjski hodnik, ki veže posamezne gospodinjske prostore, gospodinji prikrajša marsikateri korak, pozimi pa nam služi kot zimski vrtiček.

V drugi skupini so zbrani dnevni ali prebivalni prostori. Dnevni kot je postal premajhen, zato se čez dan umikamo v dnevno sobo. Jedilnica in zajtrkovalnica sta pogosta prostora v naših stanovanjih. Po kosilu je prijetna zabava v ladilnici in klubu. Terasa in vrt sta nekaj čljiva od te skupine. Za sprejemanje gostov potrebujemo sprejemnico. Za popoldanske in večerne družinske zabave si omislimo glasbeno sobo, hišni kino, kegljišče, biljard itd. V eno družinskih hišnih naprav redno prepostaja prostor v kleti, zato opustimo ravnokar omenjene prostore in si lično uredimo vinsko klet kot vinotč. Med dnevne prostore spadajo dalje delovne sobe in to gospodov kot damska. Marsikje pozna otroško dnevno sobo. Knjižnico, razmišljeje in študijske prostore tudi štejemo k tej skupini.

Po vsem dnevu in večeru se umikamo v spalnice. Spalna niša je absolutno pretesna za sodobnega človeka ali celo družino. Tudi ena sama spalnica še ne ustreza naši dobi. Spalnica z starše in spalnica za otroke mora biti ločena. Če so v družini otroci drugega spola, ločimo prostor v spalnico za sina in spalnico za hčer. Samoposebi razumljivo je, da ločimo spalnico za služkinjo in služkinjice. V Franciji so ločili tudi spalnico za psa in spalnico za ženo, kar ne smemo prezreti v našem času. Če sredstva dovoljujejo, ima vsak otrok svojo sobo. Pravtako kot dnevna otroška soba je potrebna tudi spalnica za malčke. V velikih stanovanjih je pogosta spalnica za goste.

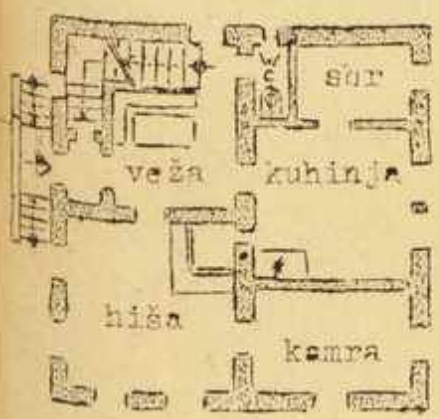
V zadnji grupi in na prve[illegible]stu je stranišče in [illegible]ivalni prostor. Arhitekta si je izmislila kabine s prho in [illegible]palnice s kopalno kadjo. Polog higijene, del[illegible] denar sta si izmislila cel vrsto[illegible] kopalnic in stranišč ter jih razdelila kot spalnice. Omeniti moram plavalni bazen in to na prostem kakor v zaprtem prostoru, sobo za masažo in sportni prostor s tel vedno prodjem. Nekak v to skupino bi spadali tu i [illegible]lniški in zdraviški [illegible].

Stopnišče, hodnik, pr[illegible]ba, hišna kapela, dvigal , telefonska celica p[illegible] so prostori [illegible]z. naprave, ki jih ne moremo nikakor vriniti [illegible] kompleksa skupine, vendar je nujna zveza ,ed ostalimi.

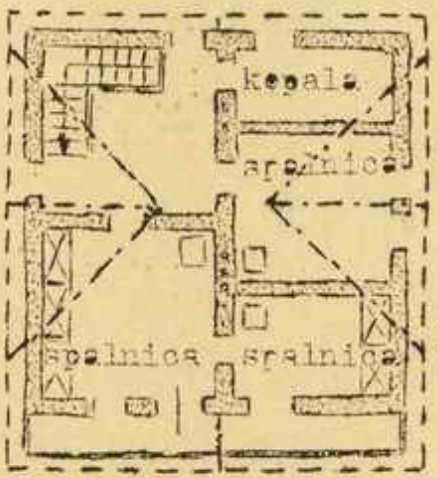
Pri gornji razdelitvi nisem poseben podčrtani prostori, ki služijo služabništvu, vse to pa zato, ker je danes med slugo in gospodarjem, oz, gospodinjo in služkinjo iste razmerje kakor med gospodarjem in najemovim delodajalcem. Nato se bodo morali poč navaditi in nuditi svojim gostom iste standardne zunanje prilike kot svojim otrokom. Če se gre naprej, delo bo vedno več, delavec pa bo delal tistemu, ki mu bo nudil večji zaslužek in udobje.

„JAZ PA POJDEM NA GORENJSKO"

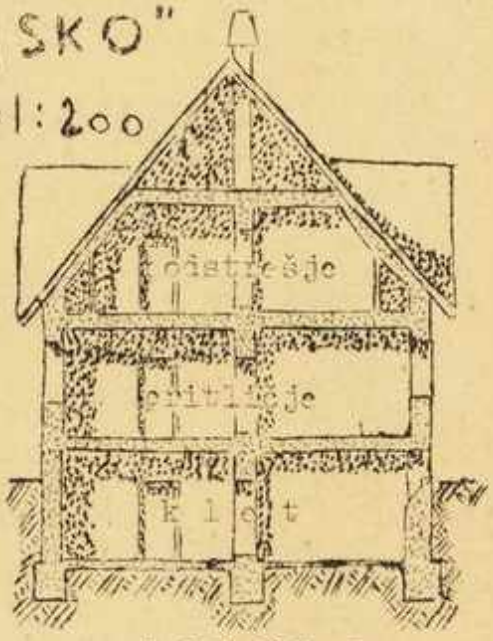
KMETSKI DOM - SKICA - M=1:200

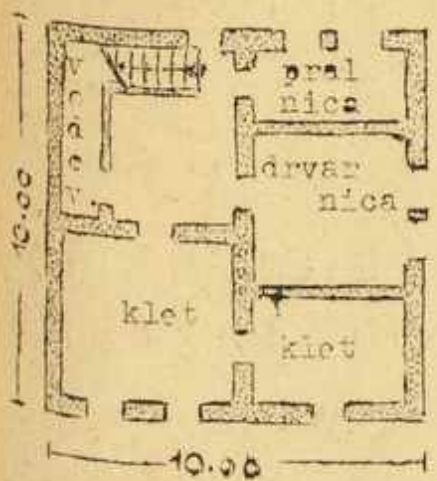
PRITLIČJE

PODSTREŠJE

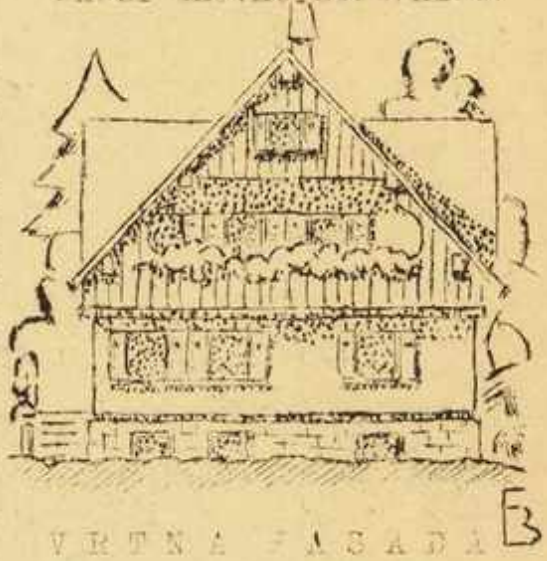

PREREZ skozi dnevno sobo/hišo/

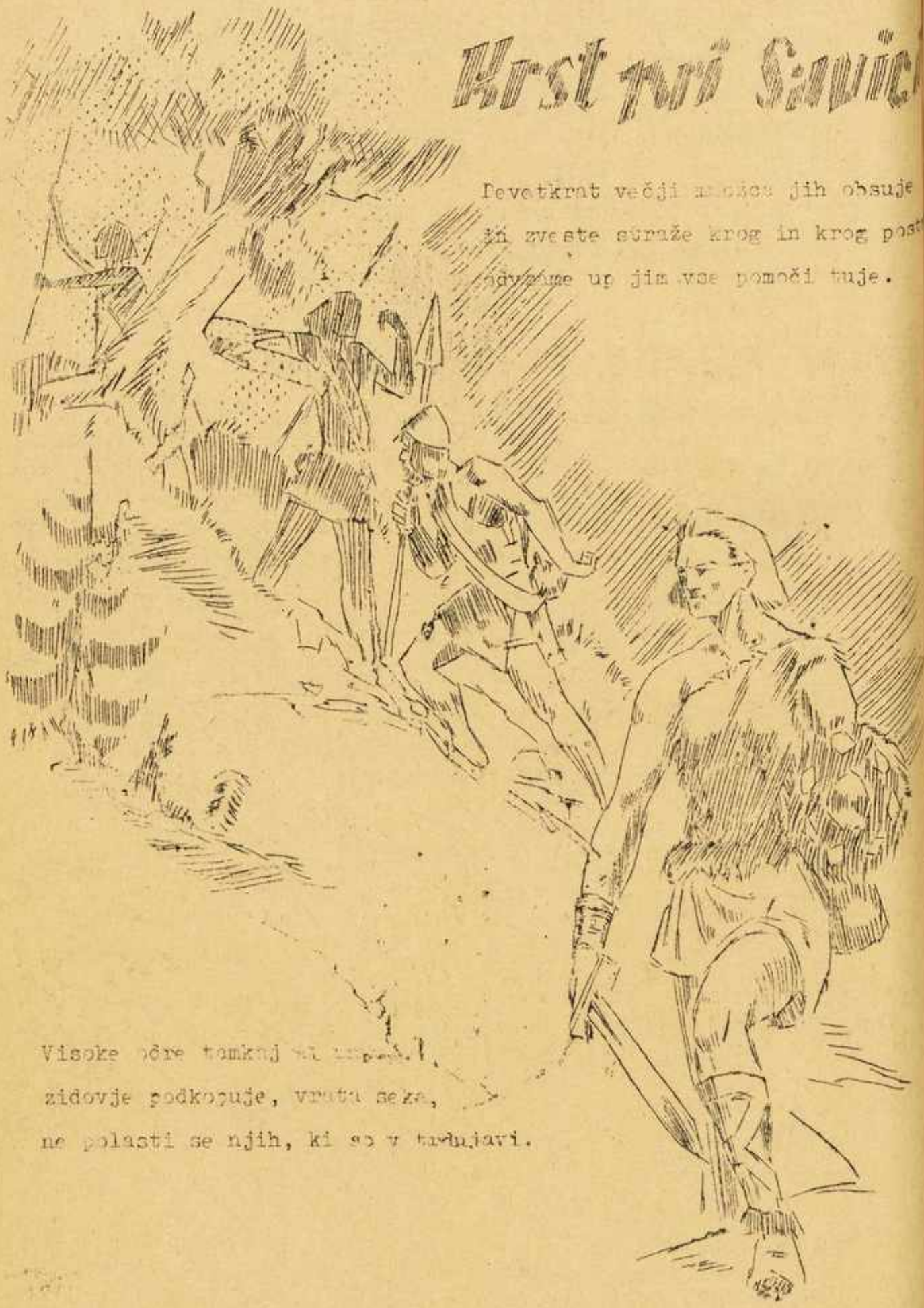
KLET

OSNUTEK na kmetski dom v Št. Vidu pri Lukovici. Projekt je sodoben, pa vendar še vedno v tipu domačega kraja. Enotnost tlorisa in različna uporaba gradiva, naredi dom prijazen. Hiša ima svoj vodovod. Vsi prostori so potrebni, le drvarnica se lahko umakne na prosto. V stavbi je električna napeljava.

VRTNA FASADA

Krst pri Savici

Devetkrat večji nasilnež jih obsuje
in zveste sužnje krog in krog pos
odvzame up jim vse pomoči tuje.

Visoke ograje tamkaj ni
zidovje podkopuje, vrata seže,
ne polasti se njih, ki so v tvrdjavi.

Pred tem...

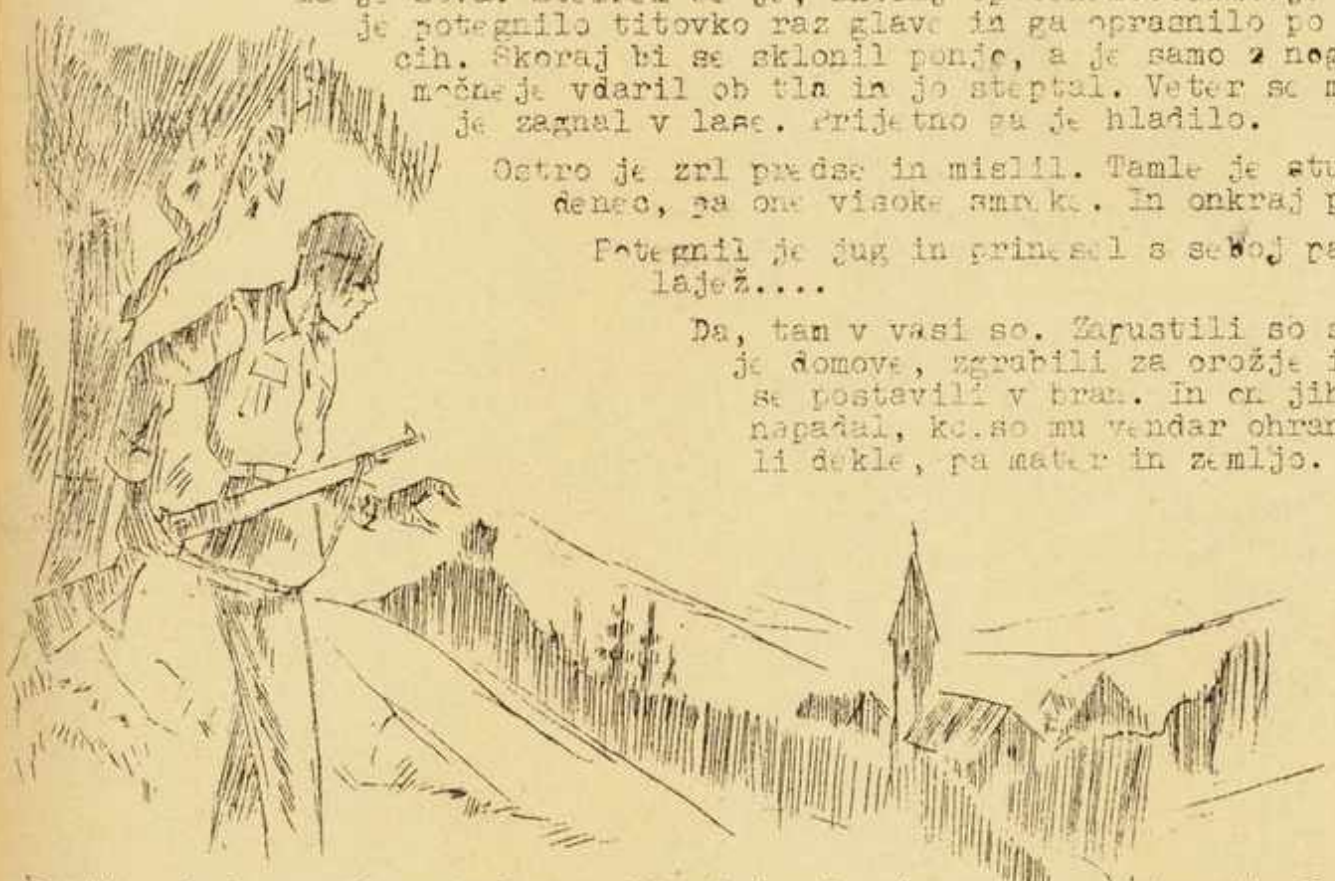
Mlad je bil in vesel, pa so ga napravili partizana.

V roki je stiskal brzostrelko in se tiho plazil po gozdni stezi. Samo eno mu je rojilo po glavi: ven, čimprej ven iz pekla...

Gosto smrečje ni prepuščalo svetlobe. Pa se mu je vendar zdelo, da je pot pred njim vsa svetla in lepa...Po njej se vrača v življenje, k materi, nazaj grede k zemlji, k plugu in soncu.

Nekje zadaj so sopli oni. Morda ga že iščejo. Pospešil je korake.

Suho listje mu je šumelo pod nogami, veter pa se je lovil ob gole veje kraguljev. Dvoje svetlih oči se je zabliskalo v temi, zaskovikala je sova. Stresel se je, skoraj opotekel...Grmovje mu je potegnilo titovko raz glavo in ga opraskalo po licih. Skoraj bi se sklonil ponjo, a je samo z nogami močneje vdaril ob tla in jo steptal. Veter se mu je zagnal v lase. Prijetno ga je hladilo.

Ostro je zrl predse in mislil. Tamle je studenec, pa one visoke smreke. In onkraj pot.

Potegnil je dug in prinesel s seboj pasji lajež....

Da, tam v vasi so. Zapustili so svoje domove, zgrabili za orožje in se postavili v bran. In on jih je napadal, ko so mu vendar ohranili dekle, pa mater in zemljo. Le

k njim zdaj, pasti na kolena, skleniti roke in voljno pretrpeti. Nato pa domov, v delo, v življenje...

Pravje se je razredčilo, skozi vejevje so se zablestele zvezde... Še par dreves, pa grmovje.... Obstal je na parobku. - Tam v polju, v ravnini nekje stoji vas. Tišina je. Skoraj strašna tišina. Samo veter opleta v vrheh. A čuti jih, one poštene, kako budno zro v temo, s prstom na petelinu, s smehljajem na ustnah...

Po licih sta mu spolzeli solzi, z dlanjo je segel v zmršene lase, zagnal je brzostrelko ob deblo, da je votlo zabobnelo in stekel v noč, se opotekal, padal...

Bližal se je vasi!

Njegova mati je nekje sedela ob peči in pletla.
In molila je zanj.
Pes v dvoru je tako čudno zavijal. Kot da bi jokal.
S stene je zrl mož s temnimi brkami in visokim, nagubanim čelom. Na steklu ob robeh podobe se je nabral prah. - Njegov oče.

Mati je vstala, odložila pletenje in stopila k omari. Iz predala je potegnila sinkovo sliko in jo pritisnila na ustne. Nazaj za peč je sedla.

Vse je zavijal.
-Za pečjo je slonela žena, molila je in jokala.

Vsaka solza ji je zarisala novo črto v lice, za vsako solzo je en las osivel. In žena je osivela. Že davno. Preveč gorja je preživela, preveč solza prelila, da bi jo mogel jok potolažiti.

Ura na steni je utihnila. Žena za pečjo je zadremala.

Zakopom je režala v noč cev, jeklena orožja je hladno molčalo. Mlad fant je budno zrl v temo, zdaj zdaj prisluhnil, se mirno nasmehnil in nasloni na strojnico.

Pod vasjo v dolini je gozd in iz gozda ruče šine.

Vojak se nasmehne, pogladi cev in zamrmra.
"Rado se tudi umese...

Sopel je, tekel.
Preko njiv, poti, čez meje in grmovje, čez potoke in mlake.
Samo tekel je.
Že se je zasvetlikalo kmo v vasi, skrbno z grmjem in skrito.
Menda je celo petelin zapel....Fant teče.

V vas, k ljudem, v življenje! Srce mu trepeta od veselja, solze mu lijejo po licih. - Še par sto metrov.

Čuje se mukanje živine.
Dani se.

Vojak na oknu prisluhne. Mirno stisne zobe.
Da, čuje se.
Tam, od potoka...
"Stoj!

Nič. Samo teče. Bliža se.

"Stoj!"
Vedno bliže!

"Stoj!" Jeklo zaškrta; grenj in odmev.

Nato tišina...

Padel je. Ranjen je v prsi.
Umira...

Ah, ko pa bi tako rad živel.
Ljubil matere in dekle.
Krčevito steza roke, grabi prst, zemljo. Oči mu strmo v zarjo, ki vstaja za griči. - Duši ga v prsih, peče...

"O, Bog!

Krčevito je pritegnil dlani k ustnam, poljubil zemljo v rokah in umrl...

Žena se je zbudila. Zaropotalo je nekaj v veži. Skozi duri stopi pogleda. Nič ni, vse kot preje.

Samo pes v dvoru tuli in tuli.
Žena sklene roke: "Za vérne duše v vicah..."

Zdanilo se je. Veter je potegnil preko vasi in se pognal čez polje in čez mrtvo truplo na njem....

(()(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())

B A L A D A

Lahen dež izpod oblakov.-
Govorjenje po šotorih.-
Tam nekdo težkih korakov
zmučen gre po vseh naporih.....

Nekje snivajo junaki,
kvišku zrejo ruševine;
Nekje kličejo rojaki:
"Kje ste borci Domovine!?"

Pretudi spomin se davni:
curek rdeč iz prsi lije,
vzdih en sam, težko zaznavni,
pest v zemljo se zarije.....

Lahen dež izpod oblakov,
govorjenje po šotorih.
Tam nekdo težkih korakov
zmučen gre po vseh naporih...

(()(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())(())

Danes ponujaš mi

Zakaj si podelil pretežko mi breme,
da zadnji ostal sem domače krvi,
vem, smrti zapisan sem, ki me duši,
da v blodne in kalne valove me žene.

Komu naj oddam, kar sem z rojstvom dobil,
ko v pesku izgublja nemirna se roka,
v globino zemlje se viharno odteka,
ko davno bolan sem, ves trhel in gnil.

Omamil si s sijem me luči večernih,
z nasmehom in pesmijo mladih deklet,
s smehljajem uhode v možganih nemirnih.

A danes ponujaš globino mi brezen
in temne prepade, razbičani svet,
za bolno mladost, izgubljeno ljubezen.

NAŠA DEKLETA PRIHAJO

ŽENA BODOČNOSTI

Sedanja vojna je po vsem svetu povzročila ogromno razdejanje. Zlasti so trpele dežele, kjer so se oborožene sile pomerile med seboj. Mnogo govorijo že sedaj o milijardah škode in o nalogah inženirjev ter stavbenikov za obnovo porušenih naselij. Moremo pa misliti, da bodo v nekaj letih po vojni izginile največje ruševine in nastala nova naselja, če ne bo še tretjega dejanja te strašne žaloigre.

Mnogo večje razdejanje pa je napravila ta vojna v človeških dušah. Temu je kriv fašizem, ki je že uničen, še večjo krivdo pa nosi komunizem, ki ima sedaj vse pogoje za svoje širjenje. Organiziral je propale ljudi, jih prepojil z zlobo in poslal na delo. Točno po načrtih so tiho in vztrajno ubijali v soljudeh vsa plemenita čustva. Dekletom in ženam so vcepljali napačne pojme o ljubezni in materinstvu. Možem in fantom so ubili spoštovanje do ženske in čut za družinsko življenje. Največjo pozornost pa so posvetili mladini in izrabili vsako priliko, da bi jo kvarili.

Tako pokvarjena mladina je po naukih svojih "prerokov" pričela z delom: pobijala ljudi, ki niso mislili tako kot ona in njeni "voditelji", uničevala njihovo premoženje, pobila neštetim ženam in možem, staršem in otrokom svojce ter jih oropala imetja.

Nihče, komur je mar usoda našega naroda, ne more brezbrižno mimo teh dejstev. Razdejanje v človeških dušah bi mogli primerjati razdejanju, ki ga je napravila težka bomba. Če je padla prav na hišo, jo je s temelji vred razrušila, hiše v okolici pa je zračni pritisk podrl, bolj oddaljene pa razmajal. Prav tako je v ljudeh, ki so bili priče zločinom, ker so jih sami vršili, izginilo prav vse plemenito čustvovanje, ali pa je bolj ali manj uničeno.

Dobrih inženirjev bo treba za obnovo mest; še več in boljših delavcev pa bo treba za duhovno obnovo. Pomagati pri slednji je dolžnost vsakega poštenega dekleta in žene. Vse bo treba graditi na temeljih resnične ljubezni do bližnjega. Lahko je gradbeniku, ki ima opravka z mrtvim materijalom, človeško srce pa je nežno in občutljivo. Vedeti je treba, kdaj in kako rečeš komu besedo, da jo razume in sprejme. Le ona ženska, ki razume bližnjega, bo znala o pravem času in za vsakogar najti primerno besedo. Biti pa mora sama dovršen značaj. "Nemo dat, quod non habet". Nihče ne more povedati, česar ne ve, nihče napraviti, česar ne zna.

Največja, a tudi najtežja naloga ženske je postati dobra žena in mati. Žena prinese v družino luč in toploto. Biti mora pripravljena na žrtve in samoodpovedi, za kar mora dobiti volje in moč že v rani mladosti. Le taka žena se bo znala izogniti tudi najmanjšim pretresom v zakonu, znala bo najti za moža ljubeče besede in ga zadovoljiti; znala bo spoznavati in razumevati možev značaj, mu pomagati pri delu, pa tudi vplivati nanj.

Najlepša in najhvaležnejša dolžnost žene pa je vzgoja otrok. Le boljši otroci nam bodo prinesli boljše čase. Sedanja mladina je tako pod vplivom zlobe, da se bo le težko v celoti popoljšala. Ni dovolj otroka roditi in vzrediti, treba ga je tudi pravilno vzgojiti. Napačno

je, če mati iz ljubezni spregleduje otrokove napake. Malčkove dobre lastnosti pa mora gojiti kot nežne rastlinice. Če je v družini več otrok, je treba vsakega vzgajati njegovemu značaju primerno. V tem slučaju je važna tudi otroška ljubosumnost, ki često povzroči, da materina beseda nima več tačega vpliva na otroka, ki se čuti zapostavljenega. Pravtako se mora vsaka mati zavedati, da jo njeni otroci opazujejo ter nimajo več pravega zaupanja vanj, če odkrijejo očitno napako. Mati, ki bo pravilno vzgajala svoje otroke, si bo hitro pridobila njih zaupanje; otroci pa, vedoč da mati od njih nekaj pričakuje, tega zaupanja ne bodo zlorabili. Otroka je treba vzgojiti in pripraviti za samostojno življenje. Prej ali slej bo moral sam odločati o svoji usodi in če je preveč vezan na nasvete in pomoč staršev, bo njihovo izgubo hudo občutil in bo lahko usodna zanj.

Pomen matere kot vzgojiteljice je nakazal papež Pij XI. z besedami:" Dajte mi dobrih mater in spreobrnil bom svet"!

Pa tudi dekle, ki se ne poroči, more in mora storiti veliko dobrega: doma je ogromno število sirot brez staršev; treba jim bo nadomestiti mater. Prav tako bo treba skrbeti za invalide. Koliko dobrega lahko stori dekle v svojem poklicu kjer pride v stik z ljudmi. Ženska z blagim značajem vedno pomirjujoče vpliva na okolico. Mnogo bo dela tudi na socijalnem polju. Žena, ki ima že po naravi materinski čut mnogo laže razume bližnjega v stiski. Prav za to delo pa se laže žrtvujejo neporočene, ker so matere preveč vezane na svoj dom. Požrtvovalnih žena in deklet bo treba tudi pri ženskih organizacijah.

Uspehu komunizma so mnogo pripomogle tudi žene, vendar ne radi tega, ker jim je obljubljal vse mogoče pravice, temveč radi tega, ker je dobro poznal ženski prirojeno delavnost in jo je znal vešče izkoristiti za dosego svojih ciljev. Pravtako moramo tudi mi to njihovo delavnost pravilno usmeriti kar bo v korist in srečo njim samim in vsemu narodu. Že deklicam pa je treba vcepiti v srce, kakšne so prave ženske vrline, ki jih je zelo lepo označil škof Slomšek z besedami: " Najlepša odlika dekleta je ta, čistost, ponižnost, pa žlahtnost srca".

(())(())(())

Taborišćna plesna skupina je predkratkim gostovala v Salernu pr[i] [ne]apeljskim moštvom, 28. t. m. pa je v glasbeniški dvorani priredila dob[ro] uspel, samostojen baletni večer.

Jugoslovanski akademski klub je na praznik sv. Save priredil svo[j] prvi družabni večer z zabavnim sporedom in prosto zabavo.

(()(())(())(())

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 7

NASLOVNO STRAN RISAL STARY

VSEBINA

3. Ljubo . . . . . Bratje, naprej!
4. ... . Kladivarji.
5. Kosmač. . . . . Boj [illegible] komunistično[illegible]
6. Kobar . . . . . Obnova
7. Prešoren. . . . . Krst pri Savici
8. Joruc . . . . . V [illegible]ju poljubljal bom
9. Joruc . . . . . Moj narod
10. Ljubo . . . . . Iveri
11. Poljanski . . . . Hodil po zemlji sem naši
12. ... . Kronika
13. Cipc . . . . . ZPL - Slovenija
14. Stary . . . . . Ha - Ha

ZVEZA TEHNIČNIH ZALOŽNIŠTEV

MLINI SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
Letnik: II. ŠOLI, 15. FEB.1946. Štev. 7.

Bratje! Bliža se čas,
ko vstane Ideja
zoreča sred nas!

Mi kladivarji
svobode, pravice
smo Love, miru!
Bratje, naprej!

Mi smo sejalci
semena ljubezni;
čakajo brazde nas že izorane,
čakajo sroe nas, duše usmne
do slednjih nam mej!
Bratje, naprej!

Rodimo slepni,
nesimo žar svetli
bratstva resničnega, ljubezni prave,
prako zemlje od Vardarja do Brave,
do sledenjih nam mej!
Bratje, naprej!

Izkušnjavi

Znanje, izkustvo, sposobnost, razum in trdna vest so osnove, s katerimi smo iskali, iščemo in spoznavamo višje skupne potrebe naroda in države. Spoznanje, ki nas vodijo na teh temeljih v kritično potenjeni zaključki, zahtevajo nujno izpolnitev nalog, ki vodijo k začrtanemu cilju. Od intenzitete spoznanja pravilnosti in nujnosti zaključkov je odvisno prepričanje, je odvisna vera v idejo. Vera predpostavlja privrženost in predanost stvari in daje spoznavalcem moči, da doprinašajo za idejo vsakršne, tudi največje žrtve. Taki veri je dolžnost nujnost, ki jo prepričanje samo zahteva. Fanatika cela je tuja in nevarna. Odnos za storitve obstoja v notranji zavesti izvršitve dolžnosti in doprinosa skupnosti.

Idealizem te vrste izključuje osebno korist; tlači egoizem, ki je pri slehernem razvit in pušča zavestno večji razmah altruizmu, skrbi za druge, za skupnost. Idealistu je osebni jaz podrejen vsi; prvovr-

stem in določilen je skupnostni dobrobit.

V zadnjih letih, ko so se podili po naši domovini viharji zablod iz severa in jugozapada in tega iz vzhoda, hoteč jo zajeti in uničiti v celoti, so vstali tu in tam prenekateri, ki so zgrudili in po vestnem razglabljanju spoznali pravo bit in utrip - pravi obraz naroda in zemlje.

Pred njimi je vstala nova, z duhom poštenosti in pravice za vse prekaljena kraljevska federalna Jugoslavija, vlogena po svobodno izraženi volji narodov in izključno v njihovo korist, ne pa za interese posameznikov, klik ali strank. Tako hočejo, za tako se so odločili boriti, se bore in se bodo borili. Delovanje v tej smeri ni politika, najmanj pa politika v smislu starega pojmovanja, ki se je za dosego cilja poslu-ževala vseh nečednih in nepoštenih sredstev na škodo države, naroda in posameznikov. Cilj ji je bil identičen z oblastjo, ne pa obča korist naroda oziroma države. Kladivarjem pa ni bil cilj oblast marveč le njeno podiranje, če pravilno pojmuje in izvršuje - dolžnosti napram narodu in državi. Kladivarji vedo, da so oni da morajo biti najvišji predstavniki naroda in države najsposobnejši in najvernejši služitelji in najvrednejši možje. Bojazen pred kladivarji je neutemeljena, saj je njihova borba le izraz pravilnega in poštenega demokratičnega pojmovanja naroda in države. Organizirani niso in ni treba, da bi bili. Se po povsod, kjer se je delalo in se bo delalo s poštenostjo v srcu na ustvaritvi prerojene Jugoslavije.

Vam, ki ste spoznali slabosti in krivice preteklega časa in ki ste morda težko nosili njih udar, pa vendar služite v veliki brezkompromisni borbi novi Jugoslaviji, ki ste šli in greste po različnih potih istemu svetlemu cilju naproti z nadčloveškimi napori, skozi zapore, ponižanja, telesne muke in internacije, predvsem Vam, ki ste dali življenja kot mučenci v zaporih, kot taoci, kot onemogli interniranci ali ki ste padli v borbi kot žrtve sovražne krogle ali bratovega noža, vam v zahvalo in skromen spomin veljajo te vrste. Bili ste najpožrtvovalnejši kladivarji nove Jugoslavije - nove Slovenije.

Vam pa, ki še vedno s trdovratno vztrajnostjo in z isto vero v zmago Pravice kljubujete usodi naj bodo te vrste bodrilo. Pomnite, da ne more biti zgrešena ideja, za katero so stotisoči prostovoljno žrtvovali življenja in za katero padajo žrtve še in še. Groza pogleda na junaške žrtve in ruševine naj vas ne plaši; izpodbuda naj vam bo, da izpolnite oporoko teh tisočev s stisnjenimi ustnami in pestmi.

In tudi vse druge, ki ste delavoljni in ki nosite v sebi poštenje pradedov, kliče čas, da posvetite vse sile ustvaritvi Jugoslavije na poštenih temeljih, ki edini morejo zadovoljiti in biti trajni.

Kladivarji - neznani delavci! Delovanje v tej smeri je vaša in vsakogar dolžnost. Dolžnost, zvezana s pravico do razgaljevanja in pobijanja nepoštenosti in nemorale na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, ki vam je nihče ne more kratiti. Če se vas radi delovanja v tem pravcu boje, ste lahko prepričani, da delate prav, ker čistite njivo plevela!

BO ZMAGOVITEM VOJSKAM

Živimo v času, ko se približujemo usodnemu razpotju, ko pričakujemo zadnjo odločilno borbo med dvema svetovoma, med svetom graditve in svetom rušenja, med ljubeznijo in sovraštvom, med krščanstvom in brezboštvom. Pripravljamo se za ta odločilni trenutek, odločeni z vsemi silami pomagati svojemu narodu pomagati pri obnovi - pripravljeni do kraja služiti svojim vzvišenim idealom.

Po štiriletnih bojih v svoji domovini moramo protikomunistični borci v tujini ugotoviti, da smo se v preteklosti nahajali na raznih poteh ali vse so bile usmerjene k enemu končnemu cilju: rešitvi našega naroda. Borili smo se na raznih straneh, a v bodoče se hočemo boriti zedinjeni in složni, ker edino taki bomo sposobni uničiti Tita.

Dejstvo je, da je danes Titov interes in cilj razbiti naše skupno delo, atomizirati našo skupnost, skratka, delati na razbitju naše povezanosti. V tem cilju tudi vsa aktivnost komunističnih agentov po vseh krajih in mestih, kjer se nahajajo njegovi nasprotniki. Naš interes pa je povezati in združiti vse protikomunistične borce v tujini v močno in složno edinstveno narodno fronto.

Redki so, ki smatrajo, da našo emigracijo loči kakšna bistvena nasprotnost. Vse kar nas loči (to je gotovo) je delo komunističnih spletk, ki zasledujejo samo en cilj: zgraditi umeten jez med svojimi nasprotniki. To delo moramo opazovati, to razdiranje moramo onemogočiti.

Da bomo pa sposobni opaziti njihovo delo, je treba prenehati biti malenkostni; dvignimo se nad nivo naše vsakdanjosti in iz orlovske višine na glejmo dogodke in naš cilj. Vprašajmo se kakšne zapreke nam stojijo na poti, pa bomo videli, da se v prvi vrsti nerazumevanje, pomanjkanje ljubezni in neobjektivnost. Da pa vse te zapreke odstranimo, mora vsakdo izprašati sebe, poiskati in priznati svoje grehe ter se jih očistiti.

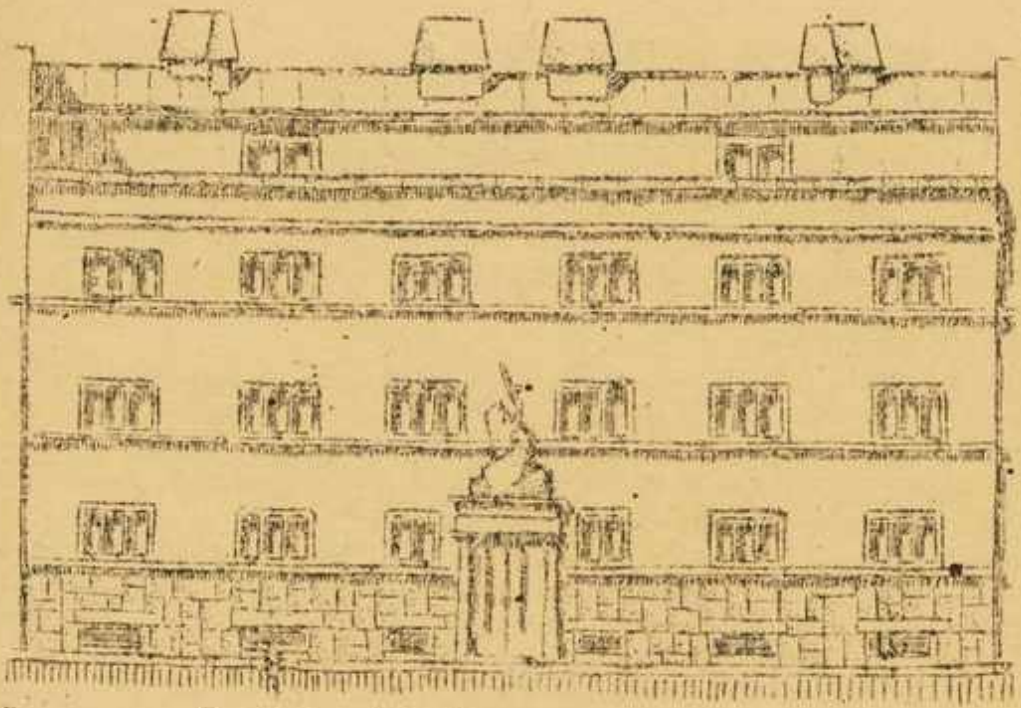
Nekateri pa ravno nasprotno gledajo napake drugega, da s tem skrijejo svoje, kar povzroča širjenje jeza, kar koristi samo našemu skupnemu nasprotniku. Pred očmi in v mislih imejmo vedno stari slovenski pregovor, ki pravi: pometaj pred svojim pragom. Zato pa je najvažnejše vzgojiti naše ljudi v objektivnosti, v ljubezni in popuščanju naproram svojim soborcem.

Še jasnejše nam bo izgledala nujnost takšne vzgoje, če se spomnimo da nismo vstopili v to borbo radi položajev, niti da olajšamo življenje sebi in svoji družini, še manj pa, da pridobimo osn. zadržimo imovino, temveč radi nevarnosti, ki je pretila našemu narodu v duhovnem, političnem in gospodarskem pogledu. Narodu smo služili in naša borba je bila zavestna, v njej smo iskali, iščemo in bomo iskali dolžnosti in načina kako čim zvesteje služiti skupni stvari, složnemu delu in zedinjenju vseh protikomunističnih borcev. Prav radi tega moramo tudi pozabiti na sebe in svoje interese, posebej pa še na strankarske interese.

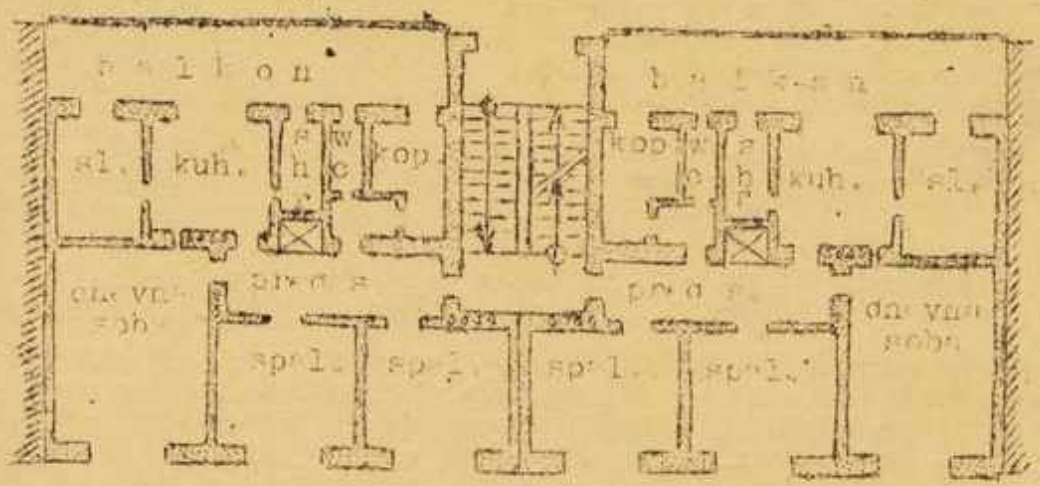
Da je naša sloga in edinstvo strah komunističnih tiranov, nam potrjuje Titova izjava o emigraciji, ki pravi: mši nasprotniki so močni, ali na sreco niso složni. Ta izjava je dovolj, da se v naših srcih porodi trdna odločitev: hočemo in moramo odgovoriti Titu in njegovi KP, ne samo z besedami, temveč tudi z dejanji, da nismo samo močni po številu in sili naše misli, temveč smo tudi edini in složni kot nikoli dosedaj in bomo kot taki zadali smrtni udarec njegovi brutalni diktaturi.

DOM

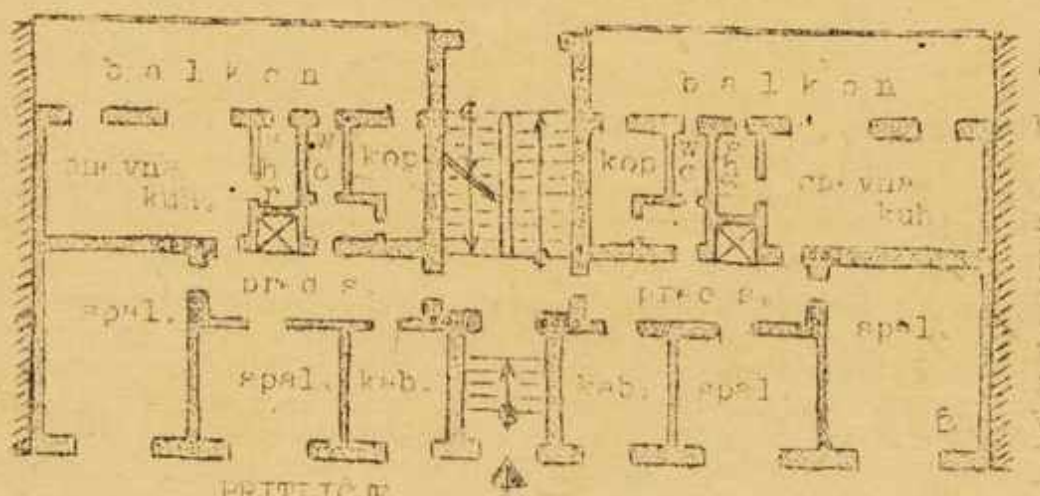
M=1:200

OSNOVA FASADA

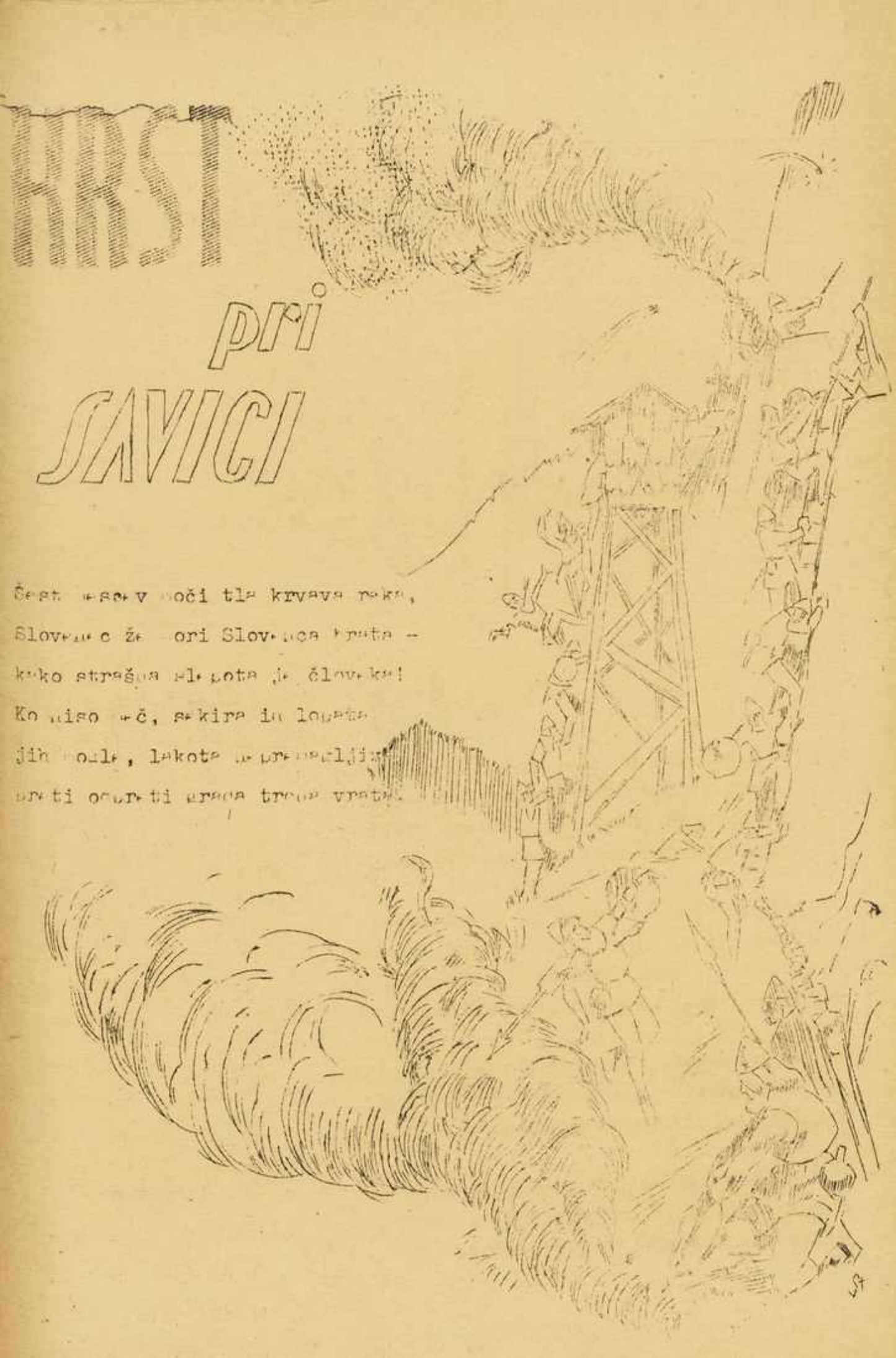
I. in II. NADSTROPJE

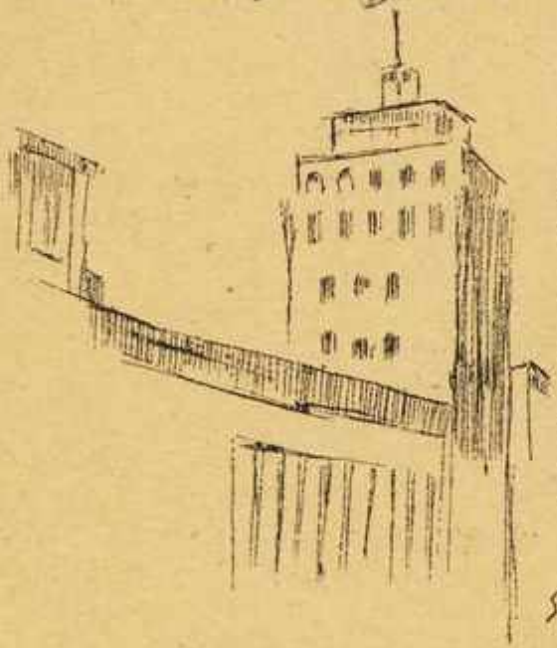
PRITLIČJE

Stanovanjska hiša v
sbrnjenem sistemu
Sv. Križeva predpo
ega. Hiša ima še
stanovanj, štiri tr
sobna in dva dvo
soba. V kleti im
vsako stanovanje
svojo drvarnico.
Pralnica s sušilni
co je na podstrešju
in je vsakemu stan
vanju enkrat v te
nu na razpolago.
Stopnišče je svetl
in dokaj obsežno.
stanovanjskih pred
sobah so male gar
derobe za dnevno ob
leko. Mali predpro
stor z umivalnikom
veže stranišče in
kopalnico s predso
bo. Prostori so o
sevni ločeno, mo
pa je tudi ce
tralna kurjava. V
liki balkoni so ze
lo uporabni. Stene
so iz običajnega o
pečnega gradiva, fa
sada v žlahtnem o
tu, stropovi pa so
armirani v železob
betonski konstrukci
ji /rebričast strop
BETON/. Podstrešni
prostori zavzemajo
le polovico tlorisn
ploskve, druga
polovica pa je pri
rejena kot sončn
ležan. Okna so skro
maj ogromna, tako, d
je sonca dovolj v
vseh prostorih. Stav
ba je situirana S

KRST pri SAVICI

V opoju poljubljal bom

Že vselej pogasil sem plamen ognjišča,
odrodil od zemlje se, solnčnih planjav,
zdaj tavam po svetu kot blodni žerjav
in trkam za milost na prazna svetišča.

Nihče ne verjame, da duša je lačna
brez tople besede domačega kraja,
kot pes na verigi, ki cvili in laja
je moja mladost, izgubljena in mračna.

Zdaj vem, da te ljubim, o zemljica mila,
tvoj kamen je slajši kot tuja pogača
in trnje mehkejše kot laška je svila.

Ko strla boš težke okove tirana,
sprejela med svoje izgnanca, berača,
v opoju poljubljal tvoj prah bom,
Ljubljana!

Moj NAROD

Naj bom čebelam sladka, večno solna paša
in kamen, ki čez rdeče vode se kotali,
pot blodnim in ubogim k milostni obali
in žejnim ustnam prekipevajoča čaša.

Zgubljenim slajši kakor je beseda naša
in vsem, ki so od žalosti v dlani jokali
mehkejši kot odmev domače je pišcali,
nesrečnim dedom svojim tiha sveta maša.

A vam nevrednim, ki svoj narod ste morili,
iz vaših hrbtov spletem neusmiljen bič,
saj kri nedolžnih in teptanih ste prelili.

O ni več daleč dan, ko boste se plazili
kot k zapuščenim dušam plazi se hudič,
a narod moj tedaj bo trši kot biriš!

Leto 1946 je polno raznih jubilejev in obletnic, na videz nepomembnih, a so vendar obletnice za naš narod, posebej pa še za naso kulturo, nadvse pomembnih dogodkov.

Eden prvih takih jubilejev je 395 - letnica, odkar sta izšli prvi dve slovenski knjigi izpod peresa slovenskega protestantskega pridigarja Primoža Trubarja in to: "Mali katekizem" in "Abecednik", ki sta bili napisani v Trubarjevem rodnem narečju, dolenjščini iz okolice Turjaka, ter v gotski, t.j. nemškem črkopisu. Pozneje je Trubar uvidel, da ta črkopis za naš jezik ni primeren in je štiri leta kasneje - l. 1555. - obe knjigi izdal v latinskem črkopisu, ki ga rabimo še danes.

Trubar se je v polni meri zavedal pomena tiskane besede, zato je hotel svojo vero razširiti s tiskom med narod, ker pa ta ni znal brati in pisati, je obenem z Katekizmom izdal tudi Abecednik, po katerem naj bi se narod naučil branja in pisanja.

Z izdajo teh dveh knjig je Trubar postavil temelje slovenski literaturi in ga upravičeno lahko imenujemo z Aškerčevimi besedami: Iz naroda smrtne stoletne noči, na delo si prvi buditelj!

Katoliška protireformacija je sicer uničila obe Trubarjevi knjigi in knjige ostalih protestantskih piscev, z izjemo Dalmatinovega prevoda sv. pisma, - ni pa mogla, niti hotela zatreti potrebe po slovenski knjigi, ki jo je prvi dovmel Trubar, in je samo pričela na njegovih temeljih izdajati slovenske katoliške knjige; slovenska literatura je pričela svojo pot v zgodovino...

Če zaj v duhu poletimo skozi stoletja ter se ustavimo šele v letu 1846. v Ljubljani, bomo spet našli pomembem dogodek, ki nam je dal naj lepšo slovensko knjigo, ki pomeni vrhunec slovenskega leposlovja: izšle so drobne, a predragocene "Poezije" dr. Franceta Prešerna.

Sto let je že poteklo od tistega dne, a "Poezije" še niso izgubile niti trohice na svoji vrednosti, še manj pa na svoji aktualnosti. Zdi se nam, kot da bi Prešeren svoje pesmi napisal včeraj, ali pa danes, med nami v emigraciji.

Poezije obsegajo vse njegovo življenje; ljubezenske zgodbe, trpljenje, razočaranje nad svetom, globoko ljubezen do naroda in domovine, pretresljive samoodpovedi in samoizpovedi, duhovite satire in zabavljice so najvišje popolnosti izbrušena umetniška dela, ki so vredna njega, njegovega naroda in jezika.

Poezije dihajo iz sebe neodoljivo željo po svobodi, ki jo je Prešeren vedno in povsod neustrašeno izpovedoval, kljub vsem napadom s strani ozkosrčnih nasprotnikov, - ter je tudi učakal njene zarje, ki jo je napovedal v svoji Zdravljici, - učakal je leto 1848., pričetek pomladi narodov, nato pa je izmučen po prestanem trpljenju legel v prezgodnji grob.

Prešernova Zdravljica je izraz globokega pojmovanja človečanskih svoboščin, je priznanje pravice vsem in vsakomur, a je tudi odločna obramba pravic svojega naroda.

Trubarjev Katekizem in Prešernove Poezije nista le temeljni kamen in dosedanji vrhunec našega leposlovja, temveč sta tudi vsemu svetu pričevalna priča naše kulturne zrelosti in višine.

HODIL PO ZEMLJI SEM NAŠI

Stal sem na hodniku majhnega železniškega voza in se nerodno umikal mimoidočim. Peljal sem se na Gorenjsko. Zasnežena in zamegljena pokrajina je bežala mimo oken in divje veselje me je objelo. Peljal sem se v Kranjsko goro, v planine.

Medvode Mojstrana Gozd Martuljek Kranjska gora!

Pograbil sem smuči in nahrbtnik ter skočil iz voza v sneg. Ostar, s smrekovim vonjem prepojen veter mi je zavel nasproti, ko sem z dolgimi koraki ubiral pot proti Koširjevi gostilni na drugi strani Pišence. Pri Gmoleju je pela žaga.

"Zdravo Sandi!", sem pozdravil bratranca, ki je mazal jermen.

"Zdravo! Si prišel? Kje so pa drugi, mene nisi sam?"

"Sam sem, sam! Na hitro sem odšel, saj veš: sobota in nedelja.

Srečaval sem znance, veselo smo se pozdravljali. Po cesti so prihajale sani. Pozdal sem konja in voznika: Tofov Milan. Samo z bičem mi je počil v pozdrav in oddrsel dalje. Ustavil sem se na cesti. Kranjska gora v zimskem sijaju! V ozadju vijolično obarvana planina in smreke na Vitrancu, ki so mirovale kljub vetru, kajti sneg jih je potisnil k tlom....

Na vse zgodaj naslednjega dne sva se z bratrancem Sandijem odpravila z doma. Oba sva imela domače smuči, kar take brez zareza po sredi. Sandi je trdil, da so boljše od kupljenih, prižko- radi tega, ker jih je sam izdelal. Tekel sem v njegovi smučini. Pri Koširju sva zavila v strugo Pišence in brez pike, toda zasopljena zavozila pri elektrarni na cesto. Ker sva bila zgodnja je bila cesta še skoraj prazna, le tu pa tam sva prehitela kako ženico, ki je šla od prve maše domov.

Sandi je divjal pred menoj in ni pomislil, da me žeđeluje. Jutranji mraz še ni odjenjal, a od napora sem bil ves potan. Na desni pod cesto je mirovalo majhno kopališče "Jasna" in pričakovalo poletje. Sveta tišina je objemala dolino male Pišence, le šelest najinih smuči in komaj zaznaven šum, prišla, ki se je vsipal z borovcev na tla, jo je motil.

"Oh osmih bova na vrhu, če bova imela srečo!", je vpil Sandi že daleč pred menoj.

Toda do preleza sva dospela komaj ob desetih. Kriv sem bil seveda jaz. Sandiju nisem hotel priznati, da sem utrujen že sem se na vsakih sto metrov ustavljal in fotografiral vse mogoče in nemogoče "krasne" in "edinstvene" zimske motive, samo da sem se odpočil. A menda je uganil moje prave namene, kajti pokazal je malo smisla za moj umetniški čut.

Na vrhu je brila ostra burja. Pozdravila sva se z našimi graničarji, nato pa brž zasukala smuči navzdol. To pot sem jaz vozil prvi. Nekaj časa sem poslušal Sandijeve nasvete, potem pa mi je veter zaprl sapo,- šlo je kot blisk. Sandi je vriskal in tulil - bil je že vajen.

"Pazi! Grapa! Na levo!"

Prec menoj je nenadoma zazijal prepad pod Prisankom. Ne vem, kako to, da nisem pomislil nanj. Menda zato ne, ker je prehitro šlo, ali pa me je zmotila zasnežena pokrajina.

Skušal sem zaviti z vso silo na levo, pa nisem mogel. Naslednji trenutek sem zlomil smučko na šoru, tik ob prepadu,- istočasno je tudi Sandi obupno zakričal...

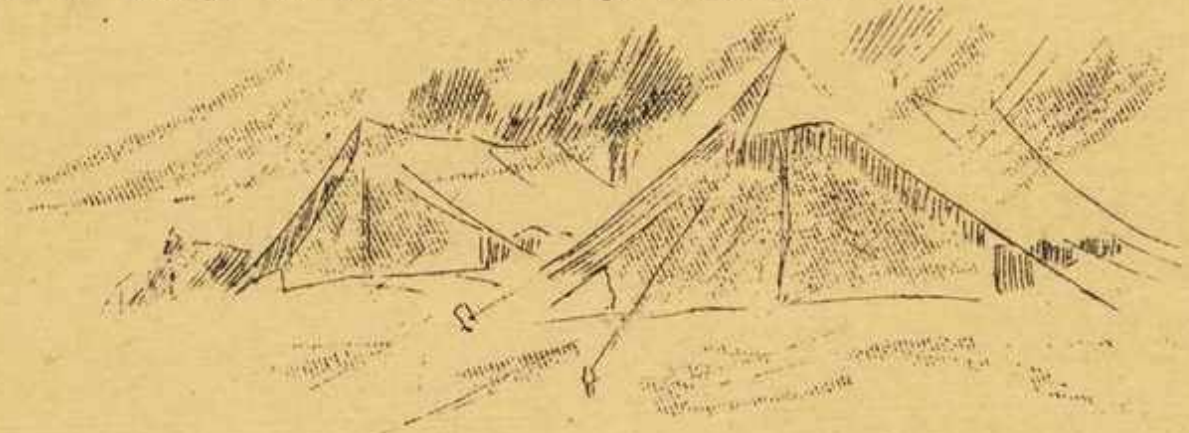
Nekaj časa sem se lovil in obupno boril, toda vse zaman, - pod menoj je zazijal dvesto metrov globok prepad.

Zavpil sem nekaj Sandiju, potem pa.....

..... ko sem danes zjutraj pomolil glavo izpod gorkih odej v mojem šotoru in odprl zaspani pogled po niččem goju, sem opazil - [illegible], pravi prgvcati sneg, ki je zapadel [illegible] noči.-

Spremljal sem z očmi drobne snežinke, ki so begale po zraku in pred menoj je vstala zasnežena Gorenjska... spomnil sem se svojih sanj:

Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti...

KRONIKA DOMA IN DRUGOD

V prvih dneh meseca je spet oživ[elo] skoraj vsestransko udejstvovanje naših fant[ov]. Odigranih je bilo že nekaj nogometnih tekem, ki pa seveda še niso dosegle višine onih v lanskem letu, saj je bil zimski odmor kar precej dolg[o]. Z delom je pričela tudi sekcija za odbojko, ki je že odigrala tekmo s Furlanijsko divizijo. Prav te dni pa je spet nastopilo hladno vreme, ki nam je včeraj prineslo "prvi/tudi zadnji/ sneg" v pravem metežu, kakršnih smo vajeni od doma. Vsekakor bodo morali športniki še par dni potrpeti, nato pa s podvojeno in svežo močjo pričeti z delom.

Oba kinematografa še naprej prirejata vsakodnevne predstave. Med številnimi predvajanimi filmi so bili tudi naslednji: Igloo, Trije bratje na delu, Trojka, Alarm, Cirkus Darlay in pa nadvse zanimivi tednik, prikazujoč strahote nemškega koncentracijskega taborišča v Belsenu in tragično usodo žrtev nacizma.

Kombinirana varietejska grupa je dvakrat gostovala v Salernu, v prostorih tamkajšnje YMCE (Krščan. zaj. mlad. ljudi).

(()(()(()

...esmo našo pesem izven taborišča. Odzvali smo se vabilu iz Monte Giorgia in tam priredili koncert. Tamošnji koljaki so nas iz navdušenja po prireditvi kar vse prijazno pogostili. Kmalu za tem smo se odzvali vabilu italijanske publike iz Santa Angela. Tudi tam je bil obisk nepričakovano, zlasti še, ker se je udeležilo koncerta samo civilno prebivalstvo. Kritika v krajevnem časppisu jasno dokazuje, kako so bili poslušalci presenečeni. V bližnji vasi Piano Falerone smo morali sodelovati še na Treh kraljev pri neki akademiji. Neki premožnejši Italjan iz Servigliana pa nas je naprosil, da smo peli ob priliki prvega sv. obhajila latinsko mašo v tamošnji župni cerkvi.

Z dosedanjim zborovim uspehom smo lahko dokaj zadovoljni. Za bodočnost imamo že precej vabil za razne nastope, bodisi cerkvene, kakor tudi umetne glasbe, s tem bomo imeli priliko, da izpopolnimo program, zbor sam pa še bolj izvežbamo in ga tako skušamo dvigniti do umetniške višine. Zavaj bomo lahko dokazali vsemu svetu, da smo Slovenci zares vredni, da nas veliki narodi brez sramovanja lahko štejejo za svojega malega - a enakovrednega brata.

Izvedba današnje številke naše revije je radi nepričakovanih tehničnih ovir nekoliko pomanjkljiva; prosimo cenj. bralce za blagohotno upoštevanje in upamo, da bomo v bodoče te zapreke odpravili.

"MI IN SVET" IZHAJA VSAKEGA PRVEGA IN PETNAJSTEGA V MESECU
IZDAJA SLOVENSKI AKADEMSKI KLUB

ODGOVORNI UREDNIK: KOSMAČ

SOUREDNIK: LJUBO

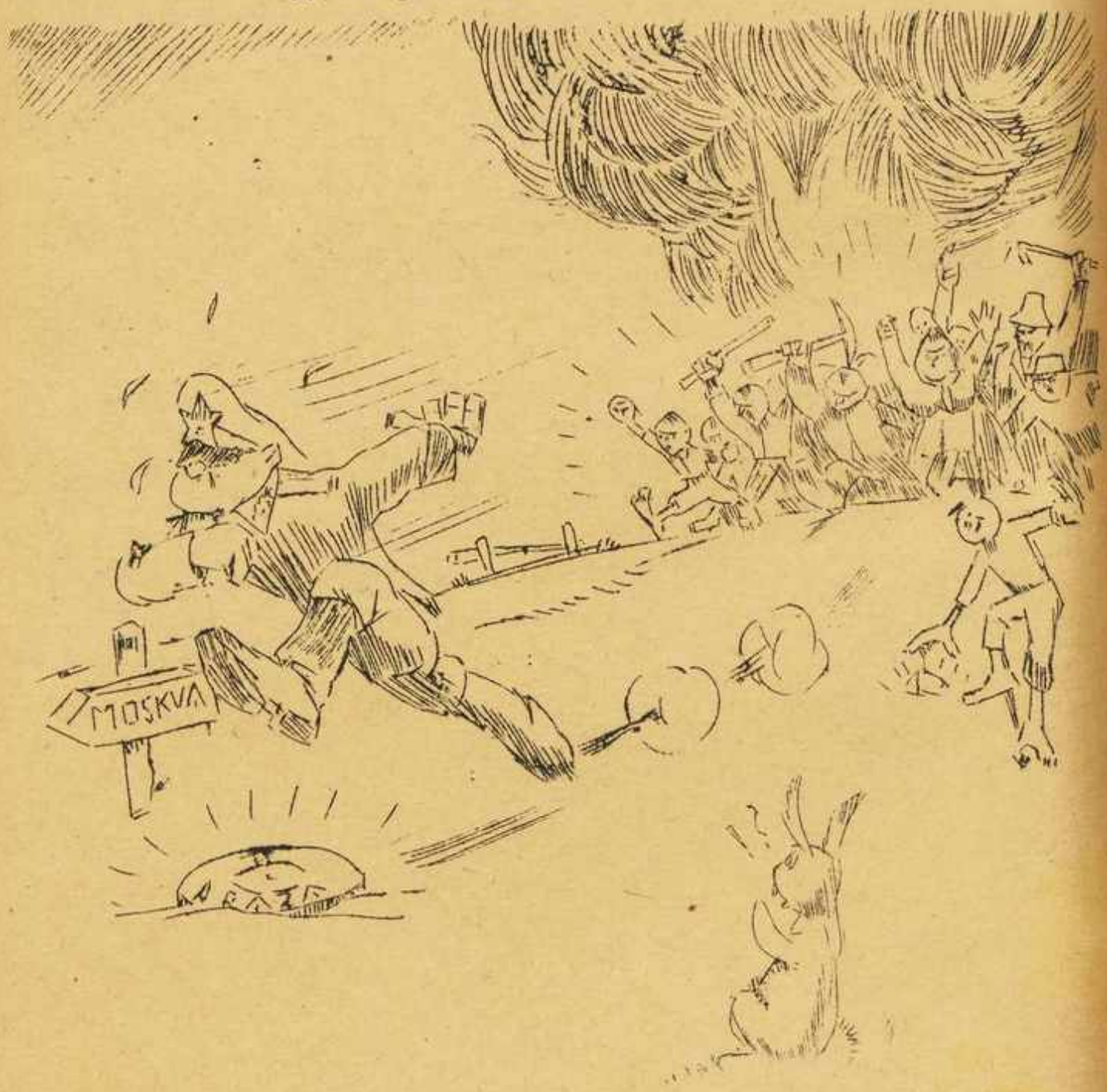
ILUSTRATOR: STARY

ZA TEHNIKO SLOVENSKE ARMIJE: POLJANSKI

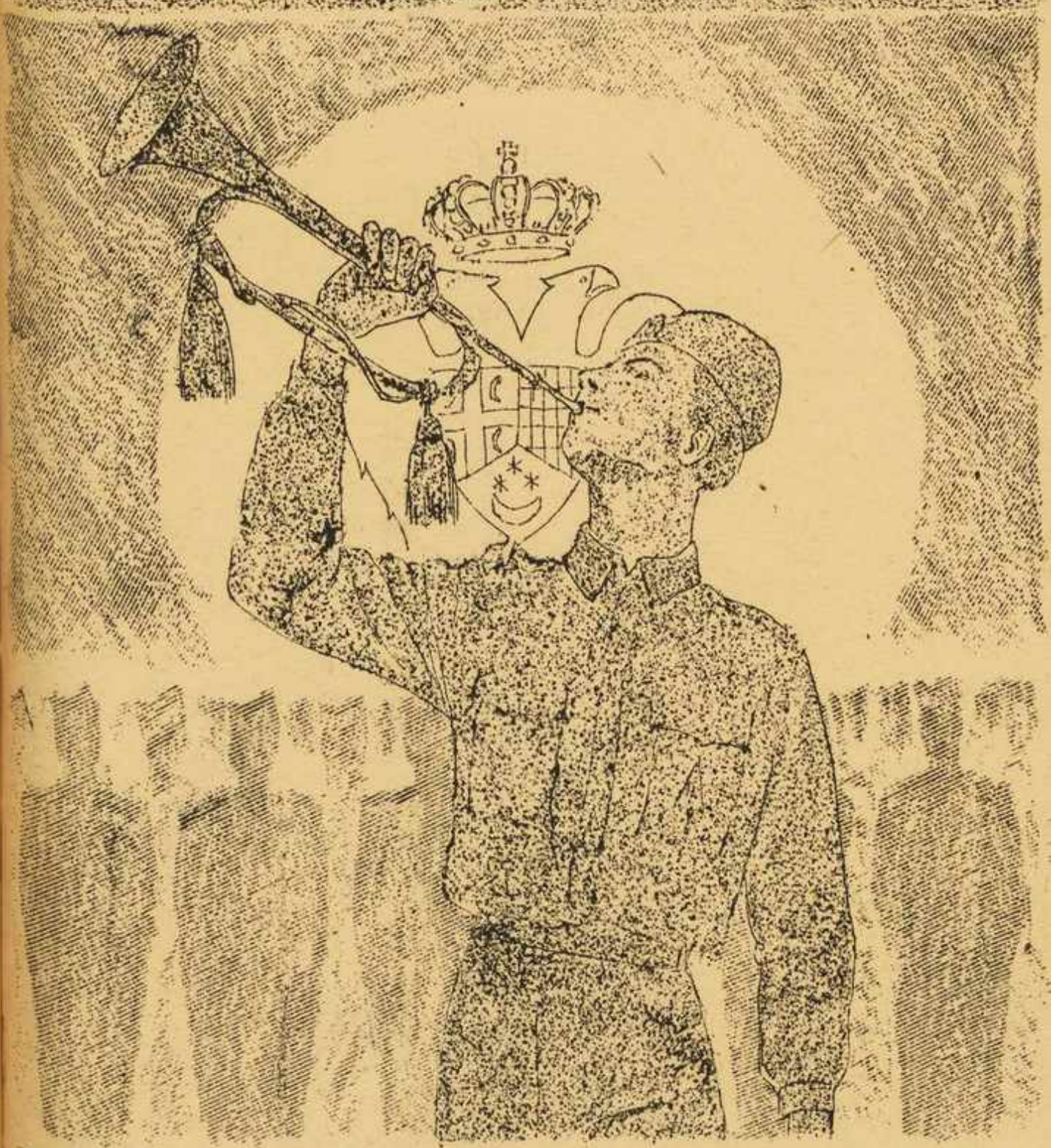
HA-HA

PRIZNAJMO VENDAR...!

... da je ves jugoslovanski narod za Titom!

MLINARJEV

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 8

NASLOVNO STRAN RISAL LUDVIK ČEFELJAK

3. Jeruc . . . . . Predrami se
3. Kosmač. . . . . Samo dve poti
5. Lebar . . . . . Stanovanje
7. Ljubo . . . . . Že spet Madonna
7. Ljubo . . . . . Mesečina
8. Ljubo . . . . . Iveri
9. Ljubo . . . . . En dan v taborišču
10. Peter Grajan. . . Na pomlad
12. Ljubo . . . . . Pomlad prihaja
13. Vlastn. . . . . Žena v družbi
14. ... . Kronika
15. Poljanski . . . . Ha - Ha

MLINI SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE

LETNIK: II. EBOLI, 1, MARCA 1946. ŠTEV. 8.

Predramil se...

[illegible], GOSPOD, UDARI NAS, KAZNUJ,
OBVARUJ VSE STRUPENO, PODLO KRI,
RAZRUŠI TEMELJE PADLE IN LAŽI
IN GRDOBNA USTA Z MOLKOM NAM ZASUJ!

DOBROTNI, IŠČEMO TE, ČUJ NAS, ČUJ,
VEM: Z GREHOM PREGRADILI SMO POT,
BREZ MASKE K TEBI RADI BI PRIŠLI,
MILJONOM VRNI MIR, SPOKOJ DUHU.

IN TI KRESNICA SI IN LOT, ŽIVLJENJE,
VSE DRUGO PAD, PEKEL, PREPAD, VIHAR
IN STRUP, KI DAJE NAM GA ZLATI DAR.

NE ČUJEŠ KRIK NEDOLŽNIH, NJIH [illegible],
VSTANI IN DAJ JAGNJE V SPRAVNI DAR,
PREDRAMI SE TI BOLNO POKOLENJE!

SAMO DVE POTI

Ljudje se razlikujejo v svojih mišljenjih, ko ocenjujejo današnjo družbo, ko iščejo poti k napredku in končno, ko iščejo izhoda iz današnjega nemogočega stanja. Nek teri smatrajo, da je prvenstveno vprašanj reševanja gospodarskih problemov, prepričani v mnenju reševanja prvo te plati človeškega udejstvovanja. Smatrajo, da je z rešitvijo teh problemov rešen celoten družabni problem.

Ni se s takšnim mnenjem ne moremo sprijazniti, ker predobro vemo, da je najvažnejši problem, ki se je postavil vsemu človeškemu rodu - vprašanje duhovnega preporoda človeka in človeške družbe.

Tako lahko trdimo, da današnja revolucija ni nič drugega kot revolucija duha, ki zahteva preporod - moralni vzpon posameznika in družbe. Stojimo na pragu novega časa, ko se mora odločiti, kakšna načela - kakšni moralni zakoni bodo vlad li današnjemu in bodočim pokolenjem.

Ko smo se postavili na stališče prvenstvene nujnosti moralnega preporodu, smo s tem hoteli povedati, da smatramo kot sigurnejše in lažje stvarjanje pravičnejšega, boljše ga in človeku dostojnejšega družabnega reda potom preporoda posameznika - potom prerojenega novega človeka. Obenem smo pa dobili odgovor na vprašanje, ki muči danes ves človeški rod; kakšni so vzroki današnje krize človeške družbe - ugotoviti namreč moramo, da je vzrok zapuščanja poti resnice, zapuščanje krščanstva in zapuščanje njegovih moralnih zakonov. Človeštvo je zapustilo pot krščanstva in iskalo nove, človeku tuje steze, ki so ga nujno privedle nad prepad, kjer čaka na rešitve. Z drugimi besedami - človeštvo je z zapuščanjem krščanske poti začelo bloditi in tavati in takšnemu ljudskemu rodu se postavlja vprašanje: po kateri poti?

Človek brez kompasa stoji na razpotju, a sam dve poti ima na izbiro: ali po poti krščanstva, ali po poti grobega materialističnega ateizma. Ta izbira se postavlja kot kategorični imperativ in zahteva od slehernega odločitve.

Jasno sta ločeni ti dve poti - tako v teoriji, kakor tudi v praksi. Tako jasne so razlike, da mora slehorni sprejeti zapovedi ene ali druge v celoti - ni mogoče služiti obema gospodarjema, kakor smo to včasih pravili: predstavljati zlato sredino.

Dobro vemo, da z ljubeznijo prepojeno delo prinaša pozitivne, dočim delo prepojeno s sovraštvom negativne rezultate. Tu vidimo jasno razliko med tema dvema svetovoma, videli smo in še danes gledamo, kako komunisti vzgajajo svoje tzv. "kadre" v sovraštvu do vsega, kar ni njihovega, da so vse svoj organizacijski aparat vzgojili v tem smislu, pa se potem ne čudimo, negativnemu rezultatu takšne vzgoje. "Uspeli" so vzgojiti človeka - rušilca. Nasprotno pa je v krščanskem duhu vzgojen človek - graditelj. Od takšnega človeka se zahteva ljubezen napram vsakemu - tudi svojemu nasprotniku. Prava krščanska ljubezen preprečuje sovražna razpoloženja med posamezniki, vzgaja posameznik v objektivnosti, mu s tem širi pogled na dogodke in svet ter ustvarja zdrav odnos v družbi. Če hočemo imeti zdravo družino, zdrav narod ali pa državo, je nujna in poglavitna medsebojna ljubezen njenih članov, kajti videli smo, da vsaka zajednica, kjer ne vežejo medsebojna ljubezen, trohni in nujno razpade. To smo videli in gledamo pri mnogih družinah, to smo videli v svoji lastni državi.

Pravilo naše bodoče družbe more biti: ljubezen naj zavlada v človeških srcih do tolike mere, da bomo ljubili vse, tudi svojega najhujšega nasprotnika. Težko je v tem smislu vzgojiti človeka, ali takšna je naša pot - težka in s trnjem postlana. Že čujem prigovore iz raznih strani: odgovoriti moram z istim orožjem, s katerim nas napada naš sovražnik - isti pravijo: on nas sovraži. Soglašal bi s tistimi, ki ta prigovor pripravljate, toda vem, da se oni pristaši teme, a mi svetlobe, mi širimo ljubezen, a oni sovraštvo; oni se pristaši zakona sile, a mi pravice; oni ne izbirajo sredstva za dosego svojega cilja, dočim smo mi sprejeli zapoved - biti človek.

V vsakem našem dejanju moramo pokazati razlike med njimi in nami. V vsakem našem postopku se morajo izražati zakoni, katere smo sprejeli. Ni dovolj biti krištjan po besedah, temveč moramo isto dokazati z deli. Pripravljeni bodimo za resnico trpeti - to je zapovedano in nujno za dosego našega cilja.

V sebe, čistiti svoje srce, napolniti ga z ljubeznijo, poštenjem in pravičnostjo, pa bomo lahko rešili vsa vprašanja, ki morajo rešiti naš narod.

Dosegli bomo svojo zmago - zmago krščanstva, resnice in ljubezni s tem, da bomo prvi premagali sebe in svoje slabosti. Če bo to izvršeno, je zmaga zagotovljena in ni samo zagotovljena zmaga, temveč tudi pravičnejši družabni red.

STANOVANJE

Ne bi bilo prav, če bi pozabili na naše gospodinje, zato vsaj par besed o sodobni kuhinji.

Kakor si z raznimi sredstvi poenostavimo in olajšamo kakršnokoli delo, tako moramo skrbeti, da uredimo in opremimo naše kuhinje za čim lažje opravljanje vseh gospodinskih poslov. Vsega vsem ne morem kaj, zato si vsak iz sledečih elementov omisli kuhinjo, ki mu bo najbolj odgovarjala njegovemu načinu stanovanja.

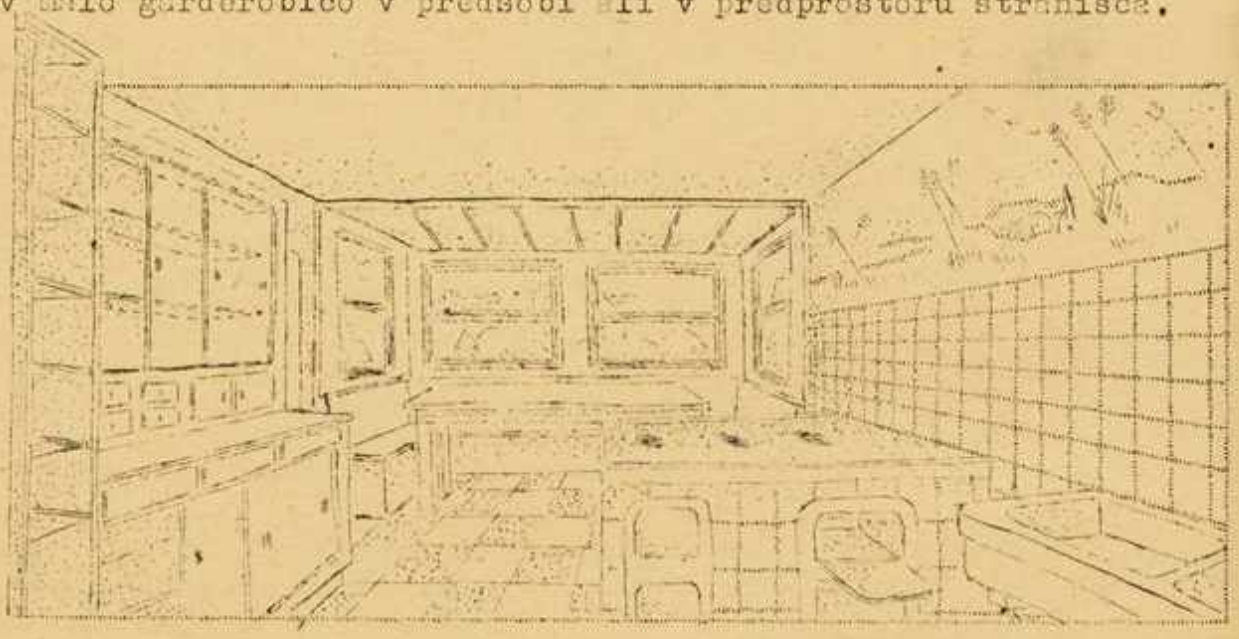
Amerikanska kuhinja se je omejila na minimalni prostor, tako, da lahko gospodinja opravi vsa dela sede iz enega mesta. O štedilniku ni govora, kajti električni kuhalnik s pečico opravi vse. Električni (parni) umivalec pomije posodo veliko hitreje in bolje kot je to preje storila gospodinja. Posodo mora le zložiti v omaro. Posoda za odpadke je nepotrebna, ker jih z električnim mlinom zmeljemo in splavimo z vodo v lijak. Smeti odvržemo v poseben jašek, ki ga čisti smetar v kleti. Jedila se nikakor ne morejo pokvariti v hladilni omari. Če je gospodinji v kuhinji prevroče, se posluži ventilatorja, po zimi pa skrbi za toploto posebni gravec in dobra vsestranska izolacija. Tla ne dajo dosti opravka s pomivanjem, zadostuje vlažna krpa, s katero parkrat potegnemo preko plute, linoleja ali gumija. Radio je nepogrešljiv, z ostalimi stanovanjskimi prostori pa je telefonska zveza. Obris amerikanske kuhinje je jasen v skici.

Vsakdo pa si take kuhinje ne more omisliti, pa čeprav bi razpolagal z zadostnimi sredstvi. Marsikomu je kuhinja dnevni prostor, kjer ima vsa družina dovolj prostora poleg gospodinje. Tak tip kuhinje je baje prišel iz mrzle Švedske, zato jo nazivamo kar s "švedsko". V kuhinji dela gospodinja in ob enem pazi na malčke, ki se igrajo za mizo, ter pomaga večjim pri učenju. Materino oko vsak hip kontrolira družino. Kosilo je kar v kuhinji, zvečer, pozno v noč je za mizo v kuhinji veliko opravka. Starejši otroci se pripravljajo za šolo, oče jim pomaga, mati pa krpa obleko in perilo. Z dnevno kuhinjo veliko prihranimo, pa čeprav imamo vse preje omenjene naprave, sicer pa so v tem primeru resnično potrebne. V dnevni kuhinji je štedilnik zopet dobrodošel, posebno po zimi. Vhod v shrambo naj bo po možnosti kar iz kuhinje. Shramba naj bo raje prevelika kot premajhna. Okno preko vse širine zunanje stene in prav do stropa ni nič preveliko, kajti kuhinja ni nikoli dovolj svetla. Če dopuščajo razmere, obložimo proste stene z belimi ali svetlomodrimi fajansnimi slepicami. Umivanje sten je s tem zelo enostavno. Toplovodna naprava je v sodobni kuhinji nepogrešljiva. Ladijska tla so se umaknila toplejšim in higieničnim tlakom. Plutovinasta tla so sorazmerno z obrabo precej draga, so

pa topla in dobra zvočna izolacija. V sodnjih časih je pogost gu =mi, linolej pa je precej hladen. Kuhinjo moramo večkrat beliti kot ostale prostore. Pri beljenju uporabljamo le apno, ker organ =ski klej v kredenem belilu v kuhinski sopari povzroča grde ple =sni. Severne, zunanje stene moramo toplotno izolirati, da pre = prečimo nabiranje kondenčne vlage, ki ni nič prida za zidovje. Ventilacija je vgrajena v okensko konstrukcijo, tako, da je ne= vidna.

Veliko je že ovzročen slabo narejena kuhinjska omara. Velikokrat je vse preveč predalčkov in polic, kjer se nabira vsakovrstna nesnaga in popolnoma nepotrebni predmeti. Pri nas je navada, da vsako črepinjo spravimo, češ, doz sedem let bo že prišla prav. Tega se mora sodobna gospodinja odvaditi, ravno tovarne vedno znova producirajo v masah vse artikle, ki jih potrebuje gospo dinja. S tem ni rečeno, da ne sme paziti na opremo. Kuhinjska o= mara mora biti solidno zgrajena in praktično projektirana. Da izkoristimo prostor, se bomo odločili za enočna vrata. Gornji del naj bo po možnosti zastekljen, da ima gospodinja pregled. Deska za rezance ali kaj podobnega ni priporočljiva v konstruk =cijo omare, ker jo po navadi preobremenimo in poškodujemo osta =lo omaro. Zelo potreben pa je pokončni del proko vse višine, kjer ima gospodinja spravljene razne brisaljke, predpasnike in slično. Metle in čistilne priprave ne spadajo v kuhinjo, ampak v malo garderobico v predsobi ali v predprostoru stranišča.

Bogatejša stanovanja imajo predpripravljalnico, kjer se pripravlja hrana za kuhanje. Tako v tem prostoru očistijo so= lato, narede rezance in vse polno raznih del, ki ne spadajo v samo kuhinjo. V tem prostoru je težja miza za delo in omara, kjer so spravljeni razni gospodinjski stroji in večja posoda. Avtomatski univalec za posodo je tudi tu. Predpripravljalnica je običajno med shrambo in kuhinjo, ter ima izhod na gospo= dinjski hodnik ali celo na vrt.

Če je v stanovanju obednica, naj bo po možnosti zvezana s kuhinjo vsaj s servirnim oknom. Nekak zvezni člen med kuhinjo in obednico je pripravljalnica, kjer se kuhano jedi pripravi v servirno posodo. Oprema pripravljalnice naj bi bila velika oma= ra za posodo in miza, kjer se pripravlja jedi in odlaga prazna posoda. Potreben je tudi umivalnik za roke.

Že spet Madonna..

Odkar sem videl tebe - stara razvalina,
podoba tvoja več ne gre mi iz spomina,
ne, ki je v sebi kriješ dragotina!

Ne vem zakaj - le nekam čudno mi je
kadar ugledam te, srce mi bije,
če vidim te, ki sonce noter sije!

Ne vem zakaj - a kadar ti si mračna
i duša moja tiha je, temačna,
kot bi bila lepote tvoje lačna!

Ne vem zakaj - a če obliva sonce
razvaje tvoje in zaslišim zvonce
zvoniti tonko, v srcu mi je sonce!

Ne vem zakaj - a Njena mi podoba
s Sinom v naročju, znana bo do groba
in zaželjena bolj kot nova dèbá!

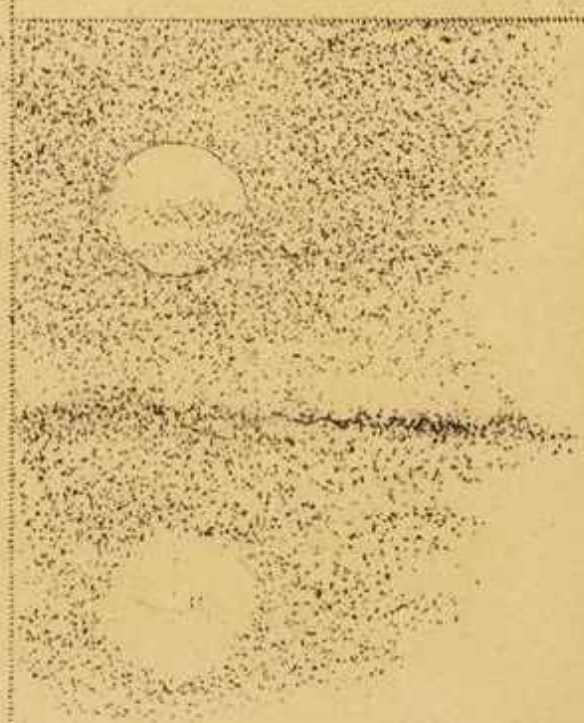
Odkar sem videl tebe - stara razvalina,
podoba tvoja več ne gre mi iz spomina,
ne, ki je v sebi kriješ dragotina!

Mesečina

Glej, vleda mesečina
v valove morske lije! -
A njena srebrnina
ranila dušo mi je;

Saj morja šepetanje
šepeče mi o zarji
dni lepših, ki sem vanje
verjel - bog jih obvarji!

Vse preč je. - Mesec plove
nad mačeho - tujino;
mater na cesti rjove,
zdaj sestre mi odine...

JUBILEJI

V zadnji številki smo se v tej rubriki spomnili začetka in vrhunca slovenskega leposlovja, Trubarjevega Katekizma in Prešernovih Poezij.

Danes se spomnimo dveh manj, vendarle pomembnih dogodkov in to: prve slovenske samostojne pesniške zbirke, Vodnikovih "Pesmi za pokušino" in prvega slovenskega romana, Jurčičevega "Desetega brata".

1806 Pred 140 leti, v letu 1806., ko so izšle Vodnikove "Pesmi za pokušino", si je cerkvena oblast nekako lastila monopol nad literarnimi proizvodi tedanjih ustvarjalcev. Vsa literatura je bila strogo verskega značaja; zato pomeni Vodnikova zbirka, ki jo tako skromno naziva "Pesmi za pokušino", pravo revolucijo saj vsebuje tudi posvetne pesmi, nekatere prav "okrogle", kot jih sam označi:

Kdo v letih kasnejših
bo meni verjel,
je v letih neredních
okrogle nem pel?

Z izdajo te svoje zbirke je Vodnik slovenski literaturi utrl pot ven iz ozkega dotedanjega okvira ter tako sprostil nekak plaz, ki se je razbohotil v mogočno stavbo slovenskega leposlovja.

Res je, da v Vodnikovi zbirki ni bilo izbrušenih in izkristaliziranih del visoke umetniške vrednosti, saj so bile mnoge, zlasti one "okrogle" napisane v takozvanih "neredních letih"; a bile so prva na tej poti in njihov pomen je tudi Vodnik sam pravilno precenil v svoji "opomoki":

Ne hčere, ne sina
po meni ne bo,
dovolj je spomina:
me pesmi rojo.

"Pesmi za pokušino" pomenijo začetek nove dobe za slovensko leposlovje, kmalu pa je našemu narodu tudi na ostalih življenjskih področjih prisijala prva zarja svobode: l.1809 je vstala Ilirija, ki jo je prav Vodnik, kot prvi takratni pesnik, iskreno in iz dna srca pozdravil in slavil.

1866 Po Trubarjevem "Katekizmu", dobi reformacije in protireformacije, je šla pot slovenskega leposlovja vztrajno naprej ter je prodiralo v vse veje leposlovja, nezaostajaje za drugimi kulturnimi narodi.

L. 1606, - dvestopetdeset let po izidu prvega romana v svetovnem slovstvu, Don Kihota, dela španskega avanturističnega pisatelja Cervantesa, - smo tudi Slovenci dobili svoj prvi roman: Jurčičevega "Desetega brata".

Jurčič, Dolenjec iz Muljave pri Stični, je imel svojega prvega učitelja v svojem dedu, ki mu je v zimskih večerih za peč pripovedoval bajke in povesti iz minulih časov ter s tem bogatil dečkovo domišljijo.

Kasneje v dijaških letih je Jurčič pričel spoznavati svetovno slovstvo in kmalu so ga pritegnili romani angleškega romanopisca Waltra Scotta. Njegov zgled ga je izpodbudil, da se je letil pisanja svojega - in slovenskega - prvega romana "Desetega brata", v katerem je med zgodbo o tragični usodi sina zapeljane matere vpletel tudi svoje osebne doživljaje, kot domači učitelj na gradu Konjek, - v romanu: Slemonice.

"Deseti brat", ki praznuje letos svojo osemdesetletnico, je pogubljena slaba vest, je maščevalec, ki mu pridna usoda svoje zapuščene matere nalaga in naročuje maščevanje nad zrivcem svoje in materine nesreče.

Jurčič je pisal svoj roman pod vplivom levstikovih naziranj in navodil o slovenskem književnem jeziku, obenem pa je z izredno natančnostjo orisal glavne osebe romana, vaške tipe in grajsko gospodo.

Snov je izvirna, domača in neprisiljena ter brizgane izvira iz ljudskega pripovedovanja, kakor tudi snov drugih Jurčičevih del, Jurija Kozjaka in drugih.

Z "Desetim bratom" je Jurčič vpeljal v naše leposlovje novo zvrst besedne umetnosti ter z njim pokazal sodobnikom in potomcem pot in način izvirnega slovenskega romana: iz ljudstva, za ljudstvo.

EN DAN V TABORIŠČU

utranji somrak se še plazi po zelenem oljčnem gaju; šotori in barake štojo tiho in mirno, le v kuhinjah je že vse živahno. Črn, sajast dim se vali iz dimnikov .... Kuharji opravljajo svoje delo za narodov blagor...

Naenkrat zadoni od vseh strani stara vojaška budnica Diži, diži sel —— Vseeno pa pretoče še precej časa, preden se iz šotorov in barak prikažejo prve razmršene glave; saj je zjutraj najprijetnaje pod odejami...Večino spravi na svetlo šele znak za zbor; v vsej naglici odhite po zajtrk.

Po zajtrku se prične pospravljanje šotorov, umivanje in ostala dela, nato pa sledi zbor za pouk. Kljub temu, da so predavanja, ki so vsak dan na sporedu, prav zanimiva, bo za naše bralce vsekakor bolj zanimiv sprehod po taborišču.

Slovenci smo se zvesti svojim navadam in prilikam naselili v "hribih", na najvišjem predelu taborišča. Ko smo prihajali v naše sedanje domovanje, nas je vse navdajala radovednost kam bomo prišli. Obljubljeno nam je bilo izboljšanje zlasti stanovanjskih prilik; priznati moramo, da nihče ni preveč verjel v to, a.ko.smo po treh dneh vožnje prispeli na mesto, ni bil nihče razočaran, saj smo v primeri s prejšnjimi "jazbinami" našli prave hotele.

Takoj po prihodu so fantje pričeli olepšavati šotore in ves slovenski del taborišča. Nastal je pravi park, ki bi se lahko kosal tudi s Tivolijem.

Zanimivosti najdeš v taborišču več kot dovolj: če te zanimajo srbske narodne pesmi ti ni treba drugega, kot da se podaš v njihov del taborišča: prav gotovo nož našel starega "dižo" igrajočega na frulo. Ob nedeljah si v družinskem taborišču lahko ogledaš pristna narodna kola, iz vseh delov Srbije. Ni težko najti guslarja, saj jih je celo več in prirejajo samostojne guslarske večere.

Če iščeš zabavo, jo najdeš v gledališču ali kinematografih, na zelenem polju, ali pa pred boks - ringom. Boks je za marsikoga doslej nevideno "čudo". Fantje pa so si tudi sami oskrbeli zabavo:nekateri so si zgradili vzorno kopališče, kegljišča pa najdeš v vseh delih taborišča.

Kdor se zanima za znanstvena in poljudno znanstvena predavanja zavije v rajon gimnazije, kjer se nahajajo prostori Zrsš, zaj. ml. ljudi, /ZMLA/, tam lahko prisostvuje tečajem jezikov, filozofije, matematike, risanja, govorništva in dr.. V "klubu književnikov in umetnikov" najdejo avtorji literarnih del možnost za njih objavo in prosojo ter kritiko.

Tudi glazbeno življenje je kaj pestro, saj ste v taborišču dve godbi, ki priredjata koncerte in sodelujeta pri drugih prireditvah in slavnostih.

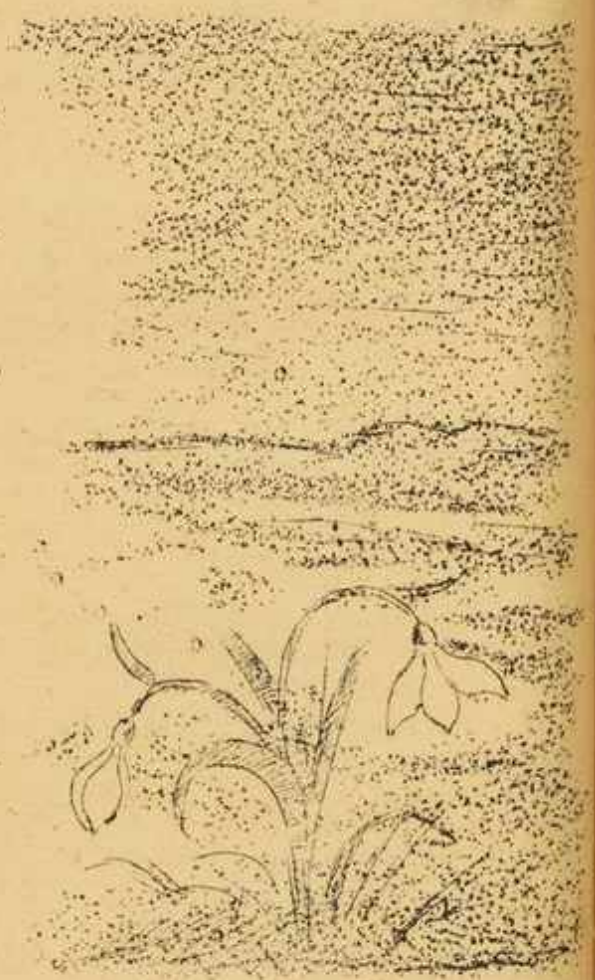
Ob nedeljah in praznikih se opravlja služba božja na štabnem prostoru, kjer se po njej po naši stari navadi postaja na toplem pomladanskem soncu in obuja spomine, ki jih je toliko...

Ob večerih se od vseh strani oglaša pesem - odine, kar nam je v teh težkih dnoh še ostalo. Vesele in otožne se glasc, prešerne in žalostne. Nekje "se imajo radi", drugod pa pojejo o mladosti, ki so je izgubila kakor kamen v vodi; iz doline teži: Tam...daleko...

Misel na Domovino je prva in poslednja pri nas vseh, saj nam je dala preveč, da bi jo moglo pozabiti...

Na pomlad...

Dejali so, da je poulad...
Pa nisem verjel!

Kmet je oral. Plužine so polzele po njivi, a iz zemlje se ni kadilo; še mastna ni bila. Kot mivka se je vsipala raz lemež.

V rebri ca, onstran doline je trava onemogla obležala, vsa od slane pozgana in mrtva, - leska je bila oguljena kot za Vse sveče.

Ne je pa sonce prodrlo skozi sive oblake, se gozdovi temne zazureli, iznad gora pa se je razmaknilo sivo nebo, da je vztrepetala modrina in spet zamrla v ostrem severu.

Ljudje so otopeli tavali po domovini.

Bela hiša je vsa poseljena dišala po pšenični pogači. Onstran krušne peči za zapečkom je slonel bogkov kot nad klopjo. Miza pa je bila z belim prtom pokrita. Sol hlebe je ležalo na njej, jabolko in nož.

Roke matere so drhte krenile po skorji, pa obstale, da so razpoke z dlani trdno obtičale v njej. Z nožem je trudno prekrizala hlob, kot njena muti, pa zarezala v sredico...

"Mati, oh mati...pomlad je. vzkliknilo bo zdaj zdaj življenje. Vsejano v njive. Dvelo bo. Lastovke se povrnejo. Dan bo daljši od noči..."

Hči je onemogla spustila v naročje beli prt, da se je vezenje pokopalo po tleh.

"Mati, bo smrt življenje?"

"Le v semenu je življenje, v zlatem klasju, ki se vpogibljo v vetru..."

Dekle je vztrepetalo in zardelo vzkliknilo:

"Ko je fant, moj fant, ustrgal nagelj v oknu in zavriskal v noč, sem padla pred razpelo in molila: Bog, daj mi življenja!"

"Tvoj fant?"

"Mati, ljubila sem ga kakor tebe..."

"Da, hči, Bog daje življenje, zlato klasje in ljubezen."

S preti je zbrala drobtinice z mize in ponesla hčeri kos kruha. V tem pa je zavilo okrog oglov, da je zazvonelo steklo v oknih in je pes zatulil.

Izpod oblakov so se zvrtinčile, snežinke. Sem in tja jih je zanesel sever v pomladni dan.

"Mati, moj fant je v tujini..."

"Povrne se, kakor življenje v pomladi!"

Dejali so, da je pomlad...
Pa nisem verjel!

Povprašal sem gozdarja.
Otresel je žlindro iz vivška, pobrskal z železom po ognjišču in potegnil mehur iz malha.

"Saj zima ni bila huda. Že sušen je tobak cvel v mahovju. - Pa se je nekaj zvrtinčilo v oblakih! Toloh je pa požgalo."

S palcem je potlačil tobak v pipo in pomežiknil škorcu, ki je žrnje zobal.

"Na jesen ga je snog prehitel. Pa sem ga v izbo nesel. Škorca!"

Potegnil je zajec izpod ležišče in zataknil škorenj:
"Saj nam ne gre sever do kosti, še v izbo ne piha...zmrzek, v duši nas zebe; življenja ni od nikoder. Vse je mrtvo..."

Škorec se je preletel v zapečak.

"Letos ne bom materi zvončkov in marjetic na grob ponesel...Vse je mrtvo..."

S stare dlanjo si je obrisal solze z lic...

Ne vem! Morda so bile od tobakovega dima...

Lagali so, da je pomlad...
In nisem verjel!

POMLAD PRIHAJA

sakokrat, kadar doživljamo pomlad, nas v srcu vzrastejo nove nade in novo pričakovanje; nekaj čudovitega, svežega nam zapolje v krvi, kot da bi tudi nas napolnjeval novi sok življenja, ki daje rast in cvet naravi. Kot da bi se s snegom stalil tudi nekak hladen obroč okrog našega srca. Z nežnimi zvonki poženo tudi v naših dušah drobne nade in tihe želje.

Kaj pa letos? Prvikrat doživljamo južnoitalijansko pomlad. Ali - vsaj doslej ne - tako razkošno, kot smo vse sile čuli o njej! Morda se še ni razbohotila, morda prav je tak, kor jo prav gledamo s svojimi očmi - očmi begunca. Nekaj čisto novega je. Ni tistega čudovitega prehoda iz tihe zimske beline v pomladno bohotnost.

Po mrzlih, viharnih dnevih, po gostih snežinkah, ki so kot izgubljene trave le proti zemlji ter se sproti topile, po vlažnih dnevih, ki so se kot sluzasta preproga plazili preko sive, neprijazne pokrajine, - so v bregovih nenadoma - kar čez noč - vzcvetele breskve in drugo drevje in - pomlad je prišla.

Da, pomlad je tu! Tudi v najdenem taborišču je. Povsod jo lahko srečate. Ne le okrog šotorov kjer se spet širijo vrtički, ne le na obrazih, temveč tudi in predvsem v naših dušah je! Popolnoma taka, kot kunej v naravi. Kar čez noč je prišla in že se je cvetje upanja in nad; prisluškujemo ji, kako nam šepeče o daljnem domu in naših dragih, o zvonkih in telečih še zasnežnih planinah in o zelenih, plodnih dolinah naših; govori pa nam tudi o svidenju...

Ali naj ji verujemo?

Gotovo! Saj ni lepšega, kot verovati v nekaj lepega, velikega, v nekaj, kar težko pričakamo, v nekaj, po čemer hrepenimo! Verjeti ji moramo, saj nas sama s svojim zgledom dokazuje upravičenost svojih pričakovanj in naših želja: za vsako noč jo pride dan, za vsako zimo pride ona sama - mlada Vesna, za vsakim dežjem mora priti sonce, za vsakim trpljenjem mora priti odrešenje, kot pride za smrtjo - VSTAJENJE!

Ali naj torej obupujemo? Nikakor ne! Imamo polno upravičenost upati in verovati v zmago pravice, - a ne le to: imamo tudi polno upravičenost to tudi doseči in uživati!

Pomlad je tu! Vsepovsod okrog nas je: i v taborišču i na obali morja i v gorah i v dolinah, vsepovsod je! Naj bo tudi v nas odmih, predajmo se ji, razveselimo se je, saj nam daje novih nad in novih moči!

Proč z zimskimi mislimi, proč z mračnim obupom! Kvišku glave!

Pomlad je tu!

ŽENA V DRUŽBI

Narodni pregovor pravi: žena podpira tri oglje pri hiši. Narodna filozofija je globoka in če je dejal ta pregovor, je gotovo da je v njem mnogo resnice. Da pa moremo razumeti resnico, ki se tu skriva in če hočemo spoznati vrednost žene v družbi, moramo prej pregledati vse duhovne vrednosti, katere žena posečuje.

Ako pregledamo tvorbe ljudskega duha, vidimo, da žena na tem polju zaostaja za moškim. V literaturi, glasbi, kiparstvu, sploh na polju, kjer se najbolj izraža rezultat ljudskega uma, srečavamo skoraj povsod moško delo. V majhni meri srečavamo na tem polju ženo, vendar se še dandanes more vzporejati z moškim. To se pravi, na tem polju umskega udejstvovanja žena ne more tekmovati z moškim.

Kar se tiče volje, druge manifestacije človekovega duha, lahko rečemo, da tudi tu prednjači--moški pred žensko. Medtem ko moški izkorišča moč svoje volje, za velike podvige na fizičnem in duhovnem polju, posveča žena moč svoje volje malim poslom, za katere mož nima niti smisla, niti potrpljenja. Ako se vzamemo, da sestoji življenje iz drobnih poslov, od ure do ure, iz dneva v dan, ako se sprejmemo, da so ta najmanjša dela najnujnejša, od svetlih eksplozij moškega duha, pridemo do zaključka, da produktivna sila ženske duše v pogledu volje, nikakor ni odveč, temveč človeku in človeški družbi najnujnejše potrebna.

Obstoja še tretja manifestacija človeške duše; čustvovanje. Najpopolnejši izraz čustvovanja je - ljubezen. V sferi ljubezni žena nadkriljuje moškega. Z ljubeznijo žena opazuje svet, za ljubezen živi, v ljubezni rodi, plod ljubezni je njen vzvišeni ideal, s katerim živi in umira.

Ako vzamemo, da je ljubezen najmočnejša sila človeške duše, katera vlada v svetu, če vzamemo, da je ljubezen gibalna sila človeške ustvarjalnosti, je tem je skozi to prizmo gledana žena kot vrednost večja in pozitivnejša od moškega. Ni sile moškega duha, ki ni črpala iz materine ljubezni. Nima sin večjega ideala od svoje matere, a mati je - žena, rojena, da živi, čuva in dviga življenje. Ta ženski nagon pa ni usmerjen samo naprem lastnemu rodu, temveč naprem vsemu, kar je obkroža. Tu žena dominira nad moškim, toplota svojega srca za vsako bolečino, za vsako težkočo, za vsako krivico. Tu se jasno izraža prvenstvo žene nad moškim, a v smislu narodnega pregovora: žena podpira tri oglje pri hiši.

Ne bi bil odveč pogled k moškemu spolu, ki iz višine gleda na ženo radi neke njene lahkoumnosti, izražene v odvretu, da se bavi s težkimi duhovnimi ali fizičnimi problemi. To je nepravilno in krivično.

Kar ustvari Bog, je popolno. Bog je ustvaril tudi ženo, torej mora biti tudi ona popolna na svoj način. Njen navidezni odvrat napram težjim problemom je do neke mere prirodno in potrebno. Po prirodi ji je postavljena naloga: vzgoja otroka od zibelke do bojnega polja, ko prevzame njen vlogo oče. Ženska duševna lahkotnost ji je potrebna, ker se na ta način prilikuje možni otroški duši. Mož - oče bi s težino svojega duha uničil mladi otroški svet.

Zato vrnimo ženo njeni prirodni nalogi!

Kot uvod v novo "gledališko sezono", nam je v drugi polovici februarja priredila svoj samostojen koncert muzika Sumadijske divizije. Izvajala je predvsem dela klasičnih skladateljev ter nudila poslušalcem pravi užitek umetniški. Koncert, ki je bil vseskozi na dostojni umetniški višini, je bil obilno obiskan in je znova potrdil odličen sloves godbe Sumadijske divizije.

Drugi je bil koncert operne, operetne in baletne glasbe, ki ga je priredila plesno - varietejska skupina. Predvajani so bili narodni plesi in baleti, violinske in pevske solo točke. Za prireditev je vladalo veliko zanimanje in je bila pravtako dobro obiskana. Ista skupina je ponovno gostovala v Salernu.

Kino - repertoar je dokaj pester in zanimiv. Predstave so dnevno razprodane. Prvič po dolgem času sem spet videli svojo stare znanke iz starih časov, namreč Walt - Disney - evo Miky miške ter njene sodelavce Pajo petka, Plutena in druge junake risanega filma.

V gledališču smo videli predstavo " Dva narodnika " , ki se je izvajali člani dramske sekcije Sumadijske divizije.

Naša dramska družina pripravlja vprizoritev " Postržka", ki jo bomo v najkrajšem času videli na odru. Pripravlja se tudi izvirna slovenska opevoigra

Dosedanji dnevnik informativni list "Jugoslovanski vestnik", je s svoje 215. številke pričel izhajati v povečani izdaji in obliki, kot tednik.

"MI IN SVET" IZHAJA VSAKEGA PRVEGA IN PETNAJSTEGA V MESECU

IZDAJA SLOVENSKI AKADEMSKI KLUB

ODGOVORNI UREDNIK: KOSMAC

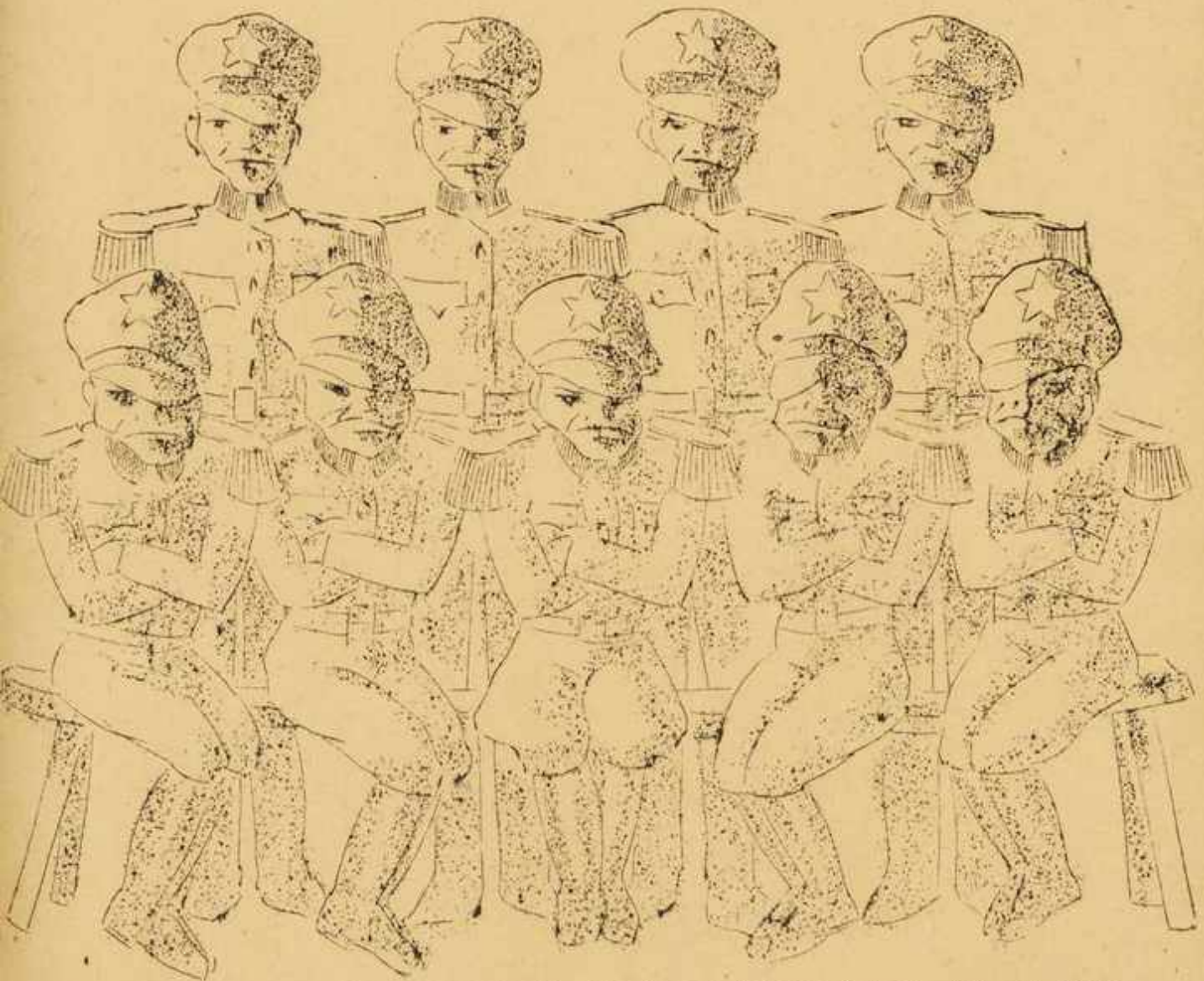
SODELNIK: LJUBO

ILUSTRACIJE: POLJANSKI-JAKA

ZA TEHNIKO SLOVENSKE ARMIJE: POLJANSKI

CENA: 20 LIR

Tito - Tito

PRINAŠAMO SLIKO FUHRERJEV DANAŠNJE JUGOSLAVIJE, KI JE BILA POSNETA TAKOJ PO ENI IZMED NAJDEMOKRATIČNEJŠIH SEJ.

Od leve na desno sede: 1) Josip Broz, minister narodne obrambe. 2) Josip Broz, predsednik vlade. 3) TITO, maršal Jugoslavije 4) Josip Broz, vrhovni komandant jugoslovanske armije. 5) Josip Broz, član Prezidija Narodne skupščine.

Od leve na desno stoje: 1) Josip Broz, predsednik ljudske fronte Jugoslavije. 2) Josip Broz, narodni poslanec. 3) Josip Broz, sekretar centralnega komiteta KPJ. 4) Josip Broz, član kominterne.

Na sliki manjka: Josip Broz - Tito, - narodni heroj.

MEIN VET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE

PETER II.

MLADI SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO II. APRIL ŠTEV. 9.

čakamo...

Prenehali zvoniti so zvonovi...
Temàn je zastor vso zemljo zastrl,
a od nekje grmeli so topovi...
in mati zajokala je: "Bog je umrl...!"

Mato smo šli in nesli k blagoslovu...
Nosili na dlaneh smo srca svoja,
iskali smo poti kot v temnem rovu,
da bi našli v domovanja Tvoja.

Skozi viharje, skozi nočne tmine,
kot živi mrtveci hiteli smo v daljave,
da bi se v Tvoje dvignili višine —
in zdaj smo tukaj, žeđni luči prave!

Potihnil je vihar, vzšla zarja nova,
zdaj je tišina v srcu, vsepovsod,
zdaj prosimo Te blagoslova,
zdaj čaka na — Veliko noč naš rod!

NAŠE VSTAJENJE NAŠA VELIKA NOČ

Človek prihaja, z njo leto za letom praznik Vstajenja, Velika noč. Narava vstaja, prebuja se po spanju, po dolgotrajnem počitku k novemu življenju. Večen je ta zakon in neizumen naših možgan, iz navidezne smrti v novo življenje je nepisana večna postava matere narave. Preko viharjev, mrzle burje, snega in ledu, ko vse spi, ko je vsekakor umrlo, kakor v grobu, nam je poletel naš pogled k njim, ki jim je dano, da v teh dneh še žive, žive spremenjeno, nespokojno življenje.

Preko vsega stvarstva leži v tej dobi koprena smrti. Vse pridušeno ječi v teh dneh, vse išče obrambe, vse se bori za obstanek, vse se žrtvuje zase, a tudi za svojo okolico, vede ali nevede. Večna postava za ta čas je dana tej dobi in po njej ta čas doživa svoje obeležje. Čas čakanja, čas borbe, a tudi čas smrti, pred novim vstajenjem je to.

Pride pa po tej dobi spanja sonce, toplota, mir in z njim vstajenje narave v vsej njeni veličini, v vsem njenem obsegu in zagonu. Vse kar je navidezno mrtvo oživi, vse živo poživi v dneh Vstajenja. Komur pa je ta čas določil smrt, se ne prebudi več. Po nam nedoumni postavi žrtvovanja je bila pretrgana življenjska nit mnogim v stvarstvu, mnogim spremenjeno bistvo, funkcija in oblika. Le eno je pri tem ostalo: večna postava, od vekomaj ista tehtajoč vse stvarstvo po izreku smrti za vse žive in nežive stvari. "Tehtal sem te, a bil si prelahek!" Vsi mrtvi v stvarstvu nosijo te pečat smrti! Večna je ta postava, nespremenljiva. Z zavezanimi očmi mori življenje in smrt vsemu stvarstvu, tudi nam, vsemu človeštvu.

Ako uperimo tak pogled nase, vznosimo na vse človeštvo, ali ne najdemo prav v nas potrdila za vse to? V tej prispodobi nam mora biti pač vse jasno. Ako to ne, zamoremo pogledati vsaj nekoliko pod kopreno današnjih dni. Iz tega potemniti nauk in ravnanje nas samih za bodoče dni našega Vstajenja. Vstajenje mora priti po tej dobi, katero preživljamo danes.

Požgani domovi, porušene vasi in mesta, uničena življenja, uničeno duhovno življenje, uničena sreča in zadovoljnost. Vse to je koprena, dih smrti, blagoslov strahu in trepetanje za bodoče dni. Vse to se priče v našnjih dni.

Vse pridušeno ječi v teh dneh, vse išče obrambe, vse se bori za obstanek, vede ali nevede. O, kako mrzli in burni so ti dnevi, človeška srca ledeno mrzla, a ljudje živi mrtveki. Ako verujemo v stvarni vesoljni potop, potem moramo verovati v stvarni duhovni vesoljni potop današnjih dni.

Večna postava za ta čas je dana tudi človeštvu in po njej je tudi ta čas obeležen. Materija gori, - ne uničuje, duh pa razkrojen in otopel išče prave poti, - išče pokoja. Smo pred njegovim vstajenjem!

Pripravimo se nanj! Prekvasimo sebe, svoje brate in sestre, naše družine, naše domove, naš narod! Vrnimo vsem vero v vstajenje duha.

Ob vstajenju bo Duh očiščen, svetel, kajti izide iz uničene materije. In ta najde v človeku ali veku! Ta uredi medsebojne odnose človeka do ostalega stvarstva. Ta uglasi neubrane glasove današnjih dni v večno hvalnico ubranih akordov v Stvarniku, Duhu duhov, čigar zmago nad smrtjo praznujemo vsako leto o prazniku Velike noči.

Prisluhni klicu Velike noči tudi Ti!

Ako bi bil pevec, bi pel vse dni! Ako zvonar, zvonil bi vse dni! Ako duhovnik, - učil bi vse dni! Ako bi bil vladar, zapovedal bi vse dni, da naj ta Duh zavlada in vlada človeštvo in uniči dih strasti današnjih dni!

Čudne stvari so se dogajale na prvo Veliko noč! Zemlja se je tresla, grobovi so se odpirali, mrtvi so vstajali - - -

Velik. je bil ta čas. Čas zmage Duha nad dihom smrti, nad materijo.

Ob našem vstajenju, vstajenju človeštva, ob naši Veliki noči se bodo tresla srca in duše nas vseh. Radovala se bodo srca in duše. Živi mrtveki bodo vstajali kot prerojeni ljudje ter zaživeli in živeli z Duhom prve Velike noči, - novo življenje.

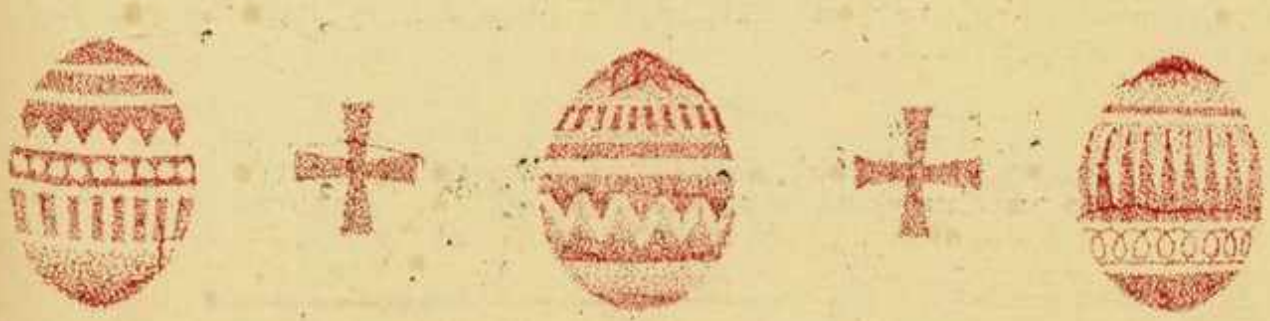
Veli. bo ta čas, pripravimo se nanj!

Kajti Kalvarija človeštva gre k svojemu kraju. Svetli obrisi duhovno prerojenega človeka so nujna posledica današnjih dni.

Ob tem vstajenju bo večna postava tudi človeštvo z zavoznimi očmi merila in odmerjala smrt ali življenje. Odmerjen pa Duh izide iz te borbe nepokoljebljiv eden in isti. Ta duh pravde in poštenja ne more umreti, kajti v sebi nosi kali življenja vsega stvarstva. Kdor zaživi s tem duhom, bo z njim vstal in živel. Z njim pride strah in trepet današnjih dni. Ta duh, čeprav danes skoraj že mrtev ne more umreti. On je Duh duha Večne postave.

Ako to Veliko noč zaživiš s tem Duhom, boš doživel svoje vstajenje. Ako Ti bogoč ne bo dano doživeti vstajenja Duha človeštva, da prineseš na žrtvenik bodo in redovom skrajšanje dni do vstajenja.

Ta duh bo namreč sok novemu življenju človeštva. S njim je namreč človeštvo začelo svoje življenje in ga bo z njim tudi dokončalo.

27. III. 1941

ZAČETEK LJUDSKOGA BOJA

Spomladi 1941.n.š. je bil po načrtih nemške vrhovne komande prišla pod kolesje nemškega vojnega stroja Sovjetska zveza. V marcu so nemške divizije že stale v Romuniji in Bolgariji. Ker je Hitler nameraval vpasti preko Turčije Sovjetom v bok, si je hotel zavarovati svoje desno krilo na Balkanu, kjer se je Grčija žilavo upirala Italiji, Jugoslavija pa je nepripravljena v trepetu za svojo usodo, oztrajala na navtralnosti. Zato se je že poprej začeti pritisk Nemčije na Jugoslavijo pojačal do skrajnosti. Jugoslaviji sta preostajali dve poti: ali iti proti splošnemu prepričanju jugoslovanskih narodov s "prijateljsko pogodbo" na stran osnih držav in v prostovoljno sramotno okupacijo, ali pa začeti kot odgovoren, čeprav majhen faktor zemeljske oble neenak brezupen boj s tevtonskim gigantom, da pomaga rešiti svet pred nasiljem.

Dr. Maček - Cvetkovičeva vlada je klonila pod pritiskom Nemčije in s podpisom pakta dne 25. marca 1941 izbrala prvo varianto.

V odločilnih trenutkih je narodova volja tako silna, da se z njo prepoji zemlja in pronesiti ozračje. Zemlja je vpila, sužnjevi vetrovi so brneli "vèto", narod je zavezanih ust strmel osramočen v tla. Oni pa, ki so jih narodi Jugoslavije zaupali o brambo časti in neokrnjenosti zemlje, so prisluhnili, pravdarili sklenili in izvedli že 27. marca državni udar. Vojska z oficirji je oskrbela, da se je pravi pokazal obraz narodov Jugoslavije. Za to usodno odločbo so Jugoslovani s spontanimi manifestacijami izvršili plebiscit. Plebiscit časti in ponosa narodov Jugoslavije, plebiscit za demokratične svoboščine proti nasilju, plebiscit za vojno in za žrtve na oltar teh idej.

Ta prevrat, ki je ukinil kraljevo namestništvo in posadil na prestol mladega kralja ter pretrgal nit življenja diktatorskim režimom, je razplamtel v narodu živo tleče hrepenenje po svobodnem izživljanju.

Jugoslavija, obkoljena od premočnih sovražnikov, je v kratkem propadla. Njen odpor pa je bil vendar toliko pomenben, da je Hitlerju onemogočil pohod preko Turčije in dal Sovjetom - tedaj še pogodbenim prijateljem Hitlerja - časa za priprave na nemški napad 21. junija 1941.

> Jugoslavijo bom naredil za ustavno monarhijo po britanskem zgledu, monarhijo, kakršno Jugoslavija še nikdar preje ni imela.
>
> Peter II.

V Jugoslaviji odpor kraljeve vojske ni nikdar ponehal. Prvi borci, izvrševalci državnega udara, ki so nosili na svojih ščitih znak svobode in ki jim je bilo suženjstvo večja nesreča od same smrti /"svobod ali smrt"/, so zanetili boljši odpor, ki je je prenesel in jo nosi častno in ponosno general Draža Mihajlović že petdeset križev kremenitih, sveti in kože pot.

Njegov lik je najčistejši izraz časti, ponosa in žrtvovanja in svobodoljubnosti vseh slovanskih narodov. Ta lik postaja vedno večji pred celim svetom. Kajti grde klevete so našle dostojnih prič, ki doprinašajo in bodo doprinesle dokaz resnice.

Pride čas, ko bo Pravica zmagala nad gnusno krivico, ki hoče preplaviti svet. Ker smo dajali žrtve za njeno Zmago, smo delali prav. Tako je delo prvega Ravnogorca - našega Draže in njegovih kolon, tako je delo Ravnogorcev.

Ravnogorstvo je okvirna platforma najširših želja in teženj jugoslovanskih narodov, če hočete program, na katerega more pristati vsak Slovenec, Srb in Hrvat - antikomunist. Ravnogorstvo brani narod kot samostojno celoto, ker brani potrebne kulturne, socialne in druge svojske težnje vseh jugoslovanskih narodov; brani pa tudi cel vitalet države. Ne pomenja vsiljevanje kake nove diktature. Obratno, bori se, da bo vsak narod živel in svobodno vršil svoje naloge, ki temelje na pravni pravici posameznika in družine. Ravnogorstvo je osnovano na krščanski ideji. Pomenja zavestno doprinašanje žrtev brez računa na korist, pomenja službo vsemu narodu, pa zato tudi obrambo naroda pred škodljivim in slabim. Kot občenarodni pokret ne more biti Ravnogorstvo, niti postati politična strankarska organizacija. Ravnogorstvo uživa ljubezen in slogo med jugoslovanskimi narodi in jo skuša razširiti na vse narode, ki se trudijo, da bi bili sosed sosedu - ne vrag - temveč dober mejak. Tako podpira težnje zedinjenih narodov. Ne znači šovinizma, ne pozna maščevanja, ker je izraz človečanstva naroda.

Vse temeljne kamne demokracije obsega Ravnogorstvo. Ravnogorstvo datira od 27. 3. 1941, od datuma, ki znači prelom z diktaturami in lažidemokracijami, ki prehajajo v zgodovino.

Spomnimo se takratnih spontanih manifestacij po vseh krajih Slovenije. Sproš ono srce so upregovorile in čutudi z. celo vseh zrezet vojne odločile: Slovenci smo in ostanemo Ravnogorci. Odziv na mobilizacijski klic Vrhovnega komandanta je bil polno-, da, prekoštevilen. Stotine vojaško nenaprejenih in mladina so se javljali vojaškim komandam. Javljali so se kasneje - v času okupacije - ilegalnim komandam iz vseh slojev naroda. Kmečki in možje tu polagali življenje za pravično svobodo bodočih rodov. Preostali, ki so brez žrtve svobode preganjani od OZNE ostali doma in mi, ki smo zapustili, ponos in tradicije naroda žrtvovali domače ognjišča, starše in otroke in ki čakamo z vztrajno samozavestjo junaške in potrpežljivo za žično ograjo ali v civilnih taboriščih tujine, smo prepričani, da bo končal in za vedno izgubil veljavo pregovor: "Pravica gre duri joče, krivica pri mizi ropoče," ki je nastal v časih, ko je narod krivice trpel.

RAVNA GORA - ZMAGATI MORA

Sodobni lik države

Sodobna država ni ista, kot je bil njen cilj je osvajanje Sodobna država za povsem druge cilje. V svoji knjigi "Borba za pravo" je karakterizirala glavni lik države in s tem je sedanji tudi zaključil knjigo: "Sodobna država mora biti skupnost dela v medsebojni solidarični povezanosti. Ona mora biti osnovana na metodični konstruktivnosti, delu, pravičnosti in pravici."

Imeti mora pred očmi dobro in blagostanje vseh in ne samo srečo posameznikov ali omejenih družbenih slojev. To je glavni moralni zakon. Država mora biti pravna država, to je: vse njene institucije, vsi njeni organi morajo delovati v duhu pravičnosti. Država mora biti sredstvo za dosego pravičnega življenja. Platon je postavil že v "Gorgiasu" načelo, da je srečen oni, ki je pravičen in discipliniran, nesrečen pa oni, ki je slab človek. Sokrat je dejal: "Najslabše živi tisti, ki je nepravičen in se ne more osvoboditi krivičnosti." Kar je veljavno za posameznike, velja tudi za narode.

Največja nesreča Jugoslavije je bila, da smo bili daleč od tega, da smo smatrali pravičnost za temelj države. Pravičnost in pravosodje sta bili Ahilova peta Jugoslavije. Pravica se je krojila po željah onih, ki so bili na oblasti. Objektivni kriterij pravice ni obstojal. In to dejstvo je razkrajalo delovanje duše in institucije. To je bil strup, ki je uničeval državo in družbo.

Velika zasluga Platona je, ko je jasno pogledal, da je samo pravična država prava država.

Država ima svoje etične naloge. Cilj sodobne države je etična vzgoja državljanov. Ako gledamo na države s tega stališča, ni predstavljala Jugoslavija sodobne države, kajti ona je zavestno zanemarjala kulturne cilje in se ni borila za etično vzgojo svojih državljanov. Drugi cilj države je zagotovitev življenjskega standarda in eksistenčnega minima vseh delavnih ljudi. Vsak človek ima pravico na eksistenčni minimum, pravico na delo in zaslužek. Pravica na delo odgovarja dolžnosti, da delajo vsi, za delo sposobni ljudje.

V centru državnega življenja ne sme biti zlato tele, ne smeta biti samo in borba, da se dosezejo posamezne dobrine. V tem pogledu je bila Jugoslavija znamenita. Drhtela je po poželjnosti za zlatom in zemskimi dobrinami. Ako rečem Jugoslavija, to ne pomeni, narod v svoji celoti, ampak oni, ki so se na vrhu vedli kot njegovi upravniki. Delitev dobrin ne sme biti v duhu izkoriščavanja socialno slabšega. Ako bi primerjali vse dobrine, ki se

> Idealno bomo verovali in realno delali !
> Le borba, boj pravice, je pot v življenje!
> Navodi se - živeti in delati po načrtu !

Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja

Izrjavica novih idej, ki je v brezvetrju one dobe okoli stoletja tlela, je nazrinala v plamen francoska revolucija - največji socialni prevrat dotedanje zgodovine človeštva. Nič manjši kot je bil socialni je bil tudi vojaški prevrat. Smodnik, ki se ga doslej uporabljale le privilegirane domače in najemniške vojske, je postal splošno narodno orožje. Tako se je s pojavom zahodnoevropske revolucionarne demokracije pričel vzpon moderne pehote.

Preokret, oziroma prehod iz one dobe v drugo ponenja v praksi bitka pri Valmy - ju /1792/ , kjer je francoska vojska prejela ognjeni krst. Armade revolucije so bile apoteoza pehote, bile so orožje in vojaški izraz demokracije, oziroma orožje oboroženega naroda. Armade revolucije, čeprav še kaotične, nediscipilinirane in sprejemljive za paniko, toda hrabre in drzne so prinesle povsem novega duha v vojevanje, ki se je utelesil v Napoleonu. Napoleon ni bil samo briljanten strateg in globok poznavalec ljudstva in mas, temveč je dotedanjemu načinu vojskovanja dodal večjo mehanično moč s tem, da je pojačal topništvo in tako povečal silo ognja. O tem pravi sam: "Čimboljša je pehota, tembolj je je treba podpreti z dobrimi baterijami. Moč pehote leži v moči ognja. Top igra glavno vlogo in je vojno tudi dobil.

Napoleona, mojstra vojne umetnosti, je najbolje razlagal general Klausewitz, ki je z delom "Vom Kriege " /O vojni/ , izdanim po njegovi smrti /+1831/ ,podal najglobilje, doslej obstoječe filozofske delo o vojni. Zgoščeno podamo nekaj pogledov tega vojaškega filozofa na razne vojne probleme.

O odnosu vojne in politike trdi, da je vojna samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Vojna je samo del politične akcije, ne pa samostojen in neodvisen pojav. Ker pripada vojna politiki, privzame od nje naravno tudi značaj. Ako je politika široka in silna, mora biti taka tudi vojna.

O naravi vojne piše, da je vojna nasilen akt, ki gre do skrajnosti in pripominja: "Ne govorite mi o generalih, ki osvajajo brez prelivanja krvi." Objekt vsake borbe je uničenje sovražnikove sile.

O ofenzivi pravi: "Samo en način vojne je pravilen in tega - napad. Najboljša strategija je, biti močan. Zato naj se v vojni izkoristi celotna narodna sila."

morajo deliti, z ogromno pogačo, se ne sme zgoditi, da pripade cela pogača neki privilegirani manjšini, temveč se mora razdeliti tako, da vsakemu pripade njegov ekvivalentni minimum, ali da večji del pogače pripade najosebnim in najkoristnejšim članom družbe. Ni mogoče deliti tako, da bi vsak dobil isti del pogače, ampak je treba tako deliti, da oni, ki je po svojem delu za skupnost bolj koristen, dobi tudi večji del pogače. Tako delajev ne po glavah, ampak po kvaliteti, energetičnih sposobnostih.

Socialne energije morajo priti v družbi do svojega popolnega izraza. Zato je nič manj važnejša od navadnih tehničnih disciplin nova sociologija: tehnika socialnih energij in kliring socialnih potreb in dela. Prva državna skrb v sodobni državi mora biti skrb za srečo in blagostanje širokih narodnih mas. To je ogromni pomen sodobnega socialnega skrbstva. Poleg tega so cilji narodne prosvete prvovrstne važnosti. Država ima prvovrstne prosvetne naloge, in je šele država, ki zanemarja svojo prosveto svoj lastni grobar. Prava neprosvetna in antiprosvetna država je bila Jugoslavija. Ministrstvo je služilo v namene, da se se z njim plačevali politični računi in skoro nikdar ni prišel na mesto prosvetnega ministra prosvetni delavec, ampak navadno politik brez vsake notranje kulture in brez vsakega navdušenja za resor, ki ga je upravljal.

Socialno čustvovanje mora biti zasidrano ne samo v dušah državnih upravitelj ev, ampak v duši celokupnega naroda. Brez socialnega čuta ni mogoče realizirati velikih socialnih reform. Najboljši zakoni nič ne pomenijo, ako narod ni zrel za take reforme, ako ni v narodni duši silnega čustva pravice in odgovornosti. V tem pogledu Jugoslavija na noben način ni prednjačila. Ni bilo niti socialnega čuta, niti čuta odgovornosti, ker ni bilo avtoritete, ki bi pokazala s prstom na te napake narodnega karakterja.

Energično je treba naglašati brezpogojno potrebo, da ima država svoje svetle etične potrebe. Narodni in državni etos, to je tisto, kar je najbolj važno za državo in družbo. Narod brez etosa, narod ki se vtaplja v amonu in negaciji vsega, kar je plemenito in vzvišeno, in vidi v tem smer svojega delovanja, stoji pred svojo propastjo. Država mora posvetiti formiranju državne in družabne etike največjo pažnjo.

Toda ne samo državno življenje, ampak tudi gospodarsko mora imeti svojo etiko. Prav pravijo Angleži: "Poštenje na prvem mestu!" Praktični Američani pa so izdelali zakonske kodekse za vsako gospodarsko stroko in kdor se teh kodeksa časti ne drži, izgubi svoje častno mesto v gospodarski konkurenci. Sploh se more gospodarska konkurenca vršiti samo v mejah tega, kar je dovoljeno na temelju kodeksa gospodarske časti. Vse, kar velja tiče državne etike, se mora aplicirati tudi na gospodarsko etiko. Angleži pravijo: "Poštenje je najboljša politika - Honesty is the best policy."

Slovenskim sinovom naj v srce doni,
da višje dolžnosti in slavnejše ni,
ko za domovja čast
blagor in srečno rast
delati, dokler naš Triglav stoji.

V vojaški moralni mu je največja vrlina hrabrost, od katere pa v vojni ni nič manjše važnosti poslušnost.

V poglavju o taktiki modruje, da je načelo uničujočega ognja v sedanjih vojnah brez dvoma najučinkovitejše. Defenzivni način je sam po sebi močnejši od ofenzivnega, vendar mu je objekt negativen. Defenziven je samo nagib, obramba je negativna. Le velikih in prodornih uspehov dosežejo sami velike in splošne bitke.

Organizacijo vojne deli na priprave in akcije. Vsaka stran je v vojni zelo previdna, vendar je tudi najprevidnejša stran težka. Vojna ne spada niti v okvir umetnosti, niti znanosti, temveč v domeno socialnega življenja in delovanja.

Klausewitzeva doktrina ustvarja iz naroda vojaški stroj kar je za ono dobo popolna novost. Zato niso niti opazili niti upoštevali njegovega veleuma niti vojaški niti politični krogi. Sicer pa v tedanji dobi še ni bilo mogoče ustvariti njegove centralne ideje o "oboroženem narodu" radi nedovoljnih tehničnih sredstev, posebno železnic.

Ne bo odveč, če pogledamo za to dobo, ko se je vodilo največje idejne in vojaške akcije novega veka, bežen pregled razvoja tehničnih sredstev in v zvezi z tem kako se je postopoma ustvarjala ideja oboroženega naroda.

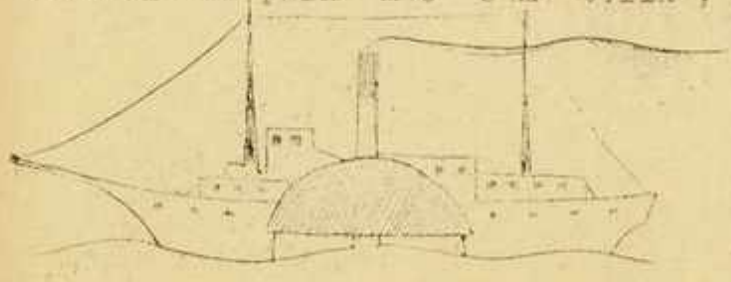
V vsem 19. stoletju pomenja vsako desetletje na polju industrije ogromen razvoj. Anglija, takrat prva industrijska država, je l. 1790. producirala 17000 ton železa l. 1800 že 150.000 ton, a l. 1830. celo 1,400.000 ton. V drugi polovici 18. stoletja so začeli s strojno izdelavo strojev, kar pomenja začetek industrijske revolucije.

James Watt je l. 1769. izdelal prvi praktični parni stroj. Leta 1815. je prvi parobrod plul od Londona do Glasgowa, a že leta 1818 je parnik premagal Atlantski ocean.

Sličen napredek vidimo v suhozemnem prometu. Leta 1769. je Cugnot/Francija/ izumil parni voz. V Angliji je bil ta tip voza izboljšan l. 1802. prva lokomotiva je bila izdelana l. 1801 /Trevščik/, prva prava železnica pa je stekla po zaslugi Stephensona l. 1825 med Stockton - om in Darlington - om /Anglija/.

To se je bilo sicer še primitivno sile prve razvojne stopnje, ki so pa menjale izgled sveta, tudi vojne so preobrazile. Konec romantičnih gladiatorskih bojev zavzamejo vojne oboroženih narodov.

Način vojne je pretežno odvisen od novih iznajdb. Zanimivo je pri tem, da so bili poklicni vojaki in mornarji le redko obdarjeni z duhom iznajdljivosti. Parna moč ni n. pr. zanje značila nič posebnega. Njihovo gledanje na tehnične pridobitve nam je danes v zabavo. Par primerov. Leta 1832 se je angleški admiraliteto zanimala za parno moč samo toliko, da je izdala odredbo, po ka-

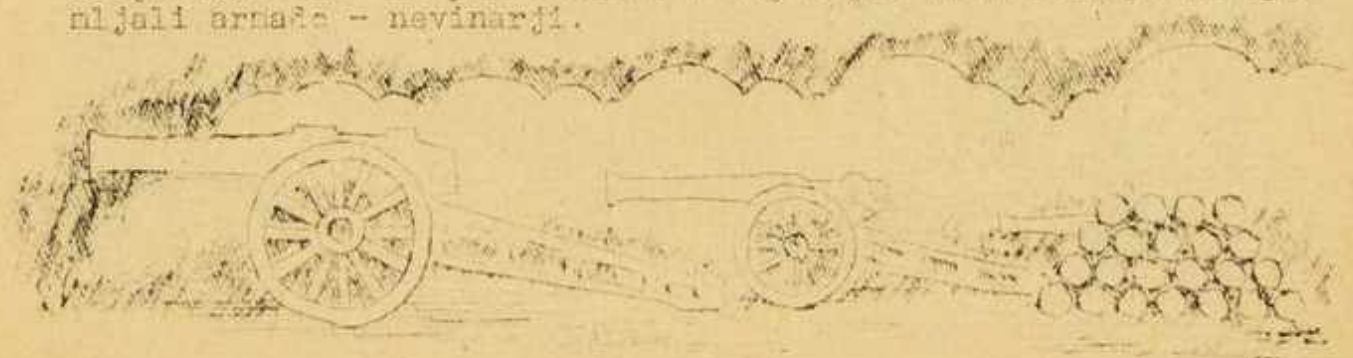

teri se obleke ne sme dajati v kotel, ako je pod paro. - .o je leta 1628. Vehtetal kolonialni urad od admiralitete parobrod, da bi prepeljal pošto od Malte na Jonske otoke, je prejel odgovor: "Admiraliteta se čuti dolžno odsvetovati vsakršno uporabo parobrodov, ker smatra, da se bodo z vpeljavo parobrodov zadali pomorski moči Anglije najfatalnejši udarec." L. 1805 je Forsyth iznašel nov vžigalni sistem naboja na udar /udarni igla/ in ga je brezuspešno ponujal vojaki. L. 1814. se že srečajo lovci s puško kupico /kapsel/, ki pa ne bile uporabljene šele 1842. L. 1824. je Norton izumil cilindrično-koničaste krogle ki se je začeli uporabljati šele l. 1854. Tuka je bila prva usoda teh dveh iznajdb, ki sta vplivali na taktiko naravnost revolucionarno. Kupica je namreč omogočila uporabo puške tudi ob mokrem vremenu in zmanjšala zatajenje strele /slagen met k/ od 4ll na 4 1/2 na 1000 strelov. Cilindrično-koničasta krogla pa je napravila puško za najsmrtonosnejše orožje 19. stoletja.

Kratkovidnost vojaških poklicnih krogov se ne more ubraniti s tem, da je dobe strojev prenagla nastopila. Kajti že v 13. stoletja je napisal Roger Bacon: "Sedaj ben ustvaril nekaj čudovitih del na katerih ni nič magičnega. Lahko se napravijo ladje, ki jih vodi samo en človek z večjo hitrostjo, kot bi to mogla opraviti brezštevilna jadra. Možno je napraviti vozove, ki se bodo premikali z neverjetno hitrino brez živalske pomoči. Napraviti je mogoče letoče stroje, v katerih bo človek mirno sedel in razmišljal o svojih poslih, kakor tudi stroje, ki bodo omogočili hojo po dnu jezer in rek." Genialni Leonardo da Vinci je v 15 stoletju napravil načrt za letoč stroj in izdelal padobran, projektiral je tank in zapisal tole: "Ustvarjen zanesljiv in pokreten voz, ki je nepremagljiv kadar napade s svojimi topovi sovražnika v sredino, se morejo umakniti največje množice. Za temi vozovi sledi pehota, varno brez nasprotnega odpora." Ko je napravil načrt podmornice je menil, da je izum preveč satanski, da bi se ga smele dotikati človeške roke.

Sanje srednjeveških in kasnejših misleccev se se s pojavo parne sile začele kakor hitro uresničevati, da je general Pomin l. 1836 zapisal: "Uredstva za uničevanje se z strašno naglico približujejo popolnosti. Rakete, krogle, parni topovi itd. bodo kmalu omogočili uničevanje armad. Če vlade ne bodo sklicale kongresa, ki bo te uničujoče iznajdbe prepovedal in onemogočil, bo zopet napočila doba, ko bomo kakor v srednjem veku videli ljudi in živali odete z oklepi."

Hiter razvoj novih orožja se je prvič pokazal v Krimski vojni /1854 - 1855/. Prvič je bil uporabljen kloroform, prvič traktorji z lopatastimi kolesi, kar je že sedanji obliki nekemu iznajditelju ideje za oklopna vozila. V tej vojni se končno prvič spremljali armade - novinarji.

Zanimivo je, da je bil plin predlagan kot orožje že pred prvo vojno. Leta 1712. je admiralski vlado predložen načrt za zadušenje sovražnega prebivalstva. Štirideset let kasneje je predložil lord Grahm /1784/ vladi podoben načrt in pisal: "Da je potrebno, se obvezem, da bom v 4 urah pokoril vse otočne utrdbe Kronstadta, pravijo tudi Gebast. pašja," odgovor, da to ni humano je zavrnil. "Naše orožja, ki hitro zavrži vojno, ki bi se sicer vlekla leta in leta in bi zahtevala potoke krvi, ni nehumano. Potrebno je, da najdejo pod čast za tem, da najdejo orožje, ki bo najbravilo vedno strahu nemočno, kar bo narode odvračalo, da na vojno sploh ne mislijo, kamor-li da je zadeneja." Vlado predlogani sprejeta navzlic temu, ker je bilo jasno, da bo plin sam po sebi uporabljen kot vojno orožje.

Tudi nadaljnje moderno orožje - podmornice, je dalo to dobo. Med Krimsko vojno je Nemec Bauer zgradil podmornico in jo ponudil Rusiji. V maju 1854 je Bauer odplul z nje v Kronstadt. Ker je njeno plitvanje stranjevi prikrivala gosta megla, je straža zagledala šele ob zadnjem pomolu nenadoma čudno ladjo, ki ji je le nad dva metra molel iznad vodne gladine. Na njej je stal človek. Straža je kriknil nanj in ko je zaznal pravilen odziv, se je toliko prestrašil, da je puško odvrgel in zbežal pred strašilom.

Tri nova bojna sredstva so bila predlagana v Krimski vojni: plin, tank in podmornica. Ni čudno, da ta sredstva tedaj še niso dognana dovršena in da niso bila sprejeta ali v znatni meri uporabljena. Kajti ne samo poštieni vojaki, tudi državniki niso znali izkoristiti najnovejših izumov; ali so, kakor Jogestoan, vsaj za en rod nazadnjaški duhom.

Kakor znači Krimska vojna prelomnico od utrdbene vojne organizacije k manevrski, tako je ameriška državljanska vojna /1861-1865/ - bistvu že vojna strojev, torej nekaj povsem novega. Še je vojna puške, rovov, okopov in celo šibkih virov. Novosti, ki jih v tej vojni srečamo, šele postopoma: oklepni vozovi, ladje mine, torpedi, lesene z železom oplošteni možnarji, ročne granate, krilate granate, rakete in velikanske puške: puške z magazinom so že v uporabi in strojni topovi. Na obeh straneh se uporabljajo za opazovanje balonu: telegrafije tržišča s svetilkami in zastavicami. Železniki telegraf že deluje. Nastopajo motorni plinarji, uporabljajo se eksplozivne krogle. V juniju 1864 je zahteval neki komandant od zaledja, da mu dobavi granate z dušljivimi plini. - Kakor na kopnem, je sprožila to vojno revolucijo tudi na morju. L. 1862 sta dve oklepni ladji dokazali, da je doba lesenih bradov zašla za vedno. Prvič je v tej vojni posegla podmornica aktivno v borbo: v februarju 1864 je potopila sovražno ladjo in pri tem sama propadla. - Končno je bila ta vojna moderna tudi v tem, da so bile v teku operacij opustošene kar cele pokrajine. Osnovi politiko tedanjih generalov sta bila teror in ropanje. Bili so tipični predstavniki sile in nasilja./ posebno general Sherman./

Lahko bi rekli, da je z ameriško državljansko vojno prenehal dobe vojaških izumov. Točneje pa je, da se bi - le izuajoče zadnje sadrinjene vsled teorije vojnih gen. ki je je pospeševala gradnja železnic. Klausewitz - evo enajst "oboroženem narodu" se začelo postajati stvarnost. Železnice so l. 1859 odigrale važno vlogo v francosko - italijanski - avstrijski vojni. L. 1866 je Moltke že utemeljil svoj strateški

razvoj na železnicah, še bolj pa v vojni l. 1870/71, ko je železnica zadobila tak znaèaj, da je strategija zaèela postajati odvisna od preskrbovanja.

Po tej vojni se je Nemèija notranje industrijalizirala. Razvila je širok program kolonijalne ekspanzije. Koncem 19. stoletja je zaèela z gradnjo velikega brodovja, preprièana, da je njena bodoènost samo na morju, èe hoèe svoj program uresnièiti. Taki naèrti so morali povzroèiti krepko trenje med Anglijo in Nemèijo.

Koncem preteklega stoletja so se pojavili štirje prevažni izumi: morski turbinski stroj, izpopolnitev podmornice, radio-zveza in izboljšanje motorjev z notranjim izgorevanjem. Prvi dve izumi sta izvršili revolucijo v pomorski vojni, drugi dve pa sta odprli pot v nov naèin vojne, ker niso mogli doprinesti niti smodnik niti para. L. 1903 je Wright prviè letel z motorjem 12 sekund; l. 1909 pa je Blériot že preletel Kanal.

S tem so se odprle povsem nove perspektive bodoèega naèina vojne. Nedolgo za tem je izbruhnila prva svetovna vojna.

/ Nadaljevanje sledi /

Mi

Devetn jst let!

Èlovek sem z mrkim èelom, ko bi moral še za otroka veljati. Pa èe ni ni žel. Iz krušnih tal bi žrtvenik postavil in daroval Bogu; kri, misel in srce. V zahvalo.

Zdaj poznam življenje in smrt.

Onkraj hriba je poljana, onkraj polja morje. V njem je sonce ugasnilo svoj žar noèi. Sinoèi in jutri. Vedno.

Veter je dihal z južnega sveta in na prelomu se se oèi ujele v grešèino tega preka. Iz žuljev je zrasla in v to mi je šla.

Preko rame mrtvega sveta je iz nje zadrhtel poželenje. Veter je izgorel prinesel vonj. Slasten je bil in krepak. Kri je že se tam spijenila deklet.

Potem je sonce zdrknilo èez hrib. Grešèina je izumrla. Oèe, ki so bile kot monstrance, so zajokale v veter.

Tostran hriba se slike zajoèale v vetru. In z oljkami vsi drugi, naši orožje in fantje, prav tako prebledeni od boleène toèe in s sivo vihrjev. Sivo pepelnate lice, razorano èelo, èlovek, ki je v strastih izživlja je tak...Tako se dojeli, oèi so prezrli.Oèi!

Je strast - gol bes ti na rodni grudi in z rokami grebsti v lešene zenlje, ki so ja ustna šelina poljubljati. Je strast kljubovati svetu zlobe in sreje, s solzami v oèeh zaustiti s jeèe!

Oko gr ščine so potemnel . Z mrl se sm v sebi; in vsi, ki t ščo je mrti. Ni bilo veselega krik , ne smeh . So jok ni slišal po temnih hodnikih. Utejil se je gr č z brezrji vred.

Kot vzbrsti pšenic iz klenega zrnj , tako se vstali v življenje n ši. One oči – ki so jih prezrli – so z sijale v noč.

Pod oljkami in bolimi drevi se iskali trpljenje . Duše , polne sr mi i za življenjem se jih zbudile. Gl n br tov z onkraj morj je prišla v noči. Kakor čisti r n je odjeknilo srce; in v popoln to sivo obr zu je v je oči k zale pot vsem...

Mužovn stebliki rodu živi !

Lesji l jež skozi k ren, skozi k men, ozr čje in noč. Temno donenje vetr v gor h. Živo zvezdo. Svetl noč. Odjek življenj . V n r vi trepet bilj –

" Klic skovirj ! – r str n?
Vsakdo je orst l.
Mr n jst v stolpu. Brez odmev .

Hrepeče in sunkovito dihanj od nekod.
Br t!
Z k šlj l je. K kor suh, težek odmev.
In hrepeče dih nje.
Sam? – Ne, brez števil , vsi smo z njim. In zopet skovir.
Tišin !
Belo zvezd , temn noč. Veter, tujin .
Z hrepe. Človek je, br t utihn....
Skovir!
Vs kdo ve! – Nov gl snik svobode!
Plamteni n vzhodu...

Trije so bili: kot preje. Sivopepelnato lice, r zor na čele in oči...
Oči! Pod oljkami, soncem in k menom.
"Kako?"
"Živet rim!" –

Trst je skor j pežg n ; od sonc .

"Kako?"
"Živim!"

V soncu pod previsom brsti življenje.

"K ko?"

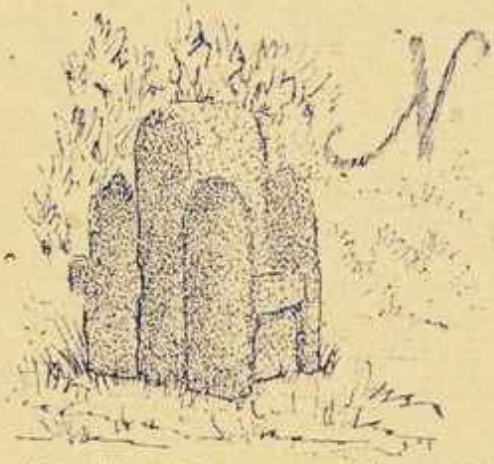
"Br dim se, n rod gr di!" –

Oči so mu z sijale in je – n preč – iz pr hu gr šil- pl šče...

Taki smo in t ko je n še življenje ....

Nagel

Na svoji zemlji svoj gospod! - To je bilo geslo, ki je prevevalo že naše pradede in za katerega uresničenje so žrtvovali vse, tudi svoja življenja.

Naš slovenski kmet, trdno povezan s svojo zemljo, se je tega živo zavedal in zato ni slučaj, da je oblast nad našim ljudstvom izvoljenec prejemal iz rok slovenskega kmeta - svobodnjaka.

Način ustoličevanja koroških vojvod je lahko še danes zgled pravičnega - človeškega - demokratičnega - podeljevanja oblasti; je narodna zapuščina visoke vrednosti, pa tudi priča zrelosti in sposobnosti našega naroda za samostojno življenje.

Dne. sušca 1414 je bil po narodnem običaju ustoličen zakoroškega vojvoda Ernest Železni, bila je to poslednje celotno ustoličenje, opravljeno po vseh tradicionalnih navadah. Nato pa je sledilo pet stoletij mračnega suženjstva in brezobzirnega raznarodovanja našega ljudstva.

To so bila stoletja, tekom katerih se je naša severna meja lahko rečemo iz leta v leto pomikala pred germansko silo proti jugu, druga za drugo so se utapljale slovenske vasi v tujem morju, padla je tudi Gosposvetska in knežji kamen in vojvodski prestol sta razpadla...

Toda niti raznarodovanje niti preganjanje nista mogla udušiti v našem narodu želje in težnje po svobodi. Prevečkrat mu je bila ta draga in pravično sovražen germanski sosed.

Le v naslednjem stoletju, l. 1515. je preko vse slovenske zemlje izbruhnil veliki kmečki punt ter se besno znesel nad tujerodnimi grajščaki.

Res je, da je bil ta punt, ki je divjal tudi na Hrvatskem, le člen v verigi kmečkih uporov širom srednje Evrope tod. če so se kmetje drugih narodov upirali proti svoji gosposki, ji nici istega naroda in so torej iščali ti uperi pretežno socialni značaj je imel upor slovenskega kmeta, ki se je uprl tujcu, tudi globoko nacionalen značaj, saj je kmetu pahnila v upor narvost, da ni več na svoji zemlji svoj gospod, da se sam in njegov zemlja utapljata v sovražnem tujčevem objemu, da vojvod-

ski prestol prerašča mah in da že davno ni sedel na njem od naroda in iz naroda izvoljeni knez.

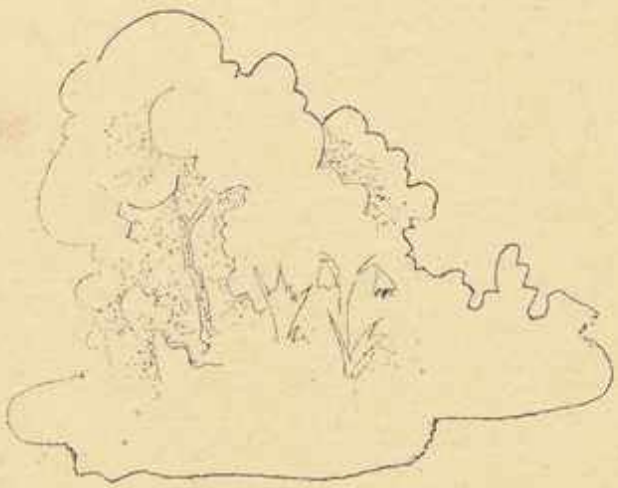
Upori so bili zadušeni, trpljenje in sužnjstvo se je nadaljevalo, a vojvodski prestol je stal in še stoji in čaka, kdaj sede nanj kralj Matjaž, prisežejo zvestobo narodu in Bogu, združi vse brate pod eno streho in zavlada nad srečnim in svobodnim narodom slovenskim.

POMLAD

Plesteča prišla je pomlad,
stotern je okna odprla,
kako sem omamljen, bogat,
vsa žalost je v srcu umrla.

Kako sem omamljen, bogat,
če srečal bi vraga nekje,
objel bi ga, rekel mu brat,
veselo, prešerno smeje.

V grmovju prepeva strnad,
žoničici svoji sladko,
že njega prevzela pomlad
je tiho, neslišno, nehko.

GALEB

V tihem pristanu,
v sladkem jutru,
solnce se smeje
nežnemu vetru.

Morje je mirno,
sladek sen sanja,
tiho priklanja
svoje glave.

Pod nebom galeb
neslišno vesla
in bel kakor sneg
se s krili igra.

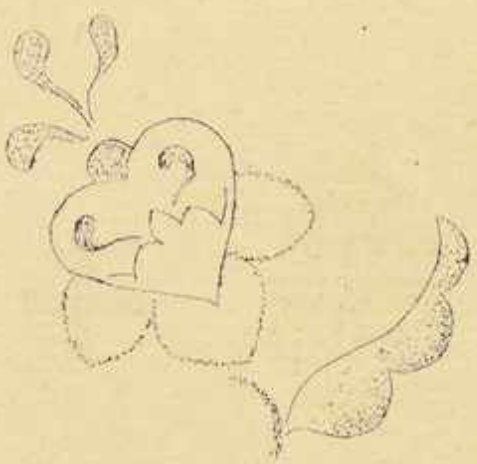
Z očmi ga sledim-
med zarje sijoče,
iz mirnih globin
se srcu zahoče...

VEČNI MIR

Jôj, rad bi ležal sredi trav
in slušal ptičji spev
iz pisanih dobrav,
preblagih - dragih src odmev.

Joj, rad bi vriskal vrh planjav,
med veseli kot mlad pastir,
bi gledal iz višav
človeških src trepet, nemir.

Joj, rad zaplaval bi v vsemir,
vse dalj in dalj, kjer ni poti,
bi našel večni mir,
ki ga ješ dati samo Ti!

List spremila Jaka in Poljanski

Stran

3. Ljubo . . . . . Čakamo

4. Pleša . . . . . Naše Vstajenje
naše Velika noč

6. ... . 27. III. 1941 -
začetek Ravnogorstva

8. Dr. B. Vošnjak . . . . Sodobni lik države

10. ... . Nekaj zanimivih drobcev
iz zgodovine vojskovanja

14. Grajan Vi

16. Ljubo . . . . . Iveri

17. Jeruc . . . . . Domlad - Galeb - Večni mir

UREDNIŠTVO ŽELI VSEM CENJENIM BRALCEM BLAGOSLOVLJENE

V E L I K O N O Č N E P R A Z N I K E

MIR IN VET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 10

REVIJA SLOVENSKE ARMADE

LETO II. MAJ ŠTEV. 10

KMALU BOM PRIŠEL

(narodni motiv)

Še kdaj vrnila se boš ptica mila,
sestrice tvoje čakajo se v jate.
poleti tudi ti k nevesti v svate.
saj jutri se bo draga poročila.

Nevesto je zasnubila pomlad,
oblekla jo v cvetoče bajne halje
in sonce zlato na poroki kralj je,
čez noč iz dalj prišla je preko trat.

Poleti ptica na planjavo plodno,
odnesi zvrhan kelih ji solza
izgnanih bratov, žalostnih sestrâ,
objemi mesto nas vasico rodno.

Za hišo, sredi zlatega polja,
samoten in ves zlomljen križ stoji,
poljubi ga, pod njim moj bratec spi,
za dom je pal, za večnega Boga.

Mogoče kmalu bom prišel še sam
in kot nekdaj dekliču za pozdrav,
zapriskal pred vasjo in prek dobrav,
očiščen zla bom vstopil v sveti hram.

TRETJI MAJ 1945

Že od spomladi leta 1941 so se vsi demokratsko misleči Slovenci odločno postavili na stran zapadnih zaveznikov v bran slovenskih in jugoslovanskih pravic. Z željo, da bi pri tem sodeloval ves narod, so predstavniki Slovenskega narodnega sveta, ki se je osnoval že pred 6.IV. 1941 vodili razgovore tudi s predstavnikom Komunistične partije Slovenije. Vendar je slednji odbil sodelovanje - ker je Komunistična partija hotela kljub svoji manjšini dominirati nad večino naroda. V dobi okupacije nastala Slovenska Zaveza in njen naslednik Narodni odbor za Slovenijo je v dobi sovražne okupacije odločno deloval proti okupatorju in dostojno zastopal slovenske in jugoslovanske težnje.

Ko je čas dozorel, je zgodovinsko vezno izjavo Narodnega odbora z dne 29.oktobra 1944 podpisalo veliko število uglednih slovenskih političnih in kulturnih delavcev, ter jo moremo povsem primerjati majniški deklaraciji iz leta 1917. V tej oktoberski izjavi je namreč Narodni odbor zahteval na temelju etnične samobitnosti slovenskega naroda in na temelju narodnostnega načela državno pravno združitev vsega slovenskega narodnega ozemlja v Zedinjeno Slovenijo, ki mora biti v geografskem, gospodarskem, prometnem in strateškem oziru tako zaokrožena celota, da bosta zavarovana nemoteni narodni in gospodarski razvoj slovenskega naroda; obenem pa je tudi zahteval federativno, na demokratični podlagi in socialno pravično urejeno Kraljevino Jugoslavijo pod vladarsko hišo Karadjordjevićev, katere sestavni del je tudi federativna edinica Slovenija.

Dne 3.maja 1945 so v Ljubljani predstavniki treh slovenskih strank - Slovenske ljudske stranke, Jugoslovanske nacionalne stranke in Socialistične stranke Jugoslavije - združene v Narodnem odboru za Slovenijo pod predsedstvom dr. Baseja proglasili svobodno Zedinjeno Slovenijo kot sestavni del demokratično in federativno urejene Kraljevine Jugoslavije. Ta akt ima tem večji pomen, ker je bil izvršen v času, ko je po ljubljanskih ulicah še odmeval glas pruskega škornja.

Narodni odbor je tedaj svečano izjavil, da bo v Zedinjeni Sloveniji mogla VSAKA STRANKA PO NAČELIH SVOBODE IN DEMOKRACIJE razvijati svoje sile in uveljavljati svoje stremljenje, ter je zato Narodni odbor za Slovenijo pozval vse politične stranke,da z njim sodelujejo in tako omogočijo politično in socialno konsolidacijo slovenskega naroda. Narodni odbor je pozval vse Slovence k obči spravi, da ne bi skromne in oslabljene narodne sile bile vezane v notranji borbi,ko bi morale biti edine in enotne na razpolago za uresničenje najvišjih narodnih koristi.S tem je hotel Narodni odbor na najbolj velikodušen način zaključiti državljansko vojno, ne oziraje,da bo tudi komunistična partija Slovenije s svojimi partizanskimi odredi storila enak korak, četudi je stvarno ona bila začetnik bratomornega klanja.Narodni odbor je pozval vse Slovence - brez razlike prepričanja - da opuste vsako osebno obračunavanje in sledijo ukrepom Narodne vlade, ki jo je Narodni odbor za Slovenijo postavil.

Ti dve svečani izjavi - dne 29.okt.1944 in 3.maja 1945 - sta pred vso javnostjo postavili na laž trditev komunistične propagande,da je opozicija Osvobodilne fronte protinarodna in da je v službi okupatorja. Iz obeh deklaracij zveni narodna samozavest in prepričanje, da je delo, storjeno med okupacijo, bilo pravilno. Nič manj ponosno pa tudi poje pesem tretjega maja:

Danes svobode prižgal se je žar
na tretji maj,
zopet Slovenec bo svoj gospodar
na vekomaj!
Hej, tretji maj!

Naše jugoslovanstvo

"Istina", glasilo jugoslov. emigracije v Nemčiji je prinesla v svoji 1. štev. spodnji članek, ki ga radi njegove načelnosti ponatiskujemo.

Nič manj kot komplikacije našega težkega položaja v tujini često privedle naše ljudi v zmedo. Tudi vprašanje ideološkega značaja je neredko povečevalo to zmedo.

Kaj je še ostalo od naših predvojnih političnih pojmovanj? Katere so osnovne in poglavitne vrednote naše sedanje politične orientacije? Na katere enostavne resnice moremo postaviti svoj sedanji politični program? Kaj je, kar nas vse druži, brez ozira na našo ožjo strankarsko pripadnost? Z drugimi besedami: kaj že more in mora biti skupni politični program in osnova za akcijo vseh nas, ki se nočemo za nobeno ceno pomiriti s Titovo diktaturo? Ali je dovoljena med nami podvojena politična akcija, akcija, ki bi postavljala ob stran naše skupne jugoslovanske cilje?

To so vprašanja, na katera do nedavnega ni bilo mogoče hitro in neposredno odgovoriti. Sama vojna in iznenadujoči dogodki neposredno po njenem zaključku so delovali razdirajoče tudi na u koreninjena politična razumevanja naših ljudi in marsikoga odnas dovedli v položaj da trenutno ne moremo dati hitrih in jasnih odgovorov na kompliciran a politična vprašanja, ki jih postavlja pred nas vznemirjena sedanjost. Sam dr. Maček, četudi okreten in rutiniran politik, pravi v svoji prvi izjavi, ki jo je dal tujim novinarjem v Parizu, da mora postopati zelo previdno, in da ne more predvsem radi tega, ker ne pozna dovolj situacije, takoj formulirati svoje pozitivno politično stališče. Negativni del svojega programa je brez oklevanja nakazal: zanj je od začetka bila rušitev Titovega reda predhodni pogoj vsake politične akcij v naši domovini. Moral je spoznati prilike v svetu, odnose sil v njem, interese velesil in razpoloženje in želje ostalih zamejskih jugoslovanskih antititovskih činiteljev, da bi mogel potem postaviti v svojem pismu generalu Živkoviću tako odločen izraz svoje sedanje monarhične, demokratične in jugoslovanske orientacije. Torej, Da objavi osnovna načela pozitivnega dela svojega političnega programa.

Odločno demokratičen, federalističe n, jugoslovanski in dinastičen ton naredbe generala Draže Mihajloviča, naredbe, ki je bila v inozemstvu objavljena šele avgusta 1945, je mnogim od nas pomagal ubideti, da se je v domovini štiri leta prelivala in se še sedaj preliva kri najboljših sinov našega naroda za federativno jugoslovanstvo, za demokracijo in narodno monarhijo.

Memorandum zelo uglednе šestorice londonskih jugoslovanskih političnih prvakov / Slobodana Jovanovića, dr. Milana Gavrilovića, Večeslava Vilderja, Radoja Kneževića, Krste Miletića in Jova Banjanina/, poslan petorici ministrov zunanjih zadev Velikih sil izhaja poleg svojega doslednega demokratskega stališča, jasno iz jugoslovanskega stališča! Jasno je, da tudi naši voditelji predvojnih političnih strank stavljajo interes jačanja in razširitve jugoslovanskega demokratičnega bloka iznad vsega, proučavajoč jugoslovansko vprašanje v celoti, ne delež usode enega naroda od usode drugih dveh narodov v Jugoslaviji, dasi govore o narodih Jugoslavije. Niti zadržanje Adama Pribičevića, častnega predsednika Samostojne demokratske stranke in dr. Mihe Kreka, predsed - nika Slovenske ljudske stranke, ne gre v opreko s tem sedaj občim razumevanjem naše osnovne politične orientacije.

Kar se tiče kralja Petra, ki vsekakor postopa po željah naših londonskih politikov, je ta povsem jasno pokazal v svojem govoru 27. 9. 1945, da je naš cilj Demokratična federativna kraljevina Jugoslavija.

Da bi [illegible] načela pozitivnega dela svojega političnega programa. Demokracija, monarhija, federacija, Jugoslavija - to so tiste vrednote, ki so nam, z ozirom na ta program, skupne in ki tvorijo politično osnovo za vse tiste Jugoslovane, ki stoje na stališču nepomirljive borbe proti Titovi diktaturi.

Medtem, ko nam je pred dvema mesecoma moglo biti nejasno, v katerem smislu se bo v vprašanju jugoslovanstva izjasnila večina srbskih, hrvatskih in slovenskih političnih strank, nam mora biti danes očigledno, da ne zahtevajo od nas samo razlogi sprovajanja naše aktivnosti v soglasnost s težnjami in interesi naših demokratskih zaščitnikov na Balkanu, ampak tudi potreba ostvaritve dovolj močnega notranjega političnega antititovskega bloka, da smatramo škodljivo vsako aktivnost, ki vodi k slabitvi tega bloka in vstopu v Titove vrste ne samo posčinih narodnih slojev, ampak tudi celih narodov.

Na drugi strani pa ne smemo pozabiti niti onih "napak preteklosti", ki jih kralj Peter omenja v svojem drugem septembrskem govoru. Takozvano integralno jugoslovanstvo spada na prvem mestu med take napake, ker je zapiralo oči pred živo stvarnostjo, pred nesporniim obstojanjem srbstva, hrvatstva in slovenstva. Kdor svoje nestvarnosti in nespontanega načina svojega obstanka nas ono sili, da vstanemo proti njemu in se branimo svojo etnično in politično individualnost. Toda to ne pomeni, da sme preiti srbovanje in hrvatovanje v razpaljenje mržnje med našimi narodi v separatizem in ozki provincialni šovinizem. Ne pozabimo, da je frankovski šovinizem z brezobzirno protisrbsko mržnjo gnan do konca, zaključil z ostvaritvijo "Nezavisne države Hrvatske", z največjo izdajalsko akcijo v zgodovini balkanskih narodov. Velja omeniti, da je vsak naš separatizem /i hrvatski, i črnogorski, i makedonski pa tudi srbski na čelu z Nedićem in Ljotićem / začel s provincialnim šovinizmom, zaključil pa z izdajo.

Naše jugoslovanstvo se bistveno v svojih osnovah razlikuje od integralnega jugoslovanstva. Je realistično, ker uvaja federativno državno ureditev celo v svojih končnih konsekvencah. Je realistično tudi zato, ker izhaja z gledišča, da more samoena država, vsaj srednje velikosti, zajamčiti jugoslovanskim narodom nezavisnost na takšnem ozemlju kakor je Balkan na katerem so se vedno mejili bloki velikih sil v Evropi. Samo tako, ako bodo Srbi, Hrvati in Slovenci zbrani v eni dovolj močni državi, ki bi spoštovala etnično in politično individualnost vsakega posebnega naroda, bodo mogli južni Slovani odkloniti nevarnost, da postanejo v kompliciranih obračunih velikih sil ze obračun.

Razumemo, da bodo n. pr. Hrvati prenehali biti rezervoar sil za tujega zavojevalca samo tedaj, ako se bodo v bodoči Jugoslaviji v svojem ozemlju počutili kakor v svoji hiši, ako jim ne bodo vsiljeni bilo kakšni politični cilji, ki jih ne žele sprejeti za svoje. Drugič, prepričani smo, da se se tudi hrvatski demokratski politični krogi že okoristili z dosedanjim za vse Jugoslovane grenkim izkustvom, da bodo iz njega potegnili edino pravilni zaključek: da se s propadom italijanskega fašizma in nemškega nacizma propadle vse nade hrvatskih Frankovcev o nekakšni protisrbski Hrvatski. Treba nam je biti na jasnem s tem, da danes ni v Evropi sile, ki bi odkrito nudila podporo takšnim nadam.

Naše jugoslovanstvo nima in ne more imeti nič skupnega niti z današnjim Titovim jugoslovanstvom". To poslednje ne samo da ne zavaruje enakopravnosti narodov v Jugoslaviji, ker je enakopravnost narodov mogoča samo v politični in gospodarski svobodi, ampak sploh ne opravičuje obstoja Jugoslavije kot skupne države Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Osnovni razlog obstanka Jugoslavije kot države je zavarovanje zunanje neodvisnosti jugoslovanskim narodom. Medtem ko je imel Titov "jugoslovanski pokret" od začetka povsem nasproten cilj: ne ustvaritev ene dovolj velike države, ki bi vsaj v gotovih mejah mogla voditi neodvisno zunanjo politiko, ampak ustvaritev satelitske države, katere posebni interesi so se povsem vtopili v imperialnih interesih vzhodnega kolosa, vključitev Jugoslavije v sovjetsko vplivno zono je želel Titov pokret od svojega začetka, ker si je bil svest tega, da je samo pod temi pogoji možen prihod komunistov na oblast v Jugoslaviji. Tako torej znači Titova oblast /=sovjetska oblast/ za jugoslovanske narode popolno izgubo državne neodvisnosti.

Naše jugoslovanstvo vidi danes v izvojevanju državne neodvisnosti Jugoslavije prvi vzrok svojega obstanka. To jugoslovanstvo se kuje v ognju oboroženo in politične borbe proti marionetni Titovi vladi. Tako prekovano bo jutri v na znotraj resnično demokratični, na zunaj pa neodvisni Jugoslaviji, najuspešnejše

opravičilo razlog svojega obstajanja: zavarovanje svobode in neodvisnosti jugoslovanskih narodov. Pa tudi današnji jugoslovanski demokratski in antititovski blok bo imel svoje zgodovinsko in politično opravičilo, ako bo zbral vse svoje sile in jih organiziral za borbo proti Titovi diktaturi, največjemu sovražniku resničnega jugoslovanstva.

Kaj čakamo?

Leto naše emigracije gre k svojemu koncu. Stojimo na pragu novega leta. Pameten in skrben gospodar napravi ob koncu leta bilanco svojega dela, da preceni svoje uspehe, a tudi svoje poraze, svoje izgube. Pa ne samo to; pameten gospodar potegne iz bilance zaključek, potegne nauke in smernice za bodoče leto, za bodoče delo!

A kaj delamo mi? Kakor živimo tja v en dan, tako stopamo brez bilance v novo leto, skrbno in ljubosumno čuvajoč stare tradicije našega zavoženega dela, ki beži brez načrta tja v en dan, tako nekako kot živimo brez načrta tja v en dan mi sami. "Bo že nekako" je naš program, naše delo, pa se zato tudi ne čudimo našim neuspehom, udarcem, ki ji prejemamo mi sami kot posamezniki ali kot celota!

Pojdimo vendar enkrat vase, opravimo delo objektivne bilance nas samih. Ugotovitev iste v vseh odtenkih, bi bila porazna! Ali je zato ne delamo? Potem smo udarjeni s slepoto, potem nismo gospodarji samega sebe, oz. če stojimo nad svojo okolico, nismo gospodarji te okolice. In naši uspehi so negativno potencirani prav nad tem dejstvom.

Ena izmed največjih napak, ki se vlečejo ne samo iz dneva v dan, nego iz leta v leto in stoletje, je naša nesloga. Ali nas res ni april 41, september 43 in maj 45 ničesar naučil? Naše delo kaže, da prav ničesar! Vsak dan našega dela in udejstvovanja zunaj meja naše domovine poje prokletstvo nam svete pesmi nesloge, prav gotovo naša pesem ne doni nič drugače v naši domovini.

Le poglej jih krokarje, v koliko grup in grupic so to našo preljubo emigracijo raztepli. Poglej na ognjišč nešteto, kjer kuhajo juho pobite Jugoslavije in še pri teh ognjiščih sta pristavljena po najmanje dva lonca, a menda mesa ni niti za en lonec dovolj. Pravijo pa, da ognjišč še ni dovolj in vzeli so v roko kocko, da z njo kockajo za emigrantski plašč, kakor so vojščaki stoječ pod križem mrtvega Krista kockali za njegov plašč. "Treba je deliti, strogo ločiti kaj je vaše in kaj je naše, da se od preostale dediščine kaj ne zapravi", je njih program. Bič prokletstva nesloge leži kot mora nad nami, a kje je sv. Jurij, da mu glavo strc? Ali bomo tako kaj dosegli?

Nič, prav ničesar!

Druga napaka, posledica prve pa je, da se zanašamo na nekaj, kar nikdar ni bilo, ni in nikdar ne bo! Večina nas, pa tudi vodečih mož razdeljenih krp našega emigrantskega plašča se opira na "nekaj", kar naj bi prišlo od nekod in jim dalo v roke izgubljeno pastirsko palico, dalo moč in oblast nad svojimi ovčicami. Tega nikoli ne bo! Mnogi tega v svoji zaslepljenosti ne vidijo, ali pa nočejo videti.

- - - Udarjeni pastirji bodo zaman zbirali svoje črede!

Tretja napaka je, da ne delamo! Smešno, bodo mnogi dejali, saj imamo vse gotovo, saj ničesar ne manjka našim načrtom. Pa uspehi vašega dela, kje so? Jih ni, ali pa so uspehi nedela, ki kriči do neba in kliče po rešenju!

O mnogo je še napak, pa ostanimo pri teh!

Ako v bodočem letu popravimo to, smo dosegli vse v korist nas in mnogih

pa naj bodoče ani našega življenja preživimo kjerkoli in pod kakršnimikoli okoliščinami. Ali je mar tako težko na to pot, ki je sicer res strma, ki zahteva kleni mož in je načinu in delu dosedanjega življenja posedincev nevarna? Ali res zato ne moremo in ne smemo na to pot, ker bi ti posedinci lahko umrli? Ali res moramo hoditi po starih poteh, pa četudi narod pri tem umira in slovenski narod umre? Ali so res zemeljske dobrine, Moč in oblast posedincev tako sveto, narod pa tako postranska stvar, da je preokret na pot odpovedi, omejitve in žrtvovanja prevelik in nemogoč!?

Krenimo čimprej iz starih poti na to ozko stezo, ki jo prepleta trnje in nebroj ostrih zaokretov, ki je strma, vendar vodi kvišku, k cilju!

Delajmo, dokler je še dan, dnevi postajajo namreč medlejši. Baš zadnji dogodki so pokazali, da so bili dnevi preteklega leta naše emigracije svetlejši, kot bodo morda bodoči! In to svetlobo, ki je prihajala iz črnih oblakov, ki stoje nad nami, smo brezskrbno preživljali v grehih preteklosti. To svetlobo smo izrabljali za medsebojna izigravanja; nismo in nismo hoteli, da bi ob njej prešli na ozko stezo. Zato pa bomo, ako bomo hoteli rešiti kar se rešiti da, morali morda v popolni temi na pot!

Kockarji, sešijte iz svojih krp naš plašč, skrbno ga sešijte! Popreje pa se zedinite in načrtno pristopite k delu! Sešijte ga skrbno vi, pa četudi ste opasani z mečem ali pastirsko palico! Sešijte ga skrbno, tako da bodo šivi čim manj vidni! Ko boste to dosegli, potem pride morda kdo, ki prekrije naš plašč z novim plaščem, sicer bodo vaše krpe spremenjene v prah in pepel, plašč pa dan morju sveta v poigravanje in končni pogin!

Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja

Če si taktično ogledamo prvo svetovno vojno, moramo ugotoviti, da je bil povsem slep, slučajen razvoj od vojne mas (množic) do vojne strojev.

Neizpodbitna resnica je, da postanejo mase tem manj pokretne, čim bolj se povečujejo, tako da preidejo končno v obrambno (defenzivno) stanje; na drugi strani pa postanejo stroji z večjo pokretnostjo nujno napadalna (ofenzivna) sila. Teh dejstev narodi v letih 1875-1914 niso jemali v obzir, ko pičili so puške in topove ter učili vojeke o "napadanju (ofenzivi) za vsako ceno". Ideja je sama po sebi zdrava, toda nedostajalo je sredstev, da bi se taka ofenziva tudi izvedla.

Poljski bankir Bloch je o taki vojni mas pisal: "Kakor je v preteklem polstoletju prešla družba iz poljedelske v industrijsko fazo, tako bi bilo potrebno menjati tudi vojno. Kaj so bili narodi pred 50 leti in kaj so sedaj? Včasih, ko še ni bilo brzojava, železnic in parobrodov, je bila vsaka država bolj ali manj homogena enota, ki je lastne potrebe v glavnem sama krila. Vse to je zdaj drugače. Iz leta v leto se povečuje odvisnost med državami glede na razne življenjske potrebe. V bodoči vojni bo zato prva naloga onemogočiti sovražniku, da se oskrbi z blagom, ki ga sam nima. Kajti vojak dames propada, raste pa gospodarstvenik. Zato bo bodoča vojna samomor". Isto je prerokoval o prvi svetovni vojni: "Začetkoma bo strašno klanje, toda do odločitve ne bo prišlo. Kajti namesto vojne, ki bi z nizom bitk privedla hitro do odločitve, bomo doživeli dolgo obdobje medsebojnih naporov za povečanje borbene sile. To bo velika vojna rovov. Nož bo postal vojaku prav toliko potreben kot puška. Vojna bo dobila značaj obsednih operacij. Zadnjo odločitev bo diktirala lakota. - Ako nimate nadmoči nad morjem, potem je bolje da sploh nimate ladij."

Čeprav je Bloch podal točno sliko bodoče vojne, so vojaški krogi vseh držav mislili drugače. Francozi so na primer predvidevali, da bo bodoča vojna kratka, polna hitrih pokretov v kateri bo manever igral glavno vlogo. Smatrali so, da mora biti vojna vojna ljudi a ne materijala. Topništvo bo

samo pomožno orožje z edino nalogo, da podpre pehoto. Vzor je bilo zato pokretno, čim hitreje strelajoče topništvo. Težkega topništva ni mnogo treba. Zapreke bodo igrale malo vlogo.

Premotrimo kakšen je bil rezultat, ko je vojna prišla.

Po nekoliko tednih premikalne vojne je "ofenziva za vsako ceno" prešla v defenzivo v blatnih rovih za bodečo žico. Tedaj so pričeli iskati način, kako priti do pokretne vojne. Poskušali so s topovskimi granatami, cele jate granat so pošiljali drug drugemu, vendar so napadi obtičali po začetnih uspehih običajno v kakem blatu ali pred kakimi zaprekami. Temu se bi čuditi: vsled silnega bombardiranja so bile vse komunikacije /železnice, ceste, mostovi itd./ razrušene, zemeljska površina pa je na obširnih prostorih skoro docela menjala lice. Za uspešnost ofenzive je potrebna na drugi strani - iznenadenje. Tega pa ni moglo biti, saj so bombardiranja trajala od 1-21 dni.

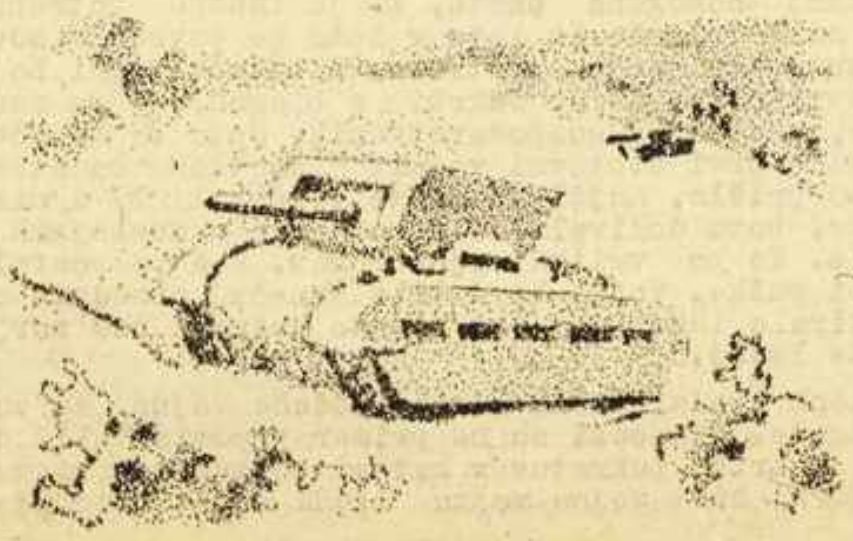
Če bi takrat na bili vodje operacij udarjeni s tradicionalno slepoto in bi problem reševali po zdravi pameti, bi morali uvideti, da se more doseči pokretno vojno le s tem, da se rove ignorira, posadke v rovih uniči, rove pa izravna z zemljo. Prvo nalogo bi mogli izvršiti z letalstvom, drugo s plini, tretjo pa s tanki.

Letalo še ni bilo dovršeno v taki meri, da bi bilo sposobno v masah prenašati vojaštvo preko rovov v sovražnikovo zaledje. Plin je bil sicer uspešno uporabljen: obrambno sredstvo - protiplinsko masko - pa so izumili takoj. Edino tank je bil tedaj v stanu izvršiti sebi pripadajočo nalogo.

Tank je bil prvič uporabljen v bitki na Sommi /september 1916/, drugič pa v bitki pri Cambrai /december 1917/. Navzlic temu, da ni bil uporabljen pravilno, je vendar napravil celo revolucijo v tedanji rovovski taktiki. S tankom so uspeli povečati pokretnost in brzino, ker je bila muskularna sila zamenjana z mehanično; povečana je bila varnost, ker je imel oklep; pojačana je bila ofenzivna moč, ker je nosil s seboj težko avtomatsko orožje, čigar posledica je bila tudi večja pokretnost pehote; končno je bila povečana uničujoča moč orožja, ker je odpadla skrb za popolnitev municije, ki jo je nosil v zadostni množini s seboj. Z drugo besedo je tank omogočil v danem momentu večji efekt orožja z manjšimi žrtvami. Zato je naravno, da je imel v teku prve svetovne vojne vsak skrbno pripravljen tankovski napad popolen uspeh.

Še večjo revolucijo je povzročilo letalo. V poletju /julij/ 1918 je bila skupina letal že pridejana tankovskemu korpusu, s katerim je sodelovala do konca vojne kot njegova dalekometna in kontrabatirajoča artilerija, kot izvidnica in kot napadalec na tedanja protitankovska sredstva.

Medtem ko se v francoski in angleški vojski preneha nadaljnji razvoj sodelovanja letala s suhozemno vojsko, zlasti s tanki, so šli Nemci dalje po razvojni poti. Rezultat razvoja je Stuka - taktika .

Odgovornost v demokraciji

(W.Steed "Občutek za odgovornost - neobhodni predpogoj za demokracijo)

Predstavniki Združenih narodov so 2. januarja 1942 izjavili, da so vstopili v vojno, da bi "ohranili življenje, svobodo, neodvisnost in svobodo veroizpovedi in da bi mogli ohraniti človečanska prava in pravico v svojih in tujih državah."

Če bi vprašali g. Churchilla kako si tolmači to deklaracijo, bi verjetno pomislil na boj za svobodo Anglije od leta 1215 dalje in dejal, da je angleška borba za svobodo v bistvu vedno bila vstaja proti nezadostni odgovornosti, ki so jo za svoja početja nosili angleški vladarji, ali njihovi svetovalci, ali bogati in mogočni sloji. Na vsaki stopnji tega boja so si pristaši svobode prilastili večji delež odgovornosti.

Čeprav britanska ustava ni pisana, je Angležem samo po sebi razumljiv pojem načela poverjeništva ali moralne odgovornosti za blagostanje naroda, ki leži na ramenih osebnosti na javnovplivnih in oblastvenih mestih. Kritiko in opozicijo proti vladi smatrajo za nekaj, brez česar javne svobode ne more biti, toda od kritikov in opozicije pričakujejo, da ne bodo nikoli pozabili da so tudi oni odgovorni pred ljudstvom in da se ne smejo pregrešiti z brezobzirnimi in samovoljnimi dejanji.

Da so Britanci prišli do teh naziranj so minula leta, pa tudi ne brez divjih revolucij. Toda so trenutki v življenju vsakega naroda, ko se mora boriti za svojo zavedno svobodo.

Eno je priboriti si svobodo s silo, toda nekaj drugega je očuvati in zaslužiti si svobodo. Svoboda se ne bo ohranila, če so izvrševanje oblasti pravica do kritike in pravica do opozicije razrešene odgovornosti. Ne bo se ohranila niti tedaj, kadar kdo misli, da ima vladar svojo pravico od Boga in da je država vzvišena nad funkcijami, ki jih je ljudstvo poverilo njenemu izvršnemu aparatu. Svoboda ne more cveteti pod nobeno obliko absolutizma. Imeti svobodo se pravi neprestano se udejstvovati v dinamični relativnosti življenja.

Iz razgovora s Clemenceau-jem l. 1918 se spomnim, kako se je pritoževal nad tem, da mu parlament ni zaupal in da mu je zato nasprotoval, ker je imel oblast, dočim je lord Lloyd George v Britaniji, ki je imel še večjo oblast, užival zaupanje in pomoč parlamenta. Toda ni pomislil na to, da je bil francoski parlamentarni sistem odraz nezaupanja "državi" in želja za kontrolo nad njeno absolutno močjo. Slučaj Britanije pa je prav nasproten, ker tu države ne smatrajo kot bitje vzvišeno nad narodom. Britanski narod namreč svoji vladi podeli izvršno oblast na zaupanje; če vlada tega zaupanja ne zasluži, to je da ne izvrši svoje naloge kakor bi morala, tedaj jo narod odstavi. Britansko ljudstvo izvoli parlament s pogojem, da bo podpiral in lajšal delo vlade, ki je sestavi stranka z večino v parlamentu, dočim od poslancev manjšinske stranke pričakuje da bodo kritizirali delo in nasprotovali vladi, zavedajoč se svoje odgovornosti napram ljudstvu. Britanski sistem je osnovan na zaupanju, francoski pa je bil osnovan na nezaupanju napram avtoritativni državi.

Vsak povprečni Britanec veruje, da je pravica nad kritiko in opozicijo če se izvaja v mejah zakona in je v skladu s skrbjo za dobrobit celega naroda, bistvena za politično svobodo, tako bistvena, da sta izražanje mišljenja in kritika svobodni tudi med vojno.

Razlogi za tako nenavaden in nelogičen sistem so težko razumljivi. Splošna govoreč, njihov namen je preprečiti, da se katerakoli stran dokoplje do absolutne moči, zagotoviti javno svobodo in zaščititi ljudstvo pred nasilnimi izbruhi občutkov in mišljenj ter zadovoljiti potrebi za politično strpnostjo med nasprotujočimi si mišljenji. Ta politična strpnost pa pomeni da ne more noben človek in nobena stranka vzeti monopola na politično resnico, da si nihče ne more lastiti pravice na absolutno premoč in da je za dobrobit vsega naroda najbolje, če s pregovori dopeže kompromis med ra[illegible]

mišljenji in idejami. V skladu s temi načeli vsakdo pričakuje, da vlada ne bo kazala nestrpnosti naproti svojim nasprotnikom, a da se bo opozicija brez sile in nemirov vdala volji večine naroda. Če se med večino in manjšino pojavijo ostre razlike, je parlament lahko razpuščen, in potem zavisi od volilcev, da z glasovanjem najdejo rešitev. JAVNO MNENJE JE EDINI RESNIČNI VIR DEMOKRATIČNE OBLASTI. Nobena britanska vlada ni dolgo ostala na oblasti proti mnenju javnosti. Tudi v tem je zavarovanje demokratične svobode.

Svoboda je zavarovana tudi s tem, da nepisani zakon zahteva, da poslanci sami sebe ne smatrajo zgolj za člane svoje stranke, ali za predstavnike onih volilcev, ki so zanje glasovali. Čim kandidat postane narodni poslanec, se od njega zahteva, da nepristransko predstavlja vse volilce svojega okraja in da deluje kakor njihov poverjenik. Prav zato je Spodnja zbornica nekaj več kot samo bojišče za nasprotujoče si stranke. Kadar se odloča o vprašanjih ki imajo največjo važnost za narod. Spodnja zbornica navadno nastopi kot narodni svet in deluje kot narodni poverjenik. Manjšina in večina sta obe v enaki meri dolžni pokoriti se tem običajem. Odgovornost za ves narod leži na obeh enako.

Vojna je končana, druga svetovna vojna. Svobodne ustanove in britanski sistem svobode, sistem ki je toleranten naproti opoziciji in ki ne trpi samovoljne neodgovornosti diktature in absolutizma, so vzdržali najtežjo preizkušnjo vse časov. Zmaga demokratskih zaveznikov je zato še bolj okrepila vero Britancev v svobodo demokracije in njeno odgovornost, vero v najdragocenejšo lastnino civiliziranega človeštva.

Hedoni

I.

Peli so zvočniki raz ceste in zastave z drogov plapolale, dvignil se kres je v srcih revolucije sedemindvajsetega marca... Solze potočil je starec...

"Ga vidite - kralja..."

"Živel kralj!"

Bučalo je morje, besneče neurje je butnilo val prek čeri... To je ugoda! In pretrgal se je zastor, razdvojena srca so kriknila:

"Ave imperator!"

Mogočni kot Cesar in Atila, Filip, Aleksander Veliki, kot Obilić in Kraljević Marko, stara pravda Matije Gubca in Kralja Matjaža - hura, na nož! ...

"Naj pekle pogrezne izdajalca!" je viknil neznani Cicero a zdaj:

"Alea iacta est!"

O, veliki dan nesreče - sreče naše... V objem, poljub, pozabi na preteklost!

Kam ste se skrili, da vas ne vidim? Ah, glejte jih, kako nosijo Kraljevo sliko ovito s trobojko...Zares ni razlike več? In včeraj si še dejal... Kaj si dejal? Čudno, pa danes... Kaj bi razmišljal! Vkup, uboga gmajna! Kriči, tuli, da te sliši ves svet, kak mrziš sovraga... Štirideset divizij na meji? Kaj praviš? Pohrustamo jih, na pogibel! I Švabu, Talijanu, naj pride še kdo! O, veliki petek... Zapoj.

"Ej, gospod, kaj klaverni se nam zdite. ?ar ste čuli? Sedemindvajseti marec!"

"Dve sveči sem prižgal. Doma smo s tem točo preganjali, veste..." je odvrnil vprašani.

"Mar ste iz Študenca ušli?" se je zasmejal na široko moj sosed. "Kralj je prevzel oblast!"

"Da, dve sveči sem prižgal... Pa srečno!" je privzdignil čudak svoj klobuk in odšel...

"Vidiš ga, zlodja. Izdajalec, kali?" in vrgel je kamen za njim...

"Pusti, čuj, muzika svira... Dvigni zastavo, naprej!"

(nadaljevanje na str.?)

ZVEČER

Zvečer, ko mrak zagrne zasnežene gore
in nepopir zapušča svojo luknjo,
zapojem in ubiram lutnjo
in pesem vre čez ustne moje.

Otožni spev pošiljam skozi mrak
v domače kraje in planjave,
kjer sem prebil noči sanjave,
ko s pesmijo sem spremljal Tvoj korak.

Počakaj, draga. Spet prišel bo čas,
ko bosta sklenjeni levica in desnica,
ko pramen Tvojih las mi bode božal lica
in bova skupaj gledala večerni kras.

O, ČUJ!

O, čuj! Si slišal ta vzdih?
Si slišal: spev škrjančka v jasnini?
Si čul doneti zvon nekje v dolini?
O, čuj ga, sladki, tihotajni vzdih!

Si čul? Kot da bi mati zajokala,
ker so ji sina vzeli in na križ pribili!
Si čul? Kot da dekle bi vzdihovala,
ker so ji fanta v krvi utopili!

O, čuj ta klic, ta skriti klic pomladi! -
In če bi stokrat si mašil ušesa,
bi čul, kak kličejo me polja, skalni skladi;
in če bi kamen v prsih bil mi,
ob klicu tem bi vztrepetal kot ptiče sredi lesa!

Kliči me, kliči! Zemlja moja rodna!
Saj komaj čakam, da se dvignem k Tebi;
saj hrepenim, da vidim Tvoja polja plodna,
planine snežne, reke, cerkve, holme, -
saj komaj čakam, truden, da - počijem v Tebi!

II.

"Kam"

"Domov! Saj vojne je konec!"

"Posrečen patron! Evo ti pot!" In počil je strel vojaku v uho...

Prestrašen sem stal sredi gozda. Kam naj sedaj? Končam naj na zemlji domači?... In tamkaj kadi se še puška...

"Ej, brate, odakle?"

"Edinico iščem, predati se nočem..."

"Prolazi i traži!"

Zavil sem na stezo. Nad mano je švignila "Štuka"...

Iz sivosvinčenega neba je rosilo in sneg se je mešal z dežjem... Zavelo je hladna in rezko, da sem zavihal ovratnik. Tujec... Berač... Prostovoljec... Brez misli so otrpli možgani. Želodec ni čutil potrebe... Mehanično so delali udi.

"Dobrovoljac, jeli? Znam te ja! Diži ruke!"

Kaj bi se upiral! Saj je vseeno. Pre menoj se je postavil civil z bombo v eni in pištolo v drugi roki. Zakon...

"Suti" je ukazal. "Napred!"

Prišla sva na cesto, polno kamionov. Nekdo mi je pljunil v obraz... Zavidanja vreden človek. Nedvomno iz dobre družine... Potem so me vrgli v kamion in pred zid...

Devetdeset jih je stalo tako... Tri ure pred nabitimi puškami, a na vsak četrt ure je padla komanda:

"Gotovs! Nišani! ..."

Ogorek za ogorkom je padal na tla... V grlu te je stisnilo. Sekunde so tekle in kri le izginila iz obraza... Zastisnil si oči in čakal...

Divje je zalanil krohot iz ust teh krvnikov, pobešenih pušk so nas gledali bratci... Prokleti!

"Gotovs! Nišani..."

"Naj strelja, hudič!!! Saj se mi blede!" je kriknil jim sosed in strgal si srajco raz prsa... Le cinično smeh je zaoril...

Iz vrste je stopil njih vodja:

"Pojdite! Heil Hitler!"

Komedija, cirkusa vredna. In mi smo odšli brez besede... Le eden od nas je pripomnil:

"Pa srečno še hodi - je dejal Janez Krpanu, minister Gregor pa nič..."

Humor obupanca, k vragu...!

III.

"Študente?"

"Študent!"

"Bologna..."

"Siena..."

In spet sem jim služil za žogo. Za žico so stali ribeli....

"Joj, mama!" je kriknil otrok, ko smo prečkali ceste za vlak. "Saj sem nedolžen..."

Ulil se je dež in v vagone je pljusnila voda...

"Avanti! Andiamo!"

Potegnil je vlak skozi plakajočo Ljubljano. Za slavo kulture tisočletnega Rima...

Slonel sem na vratih živinskega vagona. Čez roč le zaklepala plomba... Iz kota je vzdihoval oče peterih otrok.

Vlak se je ustavil, nato počasi zletel na postajo. Borovnica... Zamolklo je nekje tolkel flak.

"Z onega griča, glej, raketa..."

"Rdeča..."

Izza zamrežene line smo zrli v noč. Kaj nam mar! Pod nami počiva dolina in brleče luči naznačujejo pot po vasi. Tam spijo ljudje... V posteljah, po dobri večerji... Otipal sem kruhovo skorjo v suknji... Oh, ja... Sedaj bi že ležal doma in prijetno

bi padale kupije deževne na šipe.

Potegnil je vlak mimo Verdu... Rakete so izginile, le flak je še tolkel v hosto.

"V Bologno je rekel... Hm, ker sem študent? Saj študentje nismo imeli nikoli še prednosti. Skrbijo za našo inteligenco... Samo v bem svinjskem..."

"Zahteval bom potne stroške nazaj!"

"Udari s pestjo po mizi!"

"Tako je!"

"Vi se smejete, a jaz imam družino..." se je oglasilo iz kota.

"Naj se obesimo, kali? Pa protestirajmo, no..." pravi odgovor in zastane beseda...

"Juriš, hura!..."

V hipu smo se vrgli na tla, nad nami je siknil rafal... Drugi in tretji, deseti; krogle so trgale steno na levi, prodirale sterho in vrtale les, dumdumke so sikale v prazno, z grozo smo čakali smrtni zadetek...

"Vrago, poženi, kaj kakaš! Prokleta počasnost..." A vlak se je ustavil in čakal na progi...

"Ne streljaj, budalo!" je siknil kraj mene prijatelj. Iz gozda se je čulo vpitje:

"Tovariši, mi smo! Pridite k nam!"

"Hudičo go vzen..." je šepnil prijatelj. "Presneto zabavno."

Tišina... Kot bi nam strgali oropali glas...

Kje so pa Lahi - junaki?! Kaj so otrpli od strahu?... Oni v gozdu pa:

"Tovariši! Hitro, če ne pa jurišamo!"

Hsenkrat zaŭujemo glasove pod nami.

"Stoi attento... vengono... i partigiani..."

"Hudiča!" zakolne moj sosed. "Si čul? Italijani so pod vagonom... Zdaj je po nas! Oni gor, partizani dol!..."

In zapela je strojnica izpod vagona... Hip za tem se je zabliskalo in počilo, da se je stresel železniški voz kot škatlja iz lepenke...

"Bomba!"

"Lepa stvar..."

"Ni Bog nas ne reši iz tega sosa...!"

Potem spet vse tiho...

"Hej, tovariši, odprite!" Nekdo je udaril po sosednjem vagonu.

Mrzlo nas je stresło. Partizani? Ob vlaku? Kako? Na kak način? In Italijani?

"Odprite!"

Nihče ni odgovoril...

Čakamo...

Tresk s puškinim kopitom in plomba je odletela z vrat...

"Hitro, bežite!" krikne partizan v vagon.

Še ne premakne se nobeden...

"Ven, če ne streljam!"

Potem spet čujemo:

"Štejem do tri, če ne vržem bombo..."

Nič...

"Odklopili bomo zavore, pa spustili vse skupaj k hudiču na borovniški most. Ena... dve - "

Zunaj je postalo živahno, nekaj časa kolovratilo, nato pa trije žvižgi zaporedi in - Lahi so planili v hosto...

"Alto la! Chi va la?" Rafal... Nič...

Pa spet:

"Alto la!" Rafal... Nič... Partizani so izginili... Tristo iz transporta jih je ušlo...

Zjutraj so nas Lahi pretepli.

"Tudi vi bi ušli, če bi vam odprli vagone! Ribelli!"

... stolpa je zevala strojnica. Razprto nje žrelo je zrlo v nas...

Vstalo se mi je v glavi in črna koprena mi je zastrla oči. Naslonil sem se na barako, počasi so mi klecnila kolena in sedel sem na tla. Ob meni je počivala vrsta izsušenih, bledih postav, razmršenih las in globokih, skoraj steklenelih oči, ki so buljile v žico pod stolpom, kot v neverjetno čudo, dvigajočo se iz zemlje, gradečo nam pot v tisti daljni, iluzorni svet, ki se je zdel vse bolj ničen, nedosegljiv in osovražen, da bi ne dal zanj piškavega oreha, kaj šele, da bi se v njem trudil, ubijal in stvarjal... Za koga? Za sebe, a dvig in mogočnost njegovo, za čast in proslavo imena? Ah, ne, tu tule je stvarnost, ki reže v dušo in voljo zamira, ki vabi v peklo, ne verujoč več nikomur, predano, nikdar več ne pade v pozabo... O, Bog, zakaj ne udariš po silah peklenskih, ki se vlečejo v tla in grebejo živce, da bi nesvestno zašel v norost in zgrabil stražarja na stolpu, da bi brizgnila kri mu iz klete butice in zavezal mu jezik sladni, ki verje mu svet... Daj nam to silo, da v obupu vzdržimo do kraja to božjo preizkušnjo, saj jasno nebo je nad nami razpeto, škrjanček prepeva v sinjih višavah in vendar ne seje, ne žanje, pa lahko živi, a mi, ki smo sejali, zdaj žanjemo hvalo... Vzdržati, vzdržati, naj pride karkoli... Zaupamo...

Ob pregraji v kuhinjo čakajo sence. Nemo zabodeno zrejo na mizo, kjer čakajo zelje in čakajo, pazijo, kam vržen je storž...

Odprejo opoldne zamrežena vrata, ob kotlu je kotel kosila - zelenkaste vode... Navali druhal onemogla in vrže se v blato pod mizo, hlastajoč zelenjadne odpadke in storže, surove in blatne, kaj drugo, saj to je življenje in smisel življenja... Dajte nam jesti, dajte nam... Glejte, kak išče v smetišču olupke, prešičevo hrano, da ne pogine obupani ljud... Ob delavcu kmet, obrtnik in uradnik, študent in nekdanji petičnik, vse bulji v kotle prekuhane vode...

"Vsaj pet makaronov zajemi..."

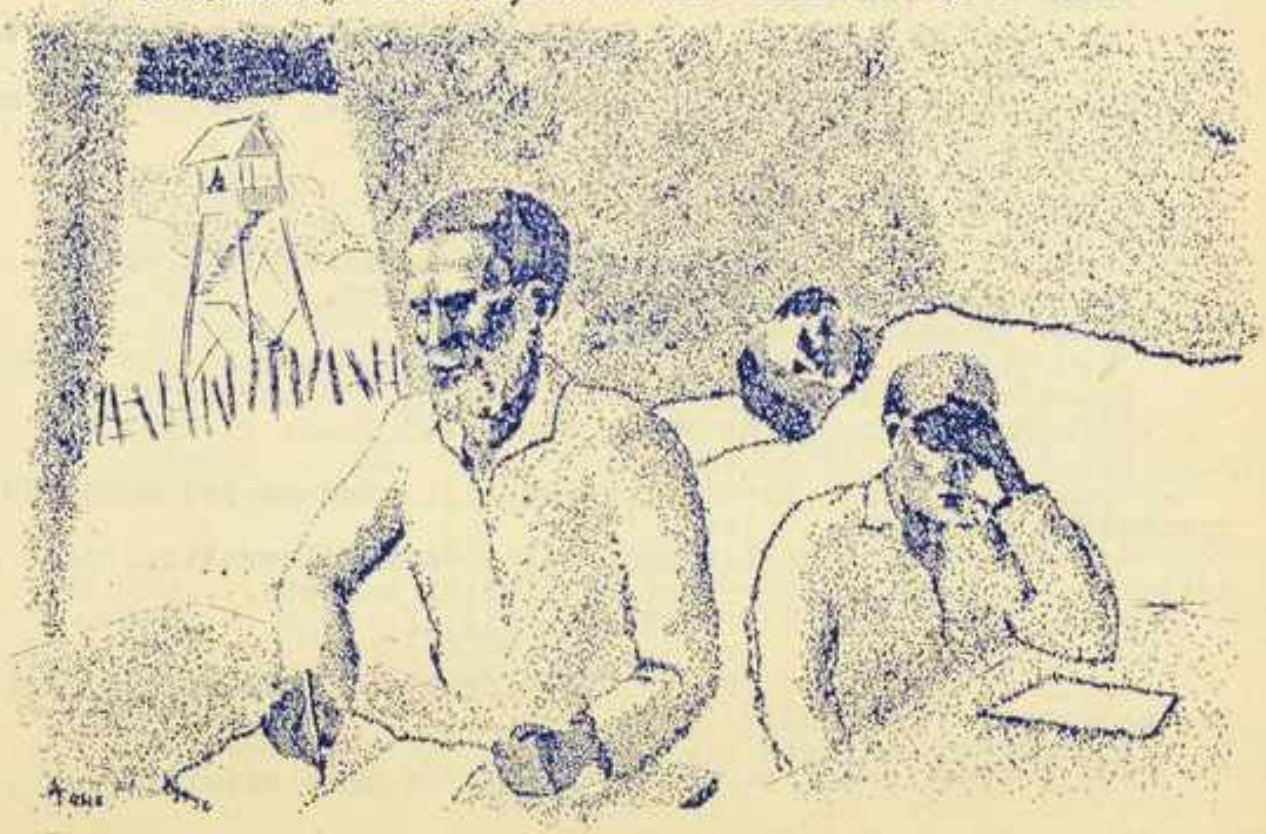
"Ali lahko obližem?"...

Cigaretni ogorek je vrgel prezirno v menažo polizani Lah, našobil je ustne in rekel:

"Še tega ne bi dal! Za vas je predobro!"

In stresle so se ustne pokorjene mase, kdaj je že ponos izginil!... O, Bog!

V internaciji devetnajststodvainštiridesetega leta...

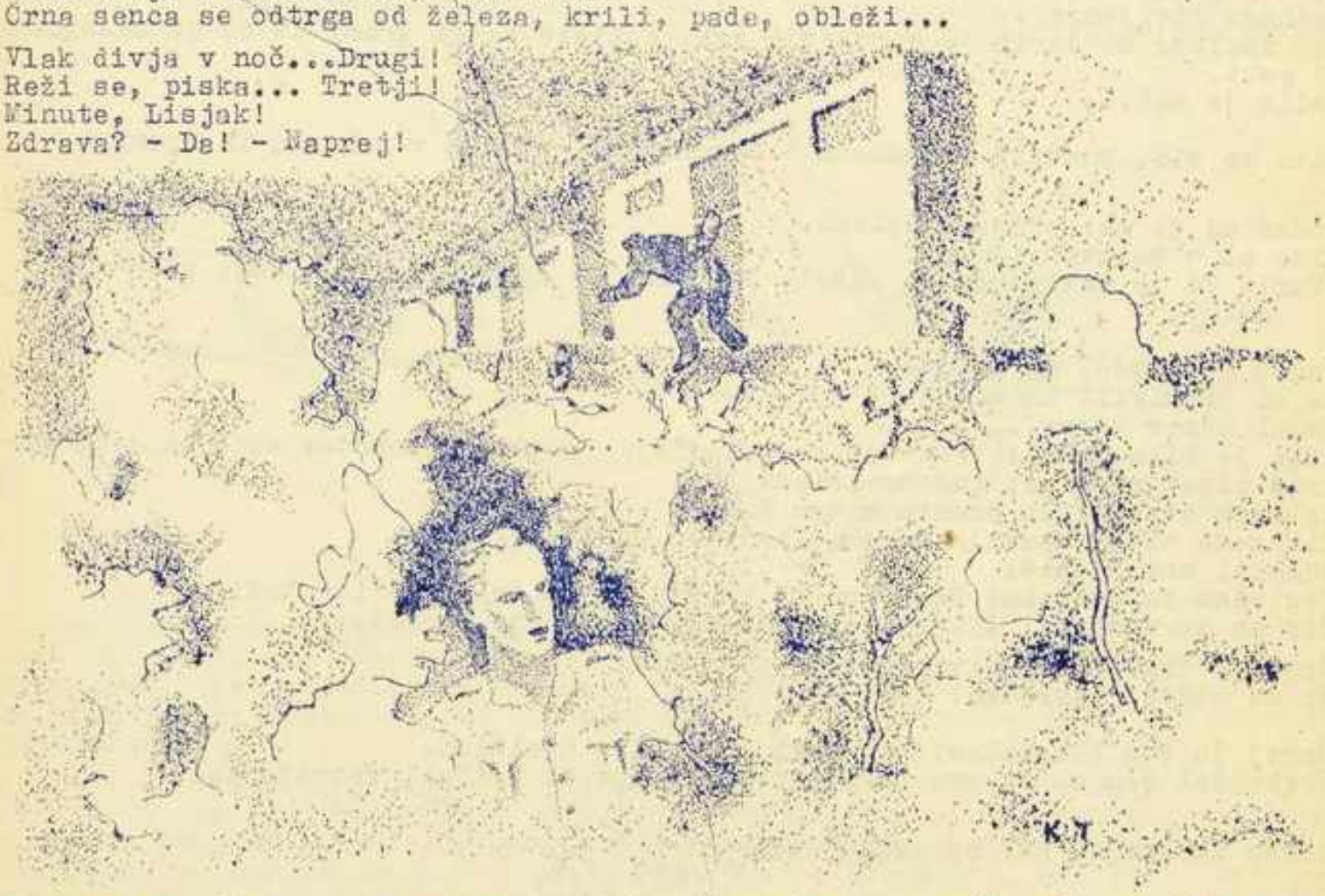

Razmišljanja

Ondan mi je čas podaril prgišče spominov.
Prepleteni so med seboj, kot pšenični lasje dekleta s polja.

...in smo mobali na pot. Prek slovenskih gora smo jim nesli srca, voljo in moč. Mrko so nas gledali. Sramovali smo se jih. Nato so zatrli v sebi čast in nas predali...

V smrt, v smrt, v smrt...
Kolesa pojo. Mišice se nabrekajo, železo popušča.
Tunel. Gozdovi. Prepad ob progi...
V smrt, v smrt...
Kolesa pojo. Srce trepeče. Zbogom, fantje!
Mesec izza oblakov. Težke sence. Voda ob progi.
V smrt...
Kolesa pojo. Prav: za svobodo v smrt! Pozdravi mater! Ti skačeš prvi - iščeš v levo, ti tretji - iščeš v desno. Čakam vaju. Vesta, kako lisjak laja!
Zbogom bratje!
Vlak divja v noč. Piska, reži se...
Črna senca se odtrga od železa, krili, pade, obleži...
Vlak divja v noč...Drugi!
Reži se, piska... Tretji!
Minute, Lisjak!
Zdrava? - Da! - Naprej!

Onstran mejnika so se ustavili: "Tiho, domovina, ne joči, mi ne jočemo..."
In so v srcih zajokali.

Šli so kot garjev pes. Hodili so po gnoju in blatu. Svetle poti so bile prazne.

Do tu. Potem spomin izgine... Tema je. Kepa mastne ilovice. - In spomin se zopet porodi: vsi trije jedo, jedo, jedo...

Temno zelena dolina, smrekov gozd, modre gore, rože, nebo... Kamor se je ozrlo oko - vse je vabilo, vabilo...Kakor vabi dekle, ki bi rada mati postala. Vabi s kretnjami, z ustnami, išče z očmi... In so padli na zemljo, se vsesali vanjo, vtopili in s solzami blagoslavljali - rodno zemljo slovensko-izven meja!

Visoko v gorah, nad planšarji, so počili. Dišeče seno za potepuha ali morilca. Koča. Drva in dračje.
Nad planšno, nad zvonci, nad sladkim vonjem po mleku in dekletu, nad kletvinami, molitvami in pasjim laježem...
Zmračilo se je enkrat, dvakrat!
Pesem, malo zategnjena, žalosti polna, se je kot megla razlezla nad zemljo, trepetala, se spojila z vetrom, božala kotanje, skale, drevesa, se vlezla v razpoke, in navzdol, navzdol do planšarjev, do planšaric, do žena, do deklet... In vse je prisluhnilo, obstalo.

V krilu senc in večera je krenila dekle navzgor, trgala drobne cvete, poslušala, grizla drobne cvete, poljubljala drobne cvete, jih metala po poti in prisluškovala. Do staje tako, k vodnjaku, pod napušč, na vrata. Naslonila se je na podboj...
Njen lik se je odražal na večernem nebu.
A pesem je podrhtevala znova in risala v duši. Nosila je ljubezen v dar...

Nebo je bilo rdeče in modro hkrati; krvavo. In z domače strani je zadrhtelo, strepetalo je, se zvilo v krčih in umirajoč zapelo pesem odpuščanja...
Pesmi, polni ljubezni, polni odpuščanja sta se združili, zlili v soglasje večnega življenja...
Lik dekleta na durih je spreletel srh, zaplale so ji grudi in se ji razširili roki.
Padla je noč...

Nato so šli, pustili Slovencem - izven meja - pesem v zahvalo in spomin!

Ondan mi je sel prinesel pismo.
Piše mi - Domovina!
"Umrla Ti je mati, ker si odšel. Domovina bo živela, zakaj odšel si!"

Ondan sem odšel na polje.
Da bi premislil in našel.
Legel sem v travo...
Nebo je bilo modro; brez oblaka. Zatišje. Ravnina, dokoder seže oko; in onkraj zopet ravnina; rumeno-zelena pot.
Ugledam starca. Ob hrastu - tam daleč.
Tik mene vlači mravlja tovor. Vlači in počiva...
Odmolil sem očenaš.
Pogledam za starcem; še vedno ob hrastu - tam daleč. Ali - hodi!
Čas se je ustavil! Ali pa leze počasi, neskončno počasi...
Mravlja tik mene počiva. Tovor je težak!
Mi se nekdaj povrnemo!

Nocoj je Bog blagoslavljal, zemlja je pela hvalnico.
Prekrižal sem se za vse naše; in - najraje bi kričal: vztrajajte!

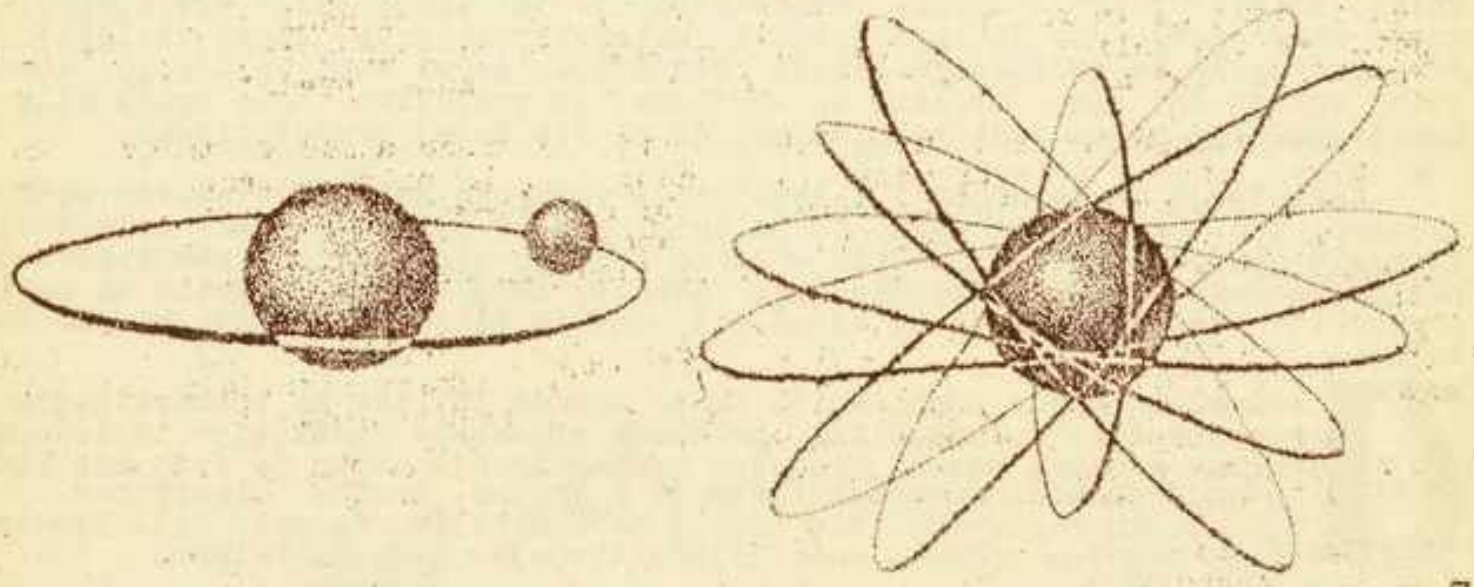
Jočem in smejem se; od trpke sreče!

ATOM in njegova energija

Zamislimo si najmanjšo stvar, ki si jo lahko predstavljamo ter jo delimo z dvema biljonoma. To nas (pogoči približno predstavo velikosti atoma, najmanjšega delca, iz katerih je sestavljena materija. Sestoji se iz skoraj nepredstavljivo majhnih delov elektrike z negativnim nabojem, pozitivnim nabojem in iz nevtralnih delov.

Vsak atom je kakor naš sončni sistem v najmanjši miniaturi. V središču je sonce, jedro. Okoli njega se vrtijo planeti, imenovani elektroni. Ti se vrtijo okoli jedra več biljonkrat hitreje od naše zemlje. Jedro je sestavljeno iz konglomerata posameznih delcev dveh vrst, protonov in neutronov. Protoni so pozitivno nabiti, neutroni so neutralni. Elektroni so negativno nabiti. Ta atomski sončni sistem pa ni ne razletel, če ne bi bilo sile, ki bi ga vezala. Ta sila izhaja iz privlačevanja enega ali več protonov v jedru z elektronskimi planeti atoma, ki so negativno nabiti.(elektroni). Za vezavo takega majhnega atomskega sistema je potrebna silna energija. Sproščenje te energije pomeni konec atomskega sveta. Kadar je eden ali več protonov iz kakršnegakoli vzroka loči od jedra, postane vsa tista sila, ki jih je vezala z njim, odvišna. Pojavi se kot energija in to v obliki toplote. Razdelitev celotnega jedra, sprožati seveda veliko več energije. Če moremo razbiti neko število atomskih jeder istočasno, dosežemo ogromne sprostitve energije. In to je tisto, kar dela atomske bombe. To je pravi sodni dan v atomskem svetu.

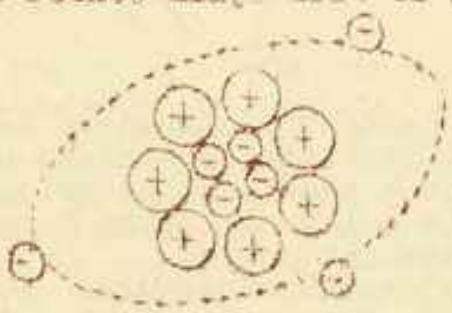

Z

Temperature več miljonov stopinj se razvijejo. Pritiski, ki nastanejo pri tem, so visoko nad dosedej znanimi najmočnejšimi reakcijami. Reakcija ni odvisna od nobenega kemičnega elementa za izgorevanje. Vzdržuje se sama od sebe. Razbijalno razdiranje se nadaljuje do razdejanja vsega atomskega sončnega sistema.

Ni nobenega vira energije, ki bi se dal temu primerjati. Gram antracita ki izgori pod najugodnejšimi pogoji, lahko da 8 velikih kalorij toplotne energije (velika kalorija je množina toplote, ki je potrebna, da se segreje 1 kg vode za eno stopinjo Celzija). Einstein je izračunal, da lahko znaša energija, ki je zbrana v atomih enega grama kake mase, do 21.000.000.000 velikih kalorij. Energija navadnih eksplozij, tudi takih kot težkih in 10 tonskih bomb, izhaja iz razbitja molekul mase, v kateri se atomi vežejo, ne da bi se pri tem spremenilo bistvo atoma. Je to pravzaprav neke vrste izgorevanja, pospešeno tako, da se zgodi v delcu sekunde. Energija se je sprostila v vročini, svetlobi in eksplozivni moči.

Kaj se torej dogaja z eksplodiranimi delci in tako se lahko povzroči "sončni dan" v atomskem svetu? To eksplozija je namreč tako hitra - zgodi se v samo 1/1 000 000 sekund - da je težko izslediti podrobnosti reakcije. Še težje je povzročiti to "katastrofo", ker atomi med seboj niso tesno povezani. Razbitje razdrobitev kakega atoma v molekuli ali delu predmeta je isto, pravi Einstein, kot poizkušati streljati race v temni noči na predelu, kjer so race redke. Milijonkrat bi zgrešili za en sam zadetek.

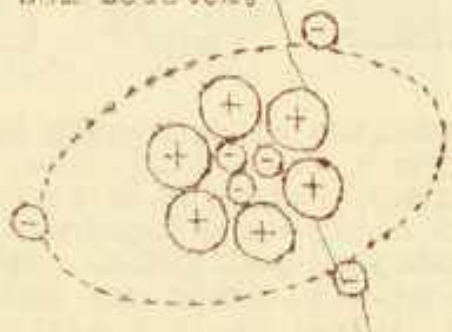

Diagrama 3 in 4 kažeta jedrni ustroj dveh izotop. Zaradi enostavnosti smo izbrali kovinoli j. Ta ima dve izotopi. Eno s šestimi protoni in drugo s sedmimi, a v obeh slučajih z dovoljnim številom vezanih elektronov, da se ustavi električni naboj plus 3. Približno na enak način je U-235 eden treh izotopov kovine urana. Izotope kake prvine so kemijsko nerazločljive in v naravi običajno pomešane. Razlikujejo se le po atomskih težah ter v takih fizičnih svojstvih, kot sta zamrzlišče in vrelišče.

Sestavni deli atomskega sveta so redki in daleč narazen. Podobno kot naš sončni sistem, je atom sestavljen večinoma iz prostora. Atomsko sonce zavzame le eno milijonsko biljonsko atomskega sončnega sistema.

Vsevno opažamo atomske eksplozije, toda le od daleč, tako daleč, da ne moremo spoznati njih karakteristike. Sončna vročina in svetloba ter mnogi žarki, ki jih pošilja okrog, so rezultat takih eksplozij - eksplozij, ki gredo mnogo dalje kot do same ločitve molekularnih grup. Atomi se ločijo eden od drugega in razpadanje gre še celo dalje. Atomi sami se lomijo. Neverjetno velika količina vročine in svetlobe je posledica tega. Druge sile se sproščajo, med njimi tudi tako močne, da si jih komaj predstavljamo.

Razpadanje enega atoma v laboratoriju povzroče nered v atomovem sončnem sistemu, toda ne v sobi sami. To pa zato, ker bi bila potrebna cela veriga atomskih svetov - veliko število - da bi s svojo eksplozijo izenačila detonacijo petarde. Toda že kombinacija atomov, malo večja od graha bi mogla povzročiti strašno razdejanje vsled biljonov in biljonov atomov, ki jih vsebuje.

Ustvariti takšno kombinacijo in pa ugodne prilike za bombardiranje te kombinacije, so prvobitni problemi atomskega razbijalca in izdelovalcev atomske bombe. Slučajno bombardiranje atoma je isto kot obmetavanje električnega ventilatorja z grahom. Brzina elektronov na njih potih napravlja atom skoraj neprodirljiv. Še celo več. Elektroni se uspešno upirajo tudi najpozitivnejše nabitim delcem.

Neutron nima električnih nabojev. Se pa brez pomoči ne more gibati. Ker nima naboja, znanstveniki, ki žele prodreti v dobro branjen atomski svet, ne morejo zavrteti neutrona samega v svojih orjaških napravah za razbijanje atomov ali v atomski bombi.

Da dajo neutronu gibalno silo, se znanstveniki poslužujejo težkega vodikovega atoma, ki vsebuje jedro, v katerem sta združena proton in neutron. Težki vodikov atom zaženejo v magnetično polje ciklotrona. Ko težki vodikov atom zadene cilj - uranov atom, ki ga je treba razbiti - se vodikovo jedro razkolje in neutron prodre v uranov atom.

Ničesar ni bistveno tajinstvenega pri razbitju atoma. Ko je bila dognana narava sestave atoma, je bilo treba najti le najboljše vrste kladiva.

Rutherford je to storil leta 1919 z alfa-delci, ki so sami jedra vodikovih atomov in jih prosti radio-aktivnih prvin sami izstreljujejo. Tako radij in uran. Hahn in Strassmann sta leta 1938 razbila jedro uranivega atoma v dva dela. Joliot in Irena Curie - Joliot sta v Franciji našla drugo kladivo

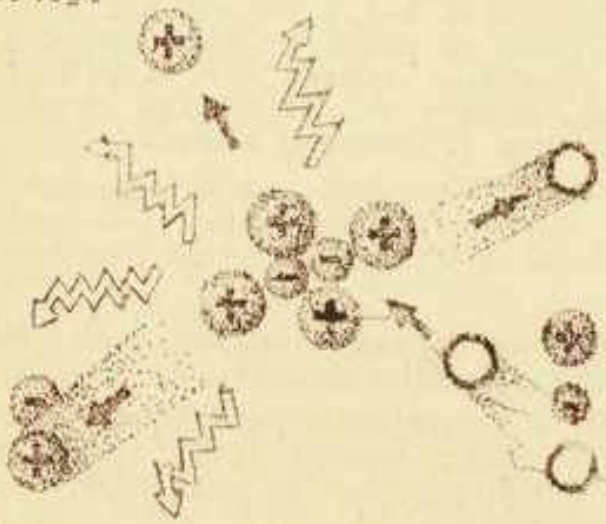
v .eutronu, ki je proton in elektro., ki sta tako trdno zlita, da učinkujeta k t en edini delec brez kakršnegakli električnega naboja. Urey in Lewis, v Združenih državah, sta odkrila ?j drugega v diplonu ali deuteronu, jedru težkega vodika, ki se nahaja v razmerju enega proti 4000 delom navadnega vodika in se kombinira s kisikom v "težko vodo". Atom je bil razbit, ienajti je bilo tr ba način, kako razbiti neko število jedra istočasno, kako ustvariti "verižno reakcijo", pri kateri bi razkol enega jedra deloval kot razbijalec za druge, blizu njega. To je problem, ki s.. ga sedaj uspešno rešili britanski in ameriški učenjaki.

Ako se rabijo protoni ali deuteroni za razbijanje atomov, se jih potrebuje ogromna množina. K jr/cilj proti kateremu so namenjeni, je silno majhen in malo jih bo, ki ga bodo dosegli. Izstrelijujejo jih s hitrostjo, ki se približuje hitrosti svetlobe, z mehanizmom, ki ga imenujejo ciklotroni. Ti so velik. in mnogoddlni. Največji obstoječi tehta 250 ton, toda dr. E. O . Lawrence, ki je pripravo iznašel, je že napravil načrt za 4900 tonski ciklotron. Deuteroni iz tega ciklotrona bodo izstrelijeni na tarčo z energijo več kot 175,000.000 volt/v. Ta ogromna hitrost je potrebna, kadar se uporabljajo protoni ali deuteroni, ker so pozitivno nabiti. Isti naboj imajo tudi jedra in pozitivni naboji odbijajo drug drugega. Velike hitrosti so potrebne za premaganje odboja.

Neutron je v neki meri pripravnejši izstrelek. Ker ni električno nabit, ga jedro ne odbija. Toda iz istega vzroka se njegova brzina ne da električno kontrolirati ali pospeševati. Izvrže ga atom /bodisi atom radioaktivnega elementa, bodisi atom, ki je sam izpostavljen bombardiranju s protoni ali deuteroni/ in neutron se giblje z lastno brzino.

Tu smo prišli do težave - brzina je lahko napačna. Kajti če hoče neutron razbiti jedro na kosce, ga mora udariti z ravno pravilno brzino. Ako se giblje prepočasi ali prepočasi, ne bo uspel. Skoraj vsi atomi, ki izstrelijujejo nevtrone, delajo to z napačno brzino. Berilij n. pr., če ga bombardirate, razpošilja mnogo neutronov in če bi se gibali s pravilno brzino, bi čudovito služili za razbijanje jeder bližnjih atomov berilija ter tako sprožili "verižno reakcijo", ki je potrebna za sprostitev res velikih množin energije. Toda neutroni berilija se ne gibljejo s pravilno brzino in nič jih v to ne prisili.

Je pravzaprav samo ena tvarina, ki izstreljuje neutrone s pravilno brzino, da povzroči verižno reakcijo. To je U-235. To je posebna oblika prvine urana, z 235-krat večjo atomsko težo od vodikove. U-235 je relativno redka vrsta urana in ker je še hujše, vedno ga najdemo skoraj nerazrešljivo povezanega z navadnim uranom, ki pa ne deluje. Je torej zvrst, ki se imenuje i - zotop.

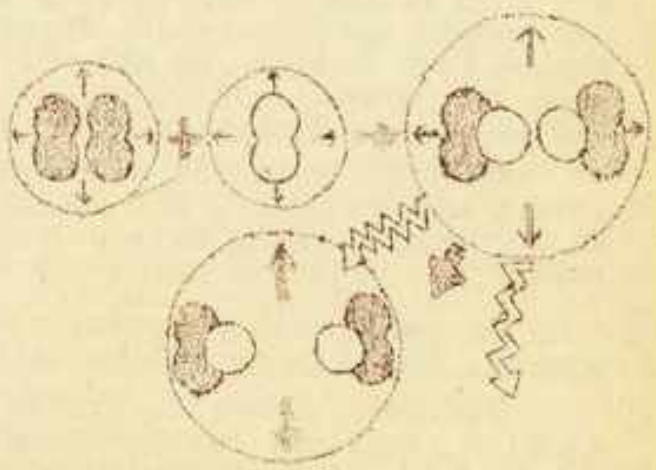

Diagrama 5 in 6 prikazujeta nasprotje eksplozij vrst atomske bombe z navadnimi kemičnimi eksplozijami. V prvem slučaju razbije jedro bombardirajoči neutron in sile, ki so vezale jedro se delno sproste, oddajajoč proton in neutron ter formacijo novega atoma nižje prv.. [illegible] združujeta se dve molekuli vodika kemično vežeta z eno kisikovo ter tvorijo dve molekuli vodne pare. V procesu se sprošča toplota ter povzroči manjše eksplozije. Ni pa nikakih sprememb v atomski zgradbi.

Navadno so mislili, da je lastnost, ki je določala značaj keke prvine, njen atomska teža. Toda v teh sedobnih fizikov naključja šele tisto, kar ozn čuje kako prvino, ni nje a atomska teža, pač pa pozitivni električni na- boj, na njenem jedru - to i , nravzaprav, število protonov, ki nadkriljujejo broj elektronov v jedru.

Uran je precej zamotana prvina in bo to točko lažje razjasnivi s tem, kar je poprej zapisano. Navadni atom litija ima v svojem jedru 7 protonov in 4 nevtrone, kar pušča električni naboj v višini plus 3. Obstoje pa tudi manj navaden atom, ki ima v svojem jedru 6 protonov in 3 nevtrone, kar tudi daje električni naboj plus 3. Ta dva atoma sta kemijsko neločljiva drug od drugega, čeprav sta njuni atomski teži različni. V naravi ju najdemo neraz ve zljivo pomešana, s povprečno atomsko težo 6'94 - ki kaže, da je težji izotop navadnejši.

Litij ima samo dve zotopi. Uran ima tri, z atomskimi težami 239, 235 in 234. U-238 je daleko najnavadnejši. Kemijsko je neraz ločljiv od redkejših obeh izotop in v naravi je pomešan z njima. Najde se približno le en atom U-235 proti 1000 atomom U-238.

Vse izotope je skrajno težko razločiti. Težki vodik, ki je izotop vodika, so izdelovali z razpeitvijo vodika skozi membrane, s njegovo zmes, težko vodo, s tem, da so elektrolizirali navadno vodo. Toda potrebni so bili mesci dela in ogromne množine vode in sile, da se dobi nekaj galonov težke vode.

Britenski in ameriški učenjaki so nekako uspeli razrešiti tudi to problem. Bili so v stanju izvleči redki U-235, ki edini oddaja svoje nevtrone s pravilno brzino.

U-235 ima 92 pozitivno nabitih delcev v svojem jedru, ki odbijajo vsak tuj proton, ki skuša stopiti njegov svet. 92 elektronskih planetov se suče okrog njega in ti sateliti odbijajo vse negativne tujce.

Vzrok, da uporabljajo znanstveniki U-235, je ta, da postane eden od atomov v uranu nestabilen, ko se njegova teža poveča za nevtron, ki je bil vanj ustreljen. Enako se dogaja s plutonijem, umetnim kemičnim elementom, ki ga je ustvarila znanost, da si tako dobila nad - atomski vir energije, ki ima atomsko težo 239, največjo ki obstoja.

Ko je navnotežje njegovega sistema porušeno po nevtronu, se U-235 ali pa plutonij razkolje v skoraj dva enaka dela.

Čim težji je atom, tem večja je energija, ki ga veže skupaj. Ko se uranov atom razkolje na dva dela in se oblikujeta dva lažja atoma, zahtevata ta dva skupaj manj energije, da ostaneta cela, kot pa atom, iz katerega sta nastala. Kar ostane, se sprosti v obliki previšne energije - eksplodira. V njegovem območju je efekt zelo razdiralen. Dokler se razpadanje atomskega sistema ne razširi na sličnе sisteme, ni opazno človeškemu očesu.

Ko hitro potujoči nevtroni zadenejo enega od U-235, se v naravnem redu stvari nič ne zgodi. Pri velikih hitrostih so U-235 imuni. Ako pa se nevtronu nekoliko zmanjša hitrost, se atom razkolje. Ko letijo nevtroni skozi zrak prodrejo z največjo lahkoto v U-235.

Za povzročitev uspešne verižne reakcije so morali učenjaki tako urediti stvari, da se je vr gleva hitrost nevtronov nekoliko zmanjšala.

Nevtrone je mogoče uravnati da tečejo s zmrznjenim parafinom. Vodikovi atomi v parafinu, približno iste teže kot nevtroni vender aktivni, praktično zaustavijo nevtrone na njihovih poteh - približno kot je biljardno kroglo mogoče zaustaviti s tem, da jo zadeneno z drugo.

Nevtroni se izstrelijo na U-235, čemur sledi verižna reakcija. Iz eksplozije, ki raztrga uranov atom na dvoje, pridejo tudi gamma žarki - silna izžarevanja, ki vsesih raztrgajo elektrone od atomov in jih drugače pretresajo, ustvarjajoč nadaljnje letеče delce in kosce. Vrši se verižna reakcija, vršeča se naprej po tropih nevtronov, sproščenih iz vsakega razkla ega atoma. Odbiti nazaj in naprej, se nevtroni zadostno zavrejo, tako da se proces nadaljuje in sproša silna energija.

To je energija, ki odpira možnosti nove dobe, dobe atomske sile, v kateri lahko silne energije atoma dajo človeštvu večjo moč, kot jo je sploh kdaj imelo. Lahko služi v dobrobit človeštva po pametni uporabi, lahko pa prinese katastrofo naše Zemlje.

Kontinuiteta

Dolgo časa sem čakal, prijatelja Žaneta namreč, ki preživlja čas nekje v severni Italiji, kakor mi piše, skoro tako kot doma. Žane ima trdne živce kot šelva in je sploh za kontinuiteto. Kontinuiteta, pravi Žane, je stalna službe. Šolal se ni zastonj in z zaprtimi očmi ni hodil po svetu. Doma je bil veljaven mož, kako bi ne bil - davčni višji inspektor. Sicer so bili davki njegovo postransko zanimanje, zametaval jih ni, iztirjaval jih je vestno, v kolikor jih ni kakemu prijatelju preložil ali za četrtletje založil, kakor se je pač dalo. Za trud - Bog nas varuj denarja, to bi bile podkupnina in prekršena postava - je rad použil kak narezek in ga zalil z litrom vina, ali pa je v aktovki odnesel zelenko slivovke ali brinjevca, kaj bi tisto, nihče ne riskira rad zastonj in vsakdo ima rad zdravilo doma, pri roki. Žane je bil kot riba zdrav, preko dneva in večera. Kritična doba za njegovo zdravje se je začela po policijski uri in je trajala najdalje do zore. Zdravnik mu je rekel, da mu jetra rastejo in da se mu par let brez večje škode še lahko večajo. Žane je bil namreč ves prepeden javnemu delu in bi bilo, če bi moral v zdravilišče - to je zdravnik vedel - jako škodilo javnemu življenju vobče. Predsednik, podpredsednik, odbornik, upravni svetnik, to so bile funkcije, ki so ga prav za prav izčrpavale. Mesto v nadzornem odboru je sovražil, ker je nadzorni odbor sovražil prisrčno, kajti zakaj bi ga kontroliral, ker dela pošteno in vselej za druge. Tajniška mesta je Žane vedno odklanjal, da se ne bi reklo, da drugim ničesar ne privošči in jim je toplo priporočal, naj se dela ne branijo. Predsedoval je Društvu za vzrejo papig, vrl je bil odbornik Nabavljalni zadrugi državnih nameščencev, neumoren občinski odbornik in predsednik politične organizacije J.R.N.O. za X. mestni okraj. Spričo zaslug na tem poprišču je bil imenovan kar lepo na tihem za upravnega svetnika Združenik posojilnic, kar ni rad omenjal. Kulturno se je z vso vnemo udejstvoval kot častni predsednik Krožka ljubiteljev domače zgodovine, med vojno pa tudi kot odbornik društva Rejec malih živali, ker mu je bila žena ljubiteljica kokoši, otroci pa so gojili zajce in morske prašičke. Povedati je treba, da je zasedal zgodovinski krožek vsak večer "pri Urški", ker teče zgodovina pač iz dneva v dan. Žane je imel veljavno in prvo besedo; ugovorov ni trpel niti pri debati, niti pri naročanju rizlinga. Šele tik pred policijsko uro, ko je Urška prišla kasirat je besedo rad prepustil drugim. Vojna Žanetovega dela ni zavrgla. Zgodovinski krožek sproti ni zmogel vsega ob skrajšani policijski uri. In se je zgodilo, da so Žaneta parkrat prijeli kvesturini po policijski, ga zaprli, pa zopet izpustili. In že so pričele govorice, da se Žane sumljivo druži z Italijani. Žane se je smejal, češ naj šleve žlobudrajo kar hočejo. Pa je prišlo še hujše. Šel je po Miklošičevi cesti k Veselu, rad bi se malo poveselil. Med potjo se je zamislil ali je danes seja Združenih posojilnic ali ni, in buljil. Ko je zamahnil z roko in hotel naprej k Veselu, je pristopil agent in ga samo preko ceste popeljal v - zapor. Da je oddajal morzejeve znake, so mu pravili, in ker je tajil, so mu izbili en zob, dva omajali in ga vtaknili v luknjo. Ko je v zaporu sotrpinom še nadalje trdil, da ni nič storil, so ga opsovali s špijonom in belo svinjo. Bil je po dnevih izpuščen, a z njim je prišel glas, da je kolaboracionist. Nič ni delal, kar bi kleveto opravičevalo. Govorica je rasla, v uradu so ga gledali postrani, tu - di grožnje so padle, in Žane je moral - v emigracijo.

Kar in kolikor se da, mi je pisal Žane, delam kakor doma. In še je pisal da ima dosti dobro kontinuiteto, da ostane tudi za mokrotč pri sejah krožka tekoče zgodovine. Še pisal, da sč je odbor Društva za vzrejo papig s krožkom zgodovinarjev kar fuzioniral in da so se dobro znašli. In delujejo in še kako delujejo. Sporočil mi je, da delajo ne, kajti delajo naj biki, ki imajo štiri noge.

In se je Žane odtrgal in me prišel obiskat. Iz bližnjega kraja mi je poslal pošto, da naj ga pridem obiskat. Odgovoril sem mu, da je pri nas red in da nimam nič na prodaj in da zato ven ne morem. In sem še sporočil, kje naj gre, da bo našel glavni vhod. Užaljen napiše Žane nazaj, da nisem njegov pri-

jatelj, da ga hočem spraviti v nesrečo, ker ga hočem spraviti na led, da bi ga slekli in zaslišali. Iz užaljenih vrstic je bilo brati, da istoveti Žane led z glavnim vhodom, ki mu pravimo pri nas - ne vem zakaj - kar kapija in vemo vsi, da z ledom nima opravka. In sploh,da v taborišče ne pride, ker noče biti prešiban in na oljko privezan. Da morem biti tako nesramen prav za Veliko noč, mi piše,ko mislim da ne ve kako je bilo na Oljski gori. Na koncu se je raznežil in me prosil,da naj povzročim, da pojde ta šaša trpljenja mimo njega in naj za božjo voljo prídem vsaj na pol pota, če imam kaj usmiljenja in če sem sploh kak prijatelj in antikomunist. To me je ganilo. Ker sem mislil,da je revež pri kraju z okroglim,sem poiskal prijatelja, ki ima trgovino brez obrtnega dovoljenja in mu dal odejo, ki je poleti itak ne bom več rabil v prodajo.Dal mi je nekaj takoj na roko in še dobrih nasvetov kako naj govorim,da se izmažem pred rokovalcem opreme. Pet minut daleč od žice sem ga srečal in pozdravil že na daleč. Žane pa si je mel oči, rekel pa ni nič. In sem ga prijel za roko in stresel, pa je rekel, da je mislil, da so me samo kosti in žlaki in pristavil, da jem arzenik, da so v vojski že v Jugoslaviji tako govorili. In me je vprašal zakaj nimam roke v mavcu.Sedaj sem ga pa jaz začel debelo gledati, ón pa se ni nič ženiral. Dejal je, no so ti jo,pa že sneli, mavčevo obvezo, saj vem, da ti je komanda roko zlomila, ker nisi hotel na vežbo. Ko sem mu zatrdil,da imam še vse kosti cele in da mi jih lahko otipa, se je zadrl, da ima zgodovinsko društvo, pa tudi ono za vzrejo papig podatke, da nas obešajo in vežejo na oljke, da nas pretepajo in gonijo kakor v mirni dobi in da nas držijo v strahu, da si ne upamo o tem govoriti, da je to sramota in hudobija prve vrste. Pljunil je in vprašal, če je to demokracija. Nič ne ni pustil do besede Žane in me kregal: Ti si bil včasih pameten, sedaj si nórec, s teboj nočem imeti opravka; če hočeš priti k pameti, prečiščaj tole in daj pametnim fantom, pa ne komandi.In mi je dal nekaj tiskanega. Kar ven pojdite,zunaj je kontinuiteta,notri pa je norišnica,mmdilnica,fuj!!! natezalnica - in je kar pihal in oči izbuljil, še roke mi ni dal in šel ter vpil kot obsedem, da je škandal, sramota, prekleta komanda in generali in še druge stvari. Zadnji besedi, ki sem jih razumel sta bili nova vojska in kontinuiteta.

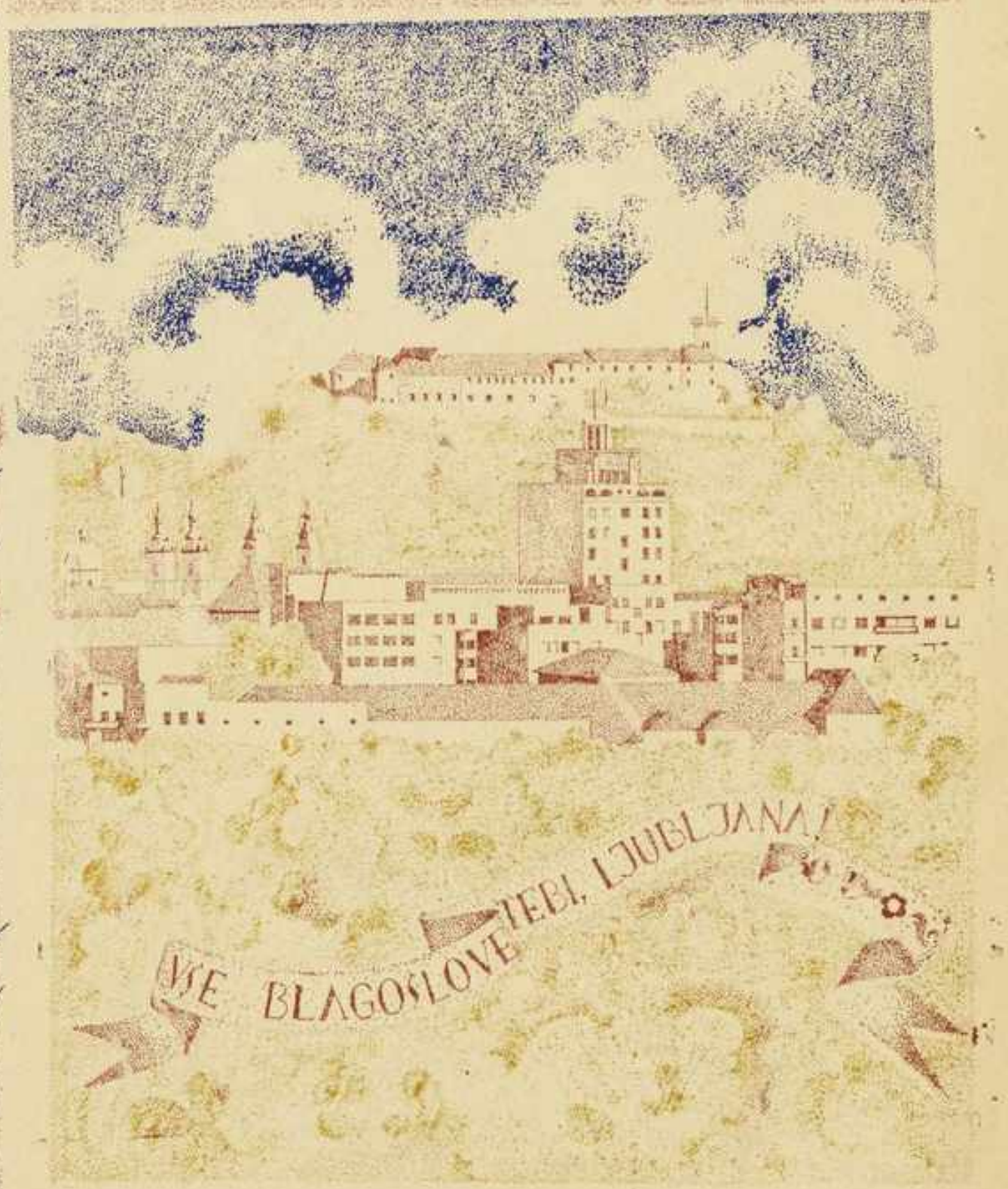
vsebina

Stran 3) Jeruc . . . . . Kmalu bom prišel
" 4) ... . 3. maj 1945.
" 5) ... . Naše jugoslovanstvo
" 8) ... . Kaj šakamo ?!
" 9) ... . Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja
" 11) ... . Odgovornost v demokraciji
" 12) Matjaž . . . . . Sledovi
" 13) Svobodan . . . . . Zvečer
" 13) Ljubo . . . . . O, šuj !
" 17) Grajan . . . . . Razmišljanja
" 18) Horvat . . . . Átom in njegova energija
" 23) Pohleven . . . . . Kontinuiteta

REVIJO OPREMILA: ZVONE IN JAKA

MI IN SVET

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO II. JUNIJ ŠTEV. 11

daleč je do tebe!

oj, daleč je do tebe, moj Gospod!
Molitev mi ne daje več pokoja,
pregrešna so postala usta moja
in jezik poln hinavstva, blodnih zmot.

Ne jezi se, ker sem v obupu klonil
in dušo dal za Judežev denar,
poceni žalostno mladost za dar,
a tebi nemi le prezir pokonil.

Kot žejna ovca blodim brez družine,
pregnan od doma, toplega ognjišča,
da te v trpljenju najdem in priznam.

Okusil strašne sem sveta globine,
pomoč mi zopet daj, da se skesam,
naj bom kot sveča tvojega svetišča!

Petrinje, meseca junija 1945

OB SPOMINU

Slovenska zemlja je lepota in dobrota sama. Na tem malem koščku sveta je Stvarnik razmetal celo prgišče naravnih krasot. Zemljo je blagoslovil z močjo in bogastvom, da je bila že pred dobrim tisočletjem zlata krušna mati našim daljnim prednikom, da je hranila naše pradede, očete in d hrani ves naš rod. Kmalu za tem - pred desetkrat sto leti - je po neskončni Previdnosti zasadil slovanski apostol v slovensko zemljo sveti križ: znamenje največje Žrtve, spomenik največjega Trpljenja in zagotovilo poveličanega vstajenja. Takrat - kot poje pesnik

"Spet Stvarnik vtisnil ti je nov poljub.
da si nam posvečeni up
Vstajenja
in je zbledela bridka senca smrti.
Kot roža čudežna iz skalnih rič,
ki vžge svoj beli cvet na kamenje
je zraslo naše znamenje -
rešilni križ."

Slovenski rod je postal močan, postal je večen in ne bo umrl. Ker je spoznal veličino Vstajenja, je nosil vdano križ. Razumel in ljubil je trpljenje in po njem bogatel. Ob žuljih in znoju si je krčil orno zemljo, ljubil in spoštoval je njene darove, užival njene sadove in pil njene sokove. Iz globoke ljubezni do zemlje je prenašal črna stoletja robstva in ni propadel. Ljubezen do rodne grude, do kosti očetov, do njihovih izročil je dala slovenskemu rodu moč, da je upal, zaupal in zdržal. Vzdržal in ohranil je samobitnost v morju tujega sveta, vzdržal v tihem trpljenju in neprestani borbo za zemljo in dajal žrtev za žrtvijo, podprt od vere, upanja in ljubezni. Dasi je svojčas segal slovenski rod do Innichena na Tirolskem, tja v Nižje Avstrijsko in globoko in vidoko v sedanje Madžarsko ozemlje, ga je mogočni tujec z nenehnim pritiskom pregnal do sedanjih etničnih meja. Koliko odpovedi, koliko tihih žrtev, koliko junakov v trpljenju je dal slovenski rod! Nepravična zgodovina jim ni postavila spomenikov. Trajnejše spomenike pa jim je zato postavil slovenski rod na dnu svojega ,srca.

Delo in kosti naših prednikov so jačali tlačitelja. Toda trpljenje prežeto z živo vero v Pravico je krepilo tudi slovenstvo V časih suženjstva si je razvil slovenski rod svojo svojstveno domačnost: liturgijo - ritual slovenskega človeka in njegovega izživljanja. Ustanovil si je svet red, ki je prešel v kri.

Svet red, ki pomenja neločljivo povezanost z zemljo in brezmejno ljubezen do nje, ki pomenja čustvovanje, vse prepleteno s pravo pobožnostjo preprostega človeka; s pobožnostjo, ki ne kriči in ki ni vsiljiva, ki pa je ognjevita, s pobožnostjo, ki lepo vabi in ki ne odbija, ker je del domačega življenja in s pobožnostjo, ki je zasidrana globoko v srcu, a ne na jeziku. Svet red, ki nalaga spoštovanje izročil očetov in dedov.

To je bila trdnjava, to je bilo bogastvo in sila slovenskega rodu, da je kljuboval stalnim raznarodovalnim napadom iz zapada in severa, da je kljuboval Turškim in Madžarskim navalom iz juga in vzhoda. Kljuboval, čeprav je izgubljal, vztrajal, čeprav je same krivice trpel...

...

Ko so bili pred več kot stoletjem zagoreli prvi kresovi narodne zavesti, se je Slovencem začel kristalizirati narodni obraz z njim njih hotenje in njih cilji. Združitev vseh Slovencev je

bila ideja, ki se je javljala s prav takrat vzniklo idejo po združitvi vseh Jugoslovanov.

Minevala so desetletja. Največji sinovi naroda so se posvečali ostvaritvi teh idej: Slovenstva in Jugoslovanstva. Skozi desetletja so polnili goreči borci za te osnovne pravice avstrijske ječe. Za te ideje so leta 1908 padle v Ljubljani prve javne žrtve. Zanje so dajali pred in med svetovno vojno najvecji idealisti po avstro-ogerskih moriščih in kot dobrovoljci na bojnem polju - svoja življenja.

Iz ječ in moriščo, iz smrti je vstal po stoletjih svoboden slovenski narod v Jugoslaviji. Vstal, a okrnjen. Versaj in Rapallo sta imeni, ki značita odrezane veje na slovenskem narodnem deblu: Primorje, Koroško in predeli severovzhodnega Štajerja.

Zopet so padle žrtve za združitev teh Slovencev pod okriljem skupne matere Jugoslavije. Hlapci Musolinijevega fašizma so internirali primorske Slovence, jih napajali z ricinusovim oljem jih mučili in ubijali. Požigali so narodna svetišča. Za združitev s Slovenijo in Jugoslavijo so padle svetle bazoviške žrtve, za isto idejo so mrli koroški Slovenci v avstrijskih in hitlerjanskih zaporih in internacijah.

°°°

Vojna v letu 1941 je dala neodrešenim upanje. Stoletni ideal bi bil ustvarjen, da ni prišla iz vzhoda internacionalna komunistična kuga, ki je z lažjo in prevaro zameglila oči ne samo številnim Slovencem, celo velepolitikom svetovnih imperijev. Oblatila je vse, kar je bilo državnega - jugoslovanskega: od kralja, državnikov, komandantov, oficirjev do uradnikov, oblatila vse, kar je bilo narodnega: od narodnih delavcev preko županov do občinskih pisarjev, do poštenega kmeta, obrtnika in delavca. Sejala je z lažjo razdor. Skušala je razrahljati zveze med jugoslovanskimi narodi. Lagala in nalagala, varala in prevarala je izvestne dele narodnih mas, da so nasedle krivim naukom. Oznanjala je sovraštvo na podlagi klevet, lagala vse od prvega do zadnjega, lagala celo o osvoboditvi.

Kdor je ljubil državo, zemljo, vero in izročila očetov, je moral v nasprotni tabor, v katerem so se zbirale sile nove demokratske Jugoslavije, iz katerega je vznikala kraljeva Jugoslovanska vojska odkrito ali prikrito. Slovenski narod se je boril, razkosan pod Nemci, Italijani in Madžari - strahovan in izdajan od komunističnih band - proti štirim sovražnikom. Vkljub nezaslišanim udarcem, ki jih je narod sprejemal od okupatorja, ki je odkrito ali prikrito podpiral komunizem, se je razčetvorjeni slovenski narod zbiral v tisočih pod protikomunistično, narodno in državno zastavo. Boril se je in trpel. Klonil ni. Vedrih lic in zravnan je šel nasproti tragediji, ki se je bližala. Na njih, poštenih tisočih sinovih naroda, ki so šli v boj za Pravico in Resnico, za svobodno, zedinjeno Slovenijo v federativni Kr. Jugoslaviji in ki jih je radi tega velik del sveta opljuval, se je moral izpolniti največji zločin - bratomor v masi, da bi mrtvi mučeniki odprli oči živim slepcem. Njihova žrtev kot posamična je največja, ki je more dati človek za idejo na žrtvenik Bogu, na oltar državne zavesti in domovinske ljubezni ter v počastitev čistega spomina prednikov - trpinov. Kot masovna žrtev kaže na klenost malega naroda, ki je bil pred vsem svetom in proti vsemu svetu pripravljen dati deset tisoče sinov za zmago Pravice in prave svobode.

Te žrtve so padle za iste ideje kot bratje Srbi in Hrvati. Usoda je hotela, da so bili Slovenci povezani s Srbi v zadnjih borbah, da so bili povezani z njimi in Hrvati v mučeniški smrti.

Ta usodna povezanost naših bratov v skupnem trpljenju in grozni smrti je najjačji garant za novo, demokratično, federativno kraljevino Jugoslavijo.

Ideja, za katero so dali stotisoči svoja mlada življenja ni in ne more biti zgrešena. Vsak drug nauk, ki ga morda širi kak

nevednež ali zlobnež, je proti ideji teh mučeniških žrtev, ki so umrle, da bi vstala Jugoslavija.

Ko se danes klanjamo pred spominom na žrtve iz Slovenskega Domobranstva, ki so bili v resnici po veliki večini borci iz ljubljanske in gorenjske divizije ter primorskega odreda kr. Jugoslovanske vojske, pred spominom na nepozabne fante iz 3. štajerske brigade in 6. bataljona kr. Jugoslovanske vojske, pred spominom na žrtve kr. Jugoslovanske vojske v zaledju, ki so bili kot begunci vrnjeni v žrelo Titovih band in umorjeni in končno ob spominu na vse naše civilne sodelavce, ki jih je doletela enaka smrt - ugotavljamo:

Najelitnejši del kr. Jugoslovanske vojske je zakopan v grobovih, posejanih širom države. Slovenci počivajo doma, v srbski in hrvatski zemlji, Srbe krije poleg rodne slovenska in hrvatska zemlja, Hrvati so našli zadnji počitek po raznih krajih države.

Grobovi manifestirajo Jugoslavijo in samo Jugoslavijo.
Grobovi manifestirajo slogo in edinstvo.
Iz grobov se nam ponavlja večna resnica o Vstajenju.

V življenju naroda pomenja dostikrat izgubljena bitka večjo zmago, kot bi bila zmaga sama. Tragedije so povodi za zbiranje neznanih energij, so povodi za nove neslutene napore in uspehe.

Mrtvi odpirajo oči slepim.
Mrtvi utrjujejo vero živim.
V grobovih je vir svobode.

Ugotavljamo: naše žrtve so izvršile plebiscit za Jugoslavijo. Padli so, da bi slovenski narod živel po svojem običaju in po svojih postavah, da bi prav tako živeli Srbi in Hrvatje, vsi trije bratje složno v Jugoslaviji.

Ponavljamo: padli so, da nam dokažejo najsvetlejši zgled žrtvovanja, sloge in edinstva. Padli so za Jugoslavijo.

Narod, ki daje take žrtve za pravično stvar, je večen.
Slava mučenikom - živela Jugoslavija!

Z žalostjo v srcu izražamo bojazen, da je največji heroj in prvoborec kr. Jugoslovanske vojske, naš komandant, general Draža Mihajlović nastopil za nepreglednimi kolonami svojih borcev - mučenikov, podobno, morda še težjo mučeniško pot, ki še ni končana...

Pozdravimo ga: Živel naš komandant, general Draža Mihajlović!

KOROŠKA TRAGEDIJA

Pred letom dni je bilo iz nam še danes nerazumljivih razlogov prisilno repatriiranih iz Koroške v Titovo Jugoslavijo nekaj sto pripadnikov Slovenskih trup kr. Jugoslovanske vojske ter okoli osem tisoč pripadnikov Slovenskega Domobranstva, katere je Titov režim nato na najgrozovitejši nečloveški način dal pobiti brez vsakega sodnega postopka, brez možnosti pravične obrambe, brez neodvisnega sodišča. "Katynske jame" v Kočevskem Rogu, v hrastniških gozdovih, v koritu reke Save pri Ljubljani, v Trnovskem gozdu na Primorskem in bogve kje še so krvavi spomeniki komunističnega zločinstva, ki bo Slovencem še v pozne rodove pričal o nezakonito od rodnega brata preliti krvi človeški.

Pripadniki Slovenskih trup kr. Jugoslovanske vojske so vseskozi stali na protiokupatorskem stališču, kar izpričujejo njihove borbe in žrtve, njihova aktivnost in uspehi v dobi štiriletne okupacije. Nihče jim ne more očitati sodelovanja z okupatorjem; če so bili obenem tudi nasprotniki nenarodnega in nedemokratičnega komunizma, s tem še niso bili kolaboracionisti ali celo narodni izdajalci. Trdimo: če ne bi komunisti leta 1942. na Dolenjskem prvi sprožili usodnega strela proti ilegalnim odredom Kr. Jugoslovanske vojske, če komunisti napovedanih medsebojnih pogajanj ne bi izdali Italijanom, in če ne bi komunisti izvajali terorja nad mirnim prebivalstvom - na ilegalni strani gotovo ne bi počila puška proti rodnemu bratu.

Nismo pristojni razsojati vkoliko se more delovanje slovenskih domobrancev označiti kot kolaboracija z okupatorjem v pravem pomenu besede. Gotovo se ne more očitati narodnega izdajstva. To vprašanje bo reševalo neodvisno sodišče. Moremo pa danes pribiti naslednja dejstva:

- Samoobramba pred komunističnimi pobesnelimi tolpami je leta 1942 slovenskim rodoljubom vsilila puško v roke. Ker orožja niso mogli dobiti drugje so ga morali vzeti od okupatorja. Ne zato, da bi se borili ramo ob rami z nemškimi in laškimi vojaki proti svetovni demokraciji, ampak da bi branili sebe, svoje domove, svoje družine in svoje imetje pred komunističnim terorjem, ki je nadkriljeval okupatorjevega.

- 95 % pripadnikov Slovenskega domobranstva je bilo zavednih jugoslovanskih patriotov, ki so vedeli, da je Slovensko domobranstvo nujen in neizbežen izhod iz strašne stiske slovenskega naroda. Vsi ti tisoči so se smatrali kot pristaši Draže Mihajlovića in so vedno povdarjali svojo narodno zavest in jugoslovansko prepričanje. Sami so se v svojih srcih prištevali za vojske Kr. Jugoslovanske vojske in so vedno izjavljali, da bodo ob danem trenutku povsem javno prestopili na stran Draže Mihajlovića. Le obzir na svoje domače, na maščevanje okupatorja nad slovenskimi vasmi in ljudmi jih je še držal v Slovenskem domobranstvu. Redki, ki so do zadnjega verjeli v nemško zmago in so hoteli to vojsko porabiti v svoje posebne namene, so pač v takšni manjšini pred prvimi, da ni vredno o tem govoriti.

•

Ob obletnici koroške tragedije, ki je črni petek v zgodovini slovenskega naroda, se zato s pietetо in spoštovanjem spominjamo vseh tistih slovenskih fantov - jugoslovanskih borcev, ki so bili na tako nezakonit način ubiti in oskrunjeni. Koroška tragedija maja 1945 pa naj nam bo za 8. septembrom 1943 ponovno opozorilo mrtvih slovenskih demokratičnih borcev iz Grčaric in Turjaka, iz grobov Kočevskega Roga in hrastniških jam, da nas bo rešila samo sloga vsaj v osnovnih narodnih in državnih pogledih in da "sinovi Slave smo!" - Koristimo nauk ob večji iskrenosti, ob večji slogi, ob večji povezanosti, poslušnosti in neobičnosti - bi bilo manj žrtev!

Vrnili so jih

Pred uljnjakom je sedel ded. Zrl je v žito, ki je valovalo. Zorelo je v soncu, steblike so nosile tovor. Upogibalo se je polje, bežalo je žito pred očmi, bežalo, se vračalo, zorelo, zorelo...

V zraku je pel škrjanček.

Ded je bil star; živel je od sladkega vonja žita, živel je iz ljubezni do vnuka.

Čebele so nosile in trotI so čakali dneva velike sreče, dneva smrti.

A ded ni mislil na smrt.

Gledal je predse; rože je gledal, trave, mravlje, zemljo... Gledal je vnuka, ki je klepal koso. V osemnajsto leto živi.

"Otrok je še, dete!" In si je poveznil klobuk globoko na oči; jokal je.

Zemlja se je odela s tenčico. Sonce se je ohladilo. Vse je omrtvelo. Gorski potoki so se vlekli kot odtoki iz tvornic. Golazen, muhe so se zbirale na robeh; pasle so se.

Otrok je zasovražil rdeči plod češenj in mak v pšenici in večerno zarjo....

Življenje je tonilo v grobi borbi za narod, za besedo, za Boga. - Bleda lica so životarila.

Pustil je fant deda, pustil je poseko nad vasjo. Pozabil je kako vabita lučec in rumeni napratec, kako vabijo plodovi jagodnjaka. Pozabil je na vsipajočo se praprot, na senožeti, na razore v polju, na jagnedi, na smreke, na drobnico, na dom...

Moral je pozabiti!

Kakor pokrajina v zgodnjem jesenskem jutru je bila domovina. Megle so se dvigale in trgale. Gole veje so režale v nebo in prosile. Vrane so kraknle. V zraku je prežal jastreb.

Stemnilo se je, vršalo, sikalo, bobnelo.

V cerkvah so starci molili. Ženske so jokale. Fantje so odšli.

Ded je umrl. Umorili so ga s sinom vred. Fant je pomolil ob cerkvi. Sam je stesal tri križe in s krivcem urezal v les: moj ded, moj oče, moja mati.

Vse drugo si je urezal v srce.

Šel je. Boril se je.

Raslo je v njem spoznanje: svet je majhen, svet je iz prahu in prsti! Človek in vrag sta si brata! Ženske, čast, pohotnost - to so cilji! Reče mu brat in ga kolje ... laž ... maščevanje. Videl je tesarje, ki so si tesali stole, stolice, prestole; s tesarji niso bili tesarji. Za kos zlata so dušo prodali.

Saj je le težak sen, si je dejal. In ko se prebudim iz omotice, bo mlad dan, polN sonca; oče bo oral in si otiral znoj, ded bo sedel pred uljnjakom in vlekel vivček, mati bo mesila kolač. V fari bo mašnik daroval.

Boril se je fant, umikal, zapustil je najdražje. Že se je hotel odpočiti, ko so jih obdali z ognjem in železom, jih natovorili kot živino in peljali v razbičano domovino, ki so jo zapustili. Peljali so jih skozi stoletne gozdove, poiskali so najlepšo jaso sredi drevja. Roke so jim zvezali s prelepo blesteČo žico. Poljubljali so jih s pestmi, blagoslavljali s kletvinami.

Bilo jih je pet, petdeset, petsto. Za njimi je bila jama, globoka, široka; za pet, petdeset, petsto ljudi.

In cevi je bilo okrog njih: pet, petdeset ...

Bila pa je pomlad. Življenje se je porajalo.

Z breze se je prepeljala sinica in za njo troje mladičev. Omahovali so v zraku, se lovili. Dva sta pristala na veji, eden pa je omahnil in padel v travo. - In fant se je sklonil, da bi ga pobral. A žica se mu je zarezala globlje v meso; njemu in drugemu in tretjemu in ... - Drobno bitje je krililo po tleh:

skušalo je vzleteti, a groba sila noge v okovanih čevljih je strla drobno življenje. Kruti smeh je zadonel po jasi.
Bila pa je poslana. Sinica je obupno žvrgolela.

Nato se je nekdo pripeljal, dal je poslednja povelja. Prinesli so lopate. Zaropotalo je železje po tleh.
Zopet povelje.
Skrnilo je jeklo. Rezko, odsekano. Pohotno, strastno so se jim krivile ustnice. Oči so jim bolščale v povezane. Žile na senčih so se jim nabrekle.

Fantje možje in očetje so preživljali zadnje trenotke. Bil je med njimi duhovnik. Zmolili so kesanje. Dal jim je odvezo.
Misli so jim poletele k dragim.
Mož,
je zatisnil oči: v megli, v sanjah, se mu je prikradla pred očmi ženka in dom. Stisnil ji je roko, poljubil na čelo. Komaj slišno je dahnila: "Trije smo..."
Oče,
trden gospodar, je zaoral v njivo pod križem. Sejal je ajdo. Prešal grozdje. Sušil otavo. Odložil je žlico po večerji in vsa družina je za njim molila rožni venec... V dvoru je zalajal pes. Iz hleva se je čulo sopenje živine. Hlapec je legel na pograd. Mir... Tišina... Vas spi... Bog čuvaj!
Fant
se je sklonil nad tri ruše v rodni vasi, molil je, jokal... Trije križi, grobo iztesani, z urezano oporoko - moj ded, moja mati, moj oče - so rasli, se večali, zajeli ves kraj, vso pokrajino, vso domovino.
Tik pred smrtjo se je fant še enkrat poglobil v svoje poslanstvo.
Ljudje se ljubijo, sovražijo, smejejo se, jočejo, govorijo, delajo, fant ljubi dekleta, kmet ljubi polje; ljudje kolnejo, molijo, umirajo, živijo, živijo...
In Bog živi nad njimi. Vsi so njegovi, vsi dobri, vsi slabi, vsi slepi, vsi zakrknjeni...
"Bratje", je kriknil fant, "naši so se rešili, v tujini so, združili se bodo, vrnili..."
Na jasi; turški nageljni in preslice in praprotje in trave in veje in ptiči; zapeli so, zanihali so v večnost. Z njimi je zanihal svet...
Rezek glas je presekal tišino, škrtnilo je, zabobnelo; postave so padle, kriknile... Iz dalje se je povrnil odmev.
Lopata je zdrsela po travi, zajela mladiča. Tik fanta, mrtvega fanta je počival mrtev ptič...
Lopate zametavajo... Sinica kroži, išče mladiča, žalostno žvrgoli...

V tujini smo, - mnogo nas je - vsi vemo za te mrtve... Vsi vemo za fantovo oporoko... Naše poslanstvo je veliko.

Slepcev ni; zakrknjenci so!
Delajo in rušijo...

Nato si bodo umili roke kot Pilat in vrgli judeževe groše v tempelj...

ČLOVEČANSTVO

Človečanstvo spada v sfero duhovnosti; je dispozicija intelekta, je stanje človeške notranjosti, ki izžareva pravičnost, svobodoljubnost, spoznanje in strpljivost, zadovoljstvo in resnobnost. Išče resnico, ki jo nenehoma osvobaja od vseh navlak, s katerimi jo skuša svet zavviti v meglo.

Človečanstvo je nasprotje fanatizma, ki pomenja ozkost /omejenost/, neredko tudi silo; je nasprotje tiranije, ki dopušča le eno "zveličavno" miselnost in jo uveljavlja z brutalno silo. Človečanstvo postavlja nasproti materijalni sili drugo neuničljivo vrednost duše /duhovnosti/, ki ji mora priznati visoko vrednost celo vsak nasilnež.

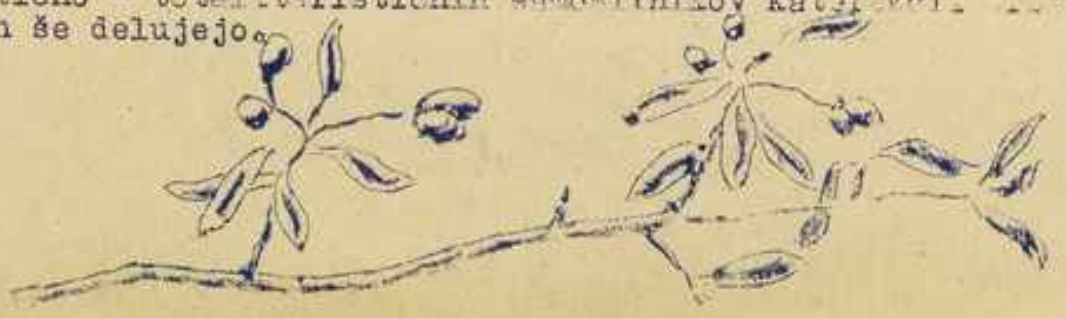
V širokosti človečanstva je element slabosti. Izvor ji je v tem, ker človečanstvo odbija fanatizem in ker je strpljivo. Z drugo besedo: Slabost človečanstva leži v njegovi naravni dobroti. Čeprav utegne postati ta šibkejša stran v izvestnih okolnostih nekoristna, ni vrednota človečanstva zato prav nič manjša, ker ji je osnova dobrota.

Mladina, spoznavaj kulturo! Spoznavaj ono, kar je treba, da delaš zase. Zavedaj se lastne odgovornosti, zavedaj se samega in ne išči komodnosti v kolektivnem življenju, kjer tvoja samostojna vrednost pada. Kolektivno življenje pomenja v primeri z individualnim sfero lagodnosti, pa tudi sfero strasti, med katerimi ni zadnja fanatizem. Vedi, da bi družbi mnogo bolj koristil, če jo boš pojačal kot samostojna, v sebi izgrajena osebnost, kot pa še se ji prilepiš brez lastne misli in glave. Išči resnico! Samo resnica je sposobna prečistiti življenje in svet, in to po ljudeh, v katerih še ni bila povsem uničena naravna dobrota in strah božji. V zadnji dobi je prepogosto vladal tip, ki je posadil na prestol laž kot edino stvarnico življenja in kot edino gonilno silo zgodovine. Programatična laž je vladala v Evropi, ki je zanikala duha iz ljubezni do dobička, ki je zagrešila brez pomisleka vsak zločin, ki je služil njenim namenom in ki je do kraja zmaterijaliziralo mase in celo nekatere inteligenčne sloje. Ta zla miselnost, ki tudi pri nas ni bila tuja, se je bavila z resnico, svobodo in pravico, s najbolj je sovražila resnico, ki je v njej čutila svojo najmogočnejšo sovražnico. Morda s neoporečnosti in sposobnosti ti ne more dati nobena izkaznica, če jih sam nimaš. Kajti take listine kaj rade izgubljajo prekc noči svojo moč in si potem zapuščen in prazen.

Samostojno vrednost človeške osebnosti je treba graditi, izpopolnjevati in ohraniti z geslom: nazaj k resnici, nazaj k morali. Ta možnost je zavarovana le tedaj, če je posameznemu dana in dopuščena možnost, da si na podlagi razumnih in stvarnih podatkov, ki ga zanimajo kot individualno in socijalno bitje, napravi lastno sodbo, ki jo sme izpovedati in ki jo sme na podlagi novih razglabljanj in dognanj tudi spremeniti, ako je zmotna in neustrezna.

Iz te pravice in dolžnosti, da gradimo in ščitimo samostojno vrednost človeške osebnosti, ki je idejna osnova demokratskega [illegible] v pogledu duhovnega izživljanja načelo brezpogojne strpnosti.

V imenu demokratične ideje je treba zatirati in odločno zatreti vsako nestrpno stremljenje, ki ima namen gaziti človeško osebnost in jo [illegible] v voz dogmatično - totalitarističnih samosilnikov kateri [illegible] še obstajajo in še delujejo.

Zvonetu

Kolikokrat bi Ti rad, dragi prijatelj, spregovoril par besed o slovo, ki je tako težko in tako nenadno, da se mi zdi, da so vse to le grde sanje in da boš zdaj zdaj zopet sredi med nami, ves vesel in nasmejan!

Kaj naj Ti povem, prijatelj dragi? Saj zdaj, ko že poslušaš glas večnosti, ni več besed, ki bi jih še potreboval, vse je le nam v tolažbo, ki smo ostali in stojimo pred Tvojim prezgodnjim grobom.

Ali naj Ti povem, dragi Zvone, kaj vse je odšlo s Teboj? Preveč bi bilo, saj si bil poln načrtov, poln idealizma in ljubezni do naroda in svojih. Vsi ti načrti so zdaj uničeni, vse je končano, samo Tvoja duša je še ostala, nam nedosegljiva.

Sam si bil tu sredi tujine; nekje na severu imaš svoje drage, ki si jih tako zelo želel videti prav v zadnjem času. Ali si hotel prehiteti Usodo? Zvone, težko mi je danes, ko se spomnim Tvojih besed v zadnjem času, ko se spomnim Tvoje otožnosti. Slutil si. Slutil takrat, pred nekaj tedni, ko si dejal: Veš, nekaj groznega se bo zgodilo; in takrat, ko si v zadnjem času tako pogosto ponavljal Balantičev stih:

Reci mi mati besedo,
besedo v slovo,
vidiš me zadnjikrat,
mene več k Tebi ne bo.

Čakal si besedo, pismo. Prav te dni si hotel oditi na pot, da vidiš še enkrat svojo težko preizkušano mater in sestrici. Ni bilo pisma, a Ti si sam odšel na pot v večnost; mati pa je prišla k Tebi - na grob...

Tuja zemlja je prekrila Tvoje telo, a Tvoj duh bo pohitel tja daleč, daleč na sever, pod snežnike, pod naše domače slovensko nebo, tja v belo Ljubljano. Nikdar več, Zvone, ne boš stal na vrhovih naših gora in zrl v sinje daljave bodočnosti. Nikdar več! Pa si jih tako zelo ljubil, vedno pripravljen, da pohitiš v njihovo kamenito, a toplo naročje. Tvoj duh jih bo obiskal, poljubljal bo deviške stene Triglava, Razorja in Rjavine, šumel preko gozdov Jelovice, poigraval se z bistrimi valčki Save - pa spet odšel nazaj v svoje večno domovanje. Pozdravi, Zvone, naše zemljico in reci ji, da pridemo!

Mi bomo še ostali. Okrog nas bo dihal mir oljčnega gaja, Ti pa si tam, v večnem miru. Tih in samoten bo Tvoj grob na tuji poljani, a ne bo dneva, da se ne bi naše misli vsaj za hip pomudile pri Tebi!

Zvone, prijatelj!

Rad bi Ti povedal tudi vse tisto, kar čutim v svojem srcu prav jaz, ki sem s Teboj preživel toliko svetlih ur, ko sva na izprehodih med oljkami delala načrte za bodočnost, sanjarila in se predajala tem lepim sanjam. Vse se je zdaj podrlo, vsega je konec, samo Tvoje ugasle oči mi ne bodo šle nikoli iz spomina.

Zvone, nisi mi bil le prijatelj, bil si mi brat!

Ti si odšel, Zvone, za Tebe ni več nobene skrbnosti. Mi pa, ki bomo še iskali poti, se Te bomo spominjali ob vsaki priliki!

Zbogom, prijatelj dragi!

pozdravi, sonce

Pozdravi, sonce, moje domovino,
obsuj jo s smehom dobrega otroka,
naj dušo spet poboža tvoja roka
in blagoslovi žalostno družino.

Saj ti edini jo lahko nasmeješ,
preromaš svet od neba do morja,
prav vsem si drag in si povsod doma,
trepetajoče samo ti ogreješ.

Čemu prekrile so te megle sive,
kdo vzel ti moč je, moj popotnik dragi?
Glej, puste so postale naše njive.

Je morda večna noč objela svet?
In ti si se poklonil njeni smagi,
da človek nem obstal je in prokleł.

Prihod smrti

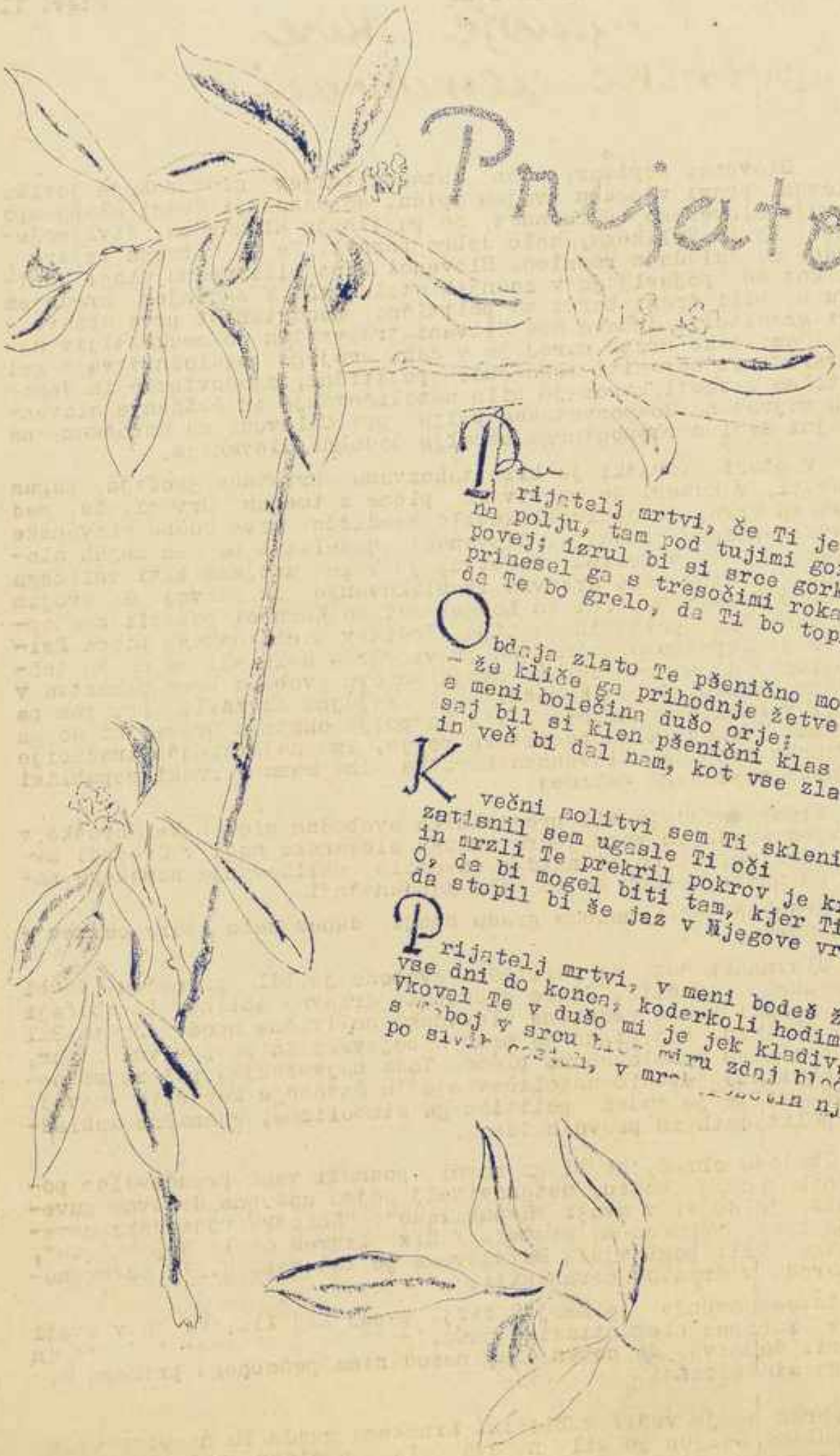
Med vlažne, sivkaste zidove
je padel hladen, črn mrak,
med naše zlomljeno glasove
prišel iz dalj je tih korak.

Kdo plazi zlobno se, počasi,
kdo moti naše mirno spanje,
čemu moleči, se ne oglasi,
da vzbuja v srcih trepetanje.

Če smrt si, mirno nam pristopi,
ugasi v nas ta blodni smeh,
z nogami nam na tilnik stopi,
zakopaj mrtve nas v kleteh!

Prijatelju

Prijatelj mrtvi, če Ti je hladno
na polju, tam pod tujimi gorami,
povej; izrul bi si srce gorko,
prinesel ga s tresočimi rokami,
da Te bo grelo, da Ti bo toplo!

Odnja zlato Te pšenično morje,
– že kliče ga prihodnje žetve glas –
e meni bolečina dušo orje;
saj bil si klen pšenični klas
in več bi dal nam, kot vse zlato morje!

K večni molitvi sem Ti sklenil prste,
zatisnil sem ugasle Ti oči
in mrzli Te prekril pokrov je kreste...
O, da bi mogel biti tam, kjer Ti,
da stopil bi še jaz v Njegove vrste!

Prijatelj mrtvi, v meni bodeš živ
vse dni do konca, koderkoli hodim.
Vkoval Te v dušo mi je jek kladiv,
s [illegible]boj v srcu t[illegible]miru zdaj hladim
po sivih [illegible], v mr[illegible]in nji

Poglavje stare slovenske demokracije

Slovenec Kopitar, eden ustanoviteljev slovanskega jezikoslovja, pravi v nekem svojem spisu, da današnji Nemci slabo upoštevajo slovensko narodnost, da pa jih je Einhardus, življenjepisec Karla Velikega, zelo dobro poznal. To je zabavna izjava, vendar se sklada z resnico. Slovenci niso bili vedno ubogi kmetje, kot se pojavljajo v zadnjih stoletjih. V zgodnjem srednjem veku so bili trdni borci za politično neodvisnost prve države - prvi graditelji države med Slovani, trdovraten in neukrotljiv narod. Samo take vrste narod je v času svojega podložništva mogel ustvariti in ohraniti tako čudo politične, zgodovinske in demokratične zavesti, kakor je bilo ustoličevanje in čaščenje slovenskih vojvod na Gosposvetskem polju pri Celovcu, na Koroškem, na skrajni meji narodnostnega ozemlja sodobne Slovenije.

V stari Koroški je bila takozvana hrvatska grofija, pagus Chrovati, v kateri je prebivalo pleme z imenom Hrvati. Tu, med Dravo in Krko, se je izoblikovalo središče prve močne slovanske države zapadnega značaja. Slovanski naselitvi na teh mejah slovanskega sveta v šestem stoletju, je bilo usojeno biti velikega pomena za slovansko državno izoblikovanje in razvoj. S svojim stikom s Franki, Bavarci in Longobardi, so Korošci postali zastopniki visokega političnega tipa. Trditev sociološkega pisca Peiskerja je popolnoma točna. On pravi: "Toda naleteli so na še težjo nalogo, da namreč zgrade svojo surovo svobodo brez plemstva v urejeno državo. To so Korošci tudi sijajno izvršili, pri tem pa ostali v resnični svobodi ...". To polje onstran Drave, ki so ga Slovenci imenovali Gosposvetsko polje, ima najstarejše tradicije slovanske svobode. Slovenska Koroška ima samo v ruski republiki Novgorod novejšega tekmeca.

Krnski grad je bil prestolnica svobodne slovenske Koroške v zgodnjem srednjem veku, jedra velike slovanske moči v Srednji Evropi, države, ki ne bi nikdar dovolila oblikovanja nemškega naroda na način, kakor se to kaže dandanašnji.

Nedaleč od Krnskega gradu stoji danes zelo stara cerkev - Gospa Sveta.

Slovenski čut za politično svobodo je bil premočen, da bi ga naenkrat zadušili. Stare slovanske državne oblike in običaji so preživeli padec resnične slovanske politične neodvisnosti. Bil je 30 stoletni boj, ki so ga hrabro bojevali in pa pasivni odpor, tako značilen za slovansko pleme. Toda najvažnejša poteza močnega simbolizma je bilo ustoličevanje in čaščenje koroških vojvod. Ta ceremonija je čudež političnega simbolizma, resnična zakladnica političnih in pravnih idej.

Obstoja obred, ki bi ga moral poznati vsak proučevalec političnih teorij. Bodin, ustanovitelj pojma solobne državne suverenosti, je dejal v svoji "Republique": "Koroška vojvodska ceremonija nima tekmeca na svetu". /"Six livres de la Republique", 1. knjiga, VIII. poglavje/. Edinstvena je kot zagotovilo suverenosti narodu v državni ceremoniji.

Istega mnenja je Enej Silvij, papež Pij II., ki je v svoji "Asiae Europae elegantissima descriptio" opisal ustoličenje in poudaril dejstvo, da noben drug narod nima podobnega primera državnega simbolizma.

Obred se je vršil v bližini Krnskega gradu in na Gosposvetskem polju. Deljen je bil na dva dela, in sicer ustoličenje na knežjem kamnu pri Krnskem gradu in čaščenje pred vojvodskim prestolom na Gosposvetskem polju.

Gaven Krnskega gradu je bilo svobodno posestvo, katerega last ik je bila kmečka družina, katere poglavar je imel pravico vpeljati vojvodo v njegove vladarske funkcije. Bil je to vojvodski kmet, nenavadno privlačna pojava v srednjeveški ustavni zgodovini. Ta vojvodski kmet je starega slovenskega rodu, bil je naodov predstavnik v tem državnem obredu.

Na dan ustoličevanja je ta svobodnjak brezskrbno poležaval na kamnu pri Krnskem gradu ter pričakoval vojvodo in njegovo spremstvo. Na glavi je imel siv klobuk s sivim trakom, nerodne sandale, sivo srajco z rdečim pasom ter siv suknjič, kakor ga nosijo koroški kmetje. Obdajala ga je velika množica.

Sprevod je dospel: paži, nosilci križev, škofje in duhovniki, oboroženci in plemiči. V tem sijajnem sprevodu hodi mož v oblačilu slovenskega kmeta. To je vojvoda. Moral je sleči svoj vojvodski škrlat in hermelin ter se prikazati kot navaden kmet pred vojvodskim prestolom, kjer sedi slovenski kmet s prekrižanimi rogami, gledaje vojvodi v obraz, medtem ko ta vodi h kamnu, kjer sedi kmet, lisastega, hromega in slepega konja ter suhega črnega vola. Kmet vpraša vojvodo: "Kdo je ta, ki prihaja k meni?" Goriški grof, kot koroški palatin, odgovori v staro-slovenskem: "To je gospod te dežele." Zopet je vprašal kmet: "Ali je pravičen sodnik, ki mu je pri srcu dobrobit ljudstva? Ali je svobodnjak? Ali je zaščitnik vere?"

Ko je dobil pritrdilen odgovor, je kmet vprašal: "Za kakšno ceno moram odstopiti ta sedež?" Goriški grof je odgovoril: "Sedež bodo odkupili za 60 denarjev." Žival bo tvoja. Dobil boš kneževo obleko in tvoja hiša bo prosta davka. Kmet je nato vzel vola ter kobilo in se umaknil. Šele nato se je knez povzpel na kneži kamen. Medtem ko je še nosil kmečka oblačila, ga je množica pozdravljala. Kakor pripoveduje "Schwabenspiegel", nemška srednjeveška pravna knjiga, so možje in žene peli stare slovenske pesmi okrog njega, hvaleč Boga, da jim je poslal gospodarja po njihovi želji in volji. Nato je narod vodil vojvodo trikrat okrog kamna. Nato je vojvoda s kamna zavihtel svoj goli meč. Se vedno kmečko oblečen, je moral popiti požirek sveže vode iz klobuka slovenskega kmeta.

Med ustoličevanjem je nekaj Gradinikov kosilo travnik, drugi so vihteli bakljo, zopet drugi so sedlali in brzdali konje.

Po ustoličenju je vojvoda, v sredini sprevoda, odšel k stari cerkvi Gospe Svete. Vodil ga je goriški grof, ki je poveljeval dvanajstim nosilcem praporov, ki so predstavljali dvanajst slovenskih dežel. Vojvodo, ki je bil še vedno v kmečkih oblačilih, je v cerkvi Gospe Svete mazilil škof s Krke. Ko je zapustil cerkev ustoličevanje, je vojvoda končno oblekel krasna vojvodska oblačila. V vsem vojvodskem sijaju je prisostvoval kronanjskemu banketu.

Drugi del obreda je bilo čaščenje na Gosposvetskem polju, pred vojvodskim prestolom. Tu je vojvoda, sedeč na vojvodskem prestolu, delil fevde med čaščenjem vazalov. Vojvodski prestol ima dva sedeža. Na vzhodnem sedežu je sedel vojvoda, na zahodnem pa goriški grof. Oba pa sta delila fevde in sprejemala počastitve.

Čudovito začudujoče je bogastvo simbolizma in političnih idej v tej ceremoniji. Suverenost naroda, nezaupanje oblasti vojvode, zagotovila proti despotizmu, vse je res čudovito vnešeno v ta obred ustoličevanja. Vse je kot vez, lepo prepletana s plemenitimi ornamenti in simboli.

Najprej je treba osmotriti vlogo vojvodskega kmeta. Kdo je on in kaj pomeni njegova dejanja? Vojvodski kmet je svobodnjak, čigar družina je v začetku koroške države zavzemala vidno vedno mesto med sonarodnjaki in ja zaslužna za svoj delež pri vpeljavi demokratične oblasti. Dokler ni vojvoda ustoličen, drži v rokah državno oblast in od njega dobi vojvoda pravico vladati državi.

Narod želi vladarja, ali vsiljuje se mu tuj oblastnik. Vendar vse naj pozarja na dejstvo, da je narod izvor oblasti. Narod kot celota ne more sodelovati v obredu, zato rabi predstavnika, vojvodskega kmeta, katerega predniki so bili borci v prvih bojih za narodno svobodo. Narod je demokratičen in njegov zastopnik je kmet, toda svobodnjak.

V svoji pesnitvi "Der Pfaff von Kahlenberg", je dal avstrijski državnik-pesnik princ Auersperg, bolje znan pod psevdonimom Anastazij Grün, živo sliko vojvodskega kmeta. Stari plemič pravi vojemu nečaku:

Plug je zapisal na travnik in loko
naš plemiški patent
in iz mojih ust in iz mojih rok
je njegov gospodar sprejel zemljo v posest;
In kadar se vojvoda povzpne na prestol,
na razdrapani kameniti stol,
eden iz naše hiše njegov mora biti vodja.

Kot posredovalec naroda je kmet začasni zasedbenik vojvodskega prestola. Kamen je jedro dežele in kdorkoli bi bil njegov posestnik, bil bi pravomočni gospodar dežele.

Vojvoda se mora približati kamnu preoblečen v kmeta, ker bi moral biti demokratičen vladar. Vojvodski kmet odstopi svojo oblast samo sebi enakemu, ne nadrejenemu. Vojvoda je vladar, izvoljen od ljudstva, ki ima rajši kmeta, kot plemiča.

Kaj je pomen kobile in vola, ki ju vojvoda pripelje pred kmeta? Ti dve živali sta simbola poljedelstva. S tem da vzame vojvoda s seboj kobilo in vola, simbolično naznači, da bo ščitil poljedelstvo. To je zagotovilo gospodarskega napredka kmetskega stanu. Slovenski kmetje ne zaupajo vojvodi. Zahtevajo zagotovila, da bo izpolnjeval svoje dolžnosti kot pravičen vladar. Kmet na kamnu vprašuje po načinu njegovega vladanja in kako ga bo izvajal. Vojvoda bo samo tedaj ustoličen, ako so odgovori zadovoljivi. Med kmetom in vojvodo je sklenjena pogodba. Za izpraznitev stola dobi kmet 60 denarjev, postal bo lastnik kobile in vola, njegovo svobodno posestvo bo izvzeto davkov. Končno bo dobil še kmečko obleko, ki jo nosi vojvoda, kot zalog, da bo vojvoda držal svoje obljube.

Narod je izvor vse državne oblasti. Narod soglaša z ustoličenjem. Radujoči se možje in žene hvalijo vojvodo s starimi slovenskimi pesmimi. Slovenščina je jezik karantanske države: vprašanja kmeta, odgovori goriškega grofa in pesmi ljudi, vse je v starinskem jeziku Slovencev.

Preden se kmet umakne, podeli vojvodi udarec na lice. Kaj pomeni udarec, ki ga dobi vojvoda v prisotnosti naroda v tako svečanem trenutku? Tu sta dve razlagi. Po češkem zgodovinarju Peiskerju /"Aeltere Beziehungen"/ pomeni udarec, da zadrži vojvodski kmet določeno oblast nad vojvodo celo po ustoličenju, Kmet ima pravico, da nastopi proti vojvodi, ako ta ni izpolnil obveznosti, ki jih je dal. Kot zastopnik ljudstva ima vojvodski kmet pravico upirati se vsakemu nezakonskemu dejanju vladarja. Druga razlaga je Puntschartova, ki je napisal monografijo o tem predmetu, pa ni nikakor verjetna. Po njem je udarec neke vrste podeljevanje viteštva. Toda kmet ni bil plemič in zopet ni rabil podelitve viteštva.

Pravi simbolizem udarca je zakoreninjen v globoko demokratskih čustvih naroda. Udarec pomeni pravico do upora. Ako bi vladar prekršil svoje obveznosti, je narod prost svojih obljub pokorščine in ni več dolžan ubogati. Uporniški element je pravtako pridan v naslednjih simbolnih dejanjih.

(sledi)

Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja

TOTALNA VOJNA- Prvo svetovno vojno karakterizira v glavnem njen vpliv na vse vrste dejavnosti celotnega naroda. Vojna se ni razširila zgol na vse ozemlje vojskujočih se držav, temveč je oskrba in popolnitev vojske zahtevala, da sodelujejo in da se izrabijo vse vrste industrije. Vsled tega je bilo nemogoče potegniti ostro črto ločnico med borci in civilnim prebivalstvom. Nujen ogromen pritok delavcev v municijskih tovarnah je vojno razširil tudi na civilno prebivalstvo. Vsi državljani so bili na ta ali oni način vsaj posredno potegnjeni v borbo. Že tedaj je bilo težko reči, kdo je bolj ogrožen: borec ali delavec. V Franciji se je na primer povečala produkcija topovskih granat v l. 1914 - 1917 od 13.000 na 225.000 dnevno. To delo je opravljalo 900.000 delavcev. Koncem svetovne vojne je delalo za francosko vojsko, močno okrog 3,000.000 mož, okrog 2,000.000 delavcev.

Štiri osnovne zahteve in nauke je postavila svetovna vojna: vse večjo potrebo po politični avtoriteti, po gospodarski neodvisnosti, narodni disciplini in po strojnem orožju.

Od treh velikih sil, ki so te nauke upoštevale, t.j. S.S.S.R., Nemčija in Italija in so na teh osnovah pričele graditi bodoči ustroj njih vojska, sta samo prvoimenovani dve veledili upoštevali tudi četrto zahtevo, namreč potrebo strojnega orožja. Medtem ko so Sovjeti prilagodili svojo borbeno silo stroju kot temeljni prvini, je bila Nemcem osnovna prvina človek, ki je stroj kontroliral. Z drugo besedo povedano so Sovjeti uporabili kvantitativno idejo, Nemčija pa kvalitativno.

To vojaško revolucijo, katere važnost je pokazala kasnejša doba, je Nemčiji vsili Versajski mir. Takratna kratkovidnost zaveznikov je ustvarila v nemški zreducirani vojski potrebo za novotami. Posledica je bila ob sebi umevna. Nemčija je začela pripravljati novo opremo upoštevajoč nove ideje, dočim sta Anglija in Francija ostali pri stari miselnosti in opremi.

Preglejmo nekaj novih idej tedanjih nemških prvoboriteljev za vojno bodočnosti.

"Materijal je obvladal ljudske mase, posameznega moža pa ne bo nikdar, ker oživi šele v njegovih rokah." /Seckt/

"Oboje, stroji in ljudje, odnosno ljudje in stroji določajo moč vojske, vendar pa bo vedno zavzemal prvo mesto človek". /Ludendorf/

"Ljubite mir kot sredstvo za nove borbe. Ne svetujem vam, da delate, ampak, da se borite. Ne svetujem miru, temveč zmago. Glejte, da bo vaše delo borba, a vaš mir zmaga." /Nietsche/

Zanimivi in važni za razumevanje nove vojne so Hitlerjevi izreki: "Ni orožje, ki odloča, ampak ljudje ob njem."

Tehnični izumu ne menjajo strategije. Ali se je kaj izpremenilo od bitke pri Kanah /Cannae/? Nobena tehnična novost ni trajno preobrazila vojne; mogla je dobiti samo začasno nadmoč.

Vojna je večna, vojna je vseobča; ni začetka, niti konca, niti miru. Vojna je življenje. Vojna je začetek vsega.

Imeli bomo dovolj prostovoljcev, ki jih bomo postopoma pošiljali preko meje še v miru. Nihče ne bo v njih opazil kaj drugega kot mirne popotnike. Naša strategija je uničiti sovražnika od znotraj in ga osvojiti po njem samem.

Topovsko pripravo za čelni /frontalni/ napad bo v bodoče nadomestila revolucionarna propaganda, ki bo zrušila sovražnika predno bodo armade sploh začele delovati. Kako bomo to izvršili? Prijatelje bomo imeli v vseh državah. Tajnosti nove strategije so nauki revolucije: zmeda pameti, /dezorientacija/, protislovje v občutkih, neodločnost, panika.

Pravi trenutek za napad je takrat, ko je sovražnik na znotraj demoraliziran. Vojna bodočnost bo taka-le: množestveni zračni napadi, iznenadenja, teror, sabotaža, umor vodilnih osebnosti, napadi povsod brez ozira na rezerve in izgube in brez ozira na posledice.

Baza moje politike je doktrina revolucije. Pred ničemer se ne bom zdrznil. Za mene ni tako-zvanega mednarodnega prava, niti paktov, niti dogovorov. Moje geslo je uničiti sovražnika z vsemi in vsakim sredstvom."

Četudi je bil Hitlerjev centralni strateški nauk - moralni napad, vendar ni nihče bolj uvidel in spoznal, da bo v tej mehanični dobi dobljena vojna s hitrostjo, pokretnostjo in serijo bliskovitih udarcev ter je to tudi ostvaril. Take operacije bi zmanjšale izgube in povečale število ujetnikov, s tem pa tudi število delavcev v tovarnah za izdelavo vojnih sredstev. Vse to ga je vodilo do teorije o bliskoviti vojni /Blitzkrieg/, ki jo je prevzel. Uvidel je, da država, ki nima lastne industrije, ne more biti nikdar zadostno oborožena, da poljedelska država nikdar ne more imeti prave vojske, razve če jo ne podpira kaka industrijska sila.

Izreke angleških strokovnjakov, da ima imperij kdor ima bencin, in da ni narodne neodvisnosti brez sodelovanja vseh dinamičnih sil naroda, so Nemci pravilno razumeli. Zato je prišlo takoj po prihodu Hitlerja na oblast, do intenzivnega oboroževanja v skladu z novimi vojnimi idejami.

Nemški stroji so rodili vojno strojev.

Do prevzema oblasti po Hitlerju je bila nemška vojska brez modernih vojnih sredstev. Učni program nemške vojske je bil defenziven. Ko pa je bila Nemčija osvobojena vseh omejitev, je napravila preokret v ofenzivno smer. Že na manevrih 1934 l. je nemška vojska pokazala dobro izvežbanost in mnogo poleta. Špansko revolucijo je izkoristila Nemčija ne samo, da pomaga idejno istovemerjenemu Franku, ampak predvsem tudi, da preizkusi svoje tehnične trupe in novo oborožitev. V teku dvoletne borbe v Španiji je opravilo preizkusno šolo 5o.ooo oficirjev in vojakov.

Prvi tanki so bili zgrajeni l. 1934. Leta 1936 sta bili formirani dve oklopni diviziji; do l. 1939 jih je bilo že lo v obratu. Vsaka je imela 4o8 do 5oo tankov. Po vrsti so bili v sestavu divizije lahki, srednji 22 tonski, teški 36 tonski in najtežji z dvema topovoma ali havbicama.

Izhodišče motoriziranih trup je takozvani nacionalsocialistični motorni kor. Motorizirane trupe so bile razdeljene v 3 skupine: motorizirane strelce /motocikliste/, motorizirane strelske bataljone in motorizirane strelske polke. Poleg tega so bile motorizirane tudi druge pomožne službe. Motorizirani polki so imeli nalogo slediti čim tesneje oklepnim enotam v svrho razširitve izvršenih prodorov. Njihova naloga je bila dajanje oboroženega moštva za držanje onega prostora, ki je bil že osvojen in zavarovanje prometnega omrežja za oklepne enote. Za motoriziranimi polki so prišle pehotne divizije in motorizirano topništvo, ki so izvršili zasedbo /okupacijo/ prostora.

ZRAKOPLOVSTVO - O "Stuka" aeroplanih so pisali nemški vojaški listi že od l. 1937 dalje. Predlagali so, da prevzamejo aeroplani vlogo kontrabatirajočega topništva za uničenje sovražnikovega teškega /armadnega/ in srednjega /korpusnega/ topništva kot edino primerno sredstvo, ki je v stanu hitro zapaziti in onemogočiti take baterije. Te ideje so Nemci dodobra preizkusili v španski vojni.

PROTIAVIJONSKO TOPNIŠTVO je bilo od početka operacij uporabljano radi silne probojne moči, preciznosti in brzine skoro izključno kot navadno proti tankovsko in protibunkersko topništvo.

Celokupna TANK - STUKA - PAK taktika je bila izdelana v Španiji, sicer brez končne dovršenosti, a s pravilnimi idejami, ki veljajo še sedaj, z idejami brzine in širokega obsega.

ANGLIJA IN FRANCIJA

V Angliji in Franciji so se stvari razvijale drugače. Po l. 1918 sta ti dve vojski zanemarili taktične nauke iz svetovne vojne. Tank, ki jima je prinesel toliko uspehov, sta prezrli in ga do l. 1939 skoraj ni bilo.

Francoski vojni strokovnjaki so bili mnenja, da je tank pehotno orožje, ki deluje v sestavu pehote. Razven Vickersovega in Renaultovega tanka so imeli Francozi tudi težji tank z malo brzino. Vzroke takemu zastoju razvitja

...kov je iskati pri Francozih v teoriji oorambnega zidu, pri Angležih pa v ...oriji blokade. Maginotova linija je bila grob francoske moči in razlog ...ropada Francije. Kajti edina njena ideja je bila defenziva za vsako ceno in zgolj očuvanje neokrnjenosti njenega ozemlja.

Ista ideja je prevladovala tudi v Angliji. Ideja o blokadi je pravtako zgrešena. Pregled zgodovine pomorskih operacij nas poduči, da ni nikjer brodovje samo dovršilo operacij, temveč je suhozemske operacije samo podpiralo. Tako je n.pr. Viljem Osvajalec preplul Kanal z brodovjem, vendar bi pa zgolj s tem ničesar ne dosegel in ne bi nikdar osvojil britanskega otoka, ako ne bi razpolagal z vojsko, ki je bila boljša od angleške. Ali: z uničenjem španske Velike armade v Kanalu Angleži še niso dobili vojne, temveč šele ko so zmagali tudi v Belgiji in na Nizozemskem. Pravtako je bilo tudi v Indiji in Kanadi.

Pomorska moč je včasih za zmago na suhem neobhodna, a sama nikdar ne osvaja. Važnosti pomorske sile ta okolnost nikakor ne zmanjšuje. Za Anglijo je pomorska moč življenske važnosti; kot otoška država svoje žive sile brez nje ne bi bila v stanju prenesti drugam. Na drugi strani je omogočala Angliji njena pomorska nadmoč, da je vrhila blokado, s katero je presekala sovražniku komunikacije in onemogočila preskrbo iz prekomorskih dežel. Toda istočasno je škodila tudi sebi.

Blokada je dvorezen nož, ki povzroča v drugih zemljah potrebo ustvarjanja, oziroma pojačanja lastnih industrij. Ta zanimiv pojav smo imeli priliko opazovati tudi v zadnji vojni. Velik del izvorov britanskega bogastva je bil prenešen v Ameriko.

Slovenec, tvoja zemlja je zgolnva

Ot kapljica v morju se ti zazdi naša mala dežela med velikimi državami na svetu. Res je majhna, a lepše si ne morem zamisliti. Res košček raja nam je Bog dal, da na njem prebivamo. Zamižim in jo vidim, našo zemljico. Pomlad je. Na severu naše lepe deželice stražijo sicer mrki, sivi gorski orjaki, ki se vsi bleščeči od pomladanskega sonca veselo nasmihajo. Kot prepričljiva gledam temačne smrekove gozdove, iz katerih se mi zdi, se bo zdajzdaj prikazal bradat gozdni mož ali pa bom naglo kot blisk zagledala v tenčico odeto deklico -vilo. Na dnu zrcalno čistga jezerca pa kot da se leskeče kristalni grad povodnega moža. Dolenjski griči so oživeli v svetlozeleni barvi pomešani z belimi pasovi pomladanskega cvetja. Med dišečimi, pravkar razoranimi njivami in pisanimi travniki pa se vije kot gladek srebrn pas mirno tekoča Krka. Po vsej tej lepoti pa so razmetane bele vasice in mesteca vsa živahna v praznični oblačilih. Kot kraljica zre ponosno na svet okrog sebe - bela Ljubljana.

Zdrznem se, saj nisem doma, daleč, daleč sem, preko morja in visokih gora - na tuji zemlji - med izgnanci, ki na svojem domu nimajo prostora, ki jim domače plje ne rodi več kruha. Pregnal jih je rodni brat, mati pa joče...Bele hišice...., saj jih ni več, črne, okajene razvaline obtožujejo sina, ki se je izneveril naukom svojih očetov. Zapeljan od tujca je uničil dedišino, ki jo je prejel od svojih prednikov. Vse kar je bilo njim sveto - vero, globoko zakoreninjeno v duši slovenskega človeka, običaje, lepo, mirno družinsko življenje -, vse to hočejo zdaj narodu surovo iztrgati. A ni dovolj to! Kdor se jim noče pokoriti, kdor hoče ostati zvest besedam svoje matere, tega imenujejo izdajalca, ki zasluži smrt. Temni gozdovi, ki se ti zdi da skrivajo v sebi čudovita pravljična bitja, so postali skrivališča za zločine bratov - morilcev. Globoke skrite jame - velikanski skupni grobovi, malo dvignjena zelena ruša, in po vlažni gozdni zemlji, pokriti z razpadajočim listjem, razmetane bele kosti - takšno je plačilo Slovencu, ki ljubi svoj dom in svojo mater. Torej zato so se potili in mučili, vzgajali in opominjali naši pradedje, da bi sedaj naš narod nesrečno [illegible]

lesnih razvalinah, ki so jih povzročili njegovi sinovi? Ali res ne bomo nikoli več mogli poslušati veselega, tako čudovitega donenja zvonov malih belih vaških cerkvic? V tem zvonenju se mi zdi, da slišim in čutim vero naših ljudi, ki ni prezapeta in mračnjaška, temveč preprosta in vesela kot s soncem oblito mladi nedeljsko jutro. Iz narodove duše so se porodili oni čudoviti večeri, ko fantje, vsi neugnani, da ne morejo zaspati, zapojo z vsem srcem mehke melodije, ki plavajo nad mirno spečo vasico. In tega ni več! Ali res ne bo nikdar več?

lovenec, tvoja zemlja je zdrava!" je zaklical naš prvi pesnik. On se gotovo ni zmotil. Poglejmo nekoliko našo narodno zgodovino. Kako je skromna na zunaj, taka da bi lahko marsikdo trdil, saj ta narod sploh nima zgodovine. Pravijo tudi, da sploh nimamo smisla za kako državno tvorbo. Vendar spoznaš iz naše preteklosti marsikaj, kar dela čast našemu ljudstvu. Spomnimo se samo, koliko časa je bil naš mali narodič svoboden! Saj je bil razen prvih stoletij naseljevanja in zadnjih nekaj desetletij ves čas svojega bivanja pod oblastjo veliko večjih in mogočnejših narodov. Pastorek jim je bil, njegov delež je bil bič. Toda ugnati se ni dal. Ko ni šlo s telesnim nasiljem, so poskušali z duhovnim. Otrokom so dali nemške šole, ali pa so jih pustili brez vsake izobrazbe. Mislili so si, neukega človeka je lažje pokoriti. Navidez se jim je narod kdaj res uklonil, saj je potrpežljiv. Garal je za tujca - trinoga, vpreženemu v plug so se napravili krvavi žulji, jermenje se mu je zarezalo v meso. A duh ni klonil. Utrjen sin zdrave sončne dežele ni izpolnil upanja tujcu, ki se je hotel polastiti njega in njegove zemlje. Čim bolj je bil stiskan, s tem večjim pogumom in vztrajnostjo je ohranjal izročilo svojih dedov. Poleg nasilja germanskega gospoda, ga je slabila še nova nevarnost - Turki. S kakšno trdno kljubovalnostjo se jim je ljudstvo postavljalo po robu. Ob cerkvicah so se počutili najbolj varne, za kamnitim obzidjem so s preprostim orodjem oboroženi branili žene in otroke. Kolikokrat so morali na novo postavljati požgane domove, kolikrat so žalovali za odpeljanimi sinovi, njihovim edinim ponosom in upanjem.

n po tisoč letih je še ostal živ in še močnejši je postal. Otresel se je suženjstva in prosto zadihal. V svobodi je še z večjo vnemo nadaljeval s svojim prosvetnim in kulturnim delom, dokler ni prišla nadenj najstrašnejša preizkušnja. Ali jo bo prestal? Nikoli Bog ne pošlje večje težave, kot bi jo kdo mogel prenesti. S kratkim pogledom nazaj v našo preteklost smo opazili, kako se je naš narod po tisoč letih najkrutejšega nasilstva zdrav in močan otresel tujega jarma. Tako bo tudi sedaj. Zdi se, da ga je napadla teška, razjedajoča bolezen. Toda z zdravo odpornostjo svojega duha in telesa jo bo premagal, v to sem trdno prepričana. Tedaj bomo spet lahko z Vodnikom zaklicali:" SLOVENEC, TVOJA ZEMLJA JE ZDRAVA! "

V [illegible] gori[illegible]mo si postavi[illegible] šotor[illegible]. Slovenci, ki smo uspešni turisti - [illegible] naveznuiki pri[illegible]naje - [illegible]mo zasedli najvišjo točko, tako da smo med [illegible]ntopniki treh [illegible]vatskih narodov najbližje nebu. Ker smo dobri, [illegible]o [illegible]a i zaslužimo.

[illegible]Lepa in pol žna je gorica in okusno urejena. Ne stoji šotor ob šotoru ob vsakem je dovolj prostora za vr[illegible]ček, park ali celo skalnak. In smo odkazane nam prostore [illegible]edili, da je [illegible]itek za oko. Bele ceste in steza se vijejo med šotori, zel[illegible]enjem in cvet[illegible]. Občutek imamo, da živimo v pravem parku.

Bivamo kot [illegible]očeno v šotor[illegible]. Nekoliko -takozvanih višjih- biva v barakah, kar jim ne zavidamo. Pozimi so barake ledenice, poleti pa se bodo pekli v njih, da dobe pravično [illegible]od kmačeno, česar so bili premalo deležni pozimi. Šotori so pa prav prijetni in praktični. Prijetno zatočišče so nam pred vsemi ujmami in [illegible]edami [illegible]a in kalibrov. Male ujede preganjamo po potrebi s tem, da posipamo [illegible] jarež[illegible]išč bel prah, ki učinkuje preizkušeno odlično. Nadomešča nam tudi emukec za čevlje in igralne karte. Žoper "volka" pa ni priporočljivi[illegible]a to je bilo preizkušano. Od časa do časa se vrši generalno zatiranje [illegible]odljivih klic po jako izvežbanih ekipah naših gostiteljev, ki se imenuje[illegible] "D.D.T.", kaj okrajšava pomeni, ne vemo, mislimo pa da je to angleški "Miroslav Zor, društvo za pokončavanje mrčesa", ki pa je v mnogočem izpopolnjeno. Verjetno je učinek sredstev, ki jih D.D.T. uporablja, podoben učinku vbrizga penicilina v okuženo telo. Ustanova je zelo modra, ker predvideva in upošteva, da pride šotorska tvarina večkrat v neposreden stik s človeškim telesom in bi utegnilo biti jako pogubno, če bi vsebovala klice za kako bolezen. Večje ujede v šotoru lahko opaziš, če si doma, in preženeš s fizično silo; sicer ti zmanjka odeja, obleka ali čevlji. Kačo poženeš n.pr. iz šotora z glasnim kričanjem in grožnjami v duplo bližnje oljke, ki jo poliješ z nafto in zažgeš oboje, oljko in kačo. Kar od lesa reši požarna ekipa, porabimo s pridom v kuhinji. Ta način zatiranje kač ni predviden, ker če bi bil predviden, bi gotovo obstojala angleška ekipa za [illegible]anje te golazni v pove[illegible] smislu. Zave[illegible] namreč jako ljubijo [illegible]e in manje polagajo mnogo upov. Tako n.p[illegible] higijensko ekipo, ki mora poloviti vse muhe v odkazanem ji rajonu loviti in uničevati jih mora vsak dan in to je težko telesno delo ki je nagrajeno z dodatnim obrokom hrane. Muhe zatiraš najuspešnejše na kotiščih. Zato je higijenska ekipa največ na poslu okrog stranišč in posvečajo [illegible]m zavezniki ap[illegible]ško pažnjo. [illegible] je higijenska ekipa tako [illegible]arno marljiva, da težko najdeš mesto, ki ga moraš vsaih zaseeti - prazno./Šef te ekipe mora biti starejši oficir - vsaj kapetan - ni ravno treba, da bi bil generalštabne stroke. On lovi le velike muhe/.

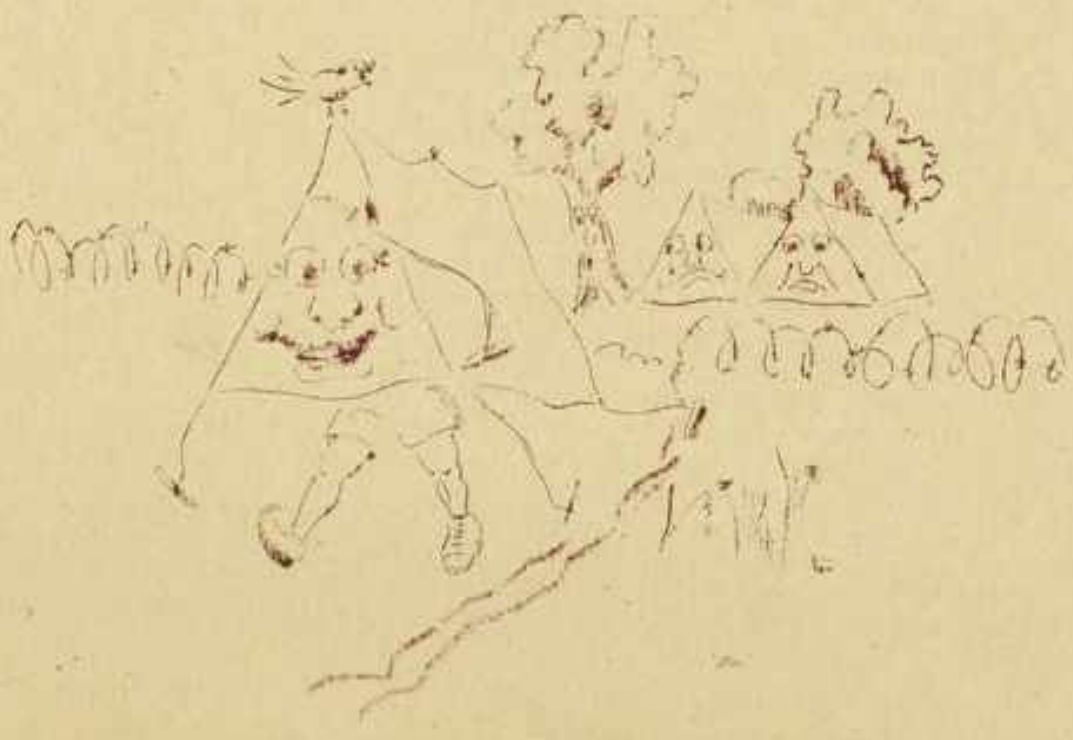
Šotori so izdelani zelo umno. Ne nudijo ti le strehe; služijo za oblačila vsake vrste: bluzo, hlače, srajco, spodnje hlače, kopalke, športni dres in pokrivalo. Da bi se mogel s šotorom ves pronoviti, ga moreš uporabiti kot

copate ali sandale. In ima vsak šotor to dobroto, da se z njim preoblečeš od glave do peta in ti služi še vedno za prvotni namen. Šotori so namreč dvojni in brez bistvene škode porabi en del, a ti streha še vedno ostane. Kombinacija razpoložljivih barv je pripravna za najrazličnejše okuse. Nogometna sekcija je predvidela, da si omislijo belo - zeleni dres, juniorji bodo plavi - na dom pač težko pozabi - damska sekcija si je izvolila čajno barvo. Čaja imamo toliko, da ga brez škode za zdravje pogrešamo za barvanje česarkoli; naj bodo to ženske bluze ali pirhi. Šotor nudi dovolj krepkih bambusovih palic za obrambo ali kot znak oblasti. Če porabiš palico v slednjo svrho, mora biti opremljena s pentljo, da jo obesiš na roko, da oblasti prehitro ne izgubiš. Lepši rezanj palice pomenja tehtnejšo in večjo oblast. Tudi kladivo je v vsakem šotoru, močno, veliko, leseno in okovano: z njim lahko brez skrbi zdrobiš medvedu glavo. Najodličnejša lastnost šotora je njegova prilagodljivost in pokretnost. Postaviš ga lahko na ravnici, na pobočju, na trati ali skali. Amerikanci selijo hiše na kolesih - tako smo brali; naši šotori pa imajo kar noge in so povrhu vsega prepojeni z demokratično svobodoljubnostjo. Zato gredo, kadar stopijo na noge najrajši kar preko žice. In so še zavidljivo spretni: izginejo iz zaklenjenega prostora skozi ključavnico ali se izmuznejo vrlemu stražarju kar med nogami. Veliki šaljivci so ti naši šotori! Ko najlepše spiš sredi noči, ti šotor odide in se prebudiš pod milim nebom. Odide perfektno, sledov za njim redoma ne najdeš, šeprav bi bil Šerlok Holmes! Če te hoče šotor posebno potegniti, pusti sled mili dve, da se trudiš in gruntaš. Do kraja ne prideš pa naj ti ostane odtis angleškega ali amerikanskega čevlja, ali opanke ali copate ali pravega pruskega škornja, ker so odtisi praviloma različnih dimenzij. Šotori so gentlemenski; odide - čez čas ti pošlje, zopet brez sledov nagrado v pravem in veljavnem denarju. Prejšno jezo in neprilike si potolažiš s kapljo močnega, dobrega vina v kantini. Najdaljši šotori so že vsi odšli in so zato nagrade v zadnjem času manjše.

Šotor je zgrajen tako, da ga lahko zložiš v omot, ki ti je poprej služil kot preproga iz trdnih kokosovih vlaken. Vkolikor je ta preproga premala da bi pokrila vse tlo v šotoru, si pomagamo s trpežnimi plahtami. Bratje Srbi imajo za to boljši izraz "cirada", ki smo ga rade volje sprejeli. Cirada se hitro scira, če vlečeš iz nje niti in spleteš iz nje nogavice ali celo jo pico. To namreč tudi delamo.

V šotoru lahko biva po eden ali več ljudi, ki se razumejo ali pa tudi ne. Primeren je za zakonske dvojice z ali brez otrok.

Končno imaš v šotoru na izbiro pletenih odličnih vrvi in se lahko nanje obesiš, če ti življenje preseda. Umreš pa lahko v šotoru tudi naravne smrti, če se ti imajo urice na hitro izteči v oljčnem gaju.

Križi

Dogodki so se zvrstili kot jagode na rožnem vencu.

Skržat je brusil ure in ure. Neumorno. Vesel je bil pač življenja.
Nam pa so njegovi glasovi zbudili tesnobo v srcih. Tesnobo - k ljubezni do sonca, cvetju in življenju.
Po pesku izpred šotora so se začuli koraki.
Spogledali smo se kot uročeni.
"Da, utonil je!"
Samo bolest sem občutil.

Na večer smo šli k njemu.
Tako tih in miren je bil. Skoraj bi ne verjel, da je on.
"Molimo za njegovo dušo..."
Pogledal sem naokrog, da bi videl, kje stoji ta naš fant.
Ne vem, če sem jokal. A zavedel sem se, kako nenadomestljiva izguba je za nas.
Med dvema svečama je bil spokojen njegov obraz.
"Amen!"
In smo šli. Pri njem so bedeli vso noč.

Ponoči sem sklenil roke in molil. Prej - že davno nisem.
Pred menoj so se zvrstili odri. Mrtvaški odri: materin, mojega bratranca, vojakov... Potem gomila izmozganih trupel; je bil brat med njimi? In nocojšnje spokojno lice...
Usoda!
Med molitvijo sem si skoraj zaželel podobe dekleta. Kaj pa bi - usoda pač!
A pred očmi mi zaigra njegov obraz, materin, bratov obraz.
Ti ljudje so bili vzvišeni nad vsakdanjostjo, vzvišeni nad povprečnostjo. Bili so po božji podobi. Ogelni kamen rodu, ki pride.
In sem se nasmehnil. Še bom z njimi! V večnosti. Kako dober je On, ki daje.
Bog je gibalo vsega - ne usoda!
... zaspal sem.

Dan je bil bel. Nebo, zemlja, pot, oblaki; možje in fantje v belem.
Samo krsta in duhovnik sta bila črna.
Žalovali smo pa vsi.
Še skržat ni brusil.
Križ je bil preprost. Bel je bil.
Občutku osamelosti se je pridružilo veselje ob misli na skorajšnje svidenje. Peli so: Vigred se povrne... Ihtenje deklet je zamrlo v trpkih besedah fanta, ki se je poslavljal...
Vse se je zlilo v pesem izgnanstva.

Ne vem.
Tisti mali beli križ je rasel, rasel... Spojil se je z oblaki, dosegal obzorje... In domovino je dosegel. -

Križi, križi, križi...

Po [illegible] dolinah, vseh, gozdovih, povsod po domovini križi...
Ah, ta mali križ ob krsti mora v Domovino!

Mora!

vsebina

Stran 3) Jeruc . . . . . Daleč je do Tebe
" 4) ... . Ob spomimu
" 7) .. . . . . Koroška tragedija
" 9) Grajan . . . . . Vrnili so jih
" 10) ... . Človečanstvo
" 11) Jeruc . . . . . Pozdravi sonce
" 11) Jeruc . . . . . Prihod smrti
" 12) Ljubo . . . . . Zvonetu
" 13) Ljubo . . . . . Prijatelju
" 14) dr. Vošnjak . . . . . Poglavje stare slovenske demokracije
" 17) ... . Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja
" 19) Mimica. . . . . Slovenec, tvoja zemlja je zdrava
" 21) Pohleven. . . . . Šotori
" 23) Grajan . . . . . Križi

REVIJO OPREMIL: JAKA

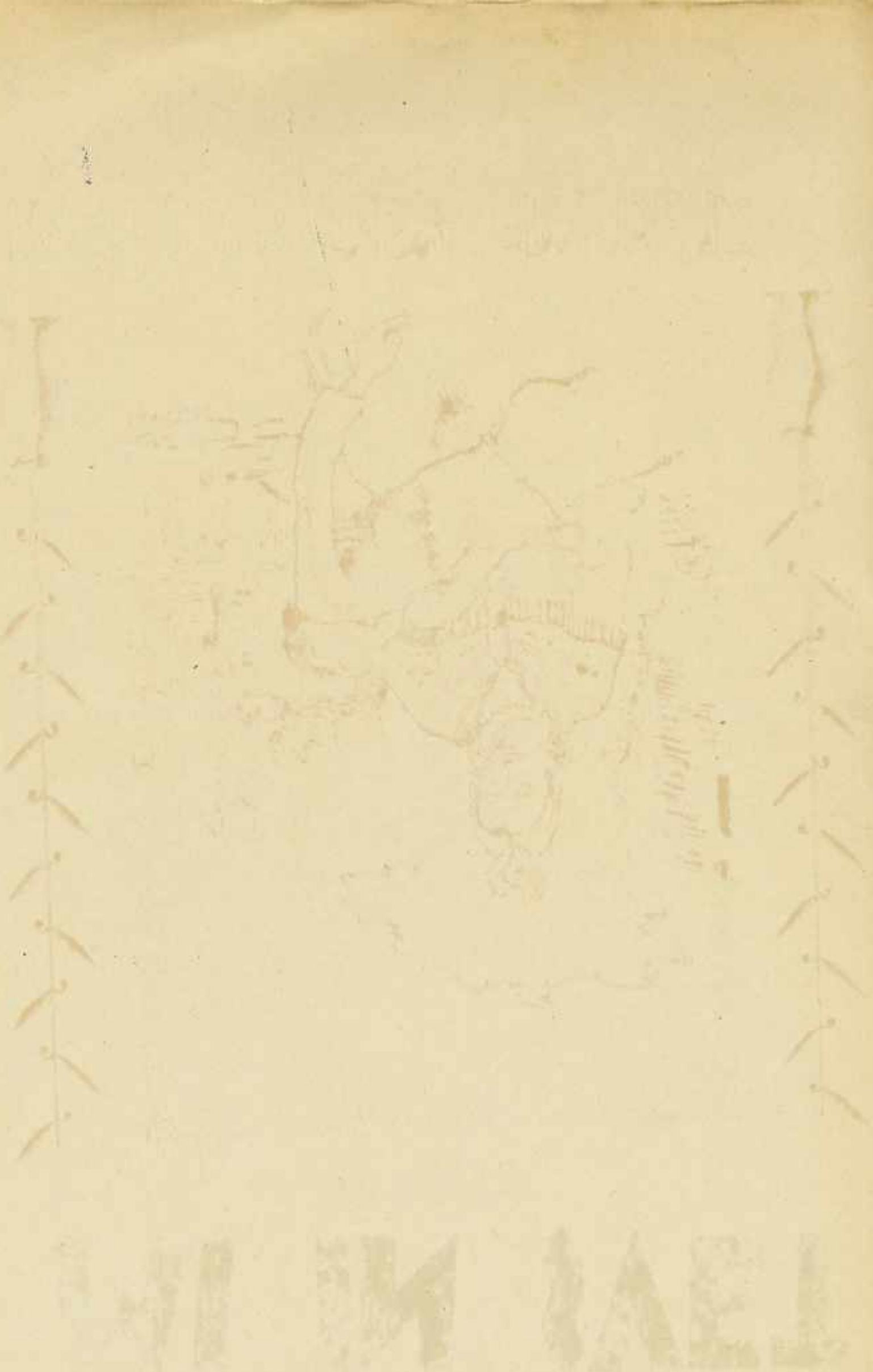
Radi smrtnega slučaja v naši tehniki je pričujoča številka izšla s precejšnjo zamudo. Prosimo cenjene bralce in prijatelje za blagohotno upoštevanje

Opozarjamo na zbirki pesmi Jeruca in Ljubota, ki bosta v kratkem izšli v naši izvedbi

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 12 – 13

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO II. JULIJ - AVGUST ŠTEV. 12-13

mrtvemu vojvodi

Tekje na polju je samoten grob;
nihče ne ve imena mu, ne kraja
a iz gomile svetla luč se raja,
ki bo svetila nam do slednjih dob!

Izdan in oplivan v poslednji uri,
ti v njem počivaš Vojvoda naš mrtvi,
ki si omahnil v smrt v najvišji žrtvi;
potrkal na Resnice večne duri!

Ti vstajaš in nas vodiš v zadnji boj,
ti v duši naroda budiš Matjaža!
Ti, naš ponos, naš Vojvoda, naš Draža!
Svobode naše zibel ~~~ grob je Tvoj.

+GENERAL DRAŽA MIHAILOVIĆ

Dne sedemnajstega julija leta entisočdevetstošestinštiridesetega je bil, potem ko je bil od Titovega vojaškega podiščа obsojen na smrt, ustreljen general Draža Mihailović.

Tako je bil ustreljen zaveznik in prijatelj, zapuščen od velikih in slavnih vojskovodij Mac Arthurja, Eisenhowerja, De Gaullea, Montgomeryja in Alexandra.

Tako je za demokracijo žrtvoval svoje življenje demokrat, ki se je boril proti nacifašizmu tedaj, ko se je nemški zunanji minister vračal iz Moskve z najvišjim sovjetskim odlikovanjem "reda Lenina". Ni več med živimi tistega, ki je še na procesu izjavil: "Sovraštvo med menoj in Nemci ni bilo nikdar prekinjeno!"

Tako je bil ustreljen on, ki je obsojal diktaturo v predvojni Jugoslaviji, ki je obsojal umor hrvatskega kmečkega voditelja Stjepana Radića, ki je kot velik pobornik južnoslovanskega bratstva s spoštovanjem govoril o velikem Bolgaru Stambolijskem. Prenehalo je tako biti srce vojaku-politiku, ki je z vsem navdušenjem deloval za ostvaritev Balkanske Federacije.

Ubili so nam junaka, ki je bil svetu dolgo, dolgo nesporni simbol ne samo odpora jugoslovanskih ampak tudi vseh balkanskih narodov. Njegov pojav je služil drugim narodom za primer in vzor!

Ali je morda kdo v kakšni drugi državi začel upor v takem obsegu s tako majhno pomočjo zaveznikov, ki je bila tolikšna, da bi komaj opremil en bataljon?

Ali je mogoče, da je bil bandit, petokolonaš, fašist, sovražnik demokracije, kvislingovec in kolaboracionist - dejansko nekronani kralj svobodnih jugoslovanskih gora?

Zbiral je po gorah in planinah, gozdovih in dolinah, izgubljene, ranjene, onemogle in gladne zaveznіške padalce. Zbiral jih je, hranil, negoval in zdravil, nato pa vrnil njihovi domovini - da jih ne bi pokolale podivjane zveri Hitlerjeve, Mussolinijeve, Pavelićeve, Hortyjeve, Borisove in tudi - Titove!

Ali res svetovna demokracija ni imela toliko moči, da bi za svojih 500 rešenih padalcev rešila eno samo življenje - življenje velikega in zvestega zaveznika in prijatelja generala Mihailovića, katerega edina, edina krivda je bila pri vsej stvari, da ni bil - komunist? Kje sta bili vendar ponos in čast?

In ko je prišlo do največjega paradoksa: tvorci Atlantske karte podpirajo uvedbo komunistične diktature v Jugoslaviji. Sčasoma so bile "točke Atlantske karte po vsem zabrisane z zamazanimi oblaki Teheranske, Jaltske, Potsdamske in kakor se že vse te nečednosti imenujejo..."

Na gorah pa se je boril, samotni človek; veroval je in čakal...

Ni bilo izdaje, da mu ne bi bila storjena, ni bilo pakta, ki ne bi bil pregažen - pa je bil kljub temu za kompromisno rešitev s komunisti. "Kompromisna rešitev je v tem - mislim jaz - da mora narod odločiti. Ne borba, nego narod. Nisem želel revolucije, ampak narod v svobodnih volitvah naj odloči!" je dejal Draža Mihajlović na procesu.

Danes je tisti Draža Mihailović, "ki je veroval, ki so mu jamčili, ki je dobival od zaveznikov orožje in imel zveze zaveznіške oficirje, ter se je boril proti Nemcem" - mrtev.

Na procesu vidim strašno utrujenega in izčrpanega Dražo, ki pravi: "Tako sem utrujen, da rečem - "da", kadar mislim "ne"." Zato ni važno, kar je govorilo živo telo Draže Mihailovića na procesu, ki je sličil znanim moskovskim procesom. Važno je to, kar je Draža Mihailović kot svoboden človek re-

kel in kar je kot tak storil v preteklosti!

Cilj tega procesa je bil, da bi zgodovina sprejela komunistično verzijo konflikta. Toda druga stran zgodovine teh bojev še ni bila objavljena in svet še ne ve, kakšna bo podoba po tem. Dražo Mihajlovića so obsodili sodno, politično pa so obsodili vse tiste, ki so ga podpirali, ne glede na to, kakšno vlogo so imeli v vojni.

"to je obsodba nad mednarodno reakcijo!" je dejal Josip Broz. Torej je bila od rdeče internacionale obsojena vsa svetovna demokracija, vsi Trumani, Churchilli in Attleeji, vsi Mac Arthurji, in Eisenhowerji, de Gaullei, Montgomeryji in Alexandri! Tudi nje čaka isto - kot Dražo Mihailovića; če pravočasno ne rešijo svoje in Draže Mihailovića časti - tudi to je dovolj za zgodovino!

"Zjutraj 17. julija je bil ustreljen Draža Mihailović kot žival brez prič. Znan ni niti njegov grob!"

Umrl je radi tujih grehov - in tako postal nesmrten! General Draža Mihailović, naš Vrhovni komandant v domovini, bo živel v narodu večno, njegove besede, njegova dela, pa tudi vsa njegova tragika, se bo sporočala od dedov do vnukov in pravnukov. Vsem v svarilo in vsem v spomin na velikega moža, ki je svojo domovino tako ljubil, da je dal največ, kar more dati človek zanjo - svoje življenje.

Tako je prenehalo živeti telo Velikega borca za pravice in svobodo človeka; večno pa bo živel v svojih delih, kajti ta so nesmrtna!

SLAVA VELIKEMU MUČENIKU - GENERALU DRAŽI MIHAJLOVIĆU! VEČNA MU SLAVA!

In memoriam

ihar je zahrumel preko Ravne gore. Strahovito je stresal močna, zdrava debla dreves-velikanov, ki so sicer pod silnim pritiskom pripogibala, toda nikdar popustila. Vihar pa se je zaletaval vanje, kakor da jih hoče vse do zadnjega streti in izruvati. Besni rdeči vihar je bil dolgo, dolgo brez moči. Nič škode ni povzročalo njegovo divjanje, dokler mu nekega dne ni uspelo zagrabiti in zrušiti najmočnejše, najlepše drevo - vsenarodni simbol splošne nacionalne borbe proti vsem nedemokratskim elementom, proti naci-fašizmu in komunizmu, dednima sovražnikoma demokracije in demokratičnih izročil jugoslovanskih narodov, našega Dražo. To je bil poslednji, najusodnejši udarec, ki ga je združena, svetovna komuna zadala ne samo jugoslovanski nacionalni demokratski ideji, temveč vsem idealom, za katere so skozi šest let padali najboljši sinovi svetovnih demokracij - Zedinjenih držav, Anglije in Francije - in za katere je Jugoslavija žrtvovala 1,700.000 življenj.

Kdor je v letih od 1941 pa do srede 1943 poslušal poročila oddajnih postaj skoraj po vsem svetu, je moral dnevno slišati slavljenje imena heroja evropske osvobodilne borbe proti germanskemu osvajaču. Da, general Mihailović, njegovi hrabri borci, golih rok, a junaškega srca in nezlomljivega zaupanja v končno zmago svobode in pravice, svobodoljubni jugoslovanski narodi so prvi začeli - oziroma nikdar končali - borbo proti novemu suženjstvu, telesnemu in duševnemu. Spontana vstaja nacionalnih jugoslovanskih rodoljubov, pod vodstvom legendarnega Draže, pa ni imela ničesar skupnega s komunistično "narodno - osvobodilno borbo", ki jo je po nemškem napadu na Sovjetijo zapovedala Moskva. Kljub temu, da je imel Draža že zelo zgodaj izkušnje s partizani, je ponovno poizkušal po naročilu svoje vlade združiti vse proti-okupatorske sile pod svojo komando. Toda kmalu je postalo jasno, da vodi komuniste načelo: vsi se morajo podrediti nam, v nasprotnem primeru jih smatramo za sovražnike. Taka alternativa je bila vredna partizanov in njihovega pogleda na ureditev sveta, v malem pa Jugoslavije. In tako se je moralo zgoditi, da je general Mihailović, poleg dosedanjih sovražnikov kmalu dobil še e-

nega, ki pa za ostalimi ni nič zaostajal, temveč jih je v določenih ozirih še nadkriljeval. Nujna posledica četniško-partizanskega konflikta je bila državljanska vojna, ki se je razbesnela proti koncu leta 1941, potem ko so ostali brezuspešni vsi poskusi za pomirjenje obeh skupin. Partizani so od tega trenutka kadarkoli so mogli, vpadali četnikom v hrbet. Tako so jih polagoma prisilili, da so več ir več sil uporabljali v borbi proti njim in da so proti okupatorju začeli od časa do časa uporabljati taktiko čakanja, kajti borba na obe strani bi bila v očigled dejstva, da zapadni zavezniki niso pošiljali nobene pomoči, za Dražo in ves narod samomor. Vsi dobro vemo, kako so se dogodki kasneje razvijali, kako je Draža iz heroja postal "izdajalec lastnega naroda", "vojni zločinec" itd. Spominjamo se prav dobro, da je po Titovi in sovjetski zasedbi odklonil ponujeno evakuacijo iz Jugoslavije in kako je sedaj z najvišjo žrtvijo potrdil, da niso bile prazne besede, ki jih je s ponosom izrekal on in vsi njegovi pristaši: svoboda ali smrt! Danes, ko našega Draže ni več, je ostal njegov duh, ki ga je že spomladi leta 1941 vodil v srdito borbo proti okupatorjem in malo kasneje proti rdeči internacionali. Ta veliki mož - žrtev ene največjih zgodovinskih krivic -je bil patriot v pravem pomenu besede. Ali bi bil sicer zmožen truditi se za složno akcijo proti skupnim sovražnikom Jugoslavije, kljub temu, da je videl da ga Komunistična Partija izigrava od prvega trenutka dalje. Ne vemo, kaj se je bilo tedaj odigravalo v njegovi duši, pa kasneje, ko so mu zavezniki odvzeli vsako podporo.

A kaj je storil Draža? Res, branil se je pred napadi partizanov, a narod je ves čas vzgajal v spoštovanju in ljubezni do velikih zapadnih zaveznikov, kar mu,pač ne bi smelo biti pozabljeno! No znotraj pa je deloval pomirjevalno na duhove in ni bolj krivične od trditve obtožnice, da je podžigal medsebojno mržnjo posameznih jugoslovanskih narodov. Nasprotno bil je apostol novega zedinjenja Jugoslavije, ki bi ga na podlagi demokracije in federacije, pod žezlom dinastije Karadjordjevićev, in v slučaju zavezniške zasedbe jugoslovanskega teritorija prav lahko izvedli. Mihailović pa je bil tudi pristaš načela: Balkan Balkancem in kot tak se je zelo zavzemal za močno balkansko unijo vseh dobro mislečih balkanskih narodov pod vodstvom Jugoslavije, ki bi postala kot aktivna soudeležena in zmagovalka v tej vojni pač najbolj primerna za to. Koristi, ki bi iz tega nastale za Balkan, si ne moremo niti predstavljati.

Prav dobro so mu bile tudi znane napake predvojne Jugoslavije. Zato je skušal voditi politiko, ki bi nas vse pripeljala na novo pot resničnega medsebojnega razumevanja in bratstva. Deloma mu je to tudi uspelo, čeprav ga je Titov "narodno-osvobodilni pokret" v tem zelo oviral. Mihailović in Tito - dva nasprotnika, s katerih imenoma je nerazvezljivo povezan idealizem, a na drugi strani materijalizem - kako sta se ta moža razlikovala v svojih ciljih! Prvi Jugoslovan, rodoljub, drugi internacionalec, komunistični šovinist.

Mihailoviću ni nikdar manjkalo konstruktivnih idej, saj si je popolnoma pravilno predstavljal uvedbo in obnovo mirnega življenja v do tedaj od političnih strasti razburkani Jugoslaviji. Zavrgel je idejo kolektivnega maščevanja nad Hrvati in je popolnoma pravilno predvidel pravično sojenje vseh posameznikov, ki so bili zločinov dejansko krivi. Proglasil je načelo demokracije in jugoslovanske federacije, ki bi predstavljala izvrstno rešitev najrazličnejših problemov, dedičine iz predvojne Jugoslavije. Taka federacija bi morala zadovoljiti separatistične struje vseh treh narodov, v kolikor seveda te struje pripadajo demokratski koncepciji.

Mihajlović je bil nad vse aktiven duh. To potrjuje sprovedba njegove organizacije po vsej državi, odpor proti okupatorju, sabotaže, itd. Ta organizacija je dala odlične rezultate in se tudi izkazala v mnogočem boljšo od komunistične, ki je sicer priznano dobra ter razpolaga in je razpolagala tudi z neprimerno večjimi in uspešnejšimi sredstvi, predvsem pa z večjo, skoraj absolutno, podporo inozemstva, tako materialno kakor moralno kot pa Mihailovićevo gibanje. Ne smemo tudi pozabiti, da je komunistična organizacija plod preizkušene doktrine, železne partijske discipline in neomejenega zasužnenja mišljenja, kar ob demokratičnem Mihailovičevem gibanju nikdar ne bi mogli trditi.

Brigadir Maclean je v "Timesu" napisal, da angleška vlada v času Tito-

vega vzpona ni imela pomislekov glede širjenja komunizma v jugovzhodni Evropi. To nam deloma pojasnjuje odnošaje britanske vlade do Mihailovića, ki so polagoma prišli do prekinitve. Pri tem je samo čudno, da je na britansko vlado tako močno vplivala prav komunistična propaganda proti Mihailoviću, njihovo klevetanje in obrekovanje, ki so ga komunisti začeli 1942. leta preko radija "Svobodna Jugoslavija" iz Tiflisa.

Iznad vse te nizkotnosti, nezvestobe, krivičnosti pa se dviga svetla, neomadeževana podoba jugoslovanskega narodnega junaka - generala Draže Mihailovića, ki je tako ljubil svojo domovino, da se je v odločilnem trenutku raje odločil zanjo, za narod in ni izvršil ukazane naloge, od katere je zavisela vsa britanska naklonjenost njemu in nacionalnim borcem. Morda tega marsikdo ne bo mogel razumeti, toda razumemo ga mi - Slovenci, Jugoslovani, mihailovičevci - če hočete - in danes morda bolj, kot kdaj prej, ker smo spoznali etične vrline tega velikega moža, velikega Jugoslovana in Evropejca Ljubezen do naroda, do domovine, to zahteva čist, pošten, trden, junaški značaj, to zahteva moža, kakršen je bil Draža.

Glejte, drugi narodi slave svoje Eisenhowerje, Montgomeryje, De Gaulle in druge, a mi bi ne smeli našega Draže! Ohranjevanje, gojitev tradicije kaže na zrelost posameznega naroda. In Mihailović je nositelj naše najlepše tradicije: svobodoljubnosti, poštenosti, iskrenosti, plemenitosti; on je poosebljena tradicija naših prednikov, Slovencev, Srbov in Hrvatov. Sprejmimo ga med svoje narodne svetinje, nihče ni tega bolj zaslužil kot on - mučenik. Streli v Jajincih naj dvignejo v nas zavest nepremagljivosti, utrdijo našo voljo, vero v pravično borbo - njegovo zapuščino. In s to zapuščino, verjemite mi, smo močni.

Mihailović je daroval svojo vzvišeno žrtev na oltar domovine. "Prisegel sem, da bom dal življenje za Kralja in Domovino", je nekoč dejal. Prisego je izpolnil, izpolnil za nas, ki smo jo bili prav tako deli, in s tem dosegel najvišjo etično vrednost žrtve. In še njegove besede:" Vem, da se narod, ki mu pripadam, ne bo nikoli pomiril s suženjskim življenjem. " Da, Draža, ponovno Ti zagotavljamo: borili se bomo proti suženjstvu na naši zemlji. Borili se bomo proti njemu, pa naj je v kakršni koli obliki. Z božjo pomočjo bomo pregnali komunizem in njegove pristaše ter ohranili svojo zemljo svobodno - v spomin nate, ki si nam bil vzor v naši borbi, ki si nam vzor v svojem mučeništvu, človečanstvu in ljubezni do domovine.

Poslušajte še njegove besede, ki jih je namenil prav nam, svojim borcem: "Vi ste deli edine vojske na svetu, ki niti za trenutek ni upognila glave ne zastave." Bodimo ponosni na to, bodimo ponosni, da smo sinovi velike, lepe Jugoslavije, ki jo bomo kmalu gledali osvobojeno iz krempljev rdečega zmaja. Ponosni bodimo, pravim, in hvaležni njemu, ki nas je v tej junaški borbi vodil in vzgojil v resnične in dobre Jugoslovane.

Draža, kakor en mož stojimo za Tvojim svetlim likom, kakor en mož prisegamo na Tvoj spomin: "Nikdar Te ne bomo pozabili, ne Tebe, ne svojih idealov, katerih nositelj si bil prav Ti. Tako nam Bog pomagaj!"

Še besni vihar preko Ravne gore, a okrog padlega velikana stoji sto in sto drugih, krepkih, nepremagljivih, kakor nema, a strašna grožnja - Titu in njegovim!

Ob 17. juliju 1946

17. julija 1946 so ob zori komunisti ustrelili svojega največjega nasprotnika v Jugoslaviji armadnega generala Dražo Mihailovića, komandanta jugoslovanske vojske v domovini in vojnega ministra Kraljevine Jugoslavije. Obsodili so ga na smrt potem, ko so inscenirali enomesečni proces, ki je v zgodovini brezprimeren.

Draža Mihailović je prišel v Slovenijo 1930 leta kot komandant 39. pešpolka v Celje, kjer si je s svojim odkritim in odločnim nastopom proti infiltrirajoči se nemški peti koloni pridobil vse nacionalne kroge in kot Srb ter jugoslovanski oficir izpričal živo povezanost, ki vlada med narodi Jugoslavije v obrambi proti skupnemu sovražniku. Dosleden svojemu jugoslovanskemu prepričanju je gojil bratske odnošaje med zapadnim in vzhodnim delom države ter je globoko občutil pomen ogrožanja Slovenije po nemškem in laškem imperializmu. S svojim stališčem je vlil Slovencem vero, da tudi Srbi krepijo Slovenijo kot najbolj izpostavljen del Jugoslavije in, da so pripravljeni boriti se za slovenske meje z enako odločnostjo, kot bi šlo za njihovo ožjo domovino. Draža Mihailović je bil nedvomno eden onih Srbov, ki so pojmovali jugoslovanstvo kot krvno in usodno povezanost balkanskih Slovanov, neglede na separatistične težnje maloštevilnih posameznikov, ki jih je pravilno ocenil kot tuje-filske elemente.

Ko je Jugoslavija notranje minirana od komunistične in fašistične pete kolone klonila pod silovito nacistično nadmočjo, je takratni generalštabni polkovnik Draža Mihailović zbral pod svojim poveljstvom nekaj vojaških edinic, ki se niso hotele predati sovražniku in se z njimi umaknil v južne srbske gore, od koder je prišel povezovati še druge k enakemu cilju stremeče edinice širom Jugoslavije. Zadal si je nalogo organizirati odpor, ki bi slabil okupatorja v njegovem boju proti zaveznikom. Z vztrajnim delom se mu je posrečilo ustvariti centralno vodstvo in navezati stike z vsemi rodoljubnimi organizacijami in jugoslovanskimi političnimi strankami. Londonska begunska vlada ga je imenovala za svojega pooblaščenca in zavezniki so mu poslali posebna vojaška odposlanstva. S tem je bil potrjen akt legalne borbe Draže Mihajloviča in njegovih edinic proti silam Osi. Ta borba ni bila nekaj na novo podvzetega, marveč neprekinjeno nadaljevanje vojnega stanja, ki je nastalo z izbruhom vojne med Jugoslavijo na eni in Nemčijo ter Italijo na drugi strani 6.aprila 1941. Armada pod poveljstvom Draže Mihailovića ni izpremenila svojstva predvojne kraljevske Jugoslovanske Vojske in je kot taka delovala v skladu z ustavnim redom veljavnim za Kraljevino Jugoslavijo, ki je bil izraz volje Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Borba proti silam Osi ni torej niti za trenutek prenehala. Stopnjevala se je z vso silovitostjo in preokrenila račune Adolfu Hitlerju, ki je z vdorom v Jugoslavijo upal odstraniti eventualno nevarnost z boka pri njegovem napadu na Sovjetsko zvezo. Nemški oficirji so sami priznali, da so napravili največjo neumnost, ko so razbili Jugoslavijo. Namesto možnosti ogrožanja, ki bi sicer pa ne bi obstojala v momentu vojne s Sovjeti s strani Jugoslavije, so se Nemci znašli pred nepredvidenimi težavami. Namesto pokorjenega Balkana, so nemške armade našle vulkan odpora. Draža Mihailović je držal zveze z Grčijo, Albanijo, Bolgarijo, Romunijo, Madžarsko in Češko. V njegovih rokah je bila glavna zveza Centralne Evrope s Solunom in Carigradom. Linija "Berlin - Bagdad" je bila resno v nevarnosti.

Okupator se je dobro zavedal pomena obstanka nekega Mihailovića v slučaju zavezniške invazije na Balkan. Zato ga je enostavno proglasil za bandita in njegove vojake ni smatral za vojne ujetnike. Posluževal se je po mednarodnem pravu dodeljene pravice, da sme uporabljati protimere proti nezakonitim nemirom v okupirani deželi in izvajal svoje hude represalije. Čim je bil Mihajlović proglašen za upornika, se je ves njegov pokret smatral za nezakonit in okupator je imel navidezno proste roke. Za vsakega ubitega Nemca je

streljal sto domačinov, ennko za vsako sabotažno dejanje. Nacistični funkcionarji pa so pri tem zasledovali še drugi cilj, ki ga je postavil Hitler v "Mein Kampfu": uničenje slovanskih "podljudi". Na Pražino glavo je bilo razpisano 100.000 RM v zlatu, ali v našem denarju - dva milijona dinarjev v zlatu.

V takem stanju se je pojavil Josip Broz - Tito. On sam in njegov krog so bili ljudje, ki so bili po nalogu Moskve poslani v Jugoslavijo, da v zvezi s Togliattijem v Italiji, Zaharijadesom v Grčiji, Bierutom na Poljskem in Thoresom v Franciji, pripravijo v Evropi teren za izvedbo boljševiške revolucije, ki naj bi po Leninovih direktivah po sedanji vojni podredila Evropo komunizmu. Sovjetska zveza je igrala na dve karti. Istočasno, ko se je "borila proti nacizmu odn. fašizmu", je bila vsak čas pripravljena skleniti z istim premirje, da bi se tako lahko vrgla z vso silo proti "zapadnemu plutokratskemu kapitalizmu". S tem je Sovjetska zveza želela ubiti dve muhi na en mah: izčrpati fašizem in uničiti demokracijo ter se v splošni zmedi sama polastiti svetovne nadvlade. Anglo-amerikanci so to dvojno igro jasno videli pred seboj. Njihova načelnost v boju proti diktaturi je zašla v težaven položaj. Čeprav bi bila taktična poteza pristati na Hitlerjevo moledovanje za premirje in skupen boj z Nemčijo proti Sovjetiji, vsekakor povoljnejša za ta krstne razmere v Evropi, pa jim je grozila hujša nevarnost na Daljnem Vzhodu kjer ste imeli Sovjetija in Japonska podpisan nenapadalni pakt, ki pa bi se lahko s potezo peresa spremenil v zavezništvo. Fronta v Evropi ni bila edina skrb zapadnih demokracij. Položaj je bil torej skozi vso vojno med vojujočimi se državami-velesilami ter med Zavezniki samimi skrajno napet. Isti Winston Churchill, ki je bil poznan po svojem predvojnem ostro antikomunističnem stališču, je moral voditi politiko izmikanja spora s svojim ideološkim nasprotnikom. Sovjetija, zavedajoča se svoje politične nadmoči, je zašla na pot izsiljevanja.

V letu 1945 sta bili dokončno izločeni iz borbe Nemčija in Japonska. Sovjetija in Demokracija sta si stali nepremagani nasproti. Sovjetiji je uspela komunizacija polovice Evrope. Črta Stettin-Trst je bila zarezana. V Jugoslaviji je zavladal sovjetski vsiljenec Josip Broz - Tito.

Danes je Churchill zopet takšen, kot ga je poznal svet pred dogodki leta 1940. Njemu ni bil potreben pri njegovem preobratu nikak notranji proces, on je vodil sovjetofilsko politiko med vojno docela zavestno in načrtno. Danes ta politika ni več potrebna. Težji je slučaj pri javnem mnenju, ki igre ni poznal. Zanj je potrebna določena doba, ki ga bo pripeljala do razpoloženja leta 1939, ko se je enodušno izreklo proti nacizmu. Takrat ne; danes je šele dozorel čas, da se izreče tudi proti komunizmu...V tej smeri dela danes propagandni stroj na Zapadu. Načelo boja proti diktaturi je sicer utrpelo mnogo na svojem prestižu, toda njegovo izvajanje ni zamrlo, pač pa je delalo le ovinke. Premočrtno izvajanje tega načela že v samem začetku bi vodilo vsled stanja moralne in vojaške nepripravljenosti zapadnih velesil v popolen neuspeh.

Žrtev zato pa je največji heroj sedanjega časa - armadni general in vodja jugoslovanskega odpora - Draža Mihailović!

On se je žrtvoval za stvar Demokracije, za Človeštvo in svoje Zaveznike. Večje žrtve pač ni mogel doprinesti svobodoljubnemu svetu v svojem boju proti sili pesti, suženjstvu duha in policijskemu trinoštvu. To je dokaz demokratičnosti našega naroda, ki je Dražo Mihailovića izbral za svojega prvoboritelja. To je protidokaz in obtožnica današnjega režima v Jugoslaviji. Na narodih sveta je, da izpregovore čimpreje svojo odločilno besedo. Mi zanjo že vemo!

Tito je z insceniranim procesom, ki je izzvenel v obsodbo vsega demokratičnega zapada in njegovih vodilnih osebnosti, izbil sam sebi orožje iz rok. To, kar so doslej svobodni novinarji zapisali o komunističnem terorju in so čitatelji sprejemali z mešanimi občutki, je z beograjsko žaloigro dobilo svo je potrdilo do poslednje pike. Titov režim je sam sebi izrekel sodbo.

Mi, pristaši velikega mučenika in nesmrtnega Čiče, se klanjamo ob njegovi smrti spominu moža, ki je očaral svet in navdal široke ljudske množice z duhom požrtvovalnosti, borbenosti in vztrajnosti v tem največjem boju - boju za Svobodo Človeka! Slava njegovemu spominu!

VELIKE BESEDE

Iz izjave gen.Mihajlovića na Svetosavskem kongresu januarja 1944 v Svobodnih planinah Jugoslavije:

"... opominjam svet na dejstvo, da je naš narod izšel iz vsake oborožene borbe kot zmagovalec, ker je živel in umiral za svobodo.

Zaklel sem se, da bom dal za Kralja in Domovino svoje življenje. Svojo prisego sem izpolnil.

Bil sem prepričan, da se tudi narod, kateremu pripadam, ne bo nikdar pomiril s suženjskim življenjem.

Mi, vojska in jaz osebno, smo zvesti sedaj in bomo zvesti v bodoče ustavnemu in zakonitemu redu Jugoslavije, kakor smo bili in bomo dosmrtni branilci njene ozemeljske nedotakljivosti.

Mi, vojska in jaz osebno, smatramo da je izključna pravica svobodnega in na demokratskih načelih izvoljenega Narodnega predstavništva, da ustavnim potem izvrši organizacijo države.

Najenergičneje in s prezirom odbijam tendenčne glasove, pa naj pridejo od katerekoli strani že, da imamo vojska in jaz osebno bilo kakšne diktatorske težnje in namene.

Najenergičneje in s prezirom odbijam tudi zlonamerne glasove o kolektivnem maščevanju proti komurkoli.

Vprašanje postopka z vojnimi zločinci je urejeno na medzavezniških konferencah, katerih odločitve obvezujejo tudi nas. Naši zakoni pa so dovolj velika garancija za vse in vsakogar, da bo pravica spoštovana. Z ozirom na to ne morejo trpeti nedolžni, ker bodo uživali zaščito tako mojo osebno kakor tudi naše vojske. Nobenih samovoljnih dejanj ob priliki prehoda v redno stanje ne bova vojska in jaz tolerirala..."

+

Iz proglasa gen. Draže Mihailovića 25.julija 1944 v Svobodnih planinah:

"Srbom, Hrvatom in Slovencem!

V času zloma naše oborožene sile aprila 1941 sem se odločil, da ne bom v imenu naše nacionalne časti in svobode prekinil započete borbe. Zato sem takoj začel zbirati razbite dele jugoslovanske vojske in hrabre ljudi iz naroda. Moja težnja od samega začetka je bila, da se pod zastavo našega narodnega odpora zbero vse borbene sile v domovini brez ozira na politične razlike, ter ustvarijo enotno fronto odpora proti okupatorju, ki je takoj s prvim dnem prinesel naši domovini brezprimeren režim sistematičnega uničevanja naroda.

Tako sem nadaljeval borbo pod avtoriteto Nj.Vel.Kralja Petra II., čuvajoč naš ustavni in pravni red do časa, ko bo narod v polni svobodi mogel sam odločiti o bodoči politični in socialni ureditvi naše državne zajednice.

Tekom te naše borbe so se pojavile v naši domovini tudi druge oborožene sile, nad katerimi je uspela Komunistična partija in jim vsilila svoje vodstvo.

Pod plaščem borbe proti okupatorju je ta partija, ki je prej odkrito služila sovražniku, usmerila vse svoje sile proti nam s ciljem rušenja ustavnega in zakonitega reda naše države, razbijajoč edinost narodnih sil in uvajajoč teror v narodu s poboji njegovih prvakov.

Brezuspešne akcije teh oboroženih grup, ki so dovedle do težkih in brezkoristnih žrtev, so me primorale, da branim narod pred njegovim nasiljem in terorjem, otežujoč mi tako možnost, da razvijem polno aktivnost proti sovražnim okupacijskim silam.

Tako je po krivdi teh brezvestnih in protinarodnih rušilnih sil prišlo do razdvojenosti in razdora v domovini, na veliko škodo ne samo našo ampak

tudi naših močnih zaveznikov, s katerimi nas nerazdružno veže naš obči skupni cilj: končna zmaga nad sovražnikom in osvobojenje vseh zasužnjenih narodov..."

+

Iz pisma gen. Draže Mihajlovića dne 2 februarja 1946:

"Za nobeno ceno ne bom zapustil svojega naroda in svoje domovine. Domovino je treba nasiti v podplatih - je rekel Danton. Te besede lahko samo ponovim.

Vedno sem govoril o nujnosti, da zavezniki priznajo svojo napako, ker so Jugoslavijo predali v roke Titovih komunističnih teroristov. Churchill je bil veliki krivec te napačne zavezniške politike. Toda on je to uvidel in bil toliko hraber, da je to priznal. Gotovo je, da se bo to tudi zgodilo z ostalimi zavezniškimi šefi.

... Upor bi bil docela nepotreben, če bi zapadni zavezniki zagotovili Jugoslaviji svobodne in demokratične volitve. Komunistična manjšina, ki se je polastila oblasti s pomočjo napačne politike in komunističnih bajonetov, bi bila zrušena z gumijastimi kroglicami, t.j. z volitvami.

... moja vojska je skoraj ves narod Jugoslavije...

Vi veste za moj cilj: vzdržati za vsako ceno za nalogo, ki nas čaka. Jaz lahko padem v tej sveti borbi, toda vi dobro veste, da s tem naša borba ne bo prekinjena. Jaz sem samo izvrševalec narodove volje in sem v tem svojstvu započel najprej borbo proti okupatorju nato proti komunistom. Tak položaj bo imel tudi moj naslednik, ki ga poznate, zato ne dvomim niti za trenutek, da bo svoboda z Ravne gore ponovno obsijala našo izmučeno domovino..."

+

Iz zaključnega obrambnega govora gen Draže Mihajlovića pred komunističnim sodiščem v Beogradu, julija 1946:

" Bil sem vedno proti našemu staremu režimu. Poizkušal sem najti trenutek, da bi se uprl, toda glavni stan je bil korumpiran in ni hotel ničesar ukreniti.

Preziral in sovražil sem Nemce, prepovedoval sem nacistične sestanke in delal na tem, da bi pripravil in izvežbal našo mladino za boj, za katerega sem vedel da mora priti. Hotel sem modernizirati našo vojsko in znova so me zaprli radi teh mojih naporov.

V maju mesecu 1941 sem proglasil, da bo moja vojska Jugoslovanska vojska. Nekateri izmed podrejenih so hoteli imeti samo srbsko vojsko, toda dokazal sem jim veličino Jugoslavije kot ideje.

Partizani so imeli 20 letne izkušnje s podzemeljskim delom, jaz pa sem moral sprejeti stvari kakor so bile in jih popravljati s tem, kar sem imel. Imel sem mnogo zaprek in malo časa, ko sem hotel spraviti organizacijo v red.

Ničesar nisem želel za sebe. Francoska revolucija je dala svetu človeške pravice in ruska revolucija nam je tudi dala nekaj novega, toda jaz nisem hotel danes začeti tam, kjer so oni začeli leta 1917. Nikoli nisem hotel stare Jugoslavije, toda imel sem težko dediščino. Jaz sem vojak, ki sem hotel organizirati odpor proti osišču v naši državi in pripraviti vstajo vsega Balkanskega polotoka. Obžalujem, če kdo misli, da sem bil vladi nezvest, toda so listine, ki o tem govore. Ujet sem bil v vrtincu dogodkov in gibanja nove slovanske edinosti, katero sem dolgo časa podpiral.

Verjel sem, da bo svet šel po poti ruske revolucije in padel sem med izpremembe zahodnih demokracij. Te (demokracije) so v korist naših narodov in takšni so tudi Rusi. Proti sebi sem imel tekmujočo organizacijo, komunistično stranko, ki hoče doseči svoje smotre brez kompromisa. Postavili so me pred izpremembe v naši vladi in obtožili, da sem bil v zvezah z vsemi mogočimi tujimi službami, sovražnimi in zavezniškimi. Verjel sem, da sem na pravi poti. Vabil sem vse tuje novinarje in misijo Rdeče vojske, da me obiščejo in vidijo vse. Toda usoda je bila do mene kruta, ko me je vrgla v ta vrtinec Želel sem veliko, začel sem veliko, toda svetovni vihar je odnesel mene in moje delo..."

Uvor

Pogled nazaj...

Nemci so polni moči pregazili Poljsko. Evropske države so se uklonile; bedno so obstale v okovih: Danska, Norveška, Francija, Belgija, Holandska in Madžarska, Romunija, Bolgarija... Pruski škorenj je gospodoval.

V burnih sredozemskih vodah je ležal Ciper in čakal svoje usode. Megleni sivi oblaki so se zgrinjali nadenj.

Naša srca so drhtela v pričakovanju. Željni nečesa velikega, novega, smo vsako jutro zrli v sinjo ravan, ki se je stikala z nebom. Fantazija je krčevito iskala... Nekdo je čul eksplozije, drugi ropot motorjev, divjanje jekla in **ognja**...

Otok se je ovil v temo. Osamljen, daleč od celine je ležal Ciper na križišču morja treh svetov. - Sami, pretreseni in polni želja smo životarili... Čutili smo, da se bliža vihar Balkanu!

Zvočnik je navajal številke izgub, silnost ameriške produkcije, pripovedoval je o tajnih izumih, dajal pretehtane, lokave izjave o SSSR, o konferencah z Japonci, o Quislingih...

In ...

27. marca 1941.

V zvočnik je planil silni ljudski glas, nepretehtan, nenaročen... Iz duše, iz srca je planila beseda, se dvigala, rasla... Obstali smo začudeni, čeprav smo to pričakovali.

27. marec 1941.

Beograd je pel, vihar navdušenja je zajel Jugoslavijo. Silni narodov glas se je razprostrl v veselje in odkrito, jasno pokazal pot...

Planili smo k zvočniku in prisluhnili glasu, ki je izviral iz junaškega rodu in nosil v svet resnico, krvavo bol in zavest! - Poljaki smo odrevenele. Naše duše so se zlile z onimi tam v Jugoslaviji; silni žar herojstva in neomajnega poleta nas je prevzel.

Narod je pel, žarel v navdušenju in sreči. Mi nismo razumeli tega jezika, a razumeli smo njegov človečanski pomen... Iz silnega, viharnega navdušenja se je izvilo geslo:

Bolje grob, nego rob!

Beograd je pel, Jugoslavija je drhtela...

Manj strašna noč je v črne zemlje krili.
kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi!

Geslo se je ugrizlo v možgane računarjev, geslo je preokrenilo račune lokavih...

Mi Poljaki smo razumeli ponos Jugoslavije; vedeli smo: Raje v smrt, kot v suženjstvo!

Člani septemberske kampanje smo se spogledali - naslednik Poljske!

Narod je pel, vzklikal osemnajstletnemu kralju Petru!

Res ni noben monarh tako veličastno sedel na prestol! Prav toliko stari romunski kralj Mihael je stopal po taktu nemških dreserjev.

L'aiglon! - Orlič!

In nato?

Spomnili smo se poljskega radija po septembru. Ni poznal strahu pred narodovo dušo. Po taktu blodnih melodij so plesala mrtva trupla...

Tako tudi sedaj. Razumeli smo - konec je to! Hitrejši konec v Jugoslaviji - kot v Poljski septembra!

Kje je vojak-heroj iz petnajstega leta? Kaj je s hrabrim borcem, kaj s to trdo, neprestopno zemljo?

Spogledali smo se in razumeli. Tako je gledal svet na Poljsko, ko se je petintrideset dni osamljena borila. Verovali smo Jugoslovanom. Nihče ni takrat tako molil in preklinjal, kot mi na zapuščenem, v meglo zavitem Cipru.

Odpor v Jugoslaviji je trajal le par dni.

Orlič-kralj je zapustil 6.aprila domovino. Zvočnik beograjskega radija je pel slavo okupatorju...

Toda bil je to le konec začetka!

Na vseh ustih se je pojavilo ime Mihajlović. Iz hribovite Šumadije je izšel vreden sin svojega naroda. Boril se je v balkanskih vojnah, stopil v Vojno akademijo. - Zdaj je prišel čas, ko je heroj maševal izdano zemljo...

Na Ravni gori je 5. maja zbral soborce. Brez orožja so vojaki nastopili pot tradicije. Da, to so četniki! Načelnik štaba oklopne divizije je stopil na čelo četnikov:

"Z vero v Boga, za Kralja in Domovino!"

General Nedić ni veroval v zavezniško zmago. Podredil se je Nemcem in sklonil glavo.

Mihajlović je verjel. Obetali so mu. Dajali so mu orožje in zvezne častnike. Boril se je, Nemci mu niso mogli do živega.

Naprej pa je bilo kot na Poljskem. Samo - bolj tragično, bolj cinično, nesramnejše, brez ceremonij... Iz vzhoda je posegla pohlepne roke v Jugoslavijo. Sprejmite jo - kajti branila vas bo - so dejali. Pomoč je prenehala, obljube so požrli!

Prišel je čas izdaj in paktiranja z Nemci. Toda osamljeni junak v gorah se je boril. Kdo mu je dajal moči? Kri in pogum, ki je prevzemal 27. marca 1941. mladega kralja, ali morda obljube? Zgodovina še molči!

Še maja 1944. je garantiral ameriški predstavnik Mihailoviću, da Sovjeti po sporazumu ne smejo prekoračiti Donave. Toda ti so napadli sektor polkovnika Pazarca. Povelje - prepustite jih!

Vse nade so bile zaman. Čas, ko bi morala kreniti zavezniška ofenziva preko Balkana, je potekel. Točke Atlantske karte so zamegljili oblaki Teheranske, Jaltske, Potsdamske konference in drugih ogabnosti. Svet je zastal presenečen in obmolknil; teror, nasilje je nadvladalo.

V kribih, v gozdnatih gorah, na vrhovih sredi kristalnega vsemirja, sredi svežine in lepote je živel in se branil osamljen general Mihailović. Edino zvezo s svetom je imel preko radija. Upal je in čakal!

21. marca letošnjega leta se je začel [illegible] letal. Vojaki generala Mihajlovića so se pripravili na boj. Letala so se spustila niže in ...

... izpadali so zavoji - prav taki kot nekoč, ko so še bivali pri njem častniki za zvezo s kraljem, z vlado. Mar se je povrnil čas slave in moči?

Letala so izginila. Željne roke so planile nad zavoje. Orožje! Orožje!

Čas je dozorel!

Naslednjega dne zopet. S padali so spustili zavoje in zaboje. Vojaki so srečni, veseli... Orožje, strelivo!

Tretjega dne zopet letala! Več, veliko več letal. Razvila so se v borbeno linijo in se spustila k glavnemu stanu.

Zaklopka se je odprla in... Bombe! Bombe z uspavalnim plinom.

Četniki omamljeni blodijo, padajo in obleže nepremično okrog svojega generala.

Spustilo se je letalo. Izstopile so izvežbane in s plinskimi maskami opremljene postave... Poiskali so generala Mihailovića in štab. Spravili so jih v letalo, ki se je dvignilo nad planoto, kjer so kot požeto klasje ležali borci. Nekateri so zasnivali v večni mir.

V zaporih se je general Mihailović boril s smrtjo. Radio Beograd je molčal. Ko je zopet zaplala kri po žilah junaka, je radio - 27.marca - javil da je ujet važni "war criminal". Prav na peto obletnico, ko je Jugoslavija krenila na pot sebe vredno!

Generala Mihailovića so vodili v Moskvo, od tam nazaj v Beograd. Obnavljali so metode GPU in ČEKE. Mučili so ga do 17. julija, do dneva njegove smrti. Na sodišču sprva general Mihailović ni bil več človek. Toda po par urah razprave se je zopet osvestil in tedaj so razpravo prekinili. Drugega dne so zopet pripeljali v dvorano človeka brez volje in zavesti...Vsak dan - do ustrelitve!

Kralj, za katerega so se borili četniki je apeliral.

Pisal je kralju Velike Britanije:" Rotim Vaše Kraljevsko Veličanstvo za čim hitrejšo intervencijo, da bi rešili življenje generala Mihailovića... - boril se je skupno z zavezniki... - moj narod gleda v generalu Mihailoviću borca proti sovražniku... - bil bi osebno hvaležen... -

Prav tako prošnjo je poslal mladi kralj predsedniku Trumanu in francoskemu ministrskemu predsedniku Bidaultu.

Dan pred smrtjo...

Kralj dobi pravico sklicati tiskovno konferenco. Izjavil je, da je na osnovah Jaltske konference pristal na kompromis, da pa je bil prekršen. Zdaj je na oblasti diktatura, ki se vzdržuje s terorjem. Borec, ki je veroval v zavezniško stvar, pada kot žrtev partije! Kralj apelira na čuvstvo pravičnosti in človečanstvo vsega sveta.

Zjutraj 17. julija je bil general Mihailović ustreljen. Kot pes - brez prič! Kje je njegov grob, ne vedo.

V jugoslovanskem taborišču v Italiji, v jugoslovanskem taborišču pri Napoliju so jokali ljudje, borci... Jokali so v Jugoslaviji...

Ljudski jok je kot črv, ki rije v zemlji, posvečeni s trupli mrtvih junakov!

JUGOSLAVIJA je zgodovinski imperativ

Kljkali so pred svetovno vojno čuli zavedni Slovenci zabavljanje na avstro-ogersko monarhijo, so čutili zadovoljstvo. Vsak neuspeh te države, v kateri so po sili že stoletja živeli, so beležili sebi v dobro. Čim več je bilonevolje v državi, tem večje zadovoljstvo so čutili. Vsak dober in zaveden Slovenec je po svojih močeh prispeval, da se Slovencem ta tuja državna tvorba čim bolj odtuji. Razumeli so ti ljudje, da lomijo s takim delovanjem kamen za kamnom iz državne stavbe, ki Slovencem ni mogla prirasti k srcu, pa naj bi v njej vladal še tako dognan red. Kajti v avstro-ogerski državi za Slovence ni bilo pravice, niti svobode. S kakim navdušenjem so zavedni Slovenci pozdravljali brate Čehe, ki so prednjačili v razdiranju.

Kljub vsemu redu, kljub priznano prvenstvenem administrativnem aparatu in izbornem uradniškem kadru nas je v Avstriji dušilo. Razbiti smo bili na kronovine in vojvodine, da so nas po habsburškem načelu "divide et impera" (razkosaj in vladaj) lažje obvladali. Na odgovornih mestih so vedrili in obiašili tujci, ki so se pritepli iz nemškega severa, nam odjedali kruh in zemljo ter izrabljali njene naravne zaklade. Dobre službe so bile le za Nemce in nemčurje. Te lastne zemlje je delil tujec domačinu drobtinice, zraven ga pa še zaničeval. Kapital se je stekal v nemške roke, Slovenec je ostal uboga raja.

V dvojezičnih šolah so potujčevali naš narodni naraščaj po vsej slovenski zemlji. V obmejnih krajih, kjer je bil pritisk tujega navala najhujši, so z darovi bogatega nemškega šolskega društva (Deutscher Schulverein) vabili slovensko mladino v nemške šole, v katerih so jo vzgajali v ponižne podanike habsburških mogotcev. Narodna vzgoja je bila iz šole izključena. Le skrivoma je narodni učitelj budil in dramil narodni duh in zavednost mladine.

V uradih naš jezik ni imel mesta. Dolgo je moral naš človek na svoji zemlji prositi za pravico v tujem jeziku. Le premislimo, kake občutke je imel naš ponosni kmet, ko je moral ponižno čakati ure in ure v uradih, preden so ga sploh hoteli poslušati. Kolikokrat je moral po celodnevnem čakanju oditi, ne da bi kaj opravil, ker je bil pač le podanik drugega reda. Pravica je bila pisana le za Nemce, nemčurje in Madžare. Samo tih srd je ostal tedaj Slovencu v tolažbo. V uradih samih celo slovenski uradniki niso smeli občevati med seboj v materinščini. Koliko interpelacij je bilo zastonj stavljenih v avstrijskem parlamentu, da bi se priznale slovenskemu jeziku in človeku osnovne pravice.

Take "pravice" smo imeli Slovenci tudi v zadnjih desetletjih pred svetovno vojno in med njo samo. Skozi stoletja je nasilni Nemec izmozgaval slovenski narod, pa naj se je pojavil pod kakršnokoli masko. V zadnjem polstoletju pred osvoboditvijo pa je dvoličnost avstro-ogrske politike dosegla vrhunec lokavosti. Na zunaj je sicer varvala videz pravičnosti, da je v resnici lažje in brez usmiljenja zatirala. Kupovala je v narodni zavesti še neprebujene ali oslabljene in vsled tuje nadmoči gospodarsko propadajoče naše narodne duše in jih potujčevala. Od leta 1897. dalje, po padcu Badenijeve vlade, je postal pritisk nemškega nacionalizma še bolj dušeč, ker je Nemčija začela kazati stremljenje, da se združi z Avstrijo in z roko v roki s slednjo hotela germanizirati Slovenijo, da bi nemški življ dosegel Jadransko morje. (Ta načrt je hotel izvesti Hitler z vso Nemcem lastno brutalnostjo, in bi ga izvedel, ako bi zmagale osne sile.)

Povdariti moramo, da marsikateri Slovenec rad vse to pozablja. Tu in tam se še vedno najde kdo, ki poje slavospeve avstrijskemu redu in pravičnosti. Taki še dandanes niso spregledali bistva avstrijskega, oz. istočasno

nemškega reda in pravičnosti, ki obstaja v tem, da vse kar je tujega načrtno in brez usmiljenja ugonablja. Taki si še danes želijo red, ki bi jim jutri zadrgnil vrv okrog vratu. Mend niso še nikdar pogledali narodopisnih zemljevidov! /Ti bi jim od sedmega stoletja dalje, pa do razpada Hitlerjevega rajha (1945) pokazali, kako se je nekdaj obširno slovensko ozemlje krčilo in skrčilo v sedanje etnične (narodnostne) meje; vse po zaslugi germanske pravičnosti in reda!

Danes moremo ugotoviti, da so bili za časa Avstro-Ogrske vsi takozvani lojalni Slovenci kratkovidni, pa naj so se tolažili s katoličtvom Avstrije in apostolstvom habsburške hiše ali pa z liberalizmom dr. Tavčarjevega kova, ki v narod ni mogel pognati korenin. Volilni slovenski politiki niso umeli pogledati preko domačega plota. Vneto so se prepirali med seboj v dunajskem parlamentu, med tem ko so jih Nemci izigravali in vlekli dobiček na škodo naše skupnosti, ki bi jo prav oni morali zastopati.

Vidimo, da je naša napaka, ko dajemo dostikrat prednost strankarskim koristim pred obče-narodnimi, že stara. Vlečemo jo pa - kot izgleda - še vedno s seboj, čeprav nas je vedno tepla.

To je mračna stran naše zgodovine.

Prav iste čase pa so Slovenci popisali mnogo svetlih listov.

Od ustanovitve Ilirije, to je francoskega nadvladja na Slovenskem (1809-1813), ki je značilno narodno prebuditev najmočnejših predstavnikov slovenskega naroda, sta narodna zavest in smisel za vzgojo v narodnem duhu rastli. Zarisali so se tedaj tudi prvi okvirji jugoslovanski ideji.

Na visoki šoli v Gradcu je družil "Ilirski klub" pod vodstvom Ljudevita Gaja slovensko in hrvatsko akademsko mladino (1828). Avstrijska vlada je spoznala nevarnost ilirskega pokreta in je leta 1843. zatrla ilirsko ime. S prepovedjo imena pa ni mogla zatreti duha, ki je ostal živ in je budil Slovence. Ko je notranji pritisk po marčni revoluciji 1848. popustil, so začela rasti med Slovenci narodna in kulturna društva (1861. začetek narodnih čitalnic; 1863. ustanovitev "Južnega Sokola"). Ob vstaji v Hercegovini (1875) se je smatral osvobodilni boj za borbo, ki obsega osvoboditev vseh jugoslovanskih narodov. S Petrom Mrkonjićem, poznejšim kraljem Petrom I. Karadjordjevićem, je četnikoval slovenski prostovoljec Toman Aleksander. Slovenec Hubmajer pa je kot četniški vojvoda dobival podporo v gotovini in materijalu iz Ljubljane (zbirka pri "Slov. narodu").

Pred šestdesetimi leti je bila ustanovljena narodno-obrambna šolska Družba Sv. Cirila in Metoda po slovenskih velmožeh iz dobe slovenskih taborov, poznavalcih in častilcih Strossmajerjevega jugoslovanstva. Namen je bil buditi narodno zavest zlasti v obmejnih, ogroženih krajih in trgati mladino iz krempljev nemškega "Schulvereina". Nemško-avstrijskemu velekapitalu Družba Sv. Cirila in Metoda ni mogla sicer biti enakovredna, tem manj ker se je morala vedno boriti z odredbami vlade, njenemu smotru protivnimi. Vendar je bila njena moralna sila močnejša, saj je zaveden kmet, delavec, obrtnik in uradnik polagal os svoje revščine "mal dar domu na oltar". Blagoslov ni izostal. Prvi jez nemškemu in italjanskemu raznarodovalnemu delu je bil uspešno postavljen.

Jugoslovansko misel med jugoslovansko usmerjenimi Slovenci je za nekaj časa zatemnila srbsko-bolgarska vojna (1885). Ideal narodne države se je Slovencem odmikal vsled avstrofilske politike Obrenovićev. Nevarnost je bila da bodo pogašeni ognji jugoslovanske ideje Jurija Križaniča, Vodnika, Gaja, v času, ko je za to imela najmanj osnove, novih vernikov, ki so jo zopet razplamteli ob zatonu devetnajstega stoletja in jo v dveh desetletjih pripeljali do popolne zmage.

(Nadaljevanje sledi)

Poglavje stare slovenske demokracije

Med ustoličevanjem kosijo Gradiniki travnik kakega drugega moža v bližini knežjega kamna. Drugi svobodnjak vihti prižgano baklo in tretji

polaga sedlo na konja,
da ne pusti nobenega drugega na ježo.
Zakon dni brez gospodarja odhaja
premagan po močnejši roki.

Taka je vizija pesnika. V slučaju, da bi vojvoda ne dal zagotovila, prekinejo mir in državljanska vojna poruši deželo. Toda ta tri dejanja morejo imeti tudi drug pomen. Pomeniti morejo v prikriti obliki pravico do upora. Če vojvoda ne bo vladal po zakonu, potem ima narod pravico, da odstavi vojvodo, ki je prelomil zakon.

Preden vojvoda zapusti kamen pri Krnskem gradu, mora izpolniti važno dejanje, običajno pri obredih kronanja na splošno; Tako n.pr. pri madžarskem kronanju. Zavihteti mora svoj goli meč proti severu, jugu, vzhodu in zahodu ter tako simbolično vzeti v posest deželo, pa tudi obljubiti, da bo močan branilec države. Vojvoda stori to oblečen v kmeta. Narod je suveren. Vojvodo je treba zopet okrniti v pravicah. Piti mora svežo vodo iz sivega slovenskega kmečkega klobuka v opomin, da je njegova moč kmečkega izvora in, da bi njegovo življenje moralo biti enostavno in skromno, kakor ono slovenskega kmeta.

To nenavadno bogastvo simbolov moramo oceniti. Ti so gospodarskega, demokratskega in narodnega značaja. Obred se ne vrši v kaki cerkvi ali palači, temveč pod svobodnim nebom. Polje je obdano od visokih alpskih gora in na vsem leži dotik alpskega in kmečkega življenja. Primerjava s švicarsko Landgemeinde, ki jo tvorijo sestanki malih alpskih demokracij, morda ne bi bila neprikladna. Obred je v bistvu kmečki. Kmet je središče obreda. On je zastopnik naroda, ki je poljedelskega, ne mestnega značaja. Da ima vojvoda voditi dve živali, pomeni, da je dobilo ljudstvo zagotovilo, da se bo moglo ukvarjati v miru s svojim poljedelskim delom. Kobila in vol nista najboljša svoje vrste; shujšala sta pri težkem poljedelskem delu ter predstavljata trdo stran poljedelstva.

Slovenski kmet, ki nastopa v tej ceremoniji, je poln čuta za skupnost in prirojene inteligence. Je nezaupljiv in ljubosumno čuva svoje ustavne garancije. Močnejša zagotovila bi bilo res težko ustvariti. Ti kmetje so tudi močni, ponosni možje, ki so ljubili svobodo. Srednjeveški Nemci so v "Schwabenspieglu" takole označili slovenski kmečki stan: "Ne sprejmejo vlade plemstva ali sile, temveč samo poštenosti in pravice." V tistih časih je bilo dobro poznano dejstvo, da ni bilo naroda, ki bi bil bolj pošten in veren kot so bili prav Korošci. A bili so tudi ponosni možje. Obstajal je pregovor: "Ne odkrije se pred nemškim cesarjem - je slovenski kmet!" Ta pregovor je ostvaritev pravnega običaja. Vojvodski kmet ima pravico nositi klobuk na cesarskem dvoru.

Ta ceremonija je v bistvu jedro demokratskih idej. Suverenost naroda je tako močno izražena, povdarjena s tako čudovitimi simboli, da težko najdemo demokratsko idejo, ki bi bila jasneje izražena v katerikoli drugi ustavni ceremoniji. Vojvoda sprejme oblast od ljudstva, ki je polno pravega demokratskega nezaupanja. Narod zahteva učinkovite garancije, dan pa mu je najvišji priziv na pravico do revolucije. Vojvoda je odvisen od dobre volje kmetov.

Ta stara slovenska kmečka država ni bila združena s silo. Bila je utemeljena na pravičnosti in zakonu. Prvo vprašanje vojvodskega kmeta se je glasilo: "Ali je pravičen sodnik?" Vojvoda je prvi sodnik v deželi. Pravičnost je cilj starega slovenskega kmeta. Brez pravičnosti ne more biti političnega reda, ne socijalnega soglasja. Vojvoda mora skrbeto za dobrobit ljudstva. Ne bi

smel dati prednosti nobenemu stanu, nobenemu sloju. Pred njim so vsi državljani enaki v pravicah in dolžnostih. Moderne demokratske ideje so bile uresničene v stari slovenski državi sedmega stoletja. Kmet bo ustoličil samo vladarja, ki bo obljubil socijalno solidarnost, srečnejše in plemenitejše odnose med človekom in človekom. Ne podreditev vsled osvojitve, ne sužnjestvo nista temelja države, temveč najvišji moralni nauk o pravem in svobodnem državljanstvu.

Drug element, ki je pridan obredu, je stari slovenski narodni element. Ta obred je bil brezdvoma ustvarjen v začetku slovenskega narodnega državnega življenja. Ali bi bil kak nemški vladar tako nespameten, da bi ustvaril obred, ki bi bil zanj tako ponižujoč? Knežji kamen in prestol stojita v samem srcu Karantanije, v hrvatski grofiji. Z današnjega jugoslovanskega stališča je izredno zanimivo to, da se je hrvatsko ime preživelo prav na mestu, kjer obstajajo najstarejše slovenske politične tradicije. Vprašanja in odgovori so podani v staroslovenščini. Vojvodski kmet je slovenskega izvora. Vojvoda nosi slovenska kmečka oblačila.

Drug dokaz popolnoma slovenskega izvora obreda je ta, da nosi samo ustoličenje in ne čaščenje pravi narodni simbolični pomen. Lepe pravne in politične ideje so samo v ustoličenju, ki je popolnoma fevdalnega značaja, je fuks ida, vpeljana po prisvojitvi. V tem nimajo kmetje nobene vloge več, le germanizirano plemstvo.

Goriški grof je osebnost, skupna ustoličenju in čaščenju. On spremlja vojvodo h kamnu, noseč vojvodski prapor in poveljujoč nosilcem praporov dvanajstih karantanskih dežela. On je zastopnik narodne sloge Karantanije, čeprav je Karantanija razdeljena na dvanajst dežel, kar dokazuje obširnost slovenskega ozemlja. Zelo nadarjeni slovenski pravni zgodovinar Levec je trdil, da je bila mlada Karantanija popolnoma etnična zamisel. Toda dvanajst karantanskih dežela je kasneje nedvomno predstavljalo slovensko politično enoto.

Kot zastopnik karantanske enotnosti je goriški grof zasedel mesto na drugi strani vojvodskega prestola. On je protiđel vojvode; gleda proti zahodu, medtem, ko gleda vojvoda proti vzhodu. Tu sta združena dva svetova. Karantanija je zahodna in vzhodna država. Goriški grof, kot vojvodov najvišji uradnik, mora paziti na razširjanje države proti zahodu, vojvoda ima skrbeti za vzhodno stran.

Običaj, ki bi ne bil globoko zakoreninjen v človeku, ki ne bi bil izraz politične individualnosti, močne kot železo, ne bi preživel osvojitve. Toda preživel jo je za polnih osem stoletij.

Vladarji Avstrije, kot nemški cesarji, so večkrat stremeli za tem, da se izognejo demokratičnemu ponižanju kot vojvode Karantanije na knežjem kamnu. Tako je Friderik III. bil leta 1403 oproščen od karantanskih stanov ceremonije, toda bil je obvezan zagotoviti, da njegova izjema ne bo pomenila odprave.

Cesar Maksimiljan je prosil koroške stanove, da bi ga na ceremoniji na Gosposvetskem polju zastopal namestnik. Nadvojvoda Karel Avstrijski je sprejel fevdalno prisego pokorščine leta 1564 na vojvodskem prestolu. Njegov oče Ferdinand, je prosil karantanske stanove, da bi bil njegov sin osvobojen ostalega dela obreda. Stanovski odbor se je sestal, da prouči ustavno stran vprašanja. Odgovor cesarjevih odposlancev stanovom v celovškem gradu je bil, da opustitev obreda nikakor ne bo v škodo njihovim ustavnim pravicam.

Ferdinand III, 1607, je bil zadnji koroški vojvoda, ki je zasedel knežji kamen. Bil je zadnji vojvoda, ki se je ponižal pred slovenskim kmetom in dal obredni odgovor v staro-slovenščini.

Pozneje je pod Habsburgovci postala sramotna komedija. Cesarja Ferdinanda je leta 1651 zastopal grof Sigismund von Dietrichstein. To je bil zadnji nastop vojvodskega kmeta - zadnje čaščenje. Stara ceremonija se ni več uporabljala. Slovenska neodvisnost je izginila, toda stare slovenske tradicije so se skozi stoletja borile proti odpravi.

Najbolj tragična pojava v tej drami je oni, ki ustvarja vojvode, vojvodski kmet. Njegovo svobodno posestvo je še uživalo privilegije, toda bi

je prikrajšan za svoj sijaj. Ni se umaknil v nesreči časa. Bil je stare slovenske korenine, trden tudi v nesreči. Hrabro se je boril za svoje pravice proti cesarski birokraciji. Dvorjani so ga zasmehovali. Eden zadnjih vojvodskih kmetov je bil slep in reven. Leta 1800. so prodali svobodno posest vojvodskega kmeta in kmet se je preselil v Celovec, kjer je postal gostilničar, ker je dobil od avstrijskega cesarja privilegij, da sme uvoziti dva sodа italijanskega vina brez carine. Res cesarsko darilo! Zadnji svojega rodu je umrl l. 1823. Toda spomin na ustavno vlogo vojvodskega kmeta je bil tako močan v srcih koroških kmetov, da so množice kmetov prisostvovale pogrebu zadnjega zastopnika stare slovenske demokracije. Pogreb je bil velik triumf za aristokratski germanizem.

Stare kronike nam povedo, da je bil za Dunajčane okrog cesarja obred na Gosposvetskem polju mnogokrat predmet zaničevalnega posmeha. Dvorjani niso razumeli dejanja kmeta. Niso imeli čuta za globoki pomen, ki ga je imelo. Zadnji ostanki svobodne demokracije so bili zaničevanja vredni v njihovih očeh. Dunajčan je bil v preteklosti, nič manj pa pozneje, pravo nasprotje človeka, rojenega v svobodi in borečega se za svobodno državljanstvo. Svobodni koroški Slovenec starega kova, močan in okrepljen v čistem alpskem zraku, je bil za suženjskega, spletkarskega dunajskega dvorjana zastopnik drugega, večjega, širšega, svobodnejšega sveta, ki ga ni razumel. Navadno je bil vojvodski kmet, predstavitelj svobodnega človeka, povabljen po kronanju. In tam - tako beremo v starih kronikah - so bili dvorjani začudeni nad slovansko inteligenco, duhovitostjo in šalo navadnega kmeta.

Tragedija vojvodskega kmeta je tragedija slovenskega naroda. Žalostna usoda je prišla nad ljudstvo: zamudilo je veliko zgodovinsko priliko, da bi zgradilo okrog knežjega kamna zahodno-slovanski imperij. Postalo je ljudstvo, ki je zapadlo v pozabljenje, bedo in nesrečo. Izvor svobode se je posušil.

Vojvodski kmet bo imel naslednike in morda bomo nekega dne priče ustoličenja nove dinastije jugoslovanske krvi in čustva. Ne z nezaupanjem, temveč z ljubeznijo in navdušenjem bo pozdravljen novi vladar. Spomin na toliko stoletij nesreče, bede in ponižanj bo izbrisan.

Kerz ozira na rodoljubno navdušenja moramo določiti pravo vrednost tega starega slovenskega ustavnega obreda. Nima krajevne, temveč univerzalno bistveno vrednost. Najresnejši nemški in slovanski učenjaki so se v tem zedinili. Krek, eden najzmožnejših slovenskih filologov, misli, da je to eden najstarejših spomenikov ustavnih pravic naroda. Puntschart odkrito izjavlja, da je ustoličenje eno izmed najzanimivejših pravnih starin Evrope, da zavzema knežji kamen posebno mesto med zgodovinskimi spomeniki ustave in civilizacije.

Kaj pa o slovenskem narodu, ki je ustvaril ta zakon in uporabo? Ustoličenje je bilo pravi staro-slovenski ustavni zakon, ki se je ohranil do sodobnih časov. Ali se more misliti, da je bilo pleme, ki je rešilo ta obred pozabljenja v stoletjih podložništva in ponižanja, šibko in obupano? Politični duh, ki je ustvaril in ohranil ta čuda politične svobode, je bil vedno močan in neustrašen. Zgodovina slovenskega ustoličevanja kaže, kakšna politična sila je bila skrita v dušah teh ubogih kmetov. Njih povezanost z borbo svetovne vojne je samonarvna. Koroška je skrajna meja jugoslovanskih dežela. Tu je pruski pan-germenizem izzval slovanstvo. Vojvodski kmet je mrtev, toda njegov narod je ostal zvest svoji veliki zgodovinski misiji, da brani ta tla s hrabrostjo - ne, da se vda, temveč raje umre.

Bitka za SSSR

1.IX.1939. je izrekel Hitler pred nemškim državnim zborom (Reichstag) sledeče:

"Rad bi pred vami povdaril, da je ta politični korak (namreč sklep pakte med SSSR in Nemčijo od 23.VIII.1939.) silnega pomena za bodočnost. SSSR in Nemčija sta se v svetovni vojni borili druga proti drugi. To se ne sme in se tudi ne bo zgodilo nikdar več."

V politiki pa veljajo izjave le za določene situacije trenutka ali dobe. Če se ta spremeni, se menjajo tudi izjave in se dela, kakor ustreza novi situaciji. Isto načelo velja v taktiki.

Zopet Hitlerjevo načelo:"Zame ne obstaja takozvano mednarodno pravo, ne obstajajo pakti in dogovori, kajti moje geslo je: uničiti sovražnika z vsemi in z vsakim sredstvom."

Pakt med SSSR in Nemčijo je bil zato samo posledica obojestranskih potreb in koristi (nekak traite de convenance). Sicer so pa naciji že od vsega početka označili Sovjete kot svoje največje sovražnike. Prvo osno zavezništvo je bil anti-kominternski pakt z Japonsko v letu 1936 ker se je Hitler bal vojne na dveh frontah, kar je povzročilo poraz Nemčije že v prvi svetovni vojni, je podvzel vse mogoče, da se Nemčija ponovno ne bi znašla v takem položaju. Žrtvoval je celo svojo 100% antikomunistično politiko zato, da bi dobil časa za obračun z zapadnimi silami. Stalin pa je tedaj prav tako dobro vedel, da rdeča armada še ni sposobna, da bi se pomerila z nemško. Poleg tega je tudi njemu grozila vojna na dveh frontah vsled nemško-japonskega antikominternskega pakta.

Interesanten je članek, ki ga je prinesel v januarju 1946 sovjetski tednik "Boljševik". Obravnava zadnje dogodke pred izbruhom vojne v letu 1939 posebno podrobno pa brezuspešne poskuse anglo-francoske diplomacije, da bi sklenili zvezo s S.S.S.R. in pogajanja med Molotovim in Ribbentropom, ki so uspešno zaključena s prijateljskim paktom z dne 23.8.1939. Članekar pravi: "Zaradi tega pakta so propadli načrti anglo-francoske diplomacije, ki je upala, da bo nemški napad na sovjete tako uravnala, da jih bo izolirala in onemogočila vsako pomoč. Zato je bil sporazum Ribbentrop - Molotov najvažnejši sovjetski diplomatski uspeh. S tem, da je Hitler podpisal nenapadalni pakt s Sovjeti je izpričal pred vsem svetom, da priznava silo S.S.S.R., a tudi, da se boji, da ne bi stopila v borbo na strani zaveznikov. Odveč bi bilo reči, da ne more biti ta pakt kak dokaz zvestobe nacistični Nemčiji. Pakt nikakor ni zmanjšal čuječnosti S.S.S.R., niti ji ni branil povečati svoje oborožene sile in obrambo." Prišlo pa je drugače, kot si je zamišljal Hitler. Dogodki so ga prehiteli. Njegove naše se v bitki za angleški otok niso izpolnile. Vedno je treba imeti pred očmi, da je bil osnovni problem in cilj Hitlerjeve politike premagati Anglijo. Ker invazija na otok ni uspela, se je Hitler obrnil na vzhod z namero, da osvoji angleške pomorske baze na vzhodnem Sredozemlju. S poskusom preko Afrike ni uspel, ker ga je pri tem strašno ovirala angleška pomorska sila. Iz istega razloga mu je izpodletel poskus preko Balkana in Krete. Direkten dohod do teh baz po suhem je bil preko Turčije. Vendar bi bil pri tem vedno ogrožen od rdeče armade levi bok nemške vojske, ki bi operiral skozi Anatolijo. To nevarnost je hotel Hitler čimprej odstraniti in je zato napadel S.S.S.R.. Če bi Sovjete premagal, ne bi odstranil samo nevarnosti za svoj levi bok pri operacijah na vzhod, ampak bi tudi dobil silna bogastva v surovinah in veliko vojno industrijo, kar bi

mu dobro služilo v nadaljni borbi proti Angliji. Nemci so dobro razumeli vojno in so vedeli, da se bije za aeroplani, tanki in za armadami na frontah druga bitka, bitka v produkciji vojnega materijala. Vedeli so, da zavisi zmaga končno le od nadmoči težke industrije zapadnih zaveznikov ali Nemčije. Poleg tega pa se je Hitler na tihem nadejal, da bo hitra zmaga nad S.S.S.R. preplašila Amerikance in jih odvrnila od vmešavanja v borbo.

Na drugi strani pa Sovjeti nikakor niso bili naivni v presojanju odnosov napram Nemčiji, niti niso imeli napačne poglede na vojno. Spoznali so, da ne bi preživel njihov novi - čeprav je preko 20 let stari - politični in gospodarski sistem morebitnega poraza. Vedeli so, da bo prihodnja vojna vojna materijala in brzih, udarnih enot. V to svrho so Sovjeti potrebovali časa in zopet časa, da si zgrade industrijo in formirajo edinice. Neumorno so se pripravljali na vojno, ki jo je imel Hitler v načrtu že izza monakovske dobe, Stalin pa jo je od takrat naprej pričakoval.

Ko so Nemci zavzeli Balkan, je postal spopad neizogiben. Kajti S.S.S.R. ni mogla tvegati nikake operacije proti zapadu, ker je bil njen levi bok stalno ogrožen od strani Nemčije. Ravno tako se pa tudi Nemčija ni upala operirati proti vzhodu preko Turčije, dokler so stali Sovjeti z vso svojo silo ob njenem levem boku.

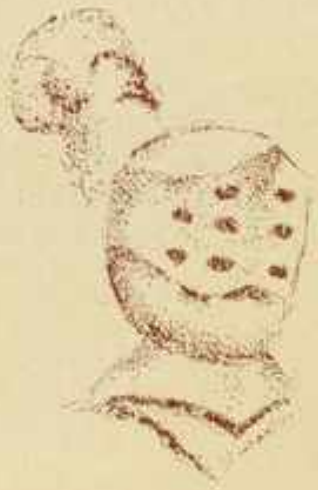
Obstajalo je samo vprašanje, kdo od obeh bo prvi začel z vojno.

Zagonetno je, zakaj ni krenil Hitler preko Španije na Gibraltar, ga zavzel in zaprl Sredozemlje zaveznikom že leta 1940 ali 1941. V luči kasnejših dogodkov izgleda, da je bila to največja napaka, ki jo je nemogoče pojasniti. Gotovo je, da Hitlerju Francova Španija ne nudila dosti odpora. Tudi Gibraltar se ne bi mogel dolgo držati. Cena takega podviga bi bila nizka, plačilo pa veliko. Čim bi bil Gibraltar v nemških rokah, bi morala pasti Malta; britanska mornarica bi bila izključena iz Sredozemlja. Severna Afrika bi bila plen nemških in italijanskih armad. Petrolej Bližnjega vzhoda bi bil dosegljiv, anglo-ameriška invazija v Afriki bi bila onemogočena (l. 1942).

Zakaj Hitler tega ni napravil, ni dal še nihče odgovora. Morda je Hitler računal, da bosta kampanja v Severni Afriki in napad preko Balkana na Kreto in Dodekanez očistila Sredozemlje Britancev? Morda zato, da bi mu ostalo čim več enot za borbo proti S.S.S.R., ki je predstavljala vkljub prijateljskem paktu stalno nevarnost za Nemce? Morda je ugovarjal Mussolini, ki je smatral Sredozemlje kot morje italijanskega imperija, Španijo pa za svoje interesno področje?

S kakšno silo je šla Nemčija v vojno je obravnavano v članku te revije "Nekaj zanimivih drobcev iz zgodovine vojskovanja". Bralec pa je to silo sam videl in doživel.

O Sovjetski strategiji, taktiki in o početku vojne bo govora v nadaljevanju.

Ludvik

Sinoči je izza oblaka pogledal lunin krajec. Tam od morja je zavel veter in se vjel v krošnje oljk, da so zatrepetale v bolesti...
Zajokala je tujina: Z njo vred smo zajokali otroci - domovine!
Iz prsi se nam je iztrgal vzdih: ni Te več ...
Tako majhni smo, zapuščeni. A kruto usoda sega s pohlepnimi krempelji v naše malo dr žino. Komaj mesec je minil, kar smo pokopali enega naših najboljših. A kot da se je proti nam zarotilo nebo, je spoklical Gospod k sebi še Tebe.
V kamen vklesane besede pesnika nam bodo svetile v prihodnjost:

Imeli smo ljudi vrh gore hrast!

Ah, ubogi narod slovenski, si mar prekleť?
Še v tujini ne najdeš miru. Najboljši sinovi padajo, a ne na bojni poljani. Tiho, z nevzdržno naglico odhajajo mladi, polni načrtov za prihodnjost. S sil a hrepenenjem po življenju zamirajo in odnašajo s seboj neizmerne zaklade duha!
Ah, Ribnica s svoje suho rebo, s soncem, s travniki, s cvetjem, mar čutiš bolest...
Sijalo je sonce, ko si se, Ludvik, s smehljajem na ustnah poslovil od domačih. Pogledal si rodno hišo, polja, goudove in šel...
Srce se Ti je stisnilo, zajokala Ti je duša, obrnil bi se rad nazaj, se vrgel na slovensko zemljo in jo poljubljal...
A klicala Te je dolžnost in Ti si se ji odzval!
Boril si se, kužne klice so Ti sustrupile telo. Odnehal nisi, kajti v mislih Ti je kljuvalo: Dokler ni rodna zemlja svobodna!
Zapustil si domovino, da bi ji prinesel svobodo.
To je bilo Tvoja največja želja, a Bog je hotel drugače.
Ubog, izsušen si držal barve v tresoči roki in risal. Vso bolest, vse hrepenenje in neizmerno ljubezen si položil v svoja zadnja dela.
Tvojim bo to edin spomin na Te.
Še se spominjam, kako si gradil iz paličic in koščkov lesa svojo rodno hišo. Presunil Te je suh kašelj, onemogel si omahnil na blazine, a odnehal nisi. Z nepremagljivo dobro voljo, s smehom na ustnah si pripovedoval: "Tule je skladovnica drv, tu je lipa, tu okno in še, in še... Prav vse si zgradil. In rodna hiša Ti je dograjena počivala ob vzglavju. Majhna, čisto majhna, a Tebi vsekdo draga, ljubljena...

Trpel si zadnje dni svojega življenja...Ni bilo matere ob Tvoji strani, ne očeta, ne bratov in sestre. Čisto sam si odšel.
Pokopali smo Te nekje v tujini...
Mi ps darujemo, velikodušno dajemo najdražje... S pesnikom vzklikamo:

Hotel nekdaj sem, da bi se razširila,
da bi razpela svoj krog čez zemljo -
glej, in zdaj vidim, silna brezmejna si,
v daljo kot seme razsipaš svoj plod...

O, domovina!

Počivaj mirno, dragi prijatelj in vedi:
Vztrajali bomo, kajti Ti se moraš vrniti v sončno Dolenjsko! Domači gozdovi Ti bodo zašumeli v pozdrav, zapeli bodo ptički in zemlja in nebo se bosta veselila. Vrnil se boš! Tako hočemo mi in hoče - Domovina!

Zbogom, dragi prijatelj! Počivaj mirno in čakaj povratka!

iščem

O, le za hip si bila
kot srcu grenka melodija
in ni te več nazaj.

Zvenel je zelen gaj,
teman je zdaj moj dom
in cesta prazna, tuja.

Srce objel je dvom
in črni strah, nemir
kot blazen iščem tir

in nove poti za vsemir,
zvezde sijajnih hod
in Tebe, večni Bog!

jaz sem

Nocoj se spustila
viharna je noč,
za vrati občutil sem
strahotno pojoč
memento življenja.

Kaj sem?
Kdo sem?

Mogoče apostol trpečih
in glasnik prosečih,
mar vodja borečih
za nova trpljenja?

Mar pevec nad ptiči,
slikar nad prirodo,
kovač nad usodo?

Jaz sem
črviček, ki v zemlji se skriva
in list, ki s platane odpada,
le prah in pepel, ki se materi vrača.

Drobtina trenutka,
molekula v zraku
in senca po mrsku.

To sem!

Pokošeno polje

Že od nekdaj mi je bilo hudo, kadar sem videl pokošeno polje, kadar sem videl gola, pusta strnišča.
Danes bolj, kot kdajkoli,
Okrog mene jih je vse polno.
Ne morem mimo njih; niti koraka ne morem napraviti, da me ne bi spremljala njihova nema tožba, skoraj bi rekel: obtožba...
Polje! Pokošeno polje!
Oropano vsega, svojega zaklada, svojega zlata!

Polje! Jaz sem ti brat!
Ne joči, polje, saj tudi jaz ne, čeprav nosim v srcu pusto in prazno strnišče, posuto z izgubljenim zrnjem upanja, da ga pozobljejo ptice izpod neba.

Polje! Kdo naju je oropal najinih zlatih sanj? Komu sva jih darovala?
Komu si jih darovalo ti, polje?
Meni so jih ukradli...

Ne t ži, polje!
Jaz ne tožim, le v srcu nosim to bolest in čakam dneva, ki pride, ali pa je morda že tu; čakam dneva sreče: moje in tvoje.

Moje želje se bodo vpregle v plug, hrepenenje bo zavihtelo svoj zlati, sladki bič, da bo večna luč obsijala nebo in plug bo zarezal v pusto strnišče, da bo zadrhtelo in zadehtelo, da bo vztrepetalo srce!

Cel ljubi božji dan bo hrepenenje oralo, v nebo se bo dvigal dah preorane zemlje, dah ljubezni in hvaležnosti; nato pa bo prišel veseli sejalec - sreča - in bo sejala, sejala sama sebe, sejala svoje srce v razorane brazde, na ozarah bo okrenila in sejala še in še...

Polje, jaz slutim, da je ta najin čas že prišel, ali da vsaj ni več daleč!

Preko tvojih grudi bosta stopala dva bela vola, mišice jima bodo nabrekale in pokale, kmet bo vihtel bič, plug pa bo oral, oral.

Polje, jaz čutim, da je že tu ta veliki dan, dan najine sreče!
O, tu je!
Kdaj že je hrepenenje razoralo strnišče in zdaj stopa preko brazd veseli sejalec - sreča in seje! Na ozarah se okrene, spet zamahne z roko in seje, seje!
Polje, jaz ne plskam! Jaz vriskam!

Tudi polje je zavriskalo, zapelo! Pa je tuje! Kaj šele, če bi bilo domače!
Vriskam in pojem; vriska in poje polje in skržati vriskajo in sonce in nebo; še oljke pojo in vinska loza!
Vse poje in vriska, vriska!

Jaz pa ne nosim več v srcu pustega strnišča; mehko, plodno zemljo nosim v sebi, razorano in polno ljubezni, preko nje pa stopa sreča in seje, seje!

O Bog! Daj nam dobro letino!

M O R A

Don polnočne ure se mehko kot zadnji akord razliva iz lin,
se razlega, razleza v hlad mirne, dremotne noči.

Tišina.
Na planem. Hlad boža polt.

Že mrak velikan Umomot je obzorju zobčatem do ubite nebesne
modrine polikal vse gube,
zabrisal opone, sločine gorovju
in svet brezoplazno prebarval s temo;
zdaj nočni duh sreče i čara i vabi nad žlebe prosojno tančico,
meglen pajčolan,
da med brda brkinskim hribovcem naslika obmorsko krajino,
zalive, jezera, obrežja, še otok na Sozih.
Z ostrova trnovski stolp straži vse Rečke doline selišča
pogreznjena v morje zaspane megle.

Stolp straži selišča.

Zamišljen stoji, se ne gane, le buli otrpel.

Globoko tam v brezdensko-tajni tmini:
kjer bitje se skriva očesu, da vidi pač delo, a delavca ne,
kjer človek neznan je sam sebi, kjer zna, da je,
kjer zna, da je ne pa čezav,
kjer um ni računar in volja ne čuti bremena obtožbe dejanja
ni sitnosti misli neugnanih, želja,
in še niže:
kjer življenje živi brez paliske, navlak,
kjer ogenj žari, ki odžarja v nedolžnih očeh,
da nedolžnih,
kjer človek je samo lep, dober:
tam nije.

Globoko, globoko, tam nije,
tam topo pritajeno, jedva boli in se giblje
liki groza, ki jo krije drobni val,
točno tuga, ki jo klenka drobni nav,
se giblje, boli,
čemi in ne spi...

Ti čutiš kaj, stolp?

Nič! In ne misli nič.
Zanj nočni duh sreče je blag,
a tam pa le nije, ne spi.

Jurkne srce. Zaščemi! Zapolje po žilah!
Mar volkodlak, mora le?
Ne vedem ni!
Strah ali kdo, da bulim v meglo?

Ej, saj sva si znanca s to meglo!
(A tam tvor boli)
Ej, saj sva si znana s to meglo!
(Tam skeli)

Djadjin je dremal v njej utopljen
in kupola stolpa nad meglo je stražila hutor in stajo na stepi.
Prek stepe še rosne je jutranji pramen ošinil naročaj mi
tulpanov
v rokah in ... trojko na onstran megle.

Bel slamnik na trojki odhaja ... odhaja!

Zakriči, pristavi, stolp v megli!

Zamira brnenje zvona ...

Mora

Večkrat brskam med spomini, ki sem jih prinesel iz domovine. Med podobe mojih domačih se mi je vrinil list papirja, ves raztrgan in zmečkan. Že sem ga hotel zavreči, kar se mi na široko odpre. Bila je pesem z naslovom "Mora".

Tedaj so mi vstali pred očmi srečni dnevi v domovini.

Pravkar je vzcvetela pomlad z drobnim, vonjajočim cvetjem. Burja je od morja zdivjala k nam, pa preko Snežnika na Notranjsko. Vsa narava okrog Ilirske Bistrice je vzcvela in ozelenela; ozimina je visoko zrasla, marelice in češnje pa so se odele v belino. -

Ne premlad, že osivel po senceh, a visoko zravnan in odločen je bil moj narednik. Vsak dan sva zavila k njegovim domačim v Soze, v vas nad Trnovem. Legla sva v travo ob čebeljnaku, ki ga je tako ljubil, z njegovimi marljivimi prebivalci vred. Redkobeseden je bil, a vendar sem počasi le našel pot do njegove notranjosti, do njegovih skrivnosti.

Dan za dnem mi je razkril delec svoje duše. Živo ga vidim pred očmi, kako mu čustva klešejo poteze na obrazu, kako prehaja sreča v žalost, kako trpi in se veseli - vse ob spominu na preteklost. Trde, v lice izdolbene črte kažejo moža, ki se je premagoval, a ostal zvest sebi in narodu... Visoko čelo mu obkrožajo košate obrvi in osiveli, nazaj ravnani lasje. Jekleno-sive oči venomer iščejo, se smejejo; a tudi jočejo...

Zdoma ga je zvabila v svet želja po znanju. Toda sreča mu ni bila mila. Moral je zapustiti šolo in se vrniti v rodni kraj. Nato svetovna vojna! Odšel je na fronto, a so ga kmalu ujeli in odpeljali v Rusijo.

Delal je v Djadjinu na kmetiji, kjer je doživel svojo veliko, nepozabno a nesrečno ljubezen. To notranje čustvo in silno hrepenenje po rodni grudi je vzbudilo v njem spečo ustvarjalno silo, ki je vzklila in dala pesem o grenkobi tujine...

A ne le to: ko se je po dolgih letih vrnil v domovino, je pesnik - čebelar, pesnik - samouk združil veselje, ki ga je opijanilo, ko je zopet ugledal sončno Primorsko, s tiho, kradoma se vračajočo bolestjo ob spominu na širne stepe, na silno hrepenenje ob spominu na dekle, ki jo je vzljubil v tujini.

V pesmi "Mora" v svojstvenem slogu riše večerno tišino, ki plove nad pokrajino v Brk nah. Z najvišjega vrha opazuje, kako se plazi megla navzgor in se "razleza" kot morje. Domači kraj, Soze, so majhen otoček; nad vsem pa bedi trnovski stolp:

" - zamišljen stoji, se ne gane, le buli otrpel! - "

V to tišino postavi človeka, ki zgubi vse svoje življenjske lastnosti. Postane brezizrazen, kot okolica, ve le, da obstaja, ne pa - čezav - /čegav/ je; ne ve, odkod je, ne čemu...

Življenje je tu čisto, brez težav in strasti, brez - paliske, navlak-. Poteka mirno, niti - paliska, to so najmanjši beli drobci, ki se nabirajo po deskah v mlinu, ga ne motijo.

Vendar pa čuti v tišini, kako se mu kljub vsej lepoti tihotapi v dušo bolest;

" - globoko, globoko tam nije,
. . . . . .
se giblje, boli,
čemi in ne spi ... - "

Drhti mu v duši, - nije - kakor navček, vendar pa ga s silno močjo duši. V duši - čemi - tiho zgrbljena bolečina, toda, pravi: - ne spi!

V trpljenju osamljen vprašuje trnovski stolp:
" Ti čutiš kaj, stolp?"

A nihče se ne odzove. Sam trpi!

" - Jurkne srce. Zaščemi! Zapolje po žilah!
Mar volkodlak, mora li?
Ne, vedem ni!
Strah ali kdo, da bulim v meglo? - "

Tako nenadoma opazi meglo in nadaljuje:

" - Ej, saj sva si znanca s to meglo...
/ A tam tvor boli! / - "

Spoznal je in odpre se mu stara rana.

Ruska vas Djadjin je bila vsa v megli in kupola cerkve je, kot trnovski stolp, bedela nad stepo. Iz te podobe se mu porodi nova, vse lepša, boleča :

" - Prek stepe še rosne je jutranji pramen
očinil naročaj mi tulpanov
v rokah in ... trojko na onstran megle. - "

Njegova dekle je v trojki, na glavi ima bel slamnik, v rokah tulipane.

" - Bel slamnik na trojki odhaja ... odhaja! - "

V tej bolesti roti pristavin stolp, naj kriči, naj trpi z njim!

In nato konča:

" - zamira brnenje zvona! - "

Brnenje zvona iz trnovskega stolpa.

- - - - - - - - - - - - -

Tako iz srca je vzklila ta pesem, tako neprisiljena, pisana v narečju, brez ozira na pravilnost oblike;krepke besede tolčejo v mehko lirsko okolje. Pisal jo je pesnik - begunec!

Danes je moj narednik v tujini. Zopet trpi in zopet bo pisal pesmi, take iz duše, tako globoke!

A ko se povrnemo, ko se povrne on - z družino - domov, bo znova zaživel na svojih Brdih, na Brkinah in na Sozih...

Iz dnevnika

4. velikega travna 1945

Ukazan je bil umik proti zapadu.

Fante je spreletelo; umakniti se, ko so se vsi leta borili, ko so se žrtvovali, dajali življenja?
In zdaj?
Vse zaman?
Zapustijo naj domačo grudo, plodna polja, starodavne gozdove? Vrag naj gospodari po božjih hramih vrh holmov? Očete, matere in sestre naj zapustijo? Gomile mrtvih rojakov prepustijo sovragu?
Fantje so se srdito spogledovali in stiskali pesti. V rokah jim je blestelo orožje, še vroče od nedavne borbe.
Molčali so, a v mislih, v srcih je rasel odpor. Njihovi vodje so to vedeli. Hudo jim je bilo, trpeli so. Pa - edina pot v svobodo, v življenje je ta, samo v njej je povratek! Uklonili so se fantje, mrko sklonili glave in krenili. Z vsakim korakom so bili dalj od domače grude. Gledali so trepet in strah na licih svojih dragih, razumeli prikrita vprašanja, prošnje: "Ostanite, branite nas!"

Ne! Le tako moremo ohraniti vas, rešiti sebe. Zato naprej s trdo stisnjenimi zobmi in zaprtimi očmi. Gluhi so bili za prošnje starcev, otrok, mater in deklet.

Mlad je bil, moj prijatelj, nežnih materinih rok željan, očetove trde roke. Očeta in mater so mu ubili. S puško je oral. V pozni jeseni je bilo. Vendar mu je spolzela solza po licih, ko je stopil na pot.

Mrko so stopale kolone po trdem Krasu. Iz temnega neba je rosilo. V zraku so brneli avijoni. Povsod tema. Mraz je rezal do kosti. Daleč za njimi se je valil sovrag, ves v jeklu.

Počivali so. Pred mestom, nekdaj slovenskim, danes potujčenim, je vsakdo našel svoj varen kot in zadremal. Vsak trenutek je bil dragocen.

Moj prijatelj ni spal. Tako čudno mu je bilo pri srcu, kot, da se poslavlja. In je zrl [illegible] vzhodu, odkoder so prišli. Samo temno nebo je videl, polno grozotnih oblakov. In je sklonil glavo. Vedel je, čutil, da je zdaj tam hudo, da bratje in sestre trpijo. Odšli so, da se povrnejo, da prinesejo svobodo. To mu je lajšalo [illegible]est in odgovornost, ki sta ga tlačili.

Temni oblaki so se razpotegnili čez vse nebo in čeprav še ne pozno v popoldan, je jel padati mrak.

Nato so krenili. Previdno, počasi. Sovražnik se je približal z boka. V tem je padla noč.

Se enkrat so postali, pripravili orožje in se spustili v ulice, sovražnik je čakal, varno skrit za zidovi, s pripravljenim orožjem. Skladišča po mestu so gorela, po cestah so ležala trupla mrtvih, čul se je klic na pomoč in grozen stok...

Nato!

Vsul se je ogenj, zaregljale so strojnice, padale so bombe, ostro so odmevali streli iz pušk. Fantje so, borb vajeni, planili vsak sebi, si poiskali kritje - in odgovarjali. Besno so ropotale brzostrelke.

Korak za korakom so se prebijali skozi ognjeni dež. Goreče hiše so jim svetile v svobodo. Borili so se dolgo, neustrašeno. Ure so tekle, jelo se je svetlikati.

V zadnjem naletu so krenili k mostu, v objem bratov, ki so čakali na zadnje borce za svobodo.

Globoko pod njimi se je valila Soča, narasla, kalna.

Komaj jih je dohajal. Ranjen je bil v prsi. Topla kri mu je polzela po telesu. Molčal je. Fantje so bili izmučeni. Komaj so stopali, ranjenca bi ne mogli nositi. V desnici je krčevito stiskal puško, z levico pa je brodil po prsih in iskal srce.

Oddahnili so si in posedli.

Na mah detonacija!

V zraku skale in beton. Stebri mosta so se nagnili in tako ostali. O - ni so tu; onstran mostu in še dalje je - domovina.

Omagal je. Padel. Skočili so k njemu in ga dvignili. V polzavesti je sanjal:

Nekje na poseki, sredi cvetja.

Lučec in rumeni naprste sta cvela. Jagodnjak je doslužil, samo živice so se zarile globlje v rodno gozdno zemljo. Med osipajočo se praprotjo in ostro travo se je zdaj zdaj pokazal cvet turškega naglja.

Nato plodne njive, senožeti, vrtovi. Onstran pa temne smreke in zala bukovina.

Samo polje, sam gozd, sama zemlja. Stara znana hiša, okna, nagljí, rožmarin ... Dvoje svetlih oči, polno drobnih gub in dve solzi. Pa mehke roke - mati.

Nato pa megla, mir in - Bog...

Smehljal se je fant, s smehljajem na ustnah umrl...

Oči so mu stremele k domovini...

Roke so mu oklepale srce in drobno knjigo na njem. Prav skozi njo je šinil strel.

Pobožno kot svetinjo so jo dvignili in sama se je odprla na zadnji strani.

Samo par verzov je bilo čitljivih:

Črne peruti zastirajo sonce,
plazi v deželo turoben se mrak,
čuj to bobnenje, ko zemlja se trese,
grozo ti vzbuja najtišji korak!

In potem prav na koncu:

Bratje, v svobodo, v življenje z menoj! ...

Da, z bojem, z delom v življenje!

5. velikega travna 1945

Pokopali smo ga včeraj. Tam ob cesti, ob križu. Kdo ve, kdaj je vešča roka samouka iztesala Trpečega in ga pribila na križ. Prav nič niso podobe na obrazu Zveličarja podobne onim milim, odpuščajočim potezam, ki smo jih kot otroci gledali ob Božjem grobu.

Trde so te poteze in samozavestne. Da, možak iz našega Krasa jih je tesal. Samega sebe je vtesal v Njega.

Tam počiva eden od naših.

V cestnem jarku sta ležali dve puški. Odlomili smo jima kopita in jih z jermenom povezali v križ.

Ta križ veliko pomeni, veliko pove...

Še salva iz orožja in šli smo.

On pa je ostal tam.

Preko mostu smo in gremo še naprej.

Nihče od nas ne ve, kaj je - tujina. Saj še za domovino ne vemo...

Asfaltne ceste srkajo trde odmeve naših korakov.

Trpko veselje nas prevevа: Italija, sonce, morsko nebo, jug, mir! Svoboda?!

Korak tolšejo. Odmev, odmev, odmev.

Kje pa so ostali?

Mati spi. O, vem. Spi, mirna, tiha. In bedi nad menoj.

Prši. Neobčutno, zahrbtno si utira voda pot skozi obleko. In se sprijemlje s potom. Toplo-hladna polzi po hrbtu.

"Ti, ali ni Cankar pisal o domovini..."
"Pisal je..."
"Ali ni Cankar pisal o tujini..."
"Je!"
"Pa kaj?"
"Ah, ne vem! Ne maram vedeti, nočem!"

Asfaltna cesta, proga ob njej, lijnki od bomb, dež. Tujina?

Kradoma sem jih pogledal.

Zjokal bi se. Ti mladi fantje so zadobili poteze onega Krista, Krista, ki je na križu pribit tam, pri Gorici.

Kaj smo vse vsi s Krasa doma?

Na večer smo jih srečali. Pa - kaj bi pravil o njih. Srečali smo jih in zdaj smo z njimi.

Pa če bi se klatil kot pes po domovini, bi bil srečnejši.

Moj prijatelj

Skozi težke zavese je prodrl sončni žarek in ji posijal v oči. Umirala je. Tihe solze so ji polzele po bledem licu. Smehljala se je in zrla v neznano. - Bogve, kaj je videla? Oče in bratje so jokali; oče - mož, bratje - odrasli. Samo strmel sem in trepetal.
Na drevju so peli ptički.

"Ti sinko? Ne boš imel matere, ne prijatelja.... Prijatelja?" Zdrznila se je in segla z roko pod blazine. Nasmeh ji je šinil prek lic. Tiho, zasanjano je govorila: "Rožni venec, majhen, srebrn in Mati Božja..."

Pritisnila ga je na izsušene ustne: "Tvoj naj bo, tvoj prijatelj, majhen, svet... Tvoj prijatelj. Spomin naj ti bo na tvojo mamico!"

Zvon je pel Večerno Marijo.

Stisnila mi je dlan s svojo roko. Sladak trepet mi je prešinil telo. Trdno mi je oklepala dlan.

Bratje in oče so stali ob postelji. "Vi," je dahnila, "vi moji, dragi. Zbogom! Spominjajte se me!"

Še enkrat mi je krčevito stisnila dlan, nato pa ji je roka omahnila. Bela roka na belo rjuho. Smehljala se je in zrla v Boga.

V rokah mi je ostal rožni venec - moj prijatelj.

Sovrag je z jeklom v rokah planil nad narod in moril mlada življenja; vztrepetala so srca, zgrabila meč in se postavila po robu. Smrt je kosila pridno žetev, pohlepni besi so se režali v sončni dan, koščene roke so zasenčile nebo.

Strahopetec je bil, kdor ni šel v boj.

Naša telesa so se združila z materjo zemljo, ogenj in jeklo sta šibala nebo. Srca so trepetala. Desnica je trdno stiskala orožje, levica pa... Moj mali prijatelj je bil z menoj, zvest, tih, miren. In še nekdo je bil z njim: moja mati. Ah, on je vse, moj angel, moja molitev, vse hrepenenje, vsa bolest...

Mnogo lepote nisem užil; v molitvi ne, pretežko mi je v njej najti lepoto; v hrepenenju! Hrepenenju sledi le razočaranje; bolest, bolest pa je lepa le za onega, ki umira.

Vse mi je bil moj mali prijatelj!

Narava se je prebujala, mlado življenje je umiralo.

Sinje oči se mu zrle v mavrico, ki je blestela med borovci. Na listih so se iskrile kaplje, ki jih je sonce našlo, pa spolzele navzdol, omahnile in se razblinile v nič.

Kakor mlado življenje!

Naslonjeni na orožje smo strmeli vanj. Šepetal je: "Bratje! Vi ostanete! Pomlad je... življenje...- Jaz pojdem, sam ostanem, brez prijatelja."

Kakor prošnja, zapoved! Trgalo se mi je srce, ko sem s tresočo roko podal borcu, ki je umiral rožni venec: "Tvoj je, samo tvoj..."

Tudi on se je nasmehnil, krčevito stisnil rožni venec in umrl. Z nadčloveško silo bi mu ga ne iztrgal iz rok.

Last mrtvih ostane samo mrtvim.

Danes imam prijatelja - spomin, večen in drag spomin!

vsebina

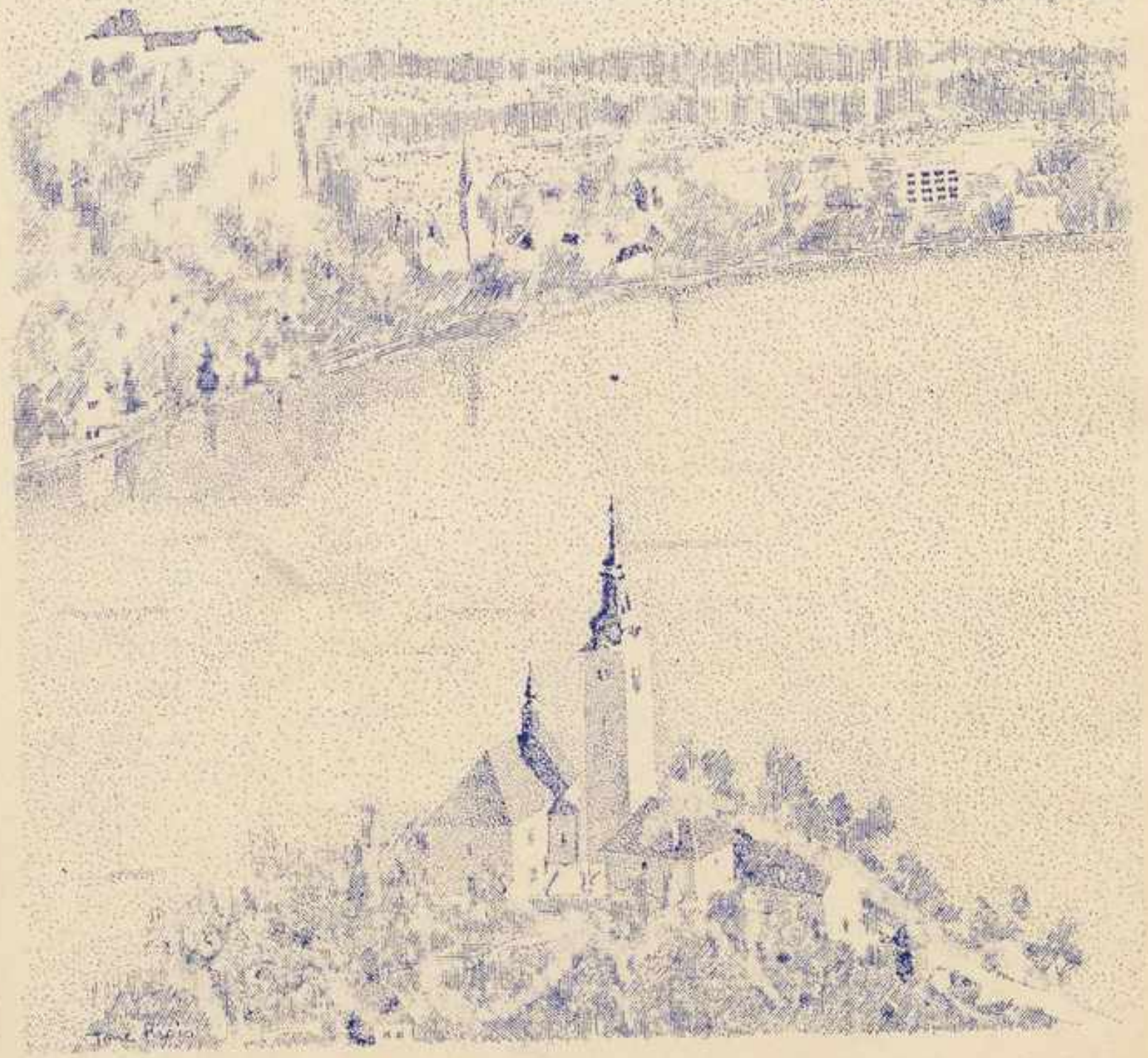
Stran 3) Ljubo . . . . . Mrtvemu vojvodi
" 4) J.D. . . . . + Gen. Draža Mihajlović
" 5) Rastko . . . . . In memoriam
" 8) V.T. . . . . Ob 17. juliju
" 10) _._ . . . . . Velike besede
" 12) Wankowicz-Saša . . . . . Umor
" 17) --- . . . . . Jugoslavija je zgodovinski imperativ
" 19) Vošnjak . . . . . Poglavje stare slovenske demokracije
" 22) ... . Bitka za SSSR
" 24) Saša . . . . . Ludviku
" 25) Jeruc . . . . . Iščem
" 25) Jeruc . . . . . Jaz sem
" 26) Branko . . . . . Pokošeno polje
" 27) Ditin . . . . . Mora
" 29) Grajan . . . . . Iz dnevnika
" 32) Grajan . . . . . Moj prijatelj

Prilogo, naslovno sliko "Slovenska Pieta" in opremo je izdelal Tone Kroiš, vinjeto n. str.25 pa +Zvone Žitnik

Tisk Tehnike Slovenske Armade

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 14

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO II. SEPTEMBER ŠTEV. 14

Ob mrtvi sreči

Bo kdaj z nevero bom gradil žrtvenje,
pred svetom skrival svoje bolečine,
prosjačil za smehljaje nasmehine
in drugim nudil svojih žil kipenje?

Še žarja čas na moje duri trka,
a z čem pričakal bom njen tih prihod,
ko vrgel sem v čeljusti se prezet
in sla mi zadnjo moč izpija, srka.

Ne jočem več nad starimi idoli,
bogovom se ne molim, vse egoizem,
zažgel njihov sem polne oltarje.

Udarce čakam tigrov razdivjanih,
ki vrgli so me v vrste potepuhov,
ob mrtvi sreči se borim in stražim.

KRALJ-DEMOKRAT

Ko spet praznujemo v tujini rojstni dan svojega Vladarja, nam misli nehote hite v Domovino, v našo Jugoslavijo, ki je po usodi tako povezana s Kraljem in z nami. Vsa naša srca nič bolj ne želo kot svobodno Domovino, vsa dejavnost nas vojakov je usmerjena samo v eno: da po svojih močeh doprinesemo kar največ za osvobojenje naše Jugoslavije. Zato se tembolj radujemo tudi vsake besede in vsakega dejanja svojega Vladarja, ki skuša pravtako po svojih močeh storiti kar največ, da bo Jugoslaviji spet zasijalo sonce Svobode. Toda niso Kraljeve besede navadne besede; one so dalekosežne, načelne in programatične, ki našega Kralja obvezujejo za sedanjost in bodočnost. In narodni, demokratični kralj, kakor hoče biti naš Kralj, se gotovo tega zaveda. Prav se nam zdi, da si ob Njegovem rojstnem dnevu osvežimo Njegove besede in spoznamo svojega Kralja tudi v tem kar misli in namerava za bodoče:

SUVEREN JE NAROD

Sledeč načelu demokracije, da vsa oblast izhaja iz naroda, in da edino narod more svoje pravice suverena svobodno prenesti na osebo ali ustanovo, je Kralj Peter podal dve svoji izjavi:

" Ponavljam kar sem že prej izjavil: trajne in sigurne temelje nove Jugoslavije bo postavila po svoji svobodni volji in suverenem pravu večina Srbov, Hrvatov in Slovencev... Vsi moji napori bodo uperjeni odslej, kakor tudi doslej, samo na to, da se mojim narodom omogoči svobodno izvoliti svoje predstavnike, ter da se čimprej in čimbolj zedinijo njihova gledišča in interesi."

Kralj je v nekem svojem govoru izjavil, da bo naredil Jugoslavijo za ustavno monarhijo po britanskem vzgledu, toda je pravtako tudi del svečano ponovno zagotovilo:" Izjavil sem že in to znova povdarjam: da bom spoštoval voljo svojega naroda, če se bo svobodno odločil za kako drugo obliko vlade vine. V tem primeru bom lojalen državljan Jugoslavije, ki je moj rojstni kraj."

ČUVAR USTAVE

Kakor Kralj za bodočnost obljublja ustavno monarhijo, tako tudi v dobi komunistične diktature v Jugoslaviji izjavlja:" Osebno jaz ne morem dati odobritve stvari, ki mi je odvratna in - od tega trenutka dalje - prevzemam dolžnost branilca pravic svojega naroda zopet na sebe." S tem Kralj izjavlja da bo branil tiste svoboščine in pravice svojih narodov, ki so in bodo zagotovljene v ustavi svobodne Jugoslavije.

PRVI BOREC DEMOKRACIJE ZA SVOBODO

Kralj Peter se ni v dobi komunistične strahovlade potegnil v ozadje, četudi je bil od Tita proglašen za vojnega zločinca, ampak se je postavil na čelo narodnega odpora in povsod branil demokratične pravice svojih narodov:

" Globoko sem prepričan, da je rešitev Jugoslavije samo v načelih demokracije, ki jamčijo pravico in svobodo vsem in vsakomur."

" Hočem Jugoslaviji zagotoviti demokratične ustanove!"

" Moja vera v Jugoslavijo, zgrajeno resnično demokratično po načelih svobode, socialne pravice in enakopravnosti njenih narodov, je danes bolj čvrsta kakor kdajkoli prej!"

In še poslednja beseda neustrašnega in doslednega borca za svobodo:

"Sledeč glasu svoje vesti bom kljub ukrepom sedanjega režima proti meni nadaljeval borbo za osvoboditev Jugoslavije izpod tirranije, pa naj ta borba traja še tako dolgo!"

GLASNIK MIRU IN SODELOVANJA

Zavedajoč se,da je bodočnost Jugoslavije samo v mirnem sožitju in sode=lovanju vseh treh narodov, Kralj Peter z navdušenjem pričakuje trenutka, ko bo v osvobojeni Domovini zavzel svoje odgovorno mesto in bo mogel " vložiti vse svoje mlade moči za njeno čim hitrejšo ureditev s pomočjo čim širšega in čim boljšega urejanja odnosov med vsemi njenimi sinovi in pokrajinami."

VRHOVNI KOMANDANT

Pravi komandant ne pozabi na svojo vojsko tudi v dobi njene nesreče in trpljenja. Kralj Peter je kot Vrhovni komandant obiskal pred letom dni svoje vojake v Nemčiji in jim tedaj dal veliko obljubo:" Vrnili se boste v Domovi=no tako kakor ste zaslužili: v polnem dostojanstvu, časti in svobodi!"

\- - -

Prepričani smo, da bo Kralja, ki je v svojih besedah in bo tudi v svo=jih dejanjih - v kar ne dvomimo - pokazal kakšen mora biti resnični vladar, Jugoslavija sprejela z vsem srcem in vso svojo ljubeznijo.

Mi pa želimo ob rojstnem dnevu našemu Kralju zdravja, sreče in moči v veliki borbi za svobodo Jugoslavije.

JUGOSLAVIJA je zgodovinski imperativ

Ko neće brata za brata,
hoće tudjina za gospodara.

Lahko trdimo, da so slovenski revolucijonarji 20.stoletja mnogo prispe=vali k zgraditvi Jugoslavije,k zajezitvi germanskega navala na jug in k raz=rušitvi avstro-ogrske monarhije. Spoznali so škodljivost slovenske notranje politike, zavedajoč se,da so mali narodi preveč izpostavljeni zunanjemu pri=tisku močnejših narodov, da bi smeli ponujati svoje spore v izrabo za tuje račune. Mimo politikov, ki jih dolgo niso podpirali, pač pa so jih smatrali za negodne idealiste, ki zidajo stavbo na pesek, so revolucijonarji ubrali svoja pota. Na razvalinah ilirizma in Strosmayerjevega jugoslovanstva so zgradili idejo neodvisne jugoslovanske države, v katero so vključili tudi Bolgarijo. Za utrditev te zamisli tla zaèetkoma niso bila godna. V Srbiji je razkralj Milan Obrenović, ko se je vrnil iz tujine, začel preganjati vidne javne delavce (N.Pašića, S.Protića, B.Markovića i.t.d.). Ker Slivnica (1885) še ni bila pozabljena, niti niso izginila tradicionalna nasprotstva, niso bili odnošaji med Srbijo in Bolgarijo dobri. Tudi Hrvatje niso bili v dobrih odnosih do Srbov; Slovenci pa s Srbi skoro nismo imeli stikov. Da so bile o=vire še težje, so bili Slovenci in Hrvatje deljeni in prvi izpostavljeni pritisku Nemcev, drugi pa Madžarov. Tedanji ban Khuen Hedervary je sistema=tično sejal in gojil mržnjo med Hrvati in Srbi na Hrvaškem.

Ogromne, skoro nepremostljive ovire je premagala trdna in nepokoleblji=va vera jugoslovanskih revolucijonarjev. Napočili pa so tudi časi, ki so razvoju jugoslovanske državne misli pripravili ugodnejša tla.

Prve blagovestnike jugoslovanske misli je dala za Ilirci na Slovenskem slovanska generacija iz sredine 19. stoletja, čeprav še v bledi, platonski obliki. Radikalno formulacijo ideje je prinesla slovenska akademska mladina ob prelomu stoletja. Akademska društva na Dunaju, v Pragi in Gradcu ("Omla=dina", "Slovenija", "Tabor" in "Adrija") so prevzela dediščino akademikov-prvakov revolucijonarjev, zlasti Nika Zupaniča, ki je že pred letom 1900 na Dunaju oznanjal v akademskih društvih jugoslovanskih narodov "Zori", "Balka=nu", "Zvonimirju" in "Sloveniji" jugoslovansko državno idejo. Akademska mla=dina je polagoma izprevidela, da se more rešitev srečnejše bodočnosti Slo=vencev iskati le izven meja Avstro-ogrske. Vkljub temu so dolgo še obstojali "loyalni", ki so upali priboriti pravice svojemu narodu v mejah monarhije.

Center jugoslovanskega pokreta pri Slovencih je bila in je ostala Ljubljana, kjer je dajal pobude in podpore mladini krasen narodnjak, župan ljubljanski Ivan Hribar s svojimi prijatelji. Jugoslovanska misel pa je bila zasejana tudi v Gorici in v Trstu. Iz teh središč se je že v prvi dobi razširjala po podeželju. Tam so jo propagirali ob počitnicah akademiki s predavanji in z ustanavljanjem knjižnic, ki so jih založili z narodno literaturo. Že omenjena družba sv.Cirila in Metoda je v tem času opravila v narodnem pogledu ogromno koristnega dela. Kulturne in prosvetne ustanove so rastle kot gobe po deželi. V mnogih od teh so obstojali večji ali manjši krožki, ki so prevzeli jugoslovansko miselnost ali pa vsaj o njej debatirali.

Slovenski visokošolci na Dunaju so l.1901 začeli izdajati revijo "Jug", ki je bičal slovenske ozke razmere in kazal jugoslovansko smer. Ta revija "je bila močna balkanska bomba, ki je padla med našo mladino v začetku stoletja. Prinesla je že vse prve obrise poznejšega razvoja." (Ivan Leh:"Val" str.130, Ljubljana 1933). Pomen te revije je ob njeni desetletnici obdelal M. Ravničar (jeromonah Donat Mitić) "O jednoj desetogodišnjici" v posebni brošuri, ki je izšla l. 1911 v Beogradu.

Slovenec - akademik Niko Zupanič je v l. 1902 priobčil v "Ljubljanskem Zvonu" študijo "Jugoslovanska romantika", v kateri je bila prikazana stara srbska zgodovina in veličastna tradicija, ki je ohranjena v narodnih epih o Kosovem in Kraljeviću Marku. Prav isti je pod psevdonimom K.Gersin "Macedonien und das türkische Problem" že v marcu 1903 podprl srbsko stališče v tem vprašanju in pobijal avstrijsko tezo, ki je povdarjala bolgarski značaj Macedonije. V tej brošuri je napisal Zupanič Niko: "Svobodno, samostojno Južno Slovenstvo je prvi pogoj za evropsko ravnotežje in svetovni mir". Brošura je bila prevedena na srbski jezik in priobčena v reviji "Delo" ter separatno z uvodom univ.prof. Draže Pavlovića kasnejšega prvega predsednika narodnega predstavništva Kraljevine SHS.

Jugoslovanska in protiavstrijska propaganda je toliko zalegla, da je v l. 1903 dosegla radikalna mladina na glavni skupščini Družbe sv.Cirila in Metoda, ki se je vršila v Boh. Bistrici, da ni bila poslana vdanostna brzojavka cesarju, kar je bilo doslej obvezen običaj.

Tudi razvoj dogodkov v Srbiji je podprl slovenske jugoslovanske revolucijonarje. V prvi polovici junija 1903 sta bila ubita kralj Aleksander Obrenović in kraljica Draga. Na izpraznjeni prestol je bil pozvan potomec dinastije Karadjordjevićev Peter I. Karadjordjević, ki je živel v Ženevi kot izgnanec. Ko se je 23.6.1903. ustavil kralj Peter I. na vožnji iz Ženeve v Beograd na Dunaju, je visokošolec Zupanič Niko organiziral, da so poleg Srbov tudi Slovenci in Hrvati pozdravili kralja Srbije s klici "živel jugoslovanski kralj". V takem vzdušju je bilo ustanovljeno na beograjski univerzi dijaško društvo "Slovenski jug", ki mu je bil namen spoznavanje jugoslovanskih narodov, končni cilj pa zedinjene vseh Jugoslovanov. Društvo "Slovenski jug" je vzdrževalo stike s slovenskimi akademiki v Ljubljani(Gregor Žerjav). Ko so srbski vladni krogi sklenili,da bo Peter I. kronan za kralja Srbije,je svečanost kronanja dobila širši jugoslovanski značaj. V juniju 1904 sta prišla v Ljubljano delegata "Slovenskega juga" Ljuba Nešić in Gliša Elezović, da oskrbita udeležbo Slovencev na svečanostih kraljevega kronanja. Organizacijo za udeležbo slovenskih umetnikov na beograjski umetniški razstavi sta prevzela umetniški klub "Sava" in dijaško društvo "Vesna". Priprave za prvi jugoslovanski dijaški kongres, ki se je vršil za časa kronanja, je oskrbel poseben odbor (Gregor Žerjav). Drug odbor je oskrbel udeležbo zdravnikov.

Medtem se je v dneh 16. do 18.junija 1904 vršil drugi Vsesokolski zlet v Ljubljani, ki so se ga udeležili srbski, češki in poljski Sokoli ter bolgarski Junaki.

Kronanskih svečanosti v Beogradu (18. do 22.9.1904.) se je udeležila množica slovenske akademske mladine, umetnikov, književnikov, zdravnikov, novinarjev in kulturnih delavcev. Neločljive povezave in prijateljstva so sklenili Slovenci za časa teh svečanosti. Vse delovanje je bilo postavljeno na temelj kulturne vzajemnosti in edinstva vseh južnih Slovanov. Umetniška razstava, [illegible] se je udeležili Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari, prvi jugoslovanski dijaški kongres in stiki, ki so jih navezali književniki, zdravniki in kulturni delavci so rodili bogate sadove. Zastopnika "Slovenskega naroda" na svečanostih kronanja (Fran Govekar in Rasto Pustoslemšek) sta z

beograjskimi krogi ugotovila potrebo stalnega beograjskega dopisnika pri "Slovenskem narodu", kar je postal in ostal do l. 1910. Milan Plut. "Slovenski narod" je uvedel stalno rubriko "jugoslovanske vesti". S stalnim obveščanjem o dogodkih v Srbiji so se nacionalni Slovenci čutili vedno bolj kot člani skupne jugoslovanske družine.
Ob sklenitvi srbsko-bolgarske carinske unije (1905), ki naj bi bila prva stopnja za kasnejšo politično združitev, je Avstrija začela proti Srbiji kampanjo. "Slovenski narod" je tedaj branil stališče Srbije, povdarjajoč potrebo, da se Srbija osvobodi gospodarskega skrbstva Avstro-ogrske in da postane gospodarsko neodvisna. Vsa slovenska nacionalna javnost je bila tedaj na strani Srbije, kar je v Sbiji močno odjeknilo in izzvalo priznanje.
Leta 1906. je bila prirejena druga jugoslovanska umetniška razstava v Sofiji, ki je bila sklenjena ob kronenskih svečanostih.
Jugoslovanska ideja se je naglo širila. Delovanje se je zaenkrat omejevalo na kulturni okvir, medtem ko so izbrani idealisti pripravljali pota nacionalni revoluciji. Ni minulo leto brez organizirane manifestacije jugoslovanske misli. S prihodom bivšega avstrijskega aktivnega kapitana Pribičevića Milana v Beograd (1907) zavzame delovanje jugoslovanskih nacionalistov revolucijonarno smer. Milan Pribičević je eden prvih Srbov-Prečanov, ki je povedal, da je končni cilj zedinjenje vseh Jugoslovanov v narodno državo. Središči revolucijskega gibanja v Srbiji sta postala "Slovenski jug" in kasneje "Narodna odbrana".
Značilna za nastrojenje Slovencev je izjava dr. Janeza Ev. Kreka v deželnem zboru ob aneksijski krizi (1908):" Če govorim o Bosni in Hercegovini govorim o svoji hiši in svojih ljudeh". V avstrijskem parlamentu je v istem vprašanju zelo ugodno pledirel in svaril pred prenagljenji Ivan Hribar. Proti aneksiji je demonstrirala slovenska akademska mladina. Tako je misel o združitvi Jugoslovanov brez ozira na ime in vero dobivala izraza tudi v javnih forumih.
Ko je imela Družba sv.Cirila in Metoda v nacionalno ogroženem Ptuju glavno skupščino so organizirali Nemci in nemškutarji na udeležence grd denjanski napad. Ljubljana je odgovorila z demonstracijami, v katerih je mladina vseh slojev in poklicev, zlasti pa akademska uničila vse nemške napise in jih zmetala v Ljubljanico, razbila nemške lokale, polila s črnilom nemške spomenike. Vlada je poslala na ulico vojsko - oddelke 27.pehotnega polka, ki so se rekrutirali iz najbolj šovinistične proti-slovenske okolice Gradca. 20.9.1908. so padle na ljubljanskih ulicah od strelov črnožolte soldateske žrtve, revolucijonarni borci proti avstrijsko-nemškemu nasilju, žrtve za jugoslovansko idejo. Kri teh demonstrantov je nacionalnim Slovencem pokazala pot naprej, pot ki je morala iti preko novih ponižanj, trpljenja, ječ in novih žrtev. Vrsta veleizdajniških procesov se je začela.
V l. 1908 padejo še tele znamenitosti. V Zagrebu se je vršila III. jugoslovanska umetniška razstava. Začetkom leta je Pribičević Milan sestavil revolucijonarni načrt za osvoboditev Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ker je rokopis prišel v roke avstrijskemu vohunu, je moralo 50 srbskih rodoljubov na Hrvatskem pasti v zagrebški veleizdajniški proces, ki je objavljen širil propagando za jugoslovansko idejo. Istega leta se Slovenec iz Vipavske doline podpolk. Janko Vukasović-Stiebil skupno z dr. Niko Zupaničem in Pribičevićem Milanom organizirali poset 25tih srbskih oficirjev v Ljubljani, kjer so bili triumfalno sprejeti. Srbski oficirji so spoznali najzapadnejše brate po krvi,Slovencem pa so take prilike jačale narodno in jugoslovansko zavest. Osvobodilna težnja se je kazala vedno ostreje. Borba za vsako ceno, borba od katere ni odstopa, se je začela na široki fronti proti Avstro-ogrski, proti tujstvu in proti ostanku lojalnih Slovencev, ki niso mogli odložiti niti zgodovinskih očal, skozi katere so videli vse črnožolto, niti si niso upali odstraniti slepe uzde, na katerih so jih Habsburgovci vodili v gotovo narodno in gospodarsko propast.
Da bi se čimbolj razširil jugoslovanski revolucijonarni pokret je po nasvetu Milana Pribičevića s pomočjo "Narodne odbrane" in nacionalnih Slovencev začelo izhajati po predhodnih razgovorih koncem l.1909 v letu 1910 "Jutro", ki ga urejeval Milan Plut, ki se je tedaj preselil v Ljubljano.Ker je moralo "Jutro" radi pomanjkanja sredstev kmalu zamreti, je ostal "Slovenski narod" še nekaj časa glasilo jugoslovanskih revolucijonarjev. Kmalu

sta začela izhajati "Dan" (urednik dr.Ivan Lah) in "Glas juga" (urednik V.M. Zalar), ki sta širila jugoslovansko revolucijonarno misel in pokret. Avstrijska cenzura je na široko belila kolone teh listov in zaplenjala cele številke. Vendar so celo ta prazna mesta v časopisih pomenjala dobro propagando. V teh listih ugotovimo sistematično rušenje Avstrije. Vsaka drobna gesta avstrijske vlade ali njenih funkcijonarjev je bila izrabljena proti Avstriji in nemštvu. Da so ti listi opustili v večji meri netenje notranje politične borbe med Slovenci samimi, bi ostali še lepši zgled energije in žilavosti mladih slovenskih revolucijonarjev.Vendar se pa ne da odrekati tem listom vkljub tem napakam velikih zaslug za širjenje jugoslovanskega revolucijonarnega pokreta in protiavstrijskega duha.

L. 1910 so se slovenski Sokoli na potu v Sofijo ustavili v Beogradu in sodelovali na zletu. Telovadbo, pri kateri so sodelovali tudi Slovenci, je posetil kraljevič Aleksander in ponesel sokolski nacionalni duh v kraljevski dom; zapustil pa je tudi v srcih slovenskih udeležencev neizbrisne dojme in dokazila kako čuti in sodeluje z narodom narodna dinastija.

V l.1911 je 70 srbskih profesorjev posetilo Ljubljano in Zagreb, da poglobe kulturne in nacionalne stike.

Razdobje od l. 1907 do 1912 pomenja višek nacionalnega dela v jugoslovanskem pravcu. Vsaka prireditev skoro je bila narodna manifestacija. Tajne revolucijonarne organizacije so se vgnezdile v vrste dorašča joče mladine. V Ljubljani je bilo l. 1912 med srednješolsko mladino osnovano društvo "Preporod" s svojim glasilom.

V vojni l. 1912 so sledili Slovenci pohodu balkanskih armad kot da so njihove. Sodelovali so v njih kot zdravniki tudi Slovenci. Slovensko časopisje je objavljalo sezname zbirk za Srbski Rdeči Križ. Ko je Srbija izšla kot zmagovalka je znova pridobila jugoslovanska revolucijonarna misel.

Avstrijski rablji so medtem pridno polnili ječe z veleizdajniki. Jugoslovanska misel pa je bila že tako globoko zasidrana, da je pomenjal vsak avstrijsko-nemški udarec le pojačanje sil, večjo voljo do dela in večji odpor proti monarhiji. Zrak je bil nasičen, mladina je postala predrzna. Ko so avstrijske oblasti l. 1914 prepovedale mladini vsako manifestacijo ob proslavi 500 letnice zadnjega ustoličenja v slovenskem jeziku na Gosposvetskem polju, je šlo dijaštvo v štrajk in je vkljub vsem naporom policije manifestiralo, če ni moglo v mesto pa je zborovalo na Rožniku ali na Golovcu. Srednješolski dijaki so zato romali v ječe.

Nedolgo potem je jugoslovanski omladinec oddal v Sarajevu smrtne strele Avstro-ogrski, ki so bili obenem štartni streli za poslednji nalet jugoslovanskih revolucijonarjev skozi vihar svetovne vojne h končni zmagi.

Čudno so gledali avstrijski mogotci, ko so v letih 1914 do 1918 prehajali kjer se je dalo k "sovražniku" posamezniki, grupe in celotni bataljoni slovenskih vojakov, ki so jih vodili jugoslovanski revolucijonarji.Na srbsko bojišče slovenskih edinic Avstrijci niso pošiljali. V kolikor so tja prišli zavedni posamezniki,so uhajali tudi ti,kjer je bilo mogoče na srbsko stran.

Prvi odredi dobrovoljcev so nastali že v začetku svetovne vojne (jadranski, zlatiborski, gornjaški in sremski). V cerski bitki, kjer je doživel poraz strahovalec Bosne in Hercegovine Potiorek, je dal za osvoboditev Jugoslovanov življenje Ljubljančan Avgust Jenko,duhovni voditelj slovenske revolucijonarne mladine.

Iz slovanskih avstro-ogrskih dezerterjev v Rusiji sta vznikli I. Dobrovoljska divizija, kasneje II. Dobrovoljska divizija, ki sta bili združeni v "Dobrovoljski korpus Srbov, Hrvatov in Slovencev". Srbske edinice so pojačali še nadaljni dobrovoljski bataljoni, dokler ni regent Aleksander iz dalekosežnih političnih mozivov ustanovil novo "Jugoslovansko divizijo".

Dobrovoljstvo ni uspevalo v Italiji, ker je bilo nasprotno političnim intencijam te države. Obstojal je tam samo bataljon slovenskega kapetana dr. Pivka. Italjani so izpustili iz taborišč le nekaj Jugoslovanov iz Bosne in Hercegovine in nekaj Srbov iz Vojvodine,dočim so držali v ujetniških taboriščih Slovence in Hrvate, čeprav so se ti v velikem številu prijavljali v dobrovoljske odrede. Ni malo Slovencev, ki so se borili za osvoboditev in ustvaritev Jugoslavije; lepo število najboljših je položilo za te cilje svoja življenja.

Ne samo na frontah, temveč tudi v notranjosti Avstro-ogrske je opravljala jugoslovanska revolucijonarna mladina poučno razdiralno, obveščevalno in vohunsko delo. Po diplomatskih predstavnikih tujih nevtralnih, antanti naklonjenih držav je naša mafija pošiljala poročila v inozemstvo. Koliko drobnega razdiralnega dela so zavedni Slovenci opravili med vojaškim in civilnim življem. Sabotaže pri oskrbi vojnega stroja Avstro-ogrske so bile na dnevnem redu (pri rekvizicijah živil i.t.d.). Pri kadru slovenskega 17. peš polka so zavedni fantje organizirali upor, ki je bil sicer zadušen (organizatorji streljani), ki pa je vendar pokazal živo protiavstrijsko nastrojenje slovenskega vojaštva. Koliko zavednih Slovencev je celo svetovno vojno preživelo, pa tudi pomrlo v internacijah, koliko jih je trpelo pa preminulo v ječah. Vrste ustreljenih "političnih zločincev" so napolnile "Suhi bajer" pri vojaškem strelišču v Ljubljani in druga morišča. Delo slovenske emigracije med svetovno vojno je znano.

Do konca vojne je preostalo le malo Slovencev, ki so hoteli še vedno verovati, da bi bilo s priznanjem osnovnih pravic še možno živeti v okriljju monarhije. Podpisi na majski deklaraciji so bili dani za jugoslovanski koncept, ne pa za habsburško hišo. Slovenci so bili v veliki večini proti-avstrijci in germanofobi. Ko je Avstrija tonila in je bila končno razbita in je vstala - tudi vsled zaslug slovenskih revolucijonarjev - Jugoslavija, se je še ostanek lojalnih Slovencev preusmeril jugoslovansko. Redki posamezniki, ki oltarja cesarju Francu Jožefu v svojem srcu niso mogli ali hoteli hitro podreti, so kaj kmalu prešli - postavljeni v kot - v pozabo. Zadnja taka tiha svetišča habsburške hiše je podrl čas.

Vsi napori nacionalnih Slovencev v zadnjih dveh desetletjih pred svetovno vojno, pa tudi že v prejšnih desetletjih, so šli za tem, da se ustvari najprej kulturno sodelovanje in zbližanje med jugoslovanskimi narodi in da se končno zedinijo vsi jugoslovanski narodi v narodni državi.

Jugoslovanski revolucijonar piše o teh časih: "Kako divni so bili tisti časi, ko smo, okovani sicer v robske verige, pa polni idealizma in optimizma, zaverovani v svoje ideale, pripravljali pota nacionalni osvoboditvi in zrli z vero, ki prestavlja gore, v srečnejšo bodočnost! Bili so to časi bratskega združevanja! A danes?..."

Jugoslavija je rezultat ogromnih političnih in nacionalnih kapitalov osvobojenja in zedinjenja. Rezultat dela nacionalnih Slovencev, ki so v časih, ko ni bilo nobene dejanske osnove za to, videli Jugoslavijo bodočnosti in jo tudi preko vseh zaprek pomagali ustvariti. Jugoslavija je rezultat ogromnih žrtev, celo s slovanske strani. Prirodni razvoj snuje in ostvarja nezadržno naprej. Napake, ki so bile napravljene v Jugoslaviji, so le greške, ki dokazujejo, da osnovne misli naše države niso dobile pravih oblik ali pa oblike pravih izvrševalcev. Zlonamerен je zato vsakdo, kdor bi skušal s takimi napakami dokazovati, da more zamisel državne enotnosti Jugoslovanov ogrožati naš narodni obstoj in razvoj, oziroma še posebej naše kulturno življenje. Zamisel jugoslovanske državne skupnosti ni nasprotna obstoju in rasti slovenskega jezika in vsega našega kulturnega življenja, saj nam je šele Jugoslavija zagotovila svobodo in nam dala naše najvišje kulturne ustanove. Mimo razočaranj moramo iti kritično. Lotiti se moramo z odločno voljo dela in ne smemo štediti nobenih žrtev, da bomo v Jugoslaviji ustvarili popolno uresničenje idealov demokratske svobode, pravice in enakopravnosti. Odstraniti moramo brezobzirno sleherni vzrok, ki tako delo zavira.

Ne pozabimo, da Jugoslavija ni računska tvorba medsebojnih koristi, marveč da so se v njo združili Slovenci, Hrvati in Srbi zavedajoč se svoje državne edinosti, kot trije bistveni, osnovni, enakovredni in istovrstni sestavni deli.

Jugoslavija pomenja lastno suvereno državo, ki sprejema naše osnovne narodne in politične zahteve kot svoje lastne narodne in politične osnove.

Odkar smo prišli Slovenci v sedanja bivališča, to je v razdobju trinajstih stoletij, ni nobena [illegible] politična tvorba prekašala Jugoslavije. Z njo se ne more meriti niti Tomislavova kraljevina, niti carstvi bolgarskega Simeona in Dušana Silnega.

KONEC

ORGANIZACIJA ZDRUZENIH NARODOV

Društvo Narodov - Woodrow Wilson. Velika zamisel velikega moža. Žal pa se je izrodila, izdali so jo - to veliko zamisel, kakor tudi pričakovanja od prve svetovne vojne utrujenega človeštva. Društvo Narodov ni postalo miroljubno učinkovito orodje za urejevanje mednarodnih sporov in odnošajev, temveč bojazljiv pastorek, ki se je vdano prilagodil vsaki zahtevi, ki so ga vsi spretno izigravali, kakor so pač zahtevali posamezni "interesi". Društvo Narodov je bilo glede na svoje naloge mrtvorojeno dete. Ker ni imelo krepkih sankcij, nikdar niti približno ni uspelo spremeniti nezdravi značaj medsebojnih odnošajev posameznih narodov. Ni imelo učinkovite izvršilne oblasti, ki bi, ako bi bilo to potrebno, tudi s silo dala potrebnega zaleta njegovim odločitvam.

Zastonj je bilo upanje milijonov, ki jim je bila vojna še predobro v spominu, da bo v bodoče mogoče preprečiti svetovni požar. Leto 1939 je vsako tako upanje uničilo.

Vendar se je demokratični del sveta zavedal, da se je ozka nacionalna koncepcija mednarodnega sožitja, izolacionizem posameznih če hočete, preživela, da ni mogoče urejevati sveta posamič, kakor pač prizadetemu bolje ustreza, temveč da je treba najti širšo podlago, upoštevati pravice in stanenje vseh demokratičnih in dobronamernih narodov pri urejevanju bodočega skupnega sožitja. Predvsem je bilo treba doseči pristanek teh narodov na splošno veljavno formulacijo urejevanja politično-pravnih, gospodarskih, socialnih in drugih mednarodnih odnošajev, katerih urejevanje bi se izvrševalo na miroljuben način ter tako, da bi se skušalo preprečiti in se tudi preprečilo vsako stanje, ki bi s svojim trajanjem ogrožalo svetovni mir in mednarodno varnost. Treba pa je bilo te narode tudi prepričati, da so zdrave gospodarske in socialne razmere ter visok življenski standard prebivalstva zelo dober, če ne najboljši lek proti nezadovoljstvu, nestrpnosti in napadalnosti posameznih držav. Kellogg-Briand-ov pakt iz leta 1928 moramo imeti za dober, čeprav še nekoliko enostranski začetek v tej smeri. Države-podpisnice so se v tem paktu obvezale, da bodo zavrgle vojno kot instrument narodne politike, ter da bodo stremele za miroljubno ureditvijo kakršnegakoli medsebojnega spora. Pakt je tedaj podpisala tudi predhitlerjanska Nemčija.

11 let kasneje so centralne sile trojnega pakta s svojo agresivno politiko in vojno, kot instrumentom te politike, nehote povezale tako fizično kot moralno vse male in velike narode, ki so bili ali direktno napadeni, ali ki so indirektno obsojali tako razumevanje reševanja mednarodnih odnošajev. Prav različni so si bili ti narodi po značaju in mišljenju. Tudi koristi posameznih so se precej, včasih bistveno, razlikovale in pa, bili so "veliki in mali". Toda nasilnost napadalcev jih je zvarila v celoto, trdno so bili odločeni streti najprej njihovo moč in nato skupno najti poti in sredstev, kako v bodoče preprečiti nove agresije in predvsem njihove vzroke. Vsi ti narodi so priznavali, vsaj na papirju, temeljni pomen Atlantske karte in Štirih svoboščin za neposredno povojno ureditev močno omajanega reda v človeški družbi. Združeni Narodi, kakor se je imenovala ta skupnost v miru, so se rodili 2. januarja 1942, potem ko so 1. januarja v Washingtonu vsak zase podpisali izjavo, da se bodo z vsemi silami borili proti članom in podpisnikom trojnega pakta, s katerimi je posamezni narod v vojni ter da bo vsaka vlada sodelovala z drugimi vladami, podpisnicami te izjave ter ne bo sklepala separatnega miru.

To je bila močna vez, ki pa je bila mišljena le za čas vojne. Vsakdo pa je bil uvidel, da sodelovanje ni potrebno le v vojni, temveč še posebno po doseženi zmagi, ko bo treba celiti rane in pripraviti mir in sožitje, ki ne bosta več dopuščala oboroženih mednarodnih obračunavanj.

Za tako sodelovanje pa je bilo nujno treba organizacije, trdne organizacije, ki bi bila popolnoma svestna preteklih napak Društva Narodov. To so pa seveda morali vedeti tudi tisti, ki so bili poklicani, da tako organizacijo ustvarijo.

Prvi ukrepi za nadomestitev Društva Narodov z novo organizacijo so bili izvedeni leta 1943 v Moskvi na sestanku zunanjih ministrov treh velesil: Združenih držav Severne Amerike, Velike Britanije in SSSR. Velesile so bile torej, kakor vedno, prevzele vodstvo v snovanju take organizacije. Od moskovske konference je stvar počasi, a stalno napredovala. Poleti in jeseni leta 1944 so iste velesile na konferenci v Dumbarton Oaksu (USA) redigirale osnove organizacije. Rezultati te konference so znani svetu pod imenom "Predlogi iz Dumbarton Oaksa" in že jasno kažejo obrise bodoče organizacije, ki naj bi obsegala glavno skupščino, varnostni svet, gospodarsko-socialni svet in mednarodno sodišče. Varnostni svet bi poleg tega imel še vrhovni štab, sestavljen iz načelnikov štabov petih velesil, stalnih članov tega sveta. Tako bi dobil varnostni svet oblast, ki je podobnemu svetu v Društvu Narodov povsem manjkala.

Predlogi iz Dumbarton Oaksa so bili postavljeni na štiri stebre: mir se more obdržati le, ako se miroljubni narodi v ta namen zvežejo; varnostni svet more podvzeti vsak korak, potreben za vzdrževanje miru in mednarodne varnosti, v skladu z listino nove mednarodne organizacije; za preprečitev in potlačitev vojn ni zadosti le zmaga v vojni, ker to ne prinaša trajnega miru. Mir, ako ga hočemo imeti, moramo graditi. Glavna skupščina in gospodarsko-socialni svet kot njeno orodje, bosta imela tu veliko in odgovorno delo. Četrti steber pa je postopna redukcija oboroževanja, ki je v modernem svetu postalo pretežko breme za materijalne vire kateregakoli naroda.

Zamisel je bila brez dvoma dobra. Bila je tudi izvedljiva. Rabila pa je duše - mednarodnega sodelovanja in podrobnih pravil - statuta. Vse to ji je dalo 51 narodov, udeležencev konference v San Franciscu, ki so se zbrali 25. aprila 1945 v tem mestu, da dokončno izgrade organizacijo, ki bi jamčila bratsko sožitje in vsestranski napredek vsem miroljubnim narodom. 26. junija istega leta je bilo njihovo delo s podpisom ustanovne listine nove "Organizacije Združenih Narodov" uspešno končano, po dveh mesecih napornega dela. Uradno pa je bila Organizacija Združenih Narodov ustanovljena šele 24. oktobra 1945 v Washingtonu, ko je bilo 29 držav in med njimi štiri velesile predložilo ratifikacijske listine.

G. Stettinius, vodja ameriške delegacije, je ob zaključku konference v San Franciscu izgovoril naslednje besede: "Ta listina predstavlja sporazum, ki sta ga narekovala trpljenje in vojna. V to listino smo položili vse svoje upe za pravičen in trajen mir."

Iz teh besed je govorila želja vsega miroljubnega človeštva, ki je bilo spoznalo, kam more privesti zaslepljenost in intoleranca. Te želje so ponavljali bolj ali manj iskreno vsi, ki so prisostvovali rojstvu nove organizacije.

Listina Organizacije Združenih Narodov obvezuje podpisnike, da spoštujejo njeno pravičnost, podpirajo in razvijajo mednarodne zakone ter spoštujejo človeške pravice in svobodo za vse, kajti ta je podlaga vseh pravic. Pravzaprav določa listina, da se mora vsaka situacija v življenju posameznikov, skupin in narodov, ki bi bila v nasprotju s pravičnostjo, urediti s pomočjo zakonitih in miroljubnih sredstev. Kadar bi te metode ne uspele in bi bil mir ogrožen, oziroma sprava onemogočena, se bo uporabila sila za takojšno zopetno vzpostavitev miru. To se bo zgodilo v imenu in s privolitvijo vseh. Tako bo to orodje ne samo izključilo vojno v bodoče, temveč bo postalo aktivni pospeševalec napredka in triumfa štirih svoboščin.

Društvo Narodov v svojem statutu ni imelo garancije, da bi se ogroženi mir v skrajnem slučaju rešil s pomočjo sile. Tu se je moralo zanesti le na dobro voljo in moralno zrelost inkriminiranega naroda. Ta pa se je izkazalo za izredno neučinkovito. Da ima Varnostni svet OZN danes možnost, da z oboroženo silo ter brez predhodne odobritve glavne skupščine izterja spoštovanje kolektivne odločitve vsaj sedmih svojih članov, je velikega pomena. Kajti prej, kakor tudi danes, so bile in bodo države, ki spoštujejo le silo in se uklonijo le njej, seveda ako je močnejša od sile njih samih. S tem dejstvom so računali Združeni Narodi, ali vsaj večina njih, zato so sprejeli v

listino formulacijo, osredotočeno v členu 42., ki pravi, da sme Varnostni svet podvzeti akcije z zračnimi, pomorskimi ali suhozemnimi silami, ki bi bile potrebne za obdržanje ali zopetno vzpostavitev miru in mednarodne varnosti.

Da je predvsem Amerika pravilno razumela ta člen je potrdil tudi njen senat, ki je odbil dodatni predlog nekega senatorja k temu členu ob predložitvi listine za ratifikacijo. Ta predlog je zahteval skrajno omejitev sodelovanja ameriških oboroženih sil z OZN. Senat pa je z veliko večino podprl Trumanovo koncepcijo popolnega sodelovanja z OZN, dobro se zavedajoč zgodovinske napake, ki jo zagrešila Amerika s svojim nesodelovanjem v Društvu Narodov.

Varnostni svet je takorekoč najvažnejši organ OZN, ker hrani v sebi veliko oblast. Ne smemo pa podcenjevati vloge glavne skupščine, gospodarsko-socialnega sveta, sveta za zaupne uprave, mednarodnega sodišča in koordinacijskega organa, ki ga ima organizacija v glavnem tajništvu, kajti šele vsi ti organi skupaj tvorijo tisto realno skupnost, od katere si moremo obetati miroljubne rešitve mednarodnih sporov ter gospodarskega in socialnega napredka.

Čudno se nam članom malih narodov zdi le to, da so sprejeli na konferenci v San Franciscu v Varnostni svet tudi pravico "veta" za pet velesil in to kljub principu suverene enakosti, naglašene že v Dumbarton Oaksu, po kateri vsak narod, velik ali majhen, zavzema enako mesto in enake pravice v družini narodov ter deli odgovornost v nalogi za ustvaritev miroljubnega svetovnega reda. Pravica "veta" omogoča namreč vsaki velesili, da prepove kakršnokoli akcijo Varnostnega sveta proti sebi - eventualni povzročiteljici nevarnosti za mir. Nemogoče se nam zdi, da bi bili zapadni demokraciji, Amerika in Velika Britanija, zagovarjali nekaj takega zaradi sebe samih. Gotovo pa je, da je ta pravica našla navdušenega zagovornika v Sovjetski Zvezi in njenih satelitih, kolikor jih je bilo na konferenci v San Franciscu. Vemo namreč, da so demokracije bistveno defenzivnega značaja in da nikdar ne ogrožajo drugih, še niso same izzvane in ogrožene. Drugačen je slučaj s Sovjetsko Zvezo. Čeprav dopustimo možnost, da trenutno ne stremi za svetovno nadoblastjo, ostaja še vedno njena več kot očitna težnja za maksimalno varnostjo, ki se kaže v naraščajočem nezaupanju do vseh in vsega. Ta njena težnja jo sili do iskanja primernih obrambnih položajev, ki jih seveda ne išče doma, temveč čim dalje od svojih lastnih mej. Tako prihaja do sovjetske infiltracije v vsako državo, ki ne pokaže dovolj politične in vojaške odpornosti in ima premajhno podporo zapadnih demokracij. To je jasno pokazal perzijski slučaj, kjer so imeli Sovjeti še to ugodnost, da so imeli del perzijskega teritorija okupiranega že prej.

Varnostni svet je prestal tu svojo prvo veliko preizkušnjo, a je bil v svojih odločitvah oviran s strani Sovjetske Zveze, ki je v tem slučaju prva uporabila pravico "veta". S tem smo hoteli le povedati, da pravica "veta" nikakor ni varna pred zlorabo, kadar se ali pa se bo odločalo o slučaju kjer je prizadeta Sovjetska Zveza ali kateri njenih satelitov, katerega "stvar" bo SSSR smatrala tudi za svojo, ker ta v toliki meri zavzema avtoritarno stališče lastne nezmotljivosti, da se odločno upira vsakemu posegu v krog svojih interesov. Seveda je tako stališče v stanju onemogočiti mirni razvoj mednarodnih odnošajev in organizacije same, še posebno ker se v zadnjem času slišijo glasovi, ki imenujejo OZN orodje nekaterih za ustrahovanje SSSR. To bi moglo imeti za posledico le ponižanje OZN na status Društva Narodov, na neučinkovitost. V tem primeru pa bi že izdali tiste, ki so padli v tej vojni za to, da omogočijo ustvaritev učinkovitega orodja mednarodne pravičnosti.

Za vsak način bi bilo v interesu vseh malih narodov, da se pravica "veta" odpravi, ker je v stanju sama staviti pregrado na pot ciljem in namenom OZN. Zloraba "veta" bi po besedah južno-afriškega predsednika maršala Smutsa pomenila "izdajstvo in sabotažo svetovne organizacij".

NADALJEVANJE SLEDI

Bitka za SSSR

(NADALJEVANJE)

NEKAJ PODATKOV O SOVJETSKI VOJSKI

I. S T R A T E G I J A

U v o d. - Sovjeti so na temelju marksistične teorije izdelali novo doktrino o vojni. Tako je vsaj njihovo prepričanje. Zanje vojna ni izoliran pojav, ampak sestavni del v razvoju mednarodne politike, ki jo poganja gospodarski činitelj. Specifičnost sovjetske vojne doktrine se kaže v uporabi novih ekonomskih in socialnih pogojev, ki so sovjetskemu režimu svojstveni. Vsak sovjetski vojak mora temeljito poznati moderno vojaško tehniko in kompliciranе naloge moderne taktike in strategije. To mora biti bistvo vojne veščine sovjetske vojske, ki naj jo razlikuje od vojsk kapitalističnih držav.

Tako so pisali leta 1938 sovjetski vojni pisci.

O f e n z i v a i n d e f e n z i v a. - Sodobna je samo strategija globine, kar pomeni: vojska mora biti razporejena po globini, ne zgolj zato, da more takoj s prvim udarcem prebiti sovražno fronto, ampak tudi, da ima za primer potrebe odbijanje sovražnikovega protinapada zajamčeno nadmoč.

Za napad mora torej biti formirana vojska po globini. Organiziran mora biti pravočasen dotok rezerv za popoln zlom sovražnika. Vsaka taka operacija zahteva postavitev strateških rezerv po globini in širini, ki morajo biti že v samem začetku napada (ofenzive) koncentrirane v zaledju fronte, pa tudi na bokih vojske, ki ima napad izvršiti. Logično je, da morajo biti te strateške rezerve na svojih mestih takoj ob začetku vojne. Vzdrževati se morajo s stalno, nepretrgano mobilizacijo vojnih efektivov in z aktiviranjem vseh materijalnih in tehničnih proizvodov zemlje. Posebno važno je redno oskrbovanje vojske s hrano in municijo.

Operacija po globini je oblika bitke z mnogimi stopnjami. Borbe se vršijo včasih po celi bojni črti (fronti), včasih po odsekih (sektorjih). Presledki borb so nujni in nastopajo v slučaju, ako je sovražna obramba v kakem sektorju uspešna, da je treba napadalnim edinicam menjati grupacijo in naperiti napadalne napore na druge objekte. Presledki borb nastanejo, če odpove do transportne službe ali pa iz drugih razlogov.

V pogledu defenzive pravi sovjetska teorija, da leži njena moč v pametnem izkoriščanju terena, v njegovi organizaciji in pojačanju posebno s pomočjo zaprek za pehoto in tanke. Toda glavna sila obrambe leži v baražnem ognju topništva in strojnic ter v močnih protinapadaih.

V p l i v m a r k s i z m a. - V S.S.S.R. uče, da je doktrina sovjetske vojske izključen plod marksističnega nauka, to je netočno. Kajti načelo da se vojna ne dobi, niti ne izgubi na terenu, to je na bojnem polju, temveč mnogo bolj v tovarnah, prav gotovo ni marksistično. To resnico poznajo vse države že iz svetovne vojne. Razlika je samo v tem, da so Sovjeti to načelo že od vsega začetka izkoristili do skrajnih možnosti, druge države - izvzemši Nemčijo - pa šele v teku vojne.

Pravtako ni marksistično načelo, da mora vsak sodobni vojak poznati moderno vojaško tehniko in taktična načela. To načelo velja v vseh vojskah, čeprav nobena ne temelji na marksistični doktrini.

Pač pa se je vpliv marksističnih naukov pokazal v uporabi novih ekonomskih pogojev za vojne cilje in to na najintenzivnejši način, ki se nikjer drugje ni mogel izvesti do takih skrajnosti.

Če pogledamo od obče teorije o vojni na teorijo o strategiji vidimo, da so Sovjeti izvajali prakso točno po teoriji. Vse njihove ofenzivne operacije so bile organizirane po globini. Velike rezerve v zaledju napadalne

linije in na njenih bokih so povzročile, da so nemški protinapadi skoro dosledno naleteli na sveže in močne enote. Mnogo skrbi so posvečali transportom vojnih sredstev, da ne bi napad trpel zaradi zamude prihoda rezerv in materijala neglede na to na kakem terenu se je operacija vršila. Ravnotako so se sovjetske čete vedno kadar so naletele na preveč trd odpor hitro obrnile na druge objekte.

Prav isto je bilo pri obrambi. Kot primer za utrdbe (fortifikacije) nam služi Stalingrad, za barażni ogenj Harkov, za močne protinapade pa Kotelnikovo.

Z a k l j u č e k: Sovjeti niso delali improvizacij, temveč so uporabili ideje in teorije, ki so jih dolgo študirali. Sovjetski vojni nauk je vreden večje pozornosti in večjega študija, kot se mu jo je doslej običajno posvečalo.

I I. T A K T I K A.

Nauk o taktiki sovjetske vojske se je razvijal skozi leta in je bil v letu 1936 obnovljen in ustaljen v končni obliki. Bistvene osnove tega nauka, s katerimi so šli Sovjeti v vojno so bile:

A/ za napad (ofenzivno bitko):

1) Tanki so neposredni pomočniki pehote, ki ji krčijo pot, uničujoč zapreke in nevtralizirajoč udejstvovanje sovražnih strojnic.

2) Topništvo pripravlja tankom teren s predhodnim obstreljevanjem - ali pa z obstreljevanjem v trenutku napada.

3) Pehota napreduje pod zaščito topništva čim hitreje na mesto, kjer napad začenja. Od tu dalje prodira za tanki.

4) Ostale napadalne edinice (konjenica) se dirigira v odseke, kjer so prodori uspeli. Njim sledijo težki napadalni tanki z velikim akcijskim obsegom z nalogo, da presekajo sovražniku odstopanje, da uničijo ognjena gnezda, štabe in rezerve, ki bi se skušale približati fronti.

5) Zrakoplovstvo vrši stalne napade na pojačanja.

6) Bitka se zaključi z obkolitvijo sovražnikovih enot in z zapleniteviјo njegovega vojnega materijala.

B/ za obrambo (defenzivno bitko):

Odpor proti tankom v taki meri, da se jim prepreči prodor v globino razporeda. Ako se je slednje sovražniku vendarle posrečilo je potrebno podvzeti vse, da se pehoto odtrga od tankov, da se lažje uniči ločena dela z ognjem in protinapadi. Brezpogojno je potrebno sodelovanje raznih enot. Topništvo, tanki in zrakoplovstvo se morajo udejstvovati množično.

Formacija take borbe sestoji iz napadalnih in podpornih grup, ki so razvrščene v globino.

Največjo važnost je treba pripisovati - iznenadenju.

Taktika predvideva tri tipe borbe:

1) Borbo ob srečanju ali bližinsko borbo, ki nastane, kadar gremo napadajočemu sovražniku nasproti. V taki borbi je predvidena široka uporaba avijacije, tankov in topništva v čelnih kolonah. Do izraza pride tu široka neodvisnost komandantov.

2) Napadalna borba teži za tem, da zaustavi sovražnika v vsej njegovi globini, da ga obkoli in uniči. Iznenadenje in inicijativnost sta pri tem odločujoča faktorja.

Za boljše razumevanje naj služijo primeri. Bataljon tankov za daljne akcije se udejstvuje z ozirom na obliko (konfiguracijo) terena, na topniška sredstva, ki jih ima in na globino svoje formacije na odseku od 300 - 1000 m. Te tanke spremlja topništvo, varuje jih pa pokretni barażni ogenj, ki se prenaša po celi globini protivozne (protikolske) obrambe. Trajanje topniške priprave za napad je različno. Če je obramba slaba in če je potrebno iznenadenje, traja topniška priprava 10 - 15 minut. Če pa ni na razpolago zadostnega števila tankov zavzame topniška priprava lahko 4 in več ur. Če se uporablja 30 - 35 tankov na 1 km fronte, ne računši težkega topništva in če ima vsaka pehotna divizija v svojem sestavu vsaj 2 bataljona tankov traja topniška priprava 1 uro in pol ure.

Ideja uničenja sovražnika v celotni njegovi globini se ostvari s sodelovanjem vseh vrst orožij na sledeč način: zrakoplovstvo napada rezerve in odstopnice. Topništvo uničuje taktično formacijo sovražnika po globini. Tanki

za daljne operacije prodirajo v globino obrambnega sistema uničujoč rezerve, štabe, topniške grupe in odstopnice glavnim sovražnikovim trupam. Motorizirane edinice in konjenica vpadajo v odseke, kjer so izvršeni prodori (breše) ali pa obkoljujejo sovražnikove boke z nalogo, da jim presekajo odstopnice in da se bore proti rezervam, ki bi se hotele približati fronti.

3) Obrambna borba. - Obramba se mora držati tudi napram močnejšim sovražnim enotam. V to svrho mora biti tako formirana in razporejena, da zadrži sovražno pehoto pred prvo linijo in da prepreči tankom vdor v globino obrambnega razporeda. Ako pa tanki z vdorom uspejo, jih je treba oddvojiti od njihove pehote, nato pa uničiti s topniškim ognjem in tankovskimi protinapadi. Pehoto je treba uničevati s protinapadi. Da bi se moglo pehoto oddvojiti od tankov, so v coni protivozne obrambe razvrščeni in kamuflirani posebni mitraljezi za uničevanje te pehote od blizu. Prav ta pehota je namreč za obrambo najbolj nevarna.

Bataljoni prve linije morajo biti vsak trenutek pripravljeni za obrambo in za protinapade na sovražnika, ki mu je uspelo prodreti v linije, barazirajo pehoto in vrše z jurišnimi grupami nanjo protinapade s pomočjo tankov.

Divizijska komanda vrže svojo protivozno rezervo in tanke proti sovražnikovim tankom. Če jih odbije, napada pehoto. Samo v primeru, če je obramba popolnoma razbita se povleče na že vnaprej pripravljene položaje. Če je zlom še večjega obsega, skrbi za protinapade komanda armade i.t.d.

Konjenica se uporablja samo skupno z drugimi vrstami orožja. Njena glavna naloga pa je napadati sovražnikove boke.

Zaključek. - Kakor se iz prednjega vidi, ni zasnova ofenzivne bitke udar izvestne napadalne sile na določeno obrambno linijo, ampak istočasen napad različnih sredstev na celokupno sovražno formacijo v vsej njeni globini. Pravtako ni obrambna borba odpor ene obrambne linije na eni napadni točki, temveč borba po globini v več stopnjah. Borba ni več strč dveh nasprotnih front, ampak dveh teles, ki prodirata drug v drugega in se lotevata eden drugega na vseh delih telesa.

Nekdaj je bila borba podobna naletu dveh ovnov, udaru čela na čelo, rogov proti rogovom. Danes pa sliši borbi dveh kač, ki se ovijeta v vsej dolžini njunih teles in si skušata zdrobiti vsak posamezen člen in vse člene.

Borba je danes tridimenzionalna.

Zanimivo bi bilo študirati, ali je bila ta sovjetska teorija vporabljena povsod in do popolnosti ali ne. Manjkajo še opisi bitk in operacij. Gotovo pa je, da je bilo načelo borbe po globini vporabljeno povsod in do kraja in da so bili protinapadi povsod in vedno siloviti.

Ugotavljam, da so imeli sovjetski vojni strokovnjaki že leta 1936 povsem moderno zasnovo bodoče vojne in bitk.

III. N O V A V O J S K A.

Po Brest-Litovskem miru se je novi režim znašel pred težkim problemom: kako ustvariti novo vojsko. Ostanki carske vojske so bili majhni, nove pa še ni bilo. Vsled tega je bil izdan ukaz o organizaciji "rdeče vojske delavcev in kmetov." Značilno je, da ukaz ne govori o formiranju vojske neke države ali naroda, ker bi pač hotela biti ta vojska - vojska delavcev in kmetov celega sveta. Na osnovi tega ukaza je organiziran generalni komitet za celo sovjetsko zvezo, ta naj bi organiziral vojsko, odsek za propagando pa naj bi skrbel za politično vzgojo vojakov.

Prvo jedro nove vojske je bila takozvana "rdeča straža", ki so jo ustanovile leta 1905 delavske grupe za ilegalno delo po mestih.

V teku državljanske vojne so bile ustvarjene nove borbene formacije: partizani! Bile so to divje bande, brez redne discipline, ki so priznavale zgolj svoje neposredne vodje kot avtoritete.

Iz teh dveh formacij je bilo potrebno stvoriti novo regularno vojsko. Nastal je problem starešinskega kadra. V to svrho je bilo izdano povelje, da si naj vojaki izvolijo starešine sami. Izvedba povelja je povzročila kaos. Za polkovne komandante so bili izvoljeni analfabeti. Generale so odstavili, novih ni bilo. Vsled tega je večina poklicnih oficirjev zapustila vojsko. Rezervni oficirji so odšli večji del na jug v vrste kontrarevolucije. Bili so iz vseh slojev, brez splošne in vojaške izobrazbe ali pa s pičlo, ljudje, ki nikdar ne bi postali oficirji, če ne bi bilo vojne in ki jo niso hoteli

zapustiti, ker so dosegli družabni položaj, ki so niso mogli nadejati. Aktivni oficirji so šli večji del k Denikinu in Wrangelu. Le mali del je ostal pod novim režimom. V glavnem so bili to profesorji raznih vojaških šol (generalštabne akademije, artilerijske, inžinerske šole i.t.d.) in nekoliko generalštabnih oficirjev. Nekateri so ostali kot simpatizerji boljševikov, nekateri kot stari nasprotniki carskega režima, drugi radi dobrih izgledov na karijero, eli radi flegmatične inertnosti, največ pa iz strahu in vsled nujnosti preživljanja.

Novi režim je sprejel vse s silnim nezaupanjem. Sprejeti so bili kot "vojaški specijalisti" s posvetovalnim glasom brez pravice poveljevanja.

Ko je bila proglašena splošna mobilizacija niso bili ti oficirji postavljeni na čelo novih enot, temveč bivši člani rdeče straže in partizanski komandanti t.j. bivši delavci. Bili so brez taktične, tehnične in splošne izobrazbe, a so razumeli poveljevati masi. V teku državljanske vojne so bili ustanovljeni kratki tečaji za izobraženje nižjih oficirjev (2-4 mesece), ki so vrgli okrog 40.000 nižjega oficirskega kadra. Tako se se končno formirali starešinski kadri iz treh grup: iz bivših carskih oficirjev, v stran potisnjenih svetovalcev, iz partizanskih vodij, napol divjakov, ki so znali voditi vojno na svoj način in iz članov rdeče straže, delavcev po večini dobrih govornikov, ki so znali postopati z maso.

Po dolgih letih vzgoje in prebiranja je uspelo stvoriti starešinski kader, ki ni nič zaostajal za takimi kadri drugih vojsk.

Zanimivo je, da o tej vojski niso zapadne države skoro ničesar vedele ali pa bore malo. Celo nemški generalni štab, ki je razpolagal z eno najboljših obveščevalnih služb, ni imel o tej vojski niti približno točnih podatkov.

Vsiljuje se nam misel: morda je Nemčija vendarle kaj vedela o sovjetski vojski, a ker proti njej ni mogla ničesar ukreniti, se je morda prav zato odločila, da jo čim prej napade in izloči iz borbe. Ako pa Nemčija v resnici ni ničesar vedela, potem bi se lahko reklo, da udari včasih Bog s slepoto onega, ki ga hoče uničiti.

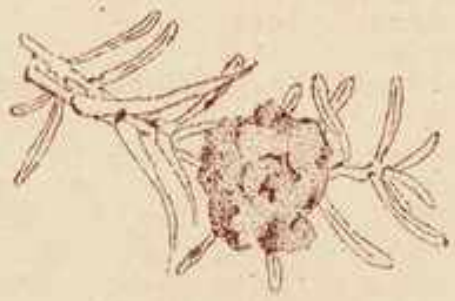
ONA

Odšel sem, draga.
Tako gredo obsojenci na pot,
brez nade v duši in brez tolažila,
oblečeni v mrtvaška oblačila
in smrt se smeje jim, slavi svoj god.

Odšel sem, draga.
Skovir mi zaskovikal je v slovo
in vse življenje tiho je zamrlo,
kod bi mi z nožem kdo prerezal grlo,
udaril za odhod oba s pestjo.

Odšel sem, draga.
Že gosti mrak počasi pada,
prešel zenit odmerjenih sem dni,
le včasih se oglasi strast krvi,
v umiranju bi k tebi rada.

ON

Odšel si, dragi.
Še čutim tvojo roko v dlani,
besedo tiho sem čakala,
tedaj bi vse ti zanjo dala,
a nisem rekla, daj, ostani.

Odšel si, dragi.
In zjutraj je bilo vse belo,
po drevju je sijalo inje,
iskala tvoje sem stopinje,
da našla bi vsaj solzo vrelo.

Odšel si, dragi.
Ko čujem rahli šum pomladi,
se zdi mi, da prihajaš ti;
čemu te, dragi moj, še ni?
O pridi, v srce se prikradi!

Preživljevanja

Noč!
Bodeča žica sega do neba. Betonski zidovi so prepojeni z brezobličnostjo,žalostjo, grozo...
Številke v progastih oblačilih se vlačijo kot sence. Povzpele bi se rade nad uničujočo sivino zidov.
Mesec je izza oblakov razlil ledeno svetlobo nanje.
Številke stezajo roke k nebu, tulijo kot volkovi, opotekajo se...
Kakor razbeljeno jeklo jim žine skozi dušo: nekje je dom, oče, bratje...
Obrisi barak padajo kot svinec na srca, na duše!
...dekle, ljubezen, mladost...
Sence padajo!

Straža si požvižgava... Tesno ji je. Blazni, številke opajajo, grozne so,veličastne v tišini....
Številke stegujejo roke navzgor!
Številke-ljudje!

Dan! Sonce, luč, veter, rast...
Številke blodijo, kot da je noč!
Noč! z grozo prepojena....
Kosti, koža, raševina, številka, sence. To je - človek!

Vsa bitja so se skladno vzgibala, zamajala, zanihala, obstala...
Koraki okovanih škornenj postajajo močnejši; bližajo se...
"Že zopet!"
"9234"
"Da!"
"9235"
"O, Bog!"
"9236, 9237, 9238, 9239!"
"Da; mati! o, Bog!"
Številke v raševini grudo druga za drugo z omahujočim korakom. Ne vedo več, da so ljudje.
Preostala množica se zopet vzgibljo.
Teva išče sonce, luči, vetra, rasti.
Blodi, podzavestno hoče Boga, večnosti...
Dan!

Številka ..... je moj brat!
Trdo goltniško izgovorjene povelje udari kot kladivo v sence.
Ljudje v raševini kopljejo z močjo, ki izvira iz odpora!
Številka ..... koplje kot stroj. Podzavestno je srečna, da dela. Kajti obupna, a do skrajnosti pretehtana predstava ji lebdi pred očmi: celice, laboratoriji, preparati, plini, krematorij...
Raševina - človek!
Ah, moj Bog, Večni, Vsemogočni!
Številka ..... je bil moj brat!
"Sonce! Radosti! Sokov!" podzavestno kriči človekovo bistvo.

Siva cesta, že očiščena ruševin, se izgublja med zidovi in se vije kdo ve kam!
Le domov ne...
Ozračje je namah zadobilo nov prizvok. Letalski motorji rohne. Sirene tulijo.
Straža je pronesla orožje z ramen v dlani.

Medle oči brezizrazno zro v ruševine. Roke, ki oklepajo v dlaneh orodje niso več v zvezi z mislimi. Duša, srce zapoveduje bežati, skriti se, a roke rijejo s krampom v razvaline... Kot stroj!
V zraku r hni... rohni...

Številka ..... se vzravna. Kot poslednji odpor bruhne iz nje:
"Ponižan sem pod človeka. A jaz hočem živeti; človek sem, človek!"
Izpod neba je zarjovelo, zatulilo...
Postave padejo...
Strašen pok!
Zrahljano zidovje se zamaje, nagne...
Kamenje, prah, omet. Vse se ruši navzdol in podkopava pod seboj ljudi!

Vidim ga, svojega brata, vidim!
Bledo izmozgano lice mu je orosila kaplja krvi. V zadnjih vzdihljajih pritiska čelo v dlani. Zasut, ubog...
A trpeče črte na obrazu zginjajo, sive oči se smejejo, odpuščajo...
Tiho se pred njim razgrinja večnost, brez mene, brez očeta in bratov. Morda svetla, morda temna, a trajna!
Še je tu, v tem svetu; nasmehnil se je; morda gleda mene; saj me je najbolj ljubil...
Kri mu polzi po licih.
Ah, uboge roke morajo iskati poslednje opore v tuji prsti!
Med grmenjem in padanjem, med strašnim treskom mu zabliesti pred očmi slika iz njegovega življenja:
Moja in njegova mati mu v zadnjih trenutkih izroča mene v varstvo.
"Ljubi ga, bodi mu mati, pripelji ga v življenje!"
In zopet ga vidim, kako ves krvav vstaja, kako hoče k meni, živeti hoče za me, izpolniti hoče materino povelje! Hoče, hoče!
O, jaz bi ga objel, mrtvega, krvavega, mojega. Poljubil bi ga na ustne in oči...
Zidovje se zopet zamaje, zruši se navzdol, vsega krvavega zasuje...
Le roke ostanejo v soncu in prsti oklepajo križec, ki je bil moj...

Prav zdaj je brenknil zvon!
Skozi okno gledam, kako se bršljan opleta okrog drevesa.
Gorjupen okus čutim v ustih. Nekdo mi je naložil jarem.
Predse sem položil škatljo s podobami. Materina in bratova sta v njej.
Roke mi trepečejo, ko sežem ponje. Zastanejo.
Bojim se, da bi se ne zjokal. Pa sem sam!

Ah, vse bi dal, ko bi zdajle zazvenknilo nakovalo nekje in bi vajenec oberoč zavihtel kladivo.
Z bratom bi šla mimo kovačnice in star berač bi z oprtanim mehom stopil v krčmo na polič.
Začji pastir bi se lovil ob potoku in dren bi rumenel.
Vroč dan bi bil.
Klapec bi s potoglavim korakom nesel v mlin. Tečaji in stope bi ropotale.

Bratovo podobo stiskam v dlaneh!
Mlad sem še. Živel bom, iskal kam grem; smejal se bom in jokal, molil, pisal, živel...
Zdi se mi, da se mi brat smehlja.

Ah, da!
Kako dobri so moji prijatelji. Nihče me ne tolaži.

Moral bom živeti sam...
Sam!?
O ne, nisem se ustrašil te besede...
Samo - gorjupen okus čutim v ustih!

Iz dnevnika

7. VELIKEGA TRAVNA 1945.

Furlanija.
"Opekarna je ob glavni cesti. Naprej!" In je zgrnil specialko.
Zopet prši. Fantje niso spali tri noči. Mokri so, utrujeni.
"Buon giorno! Prostori v opekarni so prazni. Nocoj jo bodo zasedli vojaki."
Prestrašeno nas gledajo domačini: "Patigiani?!"
"Ne, Jugoslovani!"
"Ah, cosi!"
Počivamo.
Toplota se mi je razlezla po telesu. Ugodno, prijetno je postalo. Oči mi lezejo skupaj. Boleča dejstva postajajo neotipljiva, vesel sem, dremljem, sanjam, spim!
Spim - tujec na zemlji domači.
O, uboga gruda slovenska, teptana v prah, zasužnjena, potujčena.
Mar čutiš drhtenje svojega sina, čutiš neizmerno bolest, ko zapušča domovino.
Rus, nimaš gora, ne dolin, nimaš gričev, ne cerkvic na njih. Sama ravnina te je, s cestami preprežena ravnina. A vendar si naša, uboga, teptana.
Vidim - tujec sem ti. Vidim - Udine!
In še naprej: Slovenska Benečija. Si pozabila na slovensko besedo, na pridige. Svetokrižkega.
Tujec sem ti - zemlja trpeča.
Narod, ki tu živiš, poglej po grobovih starih zapuščenih. Morda boš našel pod brstjem, pod trnjem v kamen vklesano slovensko besedo.
Ti narod potujčeni...

Spal sem, se prebudil in šel naprej. Naprej v tujino.
Vsi so šli. Opekarna je ostala za nami.
Na križpotju smo počivali. Štiri poti. Ta vodi v Ljubljano, ta v svet in ti dve gresta vsak sebi.
Začutil sem silno potrebo po molitvi, po spovedi. Uničeval sem se v njej, hiral, trepetal. Nisem se bal smrti, samo očitka lastne vesti, da sem grešnik zapustil - domovino. Trd, s m vase zatopljen sem legel na zemljo in molil. Tiho, neslišno se mi je kradla v dušo uteha. A čutil sem. Še bom iskal miru, utehe.
Šli smo po poti, ki ne vodi v Ljubljano.

8. VELIKEGA TRAVNA 1945

Motorno kolo drvi po asfaltni cesti. Nepregledna ravnina polj in murvinih nasadov ostaja za nami. Popoldansko sonce pripeka skozi topole.
Ob cesteh stoje dekleta. Mahajo z rokami v pozdrav. Bog ve, zakaj. Pozdravljajo borce za svobodo?
Naprej človek, ne oziraj se nazaj, ne joči.
Zavriskaj v dan, zapoj veselo...
Kot gre naprej v svet... v svet...
V rokah stiskam kamen. Oglat, oster kamen, s Krasa; apnenec.
Kos domovine imam v rokah.
Tam v Brdih nad Trnovem smo bili na zadnjem pohodu. Počili smo v vasi, dali so nam jesenskega mošta in rženega kruha. Češnje so cvele.

Pšenične kite je imela in temne o... Smejala se je dnevu in soncu in življenju. Nisem je ljubil - spomin ... bil pač živ - a bila je slovensko dekle!

Iz nagajivosti mi je nasula v ... rudno torbico kamenja. Ostrega, oglatega kamenja s Krasa, apnenca. In smej... se mi je, ko sem odšel po hribu navzdol Nisem vedel zakaj!

Danes bi je poljubil, če b... bila tudi gobava...

Kamen stiskam v roki in ... ka me, da bi ga vrgel po tleh.

Proč s spomini! Proč!

Nežno zelena je pokrajina, ki ostaja za nami. Enolično poje motor.

Murvini nasadi utrujajo, misli postajajo lepljive, motor poje.

Zrak zadobiva trpek, slan okus. Bližamo se morju, Benetkam... Zaliv sega globoko v kopno. Cesta se spušča k obali. Prvotno lepo sliko Jadrana pokvari vonj po ribah. Po zeleno-modrem morju plovejo ribiške barke. Jadra se napenjajo v vetru.

A srce ne najde zadoščenja. Tista beseda, ki se sama od sebe preliva v sinjino - morje, je tu izdana. Kje so valovi, kje peneče divjanje vode ob obali, kje je odblesk sonca. Ničesar ni. Tiho, utrudljivo se dotikajo valovi obale, kot životari tu priseljeni Lah, brez volje, brez poleta.

Naprej! Spustil se je mrak.

Benetke. Mesto sanj, lepote, veselja. Skozi laguno vodi bela asfaltna cesta. Pozdravlja nas kupola Sante Maria di Salute.

Prižgo se luči.

Ustavili so naju. Pustila sva motorno kolo in stopila v mesto. Kanali, gondole vse razsvetljene, ozki mostovi, prehodi. Znajdeva se na trgu sv. Marka. Cerkev je vsa v luči, doževa palača. Naprej! Miru ne najdem. Obokan mostič nad nama: Ponte dei Sospiri...

Težka je njih zgodovina, kruta. Kultura je stopala vzporedno s civilizacijo. Beneška kultura je vpodobljena v minljivih razpadajočih palačah, cerkvah. Meščanstvo je padalo, padalo...

Mi pa smo mladi a nam ne dajo živeti. Hočemo dela, v nas so uprte oči, ne v starodavne spomine.

Mi smo mladi!

Nisem kupil spomina, ne razglednice.

Sedla sva na motor. Švignili smo preko lagune v temo, v tišino...

Prespali smo v Mestrah

10. VELIKEGA TRAVNA 1945

Potovali smo skozi Italijo.

Sama ravnina, razrušena mesta, srečujemo oklopnike, kolesa. Sadovnjaki in pšenična polja. Vin ...adi. Vse v mavrici.

Prešli smo Pad.

Padovo.

Visoka stavba, siva, z zamreženimi okni. Tu je trpel moj brat.

Pljunil bi v namazana dekleta. Poplačal bi dolg.

Pa kaj - ko bi se moral smejati samemu sebi.

Rovigo.

Ferara.

Ravena.

Forli.

Cesena. Za hrbet so nam nasuli prašek proti ušem.

Spoznali smo žico. Belco straži črnci.

Nazaj v Forli. Na tribuni piše: Forti e Liberi!

Če bi imel žganje, bi se opil...

VSEBINA

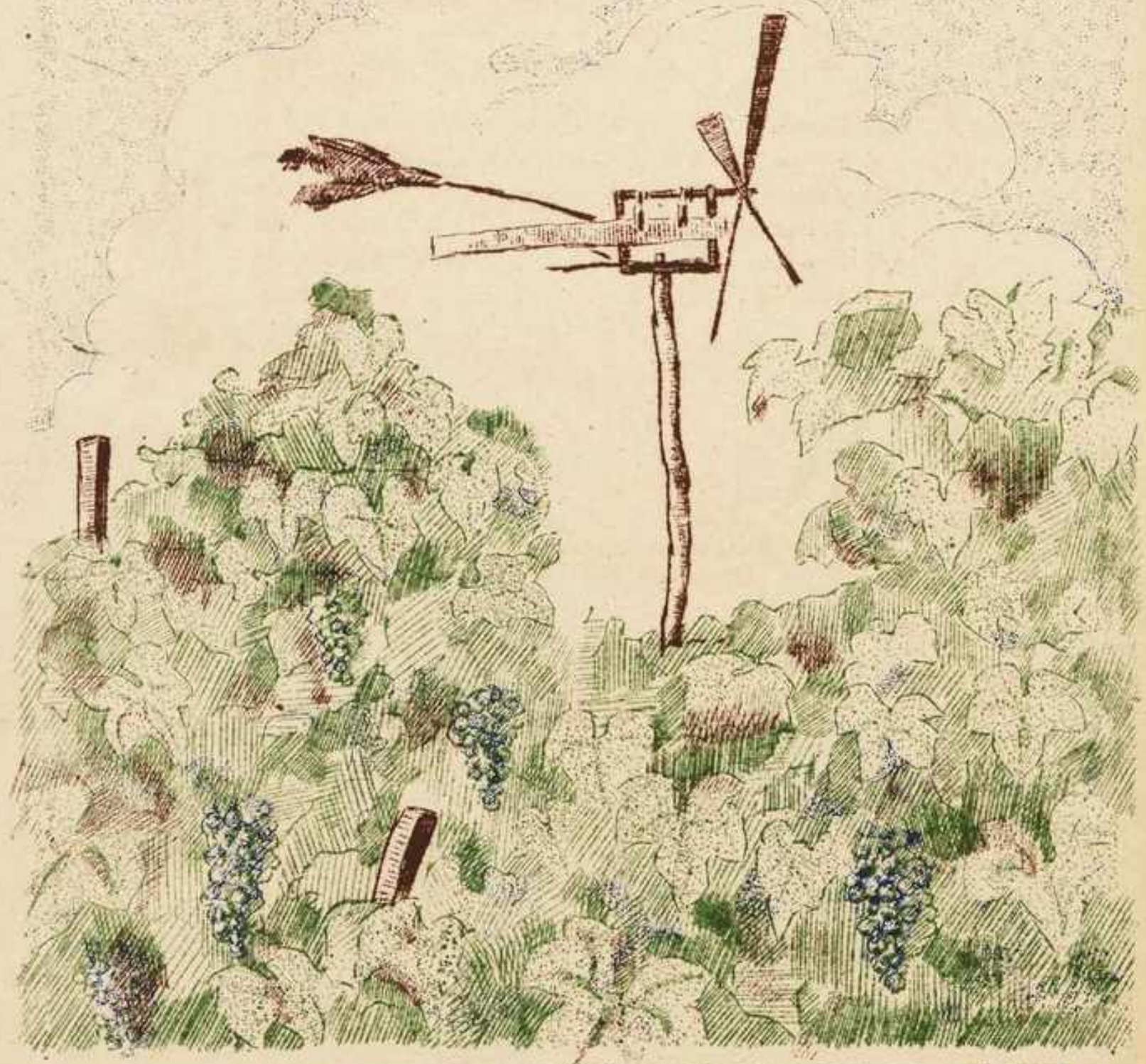
Stran 3) Jeruc . . . . . Ob mrtvi sreči
" 4) J.D. . . . . Kralj - Demokrat
" 5) --- . . . . Jugoslavija je zgodovinski imperativ
" 10) Rastko . . . . . O Z N
" 13) --- . . . . . Bitka za SSSR
" 17) Jeruc . . . . . On
" 17) Jeruc . . . . . Ona
" 18) Grajan . . . . . Premišljevanja
" 20) Grajan . . . . . Iz dnevnika

Naslovno sliko "Bled" in opremo je izdelal Tone Krois

Tisk Tehnike Slovenske Armade

MI IN SVET

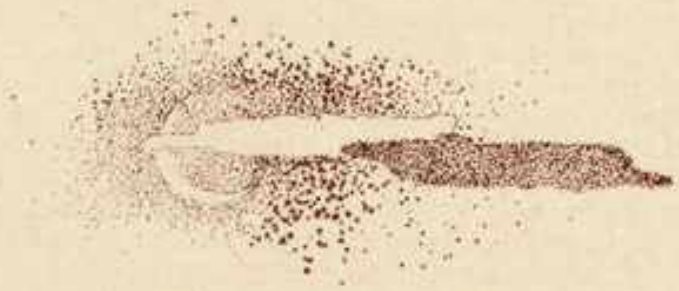
REVIJA SLOVENSKE ARMADE 15

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE

LETO II. OKTOBER ŠTEV. 15

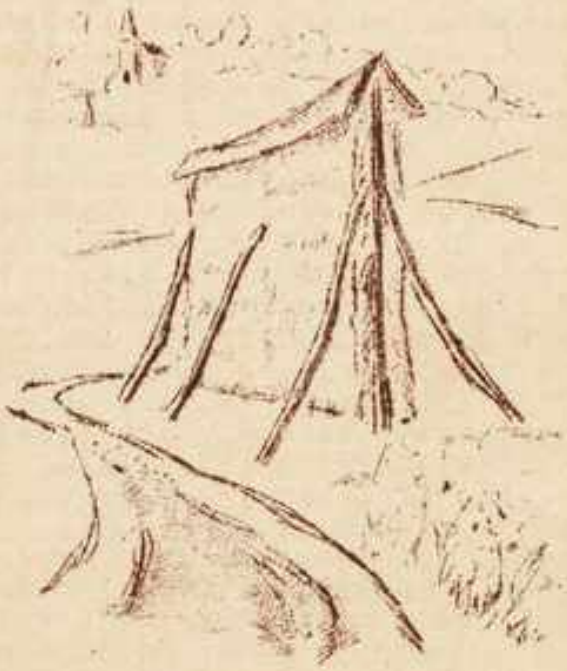

KO HOTEL BI NEKDO MI REČI

Zvečer, ko sence padajo na pot
in vse drhti v opojni mesečini,
samo jaz iščem zapuščeni kot
in mislim na poljane v domovini.

V kozolcih starih se suši otava
in njda z vonjem njive blagoslavlja,
v daljavi teče lahkonoga Sava,
s cerkva na gričih zvon moj dom
pozdravlja.

Ko hotel bi nekdo vsaj v snu mi reči
saj šnka te dekle še, rožmarin
in ogenj plapola v domači peči,
da domek ni grmada razvalin!

Kam neljejo naša pota ?

Svet teži za ustvarjanjem velikih skupnosti, političnih in gospodarskih. Teži za koordinacijo interesov posameznih narodov in držav. Zahteva širokih osnov in širokih pogledov preko domačega plota. Človeštvo namreč uvideva, da je nemogoče nadaljevati z ozko šovinistično politiko okorelega nacionalizma, ker je na ta način napredek na tehničnem in znanstvenem polju edino le lahko škodljiv človeštvu, ker ga nacionalizem uporablja v svoje agresivne namene. Ne uporablja ga pa samo nacionalizem, marveč vsak ekstremizem, naj bo z desne ali leve. Odkritje novih elementov izkoristi ekstremizem v izpopolnjevanje svoje oborožitve, v odkritje raznih atomskih bomb, letečih izstrelkov, raketnih letal itd. Človeštvo je prišlo do zaključka, da se mora svet odpovedati agresivnosti, če hoče zaverovati svoj obstoj. Vsa sporna vprašanja mora reševati skupen mednarodni forum, da se prepreči možnost nasilnega obračunavanja med dvema ali več stranmi kjerkoli na svetu, ki lahko povzroči z iskanjem zaveznikov razdelitev družine narodov na dva tabora, ki se bosta nato spoprijela v pravem pomenu besede na življenje in smrt, t.j. z modernimi sredstvi do popolnega uničenja enega ali drugega. Potem pa, ko je eden uničen, je drugi nezmožen živeti, ker si je odžagal drugo polovico, na katero je bil v miru navezan. Skratka, svet je postal nedeljiva celota, za katere obstoj in dobrobit je odgovoren ne samo vsak posamezen narod, marveč tudi vsak posamezni posameznik s svojimi dejanji.

Ni več ne velikih ne malih, ne bližnjih ne oddaljenih, je dejal Truman. S palcem vsakojakega ekstremizma in imperializma bo možno doseči blagostanje, ki se ga bo v resnici lahko nazvalo "zlato dobo človeškega rodu". V takem svetu pa ne more biti več nekih namišljenih centralnih točk, okrog katerih naj bi se vrtele posamezne bližnje in daljne sorodne ali nesorodne točke - v znamenju politične dominacije centralne točke. Nova svetovna organizacija lahko bazira samo na ENAKOPRAVNOSTI NJENIH ČLANOV, t.j. NA ENAKOPRAVNOSTI VSEH NARODOV, ki so za samostojno življenje sposobni. Toda ta pojem "samostojnosti" ne more biti igračka v rokah političnih žonglerjev.

Vojne strahote in strahote, ki se obetajo z odkritjem atomske energije v oborožitvene svrhe, so vse pametne ljudi privedle do spoznanja, da se sožitje med narodi lahko doseže edino le z uveljavljanjem demokratičnih načel, načel krščanske etike. Vsaka rasna, ideološka ali verska mržnja je norost, ki vodi v spopad. Ni dovolj samo odpovedati se vojni, marveč se je potrebno odreči tudi vsemu, kar vodi k njej, je dejal Byrnes.

Važno je zato, da se konsolidira položaj v tistih predelih sveta, ki so bili ali pa, ki dajo slutiti, da bi lahko v bodočnosti bili jabolka sporov in mednarodnih konfliktov. Nujno je potrebno, če ne drugače, staviti jih pod mednarodno kontrolo in s širokopotezno akcijo uničevati klice, ki bi vodile k takšnim zapetljajem.

Balkan je nedvomno eno takšnih področij, ki so mu že od nekdaj pravili "smodnišnica Evrope" in ki predvsem zahteva pozornost mednarodnih krogov, katero mu danes že polagoma pričenjajo posvečati. Balkan je križišče Vzhoda in Zapada, križišče romanskih, germanskih, slovanskih, grških in mongolskih plemen, križišče vseh mogočih verozpovedi in tradicij. Tu se bije civilizacija s kulturo, konservativna patriarhalnost z modernim ritmom. Nekje je civilizacija na škodo kulturi daleko pred njo, nekje pa kultura daleko pred civilizacijo. To prelivanje povzroča na eni strani živahno razgibanost, na drugi strani pa večno prežeče napeto stanje, in noben tujec ne bi mogel na oko presoditi, ali je tu položaj dober ali slab, miren ali vznemirjujoč. Razgovor z Balkancem ti nikdar ne more pojasniti niti dežele niti njega samega. V njem je toliko odkritosrčnosti in toliko lokavosti, zahrbtnosti in naivnosti, da prav ne veš, katero prevladuje. In prav zato je organizacija Balkana eno največjih, pa tudi eno najtežjih vprašanj. Preko njega tečejo prometne žile iz Centralne in Zapadne Evrope na Vzhod, ob njem še prelivajo Črno, Egejsko, Jadransko in Sredozemsko morje, ter tvori ključ miru za vso Evropo

in Bližnji Vzhod, saj tu se križajo poleg vsega še interesi velesil. S pomirjenjem Balkana bi dosegli njegovi prebivalci mogoče enega najboljših življenjskih standardov na svetu. Saj bi se v njegove dežele stekalo bogastvo Vzhoda in Zapada, morja in naravnih dobrin. Njegova pisanost bi privlačila obiskovalce z vseh strani sveta, kajti ni je dežele po tem, kar smo navedli, zanimivejše od Balkana. Toda, ali ga je možno konsolidirati in napraviti pristopnega?

Večji del skrbi, ki težijo zunanjo politiko balkanskih narodov, bi odpadlo, če bi se ti narodi povezali med seboj v neko višjo državno skupnost, v kateri bi vsi enako uživali koristi n.pr. Jadrana, Egejs ali pa Črnega morja. Držali bi v rokah velik del plovne Donave, glavno železniško zvezo med Centralno Evropo in Carigradom ter hudili Trstu in Solunu imenitno zaledje za trgovino in promet. Pasivni kraji bi bili z lahkoto oskrbovani, ker bi med sebojna izmenjava v sumi skupnosti zadostovala za kritje potreb. Ne moremo sicer trditi, toda lahko predvidevamo, da bi po določeni dobi bila dosežena celo avtarkija. Odpadla bi trenja glede Soluna in Makedonije, grško-bolgarske meje in drugih vprašanj. Centralna Evropa bi bila ekonomsko vezana na balkanske izhodišča.

Z gospodarskega vidika bi pomenila torej taka skupnost idealno rešitev balkanskega problema. Toda ali je možna s političnega?

Mala Antanta in Balkanska Zveza sta dali nedvoumno slutiti, da se pomraja na Balkanu nekakšna nova politična tvorba in da fraza " Balkan balkanskim narodom!" le ni tako brez podlage. Danes vidimo, da se n. pr. tudi uresničuje nekoč skoraj smešno geslo "Indija Indijcem!" in poleg tega razne predpostavke o združitvi Jugoslavije z Bolgarijo, ki so se delale pred vojno, prav tako jasno kažejo, v kakšnem pravcu se sukajo stvari v Jugovzhodni Evropi. Hitler je naravno zato pohitel, da je čimpreje razbil Balkansko Zvezo in podprl Pavelića, da je izvršil zahrbtni atentat na blagopokojnega Kralja Aleksandra, ki je imel za ustvaritev Male Antante gotovo največje zasluge. Sedaj, ko so se in se še bodo dogodile tolike revolucionarne izpremembe v svetu, od katerih je prav gotovo ena - uničenje komunizma (predpostavljamo neizbežno vojno v skorajšni ali bližnji bodočnosti), lahko zopet postavljamo na tapeto zgodovinsko vprašanje organizacije Balkana.

Če nočemo biti iskreni in realni, moramo ugotoviti, da predvojna Jugoslavija s svojo centralistično ureditvijo nikakor ni mogla odgovarjati pogojem za ustvaritev kake širše politične skupnosti na Balkanu. Lahko trdimo, da je bil ravno centralizem tisti, ki je odbijal sosedne narode, zlasti Bolgare, o katerih si ne moremo predstavljati, da bi pristali na isto vlogo, kot so jo imeli v predvojni Jugoslaviji Hrvati in Slovenci. Kdor ni megaloman, ne bo skušal prepričevati sveta, da so tudi Bolgari samo neko pleme jugoslovanskega naroda, kot so to trdili nekateri za Srbe, Hrvate in Slovence. Kakor hitro pa se prizna bolgarski narod, bi bilo smešno, če bi se še nadalje oporekalo to isto za nas ali Hrvate. Tudi bratje na vzhodu Jugoslavije morajo priznati, da je bilo docela napačno njihovo pojmovanje, da je Jugoslavija prav za prav nekakšna Velika Srbija, kar je mogoče tudi eden izmed glavnih vzrokov, da se je navdušenje v Hrvatski in Sloveniji d o t a k e Jugoslavije precej ohladilo. Radi verjamemo, da je bilo težko prepričati srbskega človeka, da je Jugoslavija stvaritev treh bratskih narodov, od katerih vsak je po svojih močeh doprinesel k njenemu rojstvu, toda temu so predvsem krivi kratkovidni politiki, ki so dopovedovali in vzgajali srbski narod v tem, da "mu morajo biti tako Hrvati kot Slovenci na veke hvaležni, da jih je osvobodil". Kakšno korist naj bi imel od take megalomanske politike srbski narod, posebej pa še Jugoslavija, ne moremo razumeti. Slovenski in hrvatski predstavniki se niso leta 1917 brezpogojno izjavili za Jugoslavijo zato, ker druge možnosti ni bilo, marveč zato, ker so razumeli klic po zedinjenju Južnih Slovanov, ki bi preprečilo še nadaljne napadalne namene agresivnih sosedov napram enemu, drugemu ali tretjemu, ki bi se z združenimi močmi lahko uspešneje zoperstavili odn. že s samo politično združitvijo v eno državo povzročili, da bi se napadalec dvakrat premislil, preden bi udaril. Obenem pa je bil germanizaciji postavljen jez. Te ugodnosti so bili z ustvaritvijo Jugoslavije deležni prav v toliki meri Srbi kot Hrvati in Slovenci. Zato je pomenila vsaka taka gesta, kot smo jo navedli za primer s strani srbskih politikov, slabitev našega položaja na znotraj in naše moči na zunaj. Jugoslovanska vojska, ki je veljala zaradi svoje velikosti in srbskega duha bojevitosti za eno najboljših vojska v Evropi, je razpadla v nekaj dneh. Da, zaradi tehniš-

premoči napadalca, toda tudi marsikaj drugega je še vodilo k takemu rezultatu. Nočem danes razpravljati o tem, kar bi nas lahko privedlo do še bolj črnih zaključkov. Priznati pa je treba, da je bila preteklo doba - doba napak in grešk, ki so bile po eni strani nujne, po drugi strani pa bi se jim jih bilo možno izogniti, če bi merodajni faktorji hoteli gledati realno na stvar in temu spoznanju slediti ter delati. Danes je morda čas, da se prečistimo - nočem reči vedno samo Slovenci - marveč vsi Jugoslovani. Objektivno je treba soditi sebe in druge. Objektivno zato, ker bomo potem gotovo našli možno osnovo, na kateri se bomo rade volje kot enak z enakim sporazumeli za skupno življenje. Saj niti Slovenci, niti Hrvati ali Srbi niso sposobni takšne samostojnosti, da bi bili prav od vseh in v vseh ozirih neodvisni. I Slovenija i Hrvatska i Srbija so pasivne dežele, kot prav za prav vse balkanske pokrajine. A od gospodarske odvisnosti je prav majhen korak do politične. Zato je Jugoslavija beg pred zasužnjenjem in politični imperativ naše politike.

Iz malih zajednic se tvorijo velike. Vse pa so prostovoljne in izvirajo iz naraščajočih potreb. Doba absolutizma je že zdavnaj prešla in tudi hegemoniji enega naroda nad drugim pozvanja navček. Prihaja doba enakopravnosti, ki je ni moč podcenjevati. Saj edino s priznanjem pravic, ki gredo posamezniku, je lahko računati z njegovo podporo in koristnim delovanjem. Organizacija Združenih Narodov ima nedvomno veliko bodočnost, ko prebrede komunistično krizo. Edino le z iskrenim in polnim sodelovanjem je moči odstraniti predsodke, ki se porajajo med sosedi, državami in kontinenti.

"Balkan balkanskim narodom!" je klic za bodočnost in je nedvomno, da bo do njegove realizacije nekoč prišlo. Toda potrebna je izhodiščna baza za takšno skupnost in to je za sedanji čas Jugoslavija, ki jo pa moramo v svoji obnovitvi postaviti takšno, da bo predstavljala korak bližje k ostvarjenju gornjega cilja. Stvar politikov in ljudi dobre volje je, da najdejo zato najprimernejšo rešitev in nam ustvarijo dom, ki bo odgovarjal hotenju naših narodov in duhu časa, kajti treba je iti skladno z razvojem prilik pri nas samih in v svetu. Vsaka megalomanija lahko predstavlja novo nesrečo.

LAŽ g. BONOMIJA

Ni ga slovenskega časopisa v emigraciji, ki bi toliko pozornosti posvetil naši nesrečni Primorski in Koroški, kot jo je doslej posvetil edino informativni tednik "Jugoslovanski vestnik", ki je v nič manj kot dvanajstih svojih številkah obdelal to boleče vprašanje naše slovenske skupnosti z vseh mogočih vidikov. To zapisujemo v "Mi in svet" zato, ker nam ta ugotovitev ne gre v glavo in ker bi radi spričo tega, da je "Svet in dom" - mesečna literarna priloga "Zedinjene Slovenije" - navedla v svoji septemberski številki kar celo vrsto slovenskih emigrantskih listov, pozvali naše pisce, da se končno vendarle prebudijo iz filozofiranja o "deželah onkraj morja" ter nudijo našemu narodu v in izven domovine malo večjo moralno oporo ter duhovno zaposlitev, kot pa je n.primer brezplodno razglabljanje o klimi, rodovitnosti, gospodarskih statistikah in možnosti za lahek dobiček na primer tam nekje v Čileju, Braziliji, San Domingu ali kje drugod. Narod v domovini se bo za tako "delo emigracije", ki že računa, kako bo bežala iz Italije in sanjari mogoče celo o ovenku " zlatega mesta" Capetowna v Južno-afriški Uniji, prav lepo zahvalil.

+ + + + + + +

2. septembra t.l. je govoril na mirovni konferenci v Parizu italijanski delegat Bonomi, ki je med drugim izustil tudi tole veliko laž:

"Italija je šla leta 1915 v vojno, da bi osvobodila Julijsko Krajino. Te dni je bila italijanska vojska solidarna z jugoslovanskim narodom. Srbija je

našla v nas največjo bratsko pomoč. Zmaga zaveznikov, torej tudi naša zmaga, ni samo osvobodila Srbije, marveč je nudila tudi Hrvatom in Slovencem možnost, da se združijo v novi državi, katere ustvaritev je Italija vključila v končni namen svoje vojne." Nadalje je dejal, da bi se Italija in Jugoslavija lahko sami sporazumeli, kakor sta se v Rapallu.

Bonomija ne bomo do kraja citirali, ker je že prednje dovolj velika nesramnost, da se ob njej moramo ustaviti. Bebler, ki je Bonomiju odgovoril, je seveda le malo vedel povedati v našo obrambo, kajti zanj se prišenja jugoslovanska zgodovina šele pri "petih partizanskih ofenzivah" in "maršalu Titu". Toda mi bomo stvar razčistili tako, kot je treba. Vseeno nam je, ali bo naš odgovor prišel do Bonomija ali ne, važno je, da pojasnimo našemu narodu, da je Bonomi, ko je prednje govoril, lagal in sicer zato, ker je lahko z gotovostjo računal na naivnost Titovih delegatov.

Da je šla Italija leta 1915 v vojno, "da bi osvobodila Julijsko Krajino", je tako smešna trditev, da bi se še sami osmešili, če bi se sploh hoteli ozirati na njo. Ki je hotela namreč "osvoboditi", marveč "zavzeti", ker ji je je pod tem pogojem vrgel v naročje Londonski pakt poznavajoč italijansko pohlepnost. Saj iz kakih sentimentalnih zavezniških razlogov bi Italija leta 1915 prav gotovo ne stopila na stran Zaveznikov, kot je to storila brez kori sti Jugoslavija leta 1941.

Za podkrepitev te italijanske idealistične politike, ki si je altruistično vzela za cilj ustvaritev Jugoslavije, naj predočimo še enkrat samo vsebino londonskega pakta:

Italija dobi v slučaju zmage Goriško in Gradiško ter Istro do Kvarnera. V Dalmaciji se pridružijo italijanski državi sledeči sodni srezi na kopnem: Knin, Drniš, Biograd, Benkovac, Obrovac, Šibenik, Trogir in Vrlika ter otoki: Zlarin, Olib, Silba, Pag, Vis, Hvar, Korčula, Lastovo, Mljet, Lopud in drugi. Jugoslaviji ostanejo samo manj važni otoki: Lrvenik Veliki in Mali, Čiovo, Šolta, Brač, Krk, Prvič in Rab, pa pri Dubrovniku Jakljan in Koločep. Italiji pripade od 12.000 kv.km Dalmacije z okroglo 700.000 prebivalci celih 8.000 kv.km z okroglo 500.000 ljudmi.

Italija bi s tem neomejeno vladala nad vsemi morskimi komunikacijami med Jugoslavijo in inozemstvom, ker bi držala v svojih rokah Pulj, Zadev, Šibenik in Trogir ter trogirski in šibeniški arhipelag s strateško važnim rtom Ploče. Jugoslavija bi bila praktično odrezana od svojega morja, ker bi morala n.pr. ladja, ki bi plula iz Splita v Hrvatsko Primorje iti skozi italijansko morje pri zadrskem in šibeniškem kanalu. One ladje pa, ki bi obratovale med Splitom ter Dubrovnikom-Kotorjem, bi morale pluti nekaj milj ob italijanskem Hvaru ter nekaj kilometrov med Orebićem in italijansko Korčulo itd. Če bi se pa Lahom zahotelo, bi bili vsi ti prehodi naenkrat zaprti in naš morski promet izključen. Obramba naše obale bi bila nemogoča.

Poleg vsega pa bi držala Italija v svojih rokah še važno železniško središče Knin, ki veže severozapadni del Jugoslavije s Primorjem in ki ima svoje najbližje pristanišče v Šibeniku. Kakšna bi bila jugoslovanska zunanja trgovina, si pod takšnimi pogoji ni težko predstavljati.

Kar se tiče slovenskega ozemlja, ki bi (vkolikor ni) pripadel pod Italijo, v tem članku ne bomo govorili, ker je več ali manj poznana stvar. Navedli bomo mimogrede samo primer, ki dovolj zgovorno govori za lački apetit med prvo svetovno vojno, ko je "Italija vključila ustvaritev Jugoslavije v končni namen svoje politike". Gre namreč za brzojavko, ki jo je objavil v času Rapalla tržaški "Il Piccolo" in ki naj bi jo poslal italijanski vladi odn. italijanski delegaciji v Rapallo "sindaco Longatico", v kateri omenjeni "sindaco" (občina) prosi v imenu prebivalstva "Longatica" za priključitev k materi Italiji... Da je ta dokument falsificiran ne more biti niti najmanjšega dvoma, potrjuje pa, da se Italijani iz leta 1915 niso niti do danes izpremenili. Saj je "La gazzetta del mezzogiorno", ki izhaja v Bariju, objavila 5. oktobra 1945 zemljevid, po katerem bi morala bodoča jugoslovansko-italijanska meja zaobseči še Cerknico, Rakek, Logatec, Loško dolino in Sušak v korist Italije.

Kako pa so Italijani želeli, da se vsi Hrvati združijo z Jugoslavijo in kako osvobodilno vlogo so igrali za Srbe, dokazuje najbolje naslednji prikaz:

V Dalmaciji je takoj po zlomu Avstro-ogrske monarhije prevzela oblast "Pokrajinska vlada" dr. Krstelja, ki je bil kot delegat "Narodne organizacije" - osrednjega dalmatinskega predstavništva - v "Narodnem veću" v Zagrebu.

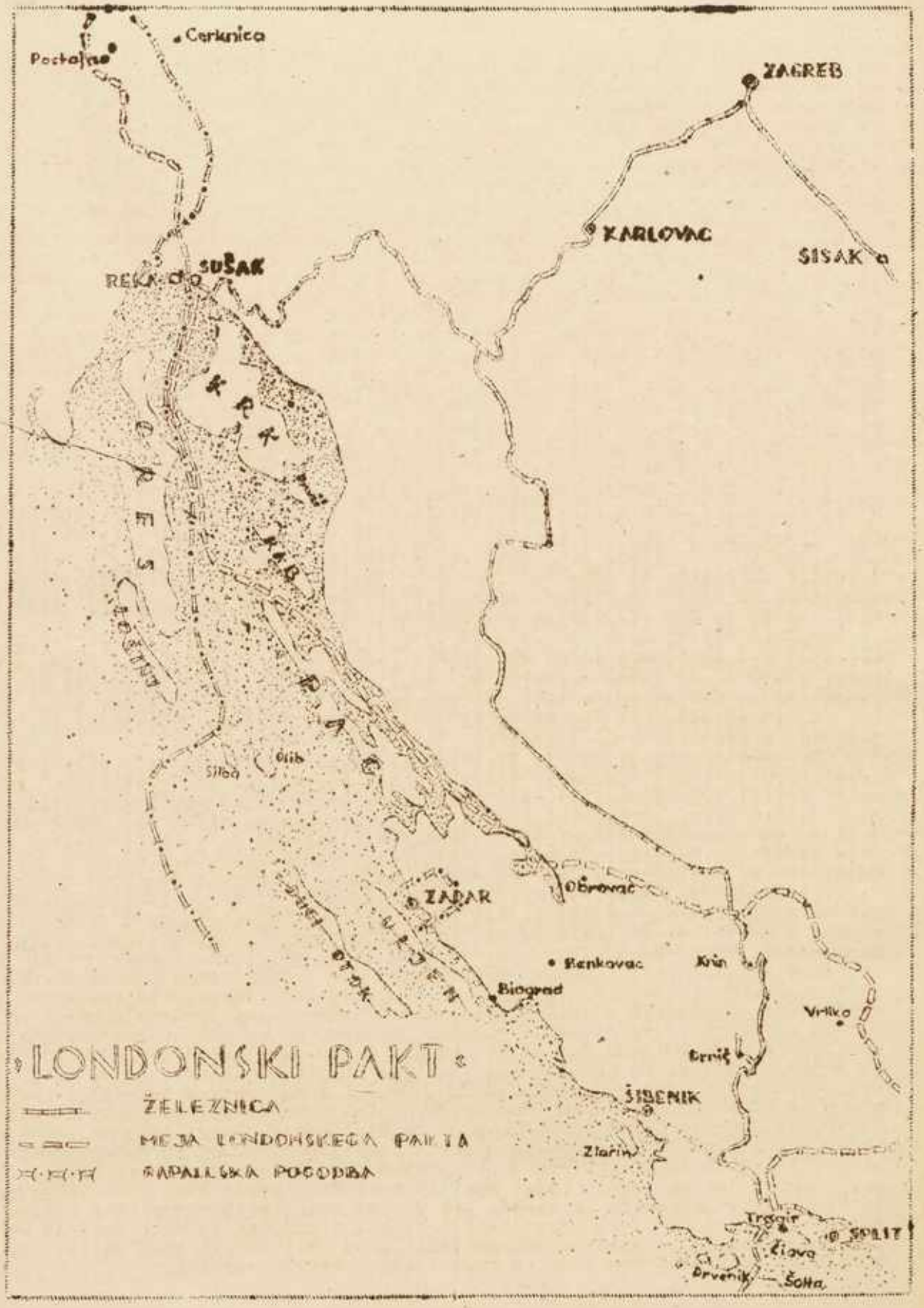
Ta "Pokrajinska vlada" je imela nalogo, preprečiti anarhijo, ki jo je namerno izzivala italijanska mornarica v Jadranu in paziti, da ne bodo Lahi iz tega potegnili zase kake koristi. Antantine sile (Francija, Anglija in Rusija) so namreč pooblastile Italijo, da začasno zasede vse one ozemlja, ki so ji bila predvidoma dana z londonskim paktom. Glavna komanda štirih velesil (Italije, Francije, USA in Anglije) je zasedala v Benetkah, medtem ko je Italija dobila pomoč štirih križark, ki naj bi ji zajamčile mirno zasedbo "obljubljene dežele".

Pokrajinska vlada se je po 1.decembru 1918, ko je bila postavljena vlada SHS, preimenovala v Pokrajinsko upravo in dobila nalog, da se preseli v Split in budno spremlja operacije italijanske vojske. V Split je prispel tudi pok. general Miloš Vasić in srbski polk pod poveljstvom majorja - kasnejšega generala in komandanta žendarmerije - Stojana Trnokopovića, kar pa ni bilo v skladu z določbami Vojnega Zavezniškega Sveta v Versailles-u, v katerih ni bilo nikjer navedeno, da bo tudi srbska vojska sodelovala kot zasedbe na sila v področjih bivše avstro-ogrske monarhije. In če se ne bi leta 1918 pojavil v Splitu Stojan Trnkopović s svojim polkom ter gen. Miloš Vasić, ki si je s svojim znanjem francoščine, angleščine, nemščine, ruščine in italijanščine, znal pridobiti antantine delegate, bi se Lahi brez dvoma polastili Dalmacije za vse večne čase, ne oziraje se na "končni namen svoje politike"- na Jugoslavijo. Isto se je zgodilo tudi pri Logatcu in Vrhniki,kjer so morali italijanski zavezniki celo bežati pred svojimi "zavezniki" Srbi.

V prisotnosti omenjenega polka so izvršili Italijani zasedbo "obljubljenega" področja. Domače prebivalstvo, ki je z navdušenjem pozdravilo Srbe, je na hitro organiziralo odpor proti Italijanom (zlasti Kninjani), toda je zaradi nezadostnih sredstev po nekaj urah kapituliralo. Italijani so okupirali vse razen Splita, odkoder se je pričelo širiti ilegalno delovanje, ki je oskrbovalo Pokrajinsko vlado s točnimi podatki o kretanju in delovanju italijanske vojske ter upravnih funkcijonarjev. Iz Splita so se dajale direktive in od tu je bil izvršen tudi "plebiscit" v korist Jugoslavije. Preko 95% prebivalstva se je tajno s podpisi izreklo za priključitev k državi Srbov,Hrvatov in Slovencev,medtem ko je ostalih pet odstotkov odpadlo na dalmatinske Italijane v Zadru in na otokih. Ta rezultat je bil predložen nato mirovni konferenci v Parizu in je največji argument za borbo Jugoslovanov proti onemu, kar imenuje Bonomi "možnost, ki jo je nudila Italija Slovencem in Hrvatom, da se združijo v novi državi".

Že pred "plebiscitom" je italijanski okupator zatiral vsak politični pokret ali pojavo nacionalnega izživljanja v Dalmaciji. Po "plebiscitu" pa je sploh podivjal.Prepovedal je delovanje vseh nacionalnih društev in edini jugoslovanski časopis "Narodni list", okrog katerega so se zbirali Srbi in Hrvati v Zadru na čelu z Jurijem Biankinijem. Odvlekel je v konfinacijo v Italijo na stotine narodnih prvakov, med njimi osemdesetletnega Biankinija, dr. Desnico, dr. Jablanovića, dr. Subotića, Sunaro, podžupana Tončića in druge.

Italijani so izkoriščali vse mogoče momente, da bi se dokopali do oblasti in pred narodom ter zavezniki kompromitirali domačo upravo Pokrajinske vlade. V Split so privlekli vojno ladjo "Nino Bixio", natovorjeno z rižem in nagovarjali lačno prebivalstvo,naj gre na ladjo po živež. Čeprav je bila abstinenca velika, se je vendar našlo kakih sto brezposelnih pristaniških delavcev, kmetov in mornarjev, ki so vsled prevelike lakote, kot posledice povojne dezorganizacije v deželah razpadle avstro-ogrske monarhije,odšli na ladjo in se pustili vpisovati v posebne spiske, ki so jih pozneje Italijani predložili mednarodnemu forumu kot dokaz, da se celo med domačini v Dalmaciji najdejo ljudje, ki nočejo pod Italijo. Politična osnova, ki so si jo izbrali Italijani pri svojem delovanju, je bil komunizem. V Dalmaciji takrat sicer ni bilo organiziranih komunistov, toda močan je bil boljševiški sloves iz Rusije, kar je negativno delovalo na sestradano maso. Zato so Italijani izkoriščali lakoto za propagando proti Pokrajinski vladi in jo prikazovali zlasti delavcem in brezposelnim kot nesposobno organizirati prehrano in zaposlitev. S tem so seveda upali izzvati nerede in svojo oboroženo intervencijo "za vzdrževanje miru in reda", ker pa ni bilo druge zavezniške vojske na samem mestu, ki bi imela legitimacijo za to. Komunizma se niso bali in so ga uporabili samo za sredstvo, ker so vedeli, da se v deželi brez velike industrije in delavskih mas itak ne more nikdar nevarno razviti.

Cerknica
Postojna
ZAGREB
KARLOVAC
SISAK
REKA
SUŠAK
KRK
RES
Silba
Olib
ZADAR
Obrovac
Benkovac
Knin
Biograd
Vrlika
Drniš
ŠIBENIK
Zlarin
Trogir
SPLIT
Čiovo
Drvenik
Šolta
LONDONSKI PAKT
ŽELEZNICA
MEJA LONDONSKEGA PAKTA
RAPALSKA POGODBA

Toda Dalmatinci so imeli Lahov kaj kmalu zadosti. V Splitu so jim razbili njihov klub "Gabinetto di lettura" in pometali nekaj laških mornarjev v morje. Italijanski komandant bojne križarke Gulli je nato s težko strojnico pritrjeno na "Masu", borbenem čolnu, intervenirel ter ukazal streljati na prebivalstvo ob obali, kar pa je plačal z življenjem, ko ga je pogodil s pištolo eden izmed dalmatinskih nacionalistov.

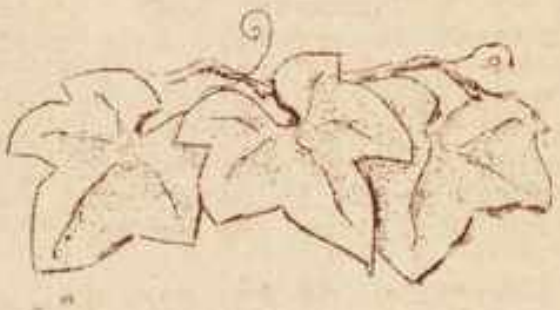
Takšna je torej bila "bratska pomoč" Italijanov, med katere je že takrat spadal tudi stari demagog Bonomi, ki je bil obenem eden onih, ki so nam v Rapallu ukradli naše pokrajine ob Soči in v Istri. Seveda bi se rad sedaj stari lisjak izognil nearečnemu naključju, ko mora celo sam podpisovati svojo kapitulacijo iz leta 1920, pa še topot nepopolno, zahvaljujoč se Titovemu režimu, ki vlada danes v Jugoslaviji.

A kot zaključek naj navedem sledeči dve priševanji iz študije dr.Ernesta Turka pod naslovom "Naši vojni dobrovoljci":

" Drugačen kot v Rusiji pa je bil dobrovoljski pokret v Italiji. Tu je nastal samo bataljon dr.Pivka, ker je italijanska vlada ovirala gibanje prostovoljcev iz političnih ozirov. Pustila je iz taborišč na svobodo samo nekaj Jugoslovanov iz Bosne in Hercegovine ter pravoslavnih Srbov iz Vojvodine odločno pa je odklanjala Slovence in Hrvate iz pokrajin londonskega pakta ter odbila vsako njihovo zahtevo o vstopu med dobrovoljce. Italijansko vlado je vodila politična tendenca, s katero je hotela dokazati evropski diplomaciji, da so Slovenci in Hrvati zvesti Avstriji ter je prav zato skušala zatreti vsak narodni pokret, ki je stremel za osvobojenjem onih jugoslovanskih pokrajin izpod avstro-ogrske monarhije, katere so Italijani zahtevali zase. Nemogoče je bilo torej v Italiji organizirate jugoslovanske vojaške edinice nacionalnega značaja, ker bi bile živ dokaz, da se Jugoslovani borijo za zedinjenje svojih pokrajin, po katerih je hrepenela italijanska vlada in zato igrala dvojno vlogo. Ministerski predsednik Orlando je prepustil zadevo dobrovoljcev Sonninu, ki je vodil italijansko zunanjo politiko in zagovarjal načelo legitimnosti ter mu zato po njegovem pojmovanju pravna zavest ni dovolila izročiti orožja podanikom tuje države. Več razumevanja za dobrovoljski pokret je pokazal Bissolati. Po njegovem prizadevanju so izločili Jugoslovane iz taborišč, v katerih so bili pomešani z Nemci in Madžari, rešeni so bili njihove kontrole in dobili lastna, jugoslovanska taborišča. Toda to je bilo tudi vse, kar so dosegli, naprej pa se pokret sploh ni razvil. O tem nam najbolj priča spomenica, katero je podpisalo 212 oficirjev v taboru Nocera Umbra, ki so prosili kot dobrovoljci za vstop v srbsko armado. Spomenico so dobrovoljci razposlali italijanski vladi in poslaništvom zavezniških držav ter jih rotili, da ugodijo njihovi želji. Toda spomenica je ostala glas vpijočega v puščavi."

"Medtem ko je Italija ovirala pokret vojnih dobrovoljcev, ga je pa Amerika podpirala in pospeševala..." Njim so sledili drugi in od jeseni 1917 dalje so prihajali vedno novi dobrovoljski bataljoni iz Rusije in Amerike, prišlo pa je nekaj dobrovoljcev iz Italije, Francije in Avstralije."

Mislim, da so s tem trditve g.Bonomija jasneje in konkretneje ovržene, kot pa je to brezuspešno poizkušal storiti dr.Aleš Bebler s starim zguljenim komunističnim načinom zmerjanja in groženj, ki ne bi imel prav nobenega uspeha, če ne bi za njim stala Sovjetska zveza.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV
NADALJEVANJE

London je 10.januarja 1946 doživel ustanovno skupščino OZN. Nehote se nam je ob tej priliki vrinila v naše notranjost bojazen pred isto ali podobno usodo OZN, kakor jo je imelo Društvo Narodov. Da se je skupščina vršila v glavnem mestu najstarejše izmed modernih demokracij pa nam je dalo upanja, da bo nekaj primarnega duha velikih angleških državnikov Disraelija, Pitta in Gladstona, ki obvladuje življenje in delovanje te demokracije, padlo tudi na pravkar osnovano mednarodno organizacijo. Nismo se motili. Gladko so bile zavrnjene sovjetske zahteve po tajnih sejah in prav britanski zunanji minister Bevin je bil tisti, ki je v Londonu prvič proglasil načelo "javne diplomacije", načelo razpravljanja o vseh važnih političnih problemih pred očmi svetovne javnosti. S tem pa je bila dana možnost, da bo svetovna javnost res tudi imela na organizacijo tisti vpliv, ki ji je bil prvotno namenjen. Danes je namreč politični razvoj že toliko napredoval, da ima vsak posameznik na svetu pravico izvedeti v glavnih obrisih za način, kako skrbe v svobodnih, tajnih in nepo = srednih volitvah izvoljeni predstavniki za njegov blagor, za blagor njegove domovine in sveta.

Ako pogledamo nazaj na pretekli dve zasedanji Varnostnega sveta, nam vzbudijo pozornost predvsem ostri dvoboji britanskega in sovjetskega delegata, Bevina in Višinskega, v katerih je Bevin odnesel sijajno in zasluženo zmago. Komunistično časopisje po vsem svetu pa je povzdigovalo Višinskega in "resnično demokratski" duh Sovjetske vlade, ki je govoril iz njegovih besed.

Površnemu opazovalcu bi bile morda te diskusije vzbudile vtis, da gre tu v resnici samo za dobrobit Perzije, Grčije ali Indonezije. Dejansko pa je bil to spopad dveh moral v reševanju mednarodnih sporov, konflikt med dvema pojmovanjima o delovanju in cilju Organizacije Združenih Narodov. Sovjetska zveza je tu jasno pokazala, da smatra svoje ukrepe za brezpogojno pravilne in sprejemljive za vse narode na svetu, razen seveda za nekatere fašiste in reakcionarje. Sovjetska zveza se je pri teh sporih poslužila podtikanja lastnih taktik in namenov drugim. Britanski delegat, zunanji minister Bevin, pa je imenoval moskovske propagandne metode ter njeno obtoževanje nevzdržno in klasificiral delovanje komunističnih strank po vsem svetu za resnično gro = žnjo za svetovni mir. Dokazal je pravilnost britanskega ravnanja v Grčiji in Indoneziji, kar se sovjetskemu delegatu glede Perzije ni posrečilo. Ameriški delegat, g.Stettinius, je nudil g.Bevinu konsekventno polno pomoč.

Perzijsko vprašanje je tudi nadalje ostalo na agendi Varnostnega Sveta in šele perzijsko ter sovjetsko zatrdilo glede umaknitve sovjetskih čet je končalo spor ter razne "nesporazume" glede umaknitve Sovjetov iz perzijske pokrajine Azerbeidjana.

Hvaležni pa smo britanskemu in ameriškemu delegatu, kakor tudi vsem drugim demokratom zapadne koncepcije, da so odkrili pred svetom način delovanja vzhodne diktature - komunizma.

Moramo pa ugotoviti, da je Varnostni Svet v reševanju glavnega spora, to je spora okoli Perzije, pokazal vse premalo odločnosti, predvsem pozneje, ko je dopuščal, da je sovjetski delegat Gromiko s svojo stalno odsotnostjo na sejah, ki so obravnavale Perzijo, v največji meri oviral končni sklep. Videli smo, da se Svet nikakor ni hotel zameriti Sovjetski Zvezi in je odločitev prelagal s termina na termin. Za ceno pravičnosti in nepristranosti je skušal obiti razkol med Sovjetsko zvezo in pripadniki zapadnih demokratskih idej. Tu vidimo kakšne kvarne posledice ima grožnja "Demoklejevega meča" - veta.

Londonska ustanovna skupščina OZN ima zaslugo, da je jasno poudarila pravico vsakega naroda do življenja. Po besedah britanskega ministerskega predsednika Attleeja, ki je v svojem pozdravnem govoru dejal, da se listina OZN ne bavi samo z vladami in državami, s politiko in vojno, temveč tudi z

osnovnimi potrebami ljudi, kateregakoli plemena, barve ali vere, ki jih imajo, da to pravico lahko s pridom uveljavljajo, ja ta pravica prav tako osnovna, kot je to pravica vsakega posameznika do življenja. Gospodarski in socialni svet bo imel na tem področju veliko delo. Problemi gospodarskega socializma, kulturnega in humanitarnega značaja, ki vsi spadajo v delokrog imenovanega Sveta, so danes šestokrat, še ne večinoma, mednarodnega značaja. Pri spoštovanju internacionalne individualnosti posameznih narodov bo zato Gospodarsko-socialni Svet stremel k medsebojnemu sodelovanju za čim boljšo rešitev teh problemov. Njegova naloga bo koncem koncev revizija kapitalističnega gospodarskega reda in ustvaritev novega primernejšega reda, ki bo dal največ dobrin največjemu številu zemeljskega prebivalstva.

Evropi grozi danes vseobče pomanjkanje in oči vsakega Evropca so danes z velikim zaupanjem obrnjene na Gospodarsko-socialni Svet v upanju, da mu bo uspelo koordinirati pomožne akcije posameznih držav v veliko oskrbovalno akcijo v prizadetih predelih. Jasno je namreč, da bo preprečenje gospodarske katastrofe silo ugodno vplivalo tudi na mirni prehod iz vojnih v mirnodobske razmere. Ne smemo pa pri tem pozabiti na naloge izboljšanja življenskih prilik in zdravstvenih razmer, ki so prav vsled te vojne silno trpele ter na pospeševanje spoštovanja človeških pravic in osnovnih svoboščin, kar je cilj organizacije ZN kot take, še posebej pa Gospodarsko-socialnega Sveta.

Dotaknimo se še območja radia in tiska, ki tudi spadata pod nadzorstvo Gospodarsko-socialnega Sveta OZN. Radio in tisk, svoboda obveščevanja, so temeljne važnosti. Vsi resnično demokratski državniki tega drugače ne bi tako poudarjali. Tam, kjer ni svobode obveščevanja, tudi ne more biti prave demokracije. Vsak človek na svetu ima pravico, da izve vso resnico o dogajanju na svetu in vsak samosilen posežek države v to pravico je protinaraven in protipraven. Kakšna naj bi torej bila informacijska in vzgojna vrednost radia in tiska, ako bi ju smela država, vsaka stranka, vsak režim sebi ustrezajoče prikrojevati in potvarjati. Mnogo dela bo treba na tem področju, predvsem pa v - od velikih zaveznikov naj bo oproščeno naši odkritosrčnosti - Rusiji, Jugoslaviji, Romuniji, Bolgariji, Poljski, Albaniji in sovjetski okupacijski coni Nemčije, kjer tudi spoštovanje osnovnih človeških pravic še ni nič kaj zadovoljivo napredovalo.

Kako je OZN napredovala v reševanju povojnih problemov se še ne da ugotoviti, saj je vsa organizacija šele v povojih. Imeti moramo pač pred očmi resnico, da je bilo mnogo lažje ustvariti listino in organizacijo, kot pa jo uporabiti. Morda je bilo ugodno, da se je morala OZN že v začetku boriti s primeroma velikimi težavami, da je že v začetku prestala preizkušnjo lastne vzdržljivosti. Češki delegat Jan Masaryk je celo dejal, da ne vidi nobenih nepremagljivih težkoč pred organizacijo. Lord Halifax pa je bil bolj previden in je rekel, da bo edino čas pokazal, če stoji listina, katero so skušali zgraditi, na peščenih tleh ali pa, kot trdno upa, na živi skali, da se bo lahko zoperstavila vsaki nevihti.

Kardinalna naloga OZN bo vsekakor pripraviti nekatere takozvane totalitarne "demokracije" do spoznanja, da si pač ne morejo dovoliti, da bi vedno delale to kar jim ugaja. Ako namreč do tega spoznanja ne bodo prišle, potem nobena organizacija za vzdrževanje svetovnega miru svoje naloge ne bo mogla izpolniti, kakor je dejal predsednik Truman.

Kaj pa OZN in mi? Vsekakor smo z zanimanjem spremljali debate v glavni skupščini glede beguncev, posebno izvajanja g.Rooseveltove in g. Višinskega, ter poizkuse jugoslovanskega delegata doseči klasifikacijo beguncev za kolaboracioniste in podobno. Bili smo priče, da demokracije ne mislijo več odstopati od načel samih. Zahtevajo, da se načeli osebnih pravic in osnovnih svoboščin brezpogojno spoštujeta. Od tu tudi zavrnitev jugoslovanskih zahtev, da se beguncem odvzame vsaka podpora ter da se jih, kakor smo pravkar dejali označi za izdajalce. Tudi Sovjetski Zvezi so ostro povedali, da ni vsakdo merodajen soditi o obsegu svobode, ki jo ima uživati človek.

To je vsekakor razveseljiv napredek. Pa to še ne more biti vse. Mi nismo le begunci, mi se smatramo tudi za državljane naše domovine Jugoslavije. Imamo pravico protestirati proti režimu, ki nas je brutalno prisilil k zapustitvi naših domov, ki grozi uničiti ne le vse gospodarstvo, kulturo in človečanstvo, temveč dosledno zametuje vsako priznanje osebnih pravic in osnovnih svoboščin. Tako postopanje ni v skladu s cilji in nameni Organizacije Združenih Narodov. Tako postopanje pomeni udarec v obraz naporom Varnostnega Sveta, ker pripravlja ljudi na revolucijo, jih sili vanjo. Revolucija pa pomeni

nasilen preobrat dosedanjega družabnega reda in ker smo tak preobrat ter z njim zvezano ideološko borbo že izkusili, trdimo, da pomeni pripravljanje take revolucije nevarnost za svetovni mir in mednarodno varnost, ker je nujno zvezano z agresivnimi težnjami proti drugim narodom, ki imajo drugačen red. Temu pa sledi vojna kot logična posledica.

Ako se danes razpravlja o Španiji ter Francovem fašističnem režimu kot grožnji za svetovni mir, je naravnost smešno, da se pri tem popolnoma izpušča iz vida tudi tovariš Tito in njegova klika, ki je daleko bolj nevarna, ker predstavlja neposredno nevarnost za civilizirani zapadni svet, posebno pri sedanji nasičenosti z vzhodnimi idejami komunizma.

Poleg tega pa sedanji Titov režim tudi nasilno spreminja gospodarski red v državi in sicer proti volji večine prebivalstva. Ta sprememba je tudi vzrok, da gospodarstvo države bolj in bolj propada. To pa vsekakor ni v skladu z napori zapadnih demokracij, da pomagajo državam, katerih gospodarstvo je na tleh brez njihove lastne krivde.

Vse to so problemi, ki se tičejo nas neposredno in bilo bi pošteno in pravično, da bi OZN oziroma njeni organi tudi te vzeli v podroben pretres. Tako bi se gotovo bolje približali ustanovitvi varnega in svobodnega sveta, ki bi ga upravljala pravica in moralni zakon.

Spomnimo se še enkrat Društva Narodov in njegove usode ter poglejmo OZN. Nehote se nam vsiljuje primera. Obe nalogi sta bili težki. Ako pa analiziramo svetovni položaj danes, bomo videli, da je OZN mnogo bolj obtežena kot je bilo Društvo Narodov kdajkoli. Danes, ko niti mir še ni sklenjen, se že pojavljajo grozeče sence nove vojne, ki izhajajo iz dveh diametralno si nasprotnih razumevanj ureditve sveta, dveh nasprotnih koncepcij demokracije. Povsod, pa tudi v OZN se kaže to nasprotje, ki utegne imeti, ako se ne posreči prisiliti "vzhodne demokracije" k popuščanju, še usodepolne posledice. Zgodovinska resnica je, da je Rusija stala skoraj vedno sovražno nasproti ostalemu svetu, da je težila k izolaciji in je sodelovala z drugimi le za dosego lastnih smotrov. OZN bo morala doseči črtanje takih teženj Sovjetske zveze ter privzem precejšne mere nesebičnosti in iskrenih želja po sodelovanju z mirljubnimi narodi, ako nočemo v tretji svetovni vojni videti uničenja ostanka svetovne kulture in civilizacije.

Kljub temu, da ne manjka črnih oblakov na obzorju OZN, pa lahko rečemo, da tudi ne primanjkuje ljudi, ki bi hoteli organizaciji pošteno in nesebično pomagati iz neizogibnih začetnih težav. In s tem se moramo za sedaj zadovoljiti.

(Konec)

POTEK DRUGE SVETOVNE VOJNE

S i t u a c i j a p r e d z a č e t k o m. - Ko je začel leta 1939 Hitler vojno, je bila Nemčija brezdvomno najmočnejša vojaška sila na svetu. Zdrava je bila tudi njena strategija, po kateri naj bi bili odstranjeni sovražniki drug za drugim. Z vrtoglavo hitrostjo se je zrušila Poljska, Danska in Norveška sta bili pregaženi, Nizozemska osvojena, Francija razbita, dočim je bila Anglija prisiljena v defenzivo, ker so bile ogrožene njene življenjske poti in radi šibkosti zračnega brodovja. Spomladi 1941 je bil pregažen Balkan; s tem pa je bila Anglija ogrožena še v Sredozemlju.

V poldrugem letu je Nemčija povečala svojo posest od Arktika do severne Afrike in od Biskajskega zaliva do Črnega morja. Frankova Španija je bila Nemčiji prijazna, z Rusijo je vezal nenapadalni pakt. V 18 mesecih je Nemčija nažela triumfov, kakršnih že več kot 100 let ni poznal noben narod.

V taki situaciji je Nemčija začela vojno proti svojemu vzhodnemu zavezniku, vojno, ki je zadala nemški vojski prve poraze, vojno, ki je sčasoma zlomila nemško nadmoč na suhem, ki je dvignila proti njej koalicijo v zgodovini vojn in ki je po treh letih končala z njenim porazom, popolnejšim in katastrofalnejšim kot je bil katerikoli v zgodovini.

Kakšna je bila sovjetska vojska smo že obravnavali. S.S.S.R. se je na ta napad teritorialno pripravljala že od l. 1939 dalje. Ko je Hitler napadel z zapada Poljsko, so jo Sovjeti napadli z vzhoda. Ta napad na Poljsko, kas = neje na Finsko, absorbiranje baltiških držav in anektiranje Besarabije, vse to je bil del sovjetskega obrambnega načrta proti nemškemu napadu. In je bi= lo še nekaj, kar je sovjetsko obrambno silo silno povečalo. Nemške pete ko= lone v SSSR ni bilo, Nemci niso poznali stanja lojalnosti delavstva, niti mo= či sovjetskega režima. Končno je ostala ohranjena popolna tajnost o bistvenih vojaških zadevah rdeče vojske.

Ko se je začela Hitlerjeva ofenziva, so zaplavale nemške armije v so= vjetski ocean brez prave politične in vojaške orijentacije - brez kompasa.

P o t e k. - Ne bomo se spuščali v podrobno obravnavanje dogodkov v te= ku bitke za SSSR. Podali bomo le glavne mejnike, ki so vse bolj lomili nem= ško moč, dokler jo končno niso zlomili, potem ko je prešla premoč v roke Rde če armade. Evropski del SSSR je tako postal grobišče Hitlerjevih armad in - nad.

P r v i u d a r e c je Nemčija doživela pred vrati Moskve, ki jih je dosegla v novembru 1941. in s tem vrhunec uspehov v tem letu. Rdeče armade so naenkrat prešle v protinapad. Vrgle so Nemce nazaj od Moskve, Leningrada in Rostova tako da je morala nemška vrhovna komanda naznaniti, da so se nem= ške armade potegnile radi prezimovanja in radi skrajšanja komunikacijskih pravcev nazaj na zimske linije. S tem je bitka za SSSR prenehala biti bli = skovita (Blitzkrieg). Zima in nepripravljenost nanjo je nemške armade zsusta vila; izredni napori rdeče armade, njena požrtvovalnost ter strateška in tak tična dorastlost (če ne celo enakost) nemški vojski so Nemce prisilili k umi= ku.

V bitki za SSSR se pri Nemcih nista spremenili niti taktika niti stra= tegija. Tudi tu so Nemci skušali najprej najti šibko točko fronte ali pa so jo sami napravili s pomočjo topniške koncentracije in Stuka-bombarderjev. To točko je hitro prebila in skozi predor napredovala pehota; tankovske divizi= je so prodirale še dalje, obkoljevale posamezne enote, ki so jih uničevale iz zraka in na zemlji.

Nemci so torej uporabili isto taktiko kakor v Norveški, Franciji in na Balkanu. Toda tu so srečali z novim vznemirjujočim načinom obrambe. Pri prej šnjih pohodih na Poljskem, v Franciji in na Balkanu so se obkoljene enote na= vadno predale v masi. Tu pa so se obkoljene enote borile z vsemi sredstvi še naprej, tu so za nemškimi prednjimi linijami ostali deli Rdeče vojske, ki so pojačani z guerilskimi odredi napadali nemške trupe v zaledju, komunikacije in transportna sredstva. Čeprav ti odredi, oziroma ta način obrambe ni usta= vil pohoda nemških armad, mu je vendar veliko škodoval, Nemcem pa pokazal, da je sovjetski vojak, delavec kakor kmet, prepojen z voljo odpora, kar se dotlej drugod v taki meri ni pokazalo in česar se Hitler tudi ni nadejal, ko je zaplavala v sovjetsko avanturo.

Sovjetska obramba, primerjana s poznano nemško taktiko, je sličila go= bi, ki se do izvestne mere vda pritisku, potem pa zopet skoči v prejšnje sta nje nazaj. Sovjetska obramba je pritiske nemških enot dovoljevala tako dol= go, da je bil protinapad z vseh strani mogoč. Vsled tega borb na mestu skoro ni bilo, ampak vedno le borbe v pokretu in manevru. Bitke in borbe se niso vodile na linijah, temveč na prostorih. Ob vsakem trenutku je mogla biti vsa ka edinica napadena z vseh strani. Spopadli sta se dve sili, ki sta edini od vseh ostalih vojsk pravilno izkoristili izkušnje iz prve svetovne vojne, o = ziroma lahko rečemo, da je udaril "tuk na luk". Vse svoje uspehe imajo Sov= jeti zahvaliti dejstvu, da so umeli tekočemu - gibkemu napadu postaviti na= sproti gibko - tekočo obrambo, a z druge strani, da so znali, kadar je bilo potrebno, uporabiti tekoči napad, odnosno ofenzivo do maksimuma.

D r u g i u d a r e c so Nemci doživeli l. 1942. Po neuspeli sovjet = ski ofenzivi na Harkov so prešli Nemci v ofenzivo, izmanevrirali rdeče arma= de in jih vrgli na Volgo in Kavkaz. Toda, ko je izgubila nemška ofenziva s prihodom do Stalingrada prožnost in prostor za manever, je sovjetska obramba zopet prevladala. Nemška ofenziva je utrpela strašen poraz. Nemci so bili prisiljeni k umiku, kar je pomenilo začetek preokreta vojne sreče v korist SSSR. (Izgube: 147.000 ubitih Nemcev, Rusov 47.000; Nemcev ujetih 94.000).

Interesanten je naslednji podatek: Ko so nemške armade prodirale na Volgo in Kavkaz, so zavezniške zemlje spremljale potek operacij z veliko tesnobo. Prav takrat pa se je v iznenadenje Nemcev pojavil nov sovjetski tank "T34", ki se je takoj izkazal kot nadmočen nemškemu tanku. Nemška vrhovna komanda je bila v toliko bolj zaprepaščena, ker o tem novem orožju njena obveščevalna služba ni prav ničesar vedela. "T34" je bil dokaz, da je sovjetska industrija zopet na nogah. Te možnosti Nemci namreč niso predvidevali,ker so bili prepričani, da pomenjajo vesti o premestitvi sovjetske težke industrije na vzhod samo propagandistični trik. Sedaj so se prepričali, da so Sovjeti zares izvršili to izvanredno delo in da se bodo morali boriti v bodoče z armado, ki bo močno oborožena in opremljena.

T r e t j i u d a r e č so Nemci doživeli l. 1943 v svoji ofenzivi na Orel in Kursk. Tu so Sovjeti, kakor Nemci prejšne leto, pričakali nemško ofenzivo, jo prestregli in ustavili, potem pa s protiofenzivo globoko zarezali v nemške položaje.

Bitka za Orel in Kursk je največja bitka oklopnih enot v zgodovini. Na ozki fronti 165 milj so Nemci uporabili 17 oklopnih, 3 motorizirane in 18 pehotnih divizij. Kljub tej ogromni sili, osredotočeni na tako ozki fronti, so Nemci napredovali samo od 5 do 19 milj. Če primerjamo to z nemškimi napredovanji v sovražne ozemlje v letih 1941 in 1942, opazimo silno padanje nemške ofenzivne moči in porast obrambne sile rdeče armade. Kajti l. 1941 je šel nemški sunek vse do Moskve na 1500 milj dolgi fronti, dočim so v l. 1942 na 500 milj dolgi fronti napredovali 400 milj v globino.

Tudi v tej bitki so uporabili Sovjeti sistem obrambe po globini s tem da so do najvišje mere razvili bistveno potezo obrambe po globini t.j. kombinacijo pokretnosti in ognja. Sovjeti so sicer tudi v letih 1941 in 1942 imeli jako ognjeno silo, ki pa je bila v bistvu nepokretna. Obratno je bilo v l. 1943 topništvo v obrambnih področjih skrajno pokretno. Končno je bil za nemški neuspeh še ta osnovni razlog, ker so se Nemci preveč zanašali na tanke, kot na instrument bliskovite vojne.

Bitka za Orel znači končno preokretnico v premoči nemške vojske na vzhodu. Nudi priliko za proučavanje razmerja med silo in prostorom.

— o O o —

Sovjetom je pripomogel doseči te velike uspehe tekom treh let njih način vojskovanja, ki ga je narekoval njihov nauk o strategiji in taktiki, ki se je tekom vojne stalno izpopolnjeval.

Gotovo je, da so operacije v Rusiji v ogromni meri podpirali zavezniki, najprej z vojnim materijalom (maja 1943 je bila bitka za Atlantik uspešno zavrŠena za zaveznike. Ogromne pošiljke vojnega materijala, ki so šle preko Atlantskega oceana v SSSR, so v silni meri pomagale Sovjetom v njihovi letni in zimski ofenzivi. - V bitki za Atlantik so izgubili Nemci 781, Italijani pa 58 podmornic), potem pa s stalnim povečavanjem svojih efektivov in enot, kakor tudi s svojimi uspehi v Sredozemlju.

Nasprotno so morali Nemci porabljati vse večje število svojih enot za držanje okupiranih ozemelj, čijih ljudstvo jim je bilo večji del sovražno.To razpršenje sil je bilo za fronte povsem pasivno. Ko so se pa še Anglo-amerikanci izkrcali na Siciliji, ko je Italija kapitulirala in ko so Anglo-amerikanci z izkrcanjem pri Salernu odrezali vso južno Italijo, je bila izvršena prva breša v Hitlerjevo evropsko trdnjavo. Na drugi strani pa je grozila tej trdnjavi invazija z zapada vse bolj in bolj. Da bi prvo brešo zaprli in da se pripravijo, da preprečijo invazijo na zapadu, so morali Nemci odtegniti trupe z vzhodne fronte, četudi so jih tam krvavo potrebovali.

Tako oslabljeni na vzhodu, Nemci niso bili v stanju, da ustavijo vse močnejše in silovitejše sovjetske ofenzive. Odpor nemških trup je postajal manjši, sovjetska premoč pa se je večala iz dneva v dan, dokler ni končno zlomila nemške odporne sile in jo povsem uničila.

— o O o —

Danes so Nemčija in njene satelitske države poražene in razkosane. Vsaka od zmagonosnih vojsk je zasedla svoj del Evrope. Ustvarjen je nekak mir, ki pa izgleda preje kot priprava na mogoč spopad, kakor pa priprava za končno ureditev izmozgane zemlje in pomiritev izmučenih narodov.

Posebno zanimiv je danes vojno-strateški položaj SSSR.

Kakor je točno povdaril stari Churchill, stoji od Trsta do Lübecka železna zavesa, izza katere stoji sovjetski totalitarizem - tema, ki je zapadni zavezniki ne morejo prodreti.

SSSR drži polovico Nemčije, skoro ves Baltik z otokom Bornholmom, Poljsko, Češkoslovaško, polovico Avstrije, Madžarsko, Jugoslavijo, Romunijo, Bolgarijo in Albanijo. Ali niso te države in državice - kakor je bilo to l.1941 z baltskimi državami, Besarabijo, delom Poljske - odskočna deska za eventualni pohod na zapad, odnosno prvi pas obrambnega zidu proti eventualnem napadu z zapada?

Ali niso napori Sovjetov v severni Perziji usmerjeni v pravcu, da se pridobi prostor za operacije preko Irana na Perzijski zaliv?

Ali niso trdovratne aspiracije Jugoslavije na Trst diktirane s strani Sovjetov, da bi si tako dobili v roke vse pomorske baze v Jadranskem morju in zaprli ta del Sredozemskega morja za zapadne zaveznike?

Ali se ne vrši stalni pritisk od strani SSSR na Grčijo v cilju, da se ne bi v tej edini angleški postojanki na severovzhodnem Sredozemlju in Jadranskem morju konsolidirale prilike?

Ali niso komunistične stranke v drugih državah idealne pete kolone SSSR ki sicer ne delujejo po direktivah uradne Sovjetske zveze, ampak po direktivah kominterne, ki je pa zgolj orodje države? In ali ni ta peta kolona strašnejša, kot si jo je Hitler bilo kedaj mogel zamisliti?

(Konec.)

F O R L I

SPOMIN

Vsi spe,
a jaz ne spim,
le veter nosi krik
stoterih mojih bridkih ran,
prinaša mlade dni na plan
in daje kot zvodnik
mi krut spomin,
solze.

Polje
in petje ptic,
nedeljski jok zvonov,
kramljanje vetra in gozda,
kot pesem dobrega Boga
in sanje vseh rodov,
gre prek stezic
srce.

Doma
sladek večer
in oče reže kruh,
z dobrotno roko ga deli,
na oknu rožmarin dehti,
prišel je sveti Duh,
prinesel mir
neba.

Smehljaj
svetlih oči
in vonj spletenih las,
kot reka ti kipi mladost,
med srci veže večni most,
najavlja srečni čas,
ko prebudi
zdihljaj.

Vse spi,
le jaz ne spim,
grenak je srca vzdih
in bridka smrt je v tuji grudi,
ki zadnji ti počitek nudi,
kjer spal bom sam in tih,
le moj spomin
zbledi.

NEKOČ ORAL SEM

Noči so tihe, le srce kriči;
dotaknil se ga davni je nasmeh
dekliških ust, domačih njiv in leh,
pomladni klic polja, ki zeleni.

Pozabljen plug sem vzel in z njim
oral,
iz grma si urezal prosto otko,
korakal konj med brazdami je krotko,
za nami oče molil in sejal.

In seme padlo je na plodno prst,
v jeseni dalo nam sadu obilo
ter z blagoslovom hišo napolnilo,
da za pomlad orač bo svež in čvrst.

Saj nisem kopal in oral polja
in ti si davno mrtev, oče moj,
kot je nekoč me zdrav oblival znoj,
nocoj me je zagrnil val solza.

Raztrgali so me in hrast je pal,
na tuji zemlji sem bolan se zgrudil,
v omotici neznancem dušo nudil,
da bi mi Bog spet domovino dal.

S T A R E C

Z morja, ki ni naše, je pridrl svež veter, podil oblake s seboj, pa se omo= deževal v zidovju laškega mesta, pripetega v krš.
Ko je božal polja in njive, je bila v deviški čistoti zgnetena vanj vsa več= nost veselja, ko pa je človeka spoznal, se je s prahom pomešal in s sanj= mi.
Sonce ni sijalo.
Samo platnena strehe šotora je valovala. Skozi šprenje in odprtine je planil val prahu. Na stole in mizo se je vsedel in jih prevlekel s tanko plastjo.
Miza in stoli pa so iz lesenih zabojev. In postelja tudi.
Da!
Postelja je lesena, starec pa, ki na njej leži, je iz mesa in kosti, a tudi dušo ima, srce in spomin. Ure njegovega življenja gredo h kraju. Počasi, se= kunde za sekundo je krajša nit življenja: sveča dogoreva. Sicer je dan; sve= ča pa gori, ker starec umira.
Ko je bil še otrok, si je želel, da bi umrl hitro, naglo. Morda v spanju, ali pa, kadar bi se smejal. Tako - brez bolesti bi rad izdihnil. Brez misli na slovo.
Saj je bil otrok in duša mu je bila čista kot angelom. Pa življenja ni po= znal, sovraštva in vojske ni poznal.
Samo molil je, živel in ljubil...
In njegova mati je ljubila njega.
Človeku pa je dano, da spozna življenje in boj, da se v trpljenju zveliča.

Ondan sonce ni sijalo. Samo veter je nosil prah nad strehe in v oči.
Sveča je plapolala, mi smo pa molčali.
Tudi molili smo.
Starec, ki je življenje poznal, je umiral.
Morda ni v življenju nikdar povedal treh naših besedi v oni neločljivi skup= nosti, ki jo ustvarja naša zemlja, človek in naša vera:
Mati, Domovina, Bog!
Živel pa je vedno njim. Delal je; s j je zrno vsako leto kal pognalo in je i mela živel mlade.
Čisto dušo je imel. Neskrben je bil. Prav je živel.
Bog je bedel nad njim.

Zopet se je pognal nov val prahu v šotor. Platno je vzvalovilo. Nato pa se je vse umirilo.
Nekje iz daljave se je začula pesem.
A ni bila za nas, kajti sveča je dogorevala.
On pa, starec, se je zavedel. Dvignil se je, grabil s koščenimi rokami po o= deji in prisluškoval. Lice mu je ostalo mrko, a ne grobo...
S komolci se je upri na plašč, ki ga je imel v vzglavju in mirno dejal:
"Tale pesem..."
Ponehal je zopet, a hladno, mirno povzel:
"Dekleta jo pojo. Mladi ljudje, ki žive in v srcih goje najsvetejše... - Ampak tale pesem - ni naša!
Gozdov ni v njej, ne polja, ne gora. Naše duše ni v njej! Ni rodne besede na glja, ne rožmarina...
Ni za nas..."

Nato je omahnil in ni več poslušal.
Molil je!
Voščenka je bila vse manjša in manjša.
Plapolala je pa še.
Škoda, da ni sonce sijalo...

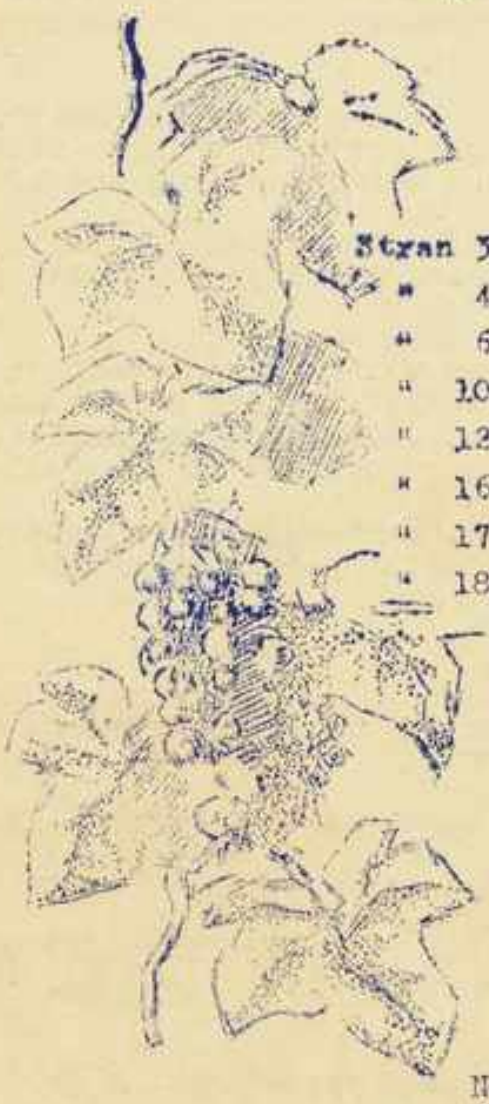
Oni se je presedel, dva pa sta vstala in napravila dva koraka po šotoru.
Gozd jim je vstal v mislih, snežne gore in polja. Pred očmi jim je vzbrstel nagelj z roženkrautom...

"Vi!"
je vzkliknil starec, ki mu je sveča dogorevala.
"Mir je v svetu. Ljudje se ne more več. V rokah svojih dragih umirajo. Rožni venec jim potisnejo med prste in sveče jim prižgo..."
Voščenka na stolu iz lesenega zaboja je dogorevala.
Starec je pa v njo zrl...
Glas mu je bil krepak in miren. Skoraj trpek je bil. A prevež iz srca je govoril, da bi glas izzvenel hladno v sivi dan brez sonca in modrega neba.
Ko se je platnena streha umirila in je val prahu zdivjal naprej med ljudi je povzel znova:
"Noč za nas gre h kraju. Svetlika se že in jasni. Vi se boste povrnili, rodna gruda vas hoče. Šli boste zmagovalci, nosili boste sveti prapor; osti pa bodo nabrušene!"
Oni je sedel nepremično, dva pa sta obstala in zrla vanj:
"Čakali vas bodo, pričakali. Nekateri z veseljem v srcu, drugi bodo trepetali od strahu. Vest jih bo pekla. Norili so po zemlji, matere so vam umorili, brate in drage... Požgali so vam kozolce in staje. Plug so vam razbili. Le = mež leži na njivi pod križem, otka pa v rebri, vsa skrhana in zarjavela. Še kapelica na križpotju je razdejana.
Kaj boste, ko vam bo pogled obstal na pogorišču. Maščevanje in sovraštvo vam bo napolnilo srce, ko vam bo grobije ob cerkvi edini spomin na mater?
Kaj boste?".
Potihnil je.
Sveča je dogorela skoraj do kraja. Vosek se je razlil po lesu. Plapolalo je pa še.
Nadaljeval je zopet. A mirno, počasi, kot da ne ve, da so mu trenutki šteti.
"Takrat se spomnite name, na moje besede ob smrti!"
Prvič je omenil smrt v govoru, a kako zadovoljno!
"Vedite, da vam bo mati iz groba govorila, da bosta polje in gozd kričala, da bo nagelj dehtel le eno: u s m i l j e n j e !"
Poljubite one, ki so vam pomorili najdražje. Stisnite jim roko, dajte jim plug in orodje v dlan. Pošljite jih na delo...
Nasmehnite se jim, dajte jim prijateljsko besedo, poprimite z njimi! Vzklila bo nova rast, domovina bo prenovljena, narod bo zaživel... Živel bo, napredoval, uspeval. In vi boste živeli v njem!
Umrli pa boste take smrti kot jaz! Srečni..."
Omahnil je na blazine in komaj slišno dal poslednjo zapoved:
"Vzemite me s seboj!"
Sklenil je roki, se nasmehnil in umrl.

Umrl je, kajti zadnji plamenček je vztrepetal... Zapraskelalo je in se pokadilo iz voska.
Pozno v popoldan je bilo. Sonce je predrlo oblake in posijalo skozi okence v šotor...
Oni mu je potisnil rožni venec med prste, dva pa sta molila...

vsebina

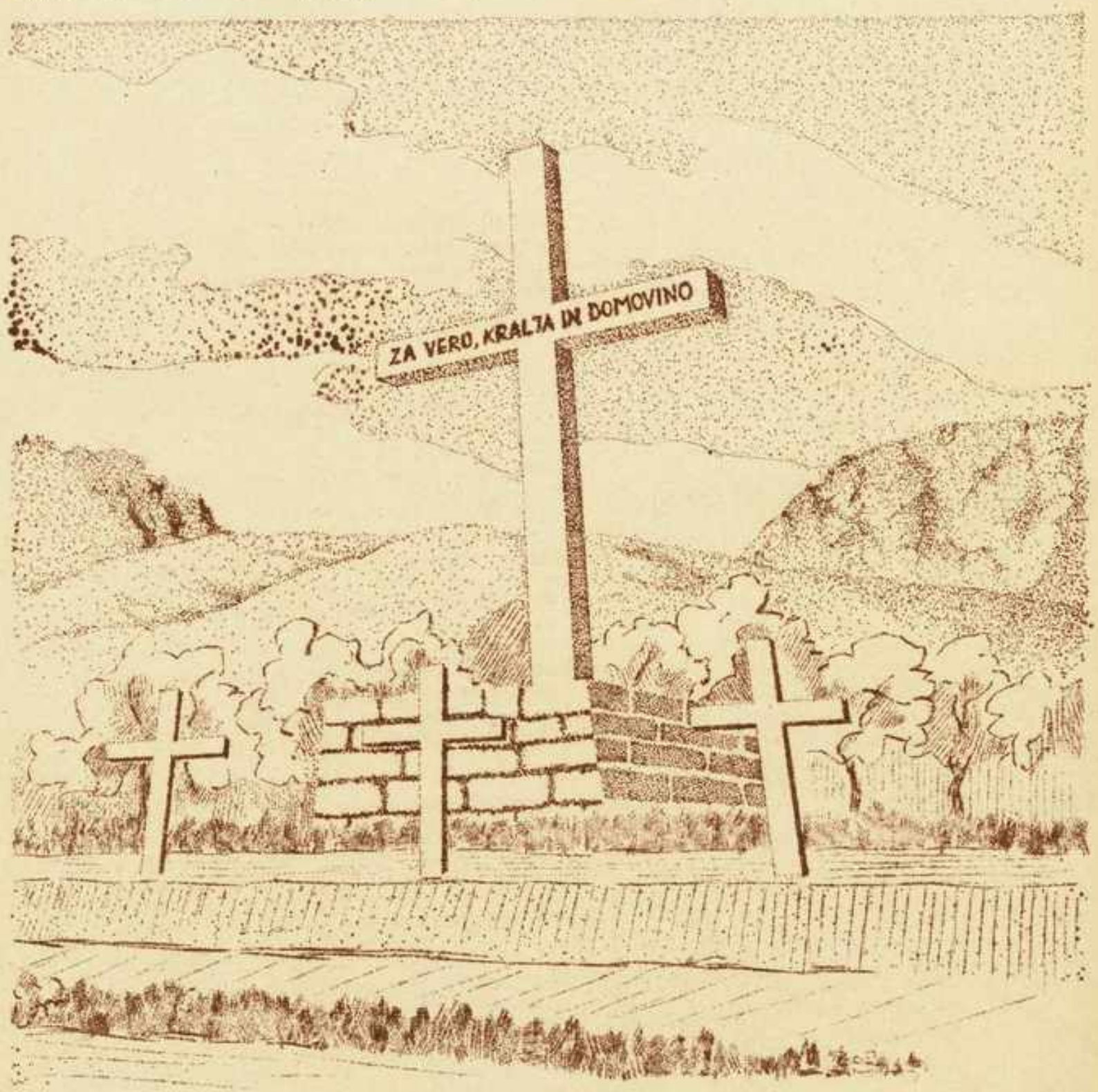

Stran 3) Jeruc . . . . . Ko hotel bi nekdo mi reči
" 4) V.T. . . . . Kam peljejo naša pota
" 6) Matjaž . . . . . Laž g. Bonomija
" 10) Rastko . . . . . O Z N
" 12) ___ . . . . . Potek druge svetovne vojne
" 16) Jeruc . . . . . Spomin
" 17) Jeruc . . . . . Nekoč oral sem
" 18) Grajan . . . . . Starec

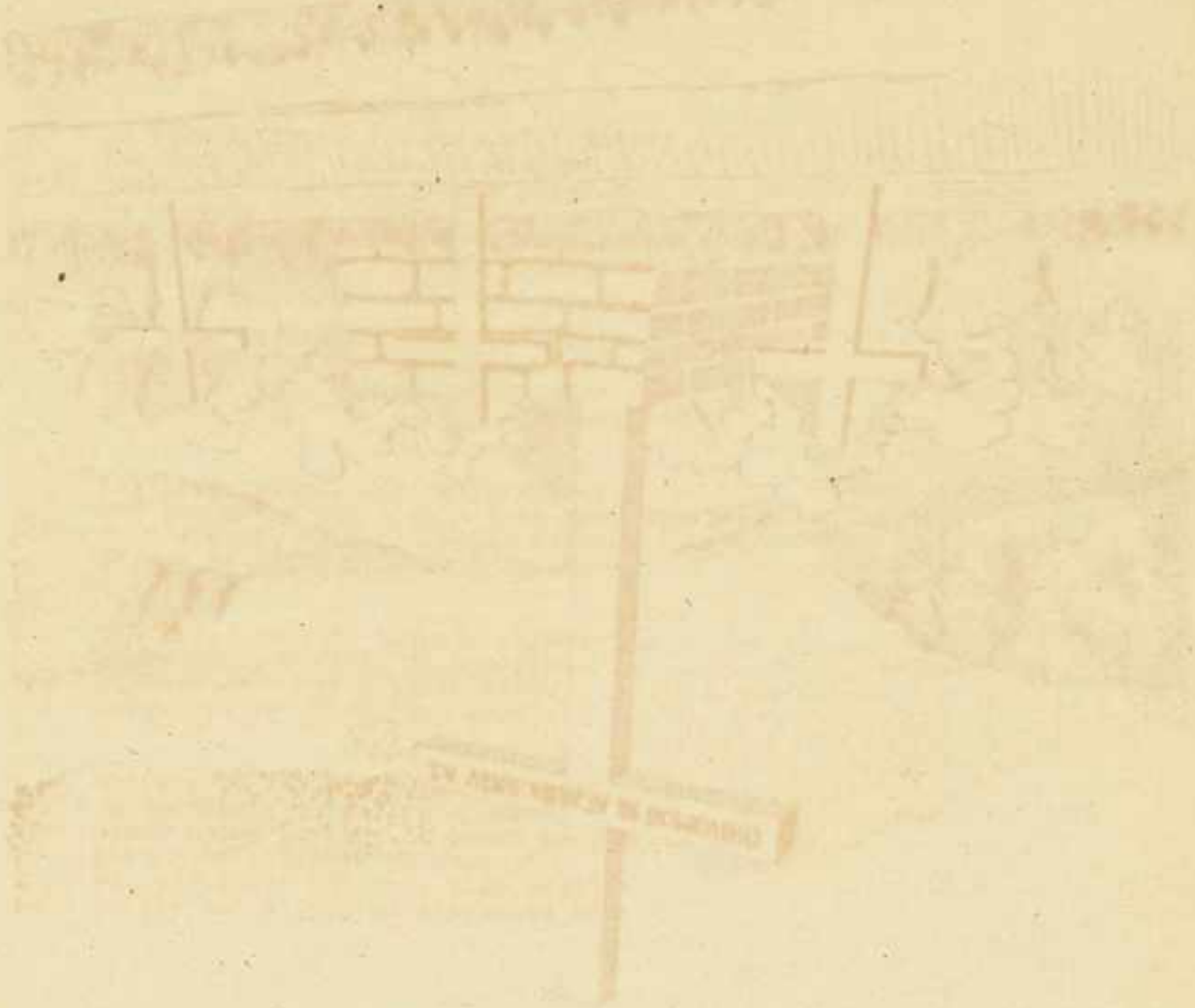
Naslovno sliko in opremo
je izdelal Tone Krois.

Tisk. Tehnike Slovenske vojske.

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 16

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO II. NOVEMBER ŠTEV. 16

IN ŠEL SEM S TABO

+ŽITNIKU ZVONETU OB PRAZNIKU MRTVIH

In šel sem s Tabo na poslednjo pot,
na tihi grob, skopan v črno zemljo.
Takrat so zajokala še nebesa,
teman oblak prekril je sonce svetlo
in je jokalo in molilo z mano,
molčala je le trda, črna cesta...

Prišepala iz tujega je mesta
hripava vas, ubita pesem zvona;
kakor bernč mrmraje je prosila:
"Za mrtve vse, za rajnega Antona..."

O, šel bi, snel bi zvon s tečaja,
ga zavihtel, zagnal v morja globino,
saj tam - pri nas - še v joku zvon odtaja
krog srca sivtni led in bolečino!

Ne čujem pesmi, ne zvonov slovenskih.
Tu, trda, brez mehkobe se ponuja,
razbija v srcu, ki se krči, poka:
saj Tebe je prekrila zemlja - tuja!

Če bi kipar bil, z dletom grenkih misli,
z bolestjo v srcih zdolbel bi tri kipe
iz mehkega lesa domače lipe:
Bolest, Ljubezen in Potrte Nade, -
postavil bi na Tvojo jih gomilo
in stal bi večno jaz na Tvojem grobu!

POGLEDI NA SOCIALIZEM

Vse to, kar se pod oznaèbo "socializem" razume in hvali, ni lahko pojasniti na kratko, jasno in enotno. Kajti pod to oznaèbo razumevamo navadno približno skoro vse, kar je predlagano za pobijanje kapitalizma od radikalnega Leninovega komunizma zaèenši vse do nedolžnega, meščansko pobarvanega socializma, ki mu je cilj doseči socialni napredek zgolj v obliki višjih mezd v skrajšanju delovnega èasa, v plaèanih poèitnicah in mogoče tudi v podržavljenju gotovih podjetij. Za veèino ljudi je socializem v prvi etapi nek obèutek, želja oziroma hrepenenje. Z vso pravico ugotavljajo težka socialna nasprotstva in socialne nepraviènosti. Temu obèutku poskušajo nato dati pametem gospodarsko-politièen smoter in prevzamejo pri tem Marx-ov nauk, ki naj bi imel bolje znanstveno utemeljitev, odnosno, ki bi bil neovrgljiv nauk. Marx-ovega nauka veèina socialistov ne pozna ali ga pa nepopolno pozna. Vedo le obièajno, da naj bi bil razlog vsega zla privatna lastnina na produkcijskih sredstvih, tovarnah in strojih in da naj bi bila ta lastnina bila povod za izrabljanje in izžemanje delavstva. Zato bi bilo treba zasebno lastnino take vrste odstraniti. Pri tem prevzamejo pojme in predpostavke marxistiènega nauka, ne da bi presodili, èe je toèen in pravilen. Celo pri uèenih socialistih obstoji preprièanje, da je Marxov nauk toèen, a ne na podlagi jasnega spoznanja, temveè, ker vanj enostavno verujejo.

Socializem je zgodovinski, teoretièen in politièen poskus upora proti kapitalistiènemu redu, katerega nepravièност tare ljudstvo. Socializem je nastal kot zavesten protest, ki mu je bilo treba dati v nadaljnem razvoju teoretièno, za politiko uporabno osnovo. Zato je bil zaklju[illegible] v naprej, ker je bil ugotovljen vnaprej namen gospodarskega boja, kateremu naj bi služil, namreè boju proti kapitalizmu. Usodepolno pa je za vsako znanost, èe ne sme prosto gospodovati razum in èe mora služiti tako, da mora dokazati kot pravilen nek v naprej hoten in že ugotovljen zakljuèek. Vsaka znanost mora biti brez predsodkov. Raziskovalcu in mislecu mora biti vseeno do kakšnih zakljuèkov pride na podlagi razmotrivanj. Že sama okolnost, da je pomenjal socializem protest proti kapitalizmu in da je tak moral biti, je unièila nepristranost znanstvenega raziskovanja. Kdor èita Marxa brez predsodkov, spozna takoj, da ni vzel svojih pojmov in svojih navidezno logiènih zakljuèkov iz narodno gospodarske resnièности, ampak, da so to konstrucije abstraktnega mislecа, ki si je po vzgledu filozofa Hegela izkonstruiral v svoji študijski sobi sliko sveta - v tem primeru sliko gospodarstva. Zato se zgodi vsakemu pazljivemu bralcu Marxovega nauka, kakor se je zgodilo Trockiju, najdoslednejšemu marxistu: Svojemu razumu je treba napraviti silo, da se ta nauk dojame; s silo si je treba takorekoè prigovarjati, odnosno se preprièevati, da je nauk toèen.

Politièen uspeh, ki ga je dosegel socializem v vseh deželah dejansko ne obstoji na preprièevalni moèi nauka samega, temveè na dveh zunanjih dejstvih: ker obstojajo pretežna gospodarska zla in nepravièности sodobnega gospodarstva in ker so zastopniki tega gospodarskega reda opustili dati delavstvu boljše rešitev. Zadovoljili so se samo s tem, da so pobijali socializem, ker je ogrožal njihov red in njihove predpravice. Negativno vodena borba pa ostane vedno brezuspešna. To velja prav tako za zmoto marxizma, kakor za nacionalsocialistièno in kakor za vsako drugo zmoto. Z zatiranjem in zasledovanjem komunistov ni mogoèe zatreti komunistiènega nauka. Ta bo obstojal toliko dolgo dokler bodo obstojale napake in pomanjkljivosti sedanjega gospodarskega reda. Kveèjemu bi se utegnilo doseči, da bi nastal drug revolucionarni pokret z istim ciljem: odstraniti kapitalizem.

Vse zelo razliène vrste socializma od komunizma do takozvanega gospodarstva potreb in po državi vodenega gospodarstva imajo skupen znak. Razlog za gospodarsko zlo vidijo v produkciji, v izdelavi dobrin in sicer posebej v okoliščini, da so produkcijska sredstva in produkcijski kapital predmet za-

sebne lastnine. V tem pravnem razmerju naj bi bila utemeljena možnost dobičkarskega gospodarstva in izrabljanja dela. Tako-le gledajo: podjetnik kupi oziroma najame delovno moč delavca, toda mu ne plača celotnega iznosa dela, temveč si ohrani del zase, t.j. večvrednost dela, ki ga ne plača, spravi kot svoj dobiček. Predpostavlja se - kar je za urejeno in nemoteno gospodarstvo brezdvomno točno - da je prodajna cena delovnega produkta višja kot pa nabavna cena. Izrabljanje obstoji v tem, ker se ta razlika, ta večvrednost delavcu odtegne. S podržavljenjem produkcijskih sredstev naj bi se doseglo, da da delavec za to vrečvrednost ne bi bil več oguljufan, temveč da bi prejel polni delovni iznos v mezdi. Na ta način naj bi bilo rešeno socialno vprašanje. Ta nauk je treba premotriti le v bistvenih delih, pa se ugotove nepravilnosti. **Motnje gospodarstva nam reč nimajo razloga v produkciji, temveč v razdelitvi**, in sicer, kakor bomo spoznali v nezadostni funkciji današnjega denarja. Cel nauk o večvrednosti in o dobičku je najnavadnejša zmota. Dosežena kupna cena se ne ravna po višini stroškov, potrebnih za izdelavo blaga (nakup surovine, plačilo dela, obresti in drugih stroškov vključno dobiček producenta oziroma prodajalca) marveč po zakonu o ponudbi in povpraševanju. Ta zakon, ki določa tržno ceno se ne ozira na stroške izdelave. Ako se dvigajo cene radi inflacije, tedaj se dvigne kupna oziroma tržna cena in dobi producent odnosno prodajalec ceno, ki presega izračunani izkupiček. Ako pa padajo cene vsled deflacije, tedaj mora podjetnik odnosno prodajalec prodati blago tudi tedaj, ako ne doseže izračunane kupne cene. V takem primeru skuša blago ceneje prodati, da bi si tako zvečal odjem in z zvečanim odjemom izravnal ono, kar je utrpel na ceni. Na enak način pa ne more znižati vseh sestavnih delov cene, ker so med nabavnimi in prodajnimi stroški premične in nepremične sestavine. Mezde so premične, prav tako kakor je premičen zaslužek ali dobiček podjetnika oziroma prodajalca in nakupna cena surovin. Nepremično postavko tvorijo obresti kapitala in zemljiška renta, kar oboje je treba kriti z izkupičkom. Zato uniči deflacija najprej mezdo delavca in nastavljenca ter podjetniški dobiček podjetnika in trgovca. **Brezposelnost ni nič drugega kot popolno uničenje mezde.** Ako pa pade tržna cena tako nizko, da dobavitelji niso več v stanju plačati obresti kapitala in zemljiške rente - pride podjetje v stečaj (konkurz). Ugotovili smo, da niso vedno kriti produkcijski stroški vključno mezde s tržno ceno in da o večvrednosti ni mogoče govoriti kot o neki redni prikazni. Hudobni podjetnik in kapitalist sta prav tako podvržena trgu in s tem denarju, kakor delavec. Tudi ta dva postavnata "brezposelna", če stavka denar, ki povzroči propad cen.

Marksu išče socializem vzrok socialnih pretresov in nasprotij tam, kjer jih ni nikdar najti: v produkciji mesto v razdelitvi. Sedanjo produkcijo in njeno premakljivost presoja povsem napačno. Ta je, kakor smo ugotovili, najfinejši in najsubtilnejši mehanizem za trajno zadovoljevanje vseh gospodarskih potreb. Slednje iz razloga, ker leži odgovornost in s produkcijo in prodajo zvezano duševno delovanje pri posamezniku. Producent in trgovec doživita nihanja trga, povpraševanja in potrebe neposredno in naglo. Na lastni koži občutita takoj posledico tega t.j. v lastnem podjetju in poskušata ukreniti svoja protisredstva, da bi mogla ostati konkurenčno sposobna. Premakljivost se ne more nadomestiti z nobeno organizacijo. V spretnosti posameznika, da ostane uspešen na trgu v prosti konkurenci leži eden od odločilnih faktorjev gospodarskega napredka, ki ga država nikdar ne more v taki meri nadomestiti.

Prav tako nepravilno je iskati vzrok za gospodarsko zlo v pravnem razmerju. Vzrok more biti le v nekem gospodarskem razmerju. Če je podjetnik lastnik podjetja ali samo zakupnik, ravnatelj, poslovodja po nalogu drugih ali po nalogu države, to ne izpremeni ničesar na dejstvu, da je vedno podvržen zakonu trga, to je gospodarskemu razmerju. Ob gospodarski krizi delajo tudi državne železnice z izgubami in je država prisiljena zato znižati plače železničarjem. Obratno je kmet lastnik svojih "produkcijskih sredstev" (zemlje živine, gospodarskih strojev in orodja), a je vkljub temu "proletarec kapitala", ako je v dolgovih. Povsem je odvisen od trga, torej od razdelitve in zapade prav tako, kakor delavec v bedo in stisko, če trg ne odjema njegovih produktov in mu ne plača tiste cene, ki jo potrebuje, da obrestuje dolgove in da si krije življenske potrebščine.

Dokler bo moralo gospodarstvo plačevati obresti kapitala in zemljiško rento in bo podvrženo nihanju neurejene proskrbe z denarjem, ne bo nikdar moglo tržne cene zamčiti za pravično mezdo in ne nikdar delavcu ne bo moglo izplačati polnega delavnega izneska.

Ne podjetniški dobiček, temveč stalno odvajanje obresti in zemljiške rente h kapitalu, odtrguje delu del njegove vrednosti, delavcu pa del mezde.

TRIJE TEMELJI

Vojna ni bila nič drugega kot velikanska eksplozija revolucionarnega stanja po celi Evropi. Na Balkanu je bilo za tako stanje dosti plodne podlage. Posledice smo prav fatalno občutili in jih še občutimo. Povedati si moramo resnico: žeti smo kar smo sejali.

Sedaj je mir? Miru ni, le - premirje je!

Od miru smo še daleč. Do pravičnega in plodovitega miru je še tako dolga pot, kakor dolgo bo trajalo naše in spreobrnenje človeštva sploh. Kajti vojna le uničuje, bije in povzroča trpljenje. Vojna sama ne rešuje problemov in tudi vzrokov zanje ne odstranja. Trpljenje in pomanjkanje, ki ga vojna nujno ustvarja, sili k razglabljanju in k poglabljanju. Tako odpira vojna vrata v duhovni svet. Reševanje problemov vzroka vojne je pot k miru, pravična rešitev le-teh pomenja želo mir.

Rešitev človeštva odvisi od zmage duha nad brezdušnostjo, modrosti nad nevednostjo in dobrote nad sovraštvom in brezsrčnostjo. Ako bo vladala zavist samoljubje, lakomnost, stremljenje po moči in sili, nadutost, sovraštvo, maščevanje, mlačnost in strah nam mir še dolgo ne bo prišel v goste. Mir nam bo dan šele kot rod popolne spremembe našega mišljenja in držanja, ki ni bilo več naravno.

Mednarodno politiko obvlada nezaupanje.

Zavest usodne povezanosti in skupnosti vsega človeštva je treba zbuditi in pospeševati. Resnica je, da se nekomu ne more goditi trajno dobro, če se godi drugemu slabo. Iz tega sledi odgovornost človeka do človeka in nujnost medsebojnega pospeševanja blagostanja, solidarnosti, dejavne dobrosrčnosti, strpnosti, spoštovanja in zaupanja. Vsakdo je poklican, da prispeva k spravi sporazumevanju in k zboljšanju zaupanja človeka do človeka. Ako hočemo, da bo šlo zadnjemu siromaku bolje, mora vsak sam po notranji dolžnosti napraviti vse, kar mu je mogoče, da bo to doseženo. Na drugi strani mora vsakdo in vsi podvzeti vse, kar je v stanu, da pospešuje in poglablja duhovne, naučne in kulturne odnose posameznika do sočloveka, naroda do naroda. Tako bo doseženo boljše medsebojno razumevanje, spoštovanje in zaupanje. Na ta način bo odpravljenih mnogo navideznih nasprotij in mnogo umetno - za račun satana - nastavljenih kamnov spodtike.

Veliko so naše dolžnosti in naloge. Čimbolj se nam zde nedosegljive, tembolj moramo ugotoviti koliko daleč smo že krenili s prave poti.

Ker hočemo in smo potrebni, kakor ves svet, resničnega miru, moramo nastopiti pot preobrazbe posameznika, družine in človeške družbe sploh. Za to pot je treba mnogo spoznanja, mnogo volje in napora ali pa bomo propadli v novi vojni ali v miru, če bi bil zgolj navidezen in ne zgrajen na pravičnih osnovah. Takemu miru bo nujno sledil nov zlom, nove zmede še strašnejše od dosedanjih.

To kar velja za svet, velja prav posebno za nas Jugoslovane. Zgodovinski razvoj, sorodnost, gospodarska zaokroženost in še cela vrsta drugih komponent so ustvarile v narodih Jugoslavije voljo, ki hoče Jugoslavijo kot najvišjo

družbena organizacija - država.

Zdrava formalna osnova države je s tem podana. Pravo obliko ji bodo našli resnični mandatarji naroda. Ti morajo biti ljudje, prepojeni v duhu uvodnih izvajanj, najmočnejši in najsposobnejši, cvet naroda v vseh pogledih, osebnosti, ki jim politični poklic, kompak poziv, naloga in najodgovornejša služba celi skupnosti, narodu in državi. Od njih poklicanih more je izžarevati vrline narododržavljane. Le taki nam morejo biti garanti, da bodo našli trdno in močno obliko države, v kateri bodo upoštevano v enaki meri vse upravičene težnje narodov v Jugoslaviji, ki se morejo označiti s tremi pomembnimi besedami: pravica, svoboda in enakopravnost.

Te koncepcije niso nove, a so pomnogokrat žalibog obvladale samo jezik in papir, ne pa duha in srca v predvojni Jugoslaviji.

Koncepcija državne pravičnosti more biti osrednji, neprosahljiv vir - pa naj bo država urejena kakorkoli - iz katerega bo vsak državljan črpal prepričanje, da popolnejše in nepristranejše pravičnosti ne bi mogel biti deležen v nobeni drugi ali drugačni državni organizaciji. Le tako bodo izginili občutki zapostavljanja ter prikrajševanja, ki jim sledi nevolja, užaljenost in zagrenjenost in nezaupanje.

Pravičnost ustvarja temelj zaupanja, ki ga prav tako zelo pogrešamo, kakor cel svet. Kriza zaupanja, ki je ena izmed naših največjih narodnih nesreč, je posledica napačnega pojmovanja, mišljenja in delovanja doslej. Pravičnost je zahteva širokih ljudskih plasti, je njihov ideal, ki ga mora skušati država, ako hoče biti trdna, doseči do največje zmogljivosti. Le pravičnost more roditi slogo in dobre odnose.

Tisto kar vsak zase zahteva, ni vedno pravično. Le iti pravičnost izravnava sodro zahteve vseh - posameznikov ali narodov v državi. Z oziroma na družbo, odnosno državo more posameznik, oziroma narod iz naslova višjih interesov družbe, odnosno države marsikaj popustiti od svojih sebičnih zahtev.

V svobodi je moč. Hlapčevanje pomeni noč.

S Postnlozzi-jem vprašujemo: "Kje si svoboda, moč in blagostanje naroda? Kaj je svoboda?" Odgovarjamo z njegovimi besedami: "Svoboda je varnost in gotovost, da ti ne bo samovoljno zmanjšan užitek dela, pridnosti, niti okrajšan blagodat domačnosti in nravnosti; je gotovost in varnost, da te ne bo oškodovala krivica ali sila in da ne bodo zlonamerno željene resnica, čednost, lepotnina in čast državljanov. Svoboda je zakonu ustrezajoča moč naroda proti nezakoniti sili in končno užitek razumnega zadovoljstva nad javno vlado, ki očetovsko skrbi za državljane, koprav jih tu in tam omejuje."

Take svobode je postulat pravičnosti. Pravičnosti ni, kjer ni svobode.

Tudi enakopravnost narekuje pravičnost. Predpogoj resničnega državnega edinstva je enakopravnost. Brez nje more sicer za neko dobo državno edinstvo obstati, a obstoj ne, dokler obstoje zgolj - fikcije. V preteklosti je bilo v tem oziru storjenih mnogo pogreškov, dobronamernih vsled slepega navdušenja in zaupanja in zlonamernih vsled koristoljubnega samoljubja. Bo jasnosi mora biti vsak, ki ima lojalne dobre namene, da pred zakonom ne sme biti razlike za nikogar in da ne more biti razlike med svobodnimi narodi države.

Za državo more biti moralna sila, ako naj ima pravico do obstanka. Moralne in duhovne višine naroda pa ni odvisno od njegove velikosti. Trajne veličine nekega naroda tudi ne more trajno odviseti od preteklih uspehov politike sile, kompak na delih duha. Trajno je, kar je v duhu pravice osnovano. Moč in sila sta le prehodni, netrajni.

Naša pota in naši cilji morajo biti jasni. Pogled nazaj naj nas uči in varuje pogubnih zmot. Vera v izredne duhovne in moralne kvalitete jugoslovanskih narodov nam more dati pogum, voljo in prepričanje, da bomo v svojih naporih uspeli. V širokem svetu moramo računati z velikimi silami podobnih kvalitet, ki bodo naše delo podprli. Vendar moramo sami vse storiti, kar bo pospeševalo in privedlo do iskrenega medsebojnega prijateljstva in pravice med nami na najmiroljubnejši način. Dorevnega in navrženega nam brez našega truda ne bo ničesar. Kar bomo danes sejali, bomo jutri želi.

Zakaj se borim?

Borim se, da bi smele moje svobodne oči gledati brez strahu v oči ko = garkoli, ker so videle srečo in trpljenje mnogih.

Borim se, da bi smela moja ušesa svobodno poslušati tarnanje trpečih in smeh srečnih in svobodnih; da bi mogel gledati uživanje enih in bedo drugih, ker, ako samo poslušam, a ne vidim, sem slep.

Borim se, da bi se moja usta ne bala izraziti mojega mišljenja. Kajti čeprav so usta samo ena, mi moj glas pomaga, da olajšam svojo lastno usodo.

Borim se, da bi smel govoriti povsod in vsakomur na način, ki se mi do= pade in zato, da bi smel govoriti, kar vsi mislijo in občutijo, to, kar so mnogi prisiljeni, da povedo.

Borim se, da bi padal na kolena samo pred Bogom.

Borim se, da bi mogel svobodno iti, kamor bi hotel, da bi mogel zapu = stiti mojo Domovino, ako bi to želel, da pa bi me v to nihče ne mogel prisi= liti in da bi nihče radi tega ne trpel; da bi se mogel svobodno ustaviti, kjer bi se hotel, na polju ali na mestnem asfaltu, ne da bi mi bilo treba zato od kogarkoli prositi dovoljenja.

Borim se, da moje noge ne bi zdrsnile, ako bi bile prisiljene, da gredo v odrejeni smeri.

Borim se, ker imam razum, ki je šolan v svobodni šoli in ki je navajen sprejemati in zavračati mišljenja, razsojati in odločati, razum, ki je vajen svobodnega razmišljanja, nepristranskega sodišča, na radovednost, analizo in sumnjo. Borim se, da moj razum ne bi postal močvirje, ki sprejema vse, kar se vanj meče, temveč, da bi bil razum človeka, ki misli, razsoja, sprejema in zavrača. Razum, ki ne misli, je razum sužnja. Suženj ne želim biti.

Borim se za ostvarjenje besed, ki so močnejše od onih, ki bi jih mogel reči sam, a ki so jih drugi nazvali "neoporečne pravice vseh ljudi: na živ= ljenje, svobodo in srečo"; za pravice, zajamčene z odločbami neodvisnih Zdru ženih ameriških držav; za ono kar je rekel Lincoln:"Narodna vlada, od naroda za narod".

Borim se za moje spomine, za smeh in porednost mojega detinstva, za vi= zijo mojih sester na poroki, za oni dan ko sem zapustil šolo in oni, ko sem prvič glasoval, za jesenske izlete v škrlatne šume, za moj prvi ljubezenski sestanek, za radost moje vasi, ki so jo lepšali s širokimi ulicami, za sonce, ki je sijalo povsod in za okrašene in lepe hiše, poleg katerih so bile tudi stare in borne koče.

Borim se za moje upe po končani borbi. Sedanje življenje mi nudi mnogo možnosti in gotovosti: svobodo čitanja in pisanja, poslušanja, govora in raz mišljanja; borim se, da bo moja hiša trdnjava s premičnim mostom, ki bo spu= ščen le za one, katerim bom hotel dovoliti vstop, ker, ako se ne bi boril, bi bilo moje življenje zanikanje življenja.

Borim se, ker verujem v napredek, a ne v mrak in ker je vkljub našim grehom naš življenski sistem ipak poln nad.

Borim se, ker hočem, da se rode moji otroci v svobodnem svetu. Ker so mi moji predniki zapustili svobodo, je moja dolžnost, da jo zapustim onim, ki pridejo za menoj. Ako bi to dedščino izgubil, bi bilo greh spočenjati.

Borim se, ker je to moja dolžnost. Oni, ki so svobodni se morajo boriti zato, da ostanejo še dalje svobodni. Ako se enemu od narodov ali posamezniku svoboda odvzame, tedaj so v nevarnosti pravice vseh narodov in posameznikov; bo= rim se, da bi mogel svobodno izbirati, hočem li se boriti ali ne.

Borim se, ker je fašizem ustvaril za nas pretnjo. Samo slabiči se ne branijo.

Borim se, ker je bolje umreti nego kleče živeti.

Borim se, ker mi današnja borba zagotavlja jutrišnji mir.

Borim se, ker zagotovo upam, da se onim, ki bodo prišli za menoj ne bo treba boriti; ako bi se pa morali boriti, sem prepričan, da bo ta borba samo poskus.

Borim se, da ostanem svoboden.

Komanda ameriške vojske za Sredozemlje je razpisala natečaj za najboljšo temo pod naslovom:"Zakaj se borim?" Vloženih je bilo 300 del.Prva nagrada je bila prisojena kaplarju Džeki J.Zurovsky-ju iz New Yorka, staremu 28 let, ranjencu iz te vojne. Njegovo na priprost način pisano delce, ki ga prinašamo, prikazuje osnovne pobude, ki vodijo ameriške vojske v borbo.

Anglo-ameriška zapora Egejskega morja

Našemu času daje konec kolonialne dobe zelo značilno gospodarsko obeležje. Povsod se porajajo gospodarsko-imperjalistične težnje, čijih uspeh je zelo zavisen od svetovne politične grupacije. Nedvomno je, da lahko dovede ta grupacija v doglednem času do vojaškega obračunavanja med Vzhodom in Zapadom. Preprečenje tega spopada je naloga svetovne politike v splošnem.Ta pa je pod tako močnim vplivom gospodarskih interesov, da govorimo mirne duše lahko o gospodarskem diktatu. V tem gospodarskem diktatu, ki bo nastopal v bodočnosti verjetno z vedno nujnejšimi zahtevami, je prvenstveno utemeljena vojna nevarnost. Nasprotujoče si idcologije nujno ne ustvarjajo vzroka vojne - kar je v nekem od svojih govorov povdaril Eden - pod predpostavko seveda, da se ideje ne prenašajo z infiltracijo v druge države.

O tem ali predstavljajo vojno - politične priprave že v sedanjosti gospodarsko in gospodarsko-politično potrebo, naj odločajo oni na vodečih položajih, ki so odgovorni činitelji ne zgolj za lastne države, temveč za celo človeštvo. Nas zanima v tem okviru edinole dejstvo takih priprav. Pri tem moramo ugotoviti, da obišajne vesti raznih agencij ne odkrivajo svetovni javnosti vojaških motivov, ki tvorijo ozadje gotovemu političnemu dogajanju;taki motivi se obišajno skušajo več ali manj spretno prikriti. Vzrok temu je očividen. Priznanje vojaške nujnosti za katerokoli politično potezo bi v svetovni javnosti sprožilo takoj vprašanje, kako je mogoče, da se istočasno z izvajanjem vojaških ukrepov zanika akutno vojno nevarnost. Težko bi bilo dokazati, da so take vojaške priprave v službi miru, posebno težko, ker bi tak postopek vedno znova večal nezaupanje, ki se ga baš hoče odstraniti.

Tipične primere političnih dejanj v svrho fundiranja kasnejše vojaške akcije predstavljajo: močan politišen naslon Turčije na zapadne zaveznike, regulacijski poskusi v vprašanju statuta Dardanel, zlasti pa nastop Anglije v Grčiji.

Ti trije pojavi so v tesni vojno-politični odvisnosti od dejstva,da predstavlje Egejsko morje predprostor vzhodnega Sredozemskega morja ki naj bi imel v bodočnosti, kot imperjalna postojanka Anglije in kot predel dotoka ogromne petrolejske proizvodnje iz ameriških koncesij v Arabiji, zagotovljeno varnost natovarjanja blaga in plovbe. Pipe-Line (cevovod) družbe "Arabian Oil Cy", ki razpolaga v Saudovi Arabiji s koncesijsko površino nad 700.000 km^2, še ni dograjen, a je že v gradnji in zahteva vse politične priprave za jamstvo, da ne bi bil grajen zaman. Na drugi strani je utrpela Anglija z zapustitvijo Egipta oslabitev svojega položaja v vzhodnem Sredozemlju. To izgubo poskuša izenačiti z izgraditvijo vojaškega veleoporišča na otoku Cipru, z varuštvom nad kraljevino Transjordanijo, ki jo je ustvarila Anglija sama, konšno pa s poskusom, da obdrži za Sueški prekop zaščitno oporišče v Gazi

Oblast nad Egejskim morjem je odvisna od političnega zadržanja obrežnih držav, ki sta Turčija in Grčija.

Ko je po kapitulaciji Nemčije SSSR preuranjeno prijavila svoje zahteve po prehodu skozi Dardanele, zlasti tudi po oporišču na Dodekanezu, je samo opozorila na nevarnost, ki bi z eventualno razmestitvijo sovjetskih oporišč v Egeju pretila anglo-ameriškemu položaju v vzhodnem Sredozemlju.Reakcija ni

izostala. Anglija, v prvi vrsti pa USA sta podprli Turčijo pri odklonitvi Sovjetskih zahtev, ki sta v soglasju s prastarim načelom "Do ut des" (dam ak, daš) zahtevali od Turčije poslušnost v dardanelskem vprašanju in v politični dogovoru z Irakom, o katerem je bilo že dosti razpravljanja drugod.

Potrebna je kratka osvetlitev pomena morskih ožin danes. V primerjavi s prejšnimi časi je postala lokalna zapora ozkih morskih poti vojaško lažje izvedljiva, ker predstavlja po njih premikajoče se sovražno brodovje izborno bilje za letalske napade. Dalje onemogoča sodobni razvoj visokobrizantne municije posebno v obliki raket, domala vsak prehod izoliranemu brodovju. Toda vsled slabih izkušenj, ki so jih doživeli Angleži ob obali Malajskega polotoka, kjer so vsled napada japonske aviacije izgubili kar na hitro svojo najmodernejšo oklopnico, se izolirano brodovje ne bodo več pojavljala. Angleži strenejo za tem, da bi z medzavezniško kontrolo uredili promet skozi Dardanele. Če bi to v primeru spopada kaj zaleglo, je dvomljivo. Kakor so Dardanele važne za obrambo Egejskega morja, tako predstavlja Bospor najvažnejšo ofenzivno postojanko za prenos eventualnega napada zapadnih velesil na Črno morje.

Gotovo je, da Anglija v sedanjem trenutku noče vojne s SSSR. Najnovejša poročila kažejo zaskrbljenost, ki jo vzbuja v Londonu turško protisovjetska politika, ker bi utegnila potegniti pod gotovimi pogoji v nezaželjeno smer svetovno politiko Anglo-amerikanov, ki je sedaj komaj v pripravljalnem stadiju.

Za zavarovanje samega Egejskega morja v smislu intencij zapadnih zaveznikov je političen predpogoj ozka politična povezanost Grčije z zapadnimi zavezniki. V tem je razlog angleškega zanimanja za Grčijo. Samo iz tega vidika je opravičiti dejstvo, da so zapadni zavezniki pripravljeni vzeti v račun celo tak političen razvoj v tej državi, ki je več ali manj usmerjen naravnost v fašistično diktaturo. Iz vojaškega vidika, ki je tu edino merodajen, smatrajo zapadni zavezniki vsako rešitev za boljšo in sprejemljivejšo kot pa možnost, da se pritegne Grčija v balkanski blok, ki je odvisen od sovjetske politike. Že sama bolgarska želja po koridorju preko grškega ozemlja k luki na Egejskem morju (Dedeagač) razburja angleška vojno-politična zamišljanja. Z Dedeagačem v bolgarski posesti je zapora Dardanel, čeprav samo v omejenem obsegu, ranljiva od zadaj. Pri tem ne pride Dedeagač v poštev kot sovjetsko pomorsko oporišče, pač pa lahko igra vlogo v vojaških kalkulacijah kot zračna baza. Bolgarski koridor bi mogel ustvariti raztegnitev bolgarsko-sovjetskega napada na turško Tesalijo, na severno fronto dardanelskih utrdb in končno na sam Carigrad.

Kot kasnejše se pojavlja še bojazen pred jugoslovanskim poskusom priti na Solun, s čimer bi bil dejansko ustvarjen gospodujoč položaj protiangleških držav ob severni obali Egejskega morja. Navedena so razlogi zakaj podpirajo Anglo-amerikani vse grške zahteve napram Albaniji in Bolgariji, medtem ko dosledno odklanjajo jugoslovanske očitke napram Grčiji. Toda tudi v Grčiji raste skrbi Angležem, ker bi bil z razširjenjem državljanske vojne dan sosednim državam povod za intervencijo, kar bi motilo mir angleških vojnih priprav. Ne bomo preizkovali, ali že poseduje Anglija, kakor se je govorilo, oporišča v Turčiji in ali stremi za njimi tudi v Grčiji. To bi marsikaj koristilo vojnim pripravam za zaporo Egejskega morja, a bi na drugi strani postavilo v dvomljivo luč popolno suverenost obeh držav, v katerih bi se taka oporišča nahajala. Brez nadaljnega pa lahko smatramo za dejstvo, da oskrbuje turško in grško vojsko Anglija.

Zaenkrat pride kot zračno angleško veleoporišče v poštev edinole Ciper s katerega je možna zračno-strategična kontrola Egejskega morja. Kar se tiče pomorske kontrole, izgleda, da obstoji tako turška kot grška pripravljenost nuditi anglo-amerikanskemu brodovju svoje luke odprte. To okolnost v mirni dobi ne vznemirja. Kot važne luke ob celi anatolski obali pride v poštev edinole Smirna. Na grškem ozemlju bi bilo omeniti Solun, Volo in Pirej kot kontrolne postojanke za Egejsko morje. Otočje Egejskega morja ima nekatere dobre zalive, ki so prikladni za ureditev podmorniških baz, medtem ko tvori južno zaporo Egejskega morja otočna veriga Krete, Karpatos in Rodos. Kreta je sicer popolnoma republikansko in jo zato kot anglofilsko ni mogoče označiti. Izključeno ni, da že tako angleško-grška pogajanja glede ureditve angleškega zračnega oporišča na Rodosu ali na kakem drugem otoku Dodekaneza.

Tudi zahodna obala Grčije za Anglijo ni brezpomembna, kar pa bo postala akuten vojno-političen problem šele v bodočnosti. Gre za vprašanje, ali bo kdaj z Jugoslavijo povezana Albanija v stanu vojaško zapreti Otrantsko ožino in s tem tudi vrata Jadranskega v Sredozemsko morje. Da bi omejila jugoslovansko pomorsko moč na Jadranu je Anglija zahtevala Pulj za Italijo. Ako bi se v bodočnosti pojavil močan pomorski razvoj Jugoslavije in Albanije, bodo položaji na Patrasu, kakor oni na otokih, ki leže pred zapadno grško obalo, kakor Krf, Leukas, Kefalonija in Zante, predstavljali probleme, ki jih bo treba vključiti v angleška vojno-politična razglabljanja.

.....

Priobčujemo ta prevod iz "Weltwoche" od 11.X.1946, ker razpravlja o važnosti morskih ožin, posebno Dardanel, kar je zlasti zanimivo.

GRŠKA MODROST

Demosthenes je razpravljal v grškem parlamentu (ljudski skupščini) o važnem državnem vprašanju. Ko je govornik opazil, da nihče ne pazi, je začel pripovedovati Atencem naslednjo zgodbo: "Nekdo si je izposodil jahalnega osla. Ko je opoldne postalo zelo vroče je stopil z njega in šel peš v njegovi senci dalje. V tej senci pa je hotel iti tudi lastnik osla. Najemnik osla je menil, da je z oslom vzel v najem tudi njegovo senco, dočim je lastnik zatrjeval, da je najel le osla, ne pa senco. Končno je spor prišel pred sodnika! Tu je Demosthenes nenadno prekinil pripovedovanje zgodbe. Tedaj je cela skupščina zahtevala: "pripoveduj nam naprej, vedeti hočemo, kako je spor končal! Demosthenes je odgovoril: "Taki ste Atenci, oslova senca vam je važnejša, kot pa najvažnejša vprašanja, ki se tičejo države."

*

Nekoč so vprašali Solona, kaj so zakoni. Odgovoril jim je, da so pajčevina v katero se vjamejo male žuželke in obvisi, velike pa zgrodo skozi njo.

Diogenes je šel nekoč ritenski po šolski sobi stoikov, kar je pri učencih povzročilo splošen smeh. Tedaj je Diogenes rekel: "Vi, ki se ne sramujete na celem življenskem potu hoditi nazaj, se hočete smejati meni, ki sem šel le kratko progo ritenski."

Sokrata so vprašali zakaj trpi v svoji hiši tako prepirljivo ženo. Odgovoril je: "Zato, da se doma učim potrpljenja, ki ga zunaj med ljudmi tako zelo potrebujem."

Ko je nekoč Platon zatrjeval, da je človek dvonožna, brezpernata žival, je prinesel Diogenes ogoljenega petelina v akademijo in je izjavil: "To je Platonov človek."

Če se ozrem...

Iz mraka, tame
kot blisk trešči spomin.

Iz iskre modle
se razžari, zagori,
razplamti v kres,
v požar do nebes.

V poplavo žarečih luči
omahujoče zaplove
drhteč dih idiličnih dni:
vonj zemlje žez krove
in pesem iz cest,
iz polj in stezic,
žvrljenje šelest,
klic prepelic,
zelenega hlada vrvenje
iz temnih, pojočih gozdov
in vrisk in grmenje
prek gorskih robov,
veličastvo ledu in snega
v viharjih, v plazovih,
v tulečih vetrovih
in večnost gora
kot pesem zvenov,
drhtečih valov
preko prepadov, dolin,
čez polja v vrhove planin -
kot nekdaj s šentpeterskih lin.

Morje luči in tisoče slik
kot skale iz vode navpik,
kot goreki spomini
mladosti,
tajnih skrivnosti,
kot strune čiste na violini
zdaj pesem poje,
nato se vseh tisoč smeji,
potem pa jim spet je hudo
in gosli vzdrhte
kot bi točile solze,
dokler jih smehljaj
prek lic ne zjasni
in pade v pozabo nazaj
vse, kar jih teži.

Kakor bi tronil z očmi-
prameni luči
in vlak domišljije--
--v noč zagrmi!

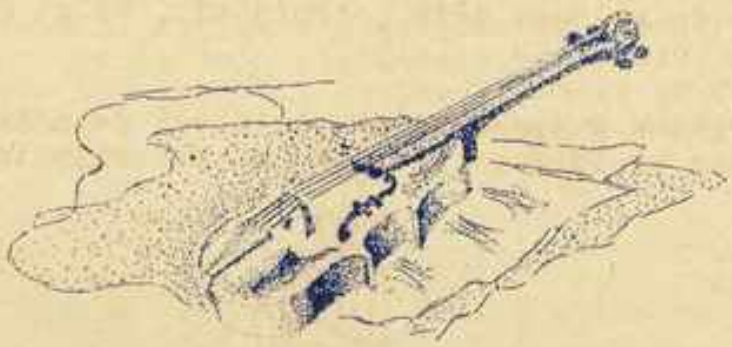
- Kje sonce je zdaj?
Kje melodije?
Kje ideal lov sijaj?
Kdaj nam je pesem zamrla,
ljubezen se sprla?

Vročina neznosna nas žge
in mraz nas pretrese.
Od srečnih nas loči zavesa.
Kdo se usodi upre?

Toda bilo je nekoč.
Bila je toplota,
divna lepota,
veselje, radost,
ljubezen, mladost
okrog slehernih kož
bila je nekoč.

-Kdaj bodni naš vlak
bo privozil že v dan
in se umaknil temi?

Morda pa usode zla trak
na veke bo vame vkovan,
ki me nekoč, za kratko, zdrobi?-

ZAPEL BI RAD

Zapel bi rad veselo pesem,
o zrelem žitu, smehu ptic,
trenutke jasne rad priklical,
ko bil sem sam cvetočih lic.

Zapel bi rad veselo pesem,
ki čul sem jo doma svoj čas,
ko sem krog matere stopical
in bil je čist, svetal moj glas.

Zapel bi rad veselo pesem,
ko sanje nosil sem v očeh,
verjel, da cvetke govorijo
v pojočih, čudežnih nočeh.

Zapel bi rad veselo pesem,
v slovo mladosti, ki je šla.
Kako? Ko strune vse molčijo
in nisem davno bil doma.

Tako bi rad zapel
in si srce ogrel!

Zdaj ljubim vse, kar je nekoč bilo,
mladostne dni in ves čarobni svet,
ko me je mati križala z roko,
mi bil je raj odprt in razodet.

Zdaj ljubim vse, kar je nekoč bilo,
poslednji kamen na samotni cesti,
vsakic pozdrav in gozdnato stezo
hotel domačega bi kruha jesti.

A kar bilo je, nikdar več ne bo
in smeh sreč za vselej je utihnil,
saj dan za dnem se mi solzi oko,
od doma d leč kmalu bom izdihnil.

Spoznal sem, vem, pišem...

Brezumno veselje me je upijanilo, ko sem zaznal bistvo besede - pisati.
Z vetrom mi je zabrodil spomin v dneve mlade sreče. Takrat ni bilo trave, požgane od sončne pripeke, ni bilo oljk, ne belih šotorov.
Bilo ni ponižanja, ne skeleče bolesti manjvrednosti. Nismo še bili kot Abel in Kajn.
Ničesar ni bilo kar je danes. Vse je obstajalo na dveh osnovah: življenje in srečna smrt.

Danes v gluhi noči, ko pripeka sonce, in se nam skrije luč, se spominjam vsega. Vse mi lebdi pred očmi, vse je dognano. Čisto je, kar je bilo nekdaj podlega, vse lepo, kar je bilo umazanega.
Danes vem, da so Kamniške planine belo-modre. Vem, da je bil zvonček bel, vijolica modra in nagelj rdeč.
Danes vem, da je bolje rasti s hrastom, kot z veličastnim umotvorom.

Takrat me ni nihče vprašal, zakaj sem se smejal, ko so grude prsti padale na materino krsto in se mi je trgalo srce.
Nihče ni vprašal, zakaj ropam dekletom mlade sanje.
Nihče ni vprašal, zakaj gremo preko mrtvih trupel.
Samo sodili so.

Jaz pa vem!
Stari so bili, sovražili so mladost. Takrat, ko je votlo donelo nad jamo, mi je spoznanje razsvetlilo temo. Skoraj se vidiva; mati in jaz.
Stari pa so se oklepali življenja.

Dekletu, ki ga nisem poljubil, pa ga ljubim, sem - tujec. Morda je tako bolje!
Nie bi hotel, da bi mi postala idol! Bedel sem nad besedami drugih, ko so v trepetu čakale poljube in polzavestno govorile. Bedel! In nato sem si zapisal te besede in jih poslal. - Kot so zahtevali ...
O, jaz vem, čemu sem ji tujec - prijatelj!

Šli smo preko mrtvih trupel.
Geslo je šlo z nami, piš vetr ga je nosil:
Manj strašna noč je v črno zemljo krili,
kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi.

Umorili so nam veselje, omamili so nas... Zaman!
Naj nas umore, naj nas zakujejo v verige! Zaman!
Duh je svoboden!

Duh se vrača v one lepe dni sreče, gozdov in pesmi...

V šotoru, ko tuli tujina svojo pesem, mi krene roka po belem, nepopisanem listu in jaz piše, pišem, pišem...

ZEMLJA

Danes sem si zaželel cvetja, da bi ga postavil pred materino podobo. Dobil sem njeno pismo, polno ljubezni in skrbi, pa bi rad vsaj pred podobo prinesel cvetja.

Šel sem na polje v najhujši pripeki. Nikjer ni bilo žive duše. Strah me je bilo tišine in sem začel žvižgati...

..."polje, kdo bo tebe ljubil...?"

Blodil sem po njivah, ob živih mejah, preko vinogradov, pa nisem našel niti enega samega cveta, ne drobne spominčice, ne nageljnov. Vse je bilo mrtvo in ožgano. Še rožmarin, ki ga je bilo včasih toliko, je umiral v vročini in povešal vršičke.

Z bolestjo v srcu sem iskal, pa nisem nič našel, samo osat se mi je režal v obraz, me bodel v oči in - v srce.

Obrnil sem se nazaj proti domu in trpka bolest mi je rezala v dušo, da ne morem materi pred podobo postaviti niti ene same cvetke, da bi ji žarela in ji pričala mojo hvaležnost.

Tik pred žico sem zagledal pred seboj nizek grmiček z rdečimi jagodami. Sklonil sem se med trnje in trgal in lomil vejice z jagodami, ki so strupene

Vračal sem se in ker me je bilo strah, sem žvižgal...

"...Polje, kdo bo tebe ljubil...?"

Polje! Zemlja!

Zemlja!

Iz mesta sem doma, pa poznam njeno moč, poznam moč ljubezni do zemlje, čar domače prsti, pesem gruda, dehtenje brazd in razorov, sanje naših gričev, srd naših gora, valovanje polj in travnikov.

Poznam pa tudi to zemljo in jo - sovražim prav zato, ker jo poznam in ker je moj dom...

Sovražim vse te gole, sivozelene griče, siva, brezizrazna mesta, črne ceste in morje in nebo, pa tuje, hripave ljudi, sovražim osat in trnje, ki me je ranilo, ko sem materi nabiral edini šopek, ki mi ga je mogla dati ta zemlja - strupene jagode in davno odcvetelo mirto.

Še oljke sovražim; tisto stare, ki molče, pa vendar na vso moč vpijejo: Tudi tu moreš živeti! Sto, dvesto, tristo let! -

O!

Šel bi vrh hriba in bi kričal in tulil med oljke:

"Ne! Ne da se živeti! Jaz ne morem! Duši me!..."

Kričal bi in tulil, nato pa bi se zjokal in bi pustil, da bi solze namočile zemljo, ki jo sovražim...

Kako vse drugačna pa je zemlja, ki me je rodila!

Včasih, ko sem bral zgodovino, se mi je čudno in nerazumljivo zdelo, da so naši dedje darovali soncu.

Danes se natanko spominjam, da sem videl nekoč daritev - zemlji.

Tam pod planinami je bilo. Žetev je bila pri kraju. Med kopami snopov je stal kmet in se oziral preko požetega polja.

"Križ božji..." je pravkar izrekel. Z njim je začel, z njim končal.

Nato se je sklonil h kupu klasja in si izbral najlepšega. Nekaj ga je božal, ga omel in izpihal rose in plevе iz dlani...

Stal sem nedaleč od njega in veličino pogleda in trenutka me je vsega prevzela.

Na težki, žuljavi roki je ležala peščica zrnja in on - kmet, ga je božal nekaj in nalahko, kot pobožna mati otroka v zibeli.

Božal je žito!

Nisem več videl kmeta, videl sem svečenika, ki moli in daruje!

Ne vem, koliko časa je ljubkoval zrnje na svoji dlani. Vem le to, da sem si želel, da bi ta prizor trajal v večnost, da bi na veke stal sredi polja in

gledal kmeta - svečenika, ki moli in daruje...

Kmet se je zgrnil, dvignil dlan še višje k obrazu - zdi se mi, da je dahnil v zrnje - nato pa gre široko, pobožno zamišljeno vrgel proko njive... Vrnil, daroval ga je zemlji, ki mu ga je dala...

Mislim, da še nikoli nisem tako občutil svetosti daritve, kot takrat.

Vem, da bi lahko hodil križem po tej zemlji, pa ne bi našel človeka, ki bi stal sredi polja s prgiščem žitnega zrnja v dlaneh in bi molil, nato pa bi ga daroval zemlji!

Spomladi sem gledal, kako so orali na tej zemlji. Samo beli vola sta me spominjala na domovino, na oračo pri nas doma.

Kmet se ni vstopil pred plug, ni prekrižal živino in sebe, ni spregovoril:"Križ božji!" -

Z grobim glasom je zakričal nad vola in pognal in če mu nista hodila prav, je zaklel prav tako, kot pocestnica, če greš s prezirom mimo nje.

Priprl sem oči, da bi videl vsaj senco tiste čudovite slike, ki sem jo doma tolikokrat gledal, da bi občutil vsaj bežen dah soglasja med človekom in zemljo.

Zaman!

Ni bilo tiste slike, še manj soglasja! Med človekom, ki je pred menoj oral in med zemljo ni bilo nikake vezi; zdelo se mi je, da tisti človek sovraži zemljo in zemlja njega! Tuja sta si bila, to sem videl prvi hip!

Če bi jaz vzel plug v svoje roke in bi oral, bi občutil do zemlje več ljubezni kot tisti človek, ki je klel ko bi moral moliti!

Pri nas pa sta človek in zemlja pela himno rasti in življenja in oba sta bila svetla in čista kot jeklo pluga, ki je oral!

O, zemlja moja! Zemlja!

Iz mesta sem doma, pa te poznam in čutim do tebe silno ljubezen in hrepenenje po tebi!

Ko se povrnem, in bom poljubil prvo prgišče tvoje prsti, bom pel in ti boš zapela z menoj - himno rasti in ljubezni!

IZLET

Saj nič ne rečem, naredbe je treba spoštovati in uvaževati, toda, hm -- vse do gotove meje, pravim. No, saj sem tem nočem reči, da se zanje ne smemo brigati, toda je že tako prišlo...Če bi, recimo, stalo v naredbi:" Zapovedujem vsakomur, da gre vsak dan malo čez žico v svobodno naravo!" Potem, pri moji veri, res ne bi šel, kajti, je že tako, komanda obrnjena - roja obrne...

Torej, zadnjič sem se naredil malo neumnega - (Pavle pravi, da sem kar tak dober, kakršen sem - zato je dobil dve bunki) in sem, oziroma sva šla - (Pavle je šel tudi in sem mu zato priliko svetoval, naj se naredi malo bolj pametnega, da bo ravno prav neumen - ob tej priliki mi je vrnil dobljeni bunki) po tihem in po pretih - preko žice.

"Kam?" sem vprašal.

"V Eboli!" je rekel Pavle.

In sva šla v Eboli. On pred menoj, jaz za njim. Pa stopi izza oljke - bes ga plentaj - žandar, s kruto bambusovko v roki. Pavletu so se zatresle hlače, meni je zastal korak, toda spomnila sva se skoraj istočasno, da sva se borila štiri leta in sva jo ubrala naravnost proti njemu. Razdalja med nami se je manjšala in manjšala in v smislih sem sestavil gromovit govor, s katerim ga bom "panal" in v katerem mu bom povedal rojstne letnice vseh tistih okupatorjev, ki sva jih s Pavletom potolkla. In baš, ko sva prišla do njega,, se ti strešnica žandarska obrne leno v stran in zazeha.

Za malo se je zdelo Pavletu, da naju je žandar kar tako prezrl in ko sva bila že precej daleč, je potiho nekaj zagodrnjal, jaz pa sem premišljeval,koliko malo je treba, da se par sto okupatorjev reši gotove smrti.

Med takim razglabljanjem sva prišla do Eboli-a. Tako sva bila razpaljena od tistega žandarja, da mogoče niti ne bi opazila, da sva že v mestu, ko naju je nekaj poščegetalo v nosu. Precej neprijetno naju je poščegetalo in Pavle je rekel:"Smrdi!" Samo to je rekel, kajti istočasno sem tudi jaz ugotovil:"Zelo smrdi." Pa se ti oglasi nekdo za najinim hrbtom in z odločnim glasom povdari:"Strašno smrdi."

Ozrla sva se nazaj, da bi si ogledala tega ekstremista, pa nisva nikogar videla..

"Pozdravljena!" naju je nagovoril isti glas. Pogledala sva proti tlom in koga sva zagledala - Jakota, ki je moško stal pred nama in se nama smejal.

"Dolg čas mi je postalo, pa sem jo primahal za vama."

"Prav, gremo pa skupaj, " in smo jo mahnili naprej.

Gremo, gremo in gledamo okrog sebe.

"Čudno," je rekel Jaka, "Za naš "Rafal" komaj dobimo papir, tu ti pa izdajo vsak dan par tisoč dovoljenj za v mesto in vse to na lepem papirju!"

"Kako to?" sva začudeno vprašala.

"Poglejta koliko je naših v mestu!"

In res jih je kar mrgolelo. Pobral sem enega in drugega in potega ter stotega, če ima dovoljenje, pa sem pol jezen, pol vesel ugotovil, da so vsi nam enaki grešniki.

"Tristo mačkov," sem se ujezil, "in en angorski povrh!"

"Tiho bodi!" sta me dregnila Jaka in Pavle. Toda bilo je že prepozno. Kot bi mignil nas je obsula množica bosopetih, strganih in umazanih Lahončkov in vsi so vprašovali, kje jih imamo in koliko hočemo zanje.

"Zdaj pa imaš!" sta me jezno gledala Jaka in Pavle. Vprašujoče sem pogledal, pa mi je Pavle razložil:

"Tristo mačkov hočejo!"

"Kaj pa bodo z njimi?"

"Tristo mačkov pomeni zanje vendar celo premoženje, tako kot za kakšnega argentinskega živinorejca črede bivolov," mi je pojasnil. "Zdaj jih pa hočejo imeti, le kaj to je pičilo, da si tako neumno zinil."

"O tavžent mačkov!" sem se pokesal - žal na glas. Kajti umazani potomci tulečih dervišev so sedaj zagnali še večji krik, da, nekateri so se od veselja celo na glavo postavljali.

Pa me je Pavle, ki mu je bilo kmalu dosti, popadel za goljo in ves zaripel od jeze zavpil:"Nobenega mačka, ampak en vagon žajfe!"

O, da bi videli, kako krasno je to učinkovalo. Kmalu se je sodrga kislih obrazov razbežala in mi smo nadaljevali pot.

Za hrbtom smo nenadoma zaslišali strahovit signal:

"I mamma...!"

"Bejž, rešilni avto!"

Pavle in jaz na levo, Jaka na desno...in je zapeljal mimo, ampak ne rešilni, temveč - osel. Pa se je ta oslovska para najbrže zavedela, da nas je potegnila za nos, in je še enkrat veselo zarigala.

Gremo, gremo, gledamo in zagledamo.

"Tristo ma... - vagonov žajfe!" sem se še pravočasno spomnil" Ta je pa tak, kot tisti, ki so bili v Ljubljani!"

"Misliš reči, kot tisti, ki so nam utopili 2ooo letno kulturo v glavo, ne?" mi je pomagal Jaka.

"Res, vse na njem je 2ooo let staro," je rekel Pavle in Jaka je pripomnil:"Celo puška!"

Ko je odhomodral mimo in ko je veter odnesel vsiljiv smrad po briljantini, smo skoraj istočasno izrazili željo:

"Al' b' ga!"

Pa ga za vsak slučaj nismo in smo šli raje naprej. Pridemo na trg, bil je najbrže semanji dan, kajti ljudi se je kar trlo. Opazil sem, da so kupci in prodajalci dveh narodnosti. Da povem na kratko: naši so bili prodajalci.

"Na tem trgu lahko kupiš vse od konzerv do odej, in če so ti ponoči zmanjkali čevlji lahko nazaj kupiš!" je rekel Jaka popolnoma resno.

Prestrašeno sva se s Pavletom pogledala pod noge, pa zadovoljno ugotovila, da naših čevljev še ne bo treba "nazaj kupit".

Hiše po Eboli-u so skoraj vse "bivše". Lahurji pa raje posedajo po ruševinah in čakajo, da se bo kamenje samo nazaj postavilo. Za vsakim vogalom se igrajo "čentezimi" kar v prahu. Toliko jih je kot pri nas vrabcev.

"Ni vrag, da je Musolini kapituliral, ko je za vsakega plačal 600 lir." je zinil Pavle.

Tedaj se je zgodilo nekaj strašnega. Nekaj takega, kar nam je zaprlo sapo. Čutil sem, da se mi ježijo lasje. Jaka je kriknil in obdržal usta odprta a Pavle je ves posinel. Stali smo kot pribiti, noge so nam odpovedale in vedno bolj smo bledeli. Oči so nam bile na široko odprte. Tako smo stali par trenutkov. Prvi je prišel do sape Pavle. Poskočil je, se v zraku obrnil in zdirjal tako, kot še nikdar v svojem življenju nisem videl dirjati človeka. Za njim je je kot martinček ucvrl Jaka in ko sta bila že precej oddaljena od kraja groze, sem prišel k sapi tudi sam. Posekal bi Nurmija in Gundar Haega, tako sem jo odkuril.

Pred menoj se je valil z blazno naglico kupček prahu - Jaka, pred njim pa so pobirale šila in kopita Pavletove kosti, zavite v smrdljiv laški prah.

Pridrveli smo do žice. "Flk, flk, flk!" je reklo, ko smo v elegantnih skokih pristali na domačih tleh. In zopet je reklo:"Smuk, smuk, smuk!" nato pa so se vrata naše tehnike s pokom zaprla.

Ko sem vprašal potem, ko smo prišli malo k sebi in ko smo že popili vsak po eno kanto vode, kaj je pravzaprav bilo to, kar nas je tako prestrašilo, mi je Pavle še vedno ves bled odgovoril:

"Mlada Italijanka!"

"Nikoli več v Eboli!" je rekel Jaka.

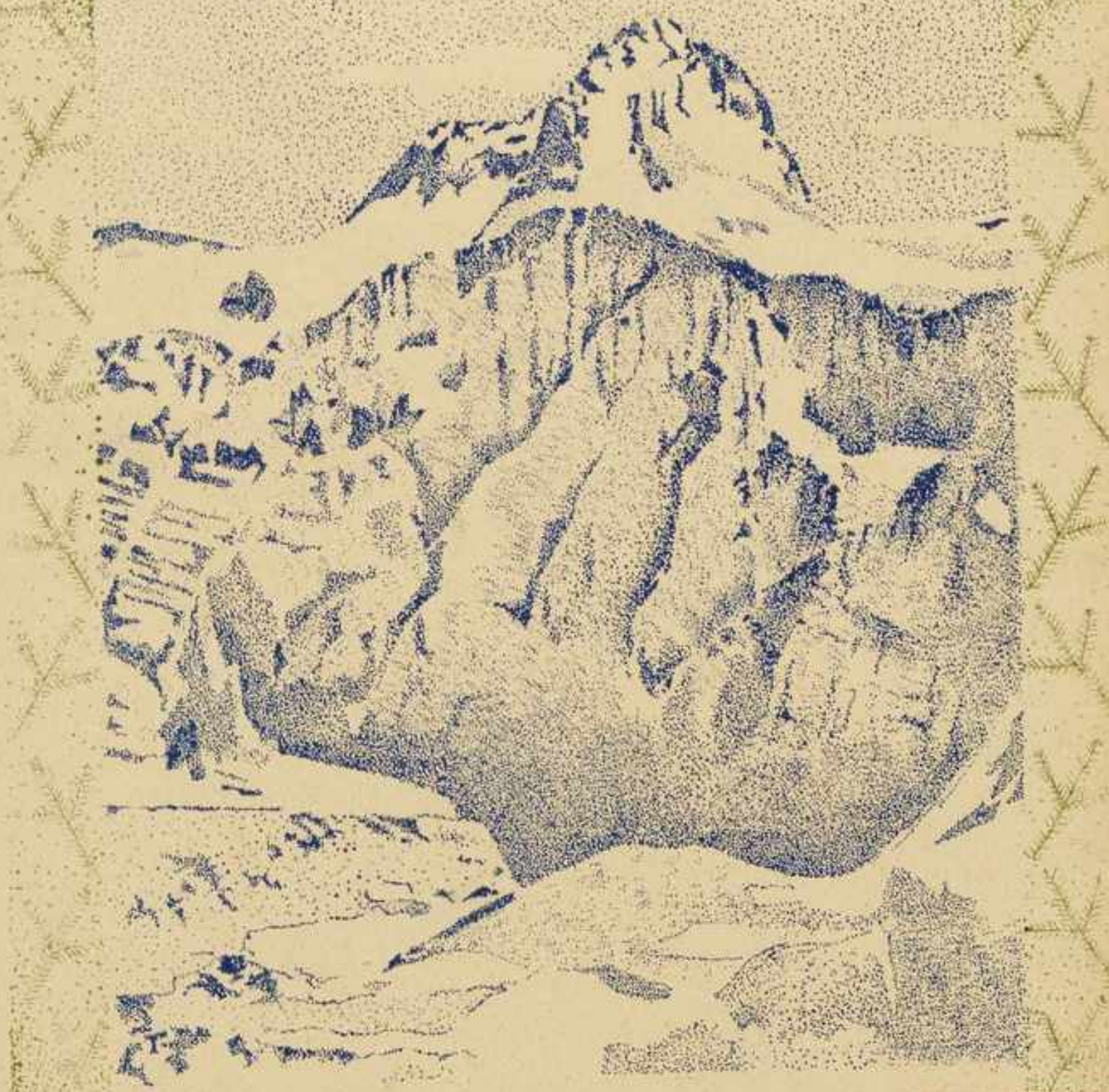
vsebina

Stran 3) Ljubo . . . . . In šel sem s Tabo
" 4) --- . . . . . Pogledi na socializem
" 6) --- . . . . . Trije temelji
" 8) --- . . . . . Zakaj se borim
" 9) --- . . . . . Anglo-ameriške zapore Egejskega morja
" 12) Piščal . . . . . Če se ozrem
" 13) Jeruc . . . . . Zapel bi rad
" 13) Jeruc . . . . . Zdaj ljubim vse
" 14) Grajan . . . . . Spoznal sem, vem, pišem
" 15) Branko . . . . . Zemlja
" 16) +Žitnik Zvonimir . . . . . Izlet

Opremo izdelal Tone

Tisk Tehnike Slovenske Armade

MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 17

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE VOJSKE
LETO III. DECEMBER ŠTEV. 17

1. DECEMBER 1946

Preteklo je več kot četrtstoletja od onega 1.decembra, ko so objavili Srbi, Hrvati in Slovenci celemu svetu sklep o združitvi svojih narodnih ozemelj v skupno državno tvorbo, priznavajoč za svoje, vladarje iz hiše Karadjordjevićev. Ob obletnici, ki jo obhajamo v najtragičnejši dobi naše zgodovine, nas silijo k resnemu in treznemu premišljanju - naša usodepolna preteklost in neizvestna bodočnost. S posebno zaskrbljenostjo gledamo, ob spominu na ta dan, na razvoj dogodkov, mi Slovenci, ker smo in bomo, po za nas narod usodnih zunanjih zgodovinskih odločitvah, - tako kot leta 1918 - zopet najbolj prizadeti. Zato želimo posebno mi, da se zgodovinski pomen 1.decembra presoja - od vseh brez izjemno - tako resno in stvarno, kakor to nujno narekujejo naši skupni interesi.

Ob tej priliki se spominjamo, kako divni so bili tisti časi, ko smo okovani sicer v robske verige, pa polni idealizma in optimizma, - zaverovani v svoje ideale - pripravljali pota narodni osvoboditvi in zrli z vero, ki prestavlja gore, v srečnejšo bodočnost! Bili so to časi bratskega združevanja. A danes? Zdi se kakor da velja danes Prešernov izrek: "Združitve ne! Ločitve zdaj so časi!"

Sprašujemo se: Ali je mogoče, da je komaj četrtstoletja skupnega državnega življenja dovedlo do tega, da dvomijo, na žalost ne več samo posamezniki, v zgodovinsko upravičenost akta 1.decembra 1918.leta? Ne in še enkrat ne! Prirodni razvoj je to, s svojimi trenotnimi zastanki in recidivami, ki lahko za hip zajezi, nikoli pa ne more preprečiti in onemogočiti zgodovinskega procesa, ki nezadržno snuje in ustvarja - po vseh naravnih zakonih nakazano - veliko politično enoto na slovanskem jugu!

Ali je mogoče zanikati upravičenost akta 1.decembra 1918.leta, češ da je bil plod politične nerazsodnosti in nepremišljenosti, porojene v kaosu konca svetovne vojne?

Ne! In še enkrat ne!

Saj ta akt ni predstavljal ničesar drugega - nič več in nič manj - kot ustvaritev in javno priznanje onega stanja, za katerim so stremeli naši narodi že desetletja s celim svojim umnim in političnim izživljanjem. Ali ni bila slovenska mladina ona, ki je kot prva, 1903.leta pozdravljala novoizvoljenega Kralja Petra I Karadjordjevića na svoji poti v domovino, na avstro-habsburškem Dunaju s klici "Živel jugoslovanski kralj" ?

Ali je mogoče pozabiti trenotek, ko je med cerkvenim obredom ob priliki kronanja kralja Petra - dajoč duška svojemu navdušenju - Hrvat Stjepan Radić prehitevajoč zgodovino, zaklical: "Živio jugoslovanski kralj!" ?

Kdo bi izbrisal iz spomina veličastne ovacije, ki jih je prestolonasledniku Aleksandru priredila ob razsvetljeni obali splitska mladina?

Ali je mogoče zanikati zgodovinsko dejstvo, da je vlada kraljevine Sr =

bije dne 7.decembra 1914.leta podala pred narodno skupščino deklaracijo, da se bo srbska vojska borila za osvobojenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v avstro - ogrski monarhiji?

Ali ni bila politična posledica tega Krfska deklaracija (20.julija 1917. leta), ki tvori kot eden najznačilnejših dokumentov naše preteklosti prvo podlago skupnega državnega življenja? - Vsi ti pojavi so morali ob dozoretju zgodovinskih dogodkov privesti izraz narodovega hrepenenja in hotenja do kulminacije, ki jo predstavlja akt 1.decembra 1918.

Ali je dopustno zanikati upravičenost akta zedinjenja, ker se v skupni državi niso izpolnila vsa pričakovanja?

Ne! In še enkrat ne!

Na balkanski zemlji, na kateri so pet stoletij vladali režimi krivice, grdega izkoriščanja in zatiranja, je bilo treba urediti državo, ki naj bi ob polni enakopravnosti samostojnih sestavnih delov nudila Srbom, Hrvatom in Slovencem možnost svobodnega razvoja vseh življenskih energij. Res je, da smo po preteku več kot četrt stoletja državnega življenja bili bolj oddaljeni od zaželjenega cilja, kot ob njegovem rojstvu. Politični diletanti, ki niso imeli jasnih pojmov o ureditvi in potrebah Jugoslavije kot moderne države, kritikanti s svojim večnim negativizmom, politični špekulanti, trgovci in intriganti, ki so jim bili splošni interesi deseta briga, vsi oprti na veliko množico fatalistov, ki je vse probleme reševala s stereotipnim "bit će bolje", so nas, ob naši lastni neaktivnosti, dovedli do onega stanja, ki sicer ne opravičuje, ali žali Bog omogoča postavitev prednjega vprašanja.

Ako ne odgovarja notranja ureditev stavbe potrebam in okusu posedinih stanovalcev, ali kaže zato podreti stavbo samo, ki je bila postavljena v težkem pričakovanju in z ogromnimi žrtvami vseh stanovalcev? Ali nam ne narekujejo lastni interesi, da se izognemo razvrednotenju doprinešenih žrtev, lotiti se sporazumno notranje preureditve, tako da bo ta monumentalna stavba res zadoščevoljila ne samo interese njenih prebivalcev, temveč, da bo predstavljala tudi na zunaj ono vrednost, ki jo že po svojem položaju predstavljati mora.

Ali so res še slepci, ki še ne vidijo, da so s ponujanjem naših notranjih sporov v zlorabo in izrabo za tuje račune uničili mladostne sebe in svojo državo? Ali res še ne vidijo, da nam še bolj kot naše notranje sožitje narekuje zunanja nevarnost, nujno rešitev vseh naših spornih vprašanj, da bi lahko dosegli ono notranjo strnitev, na kateri bi vzpostavili tisto odpornost, ki jo nujno rabimo za ohranitev lastnega in državnega življenja. Ni res, da bi naša notranja trenja morala ovirati državno konsolidacijo, ali da bi celo onemogočala obstoj države kot take!

Ob dosedanjih izkušnjah, uspehih in razočaranjih smo že lahko premerili svoje potrebe in določili svoje skupne interese, da bi obojim primerno in brez primernih težav mogli določiti svoja pota za bodočnost. Mi moramo in bomo našli dovolj moči, da obstoječa nasprotstva izgladimo in odpravimo, saj smo, kadar smo iz svoje dediščine znali porabiti vse, kar je v njej dobrega, vedno bili močni. Odvrzimo sebičnost, skepso in črnogledost in znali bomo izbrati iz bogate dediščine naših narodov najboljša zrna za lepši in boljši razvoj v bodočnosti.

Ako se bomo odločili ob današnji obletnici iti resno po nakazani poti in odkritosrčno podati si bratsko roko, bomo ne le dostojno praznovali spomin na dan zedinjenja, temveč bomo dosegli mnogo večji in lepši uspeh. Prisilili bomo neverne Tomaže, da spregledajo in da začno tudi oni pravično in pravilno ceniti pomen akta 1.decembra 1918.leta.

Nam pa, ki plovemo po razburkanem morju, gnani od neznane usode, naj ne bo praznik 1.decembra le lep spomin, temveč on svetilnik, ki nas pripelje nazaj v varno zavetje lepe, svobodne domovine.

Od enega Božiča do drugega
ali
doba razumevanja

Dovolj je, če rečemo, da smo zadnji Božič praznovali v domovini leta 1944. Od takrat se je marsikaj izpremenilo. Tudi narod doma nima več svojega Božiča... Vse prekriva mrzel led in hladen veter z Vzhoda. Danes smo podobni malemu Jezusu v revnem hlevčku na otepu slame, ki je o njem slutil silni krvavi Herod. In da je ubežal pred pokoljem nedolžnih, ker mu je bilo poverjeno Veliko poslanstvo, je odšel iz rodne zemlje v Egipt. Po letih pregnanstva pa se je vrnil domov in učil...

Da, tudi mi se bomo vrnili domov, v Herodovo deželo, v deželo solza, krvi in grobov. Vrnili se bomo, toda veliko vprašanje je, ali bomo mi tisti, ki bomo učili, kajti za učitelja se je potrebno najpreje nekaj naučiti. Ali pa smo se mi kaj naučili? Ali nas je kaj tudi izučilo? Ali ne bo narod doma desetkrat, če ne večkrat, zrelejši in modrejši od nas? Verjetno. Marsikdo od nas bo imel polne roke dela, če ga bo hotel dohiteti in razumeti.

Od lanskega Božiča se razlikuje letošnji edino v toliko, v kolikor smo ga vdanneje pričakovali. Lansko leto se nam je še vedno porajala tiha nada, da bomo za Božič že doma, medtem ko smo pa letos začeli že nekoliko trezneje gledati na situacijo. Prišeli smo se razgledovati okrog sebe in najbrže smo komaj sedaj spoznali, v kakšno okolico smo pravzaprav prišli. Spoznali smo, da nas naše hrepenenje in želje ne bodo nič preje in nič pozneje privedle do mov, kot pa je to usojeno in da smo kljub svojemu velikemu številu tako majhni v svetovnem kolosu, da ga sami ne bomo premaknili niti za centimeter. Nastopajo in nastopile bodo vse močnejše sile, ki bodo povrnile ne samo nam, ampak tudi milijonom in milijonom drugih vero v smisel življenja.

Človeštvo prestaja v svoji notranjosti veliko tragedijo, veliko duhovno krizo, ki bo rodila novega človeka. Človeka, ki bo na podlagi današnjega dogajanja usvojil kot temelj svojega izživljanja vzvišeno krščansko etiko, nasprotno vsakemu nasilju, izžemanju in deljenju ljudi po njihovem poreklu in stanu. Skratka: človeku mora biti vrnjeno njegovo dostojanstvo. Komunizem je privedel človeštvo do take razdvojenosti, da se že prišenjajo uveljavljati glasovi, ki zahtevajo povratek k človeku, k posamezniku in plemenitemu pojmovanju morale. Ta težnja še nikdar ni bila tako močna kot ravno sedaj, ko vsebolj odpada maska, za katero se je skrivala zver boljševizma. In kakor je treba odpraviti klice, ki vodijo k vojni, če se hoče preprečiti vojna sama, prav tako je treba odpraviti klice, ki so povzročile razmah boljševizma.

Nedvomno je ena takih klic s o c i a l n a k r i v i c a, ki je vodila v sovraštvo med "nižjimi" in "višjimi" sloji ter do popolnega razkola med njimi. Grabežljivost denarja je odigrala v svetu znatno vlogo pomočnika v sprovajanju komunistične doktrine in ji postlala pot.

V e r s k a n e s t r p n o s t je postala ponekod tako očitna, da so se snovale že kar stranke z versko tendenco in označevale druge, ki so bili izven njih, za brezverce, ki pa so zato zaradi svojih liberalnejših nazorov zašli kaj hitro v komunistični tabor in se dejansko prelevili ne samo v borbene nasprotnike proti taki stranki, marveč celo proti veri sami kot taki.

Nezakonitost in pristranost sodišč, temelječih na korupciji, enako b i r o k r a c i j a u p r a v n e g a a p a r a t a, koruptivnost oblasti odn. strank na vladi itd., vse to je gnalo ljudi v logično opozicijo proti vladajočemu redu in nezadovoljstvo je bilo kot nalašč pripraven teren za komunistično agitacijo.

Ni bilo v vsaki državi predvojnega v enaki meri, toda ena ali druga teh pregreh je prišla le do jasnega izraza. A vse se je počelo v imenu naroda - za narod... In kdor misli, da podajo take stvari v pozabo, se močno moti. Ravno take stvari podžigajo svet, da postavi nauku zla nasproti nauk dobrega, pozitivnega, konstruktivnega. Ni mogoče pozabiti deset in deset tisočev padlih mož in žena na strani partizanskih in antikomunističnih gibanj, ki imajo svoj vzrok v prej omenjenih resnicah. In še se bo kljub temu preklo preko vsega tega, potem čaka svet in naš narod še večja katastrofa.

Ne, ne bo se preklo preko tega, kajti boj še ni zaključen. Še zna biti ruševin in krvi, da se podere in izbriše silo komunizma s površja zemlje, a njegove klice bodo vendarle še ostale. Toda borci proti zlu, proti ideji teme, proti komunizmu, bodo hoteli po končani borbi graditi zase in za svoje potomce takšno življenjsko stavbo, ki bo izključevala možnost, da bi preostale klice zopet dale rast boljševizmu. Svet ima za to polno predpogojev, če sprovede temeljne štiri človekove svoboščine: svobodo govora, svobodo verozpovedi, svobodo pred pomanjkanjem in svobodo pred ustrahovanjem. Le ta način je vsaka zakulisna borba nemogoča, ker garantirati svoboščini govora in osebne varnosti, narekovani z ustavo in čuvani po državni oblasti, javno kontrolo nad delovanjem posameznikov in skupin, političnih ali humanitarnih, s pomočjo tiska, govorov in javnih zborovanj.

Da nam ne bi kdo skušal oporekati potrebo razpravljanja o teh stvareh, češ, kje smo še mi daleč od domovine in podobno, moramo naglasiti, da so to principi, na katerih uresničenju mora delati vsakdo, pa naj se nahaja kjerkoli, ker to ni samo potreba nas kot posameznikov ali našega naroda, marveč celega človeštva. In šele z uresničenjem teh principov bo tudi naš narod dobil svojo pravo svobodo. Komunizem se da izpodbiti samo z idejo, ki kaže na svobodnega človeka in z ničemer drugim. Demokracija je ona sila, ki predstavlja s svojimi temeljnimi načeli osnovo, na kateri si morejo narodi ustvariti svojo svobodo in napredek. Demokracija ni ekstremistični filozofski nauk, zato tudi v demokratičnih državah ne obstojajo ekstremi, ki bi vodili v državljansko vojno, marveč je ravno nasprotno nauk o ublaževanju razlik od mišljenji in o pravici, da vsakdo izrazi svoje mišljenje.

Ko se povrnemo v našo nesrečno domovino, smo prepričani, da v nji ne bomo našli nekih ekstremnih nazorov, pa tudi ne posploševanj zadev. V današnjem trpljenju se bo porodilo tisto, kar vsi iskreni rodoljubi že dolgo pričakujejo, to je - spoznanje, ki bo temelj demokratičnemu redu v osvobojeni domovini.

DRŽAVA IN SVOBODA

Med gibanji, ki imajo za cilj preosnovo obstoječega gospodarskega reda, zaslužijo posebno pozornost ona gibanja, ki si obetajo rešitev socialnega vprašanja od tega, da preidejo zasebna last, posebno pa sredstva za proizvodnjo v državno last.

Da bi mogli tako miselnost pravilno oceniti, moramo imeti pred očmi, da predstavlja dosedanji razvoj kapitalističnega gospodarskega sistema v sto letih obstoja stalno borbo, ki ji je namen odpraviti negativne strani tega sistema, ki so se zlasti v začetku z vso ostrino pokazale. S pomočjo logično izvedene demokracije, so se mogli postopoma uveljaviti do takih obrambnih mer, ki predstavljajo danes bitne temelje našega gospodarskega reda. Navesti hočemo samo glavne: svobodno konkurenco, prepoved vstvarjanja zasebnega monopola, delavska združenja in združenja potrošnikov (konzumentov). Zraven in poleg teh mer je država bolj ali manj vplivala na gospodarski razvoj s svojimi gospodarskimi in delavskimi zakoni; poskušala je vplivati na stalnost cele na višino mezd in cen. Tudi demokratske svoboščine so v veliki meri imele svoj vpliv, kakor so: osebna svoboda, svoboda tiska in neodvisna sodišča. Toda temelj gospodarskega reda je izvrševanje teh r-

boščin povezano s splošno zahtevo po sigurnosti.

Proti temu naravnemu razvoju se borijo gibanja, ki vidijo v podržavljenem gospodarstvu ono čarobno sredstvo, ki naj nas reši vseh naših človeških, gospodarskih in političnih nadlog.

Ta nauk ni od danes. V njem so zastopani nazori, ki jih je imel Hegel s svojim poveličevanjem države in s svojo formalno teorijo zgodovine, ki jih je Marx prevzel v svojo materialistično pojmovano gospodarsko teorijo in ki jih je slednjič Lenin postavil kot pozitiven političen program. Ni težko pregledati vloge, ki naj jo igra podržavljenje v tej miselni stezi, kajti ta vloga je očividna. Tako-le namreč oni učijo: "Nekdaj je bila idealna, svobodna človeška družba, ki se je pokvarila šele tedaj, ko se je začelo ločiti moje od tvojega in ki si je morala kot sredstvo za izvršitev in zavarovanje teh lastninskih razlik vstvariti - državo. Zato je država samo sredstvo posedujočega razreda za tlačenje neposedujočih. Če pa ni v lastnini nobenih razlik, kar se lahko doseže potom socializacije, potem izgubi država svojo pravico do obstanka ter ji ne preostane nič drugega, kakor da izumre. Država postane odveč, a ostvari se zopet ona prvotna, srečna človeška družba, ki ne pozna države, ne zakonov, niti policije." Iz teh "učenih knjig" izvemo vse to.

Ne bomo se ozirali na te preveč očividne znanstvene zmote v tem začaranem krogu: svoboda - lastnina - država - podržavljenje - svoboda, ampak se bomo držali izkustev in dejstev. Ta nam pa nedvomno potrjujejo, da država ne odmre, kjer se izvrši podržavljenje in odprava razredov, ampak se ravno nasprotno razvije v silno, vseobsegajočo pošast, ki kar poka od sile in oblastiželjnosti. Saj je to kar prirodno. S popolnim prenosom gospodarskega življenja od posameznika, ki vstvarja v svobodnem in naravnem gospodarstvu iz lastnega nagona in na svojo odgovornost - na državo, se gospodarske funkcije človeške družbe ne poenostavijo ali izginejo, temveč se komplicirajo, narastejo, dobijo negospodarski politični značaj in s tem svojstveno, umetno udarno silo. Posledice so jasne. Državni aparat stalno narašča in se ne da več ustaviti, ker naraščajo njegove kompetence in njegova oblastna območja. Težišče, ki je v naravnem gospodarstvu razdeljeno na brezštevilne gospodarske posameznike neobčutno, elastično in uspešno, se zgosti v etatiziranem (podržavljenem) gospodarstvu v nekaj birojih v rokah nekolikih uradnikov, ki so postavljeni, da proti mesečni plači rešujejo zadeve tujih ljudi po parti jskih parolah in uradnih listih. Istočasno pa si morajo ti gospodarski oblastniki prisvojiti neomejeno moč, da bi lahko sploh prodrli in da bi se na to lahko branili proti najjačjemu gibalu človeške družbe - svobodoljubju.

Skozi podržavljenje država torej ne postane odveč. Pač, postane vsemogočen despot. Tudi posameznik ne postane po taj čarovniji mehanizirani angel ki bi na tekočem traku gorel za svojega bližnjega. Ideja družbe brez države in zasebne lastnine je ena najnevarnejših utvar, ki so kedajkoli obstojale med človeštvom. Kajti za temelj ima najžlahtnejši nagon človeka, namreč nagon za svobodo, ki mu hoče z zavito dialektiko vsiliti potom totalitarno državo, razredno in partijsko.

Sovjetski profesor Judin je cel ta nauk zgostil z iznenadujočo iskrenostjo v stavku, ki ga je priobčil eden od zaveznišk ih časopisov: "Mi bomo ustvarili brezrazredno družbo, kateri ne bo potrebna nobena prisilna organizacija, kakoršna je država. Mi je ne bomo odpravili, ker bo sama izginila. Vendar, ako hočemo to doseči, jo moramo še bolj ojačiti, kar nam je tako zapovedano".

Na to se nam postavlja samo vprašanje: ali naj bo država združenje svobodnih ljudi, ali pa naj bo sredstvo za tlačenje ljudi?

Le komur uspe uresničiti lasten življenski ideal je gospodar življenja. Kdor tega ne more doseči je - sužnj.

Nevarnost državnega kapitalizma

Mnogo, ki verujejo, da bi napravili ogromen korak naprej, če bi privatni kapitalizem spremenili v državnega, če bi velika podjetja, anonimne tovarne in velike kartele prekrstili v državne ustanove in jih vodili pod socialno pobarvano firmo dalje. Ljudje si domišljajo, da bi s tem odvzeli podjetniku, ki ga danes smatrajo že za zločinca, ne samo njegove "velikanske" dobičke, ampak da bi celo dvignili v doglednem času življenjski standard celega naroda.

To vera je **povsem** kriva.

Vsi poskusi, ki jih delajo pred našimi očmi in oni, ki trajajo že desetine let, niso dali za to nobenega dokaza. Nasprotno, ogromni državni aparat požre za takšno gospodarjenje, skupno s tajno policijo, vojsko in koncentracijskimi taborišči za zatiranje ljudi, ki povsod in večno hrepenijo po svobodi, več sredstev, kot pa jih je mogel iztisniti kdajkoli še tako razvpit kapitalist; a pri tem vobče ne govorimo o mnogo manjši proizvodnji.

Današnjemu gospodarstvu se zamerja, da je preveč usmerjeno na dobiček in to bolj za podjetniški dobiček kakor pa za delavski. Vendar je treba uvideti, da je prav ta dobiček tisti, ki močno vpliva in je poleg tega še zelo cenено gibalo vsega gospodarskega življenja. Če to gibalo odpade, se mora nadomestiti z nečim drugim. A s čim? Nekatere tuje države nam nudijo sledeče primere: organizirajo se "tekme" med delavci v samem podjetju in "tekme" med posameznimi tovarnami, rudniki, podjetji i.t.d.; če tudi to ne pomaga vsebolj nazadujoči proizvodnji, se morajo delati "prostovoljne nadure", pa naj bo to za državo ali partijo ali pa za različne sklade in darove. Če pa to vseeno še ne pomaga, potem posluži staro, preizkušeno sredstvo: upeljejo visoke akordne mezde, ki naj bi povečale potom velikih razlik v mezdi veselje do dela. Saj je sam Stalin in nihče drugi izrekel sledeče: "Kje leži vzrok nezadostnega doprinosa naše industrije? V tem, da se daje vsem enake mezde... Delo se mora plačati po uspehu, a ne po potrebah delavca". Profesor Mitin je zapisal znano krilatico: "Socializem - to je neenakost". Kot zadnje sredstvo pa ostane še vedno policija, da poišče saboterje, reakcionarje in opozicionalce ter jih prežene, zapre v taborišča ali pa - likvidira.

Končno pa dovede vsako državno gospodarstvo s političnimi sredstvi do prisilnega dela, političnega terorja in do popolne politizacije gospodarstva. To se pravi, da se gospodarstvo ne vodi več po gospodarskih načelih, ampak po političnih in partijskih gledališčih. S tem pa je gospodarstvo pritirano na stopnjo, ko je najmanj sposobno povečati splošno blagostanje državljanov in izvrševati gospodarske naloge res gospodarsko.

V demokratični državi obstoji široka podelitev oblasti. Vsak državljan ima svoje posebno oblastno področje, v katerem se udejstvuje svobodno, po svojem prevdarku in na lastno odgovornost. Tudi vsak uradnik ima podobno urejen svoj delokrog. Vezan je na zakona, ki uravnavajo njegovo oblast s pravicami sodržavljanov na najbolj skladen način. S tem ni združeno preveč oblasti v eni roki. Nastaja sicer zamrženo, a izravnano ravnotežje sil, ki ne nudi samo največjo mero človeške politične in gospodarske svobode, ampak tudi omogoča na široki osnovi zgrajeno gospodarstvo, ki pritegne vsakogar k sodelovanju in soodgovornosti.

Drugače je pri državnem kapitalizmu. Država ni samo neomejen zakonodavec in sodnik, ampak tudi edini lastnik vsega narodnega premoženja in celokupne narodne delavne sile. Taka zgostitev gospodarske in politične moči pa je najbolj nevarna oblika kapitalizma, ki vodi nujno k avtoritativni obliki države, centraliziranem birokratizmu vsemogočnosti partije in k korupciji,

proti kateri je vsak boj nemogoč. Na tako državo narod ne more imeti nikdar in nikjer vpliva. V njej odločujejo samo člani "vodeče" partije in njeni protežiranci, vladajo pa "sive eminence" za tapeciranimi vrati, ki jim narod pozna samo visokodoneče naslove: komisarji, opolnomočenci, ljudje s posebnimi nalogami i.t.d., kakor se že imenujejo. Vsaka kritika je ožigosana kot sabotaža in vsak nasprotnik likvidiran kot "narodni sovražnik". Brezobzirna tajna policija skrbi za to, da ostanejo hrbtišča tovarišev - državljanov vedno mehka in upognjena.

Vse je v rokah države. Podjetja in strokovni obrati postanejo državne ustanove, v kolikor kot neracionalni niso takoj likvidirani. Delavci in nameščenci se izpremenijo v državne uradnike, ki kupujejo in prodajajo po taksah predpisanih po državi. Lahko bi navedli brezštevilne primere iz "Vzhodne" Evrope, kjer je sedaj vse postalo državno, od bank do stanovanj od zavarovalnih družb do kramarij od veletrgovine z lesom, kožami, železnimi izdelki, papirja in sadja do tiskarn in kinomotografov. Dogodil se je celo slučaj, ko se je ubogemu kmetiču zlomila ruda in je potreboval novo. Ker pa se v povodnji raznih predpisov ni spoznal, je vprašal v časopisni posvetovalnici, kaj naj stori in je dobil nasvet, naj vloži pri vsakem komitetu pismeno prošnjo za novo rudo. Od tod da bo njegova prošnja poslana na gospodarsko ministerstvo, ki bo odločilo, ali naj rudo dobi ali ne. Potem da bo dobil zanjo naročnico - če ne bo seveda kakšnih drugih pomislekov.

Kdor začne drsati po nevarni poševni ploskvi, se težko ujame in zaustavi. Skrbimo zato, da se pravočasno upoznamo z nevarnostjo državnega kapitalizma in da se ga obranimo. Kajti mi hočemo ostati svoboden narod, ki zna gospodariti brez tutorstva po svobodni volji, po lastni prevdarnosti in odgovornosti.

POGLEDI NA SOCIALIZEM

Mezda je rezultat povpraševanja in ponudbe. Zanjo velja smiselno isti zakon po katerem izsiljuje kapital obresti. Stalno se drži nižje ponudbe kapitalu kot bi odgovarjalo polni zadovoljitvi povpraševanja. Ta okolnost diktira obresti. Prav tako skrbi kapitalistično urejeno denarno gospodarstvo avtomatično zato, da je ponudbe na delavnih silah vedno večja kot povpraševanje. Kapitalistično gospodarstvo ne sme stalno uporabljati celotne dejstvene sposobnosti delavne sile. Današnja dejstev dela je tako velika, da bi kmalu nastalo veliko obče blagostanje, ki bi kot nov kapital delalo dosedanjemu kapitalu konkurenco in bi vsled tega padle obresti, dokler ne bi bile enake ničli. Zato se polni obrat gospodarstva od časa do časa prekine. To se izvrši z deflacijo, s krizo. Ta povzroči motnjo, a ne v produkciji, temveč na trgu. Ta nastane radi stavke denarja in ne radi prevelike ponudbe blaga. Slednja se korigira sama po sebi in ne vodi k splošni krizi. Tako je zopet denar, ki vpliva odločilno na višino mezde in ki jo drži nizko v korist kapitalnih obresti in zemljiške rente. Brezposelnost - posledica motenega trga, torej denarja, razdelitve - je sredstvo kapitalizma, da si ohranja veliko ponudbo na delavnih močeh, da bi zabranilo višanje mezde na račun obresti. Obstojajo kratkodobno "visoke konjunkture", kakor v letih 1927 - 29 kot izjeme, nikdar pa kot trajne konkurence za prosta zaposlitvena mesta. Z denarjem in njegovo stavko sili kapitalistični red delavce, da se morajo vedno boriti za zaposlitev in si zato medsebojno nižajo mezde. Problem mezde, polnega delavnega iznosa ni problem produkcije, temveč problem denarja, trga in obresti. Ta problem bo ostal toliko časa nerešen, dokler bo imel denarnost s stavko znižati obresti, napraviti delavce brezposelne in jih s tem siliti na ustvarjanju splošnega blagostanja.

Popolnoma je zgrešeno zato, če se hoče doseči odstranitev kapitalisti = čnega reda s kakoršnimikoli sredstvi v produkciji. Produkcijo se more podr = žaviti, kakor je to napravil marxizem v SSSR. S tem se more nuditi delavcu izvestne prednosti kakor na primer državno starostno zavarovanje.

Ako pa prevzame država brez odškodnine vse zemlje, tovarne, hiše, stro= je, tedaj je popolnoma jasno, da je gospodarstvo oproščeno velikega bremena dolgov. Predstavljajmo si, da bi črtali v Združenih ameriških državah ali v katerikoli drugi kapitalistični državi vse dolgove in s tem tudi vse obveze do plačevanja obresti! Pravtako jasno je, da pribavi podržavljenje zemlje brez odškodnine lastniku državi velik prihod iz zemljiške rente. Toda ravno iz teh razlogov govori sovjetski eksperiment proti marxizmu in ne zanj. Kako nezaslišano splošno blagostanje bi vendar moralo biti v državi, ki je odvr= gla kapitalizem, to je breme dolgov in obrestne obveze in povrhu še priso = dila zasebno zemljiško rento državi. Toda to splošno blagostanje v SSSR ne obstoja. Splošno blagostanje pa je ravno smoter vsake pametne gospodarske reforme, ki naj pripelja narod k gospodarski sigurnosti. Primerjajmo! Kapi= talistično "prosto" gospodarstvo iztisne vkljub njegovim težkim napakam mi= lijarde na obrestih in na zemljiški renti, milijarde za življenjsko preskrbo naroda in milijarde na vsakovrstnih davkih. Poleg tega nezaslišano raznoli= ko, dinamično in zmogljivo ter daje ljudstvu kljub vsemu neko mero gospodarske prostosti. Marksistično gospodarstvo pa je razbremenjeno milijard obresti in daje zemljiško rento državi. A vkljub temu ne pozna samo davkov, ampak tudi breme velikanske birokracije, ki more gospodarstvo usmerjati. Kapita = lizem zato ni odpravilo. Izbrisani so sicer stari dolgovi, toda medtem je napravila država, ki bi morala biti silno bogata, nove dolgove, ki jih more obrestovati ravno tako, kakor v kapitalističnem redu. Edini uspeh je v tem, da je uničena gospodarska svoboda in da blagostanje, v kolikor se sploh mo= re reči da obstoja, niti ne dosega blagostanja v kapitalističnih državah, odn. pruhaja v poštev le za majhen del prebivalstva, pravtako kakor v kapi= talistični državi. Marksistični eksperiment se za tako ceno ne izplača. Da je ponesrečen, ne dokazuje zgolj dejstvo, da je boljševiška vlada vedno znova prisiljena dajati koncesije na zasebni lastnini; temu je dokaz tudi drugo dejstvo: narodi SSSR so vsled državnih prisilnih odločb ločeni od drugih narodov in jim je onemogočen vsak prost promet preko državnih mej. Če naj bi bilo marksistično gospodarstvo boljše in pravičnejše, zakaj naj bi se potem narodom Sovjetije sprečavala možnost primerjanja z drugimi? Za= kaj je tem narodom prepovedano prosto potovanje po svetu, kjer bi mogli sa= mi ugotoviti ali je sovjetsko gospodarstvo boljše in blagostanje večje kakor kjerkoli drugod po svetu? Prepoved prometa z drugimi narodi, izmenjava mi = sli, primerjanje lastnih prilik z drugimi znači priznanje slabosti marksi = zma. Nadalje red, bodisi politični ali gospodarski celo pospešuje primerjanje z drugimi redi ne samo iz propagandnih ozirov ampak predvsem zato, ker res ni boljšega sredstva, da se napravi državljane za brezpogojnega pripadnika in zagovornika lastnega reda, če ima osebno prepričanje, da je domač red boljši kot vsak drugi.

Vsled osnovne napake socializma, ki išče razlog gospodarskega zla v produkciji, se poda osnovne napake predlogov, ki naj bi to zlo odstra nili. Če je produkcija naj bi se podržavila ali najmanj "načrtno or= ganizirala". Pod vplivom socializma ni nastala usodna zmota zgolj pri njegovih pripadnikih, temveč splošno, da se da spraviti gospo = darstvo z organizacijo v red. Nastala je prava epidemija organiza = cijske bolezni. Vse naj bi se doseglo z organizacijo, z zvezami, z umetnimi združenji poklicnih vej i.t.d. ter z zakoni, odredbami in določba= mi. Naravno je, da more tokoreč neskončni raznolikosti produkcije in tr = govine odgovarjati enaka raznolikost organizacije. Na ta način je nujno, da nastane v nedogled povečana birokracija, ki vodi do absurdnosti. Produkcija trgovina, uvoz in izvoz, vse more biti navezano na državo kot na nosilca tr govine. V izjemnem primeru vojnega gospodarstva zadobi ta zmota še usodno pojačanje. Vojna namreč odpravo naravni cilj gospodarstva t.j. zadovoljitev vseh potreb po prostem trgu in prisili državo, da podredi vse gospodarske sile enemu edinemu namenu. Zato poseže država v gospodarstvo z nalogom kaj se more producirati in kaj se ne sme. Ker pa more ta gospodarstvu protivni namen povzročiti pomanjkanje nekaterih dobrin, je država prisiljena, da po=

seže v razdelitev dobrin, ki so pač na razpolago. Končno jo prisili inflacija k določitvi cen, kar je nesposoben poskus za odstranitev same inflacije. Vojna vodi torej k "državnemu gospodarstvu" in se s tega rado sklepa, da je v osnovi nekazano tudi smer bodočemu gospodarstvu. Država pa ni in tudi ne bi smela biti nosilec gospodarstva. Država ni gospodarsko poslujoča oseba. Ne pridobiva dobrin, ne prodaja jih, ne oskrbuje niti uvoza niti izvoza, razven v izjemnih primerih, kadar je država lastnik gotovih podjetij, s tem pa tudi nakupovalec in prodajalec. Če kupi n.pr. Ford v Aziji ali Južni Ameriki gumo, ne potrebuje zato posredovanja države. Prepusti se mu lahko brez nadaljnega, da bo sklenil posel s svojim poslovnim tovarišem v inozemstvu prav tako sam, kakor tudi, da sam prodaja v Afriki in Aziji avtomobile. To, kar se podjetju ne more prepustiti, to je osnova vsega gospodarjenja v denarnem gospodarstvu: denar, njegovo uravnavanje in upravljanje. **Gospodarska naloga države obstoja samo v tem, da pribavi gospodarstvu denar, ki gar kupna moč more biti stalna in ki mu more biti zagotovljena nemotena cirkulacija.** Vse drugo lahko država prepusti prosti konkurenci in preciznemu instrumentu - trgu.

Koko brezuspešni so vsi poskusi organizirati gospodarstvo umetno in ga voditi načrtno dokazuje enostavno dejstvo, da ni bilo nobene organizacije, niti noben zakon v stanu premagati krize, niti odstraniti brezposelnosti. Naporov v tej smeri sicer ni manjkalo. Vendar je bilo vse, kar se je moglo doseči k-večjemu zmanjšanje stiske v posameznih primerih in nič več. Nujno je moralo priti tako do socialnega skrbstva, do podpor in do preživljanja brezposelnih po državi, ker ni bilo sposobnosti za pravilno vodstvo gospodarske politike. Kakor hitro je vsled velikih naporov zašel denar pritekati v gospodarstvo, kar je imelo za posledico dviganje cen, je bilo gospodarstvo takoj poživljeno in je število brezposelnih padlo. Povod zato je zopet prišel s trga, od denarja, ne pa od produkcije. Kaj so koristili vsi lepi zakoni in sklepi o delovnem času in o mezdah? Prav nič! Ako je padlo stanje cen, so padle mezde iz enostavnega razloga, ker podjetniki niso bili več v stanju plačevati dogovorjenih mezd iz donosa podjetja, t.j. iz prodaje njihovih artiklov. Istočasno je bil delovni čas podaljšan, da bi se bolje izkoristila tehnična sredstva produkcije, s tem pa da bi se izenačilo izgubo vsled padanja cen. Kadar se cene dvigajo, je dogovor glede delovnega časa in mezd prav tako ničvreden iz razloga, ker se morajo višje mezde plačevati ne zgolj radi cen, ampak radi ugodnejših donosov iz prodaje artiklov. Delovni čas se more zato skrajšati, ako podjetje ni več siljeno izkoriščevati do skrajnosti svojih tehničnih naprav. Tudi tu vidimo, da sta trg in denar ono, kar določa usmerjenje produkcije. Določanje potreb s statističnimi poizvedbami je povsem nemogoče; nemogoče jih je vse zajeti, zato je tudi nemogoče voditi na tej osnovi produkcijo. Kajti "potrebe" - kar se ne sme zamenjati s povpraševanjem, - so najpremičnejše in najbolj žive veličine gospodarstva in niso statične, temveč - dinamične. Da je potreba stalna ni treba. Stalnost potrebe pomenja okorelost gospodarstva. Kakšne potrebe ima delavska družina? Če oče malo zasluži, se omeji družina na skopo hrano in skromno stanovanje. Če pa je zaslužek dober si družina poboljša življenjsko oskrbo in sanja že o boljšem radio aparatu, celo o avtomobilu. Dirigiranje produkcije po "potrebah" je gospodarski nesmisel, osnovan na popolnem nepoznanju gospodarstva. Mirno pustimo vsakega posameznika, da sam odloči kaj hoče kupiti in prepustimo prostemu trgu "kritje potreb". Trgovci in producenti skrbijo namreč sami brez sodelovanja države zato, da se "potreba" pokrije, ako ne povzroči motenj na trgu denar vsled stavk ali inflacije.

Ako naj bi bil socializem še tako zmeren, mora nujno voditi k posiljevanju gospodarstva - k tem, da se gospodarstvo podvrže prisilni moči države in v zvezi s tem k birokraciji največjega stila. Pri tem pa se socializem ne dotakne odločilnih vzrokov motenj in nepravičnosti, temveč denarstva, kapitalnih obresti, zemljiške rente in zasebnih monopolov. Socializem izpremeni kvečjemu zasebne monopole v državne monopole, kar pa bistva monopola, ki umetno odpravlja prosto konkurenco, ne izpremeni. Končno je socializem prisiljen odpraviti svobodo na vseh drugih življenskih področjih. Ne sme in ne more niti trpeti svobode besede, pisma in prepričanja. To najbolje kaže sovjetski primer. A vedno so in bodo

obstojali posamezniki, ki vedo, da povzroči ukinitev svobode na enem področju nujno tudi ukinitev svobode na drugih življenskih področjih. Tudi bodo vedno obstojali posamezniki, ki se bodo pravtako kakor za politično svobodo, borili za gospodarsko svobodo. Toda take ljudi more socializem zatreti, kar mu od njih preti revolucija. In prav tedaj, kadar bi se posrečilo socialistični gospodarstvu ustvariti neko blagostanje naroda - bo nevernost revolucije največja. Pri takem stanju se namreč pojavi v največji meri želja po resnični svobodi in po odstranitvi vsake sile.

Socializem napravlja posamezneka in državo za sužnje produkcije. Uniči osnove denarnega gospodarstva, t.j. prosti trg, ne da bi pri tem odstranil napake sedanjega denarnega gospodarstva. Kako malo razume socializem bistvo denarnega gospodarstva kaže zahteva po podržavljenju bank. Ali naj se prepusti tudi za bodoče posle denarnega posredovanja zasebnemu izkoriščanju, o tem bi se moglo razpravljati. Brezumno pa je podržavljenje denarnega posredovanja, ne da bi se postavilo denarstvo samo na zdravo podlago. Če bi se to zgodilo, bi se kaj kmalu pokazalo, da podržavljenje bank ni več potrebno,ker bo tudi tu prosta konkurenca odstranila vse izrodke, ki obstojajo.

Ni slučaj, da je moral Marx zahtevati kot sredstvo za sprovedbo socializma "diktaturo proletarijata". Kajti le diktatura, nasilna oblast manjšine nad večino, nasilno uničevanje nasprotnikov in uničenje sedanjega reda more voditi k socializmu. Socializem namreč ne prinaša rešitve, ki bi se naravno in organično podala iz gospodarstva. Socializem je umeten poskus rešitve,izkonstruiran za štirimi stenami in napravljen na napačnih predpostavkah in zato na zgrešenih sklepih. Prepričevalna moč socializma je mala in dosti premala, da bi mogel socializem zajeti cel narod, neodvisno od odpora onih nasprotnikov, ki so bistvo socializma prepoznali. Tudi ni slučaj, da se ni nikjer posrečilo socializmu zvezati uspeh političnega boja z resničnim socializiranjem gospodarstva. Misleči socialist se sam plaši pred poslednjimi posledicami tega nauka. V nasprotjih socializma samega, predvsem pa v popolnem nepoznanju gospodarskih zakonov je razlog, da imamo brez števila različkov socializma. Komaj dobiš dva socialista, ki bi pod socializmom razumela eno in isto in ki bi iz njega potegnila enake praktične zaključke. Težak boj med komunizmom kot zagovornikom "čistega nauka" in socializmom je posledica nasprotij, ki leže v nejasnosti nauka samega. Če bi bil nauk jasen in prepričevalen, ta boj ne bi mogel obstojati.

S o c i a l i z e m j e d i k t a t u r a p r o d u k c i j e n a d č l o v e k o m i n n a d d r ž a v o. Socializem more prepustiti vladanje birokraciji, ki si jo je težko predstavljati. Ljudstvo more postaviti za državne nameščence, njih svobodo in osebno odgovornost pa more ukiniti. Socializem izključuje demokracijo. V demokraciji namreč ni prepravic, kajti demokracija je tudi svoboda in to osebna svoboda na vseh življenskih področjih.

Vkljub temu je bil socializem zgodovinska in ideološka nujnost. Človeštvo ima pravzaprav razlog, da je hvaležno Sovjetom, ker so izvedli velikanski in grozni eksperiment marksističnega nauka. K a j t i s o c i a l i z e m j e k r i k č l o v e š t v a p o g o s p o d a r s k i p r a v i č n o s t i, ki se bo razlegal toliko časa po svetu, dokler bodo obstojale gospodarske nepravičnosti. Naj si je socializem kot narodno gospodarski nauk in praktični poskus rešitve še tako nepravilen in nemogoč, je vendar pravilen njegov končni cilj, ustvariti gospodarsko pravičnost in red.Zato ni zadosti odklanjati socializem kot zmoto. Človeški smoter socializma je treba nujno prevzeti, pri tem pa pokazati sredstva in pota, po katerih bo lahko v resnici dosežen.

Resnični duhovni napredek obstoji v obsežnosti prostosti od samega sebe.

EBOLI

Eboli je južnoitalijansko mestece, ki je posejeno na prijetno, lepo razgibano, skrajno južno pobočje gore Erasmo, ki ga brani pred severnimi vetrovi. Vse mesto se tako koplje v južnem soncu. Če ga pogledaš iz daljave se ti dozdeva kot ljubko, nežnobelo gnezdece v varnem zavetju naročja mogočnega tisočaka. V bližini prav dobro ločiš novi del mesta, sezidan v zadnji dobi po svetovni vojni, ki dosega prav dolino in glavno avtomobilsko cesto med Napoli-jem in Tarantom. V tem modernem delu mesta je dovolj zraka. Čim višje stopiš navkreber tem tesneje je. Ozke ulice v najožjih lahko poda sosed nasprotnemu sosedu skozi okno roko. Duh po stirini in plesni ter vse tipičnosti starih južnoitalijanskih mest opazuješ v polni meri pri slehernem koraku: na živahnih ljudeh, ki govore z rokami in ki imajo veselje, jezo in žalost vse v enem košu iz katerega sipljejo, kakor pač pride; na ljudeh, ki s stoletno vajenostjo prenašajo bedo, kakoršne pri nas nisi videl, vdani v usodo. Nam zoprna nesnaga in umazanija, ki je kraljica starega dela mesta, prav nič ne moti živahnih previvalcev. Tuintam zaletiš med to revščino na patricija, z gestami iz časa rimskega cesarstva, negovanega in razvajenega. Stopa bledih lic ponosno med rjo zagorelih plebejcev. Zdi se, kakor bi stopil prostovoljni jetnik izza stoletnih zidov kot živ dokaz stare zgodovine, ki je poznala poleg svobodnih - sužnje.. Zdi se, da so bleda lica pod pekočim južnim soncem znak odličnosti, kulture in civilizacije. Ravno ta najstarejši del mesta - kjer že starinske hiše z ravno notranjo svetlobo in pravtako ravnim in skopim mobilijarijem, kakor iz strahu stisnjene skupaj - je med zadnjo vojno najbolj trpel. Bombe so razrušile cele komplekse stavb. Kakor da si hočejo Ebolčani ohraniti živ spomenik na grozote poslednje vojne - so ruševine ostale skoro nedotaknjene in jih prerašča olge in mah. Verjetno trohne pod njimi nesrečniki. Na ruševinah pa se igra, kriči in poje mladina.

Tip ljudi je neenoten: mešanica romanskega, španskega, afrikanskega, grškega in drugih vplivov. Biološko je ljudstvo - vklju izredni plodovitosti - pretežno šibko. Preveč zgodovine - vesele in žalostne - nosi v svojih kosteh.

Salernski zaliv loči ostro na severu od Salerna in na jugu tik pod antičnim mestom Pestum gorski venec, ki sega na obeh koncih razsežnega zaliva prav do morja. Zaliv je široka zajeda. Gorski venec je mnogo bolj usločen. Prostor med obema zavzema obširno, izredno plodno polje. Neprogledne so njive paradižnika, tobaka, žit in sočivja vseh vrst. Temnozeleni otoki izdajajo razsežne pomarančne in limonove nasade. Plodna ravan prehaja v bogate oljčne gaje in trsne nasade na obrobnem gričevju. Ozadje tvori apeninsko gorovje Alburni (Monti Alburni), ki daje s svojimi mogočnimi stenami krasen zaključek temu navidezno zaprtemu koščku sveta.

Iz Eboli, čigar najvišji del presega 200 m nadmorske višine, se ti ponuja prelepa panorama vse od vrhov gorskega venca bizarnih oblik tja do morja. Vzhodno od mesta teče reka Sele, ki ima za Ebolčane vesele in žalostne spomine: vesele, ker je pokrstil njih prednike z vodo te reke sv. Vid - patron mesta in apostol Lucanine (291 - 304, umrl mučeniške smrti pod Dioklecianom) žalostne, ker so nenadne velike poplave hudourne reke zahtevale precejšnje število žrtev. Zapadno od mesta si je izkrčila pot do morja reka Tusciano.

Starost mesta Eboli je težko določiti. Njegovi začetki so zviti v antično bajeslovje. Antično mesto se je zvalo Eburi in je stalo severneje t.j. višje od sedanjega mesta na Monte d' Oro na južnem pobočju gore Erasmo. Zgodovinarji domnevajo, da je bilo staro mesto Eburi kolonija Velike Grčije in ne izključujejo, da sega njegov postanek v 7 ali 8 stoletje pred Kristusovim rojstvom. Rimski zgodovinar Plinius (23 - 79 po Kr.r.) omenja v svoji zgodo=

vini "Eburino" kot prebivalce Lucanine (Lucaniae). Star napis na podstavku kipa, posvečenega Titu Flaviju Silvanu (hranjen v mestni dvorani) izpričuje, da je bilo mesto "Eborum" star rimski municipij, z zavodom poganskih svečenikov zvanih "Augustali" ker ga je ustanovil Augustus), ki so bili izbirani med svobodnjaki in osvobojenimi sužnji ter so opravljali verske obrede. Omenjeni kip je bil postavljen pod cesarjem Commodom, pod vlado konzulov Marka Stlacciusa Albina 1.935 od ustanovitve Rima, to je l. 183 po Kr.r.

Ni izključeno, da je imel "Eburi" podobno usodo kakor okoli 25 km oddaljeni Pestum (šigar starost izpričujejo trije še danes izredno dobro ohranjeni grški templji), ne samo v starem veku, ampak tudi kasneje. Kakor Pestum je bil verjetno tudi "Eborum" porušen od Sarracenov, ko je bila med 9 in 10 stoletjem podjarmljena južna Italija.

Kasneje v srednjem veku so ostali od antičnega mesta le še skromni sledovi v "vicus Eburi", Listina iz l. 869 nam pove, da je pripadal kraj Eburi (locus, qui Eburi noncupatur) pod salernsko jurisdikcijo (oblast). V mlajši listini iz l. 1047 se že omenja "castellum Eboli" in "Evoli".

Po razpadu rimskega cesarstva so Eboli-ju dolgo vladali Langobardi, nato Normani. Za časa normanskega gospodstva zasledimo Eboli kot normanski fevd

Eboli je predstavljal važno obrambno točko luke Salerno in je bil zato pozorišče mnogih bojev. Pod Henrikom IV. in ženo Konstanco je oblegal mesto kralj Tancredus. Kasneje so z boji zavzeli mesto Anžuvinci in Aragonci. Friderik II. je sicer Eboli priključil l. 1219 v svojo domeno, a ga je njegov sin zopet izločil kot fevd za Jordana, sina Galvana Lancia. Anžuvinski in Aragonski gospoderji so se kot fevdni gospoderji Eboli-ja menjali v 13, 14 in 15 stoletju. Polagoma je mesto pridobivalo na privilegijih in pravicah. Lastno jurisdikcijo je doseglo l. 1431.

Od začetka 16 stoletja pa vse do italijanskega risorgimenta (l.1860)ni=so zabeležene kake bistvene zgodovinske posebnosti. 6.septembra 1860 je mesto Eboli slovesno sprejelo Giuseppe Garibaldija in pokazalo veliko narodnega čuta in smisla za združitev Italije.

Staro mesto Eboli je bilo, kakor pripoveduje rokopis, obdano z visokim obzidjem in obrambnimi stolpi. V mesto je vodilo 5 vrat. Nekatera so bila pojačana z kvadratičnimi, ena pa z okroglim obrambnim stolpom. Po en okrogel in štirikoten obrambni stolp stojita še danes in sta priči starega Eboli-ja na sedanjem mestu.

V l. 1115 je pozidal,opat Janez Benedettino cerkev sv.Petra v Eboli-ju (današnja cerkev sv.Frančiška Pavelskega, restavrirana l. 1556.) Mestna matorinska cerkev S.Maria della Pieta je zgrajena malo po l. 1000.

Ko se bo svet uredil in umiril, bo Eboli - kakor pravijo - pozidan na novo vzdolž glavne ceste, deloma pa tudi po prostoru, kjer so sedaj naša značasna bivališča v oljčnih gajih.

K ZGODOVINI TABORIČA

V zgodovini Eboli-ja bi bilo vredno omeniti, da ima tudi naše taborišče svojo zgodovino. Zvedel sem pa to slučajno neki dan iz ust resnega, starejšega moža, Srba, rodom iz okolice Kragujevca. Poznam ga kot stalnega gosta slovenske kantine, kamor tudi sam večkrat zavijem na čašico razgovora ali tudi pijače, kakor pač nanese.

Ob neki taki priliki me je možakar presenetil z vprašanjem: "Ali veste, da je bila tukaj na istem mestu, kjer sedaj pijeva to božjo kapljico, pred 30 leti tudi kantina in to slovenska kantina?" Začudeno sem ga pogledal. Ko ni dobil odgovora je nadaljeval: "Da, da na istem mestu in drog za zastavo je stal tudi tam, kjer stoji danes, mogoče nekaj metrov levo ali desno. Pa vodovod nad kantino; ta stoji še vedno na istem mestu kot sem ga videl l. 1917. Slovenci so tedaj posedli isto mesto, kjer ste vi danes. Njihovi sosedje, kjer so sedaj Hrvati, so bili takrat Dalmatinci." Moj znanec je prekinil pripovedovanje najbrže radi tega, ker sem buljil vanj, kakor da mu ne verjamem. Ko sem prosil naj kar nadaljuje, je prišel govoriti nekoliko počasneje: "Takrat ni bilo šatorov, niti enega; vsi smo stanovali v barakah in to so bile francoske lesene barake. Edino komandant taborišče francoski polkovnik Luis Paismeseux je imel svoje prostore tam doli v tisti rdeči hiši, ki se ji po angleško pravi "kalabuš". Današnjim neprostovoljnim gostom te hiše se niti ne sanja, da je v isti hiši pred 30 leti jedel in spal francoski polkovnik Luis Paismeseux, komandant taborišča. Za glavnega tolmača pri komandantu je bila neka mlada Slovenka, katere imena se pa ne spominjam več. Taborišče je štelo takrat 32.000 ljudi."

Zgovornega gosta sem prekinil z vprašanjem: Zelo me zanima Vaše pripovedovanje, ampak čudim se, da tega do danes še nisem slišal. Malo jih je, ki jim je to znano in Vi ste eden izmed redkih, še ne edini med nami, ki ste bili že enkrat v tem taborišču! Mirno in skromno je nadaljeval: "No vem, že mogoče. Tukaj še nisem srečal nikogar, ki bi bil tiste dni z menoj tukaj."

Zopet sem prekinil simpatičnega pripovedovalca in ga vprašal kako ga je pot privedla pred 30 leti semkaj. "Znano Vam je, da smo morali Srbi med prvo svetovno vojno zapustiti domovino. S prestreljeno nogo sem bil z ostalimi ranjenci prepeljan s Krfa v Bizerto v Sev.Afriki. Po ozdravljenju so nas prepeljali Francozi l. 1917 iz Bizerte v Palermo na Siciliji. Tu se nas je nekaj dneh zopet vkrcalo na ladjo in pred odhodom so nam Francozi rekli, da se peljemo v Salerno, kjer naj se javimo na srbskem konzulatu. Končno so nas z avtomobili pripeljali do Eboli-ja. Znašel sem se med oljkami in stotinami lesenih barak. Žica okrog taborišča se je raztezala približno od današnjega vhoda po grebenu hribčka nad železniško progo, obsegala še velik del zemljišča na zahodu, ki je danes izven žice, šla potem mimo "kule" na vrh hriba, kjer stoje še danes tri osamljena drevesa, nato pa po grebenu tega hriba in končala nekje tik Eboli-ja. Taborišče je bilo sicer zastraženo, to pa predvsem, da se zaščiti prebivalstvo in imovina taborišča. Straža, ki so jo tvorili francoski kolonijalni vojaki (iz Tunisa in Maroka) je imela največ opravka na zapadni strani to je baš na tem grebenu. Vzrok temu so bili vsiljivi in sostradani "Kalabrežani", ki so prihajali iz Južne Italije z namenom, da bi kradli po taborišču. Straža je imela cele borbe s temi rojenimi tatovi, ki so se jim cedile sline za dobrotami v taborišču. Živeli smo pa kar dobro. Vsakemu je šlo dnevno poleg ostalega 450 gr mesa. Od tega je odpadlo 50 gr na kost. In smo tudi dobivali toliko. Francozi so komaj sproti vozili hrano, ker baš ni bila malenkost oskrbovati 32.000 ljudi. Bili so tu ljudje vseh narodnosti: Čehi, Poljaki, Madžari, Romuni iz Bukovine, Srbi, Slovenci, Hrvati Bosanci in drugi. Ločeni so bili samo vojaki od civilistov. Slovenski del taborišča so posedle večinoma družine iz krajev od Gorice do Istre, katere so

kot "nezanesljive" internirali Italijani. Že takrat sem rad zahajal med Slovence, posebno pa v slovensko kantino. Sedaj sem, kakor sami vidite, zopet stalni gost v vaši kantini. Vi pač znate najlepše postreči in lepo čisto je pri vas. Ker govorive ravno o Slovencih, naj omenim še nek žalosten dogodek. Ko je hotel neki Slovenec iz tedanjega taborišča pobegniti - ne vem več kaj je bilo temu vzrok - je straža streljala za njim in je siromak obležal mrtev Pokopali smo ga na mestu, kjer je padel in dobro se še spominjam njegove žene in dveh otrok, kako so žalovali ob grobu. Tudi ostalim je bilo hudo in so se močno jezili nad stražarjem, ki ga je ustrelil. Ker mi je znano, kje smo ga takrat pokopali, sem šel pred nekaj tedni z družbo na kratek sprehod z namenom, če bom po 30 letih še spoznal grob. In res sem našel tisto mesto. Žalosten sem ogledoval železni križ, ki je pa danes že ves zarjavel in zvezrižen. Še vedno tiči v zemlji na istem mestu, kjer sem ga videl takrat. Če Vas zanima Vas popeljem tja, da se sami prepričate. Ni daleč. Od tu se lepo vidi. Nekaj korakov levo od tiste podrte hiše tam na grobenu. Kratek izprehod in nazaj grede se ustaviva pri mojem starem znancu, kjer sem pred 30 leti pil vince boljše, kot je to-le, čeprav tudi to ni slabo. Da prijatelj vidim, da tega do danes še niste vedeli in se čudite. Kako bodo strmeli šele moji otroci doma, ko se vrnem in jim povem vse to."

Všeč so mi bile te optimistične in samozavestne besede moža in mu iz dna srca želim, kakor samemu sebi, da se čim prej povrne domov in najde družino živo in zdravo. Mož je prepričan, da bo po prvi srečni vrnitvi iz Eboli-ja doživel tudi drugi povratek.

Vprašal sem tudi, če je srečal v Eboli-ju kakšne domačine, katere pozna še iz časov, ko je bil prvič tukaj. Predno je nadaljeval je naročil še "kvart" oli po naše četrt črnine, ki je bil že tretji v času tega razgovora, in je pričel: "Nekatere sem že obiskal. Ko sem se lansko leto drugič znašel med znanimi oljkami sem se spomnil, da je živela takrat v Eboli-ju družina, pri kateri sem bil večkrat gost. Radovedan, če me bodo spoznali sem krenil po dobro mi znani poti v mesto. Nekoliko tesno mi je bilo pri srcu, ko sem potrkal in vstopil. Začudeno so se uprle oči v me, češ kaj neki hoče tuji "Žlavo" pri njih. Začudil sem se tudi jaz, ker so se mi vsi obrazi zdeli prvi hip neznani. Vprašal sem za očetom, ki je bil pred 30 leti urar, pa so mi odgovorili, da je že davno umrl. Vprašal sem najstarejšega sina, ki je nasledil očeta, če me pozna, pa je odkimal. Sicer me pa ne more poznati, sem si mislil, takrat sem bil namreč star 25 let, sedaj sem pa skoraj plešast. Ko sem nekoliko pomagal njegovemu spominu, se je možakar spomnil, da je prihajal pred davnimi leti neki "Serbo" v njihovo hišo k očetu. Prisrčno smo se pozdravili in na hitro obudili spomine na tiste dni. Sem pa tja, kadar se znajdem v Eboli-ju stopim k njim in me vedno prijazno in gostoljubno sprejmejo. Tudi vas popeljem k njim, če hočete?"

Zahvalil sem se za ljubeznivost, rade volje sem pa sprejel ponudbo, da me popelje na grob, kjer je pokopan tisti Slovenec, ki je tako žalostno končal daleč od domačega praga.

Ko sem tako zvedel, kako ga je pot privedla semkaj, sem ga še povprašal kam in kako ga je pot odvedla iz Eboli-ja. Dejal je: "V taborišču nisem ostal dolgo. Nekega dne sem bil odrejen s par drugimi oficirji k skupini 500 mož - dobrovoljcev. Ta skupina, katere večji del so tvorili Slovenci, je bila eden izmed bataljonov, ki so formirali I.Jugoslovansko divizijo in je bila prepeljana na Solunsko fronto. Kaj je bilo potem Vam je najbrže znano."

Na lepem naju je krepak glas šefa kantine opozoril, da je za danes dovolj in da je čas, ko morajo gostje zapustiti baroko, v kateri najhitreje mi nejo ure, če imaš denarce. Hitro sva izpraznila, kar je še ostalo v kozarcih se poslovila in ubrala vsak v svojo smer. Ko sem korakal proti svojemu šotoru, sem si mislil: Kako bi bilo lepo, če bi tudi jaz in vsi ostali doživeli to srečo, da bi nas nekega dne postavili na podobno "Solunsko fronto" od koder bi se borba končala tako, kot se je pred 28 leti - z osvoboditvijo naše lepe in drage nam Domovine."

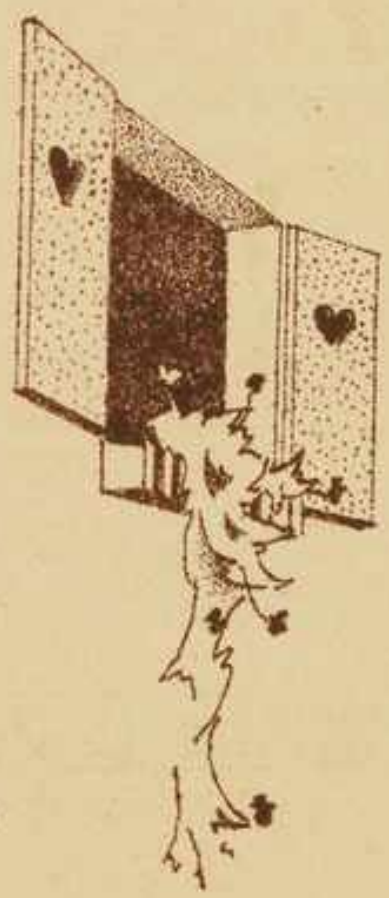
(Po pripovedovanju Dačić Vukosava, rez.por.)

RADOST

Ko se stemni
in šum noči
pred oknom poje,
kot tihi spev
prečistih dev
srce je moje.

Le pridi noč,
v objem svoj vroč
me ti prikleni,
smehljaj mi daj
in svetli gaj
mi spet odkleni.

Ko pride dan,
bom ves pijan
kot fant z goric,
klobuk bom snel,
glasno zapel
prek treh vasic.

NOČ

Sonce je palo
zemlji v naročje,
sladko zaspalo,
tiha polnoč je.

Vitez je smeli
zdirjal čez polje,
mesec veseli
dobre je volje.

Lahka je duša,
polna radosti,
pesem poslušа
moje mladosti.

Kje si, vetrič, vetrček igrivi,
da me spremljaš skozi nočne tmine
in zaziblješ me kot klas na njivi,
pošlješ zopet topli vonj očine?

Pridi, v zlate sanje me odeni,
daj vsaj eno sladko mi minuto,
reci dragi, da težko je meni,
ko jo iščem vsako noč prečuto.

Vetriš, topli, pridi čez poljane,
ob večerih, ko ne morem spati
in osuši moje solze slane
kot nekdaj jih brisala je mati!

Čakal dolge sem noči,
da bi videl tvoj obraz,
pelin mi srce teži
kot zdihljaj razbitih vaz.

Klical sem te in rotil,
lačen tvojih toplih rok,
v strašnem bolu sem zavpil:
Kje si, kje si, večni Bog?

Pa si pesem ti prišla,
bolno dušo tolažila
in prinesla vrisk polja,
sobo s smehom napolnila.

Čemu mladost

Peni se moja kri kot morski val,
nemirna vrača se v srca globino
in žile niso žile, so piščal,
ki vzel jo je pastir na pot v planino.

Tako kot on, jaz noč in dan sanjavam,
izgublja v niž se vsa mladostna moč
v breznadni noči tiho dogorevam
in smrt oklepa me v temen obroč.

Čemu mladost, ko dati je ne morem,
a vse zlati se in spreminja v klas,
v nevihti kličem kot pastir izboren,
v planini pusti vrača se moj glas.

deseti brat

In tebe v sebi našel sem, spoznal,
rojen otrok iz tvoje sem krvi,
preveč si oče mi ljubezni dal,
in sok zdaj njen kot rožmarin diši.

Tvoj sok, sladek kot koščck kruha,
kriči in poje v meni: glej, pomlad,
omamlja me kot vonj lepuha,
a jaz sem danes le Deseti brat.

Neznana cesta, moj edini drug,
me vodi, da ne vem, ne kod in kam,
morda pred prazni prag, domači plug,
moj oče, oče, jaz tako sem sam!

Za Božič

Zima...

Božič...

V srcih pa kljuje, bije. Vsa mladost, ljubezen in zvestoba - vse za dom, za mater, za Boga.

Zgodnje jutro...

Megle nad griči vstajajo, vzhajajoče sonce rdeče barve obleke; rdečo ti ho prehaja v modro; barve rišejo v naravi, rišejo v dušah. - Lahen vetrič vsiplje ivje z vej in smreke se zavite v prozorno tenčico. Temnozelene veje se upogibajo pod belo težo. Stopinje dajejo spoči naravi življenje. Iz gozda hušknc zajec, preskoči zaledenelí potok in se izgubi v poljani.
Lisičja sled, jastreb v zraku in sonce na nebu...

Mladi fantje sopejo v tišino. Zardeli obrazi z nasmejanimi očmi zro v dan. Kri jim polje po žilah. Roke oklepajo hladno jeklo, božajo kopito. Je = klo za pasom, jeklo in ogenj v rokah - po tišina in sonce in veter...
Kdo jim je dal življenje, kdo srce in dušo?
Kdo jim je ukazal v boj, kdo jih je zdramil iz sanj?
Zapustili so dom, očeta in dekle!
Jeklo imajo za pasom - ojeklenelo jim je srce!
Njihovi dragi so z njimi!
Ljubezen nosijo v srcih, spremlja jih povsod, živi z njimi, joče z njimi!
Za zemljo, za narod! Niso prazne besede, vkovane so jim v srca, v duše. Iz njih žive, borijo se zanje, kri dajejo.
Ta sveta zemlja vpija sveto kri, napaja se z njo, plodi in ustvarja.
Na gosto stoje smreke; temačno je; sem in tja stoji žrviv štor in okleščeno grmovje. Ivje se je vjelo vanj in sonce je prodrlo skozi gosto smrečje.
Vse je blizu, povsod je daviški sneg, narava!

Fantje zro v mlado jutro, v smrečje zro, v daljavo, ki je ni. Tam jim je vstal dom, rodna gruda, mati... Sramovali so se zadnjega poljuba, zdaj jim je svet! Zbujeni so zdaj, življenje jih je zdramilo iz senj, ki jim jih je daro= vala mladost. Stud jih je prešinil, ko so spoznali...
Ta, v noči se svita k jutru: zasvetlikalo se je v zlobi in sovraštvu; komaj zaznavno. Šli so za tem sijem ga dosegli, se izčistili in ojeklenili.

Božič!
Dan miru in sprave. - A oni stopajo v boj; primorani. Kot zver brez du= še kljuje sovražnik vanje.

Na parobku.
Obstali so. Plenjava in vas. Iz hiš se dimi. Zledenela struga, ravan in bele na robu rahlo vztrepeta ravnina, se dvigne, naguba.
Iz lin zadoni zvon; glas sprave plove nad ravnino, vzkipi na gričih, sprošče no trepeta nad vasmi... Iz vseh lin zazvoni, kipi k nebu, se širi po rodni zemlji od Dolenjskih gričev do Julijskih očakov, pa se mirno unese vzdolž mo grega Pohorja in vinorodnih Slovenskih goric. In ljudem kleče v dušah. Pre = mirno veselje jim vzbudi v srcih...

Namah.
Završi v zraku; zablisne. Rezko odsekano tolče, seka v drevje...
Od kod?
Levo vzpetina... Hrastovje: Nasip! Od povsod!

Božič!
Strojnice in brzostrelke samo sekajo.
Beli sneg je posvečen s krvjo. Porodi se stok. Vsa bolest je v njem in ost in sreča. Jej prodre v gozd se odbije od dreves in skalovja, pa se po= ve kot pismo iz daljave, iz preteklosti, in v hipu fant že enkrat preživi vlepše iz mladosti

V rebreh.
Pomlad. Mladi pastir. Med trobenticami in zvončki ovce. Čuvaj Runo ob nogah. - Odzvonilo je Večerno Marijo. Z gora, s snežnih vrhov se spušča mrak. Iz dimnikov v vasi se prijetno kadi. V okencih se prižigajo luči.
Domov! - Drobnica počasi stopica za ovnom. Cinglanje iz zvoncev. Narava drhti Pastir zauka, da se mu ospe cvetje za trakom...

Orožje bruha ogenj. Krogle sikajo nad glavami. Sneg na poljani je oma = dožovan s krvjo. Tam leži truplo brez življenja. - Jeklo seče v vejah. Tulje nje in stokanje.
Borec je v pripovedki čul, da so cvetlice, da so ptice na svetu.

Božič...
Drevje je brez listja, kruh, naš dobri kruh je brez okusa, sonce brez toplote. Kaj bi neki dejal borec, če bi mu nekdo povedal: "Mir ljudem na zemlji..."
Za smeh ne ve več. Pljunil bi mu v lice in zarjul: "Mir!? Poglej tam onstran preži name. Vidiš cevi... Mir?

Tišina.
Rahlo sneži. Pobegnili so.
Tamle leži še nekdo. Diha, utriplje. Izsušeno lice, solzne oči. Mlad je, ra= njen. Zavedel se je, jih pogledal, svoje sovražnike, in se brez strahu nasmeh nil: "Vi? Kajne, da bom še živel? Saj sem tako mlad in Bog je tako usmiljen."
Sunkovito govori, lovi sapo. Iz dalje mu prihaja zvonenje na uho.
Božič.
"On je prišel, da bi nas rešil. In vi ste Njegovi. A tudi moj je, ves dober, ves svet... In moje matere..."
Iz lin zvoni. Sneži. Sledovi borbe bodo zdaj zdaj skriti. Govoril bi rad, a ne more. Samo ustne premika. Tiho sklonjeni stoje fantje.
Odprlo se je nebo, pozlatilo zemljo. Bajno zveni napev: "Mir ljudem na zem = lji, ki so blage volje..."
Široko je odprl oči. Vztrepetalo je življenje. Izdihnil je rekoč: "O, Bog, hvala..."
Zvon. Odmev iz gozda...
Božič!
Mir - Kdo ve?!

Misli o sv. večeru

Sveti večer!
Težko je pisati o njem, ko ga niti še ni in ga morda sploh ne bo, vsaj v duši, v srcu ne!
Sveti večer?
Saj ga ne more biti, ne more biti svetega večera, ko pa je ves ta svet okrog nas tako prežet z gnilobo in sovraštvom, tistim pravim peklenskim so = vraštvom, ki ne trpi ničesar, kar je svetega!
Sam ne vem, odkod se mi jemljejo te misli, a so trenutki, ko je sovra = štvo okrog mene tako strašno, da bi kričal, takrat ne verujem niti v to, da bi kdaj padel sveti večer na to zemljo.
Drugič ga bomo čakali v tujini, ali ga bomo pričakali?
Lani ga nismo, vsaj jaz ne.
Čudna žalost je legla tisti večer na taborišče in vse se je zganilo, vse jo je hitelo dušiti in prikrivati. S smehom so jo dušili, s pesmijo, celo s petjem; v srcu so jo utapljali, s solzami so jo hoteli zadušiti, pa je niso; vsem je žarela v očeh, ki so se zavedali strašne resnice:
Ni ga svetega večera!
Jaz žalosti nisem niti dušil. Preveč je je bilo. In ko so mi ponudili kozarec vina, bi ga najraje treščil ob tla in se razjokal: saj je bilo črno,

kot žalost, ki je je bilo polno srce.

Šele pozno ponoči, o polnoči, ko je mašnik darovnl Vlademu Bogu in je njega in oltar zavil oblak kadila v svoj dišeči plašč, šele takrat je v mojo dušo kakor val kadila priplavela topla misel:

Odrešenik je rojen!

Samo za hip je bila ta misel v duši in ko se je razblinil oblak kadila, je tudi ona izginila iz duše in jo pustila še bolj prazno, v še večjem brezupu, ki je bil še bolj črn, kot noč zunaj med oljkami.

Potem je bilo vsega konec. Ljudje so polegli po trdih ležiščih in posnali; nekateri z omotično glavo drugi z objokanimi lici, tretji so s pesmijo na ustnih omahnili v sen; le redki pa so bili, ki so v tihi molitvi zasanjali v sveto noč!

Jaz nisem spal; skušal sem moliti, pa niti takrat ni prišel v dušo sveti večer, zato sem nehal in misli so mi brez smotra zablodile v noč.

Vedel sem, čutil, da v moji duši ni svetega večera, pa se nisem vprašal: zakaj pa ga ni? - Nisem se vprašal; še moliti sem jenjal.

O, če bi se vprašal, bi dobil odgovor, zakaj ga ni; ne v meni, ne v mojih prijateljih, v vseh nas, - ki smo tisto nemirno noč, - ko so še oljke trepetale v nekem čudnem nemiru - zaspali z mislijo, da svetega večera ni bilo, da ni bilo miru in sreče, ki jo je dihal v naših Božič doma v domovini.

Ali pa je bil v nas mir, ali so bila naša srca sveta, ali so bile naše duše polne ljubezni, proste vsega sovraštva?

Ne!

Sami smo izgnali mir iz sebe, srca so nam bila polna nizkih strasti, duše polne strupenega, vse uničujočega sovraštva! Sami smo zabranili vstop svetemu večeru v svoja srca!

Zato ga ni bilo!

Čudno je življenje.

Vsakdo te pouči o nečem, ko je vse že davno proč; na najumazanejšem kraju ti pokaže najčistejše izvire, v najtršem oklepu ti ponudi najnežnejše jedro, v najrevnejše cape zavije največje dragocenosti.

Tudi nas je tako učilo in nas še uči! Ali nas bo naučilo?

Sveti večer prihaja!

Če hočemo, da bo res sveti, da bo res prišel v naša srca in duše, pa nas napolnil s svojim čarom in mirom, tedaj se moramo tudi mi sami nanovo roditi, prerodit moramo svoje bistvo, položiti ga v zibel življenja, ogrevati ga z dahom medsebojne ljubezni, da bo vzklilo in prerojeno zaživelo in živelo!

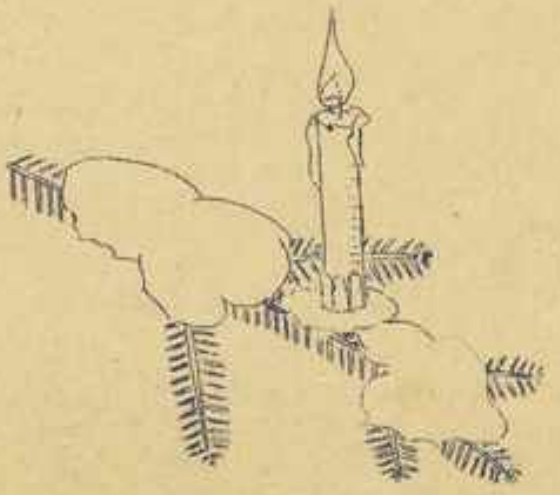
Tako prerojeni in prenovljeni bomo lahko pričakovali svetega večera in ga včakali bomo!

Tiho neslišno, kot kadilo pred oltarjem, se bo dvignil in napolnil do poslednjega kotička naša prerojena srca in duše s svojim mirom in blagoslovom

Ne bo več črne žalosti in obupa v duši; rožnata sreča in radost bosta izcveli v njej; sveti večer bo v njej.

Takrat bo vstala pred našimi očmi podoba naše zemljice, odeta v kristalni plašč snega, sveta noč bo žarela nad njo in v naše duše bo priplavala veličastna pesem velikega zvona,

"Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so blage volje!"

KAZALO

PESMI

Št. 1 - 3	Jeruc:	Užgi mi križ
1 - 3		Mamica čaka
4		Sveti večer
5		Strupena kri
6		Pritaval k Tebi sem
6		Danes ponujaš mi
7		V opoju poljubljal bom
7		Moj narod
8		Predramí se
9		Domlad
9		Galeb
9		Večni mir
10		Kmalu bom prišel
11		Daleč je do Tebe
11		Pozdravi sonce
11		Prihod smrti
12-13		Iščem
12-13		Jaz sem
14		Ob mrtvi sreči
14		On
14		Ona
15		Ko hotel bi nekdo mi reči
15		Spomin
15		Nekoč oral sem
16		Zapel bi rad
16		Zdaj ljubim vse
17		Radost
17		Noč
17		Pridi vetrič
17		Prišla si pesem
17		Čemu mladost
17		Deseti brat
1 - 3	Ljubo:	Prisegamo
1 - 3		Madona della Scala
4		Brez cilja
5		Ti, ki si .res (novoletna prošnja)
6		Balada
7		Bratje naprej
8		Že spet Madona
8		Mesečina
9		Onkamo
10		O, čuj!
11		Prijatelju
12-13		Mrtvemu vojvodi
16		In šel sem s Tebo (+Žitnik Zvonetu ob prazniku mrtvih)
1 - 3	Mojca:	Kje si junak
4		Oj, z Bogom domovina moja
5		1918 - 1945
5	Pišček:	Begunci
16		Čé se ozrem
1 - 3	Pfeifer:	Pohod
4		Božič beguncev

[illegible]

št.12-13	Brankeš	Pokopano polje
16		Zemlja
17		Videli o sv. [illegible]
12-13	Ditin:	Vera
6	Peter Gnojan	Pred letom
8		Na pomlad
9		Vi
10		Razmišljanja
11		Vrnili so jih
11		Križi
12-13, 14		Iz dnevnika
12 - 13		Moj prijatelj
14		Premišljevanja
16		Starec
16		Spoznal sem, vem, pišem
17		Za Božič
8	Ljubo:	Pomlad prihaja
11		Zvonetu
10	Matjaž:	Sledovi
4	Mimica:	Mir ljudem na zemlji
11		Slovenec, tvoja zemlja je zdrava
10	Pohleven:	Kontinuiteta
7	Poljanski:	Hodil sem po zemlji naši
12-13	Saša:	Ludviku
12-13	Vankovicz-Saša:	Umor
16	+Žitnik Zvonimir:	Izlet
11	.....	Šotori

RAZPRAVE IN ČLANKI

17	Janko Debelak:	1.december 1946
17	Dolar Stanko:	Država in svoboda
10	Horvat:	Atom in njegova energija
17	Marij Fabjan:	Od enega Božiča do drugega
10	"Istina":	Naše jugoslovanstvo (prevod)
12-13	J.D.	+General Draža Mihajlović
1 - 3	Jenko:	Razmišljanja o naši bodoči vojski
4		Iz Titove okolice
1-3, 4		Mi in obveščevalna
4		Dokumenti
7	Kosmač:	Boj komunističnim spletkam
8		Samo dve poti
1 - 3	Kunstelj:	Človek in cerkev
1 - 3		Družina
5		Misel za novo leto
5		Še osnove naše bodoče vojske
4	Leader:	Kralj v privatnem življenju
1-3,4,5,6,7	Lebar:	Obnova

št.1 - 3	Ljubo:	Naš orfej
7,8,9		Iveri
8		En dan v taborišču
6	Marička:	Žena bodočnosti
4	Matjaž:	Zakaj je KPS uspela
6		Nestrpnost - slovenska tradicija
15		Laž g.Bonomija
1 - 3	Mojca:	Zakaj sem v Eboliju
17	Noli:	K zgodovini taborišča
9	Pleša:	Naše vstajenje, naša Velika noč
10		Kaj čakamo
12-13	Rastko:	In memoriam
14,15		Organizacija Združenih narodov
4	Slobodan:	Obrisi naše bodoče vojske
5,6		Organizacija
12-13	V.T.	Ob 17.juliju 1946
15		Kam peljejo naša pota
5	Vlasta:	Enakopravnost
8		Žena v družbi
8	Dr.Vošnjak Bogumil:	Svobodni lik države
12-13		Poglavje stare slovenske demokracije
16	"Weltwoche"	Anglosmeriška zapora Egejskega morja (prevod)
1 - 3	Uredništvo:	Uvodna beseda
4		Tebi za Božič
7	.....	Kladivarji
8		27.III.1941.
8,9,10,11		Nekaj drobcev iz zgodovine vojskovanja
10		3.V.1945.
10		Odgovornost v demokraciji
11		Ob spominu
11		Koroška tragedija
11		Človečanstvo
12-13		Velike besede
12-13,14,15		Bitka za SSSR
14,15		Jugoslavija je zgodovinski imperativ
16		Trije temelji
16,17		Pogledi na socializem
17		Eboli

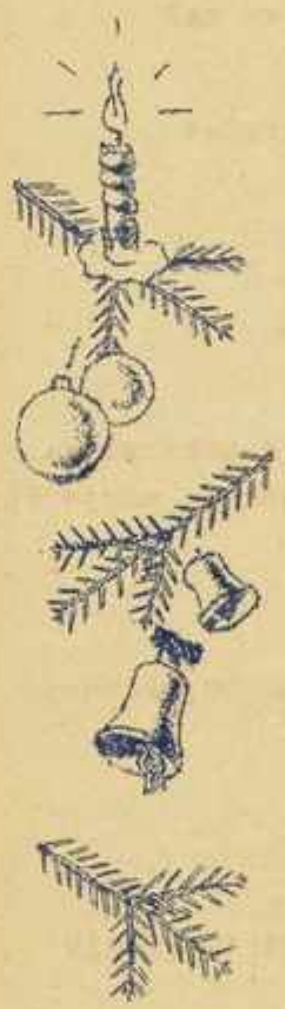
DROBIŽ

1-3,4,5,6,7,8		Kronika
1-3,5,6		Uredniški kotiček
7	Cipo:	EPZ - Slovenija
16	.....	Grška modrost

S L I K E

1-3,5,6,8	+Ludvik Debeljak:	Naslovna stran
7	G.H.	Naslovna stran
4,10	+Žitnik Zvonimir:	Naslovna stran
9,11,12-13	Tone Krois:	Naslovna stran
10	+Žitnik Zvonimir:	Peter II.
12-13	Tone Krois:	Draža Mihajlović
1-3,5,6,7	Story:	"Ha - ha"
8	Toljanski:	"Ha - ha"

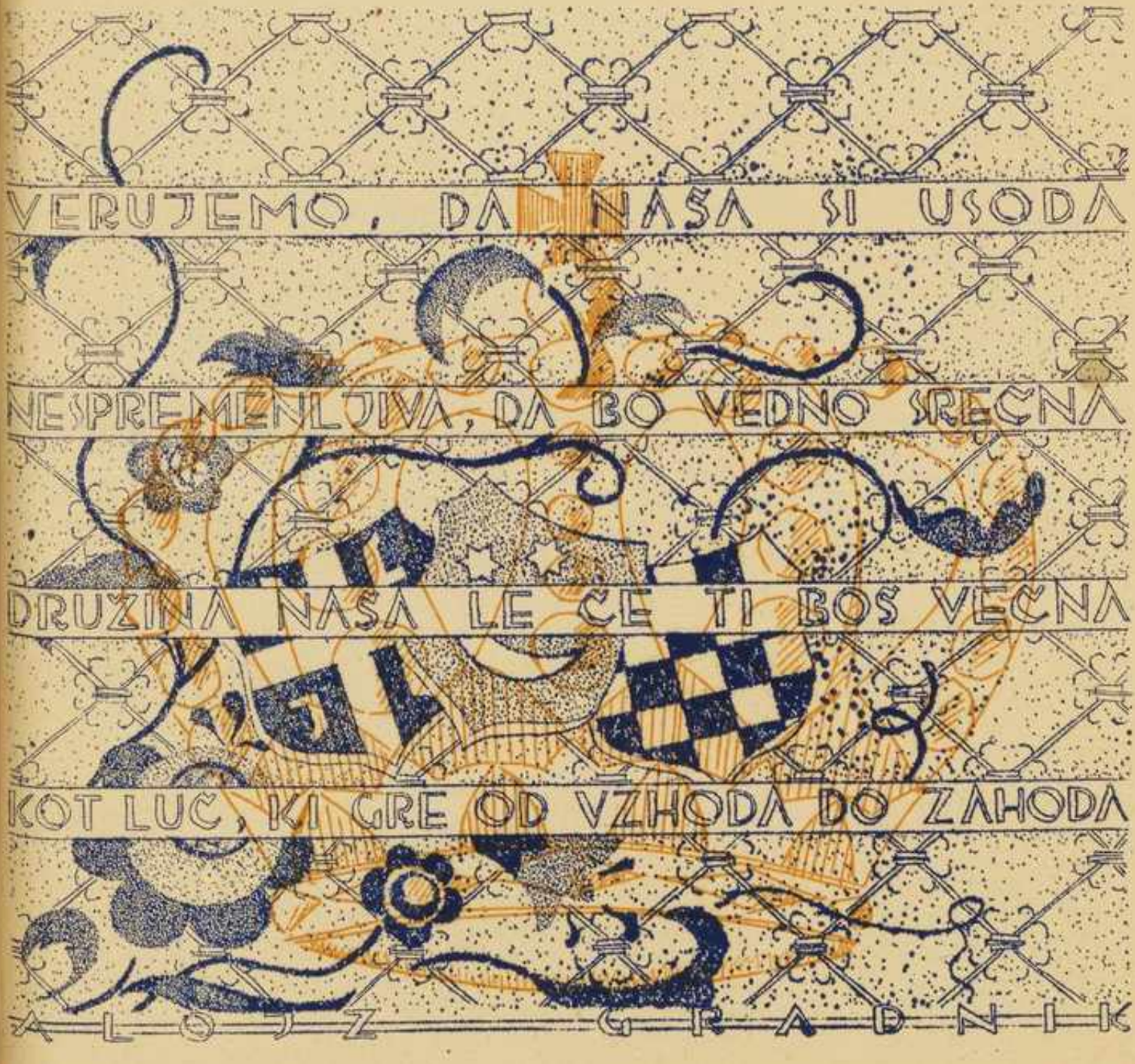
vsebina

Str.3) Janko Debelak . . . . . 1. december 1946.
" 5) Marij Fabjan . . . Od enega Božiča do drugega.
" 6) Stanko Dolar . . . . . Država in svoboda.
" 8) Stanko Dolar . . . Nevarnost drž. kapitalizma.
" 9) ... . Pogledi na socializem.
" 13) ... . Eboli.
" 15) Noli . . . . . K zgdovini taborišča.
" 17) Jeruc . . . . . Radost.
" 17) Jeruc . . . . . Noč.
" 18) Jeruc . . . . . Pridi vetrič.
" 18) Jeruc . . . . . Prišla si pesem.
" 19) Jeruc . . . . . Čemu mladost.
" 19) Jeruc . . . . . Deseti brat.
" 20) Grajan . . . . . Za Božič
" 21) Branko . . . . . Misli o sv. večeru.
" 23) . . . . . Kazalo.

V S E M N A R O Č N I K O M, Č I T A T E L J E M I N P R I J A =
T E L J E M B L A G O S L O V L J E N E B O Ž I Č N E
P R A Z N I K E !

MI IN SVET

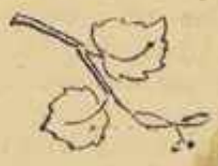
REVIJA SLOVENSKE ARMADE 18

MAJ IN SVET
REVIJA SLOVENSKE NRMADE
LETO III. PROSINEC ŠTEV. 18.

VSE ZDRUZI NAS

Kdaj jenja se, Gospod, ta divja plav,
kdaj najdem pot iz temnega blodiščа?
Zaželel sem si toplega ognjiščа,
domačih lok, plodeχih njiv vonjav.

Kot revna duša blodim čez močvirja,
nemiren plamen sem, ki v noč jezlja
in išče dneva, svetlega duha,
miru pred zlobnim klicanjem skovirja.

In nisęm sam: na tisoče luči
kot jaz hiti in blodi čez daljave,
poti rešilne išče, hrepeni.

Vse združi nas v mogočen plamen Slave,
kar trhlega je v nas, naj vse zgori,
pokaži pot v domače nam obzorje!

DVA SVETOVA

Jasni pojmi so redkost. S pojmi gre stvar tako daleč, da glede naj običajnejših vprašanj pojmi niso razbistreni. Oziroma, običajno so pojmi megleni, napačni ali celo zmotni.

Človeka-osebnost občutiš v samem sebi šele tedaj, ko si v katerem=koli velikem ali malem življenskem problemu prišel z lastno pojmovno zmogljivostjo do prave vsebine problema, da si jo znal čisto in jasno razložiti in ki je izdržala tudi v praksi.

Ako bi znal posameznik reševati zase povsem zanesljivo vprašanja, ki mu jih prinaša dnevno življenje, bi to stavljalo velike zahteve ne samo na posameznika, ampak tudi na družbo kot na vzgojni in vstvarjalni milje. Nujno nastane zato potreba, da se postavijo teorije in sistemi, da ne bi bilo potrebno trošiti za reševanje vsakega posameznega vprašanja celotne spoznavne moči. Take nastajajo in prihajajo na zalogo splošno veljavni pojmi.

Kako se to v svetu vrši vidimo. Iz zaloge pojmov se nam nudi izbira svetovnih nazorov, takih in drugačnih, izgrajenih in neizgrajenih, jasnih in mračnih ter zmotnih - v obliki političnih struj.

Za vsakim takim svetovnim nazorom je skrit določen teoretičen nazor o bistvu in namembi človeka.

V komunistični državi, ki je v resnici diktatura stranke, opažamo točno smer v kateri hoče vzgojiti in razviti svoje državljane. Ne da bi hoteli tehtati moralno (ali nemoralno) osnovo komunistične politike, opažamo, da je v komunistični državi največji zločin individualno vstvarjanje spoznanja v nasprotju z informiranostjo po strankini propagandi. Le-ta je edino pravilna in zveličavna celo kadar zadeva malopomembna vprašanja dnevne važnosti. Izraze mišljenja posedinca zatira komunistična država z vso silo in nasiljem. Smrtna kazen je določena za one, ki bi si upali razbiti svojo glavo v svrhe katerim je po svoji naravi namenjena.

Protinaravne in utopistične so tudi v tej smeri nakane in cilji komunistične stranke. Toda nemogoče je za daljšo dobo uspešno zavreti ali celo ustaviti pot človeškem razmišljanju in dognanju. Kajti človek si pridobi v teku življenja izkušenj in po njih neko življensko modrost, ki ji državna (strankina) doktrina ne bo mogla priti nikdar do živega (kot primer si vzemimo stabilnost kmeta v njegovem pojmovnem območju).

Zapad ureja stvari drugače. V Zedinjenih ameriških državah se polaga odločilna važnost na javno mnenje. To mnenje, na katerega država ne vpliva, je v resnici krmar države. Vsakemu posamezniku je svobodno, da si ustvari na podlagi razumnih in stvarnih podatkov o vsakem vprašanju lastno sodbo, ki jo sme v primerni obliki tudi razširjati in vabiti zanjo pristašev. V zapadnih državah je namreč življenje v svoji socialni strukturi že tako standardizirano, da se poda izredno učinkovito kolektivno mišljenje, ki se ga posameznik ne more zlepa ubraniti, ker je delno ravno rezultat uravnovešenega miljeja.

Oboje imenujejo demokracijo. Razlika ni v tem, da je prva vzhodna, druga pa zapadna. Tudi označba "ljudska" demokracija za vzhodno je samo propagandni pridevek.

Gorenja izvajanja naj praktično [illegible] med eno demokracijo in drugo "demokracijo" na polju, ki človeka kot razumno bitje s svobodno voljo, najtežje zadene.

DRŽAVNI KAPITALIZEM V PRAKSI

Večkrat smo že govorili o nevarnostih, s katerimi preti in ugo = nablja najnovejša oblika kapitalizma - državni kapitalizem. Ta kapitalizem se približuje takemu političnemu in gospodarskemu sistemu, ki ne pomeni samo konca svobode za podjetnike in delav ce, ampak tudi zatre dokončno vsako svobodo človeka in državlja na v najbolj totalitarni državi vseh držav, v vsemogočni držav= no-kapitalistični diktatorski-enopartijski državi.

O tem vprašanju smo doslej govorili večjidel teoretično. Naše naj= bolj eklatantne primere iz SSSR, ki so naše trditve potrjevali in doka= zovali od besede do besede, so učenci državnega kapitalizma odklanjali s prigovorom, da SSSR ni nikakor kaka vzorna socialistična država. Sedaj pa razpolagamo s prepričevalnim in udarnim gradivom iz držav, ki jih je politična igra velikih sil vključila v "vzhodni veleprostor", v katerem so postale preizkusno polje za državno-kapitalistične poskuse največje= ga obsega. To se nanaša na države z izrazito srednjeevropsko kulturno politično in gospodarsko tradicijo, kar naj nas demokrate še prav po= sebno vzpodbode k razmišljanju o tamkajšnih državno-kapitalističnih te= žnjah.

Podržavljenje gospodarstva se je v teh državah vršilo začetkoma hladno in umerjeno potem političnih procesov, raznih zaplenitev in "pro stovoljnih" darov novi državi. Sčasoma je to podržavljenje postalo na= ravnost norost, oziroma kužna bolezen, ki napada vse bolj široke kroge in ki je ni moči več zaustaviti. Tako se je zgodilo, da niso podržavlje na samo velepodjetja in banke, zavarovalne družbe in rudniki, ampak tu= di podjetja, za katere celo najbolj goreči državno-kapitalistični akti= visti niso mislili, da bodo podržavljena kot n.pr. hoteli in okrevali= šča, knjižne založbe in sadjarska podjetja, izdelovalnice godbenih in= strumentov in tiskarne, kina in tovarne zdravil. Toda to prevrščanje vsega iz privatnega v državno izgleda, da še dolgo ni končano. Čeprav se uradno trdi, da obstoji poleg državnega gospodarstva tudi zadružni in celo zasebni gospodarski sektor, gre vendar celokupna gospodarska po litika za tem, da se takozvani zadružni gospodarski sektor povsem pod= redi državnemu varuštvu, dočim se zasebnemu gospodarskemu sektorju meče energično polena pod noge in se ga skuša popolnoma uničiti, pa naj se skuša še tako trdoživo in iznajdljivo obdržati, kakor se uradno ugotav= lja.

Država ima mnogo sredstev, da svoj cilj doseže. Potom smotrnega ob davčevanja skuša država malim podjetnikom in malim trgovcem odvzeti mož nost samostojne gospodarske eksistence. S tem jih želi prisiliti, da svo ja podjetja opuste in likvidirajo, odnosno predajo državi, sami pa, da se potope v masi tovarniških delavcev. Kmetu ne gre dosti bolje. Kmetje morajo obvezno oddajati državi velike količine žita in živine, a so na drugi strani še obremenjeni z visokimi davki, ki presegajo njihov čisti donos, tako da bodo prej ali slej prisiljeni, da se "prostovoljno" od= povedo svojim posestvom v korist državnih poljedelskih kolektivov, sami pa da živijo naprej kot plačani poljski delavci.

Gre li pri vseh teh globokih spremembah samo za mere, ki naj bi jih imenovali socializacija? Ako razumemo pod socializacijo prenos produk =

tivnih sredstev v last in upravo v njih zaposlenega obratnega osebja v cilju, da bi se mu na ta način zajamčil poln delavni dohodek, in tako razumemo pod socializacijo prevedbo doslej na dobiček usmerjenega gospodarstva na družbeno preskrbo, ki se ravna po splošnih potrebah, potem moremo ugotoviti samo eno: da te mere niso socializacija, temveč, da pomenjajo zgolj zaplenitev podjetij za račun države in v nadaljnem upravljanje teh podjetij v državno-kapitalističnem smislu, a to se pravi, da je država postala lastnica, upraviteljica in odrejevalka cen in mezd. Niti nimajo delavno osebje, niti potrošniki nobenega vpliva na vodstvo podjetja. Z njima upravljajo namreč centralne državne oblasti, pristojna ministrstva, a vodijo jih od njih postavljeni direktorji, ki imajo diktatorska pooblastila in moč.

V nekem pojasnilu pristojnega ministra je ustanovljena zahteva: "Kakor v vojski je tudi v našem gospodarstvu potrebno, da ima direktor močno avtoriteto." Ker se pa direktorji pečajo največ s političnimi zadevami (ker dobivajo svojo kvalifikacijo le po zaslugah za partijo), so jim dodeljeni kot pomočniki takozvani "tehnični vodje", ki pravzaprav opravljajo gospodarsko in tehnično delo. Zaupniki obratnega osebja in delavskega društva so povsem odrinjena od neposrednega vodstva podjetja ter se morajo zadovoljiti s takozvanim "splošnim vplivom" potom pritožb pri direktorju, partiji, oziroma raznih uradih. Potrošniki pri taki organizaciji gospodarstva do besede sploh ne pridejo, temveč morajo biti zadovoljni s tem, kar jim država da.

Iz teh osnovnih točk izhaja sedanja obratna politika, ki ima za cilj čim večjo storitev (uspeh dela), nobenega poviška mezd in nobenih stavk. Da bi bila delavna moč povsem izkoriščena, so določene za storitev minimalne norme. Za vsako večjo storitev se dajo vse večje akordne mezde.. Vendar se mora doseči vsaj minimalna norma, ker se delo izpod te ocenjuje kot - sabotaža z dobro znanimi posledicami. Delo preko te minimalne norme vodi k "udarništvu" in do "udarnika", ki ga potem pompozno slave in odredijo ob priliki propagandnih "tekmovanj dela". Tej minimalni normi odgovarja tudi minimalna mezda. Pravo funkcijo minimalne mezde je pred kratkim prav osvetlil visok partijski funkcionar z izjavo "... s tistimi, ki se skušajo skriti za minimalnimi mezdami, bomo kmalu obračunali."

Vprašanje vodstva podržavljenih podjetij se komplicira v onih državah, ki so urejene federalistično. V čigavo pristojnost centralne ali federalne uprave padejo taka podjetja? Povsem naravno je, da začne nujno bohotno rasti pri vsakem gospodarstvu na komando vse večja birokratska centralizacija, ki si prilašča vse več oblasti tako, da postanejo kompetence podrejenih avtonomnih uradov sčasoma zgolj še imaginarne. To zaključek, ki je dobljen na podlagi povsem teoretičnih razglabljanj, se povsem strinja s sedaj znanimi poročili o stvarnem stanju. Centralna državna uprava si je brez daljnega prilastila vse kompetence važnejših podjetij, ki naj bi bila podržavljena, dočim pušča federalnim državam le ona podjetja, ki so "lokalne" prirode. To se pravi, da naj se federalne edinice izživljajo samo v svojem delokrogu in da nimajo nobene zveze s splošnim državnim gospodarskim načrtom. Premog, bencin, nafta, elektrika, železo in druge kovine, sladkor, kemični proizvodi, obutev, zdravila, rastlinska olja, kavčuk, špirit, kakor tudi vsa večja gradbena podjetja ter trgovska podjetja in tekstilne tovarne spadajo pod izključno kompetenco centralne vlade in njenih ministerstev. Ti pa jih potem vodijo ali z neposrednim posegom v upravo ali pa potom od njih imenovanih in postavljenih direktorjev.

Nujna posledica takega protinaravnega gospodarskega sistema pa je vse širša birokratizacija in okornost uprave, zvezana s strankarstvom in korupcijo. Te nerednosti postanejo sčasoma tako velike, da morajo odločujoči ministri, partija in delavska društva, kakor tudi istovsmerjeni tisk ožigosati tako gospodarjenje kot "protiljudsko" in "formalistično" in "v starem kapitalističnem duhu zastalo upravo" ter ga obsoditi

z najostrejšimi besedami. Oni namreč bi hoteli vse te pojave pokazati kot zmoto. Mi pa dobro vemo, da ne gre za zmote, temveč za prirodne posledice vsakega državnega kapitalističnega gospodarstva.

Centralni problem vsakega državnega kapitalizma je odrejanje in ureditev cen. Ker ni trga s povpraševanjem in ponudbo, nastopa država na proti konzumentu kot monopolist; ker se na tej osnovi ne more ustanoviti nobene cene, je mora država diktirati. To pa ni več cena v pravem smislu besede marveč je - taksa, ki jo diktira država za svoje predmete po lastnih vidikih. Te takse torej niso cene in se tudi ne morejo smatrati kot protivrednost za izvršeno delo, kakor to zahteva klasični socializem. Kajti ta "cena" ne zavisi od mezd na izdelavi gotovega predmeta - zaposlenih delavcev, ampak samo od državno-političnih gledišč, ki predvijo, da bodi "cena" najprej glavni vir državnih dohodkov, potem pa sredstvo za to, da preide vse več gospodarskih podjetij v roke samo kapitalista države, kar se z uradnim terminom označa kot "socialna akumulacija".

Cen torej v tem državno-kapitalističnem gospodarstvu ne odreja pravična mezda delavstva, niti splošne potrebe družbe, ampak jih diktirajo izključno državno-kapitalistični pogledi, pri čemer odločajo fiskalni interesi države in njeni razredno orijentirani cilji. To izhaja iz pred kratkim podane uradne izjave, da "bo država v bodoče črpala svoje dohodke večjidel iz dohodkov svojih tovarn, delavnic in podjetij".

Da bi pa napravili ceno dokončno kot centralno sredstvo državno - kapitalistične gospodarske politike nameravajo napraviti dosedanjo politiko cen še bolj enostransko in smotrno. Doslej je izkazovala analiza cen v takih državno-kapitalističnih državah naslednje elemente: 1) proizvodni stroški državnega obrata, 2) kosmati dobiček tega obrata, 3) davek na blagovni promet, 4) kosmati dobiček maloprodaje in 5) indirektni davki in druge fiskalne dajatve.

Odrejevanje cen na ta način izgleda sedaj odločujočim gospodarskim voditeljem preveč "nazadnjaško". Funkcija cen v pogledu "socialne akumulacije" naj bi po obvladanju prve pripravljalne faze na poti do popolnega državnega kapitalizma postala še bolj uspešna. Da bi se to doseglo, je treba rešiti samo še eno vprašanje in to je: pri katerih proizvodih državnih obratov naj bo cena večja, a pri katerih manjša?

Da bi mogli to nalogo rešiti pravilno, so podelili državne obrate v tri skupine ter določili posebne smernice za takozvano odrejevanje cen

V prvo grupo so uvrstili one obrate, ki izdelujejo produktivna sredstva (n.pr. stroje) in polfabrikate, kakor tudi vso težko industrijo. Ti obrati bodo imeli prednost nizkih cen in cene njih proizvodov bodo namerno neodvisne od stroškov proizvodnje. Za to skupino obratov ne velja parola "rentabilnost za vsako ceno", ampak "proizvodnja brez ozira na stroške" (torej tudi z izgubo). To tendenco je lahko pojasniti. Vsi izdelki obratov te skupine se dajejo zopet državnim obratom in bi visoke cene teh proizvodov morala plačevati država sama. Zato se pri proizvodih te skupine ne gleda na to, da doprinesejo k "socialni akumulaciji", odnosno kapitalistu-državi. Nasprotno pa so predvideli, da se ta doprinos vrže na cene onih proizvodov, ki jih potrebujejo konzumenti, s čemur so dosegli, da njihovo gospodarsko moč (delavni dohodek, imetje) posega država ter jo "socialno akumulira".

V drugo grupo spadajo obrati, ki proizvajajo izdelke za potrebe vsakdanjega življenja. Za cene teh proizvodov velja načelo, da naj bodo sicer "zmerne", da pa morajo istočasno zadostno zajamčiti "socialno akumulacijo" torej prihod v korist kapitalista-države. Z drugimi besedami povedano naj cene za obleko, obutev in prehrano prvenstveno zajamčijo državi izdaten priliv dohodkov, ki ne bodo morda koristili delavcu, ki je proizvode izdeloval, ampak izginejo enako davkom v splošni državni blagajni.

V tretjo skupino se stavljajo oni obrati, ki proizvajajo ostale artikle. Pri teh proizvodih ne pozna kapitalist-država nobenih omejitev,

ampak zahteva največjo ceno, ki se lahko doseže, kajti ti obrati morajo služiti - kakor se uradno pravi - kot izvor "državne akumulacije".

Temelji državnega gospodarstva so sedaj jasni:
podržavljenje vseh pomembnih gospodarskih podjetij,
cena kot sredstvo za financiranje države,
načrtno zatiranje preostalega zasebnega gospodarstva s pomočjo načrtne politike cen in davkov,
postopna prevedba zemljiških posestev v državno-kapitalistične poljedelske obrate in končno
popolen prevzem celokupnega gospodarskega življenja v roke edinega kapitalista: države - neomejene vladarice.

AMERIKANEC O JUGOSLAVIJI

Spontana manifestacija, kot čista umetnostna oblika je pod marškalom Titom dosegla nove višine. Med mojim zadnjim bivanjem v Beogradu sem imel mnogo priložnosti, da sem lahko študiral spontane manifestacije v vseh njenih različkih. Skoro nepretrgoma ob vsakem dnevnem in nočnem času so se javljale "prostovoljne izjave" ki služijo kot sredstvo in kot bistveni sestavni del visoke politike Titovemu režimu. Tujcem nasproti se polaga posebno važnost na povdarek besede "prostovoljen", kar pa prav nič ne nasprotuje temu, da o kaki "prostovoljnosti" sploh ni govora in to tudi ne zmanjšuje vrednosti take "prostovoljne" izjave v očeh vlade. Obratno so Tito in njegovi tovariši trdno prepričani o tem, da je prava, dolgo in skrbno pripravljena "spontana" manifestacija prav tisto, kar rabi bolnik Jugoslavija in da bo to novo zdravilo če se ga bo uporabilo 4 do 5 krat na dan v močnih dozah kmalu ozdravilo bolnika. Spontana demonstracija je dolžnost vseh državljanov. Z veliko ljubeznijo se skrbi za to, da imajo ne samo odrastli, temveč tudi otroci in vojaki dovolj prilike za "prostovoljne" demonstracije. Nihče ne sme ostati ob strani in tako moreš viditi v Beogradu, če slučajno ravno ne dežuje, moške, ženske, otroke in starce z ali brez uniforme, ki so pridno zaposleni s tem, da dajejo "prostovoljne izjave".

Normalna spontana manifestacija ima značaj sprevoda, običajno nekako žalostne vrste. Na čelu gre zastavonoša z zastavo Sovjetske unije, na katerega vsaki strani gresta po dva krepka mladeniča, ki z naporom nosita velikanski sliki Stalina in Tita. Tej trojici sledi kakih 100 ljudi v neredu, nato zastavonoša s "Titovo jugoslovansko" zastavo za njim pa zopet par sto mož in žen, ki nosijo različne napise: "Živel Tito!", "Živel Stalin!", "Hočemo Trst!", "Smrt sovražnikom in izdajalcem!" in podobno. Na vsake štiri minute nekako upijejo vsi ritmično v koru: "Živio Ti-to! Živio Ti-to! Živio Ti-to!".

Če tako par sto ljudi vpije "Ti-to, Ti-to!" se zdi da vsebuje vpitje nekaj grozilnega. Demonstranti bi prav tako lahko vpili "Bim-bo" ali "E-vi-va, E-vi-va" ali tudi "Sieg-heil, Sieg-heil". Zato pa v povzah med temi klici ni dosti šundra. Capljajo sprevodarji počasi naprej, čitajo časopise ali pa se med seboj tiho pogovarjajo. Za cestni promet pomenjajo ti sprevodi komplikacije. Zgodi se večkrat, da se srečata dva taka sprevoda iz različnih direkcij. V takem primeru izgubijo vodje mnogo časa na tem, da ugotovijo kdo bo popreje šel naprej. Prostovoljni de

monstrantje se med tem zabavajo s tem, da pridno čitajo časopise, od ča sa do časa pa da zavpijejo živio i.t.d..

Otroci morejo demonstrirati na različne načine. Najpogosteje se vlečejo pojoč po cestah. Pesmi so bojevite in to ni čudno ker pripadajo vsi otroci med 5 in 15 letom vojaški mladinski organizaciji "pionirjev" Čeprav je v deželi veliko pomanjkanje na tekstilnih produktih in hodi večina tovarišev brez nogavic, imajo vsi pionirčki kompletne uniforme. Vsaka edinica ima komendanta z adjutantom, na vsakih deset otrok pride še po en komisar. Otroci, ki niso pri pionirjih, ne smejo na javne šport ne prireditve, dobijo slabe rede v šoli in so povsod zapostavljeni.

Ceste Beograda, po katerih se vleče toliko sprevodov so še vedno polne žalostnih sledov vojnih let. Nemški bombni napad na dan 7. aprila 1941 - pomemben dan, ko so se Jugoslovani zares spontano dvignili k herojskemu toda brezizglednemu uporu proti nacifašizmu - je razrušil velik del notranjega mesta. Edini most preko Donave leži še danes razrušen, dočim je preko Save napravljen zasilen most, ki ne zdrži močnega prometa. Tudi ameriški bombniki so večkrat bombardirali Beograd, tako posebno na veliko nedeljo 1944, ko je bilo ubitih par tisoč prebivalcev, ki so prihiteli na ulice, da bi pozdravili domnevne prijatelje. Dražja pa je bila za Beograd brez dvoma osvoboditev po Sovjetih. Nemci so odstopali po trdem boju korak za korakom. Sovjetski vojaki in partizani so bili na mestih, kjer so padli, pokopani. Vsled tega je mesto polno malih rdečih zvezd, ki označajo mesta grobov.

Tudi na preživelih se opaža kaj so morali prestati. Povsod srečaš pohabljence in invalide. Otroci imajo udrte, sive in stare obraze. Bivši partizani trpe v veliki meri na sicer redki bolezni, na epileptičnih napadih neke vrste. Na cesti te strese, ko vidiš kako se zruši mož med strašnim vpitjem in krčevitimi gibi na tla. Pogosta dnevna slika na ulicah Beograda je to. Brez razburjenja pristopita dva ali trije, ki držo nesrečnika trdo za roke in noge in mu odprejo usta, da bi se ne ugriznil v jezik. Po nekaterih minutah popustijo krči in nesrečnik vstane in gre navidezno kar dobro po svojih poslih dalje. Ti napadi ne zapuščajo kakih sledov v spominu. Zdravniki imenujejo to "vojno bolezen in jo označajo kot reakcijo na stalno neznosljivo napetost živcev v dobi partizanstva. Drugi pa jo nazivljajo kot "povojno bolezen", to je kot reakcijo nad razočaranjem o globokem prepadu med ideali za katere so se borili in med žalostno stvarnostjo.

V dveh, treh tednih bivanja v Beogradu sem imel nenadno nek poseben občutek, da sem stalno zasledovan od malih temnih ljudi oblečenih v ne posebno čiste dežne plašče. Nikjer ni primerno predati se bolestnim fantazijam, najmanje pa bi bil tak nasvet primeren za Balkan. Da bi se otresel halucinacij, sem se skušal rastresti; toda čim več sem hodil ven, tem pogosteje sem opazil povsod kamor sem prišel te ljudi v ne posebno čistih dežnih plaščih. Nič več se nisem mogel varati o tem, da sem dejansko opazovan. Te špijončke - izgleda - izdelujejo kar v seriji. Izgledajo vsi enako; eden kot drugi so male postave z lisičjimi obrazi in izstradanim izrazom.

Odkar sem se vrnil iz Jugoslavije v domovino razmišljam često o tem, kaj more vsebovati moj kartotečni list v arhivih OZNA-e, jugoslovenske tajne policije. Mnenja sem, da bi bil narod bolj zadovoljen, če bi bil od nje bolj manjše zaščite. OZNI se je posrečilo dobiti glas da je vsevedna. Vsak tovariš je o tem prepričan, da pride vse kar dela, govori, misli na uho OZNI. To neverjetno ugovarja položaj OZNE. Kajti učinkovitost tajne policije kot političnega sredstva sile odvisi dosti manj od tega kar resnično dela kot od tega kar se misli, da bi mogla delati. Jugoslovan, ki se čuti le opazovanega ima iste občutke, kakor oni ki je resnično opazovan. OZNA deluje tajno in zato je razširjeno o njej mnogo govoric od katerih je najpogostejša ta, da dobivajo njeni agenti vse instrukcije od sovjetske tajne policije. Ta nazor je le simptom za

splošno tendenco, da se vsako zlo dela sedanjega režima naloži v breme Sovjetov. Pameten Jugoslovan me je podučil, da stvari niso tako enostavne. Jugoslaviji, da je kakor pasji rep, ki začne, da bi se psu dopadel, sam od sebe migati, da pa sedaj že tako zelo miga, da psu samemu to presedа. Dejansko na zunaj ljudi iz Sovjetije skoro ne opazite. Izven sovjetskih instruktorjev jugoslovanske vojske, ki jih je pa dovolj, ni sovjetskih vojakov v državi.

Da se vrnem na moj kartotečni list moram reči, da si predstavljam njegovo vsebino, če jo je špijonček resnično podal, nekako tako-le:

Amerikanec C 3 je ob močnem nalivu zapustil hotel "Moskva" ob 4.30 zjutraj. Podal se je na trg, kjer je ogledoval dolge kolone ljudi, ki so čakali pred živilskimi lopami. Nagovoril je par žensk, ki so mu povedale, da morajo tako stati vsak dan po 4 do 6 ur v vrsti, da bi dobile par krompirjev ali jabolk ali pa tudi ničesar.

Amerikanec je zajtrkoval v kavarni hotela: kruh, vojno marmelado in kavo. Na zahtevo mu je dal lastnik hotela pojasnilo, da obstoja kava večjidel iz žganega želoda. Izpil je le eno skodelico. Nato se je podal v informacijsko ministrstvo in je zahteval, kakor že prej propustnico, da bi si v razrušenih krajih Bosne ogledal obnovitvena dela vlade. Zaprosil je tudi za interviev z maršalom Titom in je urgiral rešitev tozadevnih ponovnih pismenih prošenj. Uradnik mu je pojasnil, da je prošnje založil; obljubil pa mu je vkljub temu skorajšno rešitev. Zasebno je uradnik svetoval Amerikancu, da sedaj Beograda ne zapusti, ker bo v kratkem velika tiskovna konferenca, na kateri se bo ugotovilo, da je vsak nasprotnik maršala reakcionar in kolaboracionist. Obenem ga je pozval, da obišče veliko razstavo, ki bo veličastno predstavljala delovanje partizanov in ki bo v prihodnjih dneh odprta.

Amerikanec je izjavil, da se bo za razstavo interesiral. Vendar se mu je zdelo v tem trenutku primernejše, da ostane še nekaj časa v ministrstvu in da stavi uradniku par vprašanj. Zabaval se je z njim okoli dve uri o različnih vprašanjih, ki zadevajo Jugoslavijo in mu je bilo žal povedanega polno, kar je bilo zanj povsem odveč. Uradnik je bil malo spreten in se je pustil zapeljati čuvstvom, da je preveč povedal. Brezdvomno se mu zdi, kakor mnogim drugim zvestim jugoslovanskim "patriotom", da je vse, kar napravi vlada maršala Tita tako neizpodbitno pravilno, da ni niti pomislil da daje pojasnila tujcu, ki mu kot nepoučenemu, nekatere stvari ne morejo biti razumljive. Uradnik je na primer odkrito povedal, da je ljudstvo na demonstracije prisiljeno in da so oni, ki ne sodelujejo izpostavljeni ostremu zaslišanju OZNE. Napovedal je tudi posledice, ki nastanejo za prizadetega in njegovo družino kakor zaplemba premoženja, odvzem živilskih kart in izguba službe. Tudi ni zamolčal, da se podobne sankcije namenjene tudi onim, ki se ne udeležujejo tedenskih obratnih shodov in ki ne bi zastopali na teh shodih strogo pravovernih nazorov. Dalje, da je vsak državljan, ki občuje z Angležem ali Amerikancem, zaslišan kot težko sumljiv od OZNE. Hišna zaščita da je dobila povelje nadzorovati prihod in odhod vsakega hišnega prebivalca in o tem dajati točna poročila. V Beogradu n.pr. ne sme, da bi se ta služba lažje opravljala, imeti nihče hišnega ključa temveč se mora vsak do javljati pri hišniku, kadar gre ali kadar pride v hišo. Povedal je tudi, da predvideva nov državni budžet vkljub temu, da je država razbita od vojne in epidemij, le 10 milijonov dolarjev za javno blagostanje, 93 milijonov za obnovitvena dela, 4 milijarde pa za vojno ministrstvo. Končno, da obstoja Titovo najpriljubljenejše delo - ne morda v izgrajevanje lastnega položaja v malo modificirani obliki, ampak v tem da piše lastno zgodovino.

To vse je pripovedoval zgovorni uradnik. Amerikanec C 3 je zapustil ministrstvo in odšel v hotel. Izgledal je kot človek, ki mu ni nekaj prav.

Politika

Da se je politika v Jugoslaviji tako vodila kakor se je, namreč slabo in da so se mogli pri res demokratičnem narodu spraviti na površje razni diktatorji in diktatorčki, oziroma poludikta = torji, je razlog v nezainteresiranosti širokih plasti naroda, o ziroma v nekakšni politični apatiji teh plasti. Neki izvoljenci so vzeli zase, za svoje sorodstvo in ozek prijateljski krog po= litiko v zakup in so jo izvajali kot radicirano obrt. Narod v politična dogajanja ni mogel, niti smel imeti vpogleda. Za zaprtimi vra ti so sklepali o usodi naroda taki "izvoljenci", ki niso nikdar pozabi= li svojih in strankarskih koristi, prav radi pa narodne in so kovali in skovali programe po tukih napašnih vidikih. Po programe so hodili v lastni revščini drugam, mesto da bi jih pustili vznikniti iz domače zem lje. Narodu niso dali izven demagoških govorov, obljub in velikopotez = nih sodb o drugih državah ter nekaj praznih fraz - ničesar. Zato se je smel takozvani boljši del naroda zabavati s kavarniško politiko, ki se je v bistvu sestojala iz opijega ponavljanja različnih mnenj, kar pa nima in ni imelo nobene zveze s političnim pogledom, oziroma razgledom. Izvoljenci so smatrali tako svoje delovanje kot neko tajnost, celo kot privilej.

Prava politika pa ni nič drugega kot trezen premislek in poznava = nje najbistvenejših činiteljev, kar pa tudi navadnim zemljanom ni nedo= stopno. Kajti država je človeška tvorevina za svrho, da se življenje o= lajša in sredstvo, da se vsem državljanom omogoči skupno sožitje. Torej ni država vstvarjena na ljubo nekoliščini ljudi, ki imajo pravico druge vleči za nos in jih oškodovati za njih pravice, temveč zato, da zagaran tira posamezniku vse pravice, ki mu gredo. Politika pomeni le oznako za nauk o smotrih države in o najboljših sredstvih za njihovo uresničenje. To tudi vedo resni politiki (političnim zakotnikom je to tuje), da ima vsakdo pravico razmišljati o namenu življenja, ga spoznati, vrednotiti in tudi braniti. Slednje zahteva samostojnega mišljenja, katero sposob= nost in pravico pa smo žalibog premalo gojili in razvijali.

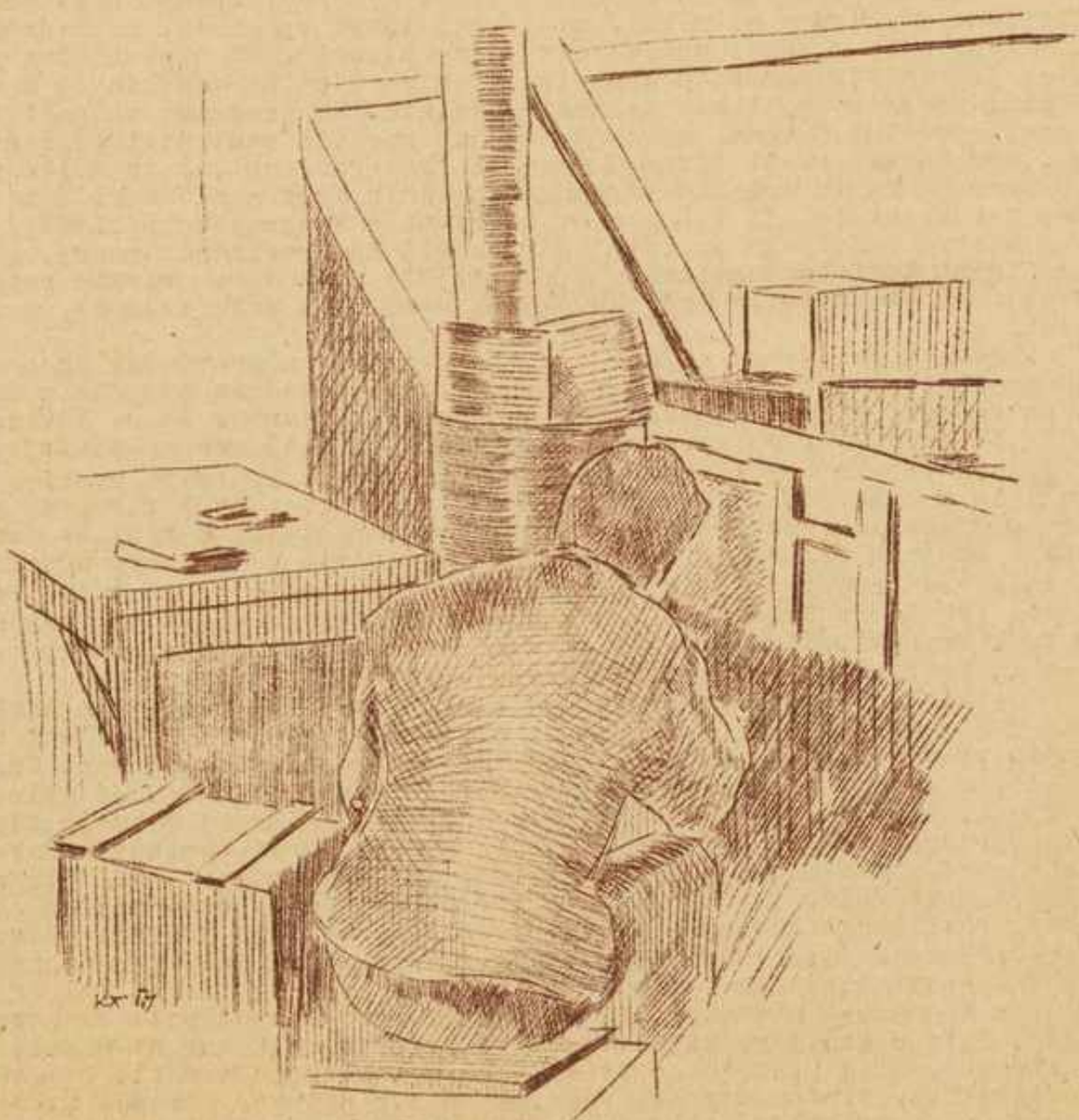
Seveda je nujno, da prihajajo razni ljudje do različnih zaključkov tako o namembi človeka, kakor tudi o potih kako bodo najbolje zadostili svojim pravicam. O tej resnici vodi človeštvo že dolgo račun. Vprašanje je rešilo s tem, da je ustvarilo različne stranke. V teh se zbirajo dr= žavljani, ki so glede načina in potov rešitve najbolj pereših življen = skih vprašanj enakih nazorov. Ena stranka v državi pomenja zanikanje te kakor svet stare resnice (quot capita, tot sententiae). Več strank pa pomenja spoznanje, da državljani niso in ne morejo biti nikdar enakega, temveč različnega gledanja glede uresničenja svojih teženj. Nazore je treba prav tako spoštovati kot ljudi. Strpnost je ono, kar omogoča med= sebojno spoštovanje in koristno sožitje.

In še nečesa nismo hoteli razumeti, kar je na zapadu že davno usta ljeno. Niti v Angliji, niti v Ameriki ne pride nikomur na misel, da mo= ra stranka, ki je prišla na vlado, druge stranke zatirati. Pametni usme rjevalci take vladne stranke vedo, da nazor njihove stranke nikdar ne ustreza vsem državljanom; zato drugim na ljubo lastnih rešitev nikdar ne izvedejo do polnosti. Modro najdejo izhod v kompromisu, ki nobene od strank v polni meri ne zadovolji, pač pa je za vse stranke v najviši

meri pravičen. Treba je tudi v močni poziciji ohraniti voljo, delati pravično tudi za druge. To je razlog, da se v zapadnih demokracijah še tako veliki in zagrizeni politični boji ostali vedno človeški in niso prešli dostojne meje medsebojnega spoštovanja. Pri nas pa so padali v narodni skupščini streli, uradništvo se je odpuščalo, premeščalo i.t.d.

Vse to nevednost, ali še hočete nezanimanje smo drago plačali.Vzemimo jo kot dobro šolo in skrbimo za to, da se nam kaj podobnega zopet ne ponovi.

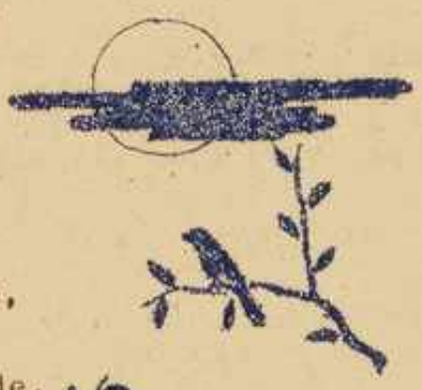
Predvsem je treba zavreči stare zmote, pa tudi stare praktike. Vrzimo vstran staro lenobo, ki nam je branila misliti. Razmišljajmo neprestano kritično o nas samih, skušajmo spoznati in premeriti svoje sposobnosti (ki niso vedno dorastle našim željam), odmerimo si skromno svoje pravice, tako da upravičenih teženj drugih ne bomo oškodovali. Potem pa pristopimo korajžno k reševanju drugih problemov: k kritičnemu spoznavanju sočloveka in družbe, njegovih in njenih zahtev in potreb. Po tej poti, ki vodi preko nas samih bomo polagoma prišli do jasnosti, do lastne sodbe. S tem pa bomo preprečili nakane mračnjakom, ki še vedno hodijo po svetu in love kaline na nove - "programe".

V DELAVNICI

LE POJ MI SLAVEC

Večerna tišina prišla je iz dalj,
na božjih je krilih sanjavo priplula
in slavec zapel je v srebrno piščal,
o, pesem njegova se komaj je čula.

Poslušal bi slavec jaz dan te in noč,
le poj mi, le poj in prekriči srce;
vrnila bo v mene spet silna se moč,
zavriskal bom v sreči čez mlado polje.

NISEM VPRAŠAL

Ne, nisem se vprašal, kam pelje me ladja,
kaj hoče mladost na brezmejnemu morju,
napolnil naročje sem zlatega sadja,
kaj mar mi bodočnost, vihar na obzorju.

Ne, nisem se vprašal, je daleč obala
in konec življenja, vsakdanje poti;
še tam me bo sreča, pomlad dočakala,
kjerkoli se vstavim, mi sonce blesti.

A danes ni sonca, ne cvetne pomladi
in ladjo sem zlomil na morskih čereh,
potujem po stepah kot revni nomadi,
k mladosti se vračam z nemirom v očeh.

Čez travnik potoček veselo skaklja,
ob bregu pa vrba zelena žaluje,
v srce mi je žalost brezmejna prišla,
nenehoma pir svoj zamolkli piruje.

Da, vrba in jaz sva sklonila glavo,
oba zastrmela v kipenje valov,
odšle so vse nade, odplule z vodo,
zamrla je pesem mladostnih sokov.

Poslednja zgodba Saše Grondinova

NOVELA V 10. POGLAVJIH.

I.

Bar ob obali Tirénskega morja.

Svetlobni odtenki barvanih luči trepetajo na morski gladini.

Za mizami sede ljudje; v čaše točijo sladko težko vino, in zleknjeni v udobne naslonjače zro v pare, ki se ob zvokih glazbe, tesno priviti drug k drugemu, zibljejo kot v snu. Zvoki rahlo udarjajo v uho in napolnjujejo srce z mirom, s srečo. Ljudje pozabljajo na grozo dni, ki minevajo, ki beže v neznano in se ne vračajo. Samo bol zapuste in žalost.

Nato se začuje od nekod glas dekleta, ki poje pesem sonca in življenja. Opojno barvan sopran plove nad mizami, drhti nad gladino morja in se izgublja v temo...

Oči se upro v smer, odkoder prihaja glas. Naslonjena ob steber poje dekle v dolgi žametni obleki. Tanke rahlo rdeče ustnice drhte v ne=

žni krivulji.

Omamljeno sloni ob kamnitem stebru.

Samo roke steza, kot da bi hotela za zvoki, ki bežo, bežo... Nato krene v levo, tja do ograje in zre v morje. Obrne se in svetel soj ji pade na obraz. Črni lasje ji valovito vro na čelo, se spajajo z obrvmi in zakrivajo bledo polt obraza, vratu, ramen. Dolge, upognjene trepalnice mečejo senco na otožne, modre oči...

Glas ji postaja močnejši, pesem bolj kuteča, doživeta...

Ljudje molče. Tišina. Mir.

Samo njen glas gospoduje nad živimi in rahli zvoki glazbe ga spremljajo. Ta vedno raste, se dviga, spaja s šumenjem morja, doseže vrh... Pade nato, utihne. Vsa postava dekleta osemnajstih let zatrepeče, zadrhti.

Vihar odobravanja vzbudi tišino.

Rahlo se prikloni, nasmehne in pozorno krene s pogledom preko miz Ob ograji, tik morske gladine sedi mlad mož. V zvezdnato nebo zre. Preži za utrinki? V rokah drži cigareto. Ustne so mu trdno stisnjene in z obraza mu seva odločnost. Iz oči mu blesti hrepenenje in trdna volja do seči vse lepo in čisto. Obrvi se mu skoraj spajajo med seboj. Svetlih las je.

Pevka namori korak k njemu, sede v naslonjač, z obema rokama nese njegovo čašo k ustom in zvrne vermut vase.

On se zdrzne in rahlo smeje pravi:

"Škoda Vas je, lepi ste in krasen glas imate. Prihodnjost bi bila Vaša... Res, škoda!"

Nato seže v žep in ji vrže bankovec.

"Ne za vas, za vaše petje..."

Vstane, ji pokima z očmi in gre mimo miz. Ljudje gledajo za njim in se mu čudijo. Ne ozre se.

Dekle zastrmi za njim; jezno stisne ustnice. S prsti tolče po mizi po zvokih glazbe...

Nato se zazre v nebo, prav kot on prej. Iz oči ji spolze solze, solze razočaranja in neuspeha.

Nenadoma vstane in z zapovedujočim glasom zapove dirigentu:

"Divjo, strastno, neutešeno glazbo. Peti hočem, hočem..."

Vse razočaranje svojega življenja je zlila v to povelje.

Da! Takt postaja hitrejši, divji, zvoki glazbiludarjajo drug v drugega, ne povedo ničesar, samo kot slap vro in konšno... Končno se spoje v divje nesoglasje. Jazz!

Kretnje ljudi, ki plešejo postanejo gibke, udje se prepletajo med seboj, obrazi postajajo žareči, nemirni, lasje padajo na čela, oči žare dobivajo živalski odblesk...

Nato predre skozi vse nesoglasje njen glas, topot močan, oster, strasten... Zdaj leži težišče pesmi na besedilu, melodija je povsem postranskega pomena. Divje, slastno bruha iz sebe besede, a glas ji ostane čist, prožoren kot biser...

Dekle zapleše z ostalimi, črte njene vitke postave se upogibljejo, črni lasje ji zavihrajo, belina vratu in ramen opaja, udje ji igrajo skladno z divjo glazbo in pesem - strastna, hotena - preplavlja ozračje

Oči pa ji zro za njim, ki ji je ploskal glas...

Odšel je navzgor po stopnicah in zdaj stopa ob ograji nad gladino, ne ozirajoč se nazaj...

Čuje divje zvoke glazbe, čuje njen strastni glas, ki vabi in ukazuje, a ozre se ne.

II. Poglavje.

Zaloni ob pomolu in zre v morsko ravan. Tam v daljavi nekje križarijo čolnarji, ribiči in iščejo plena, ki je njih zaslužek. Na le, utripajoče luči kažejo njih pot. Od obale zdrči jadrnica preko gladine in veter se upira v bela jadra. Še blesk, a že za mirna v daljavi, v temi, izginja, zbeži - kot privid.

Izza oblaka je prisijal mesec in posrebril morje. Temna silhueta Vezufa se odraža na zvezdnatem nebu. Tik pred njim spokojno leži na rtiču Santa Lucia, starodavna trdnjava, kraj bogastva, bleska, lepote.

Mladi mož molči. Prisluhnil je šumenju morja, ki mu šepeta bajno zgodbo bega, sreče, ki se ne vrača, lepote, ki zamira.

In morje je edino, kar je vzljubil v tujini. Samo ono čuti z njim, samo ono v svoji velikodušnosti tolaži vsakogar, ki ga razume, ki hrepeni...

Hrepeni tudi on. Da! Hrepeni za lepim, za minulim. Dekle, ljubezen materin grob, oče, domovina! O, da! Hrepeni in mora hrepeneti. Saj sam tako hoče in vse krog njega!

Čuje, kako mu šepeta morje: "Izgnanec z rodne zemlje, sočustvuj z menoj, smej se z menoj... Tudi tvoje najdražje je v brezkončnosti, v večnosti..."

Začul je korake za seboj. A se ni ozrl niti zdaj. Hotel je biti sam, hotel je govoriti s seboj...

Naslonila se je poleg njega na kamenito ograjo, ogrnjena v temen plašč. Nagnila je glavo nazaj in se zazrla v njegovo lice. Sklonil je glavo. Ni je hotel videti.

Vedel je, čemu je prišla za njim. Vedel je, da ne išče ljubezni, ne sreče. Samo naslado ji pot ukazuje. Samo sladkost jo vabi in strast...

Tedaj se ga je oklenila okrog vratu, se privila tesno k njemu in dahnila:

"Pojdi... Dragi, pojdi!"

S trdo kretnjo jo je odrinil od sebe, da se je opotekla na tleku in se s hrbtom naslonila na ograjo.

Ostro je planilo iz nje: "Čemu me biješ!"

Ni ji odgovoril. Zrl je v valove, poslušal njih pesem in nato počasi, s povdarkom dejal:

"Niti dvajset let nimaš?"

"Osemnajst!" je odvrnila.

"Da, osemnajst. Danes si lepa, Tvoj glas je lep; bogata si! Čemu si šla to pot? Zakaj išče samo naslade, samo strasti? Na prihodnjost ne misliš! Čez pet, deset let. Takrat te ne bo pogledal nihče. Samo zločinec tam na cesti se bo ozrl za teboj, požvižgal.

Prenehal je, ji pogledal v oči, se ji otožno nasmehnil in nadaljeval:

"In Ti vrgel potem par bornih denarjev."

Bolestno je dahnila: "Ne, ne..."

Drhtela je vsa. Morda iz jeze, morda se ji je v srcu vzbudilo neznano čuvstvo.

"Kako si zašla na to pot?"

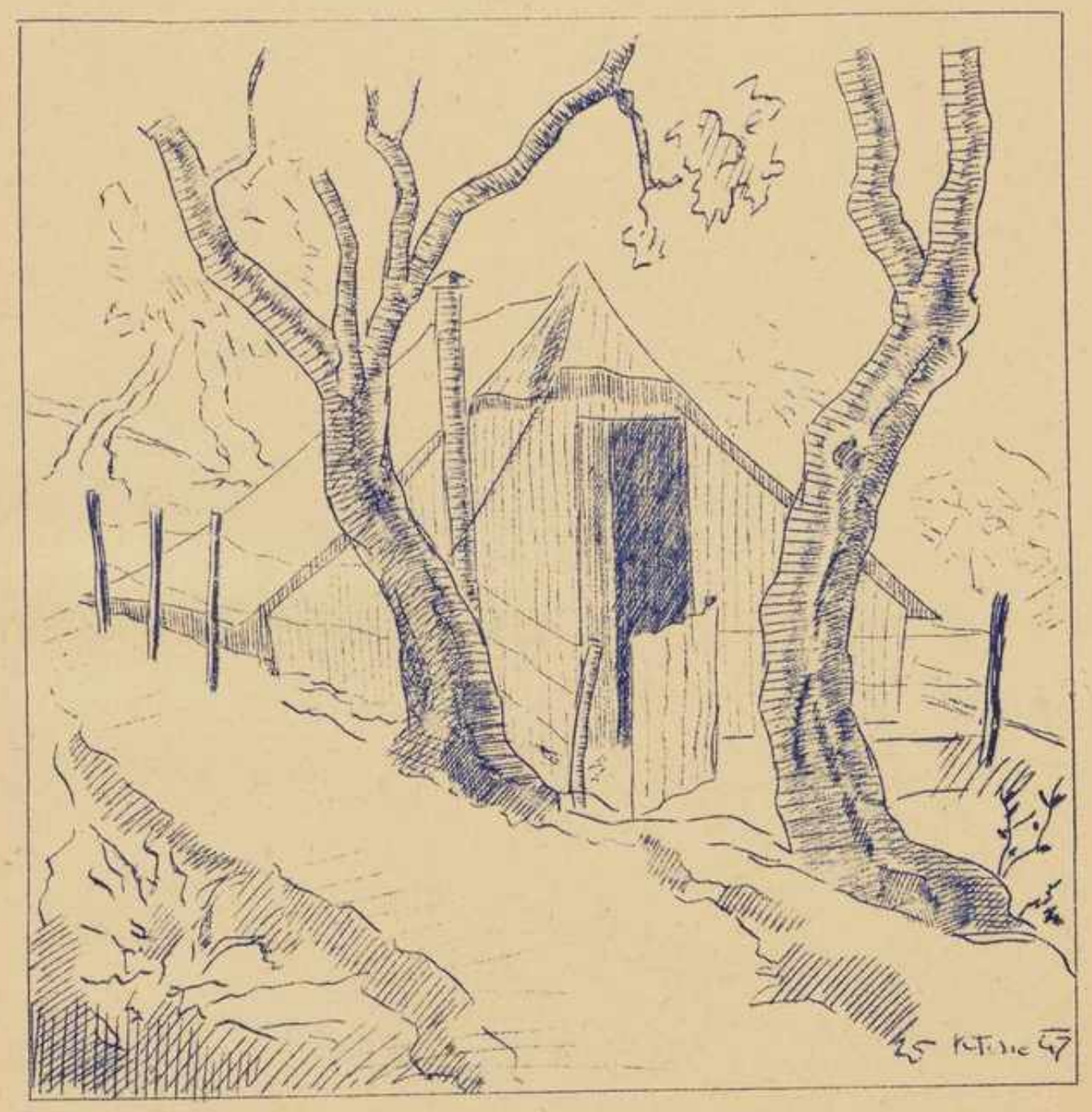
"Staršev nimam. Ostala sem sama. Pela sem po cestah in ... on ... me je spravil v to službo."

"ON! Prekleti!"

"Danes ga sovražim, ker me je pustil samo..."

"Ljubila nisi še nikdar, ne veš, kaj je ljubezen, opojna, ukazujoča, večna?"

"Ljubezen! Toda - jutri bi ne mogla za ljubezen ničesar kupiti. Prav nič. In lakoto poznam predobro..."

V TABORIŠČU

S posmehom je dejala te besede, toda izzvenele so trpko, kruto, resno.

Tudi on se je zgrozil ob tem golem dejstvu. In nenadoma je začutil da ni več tako prost. Samo par porogljivih besed ji je hotel reči, toda ko je je gledal govoreče, drhteče, polno sovraštva ob spominu nanj, tedaj mu je srce napolnilo sočutje. Zasmililo se mu je, saj je bila še otrok, ki pa je padel globoko, globoko v temino naše družbe.

"Kako Ti je ime..."

"Angelina!" je dahnila.

Segel je v žep in ji potisnil denarja v roke:

"Za jutri... Preživi dan, kot si vredna Ti živeti in ... in obišči me jutri, Angelina".

Podal ji je vizitko.

"Hvala, hvala Vam!" prvikrat ga je vikala.

"Na svidenje, dekle!"

In je odšel. Po tlaku so odmevali njegovi koraki in se izgubljali v tišino.

Obrnila se je, se zazrla s hrepenečimi očmi v morje, topot ona in pritisnila vizitko z njegovim imenom na ustnice.

-Saša Grondinov - Ing.-

Sama ni vedela, kaj se ji je vzbudilo v srcu, a čutila se je izgubljeno in ubogo, kot še nikdar.

Nenadoma se ji je zahotelo, da bi stekla za njim. Ozrla se je, a v daljavi je blestelo samo mesto v tisočerih lučeh.

Prisluhnila je in začutila, kako drhti, kako živi in utriplje Neapoli pod okriljem dimečega se vulkana, ki mu morje namaka vznožje

(Nadaljevanje v prih. številki)

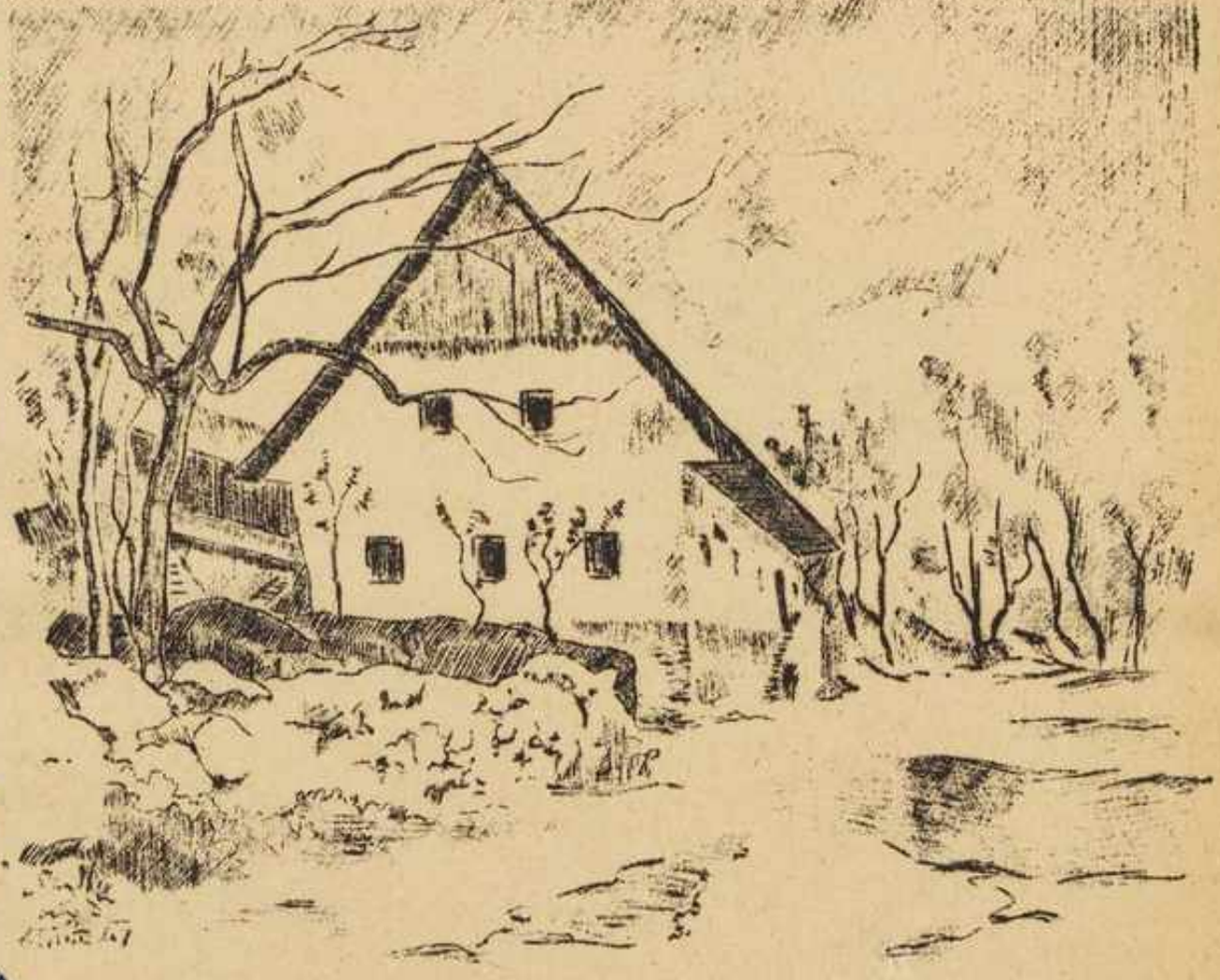

vsebina

Str. 3) Ljubo . . . . . Vse združi nas.
" 4) Alfa . . . . . Dva svetova.
" 5) Stanko Dolar . . . . Državni kapitalizem v praksi.
" 8) Hamburger Filip .Amerikanec o Jugoslaviji.
" 11) Č.F. . . . . Politika.
" 13) Jeruc . . . . . Le poj mi slavec.
" 13) Jeruc . . . . . Nisem vprašal.
" 14) Jeruc . . . . . Vrba in jaz.
" 14) Peter Grajan . . . . . Poslednja zgodba Saše Grondinova.

Popravek: v številki 17 stran 14 je na koncu prvega odstavka popraviti pogreško nastalo pri prepisovanju. Pravilen tekst slove: Omenjeni kip je bil postavljen pod cesarjem Commodom, pod vlado konzulov Marka Stlaciusa in Veciusa Albina leta 935

MI IN SVET

...KO ROJAK
PROST BO VSAK
NE VRAG, LE SOSED BO MEJAK!

Dr. FRANCE PREŠEREN

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 19

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO III. SVEČAN ŠTEV. 10

MOJA NJIVA

Kadi se njiva mojega življenja,
vsa žejna čaka božajočo dlan,
da pade zrnje novega brstenja;
rad kruh bi bil nesrečnim darovan!

Preorji me, naj zraste nova brst,
razreži s plugom zapuščeno njivo
in ves bom tvoj kot dobra, rodna prst,
nasuj mi v nedra seme dobrotljivo!

Slavil te bom, Gospod, ter pel lepo,
molitev bo ko rosa zasijala
in v meni bo svetlo, tako svetlo,
ko milost tvoja bo na dušo pala.

MISLI O NOVI JUGOSLAVIJI

Jugoslavija, kakršna je bila osnovana po Ujedinjenju 1.decembra 1918, je bila država narodov, ki so prešli različno preteklost. Ti so v svoji mladi svobodi iskali svoja pota z večjo voljo kot znanjem, z večjim navdušenjem kot delom. Ali vkljub vsemu temu, vkljub pseudo-demokraciji, vkljub težkim notranjim pritiskom, je državna ideja, ustvarjena leta 1918., preživela najtežje krize in ostala osnova našega državnega življenja.

Ta država je prešla težko pot vojne - zunanje in državljanske - pre šla trpljenje vseh diktatur tega apokaliptičnega časa, več kot vsaka dru ga država na svetu. V tej borbi Jugoslavija ni klonila in ne kloni. Ta druga Jugoslavija, Jugoslavija krvi in solz, trpljenja in borb, odpora proti vsaki diktaturi in fašizmu pa naj bo katerekoli barve, tudi ta Ju goslavija je preživela svojo krizo. In tako se pojavlja na obzorju tre tja Jugoslavija - nova. Jugoslavija, ki se poraja iz ognja, krvi in solz Iz mrtvih, ki so padli za svobodo, iz živih, ki hočejo delati za svobodo se dviga nova država, prekaljena v borbi, prečiščena v mislih in radi te ga najmočnajša v svojih temeljih.

O duhovni obliki te Jugoslavije nočemo izmesti praznih, v tujini iz mišljenih fraz, ampak želimo objaviti samo izvode iz dokumentov, zrast lih v domovini. Te misli, katere objavljamo si je izmislila, je iznesla naša mladina v borbi, napisala pa jih je v odmorih umirajoč v kleteh na ših požganih mest, na vrhovih in planotah naših svobodnih planin, v ru ševinah naših požganih vasi, v skrivališčih in suženjstvu. In baš iz te ga dotika najvišje volje za obstankom z neprimerljivim trpljenjem in smr tjo, se je odprla mlada duša naše mladine in je spregovorila svojo res nično, enostavno in pravo besedo. Ta beseda je ohranjena z dokumenti v našem velikem ilegalnem tisku širom naše podjarmljene domovine. Ta je bi la izrečena po ljudeh in na kongresih s strani osebnosti našega narodne ga odpora, ki ga je vodila K.J.V.v D. pod poveljstvom legendarnega juna ka generala Draže Mihajlovića. Podpirajo jo vse resnične demokratske in progresivne stranke našega političnega življenja: od nacionalistične, od krščanskih nacionalistov, demokratov, radikalov in namišljenih demokra tov do zemljoradnika slovenske katoliške in nacionalne miselnosti.

Vsi pokreti, vse odporniške skupine, vsi duhovni prvaki našega jav nega življenja so se izjavili načelu s svojimi mlajšimi in najmlajšimi, najbolj borbenimi generacijami.

Evo kaj misli, kako misli in kaj hoče Domovina v borbi?

"Nova Jugoslavija, ki se danes poraja v plamenu in ognju in za ka tere ideje se tudi principi zbirajo in klijejo v trenutku splošnega na rodnega napora, mora biti dorastla popolnoma novim in drugim, načelno globoko spremenjenim družbenim zgodovinskim prilikam. Vsak čas narekuje svoje imperative, vsaka doba ima svoja obeležja, vsaka epoha svoja nače la, socialna, ekonomska in politična. Tako so se naša mišljenja o Jugo slaviji, razumevanja Jugoslavije kristalno jasno izločila iz ust samih političnih in družabnih vrenj, katere preživljamo in prebavljamo. Oni vsebujejo neizbežne zgodovinske imperative in to: na nacionalno politi čnem polju - federacijo; na ekonomsko socialnem polju - demokratski so cializem; na družabno moralno-psihičnem polju pa - redno revolucijo, ki bo prinesla reden, nov mentalni tip našega človeka vitalnega in konstruk tivnega... Federalno načelo nove Jugoslavije se bo moralo prilagoditi špecijalnim svojstvom našega naroda, da bo ugodeno našim narodno politi=

čnim potrebam. Isti slučaj je tudi z demokratskim socializmom, ki vsebolj zajeda med narodi... Obeležja naše revolucije so osnovana na naši narodni preteklosti in navadah našega naroda. Naš socializem je zadružno-agrarni socializem. Preko 75% našega naroda živi na deželi in se bavi s poljedel stvom in živinorejo. Naš človek in naš narod se odlikuje s stalno in borbeno silo. Njima primanjkuje izobrazbe, organizacije dela in poznanja dru žabnih in tehničnih resnic. Podkovan je z nenavadno silo odpora, stiskan pa od velikega nepoznanja znanstvenih resnic, neprosvetljenosti in težke ga geopolitičnega položaja, troši naš človek neproduktivno in nepoliti = čno svojo silo. Tako se da zavesti socialnemu in nacionalnemu strankar = stvu, megalomaniji, šovinizmu in demagogiji. Naš človek troši neprestano silo v borbi, medtem ko mu je potrebna o s e b n a i n s p l o š n a i z g r a d n j a in bolj ekonomično postopanje z njegovo silo in vred= nostjo. V času velikih industrijskih narodov se more obdržati majhen kme tski narod samo s treznim, solidarnim političnim in notranjem socialno političnem izgrajevanjem družabnih temeljev. To nalogo pa more izvršiti samo nov človek - človek sistematskega, načrtnega, organiziranega in na= vdušenega dela." (Načrt ureditve bodoče Jugoslavije - izdaja Gorskega štaba B 2, Demokratski mladinski pokret - svobodne planine Jugoslavije leta 1944.)

(Nadaljevanje v prihodnji štev.)

Nekaj o naravi fašizma

Da bi jih spoznali, če bi se hotel fašizem zopet kje pokazati in spraviti ljudi v nesrečo, moramo iskati njegovo bistvo. Po zna= menjih in delovanju ga bomo potem lahko ugotovili in pravočasno tudi iztrebili.

Fašizem je skupni pojem za razne načine vladanja, pa naj se i= menujejo nacionalsocializem, fašizem ali rdeče ali črne srajce ali drugače. Neglede na različnost narodnosti, pri katerih se fašizem pojavlja, si je po bistvu in interesih v svojih posledkih podo = ben. Podobnost izvira iz tega, ker je vsem fašizmom korenika ista. Da bi se to ugotovilo je potrebno spoznati bistvene interese, ki jih je faši= zem zasledoval, a tudi način kako si je pridobival pripadnike.

Koren fašizma je v težnji gotovih finančnih in industrijskih krogov, ki se istovetijo z vlado, za močjo. Če pogledamo nazaj bomo ugotovili, da so bile sicer metode krajevno različne, da pa je bil cilj v bistvu vedno isti. Najpriprostejši dokaz za to so določena dejstva in gesla. Razum nam pove, da pravzaprav ni nobene bistvene razlike med sfero blagostanja v velikonemški državi ali pa v kateri koli drugi državi. Tudi ne more biti bistvene razlike med italijanskim imperijem in Veliko Bolgarijo. Razlika obstoji le v geografskih in gospodarskih omejitvah. V teh pojmih se kon= čno izraža le ekspanzija, ki pomeni gospodarske nasilne težnje, koristeč pri tem vsa možna sredstva.

Sredstva, ki jih uporablja fašizem, določa tedanja politična situa= cija. Začenši z mirno gospodarsko infiltracijo se vrste smenjena sredstva do popolnega zasužnenja žrtve. Da bi bil uspeh zanesljivejši je potrebno učvrstiti najprej fašizem v lastni državi. S primernimi propagandnimi sredstvi, ki so v bistvu gesla se zgradi sčasoma dobičkanosna teorija. Ta ka gesla smo že slišali: "Več življenskega prostora", "vse za ljudstvo in splošno korist", "Herrenvolk", "rasna čistost" i.t.d. Geslice morajo biti zbrane tako, da zajamejo vse sloje: socializem za delavstvo, ukini=

tev obrestnega suženjstva za srednji sloj, obljuba velikega razmaha težki industriji in podobno. Krono vsemu temu tvorijo splošna gesla: duce, Führer i.t.d., katerim vodjem pridajajo in pripisujejo bajeslovni genij in nekakšno nezmotljivost. Da najdejo taka in podobna gesla rodovitno plodišče je treba nekih predpogojev kakor zrahljana morala (uveljavlje = nje načel nasprotnih krščanski etiki), vsled vojne, revolucije ali gospodarskih kriz uničen srednji stan, množica nezadovoljnih in brezposelnih, ki niso sposobni ali ki se nočejo prilagoditi življenju dela i.t.d.; na zadnje je potrebno takozvana imovita plast, ki vse to financira.

Prve organe - avantgardo daje svet poljzobražencev, onih ki vse najbolje vedo in razumejo, ki žive od predsodkov in ki znajo krepko udariti po mizi. Ako dobi tak človek v roko orožje, stoji pred tabo dovršen S.A. -jevec, črnosrajčnik ali ustaš. Ako zasedejo ljudje te vrste vseučiliške stolice pričnó z novo bajeslovno "vedo" 20. stoletja. Prav je rekel Karol Ossietcky, da je fašizem revolucija podivjanih malomeščanov. In kaj je bil Hitler?

To je nekaj predpogojev, ki so povzročili fašizem ali vsaj fašistične tendence. Fašizem uniči v delovanju lastni prevdarek in odločbo posamezniku in družbi. Prepreči vsako za fašizem škodljivo miselnost. Na domala vseh popriščih zasebnega in javnega življenja so odločilna povelja ki se izdajajo kot nezmotljiva, vsaj tako zagotavlja propagandni aparat, in pod sankcijami, ki imajo po svoji krutosti močnejšega konkurenta le še v komunistični državi. Po takih metodah se skuša posameznika - tudi z grožnjo in silo - strenirati, da reagira mehanično, to je ne da bi mislil na povelje. Povelje postaja tako sčasoma predpogoj vsakega delovanja. Automatičnost v delu ohromi človeške čute, petrificira in zatemni človeškega duha.

V vsakem človeku je mnogo slabosti in slabega (nekateri pravijo celo živalskega). Te slabosti izbruhnejo pri normalnem človeku le v afektu na dan. Večkrat smo se že čudili, kako je mogoče, da je povsem miren in dostojen človek naenkrat ubil sočloveka. Če povod in dejanje v takem primeru pretehtamo vidimo, da je bilo dejanje največkrat izvršeno v afektu, n.pr. v močni jezi. Fašizem je brutalnost v človeku spravil v sistem tako da je sčasoma afekt povsem izločil. Za primer se spomnimo vsemogočnega nadzornika ljubljanske jetnišnice v času nemške okupacije Nemca Simona (bivšega berlinskega prometnega stražnika), ki je gledajoč na jetnike in zapornike, ko so šetali v krogu po dvorišču ljubljanske jetnišnice vzkliknil: "Če bi bilo v interesu tretjega Reicha, bi podavil z lastnimi rokami vse jetnike. S popolnim mirom je prav isti rad pripovedoval kako je vozil naše Gorenjce na avtomobilske izlete v zaprtem avtomobilu, v katerega notranjost je namestil izpušno cev. Z naslado je omenjal, da so po polurni vožnji skladali iz avtomobila - mrliče.

V človeku pa ni samo slabo, ampak tudi dobro. Nekje izpod zavesti opominja nepresušno vest. Tudi to je fašizem izrabil s tem, da je posameznika pritiral do tega, da je svojo duševnost in svoja dejanja identificiral s fašizmom. Zapletel ga je tako, odnosno pustil je zaplesti posameznika v taki meri, da ni več našel izhoda; tak je postal nekak delni = čar fašizma. Nastanek skvadristov, SS-ovcev, avantgarde vseh vrst in končno legij denuncijantov, ki so za Judeževe groše pošiljali celo lastne sodržavljane v koncentracijska taborišča in v smrt je le na ta način mogoč in razumljiv.

Mladina je idealistična in misli. Mladostni idealizem je fašizem krasno izrabil z zastavami, uniformami, paradami in s povdarjanjem slavne preteklosti in še večje in svitlejše bodočnosti.

Vidimo, da fašizem ni kak nacionalni monopol. Ta bolezen zalezuje ljudi vedno in povsod, ki nočejo samostojno misliti, ki so pripravljeni podleči vsakemu geslu, ker so izgubili kritično razsodnost. To so predvsem polizobraženci, ki jim je svet preveč kompliciran in prebarvit, da bi ga mogli pojmiti. Zanje eksistirajo le rešitve po patentih, ki so na zalogi. Ta bolezen torej lahko napade vsak narod. Latentne slabe podlage za to je pri vsakem narodu dovolj.

Dokončno fašizem ni nikjer uspel. Ker ni naroda brez mislečih ljudi z zdravo razsodnostjo, je moral fašizem, da se je mogel sploh širiti likvidirati glave, ki so hotele same razmišljati sklepati in odločati. Pometel je z njimi najpreje doma, da bi bil enotnejši pri pohodu preko meja. Nacionalsocializem je pospravil okoli pol milijona Nemcev antifašistov, potem pa še milijone in milijone tujerodcev. V Italiji je bilo zahrbtno umorjenih mnogo tisočev nasprotnikov fašizma, mnogo jih je bilo pognanih na Liparske otoke, mnogo antifašističnih žrtev je padlo pri nas.

Nič ne bi storili, če bi se danes žrtev fašizmov samo spominjali. Kajti čeprav je fašizem uničen kot močanski faktor, niso povsem uničene ideje, gesla in predstave, ki še marsikomu roje po glavi. Zato mora vsak premotriti sebe, počistiti pred svojim pragom in ugotoviti če mu ta pogubna, totalitarna bolezen ni načela ali celo zmedla pojmov.

MALOMEŠČANSTVO IN MASA

Malomeščanstvo izgleda po besedi, kakor da imamo opravka z nekim določenim stanom ali določenim razredom. Toda ne označa tega, kar bi dobesedno pomenil izraz, temveč je označba za duševno stanje, na katerega naletimo v vseh plasteh ljudstva od akademskih vrst začenši dalje. Take ljudi srečamo povsod: vse vedo in vse najbolje; so vneti razširjevalci neumnih govoric, ker jim je lastno mišljenje in lasten prevdarek tuja stvar. Malomeščanstvo bi mogli imenovati polizobraženstvo, katero se zmotno smatra za izobražence (inteligente).

Inteligenco tvorijo ljudje, ki delajo z razumom. Inteligenca je duševno plemstvo naroda, pa naj bodo to izumitelji, tehniki, zdravniki, profesorji, pisatelji, oblikujoči umetniki, znanstveniki, organizatorji itd. Inteligenca ali razumniški svet je najvažnejša komponenta ali najboljša smetana ljudskih plasti, ki jih lahko imenujemo sol ali pa glavo naroda.

So pa še drugi ljudje, ki razumsko ne delajo, pa se vendar smtrajo za inteligente. Neobdarjeni otroci premožnih plasti se dostikrat dokopljejo le s protekcijo do mature. Predrznejši in vplivnejši pridejo na vseučilišče in tudi - z najrazličnejšimi pripomočki - študije dovrše. Ponekod imenujejo take veličine katederske idiote. V življenju pa žali bog odločajo dostikrat mnogo bolj kot vrednost značaja in sposobnost listine, ki jih imenujemo spričevala in ki jih je mogoče dobiti tudi s protekcijo. Protekcija je bila udomačena na vseh poljih pa naj je šlo za brivski mojstrski izpit ali pa za podelitev odgovornega mesta. (Nevejetno se čuje resnica, da je bila pri nas n.pr. žena advokata z "zvezami" odločilna oseba ali in kdaj bo gospod že zasedel mesto vseučiliškega profesorja). Tako so mnogokrat prišli nemisleči in nerazmišljajoči na odgovorna mesta, okinčani z raznimi naslovi, samo z onim ne, ki bi jim pritikal "patris vel matris honoris causa" (po prizadevanju roditeljev).

Po neki strani je malomeščanstvo nedostopno. Navaden človek sprejema radevolje poduk. Večkrat tak poreče: tega ne razumem, prosim razložite mi vi, ki ste v šole hodili. Malomeščan nasprotno nikdar ne prizna, da nečesa ne razume. V podzavesti čuti lastno neumnost in jo skuša zakriti z napihnjenostjo. Razume vse, kakor da je vso modrost pojedel. Sipa jo v trgovini, v gostilni, v kavarni sploh povsod. Vsak napredek, vsak razvoj mu je neumen. Sovraži ker ne razume. Sovraži narod, ker se čuti nad njim vzvišenega, sovraži resnične izobražence, ker čuti lastno manjvrednost. Ni hudo, dokler ti ljudje zgolj govore. Hudo in škodljivo pa je če pridejo do oblasti. Najlepši primer za to so totalitarne nacifašistične dr-

žave. Tam so taki ljudje prišli brez dosti pomišljanja do zaključkov, da je tega in onega treba spraviti izpod nog in morija je bila na to vsakdanja stvar. Iz take črede ljudi je izšel nedovršen študent, šušmar A.Hitler. Ko je prišel na oblast si je polinteligenca zadovoljno mela roke.Kaj ti on je bil njihov človek. Uresničil je vse, kar so v gostilnah kričali. Na njihovo vpitje je iznašel odzive, ki jih je mogel le bedak razumeti.Na primer je vrgel v svet, ki nič ne razume: Židje so vsega krivi. Izmislil si je bajko o"Herrenrasse", ki ji je vse dovoljeno. Okrog njega zbrani polizobraženci so nato hiteli ustvarjati znanost za omejence. Vsi diletanti tje, ki dotlej niso dosegli priznanja, so prišli na svoj račun.

Tako je bilo v Nemčiji, podobno v Italiji. Taki ljudje žive povsod na svetu. Kakor so se poprej ljudje te vrste sklicevali na fašizem, Führerja, duce-ja ali vodjo te ali one vrste, sploh na firerski princip in od tam črpali "svobodo", tako se danes sklicujejo na svoboščine demokracije. Toda nekaj prezrejo, namreč da mora demokratični red čuvati temeljne osnove demokracije in to vedno kadar so ogrožene. Prevelika koncilijantnost je lahko prav težka napaka. Javno življenje bo v veliki meri ozdravljeno, če bodo taki ljudje postavljeni na svoje mesto. Nevarni so ti polinteligentje še posebno radi razvitega skupnostnega čuta. Spoznavajo se instinktivno in delujejo skupno. Poceni dobiš od njih popularnost, ki pa sčasoma škoduje celo političnim strankam, če se takih sredstev poslužijo.

Vsako človeško delo je nepopolno, tudi demokracija. Diktatura zbriše brez oklevanja njej nasprotne ali škodljive s površja zemlje. Demokracija pa takih sredstev ne prizna in jih ne uporablja. V zmoti pa je, kdor misli, da je v demokraciji dopuščeno ljudem, da ji izpodkopujejo temelje.Demokracija pozna sredstva za odstranitev takih nevarnosti. Ta sredstva pa se ne uporabijo na povelje, temveč na temelju večinskega glasovanja pametnih državljanov.

Najuspešnejši način borbe proti malomeščanstvu je miren prevdarek in premislek in zanesljivo ugotavljanje delokroga, ki ga more človek te vrste opravljati.

Maso in njeno bistvo je razložil na zelo priprost a zato nič manj točen način sv. oče Pij XII v znanem božičnem govoru l. 1944. Iz njega posnemamo dobesedno vse kar tozadevno pove:

"Narod ni brezoblična množica ali kakor navadno rečemo "masa".To sta dva različna pojma. Narod živi in se giblje po svojem lastnem življenju. Nasprotno pa je množica sama po sebi nevidna in jo je mogoče razgibati le od zunaj. Narod živi iz življenske polnosti ljudi, ki ga sestavljajo in katerih vsak je na svojem mestu in na svoj način oseba, ki se zaveda svoje odgovornosti in ima lastno prepričanje. Množica pa nasprotno čaka pogona od zunaj, zato lahko postane igrača v rokah kogarkoli, ki zna izrabiti njene strasti in sprejemljivosti; vedno je pripravljena slediti danes tej, jutri oni zastavi. Iz življenske polnosti resničnega naroda se razliva v državo ter v vse njene ude obilno in bogato življenje, ki utrjuje z obnavljajočo se močjo v državljanih zavest lastne odgovornosti ter pravilnega čuta za skupno blaginjo.

Država gotovo more spretno izrabiti in uporabiti elementarno moč množice. V pohlepnih rokah posameznika ali več ljudi, ki so jih združili sebični nameni, s pomočjo brezoblične množice, ki so jo ponižali v navaden stroj, more vsiliti država svoje mnenje boljšemu delu naroda. V tem slučaju pa je skupna blaginja hudo in za dolgo časa prizadeta, nastale rane pa je često le težko ozdraviti.

Iz tega jasno sledi drugi zaključek: "Masa", kakor smo jo pravkar označili, je glavni sovražnik resnične demokracije in njenega vzora svobode in enakosti".

Dva posebna svetova užitkarita v vsakem narodu - malomeščanstvo in masa - poleg pravega naroda t.j."državljanov, ki se zavedajo svoje osebnosti, svoje dolžnosti in pravic, svoje svobode, ki je v skladu s spoštovanjem svobode in dostojanstva drugih." (Iz cit. papeževega govora).

Če bi analizirali oba pojma bi ugotovili neke sorodnosti, a tudi neke razlike.

Oba svetova ali dela naroda sta lahko koristna: malomeščan s pravično odmerjenim in primerno kontroliranim območjem udejstvovanja in s postopnim vzgajanjem k mišljenju in delu, masa pa s praktičnim in nesebičnim delovanjem ljudi, ki so nositelji oblasti.

Mnogi trdijo, da SSSR že poseduje atomsko bombo. Ali je to res? Takšni, z ničemer dokazani trditvi, postavljamo nasproti svoj "ne", ki smo ga pripravljeni dokazati.

Začeli bomo s trditvijo, da atomska bomba ni enostavna formula, temveč končni cilj, uspeh zamotanega teoretičnega postopka, kateremu sledi izreden proces praktične izvedbe. S tem hočemo povedati, da atomska bomba na papirju, v načrtu, ni ona, ki se je je bati. Da se razumemo: t.j. nemška atomska bomba. Ona, katere se utemeljeno bojimo, je amerikanska. Med osnutkom (tretji Reich) in izvedbo (U.S.A.) zija globok prepad, ki je še globlji, če zamenjamo tretji Reich s sedanjo SSSR.

Približno ocenitev globine tega prepada, ki loči govorjenje od dela v tem halucinantnem atomskem problemu, nam omogoča pogled na ustanovo, katere instalacija je stala nad 2.ooo milijonov dolarjev, in vzdrževanje iste še vedno požira, ne kupe, temveč bregove denarja. Je to: Oak Ridge ali Atom City - atomsko mesto, Babilon moderne alkimije, ki drži priklenjenih v notranjosti svojega zidovja na 70 četvornih kilometrih površine nad 5o.ooo prebivalcev. Imamo pred seboj ledeno mrzli znanstveni pekel, ki proizvaja, odvojen od ostalega sveta, monstruozno bombo in vrši najbolj čudežne poizkuse na Einsteinovi formuli, po kateri sprošča popolno razbitje drobca materije, energijo, ki je enaka 25,ooo.ooo kilovatov na uro. So to poizkusi, ki so še daleč od popolnega uresničenja.

Režijo atoma v Atom City si moramo predstavljati kot ogromen stroj, kot neizmeren precizijski aparat, najpopolnejši, ki ga je na industrijskem polju zmoglo moderno človeštvo. Glavni postopek, v katerem se srečata dve določeni količini uranija (razmerje je tajnost) se gotovo ne vrši pri dnevni svetlobi. Je to skrit postopek, zaprt v svinčenih prostorih, zazidanih s cementom, obdanih s praznino, med aluminijastimi zidovi. Je to matematičen postopek pri katerem se vrši vsak detajl časovno in prostorno ločeno. Materija - uran - teče sama, upravljana in nadzorovana z daljave, skozi serijo prostorov, katerih kontrolne odprtine (nad 2oo.ooo precizijskih aparatov) bi, položene ena do druge, pokrile površino 11 milj. Celotni razpored ima obliko črke "U". V krivulji iste se nahaja splošno super nadzorstvo, izvrševano po tele kontroli, da se izbegne dotik človeka s peklenskim procesom. Ponavljamo, vse se premika z matematično natančnostjo, vse pod kontrolo električnih oči, vse elektrotonsko tiho. Nič ni prepuščeno nezanesljivemu, pogrešljivem človeškem nadzorstvu. Oblačilo osebja, ki je relativno blizu čudežnih naprav, je svinčeno. Male cevi nalik svinčnikom, povzročajo električne sprožitve na dotičniku, ki jih prinese v najmanjši dotik z radioaktivnostjo. Male, občutljive fotoplošče na znanjajo vsako najmanjšo navzočnost alfa, beta ali gama žarkov. Tisoči človeških bitij nosijo te ploščice, ki jih dnevno preizkujejo strokovnjaki v laboratorijih. Pravljično občutljivi aparati nadzorujejo radioaktivni strup v zraku. Mere previdnosti niso nikoli odveč. Najmanjša malomarnost ali brezskrbnost ima lahko za posledico poapnenje želodca, izgoretje črevesja, razkopitev zobnih plomb i.t.d. Na ducate specijaliziranih zdrav

nikov je v stalni pripravljenosti. Izkušeni kemiki imajo vlogo perice, ker mora biti tudi perilo delavcev podvrženo posebnemu kemičnemu postopku. Vsi imajo maske, posebne čevlje, svinčena pokrivala in prenosne ventilatorje. Dejansko je to izven zemeljski svet.

Medtem pa naznanja materija svojo pot in razvoj v ogromnih grafikonih na marmornih zidovih velikih dvoran, ki jih stalno preučujejo. Istočasno pa vidimo povsod vojsko detektivov - znanstvenikov pri iskanju najmanjšega znaka radioaktivnosti. Razni informacijski viri so si edini v opisu Atom City, kjer žive tisoči moških in žena kot ujetniki dela in kjer vrši materija sama svoj proces pod pažnjo tisočerih brezdušnih, toda občutljivih oči. Je-li vse to delo denarja? Ne verjamemo! Za to ne zadostuje formula atomske bombe in 2,000 milijonov dolarjev. Neobhoden je še ogromen štab znanstvenikov, ki je danes edinstven na svetu; težko bi bilo ustvariti istočasno dva enakovredna. Razven tega je treba imeti na razpolago veliko armado špecijaliziranih znanstvenikov in tehnikov v vseh panogah industrije, za katerimi mora stati ogromen industrijski potencijal, impozanten po kakovosti in veličini. Izven industrijske kapacitete, ki se konkretizira v atomskem procesu, je treba imeti v oporo neskončno število pomožnih industrijskih obratov. Brez take, imenujmo jo sekundarne industrije, ni mogoča, vsaj ne v serijah, izdelava atomske bombe. Nekaterih precizijskih industrij ni mogoče improvizirati. Nasprotno se je moralo improvizirati, paralelno s tajnostjo atomske bombe, velik kompleks izrednih novosti, med katerimi lahko slutimo izkoriščanje atmosferskih električnih sprostitev za proces razbijanja; kajti kakor je res, da je dolina Tennesseja dobro oskrbljena z električno energijo, tako je tudi res, da je ta predel izredno bogat na nevihtah.

Za sedaj lahko trdimo, da SSSR ni v stanu doseči severno-ameriški atomski rekord, četudi bi bila v posesti tajnosti in 2.000 milijonov dolarjev. Težka sovjetska industrija je rudimentalna, malo rafinirana in je brez neobhodno potrebnih pritiklinskih industrij. Ako tudi priznamo, da razpolaga SSSR z nekaj dobrimi laboratoriji, nekaterimi odličnimi znanstveniki in širokimi produkcijskimi viri, poznamo sovjetske tovarne in vemo, da danes SSSR ni v položaju uspešno trobiti na rog zmage.

Atomska industrija je delikatna, draga, aristokratična, precizna in čista; je svet zase. Končno, kakor že rečeno, ni naš planet v stanu postaviti več kot en generalni štab znanstvenikov. Obstoja samo eden - evropskega, židovskega in slovanskega porekla in ta je sedaj zbran v Severni Ameriki. Dogaja se na atomskem polju ono, kar se dogaja na drugih področjih človeške delavnosti. Slikarji, glazbeniki, geniji se pojavljajo le v malem, zelo skrčenem številu in dajo sadove svojega dela polarizirajoč jo stega na en sam ogenj. Dokler ta ne razpade, se ne dajo ustvarjati drugi in ako, so novi vedno slabejši, šibkejši od prvega. Danes je atomski problem v tej fazi; ni dvoma, da je severnoameriški, ker ni mogel biti drugačen kot severnoameriški. Nemčija sama je propadla pri svojem poizkusu. Razgovarjali smo z mnogimi znanstveniki in vemo kaj trdimo - SSSR ni v stanu izdelati atomske bombe, ker ni v stanu postaviti Atom City-a, najti štaba znanstvenikov in zbrati človeških in materijalnih industrijskih izvorov, ki so za to potrebni.

Možen je ugovor, da razpolaga danes SSSR z nemškimi znanstveniki in tehniki ter nemškimi industrijskimi izvori. To je možno, toda za rešitev atomskega problema je treba imeti predvsem industrijsko supermoč, čudovito tehnokracijo, brezkončno vrsto pomožnih precizijskih obratov in končno nedotaknjen, neokrnjen celotni notranji ustroj - česar pa SSSR zaenkrat še nima.

SSSR bi morala imeti za dosego zmage na atomskem področju kot zaveznika vsaj oni dve edini državi, ki predstavljata po svoji količinski in kakovostni industrijsko-znanstveni ravni dve mali Severni Ameriki: Švedsko in Švico. Čudno se zdi, toda za SSSR je dejansko najkrajša pot k zmagi na atomskem področju pridobitev Skandinavcev in Švicarjev - zlepa ali zgrda. Zaenkrat poizkušajo zlepa.

Tu lahko tudi omenimo možnosti ruskega komunizma. Ravno tako, kakor brez sodelovanja srednjega sloja ni komunistične zmage v Evropi, tako ne more biti brez sodelovanja - bodisi prostovoljnega ali prisilnega - onega, kar je v Evropi ostalo intaktnega - Švedske in Švice - sovjetske atomske bombe.

Zavestna neresnica

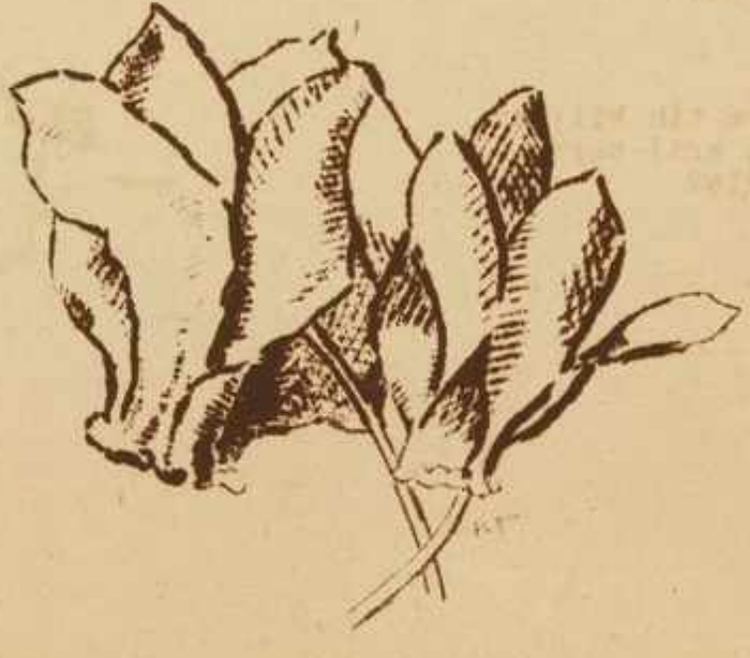
Vsakdor zavestno govori neresnico je lažnivec. Velik lažnivec je tisti, ki v važnih ali velikih stvareh laže in ki se laži zaveda. Velik lažnivec je tudi tisti, ki laž sistematično uporablja. Za lažnivca je navzlic uporabljeni laži vse v najlepšem redu, samo če doseže s lažjo svoj cilj. Niti ne zahteva, da mu verjameš. Hoče le, da tako delaš, kakor da bi mu verjel. Za lažjo postavijo lažnivci, če le morejo, silo in mislijo, da imajo s tem večjo garancijo kot z resnico.

Ali take stvari mladino odvrnejo? Če je mladina doživela nekaj hujšega kot je laž, namreč polovično resnico - dobo, ki zavrača zločine, časti pa da glas, s katerim se more, ne da bi se delalo zločin, doseči svoj cilj, prefinjeno dobo, ki je oblekla grob egoizem v lepe fraze, dobo, ki govori o svobodi, pa jo pojmi kot svoboščine, kar sicer ni nasprotje, ampak pomenja največkrat nekaj drugega (razbrzdanost vseh vrst), dobo, ki govori o bratstvu a misli na denar - tedaj je v nevarnosti, da radi neizkušenosti izgubi kompas, ki je kazal pot k resnici.

Take ozračje daje predrzni laži velike izglede.

Toda kaj se zgodi laži, če svojih šans ne more izkoristiti? Nekega dne bo farnala tako, da bi se je kamen usmilil, tako da njenega glasu nih če več ne prepozna, niti sama več ne. V koncu kliče tako milo in se spusti celo tako daleč da naprosi za pomoč Resnico.

Učenik je govoril: Varujte se laži! Predpostavljal je, da morejo biti ljudje sami od sebe sadosti močni in zreli, da se jo ubranijo.

nocoj

Nocoj kot vse noči
le sam sedim
in s solznimi očmi
v temo strmim.

Nocoj kot vse noči
je v duši mrak,
ker ljube k meni ni,
sem zlomljen in grenak.

In ni še zore za goro,
da bi težko bolan
položil zmučeno glavo
na njeno srčno stran!

molčala sva oba

Molčala sva oba
in senca šla je mimo naju,
morda se zganil ptič je v gaju
kot tih trepet srca.

Molčala sva oba,
čez usta šel je skriti jok
kot strun bi se dotaknil lok,
je to pomlad odšla?

Molčala sva oba;
ne vem, zakaj sem tih bil jaz,
čemu sem v mraku kril obraz,
je to jesen prišla?

Molčala sva oba.

SPET TE ČUTIM

Razcvela noč se v tisočih cvetovih
kot rožni grm je nasred dobrav,
topolom zvezde sijejo v pozdrav,
kot encijan planinski na vrhovih.

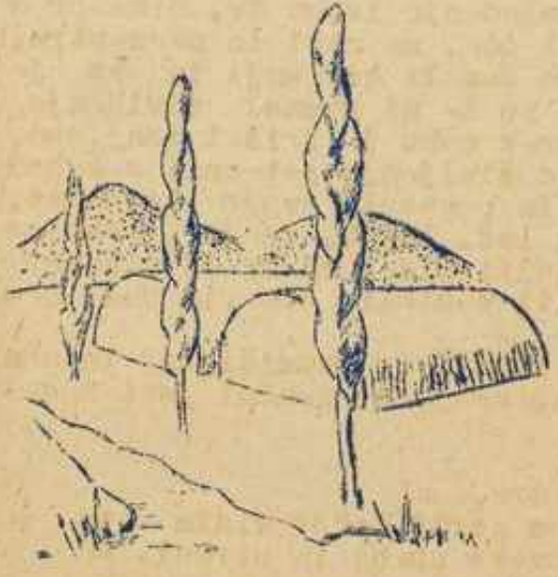
O, spet te čutim, dlan ljubezni božje!
Pa vendar, še v teh žametnih nočeh
je želja moja kot nečisti greh:
rad bi se dvignil v Tvojih nog podnožje!

Odkar sem našel večni vir miru,
dež blagodejen mi je Tvoja volja,
ne več kot sveta reka brez jezu.

Tvoj blagoslov rosi na moja polja
in jaz - nevreden Tvojega daru -
presrečen molim: bodi Tvoja volja!

ŽIVLJENJE ŽGE

Ujet sem v molk topolov in neba,
neznana mi je pesem tujih ptic
in plamen v strasti razgorelih lic
mi ne ovija tihi hram srca.

Le včasih pljuskne v me, kot val z morja,
neznana želja, - kot fazanov klic
v poletno noč, odeto v plašč meglic,-
in spet zamre v molk zmirjenih želja.

Pa vendar sem nemiren kot vulkan:
življenje žge, ljubezen se preliva,
kipi in vre, kot sinji ocean.

Vse vre in kliče, hoče ven, na dan,
vsa moč, ki polna je je duša živa!
A jaz sem v mir topolov zakovan!

Jesen

Izza gričev na vzhodu je vzšlo sonce.

Prijazno se je nasmehnila dolina, polna svetlobe in toplote. Žitna polja, vsa v zlatu so lahno valovila in pela pesem o kruhu in delu. V vrhovih kostanjev je šumelo. Na desni onkraj grabna je sekal detelj po deblu.

Janez se je ustavil in sedel.

Ves breg je žarel v cvetočem vresju. Gledal je in poslušal.- Tisočkrat je hodil tod mimo, neštetokrat opazoval sončni vzhod in gledal po dolini se čudil gozdnim lepotam in prisluškoval utripom življenja v naravi,vendar ni nikdar poprej videl in slišal ter našel tega kar ono jutro.

Ponosno so stale na severu Karavanke in Savinjske planine. V ozadju na levi pa je strmel visoko v nebo Triglav, lesketajoč se v soncu. Čez vse pa je bilo razpeto neizmerno ozadje, pobarvano s sinjo modrino.

Pri Svetem Urhu je zazvonilo.

Zaplavala je pesem zvonov in hitela nad brdi, tonila v šume, dokler se ni končno izgubila v tesneh in zamrla. Pesem zvonov! Oči so se umirile in vsakdanjost zbledela. Janez pa se je zamislil v dni, ki so mu zapustili toliko lepih spominov, v katerih je bilo toliko sanj, mladostnih in polnih idealov. Pesem brona ga je pripeljala v one dni, ko ni poznal in ni niti slutil, da more biti v življenju tudi podlost, zloba in laž. Znova je zaživel ob nepozabni pesmi, zaživel življenje mladeniča, ki veruje v dobro, a za slabo ne ve.

Zaprl je oči in videl sliko:

Vse je v zelenju, borovnice zorijo. Lahen vetrič se poigrava z listjem. Mlada dvojica sedi tesno drug ob drugem v mahu. Oči jima govore. Tedaj se mladenka nagne k fantu in mu zašepeče:
- Ali ne, fant moj, tako ostane med nama za vedno? -
- Da, deklič - ji obljubi in poljubi.

Pa se je slika v hipu razpršila. Suha vsakdanjost se je prikazala in pretrgala sanje, spomin. - Da, takrat je mladenič izpod Sv. Urha prvič v življenju poljubil nekoga, ki mu ni bil oče, ne mati in ne sestra. Bilo je takrat, ko so zorele borovnice, ko so šumeli kostanji in ko je plavala v zraku pesem zvonov. Bilo je takrat ko še ni poznal življenja in je vsemu verjel, kar je bilo lepo. Toda prek mahu je prišel zanj dan, ko je začel spoznavati svet, ko ga je vrtinec življenja potegnil s seboj in se je življenje samo razgalilo pred njim in pokazalo svojo grobost, surovost, svojo hinavščino, neplemenitost in laž. Dobro, da je resnico sveta, kruto in trdo spoznal šele pozneje, kajti sicer mu ne bi ničesar ostalo od srečnih dni, tako pa so mu je vselil v misli, srce in dušo neuvenljiv spomin, lep in čist kot kristal.

Pri Sv. Urhu je odzvonilo. Janez se je zbudil iz razmišljanj in sanj ter pogledal okoli sebe. Nedaleč vstran od njega je na senčni jasi sedel starec in ga gledal.
- Dober dan, oča - ga je pozdravil mladenič.
- Bog daj, fant - je odvrnil in puhnil iz čedre.
- Kaj pa vas je zvabilo, da ste zlezli tu sem gori? Kakor vidim ste že precej stari in hrib je hrib; še mladega človeka upehа in utrudi. -

- Kaj pa je tebe? - je vsekal starec in Janeza ostro pogledal.
- No, oča, nič se nikar ne jezite, saj sem kar tako vprašal. Sam vam pa lahko povem, čemu sem prišel sem. Kmalu namreč odidem odtod in zdaj se poslavljam od gozda, od teh gričev in dolin. Rad sem jih imel, pa ne morem od njih kar tako. -
- A-a-a, - se je začudil. - Odhajaš torej? Pa ne za dolgo? - je vprašal z zanimanjem.
- Tega vam ne morem povedati. Morda se vrnem prav kmalu, morda pozno, ali pa,.. nikdar več. Kakor Bog da in sreča junaška. -
- Čakaj! Poslušaj! - je zahlipal, - povem ti nekaj. Vidim da ljubiš hribe naše in planine in gozd, pa ti povem: star sem, kot si sam rekel. Imam jih polnih osemdeset, pa sem dejal, da jih moram še enkrat videti. Planine in Triglav tam, pa Šmarno goro in Savo, pa tale gozdič in smreke in kostanje v njem, pa, da še enkrat vidim vresje, veš, zdaj ko cvete in žari. No da še zadnjič čujem gozd ko zašumi in zapoje. Fant, ti odhajaš in se poslavljaš, pa se boš še vrnil, a jaz se poslavljam za vedno. Zato sem prilezel le-sem, da še zadnjič vidim vse ono, kar je bilo naše in lepo in dobro. Vem, da mi je potekel čas, da stopim na pot odtod in odidem v kraje, kjer me že čakajo oča moj in ded, pa ranjka moja. Predno greš, ti povem še to: če te vse zapusti in prevara, ne maraj! Gore, gozdovi in narava te bo sprejela in ljubila, ker jih ljubiš sam. Pojdi na pot z nasmehom na ustnih in ne pozabi mojih besed! Tudi jaz grem, noge so mi slabe in čas je že. Z Bogom hodi! -

Tiho in lahno je stopal Janez med praprotjo in mislil na starca. Poslovila sta se oba, mladost in starost; zadnji za vedno, a prvi?...

Še enkrat se je mladenič ozrl tja daleč na planine, še enkrat pogledal na lesketajoči se Triglav, objel z očmi dolinico, polno valovečega žita, potem pa je zbežal po poti navzdol.

Bela cesta se je vila med polji in peljala v mesto. Šel je Janez ves utrujen in zlomljen, noge so se mu leno vlekle po prahu in ga dvigale v zrak. Bil je kot oni starec, ko se je poslovil za vedno.

Pa je tam zadaj na gričih zašumelo in zapelo, zadišalo po žarečem vresju. Tedaj se je mladenič spomnil starčevih besed. Zravnal se je, pogumno dvignil glavo in z nasmehom odšel na pot, na dolgo, dolgo pot v svet.

Za njim pa so šumeli in bučali temni gozdovi, prijatelji njegovi.

Poslednja zgodba Saše Grandinova

III. POGLAVJE.

"Ne joči, Angelina!"

Sedela je v couch-u in pritiskala lice v blazine. Globoko je sopla, telo pa ji je pretresalo ihtenje.

On je stal pri oknu in zrl v daljavo in nebo, ki se nekje stika z morjem.

"Tako dobri ste z menoj, gospod Saša. A jaz nimam ničesar, da bi vam povrnila. Niti sebe več ne poznam. V dveh dneh sem izgubila vse... Sinoči sem vrgla polno pest denarja v obraz moškemu, ki me je hotel... hotel kupiti. Da, za denar. In nato..."

"Angelina... Našla si pot!" vesel smehljaj je prešinil njegovo lice. Stopil je k njej:

"Ne joči, dekle; smej se, bodi vesela!"

Vzdignil ji je glavo z blazine in jo pobožal po črnih laseh, ki so ji padali kot slap preko ramen.

Obrnila se je k njemu in se mu s solzami v očeh nasmehnila:

"A zdaj, tako uboga sem, sama... Tesno mi je v duši. Ne poznam ljudi, nikogar. Sovražim vse, vse...samo..."

"Angelina!"

"Samo vas ne!"

Sam ni vedel kaj se dogaja z njim. Sprva se mu je zasmilila, ko jo je gledal, kako mlada in cvetoča tone v valovih teme. A globoko v njenih očeh je našel čisto dušo, prav kot otrokovo, ki greši, ne da bi vedel kaj dela. Začutil je, da je ne more pustiti, ko ji je sicer pokazal pravo pot, a ji s tem odvzel zaslužek.

Zazrl se je v njene oči, modre, čiste in začutil v srcu drhtaje. Samemu sebi je hotel lagati, toda zavedel se je, da je ne more pustiti, da je trdno povezan z njo, da jo ljubi. Da, ljubi! -

Zavedal pa se je tudi, da ji tega še ne sme pokazati, kajti v njej mora isto čuvstvo prej dozoreti in vzcveteti, kot popek pri roži, ker sicer bi zopet utonila v temini vsakdanjosti in ga zasovražiti. V njem ne bi našla drugega kot pri drugih.

"In vi..." je dahnila "me sovražite! Ne spoštujete me, ne, saj v me ni ne morete najti nič lepega. Izgubljenka sem..." Zajokala je zopet. Telo ji je stresal drget.

Sklonil se je nad njo, jo prijel za obe roki in ji tiho dejal:

"Spoštuj samo sebe. Ne bom te zapustil. Vpeljal te bom v življenje. Ne boj se, ne joči..."

Skozi solze se mu je nasmehnila, pritisnila njegovi roki na ustne in jih poljubila.

Oprostil si je roko. Stopil je k oknu in molčal.

Za seboj nekje - mislil je v daljavi - je začul njen glas:

"Ljubezen? Je to mar čudovito drhtenje srca, nemir v duši? Je to bolest? Hrepenenje za lepim, za dobrim? Za... vami, gospod Saša?"

"Mar ljubiš, dekle?"

S hitrimi koraki je stopila do njega in se mu zazrla v oči:

"Me ljubite?"

"Angelina!"

"Me ljubite?" Temu glasu se ni mogel upirati, bil je zapovedujoč in proseč.

"Da!"

Nasmehnila se je in se zazrla še ona v nebo, v pokrajino, v palme in pinije na obzorju, na goro z dvema vrhoma, v morje, v neskončnost...

"O, Bog! Kako čudovito lepo je vse, narava, nebo... ljubezen... Saša, jaz čutim, bolna sem od prej nepoznanega čuvstva. Morda vas ljubim, ljubim... Vse moje bistvo hoče k vam... Včeraj, še danes sem bila uboga, zdaj sem bogata, srečna."

"Ljubim te, dekle!"

"Saša!" Solze sreče so ji napolnile oči.

"Da, življenje je pred nama. Morda bova stopila vanj skupaj..."

Držala sta se za roke.

"Pozabila bom na preteklost, na temo..."

V zvoniku nekje je udaril zvon. Zvoki so drhteli v ozračju in šli večnosti nasproti.

Izza oblaka je prisijal sončni žarek in ju obsvetlil. Visoko vzravnana sta stala ob oknu. Držala sta se za roke, si zrla v oči in molčala.

Molčala. Kajti stisk rok pove več kot besede. Opojnejši je in lepši

Skozi okno je donel odmev življenja v mestu, vrvenje po cestah, pesem sreče in bolesti, pesem življenja in smrti.
Sonce je pravkar padlo v morje.

IV. POGLAVJE.

.. Saša se je namenil k edinemu prijatelju, ki ga je našel v tujini. Bil je to režiser v nepreveliken gledališču v Napoliju, v Politeami. Angelini glas, ki ga je občudoval že onega večera v baru Tensa, mu ni dal miru. Sklenil je poizkusiti vse, da bi ji omogočil bodočnost. Ko so še živeli njeni starši - stara, spoštovana rodbina - je obiskovala pevsko šolo. Učitelji so občudovali njo in njen sopran. Bila je sicer še mlada, toda barva glasu in lahkota, s katero je zmagovala vse mogoče lege in višine, ji je obetala sijajno prihodnjost. Toda starši so ji umrli na hitro. Upniki so pograbili ne ravno preveliko bogastvo; ostala je sama.Nihče ni skrbel zanjo in tako je dekle šestnajstih let zašla na cesto, kjer si je s petjem služila kruh. Nekoč jo je pobral s ceste moški, ki je spoznal, da bi mogel z njo služiti lepe denarce. Dal ji je tako zaslužka v predmestni krčmi. A polastil se je še njenega telesa tako, da ga je zaso vražila. Zbežala je in si poiskala službe sama. Postala je pevka v baru Tensa, kjer je prodajala svoj glas in sebe samo. Gabilo se ji je življenje a sama ni mogla pomagati.
Ko jo je Saša tako iztrgal iz krempljev teme, je ni smel pustiti.Našel je v njej čisto dušo, vzljubil jo je in zdaj ji je dolžan oskrbeti življenje, vredno nje same.
Gospod Bartolini je bil ravno pri delu za premiero neke nove operete. Krstna predstava. Nikogar ni sprejel. Toda ko mu je poslal vizitko Saša Grondinov ing.arch., ga je velel takoj pustiti v svojo delavno sobo.
"Dober dan, Saša, kaj pa je vas prineslo. Kaj posebnega? Odpotuje te? Menda ne. Boste morali pač počakati na premiero. Odlična režija - moderna. Dovolj baroka in renesanse na odru. Enostavno, a okusno.
Tako mu je hitro obrazložil svoje delo in črtal s svinčnikom osnutke na papir.
"Kakšno drevje bi izbral?"
Saša je sedel v naslanjač in ga gledal, kako ves zamišljen pregleduje modele palm, pinij, borovcev in sipres. "Romantična scena. Ploščad ob jezerski gladini... Noč, zvezde... krasno, uspeh, uspeh!"
Odmaknil se je od pisalne mize in gledal osnutek.
"Gospod arhitekt - perspektiva? V redu, skladno?"
"Brez dvoma mojster!"
Saša si je prižgal cigareto. Vedel je, da mora počakati, da se mojster sam izkoplje iz dela. Bil je droban, ne premlad, že malce osivel, a po srcu nadvse dober človek - obenem star in priznan režiser. Rad je pomagal mladim talentom in zato je Saša sklenil poskusiti z Angelino pri njem.
Končno je Bartolini odložil osnutek.
"Da, da... Pinije, polkrožne; mesec bo edinstveno padal za njimi."
Potegnil je iz žepa viržinko in jo pretehtaval v dlaneh.
"No, prijatelj, na dan z besedo. Namenjen nisem nikamor, nikar me ne vabite."
"Mojster - sopran imam." je udaril Saša.
"Kaj? Vi - sopran? Nikar se ne šalite!"
"No, da, ne ravno jaz. A krasen glas, rečem vam. V baru sem jo našel!"
"Ah, dekle iz bara?" neušečno se je nasmehnil, "nič boljšega? In, kaj bi z njo..?"
"Poslušajte mojster, poskusite vendar z njo. Pri direktorju leže Vaša beseda. Mnogo mi je na tem..."

Prižgal mu je viržinko.
"Da mojster, ljubim jo!"
"Kaj? Dekle iz bara, ljubite... Danes ste resnično zelo razpoloženi" se je prijetno zasmehljal možic.
"Ne! Resnično, rešil sem jo od tam in zdaj sem ji dolžan priskrbeti zaslužek. Obljubim vam, ne boste razočarani. Prava lepotica. A glas-brez pretiravanja - redko kje sem zasledil kaj takega!"
Bartolini je neverjetno zmajal z glavo.
"Poslušajte, s takimi nimam rad posla. Toda vam na ljubo naj bo!"
"Hvala, mojster!"
"Na ljubo vam, da!"
Saša se je oddahnil.
"Kje pa imate ta vaš zaklad?"
"Par minut počakajte!" in je odhitel po stopnicah navzdol.

V kavarni, onstran Bartolinijevega stanovanja je nestrpno čakala Angelina. Sama bi danes ne storila, ne prosila kaj takega, toda Saša je tako odločil!
Zagledala ga je, ko je vstopil in se napotila k njemu.
Za obe roki jo je prijel in dejal:
"Dekle, takoj pojdeva k njemu. Prosim te, Angelina, poj ono pesem iz bara tam ob morju. Pesem sonca in življenja, pesem iskanja."
Trdno mu je stisnila dlan: "Pela bom, pela tebi, ne njemu!"
"Dobro" je dejal Bartolini, "očaran sem. Tudi direktor bo. Obljubim vam, resnično. Krasen glas. Pojava! " in je odšel k telefonu.
Angelina se je naslonila k Saši in se srečno nasmehnila.
Bartolini pa je divjal naprej: "Takoj pojdemo k direktorju. Druga sopranistka v operetni mi ni všeč. Neskončno nemogoča je... Bomo zamenjali, bomo..." in je izginil skozi vrata.
Po stopnicah navzdol se je mali mojster pogovarjal sam s seboj:"Šolan glas, tehnika na višku, neizrabljen!"
Ostala sta sama.
Angelina se je obrnila k njemu. Skozi solze mu je dahnila: "Hvala Ti, Saša, tako dober si... Ljubim te, ljubim..."
Oklenila se mu je krog vratu in nagnila glavo na njegove prsi. Pobožal jo je po laseh, ji vzdignil obraz navzgor in se sklonil nad njene ustne. Pila sta sladkost in srečo. Sladak poljub njune iskrene ljubezni ju je prevzel. Zazibala sta se v sladak sen...
Njun prvi poljub!
Bartolini se je vljudno in čez par trenotkov še vljudneje odkašljal na vratih. Nato pa je planil v prešeren smeh.
Zdramila sta se.
"No da, v operetni bo zdaj vse drugače. Resnično, resnično..."
Prižgal je svojo viržinko in še enkrat pazljivo pogledal Angelino. Skozi zobe je povedal:
"Za vaso postavo in temne, lepe lase bodo palme boljše. Spremeniti! Pinije v stran. Je že gotovo, nedvomno..."
Nato si je posadil na glavo klobuk s širokimi krajci in majhen, vesel pokazal vrata: "Prosim, gremo, taksi je tudi pripravljen.
In zaklepajoč vrata je mrmral:
"Čemu si le pevke barvajo lase in nohte! Prirodno, prirodno... Zdaj bo drugače. Sopran in postava!"
Direktor jih je pričakoval. Sedel je v naslonjaču in kadil pri popoldanskem čaju nadvse zaželjeno pipo tobaka.
Onstran sobe je pianist rahlo pritiskal na tipke.
Na stenah so podobe starih beneških mojstrov podčrtavale umetniško vzdušje prostora. Favretto: Le ciacolone sul Siston. Par kopij Michelangela in Rafaela. Ob steni knjižnica, toda vse brez domačnosti. Iz vsega je dihal občutek visokega, lepega, zaželjenega - umetnosti, a brez prizvo

ka prisrčnosti, miru.

V kotu ob pianu so bila tla dvignjena v mali oder, kjer so pevci če stokrat kazali svoje sposobnosti, obsvetljeni od žarometov.

Režiser Bartolini je na vrat in nos vdrl v sobo in jel pripovedovati direktorju:

"Čudovito, g. direktor, krasna postava, glas šolan, čist; barva, polnost, zmožnost. Zamenjali bomo sopran v operetni."

Stari se je ravnodušno nasmehnil:

"Poizkusili bomo!"

Vstopila sta Angelina in Saša.

Par vljudnostnih besedi in že je stala Angelina na odru v kotu. Nenadoma je par žarkih luči obsvetlilo dekle. Ni se zmedla. Ponosno je stala tam in se nasmehnila.

Direktor je vljudno poveljeval in ona se je obračala pred njegovimi očmi.

Še malo indiskretno povelje, Angelina se je obrnila k Saši. Prikimal je, češ, požreti je treba.

G. direktor je bil zadovoljen s postavo. Bil je vzhičen.

Potegnila je iz torbice note in pokazala pianistu pesem.

Zvoki so prihajali iz instrumenta in napolnjevali ozračje. Nenadoma je vpadel med nje kristalen, čist glas. Angelina je pela. Pela je staro, poznano pesem iz bara. Njen glas je nihal v ozračju, božal je mehko kot materina dlan, se dvigal, padal...

Saša je zaprl oči in poslušal. Vedel je, da poje njemu. Vse drugače mu je igralo v prsih, kot onega večera ob morju.

Še zadnji akordi...

Stari je poslušal in pozabil celo na pipo. Obraz se mu je nabral v tisoče drobnih gubic in kazale njegovo očitno zadovoljstvo.

Bartolini je vzhičeno prikimaval. Klobuk mu je zlezel globoko na oči. Direktor je udaril z rokama v znak odobravanja. Nato pa je pristavil počasi pretehtano:

"Da, zadovoljen sem. Toda - obvladate tudi kako operno arijo?"

Angelina je prikimala.

Izbrala je med notami Traviato in poiskala drugo dejanje: "Ah ti preljubi moj, ti ne poznaš življenja..."

Romantični zvoki Verdijeve glazbe so znova preplavili sobo...

Angelina je prestala preizkušnjo.

"Sprejeti ste v mojo operno družino, gospodična..."

"Angelina!" je pristavil Saša.

"Da, gospodična Angelina. Čestitam!"

Bartolini si je zadovoljno mel roke.

"Partituro dobite pri g. Bartoliniju. Nasvidenje jutri na skušnji!" je dejal direktor in se priklonil: "Hvala vam, klanjam se!"

Mali mojster se je prijetno smehljal: "Da, da, partituro dobite pri meni. Jaz se bom pa poslovil, če dovolite. Imam nujen opravek..."

Priklonil se je tudi pianist in obenem zaigral veličastni triumf iz Aide.

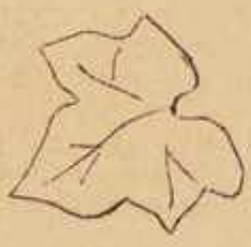
Bartolini pa je odhajajoč po stopnicah pripovedoval samemu sebi: Sporočiti moram drugi sopranistki, da imamo boljšo moč!"

Uboga druga sopranistka mu je bila pač trn v peti.

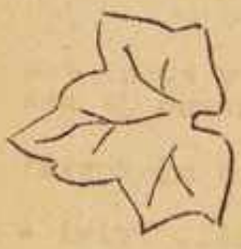
Angelina in Saša sta odšla za njim. Tiho je dahnila: "Hvala ti, dragi, hvala!"

(Nadaljevanje v prihodnji štev.)

vselina

Str. 3) Jeruc . . . . . Moja njiva

" 4) [illegible] . . . . . Nekoliko znakov fašizmov

" 5) St.Dolar . . . . . Misli o novi Jugoslaviji

" 7) ... . Malomeščanstvo in masa

" 9) J.Debelak . . . . . SSSR ne bo imela atomske bombe

" 11) ... . Zavestna neresnica

" 12) Jeruc . . . . . Nocoj

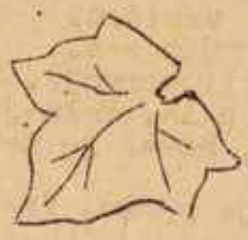
" 12) Jeruc . . . . . Molčala sva oba

" 13) Ljubo . . . . . Spet te čutim

" 13) Ljubo . . . . . Življenje žge

" 14) Piščal . . . . . Slovo

" 15) Peter Grajan . . . . . Poslednja zgodba Saše Grondinova

NASLOVNO STRAN IN NOTRANJO OPREMO
IZDELALA JAKA IN MIMICA

TISK "TSA"

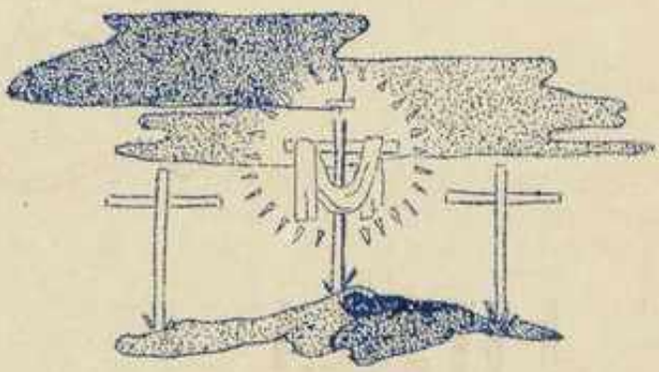
MI IN SVET

REVIJA SLOVENSKE ARMADE 20

MI IN SVET
REVIJA SLOVENSKE ARMADE
LETO III. SUŠEC ŠTEV. 20

Naša Pietà

Čez nebes trije križi so razpeti,
razbičan narod v krilu zemlje spi;
še ni izginil vroči dah krvi,
mrtvaških bakelj rdeči soj še sveti...

Že tretja ura Petka je odbila...
Kdaj se železni zastor bo razklal
in tempelj zla bo v sončni prah razpal!?
Kdaj zemlja naša spet nas bo dojila?

In vendar zemlja naša se smehlja:
kar je rodila, mrtvo ni, živi!
Živi in čaka Vélike noči!-
Zato smehlja se - naša Pietà!

O zemlja, mati! Čuješ, Krist bo vstal!
Nalij si v rane balzamovih olj,
ogrni svetlo haljo mladih polj,
saj spet nebesa vate bo sejal!

NE POZABIMO

27. MAREC JE NAŠ SKUPNI DRŽAVNI PRAZNIK

MISLI O NOVI JUGOSLAVIJI

/NADALJEVANJE IN KONEC/

Početna točka pokreta je človek nov, delaven, pošten, naroden človek.

Evo, kaj piše v brošuri "Naš program" izdaja odporniškega pokreta "Nova Jugoslavija" Ljubljana novembra 1944.

Človek je početna točka našega programa in dela in to človek kot duhovno bitje, kot tvorec idej, nosilec morale in delavec na kulturnem, civilizatornem in gospodarskem polju. Človeški duh odreja pot napredku: Mi verujemo, da obstoja svoboden, ustvarjalen duh, mi odbijamo učenje, po katerem so človek in družba, kultura in gospodarstvo samo sluge nekega nadčloveškega dialektično materialističnega razvoja, v katerem odločuje materija in različne oblike njenega ekonomskega razvoja."

"Delo je osnovna človeška vrednost, pravica vsakogar, a tudi dolžnost vsakogar, in to delo za obče dobro družbe naroda in državne skupnosti. Radi tega je potrebno, da je delo osnovno merilo za položaj slehernega v družbi skupnosti, ker samo iz družbeno koristnega dela izhajajo pravice ("Zarja svobode" Ljubljana, aprila 1942).

V istem smislu zahteva to "Načrt ureditve bodoče Jugoslavije".

"Delo je osnova nove revolucionarne misli, vendar načrtno in organizirano delo. Sprememba pogojev dela in ustvarjanja socialnega kulta dela, delo na posvetljenosti, na ekonomskem organiziranju, delo na nacionalni, socialni in politični akciji... Delo je zasnovano na osebni odgovornosti, a iz te mora vzkliti v sferi socialne discipline kult vzajemnosti, dolžnosti in pravice. Zahtevamo snovanje močnih moralnih in socialnih osebnosti, nacionalno in socialno orientiranih in svestnih, ne pa zmešanih in površno-bežnih intelektualcev."

Za osnovno načelo ureditve državnega življenja si je naš narod izbral DEMOKRACIJO.

"Kaj pa je demokracija? Na kratko: za nas bazira demokracija na dveh osnovnih načelih: prvič na pravici naroda, da si izbira predstavnike, drugič pa, na kontroli naroda nad nosilci oblasti. To sta dve načeli, ki sta kot zgodovina, ki bosta splošno važni dokler bodo na svetu svobodoljubni

narodi. Iz teh principov izhajajo oni drugi, poznani pod imenom političnih svoboščin, ki so vsekakor najbolj dragocene osnove svobodnega, znanstveno-prosvetljenega in napredenega človeštva. To so predvsem velika načela humanosti in človekoljubja, ki izhajajo iz globokega spoštovanja posameznika, njegovega mišljenja in življenja. Iz teh splošnih stavov izhajajo konkretni postopki političnega življenja nekega naroda. Ti so: svoboda vesti, vere in mišljenja, svoboda besede, pisane in govorjene, svoboda združevanja in organiziranja, svoboda shoda in dogovora, svoboda kritike in predloga, svoboda učenja, znanstvenega raziskavanja in učenja, svoboda glasovanja in izbiranja. Demokracija nadalje predstavlja obče enako neposredno in tajno pravico glasu..." ("Načrt ureditve bodoče Jugoslavije").

Demokracija zahteva federativno ureditev Jugoslavije. Resolucija Svetosavskega kongresa z dne 27.jan.1944. v vasi Ba., h kateri so pristopile vse politične stranke in skupine Jugoslavije in ki predstavljajo steber novega programa, predvideva v točki 4:

Jugoslavija mora biti federativna država, ustavna, parlamentarna monarhija dinastije Karadjordjevićev z Nj.Vel. Kraljem Petrom II. na čelu.

Federacija je taka državna ureditev, v kateri obstoja delitev oblasti v vertikalnem smislu: centralna oblast v občih skupnih zadevah, pokrajinsko-federativna oblast pa v pokrajinskih vprašanjih. Naša 25 letna politična preteklost je bila zastrupljena s strankarstvom, osebnim spletkarenjem, secesijami in disidentstvom. Da bi parlamentarni organizem mogel pravilno funkcionirati je potreba majhno število velikih in močnih strank. Naš narod je nastrojen izrazito demokratski, vendar zahteva močno in solidno vladavino. Zahteva demokracijo, vendar demokracijo, ki bo pridobila avtoriteto in v katero bo imel narod zaupanje. Zahteva demokracijo, ki bo delala iz dneva v dan na zboljšanju življenskih pogojev za vse narodne sloje, ne pa za "demokracijo", ki ima nalogo, da zapovduje brez prestanka samo z besedami "demokracijo"...

Kongres matra za pogoj za življenje bodoče Jugoslavije to, da notranja ureditev države izvrši na enotnih demokratskih principih in to, da se osnuje srbska federativna edinica, na teritoriju, kjer žive Srbi, ker hoče biti srbski narod zedinjen. Isti princip velja za Hrvate in Slovence.

Glede vprašanja notranje ureditve na platformi demokratskega omladinskega pokreta Jugoslavije (1942) je dan sledeči predlog: "V političnem pogledu bo država parlamentarna, predsedniška in federativna... Centralna oblast bo organizirana na klasični, parlamentarni način. Pokrajinske oblasti bodo organizirane na ameriški - predsedniški način. Centralni parlament daje mandat za sestavo vlade za rok od 2 do 6 let.V pokrajinski vladi sestavlja mandatar vlado strokovnjakov, ki ne smejo biti člani pokrajinskega parlamenta. Neposredno odgovarja pokrajinskemu parlamentu samo predsednik vlade, ker je njegov član."

Osnovno v demokratski ureditvi države je spoštovanje zakona in njegovo izvrševanje. Slednje morejo zagotoviti samo neodvisna sodišča, katerim bodo pridane v Jugoslaviji - zlasti v zvezi z načrtnimi organizacijami gospodarstva - odgovorne dolžnosti.

Svoja razlaganja o ekonomskih vprašanjih pričenja platforma ujedinjene demokratske omladine Jugoslavije s temi besedami: "Ekonomski red v državi se mora vpostaviti na načelu, da nobenemu posamezniku, oziroma razredu ne sme biti dopuščeno, da živi na račun svojih sodržavljanov, ker človek ne more in ne sme biti prosto orodje sočloveka. Gospodarstvo se bo organiziralo na načrtnem odnosu, spoštujoč zasebno lastnino, ki služi samo osebni eksistenci, ne pa eksploataciji, kakor tudi zasebni inicijativnosti v proizvodnji."

Načrti ureditve bodoče Jugoslavije naglašajo s svoje strani: " Zastopamo načelo, da mora biti osnovna proizvodnja sredstev in surovin samo lastnina skupnosti." Medtem pa smatra platforma ujedinjene demokratske omladine Jugoslavije: "da je potrebno, da se vpostavi ravnotežje med individualnim in kolektivnim interesom, med osebno inicijativnostjo in organizacijo načrtnega gospodarstva. Zasebna inicijativnost mora obstojati v onih podjetjih, delavnicah in manjših tovarnah, ki dajejo v rezi-

mu svobodne konkurence in zasebne inicijativnosti večje rezultate in ve doprinašajo splošnemu gospodarskemu dviganju in progresu. Delodajalec j lahko samo vodja podjetja, ki vlaga poleg kapitala tudi delo, ne more pa biti uživalec in rantnik."

Kmečko vprašanje tretirajo mnoge publikacije narodnega odpora v o movini. Vse soglašajo v tem, da je za ohranitev temelja našega naroda trebno, da se ohrani kmečko gospodarsko zemljo in svoboda njegovega del vendar pa, da se poveže kmeta v edinstvene kmečke zadruge, ki se bodo m gle načrtno dvigniti, v istem času pa tudi vključiti v narodno načrtno gospodarstvo. V tem smislu razglablja posebno brošura "Študije in dok menti", izdaja Nove Jugoslavije - Ljubljana september 1944.

Podobne misli se pojavljajo skozi ves ilegalen tisk širom naše do movine, vedno naglašajoč, da mora narod samo s svojo svobodno voljo re šiti najosnovnejše vprašanje ureditve svoje države. Vendar je to samo n kaj misli na katere naletimo v ilegalnem tisku našega narodnega odpor Ko bo uspelo znova priti do ogromnega materijala, ki je ostal doma skr se bodo morale objaviti tudi druge jasne napredne misli posebno o pro - svetni politiki, socialni politiki, o moralnih osnovah političnega sist ma, o detajlih gospodarske organizacije in obnove Jugoslavije, o njeni zunanje političnih načelih i.t.d.

Nosilec teh idej, misli in načel je ravnogorski pokret nasproti pa tizansko-komunističnemu pokretu, ki je danes zavladal v Jugoslaviji in prinesel narodu najtežjo diktaturo. Ugotavljamo, da vojna ni samo zrah ljala družabnega reda, temveč je izzvala globoko valovanje idej in misli, ki bodo prinesle nekaj novega v družabnem redu.

Smatramo za koristno, da izmesamo še en citat, ki vsebuje mišljenje ako je moči doseči napredek v naznačeni smeri: "Potrebna je moralna re generacija vseh vej našega zasebnega in javnega življenja na osnovi res nične morale, osnovane na večnih principih krščanstva. Zato je potrebna sprememba metod, sprememba osnove dela, sprememba idej in sprememba ge neracij." "Zarja svobode" - Ljubljana, junij 1942.

Tako vstaja iz potoka krvi in solz, ki lijejo po naši domovini, pra vi svobodni človek, vedrega čela in rok polnih ljubezni in spoštovanja za ustvarjalno delo, pa naj se tiče pluga, tovarniškega stroja ali pisal ne mize. Za njim pa se zbira in zorožuje z dneva v dan narod, ki trpi, ki pa čuti, da se bliža novo svobodnejše življenje. Novi delavci prihajajo, ne da bi vladali, ampak da bi služili; ne da jemljejo - tratijo svobodo, temveč da jo vrnejo in utrde v bratstvu vseh slojev, vseh resničnih de mokratskih pokretov doma, v skupnosti vseh treh svobodnih in zadovoljnih jugoslovanskih narodov, v novi Jugoslaviji brez diktatur, brez tlačenja in strahovanja, v novi Jugoslaviji resnične svobode, pravice in človeč anstva.

Demokracija in načrtništvo

Težišče sedanje politične in gospodarske problematike je v ures ničenju zahteve po pravi gospodarski demokraciji, ki se ne zado volji zgolj z običnim političnimi pravicami, temveč, ki naj za gotovi vsakemu osebno in politično svobodo zajedno z gospodarsko sigurnostjo. Slednje znači delo, zaslužek in primerne življenske pogoje vobče. Ideološki boji za dosego tega cilja zavzemajo ši roko polje. Obe skrajni meji tega poprišča označimo lahko s kv ticama: individualni liberalizem in totalitarni kolektivizem. Dosedanji razvoj, ki je bil opetovano stopnjevan do dramatičnih prevratov, se vsaj v demokratskih državah ustaljuje nekje na sredini in ima po premaganju izpadov na levo in desno vedno več izgledov za rešitev, ki bo sposobna življenja.

Ta problem večkrat površno označijo kot "vprašanje načrtnosti ali nenačrtnosti". Prezrejo pa pri tem kaj radi, da vsebuje vsako gospodarjenje nujno načrtnost in da v smotrenem gospodarstvu "klic po načrtnosti ni nič novega; kvečjemu je pretiravanje že obstoječega ali pa pomenja obrazbo načrtov po nekih negospodarskih vidikih. Iz tega smemo napraviti zaključek, da ne more biti med gospodarjenjem in načrtnostjo nobenega sprotja, razven če naj bi načrtnost vodili drugi kot gospodarski vidiki n.pr. politični vidiki.

Gospodarsko načrtništvo.- Da bi bila načrtnost gospodarska, mora načrt izkazovati svoj gospodarski zakaj. Gospodarski človek dela načrte, da bi sploh mogel gospodariti. Ugotavlja potrebe, ki jih mora zadostiti in kuje načrte, kako si bo v to svrho pridobil potrebnih dobrin. Torej ne gospodari zato, da bi delal načrte, kuje ti načrte dela zato, da gospodari.

Pri razmišljanjih o gospodarski načrtnosti se pojavijo osnovna vprašanja, ki jih ne smemo pustiti v nemar, čeprav so enostavna in ne izgledajo prav nič učeno. Prvič - kdo dela načrte?

Po naravni obliki gospodarskega življenja ima opravka z načrti oni, ki ima priliko, da se gospodarsko izživlja. Če je tak posameznik v stanu, da v neki znatnejši meri vpliva na gospodarski potek (ob ostvarjanju gospodarskih predpogojev za lasten gospodarski obstanek), ni nobenega razloga zakaj naj bi se takega poedinca, ki je svoboden in polnovreden človek, obravnavalo kot doživljensko gospodarsko nedoletnega? Z drugo besedo: zakaj naj bi bil tak poedinec pod gospodarskim skrbstvom - bogzna čebolj pametnega - urada? Delavec in nameščenec kujeta načrte kako bosta izhajala z mezdo odnosno plačo. Sama hočeta odločati ali in kako bosta porabila denar za jestvine, stanovanje ali obleko i.t.d. Predpisov od strani drugih v tem pogledu ne trpita. Kmet dela načrte o obdelavi posestva. Dnevno delo razdeli po letnem načrtu, ki mu ga diktira narava. Na podoben način napravlja gospodarski načrt občina, dežela in država.

V modernem gospodarskem življenju pa je mnogo slučajev, ko je treba g o s p o d a r i t i z a d r u g e, torej tudi delati načrte. Taki primeri nastopijo nujno povsod kadar je sila poedinca prešibka; zato morajo delo prevzeti združbe: družina, zadruga, občina, država. Načrte delajo za one, ki so pod njihovo oskrbo, ali vsled gospodarske nujnosti ali iz razlogov smotrenosti. Te iz naravnih potreb gospodarstva izhajajoče načrte bi današnja doba - tako vsaj izgleda - hotela prevzeti. Toda kdo bi se danes še upal oznanjati krivo vero državnega gospodarstva, ki bi bila v stanju ozdraviti z eno potezo vse gospodarske stiske in težave?

Prenačrtništvo v gospodarstvu. - Vsako gospodarjenje in načrtništvo za tuj račun mora na novo ugotoviti osnovna načela za oceno ljudi, poti, cev, dela, produkta, cen in napredka, ki so temelj gospodarskemu načrtu (morda po obrazcu: surovo maslo ali topovi); teh razmerij namreč na oblikuje več svobodno, naravno življenje, temveč jih iznajdejo kakor homunkulus-a v uradih za načrte in jih potem obelodanijo z uredbami. V pretežno prostem gospodarstvu more poedinec kovati načrte in gospodariti po svojih neposrednih interesih in svojih koristih. Prav isto delajo gospodareče skupnosti, ki zasledujejo svoje gospodarske cilje, ki pa se razlikujejo od interesov posameznih udov (v primeru gospodareče države državljanov). Ako to ne bi držalo, potem bi lahko dopustila država ali katerikola gospodarska skupnost poedinemu udu ali državljanu, da dela ali gospodari po svoje naprej. Prav za tem grmom je pravzaprav skrit zajec - za celotno državno gospodarstvo, ki vsili državljanom negospodarske, pretežno strankarske-politične cilje, ki jim mora služiti v vsaki totalitarno-avtoritativni državi - tudi gospodarstvo.

Pri gospodarjenju in načrtništvu v okviru naravno podanih gospodarskih enot, ni težko rešiti vprašanj, ki se podajo iz skupnega gospodarjenja, ker se oslanjajo na dejanske gospodarske predpogoje. Težave nastanejo šele tedaj, če se začne gospodarjenje za tuj račun in načrtništvo razteza ti na področja, ki so izven okvira teh gospodarskih danosti, potem je treba seveda postaviti celotni gospodarski ustroj na čisto umetno podlago: cene ne nastajajo na trgu in jih diktirajo uradi, plače (mezde) se dekretirajo po politični oceni poklica, ne pa po kakovosti in iz datnosti dela samega. Demokratična državna intervencija (poseg) v gospodarsko življenje pa ima jasno začrtane meje, do katerih sme gospodarjenje za tuj račun, da ne bi bil posamezni - mesto osvobojen gospodarske stiske - pahnjen v nasilen mlin umetno gojenega kolektiva.

Meje svobode.- Prva meja je g o s p o d a r s k e narave. Označa jo linija do katere sme iti gospodarska državna intervencija, ne da bi napravila gospodarsko škodo t.j. da je še koristna ali za narod gospodarsko še znosljiva. Drugo mejo tvori p o l i t i č n a s k r a j n a m e j a, ki izvira iz spoznanja, da pomeni vsaka politična demokracija gotovo brezpogojno mero gospodarske svobode in samostojnosti državljana napram državi. Prekoračenje teh dveh meja izbije sčasoma v vedno bolj zoreče komandno gospodarstvo, ki ga vodi diktatorsko razpoložena manjšina in ki popolnoma preobrazi politično strukturo države - v totalitarno diktaturo.

Zanesljivo znamenje, ki ne vara in ki kaže, da so na delu sile, ki težijo k totalitarni diktaturi, je pojava zahteve po razširitvi gospodarstva za tuj račun, predvsem zahteve po podržavljenju gospodarskega življenja, ki pa ne zajame samo produkcijskih panog, temveč tudi konzum. Temu bi lahko rekli na kratko prekoračitev gospodarskega načrta države. Za take zahteve niso več merodajni gospodarski, ampak strankarskodogmatični oziri, ki streme k zavzetju vseh pozicij v gospodarstvu, oziroma k izključni moči. Če se to bojno sredstvo, ki služi političnim ciljem, uveljavi - p o s t a n e g o s p o d a r s t v o z g o l j s r e d s t v o v l a d a j o č i h k l i k i, pa naj se imenuje ta "država in stranka" ali pa "ljudska demokracija".

Demokratska gospodarska politika.- Demokratska gospodarska politika pozna le eno pot. Pot č l o v e š k e z d r ž n o s t i, ki o d k l o n j a tudi v političnih rešitvah k a k o r š n o k o l i p o l i t i č n o m a l i k o v a n j e in ne v zadnji vrsti d o l ž n o s t j s n e g a g o s p o d a r s k e g a m i š l j e n j a pri reševanju nalog, ki pridejo. Lahko bi se reklo: državni posegv gospodarsko življenje naroda je utemeljen le v toliko, v kolikor prinaša več gospodarskih koristi, kot pa gospodarskih in splošnih škod. Pri vsaki zahtevi po razširitvi državnega gospodarstva je treba dokazati, da bosta vsled državnega ukrepa o s k r b a in k v a l i t e t a b l a g a b o l j š a kakor tudi d o s e g l j i v o s t, oziroma z m o g l j i v o s t vse ljudske plasti. Dalje je treba pretresti vprašanje bodo-li dosegli v dotičnih gospodarskih panogah zaposleni d e l a v c i in n a m e š č e n c i višjo mezdo, oziroma plačo in večjo pravico sodelovanja pri dotičnem obratu? Končno je treba premotriti ali n e b i n a s t a l i vsled državnega posega za skupnost v e č j i i z d a t k i, ki bi jih bilo treba z davki in drugimi dajatvami prevaliti na narod še v večji meri? Kajti v takem primeru bi se celotna "družbena oskrba" izkazala kot navadna goljufija, na katere račun bi se morale odplačati navidezne koristi potom davčne obremenitve.

Gospodarska državna intervencija je torej gospodarsko in politično vzdržljiva le če prinaša nedvomno gospodarsko korist. Kadar pa je stvar taka se mora poseg osloniti n a p r o s t o v o l j n o s o d e l o v a n j e in na pristanek naroda, ki s z dneva v dan lahko pokaže. Za

izvedbo takih nalog ne rabi demokratična država niti tajne policije, niti smrtne kazni, niti koncentracijskih taborišč; tudi ji ni treba sramotiti celih družbenih plasti. Država ne naprti državljanom nobene doktrine iz strankarsko političnih razlogov, ampak jim da priložnost udeležbe pri občih gospodarsko koristnih podvigih. Vse to sledi iz prepričanja, da ima vsak državljan razum zato, da ga uporablja. Nikjer namreč ni dokazano, da bi bili ravno državno-gospodarski osrečevalci in njih uradniki tisti, ki bi za druge vse bolje znali in vedeli, kakor vsakdo sam zase. Doslej je dela zgodovina - in to ravno najnovejša - najbolj uničujoče protidokaze.

Mala in velika podjetja

Dvoje stremljenj k množičnem in ogromnem ugotavljamo. Stalno porast industrializacije, ki ustvarja ogromne tovarne in koncerne in lakoto po izdelkih, ki naj oskrbe golo eksistenco področij, uničenih po vojni vihri. Obe sili potiskata v ozadje družtveno posebno dragoceno plast v ozadje, namreč državljana obrtnika z malim obratom.

Na grobo je s tem že označen težaven sedanji položaj malega obrta. Malemu podjetniku delajo skrbi: izdelovanje predmetov na tekočem traku, vedno cenejša produkcija v masi, predmeti tovarniške izdelave, ki se čeprav mnogokrat kvalitetno slabši, vsiljivo nudijo, politična udarna moč javnih in privatnih velepodjetij in še mnogo drugega.

Posebno težko prizadene malega podjetnika gospodarska depresija. Iz ustavljenih tovarniških obratov prihajajo množice nezaposlenih in odjedajo dobiček obrtniku s šušmarstvom, da ogrožajo mu dostikrat golo eksistenco. Istočasno upade kupna moč njegovih starih odjemalcev, ki morajo pri takem stanju prevdariti ali si bodo mogli nabaviti čevlje ali obleko. Odjem, to je njegov zaslužek pada, ostanejo pa fiksni izdatki. Najemnina za obrtni lokal in stanovanje, odplačevanje najetih kreditov, amortizacija naložb in končno davki ostanejo nespremenjeni in ga stiskajo vedno bolj. Država rabi denar za brezposelne, za podpore in redko misli na "malega človeka", ki vodi svojo obrt-podjetje vdano dalje, da bi sebe in svoje sodelavce prerimil skozi težke čase. Čas takih kriz je celo bolj naklonjen tvoritvi kartelov. Tako se znajdeta obrtnik in mali podjetnik v kleščah sredi med monopolistično industrijo surovin, na katero sta za surovine navezana in med odjemalci, ki vztrajno iščejo nižjih cen.

Tako za obrtnika nastalo nevarnost poveča težnja po odpravi malih in srednjih obratov češ da so negospodarski in neracionalni. Etatizem, ki stremi k gospodarskem državnem kapitalizmu, je za malega podjetnika še nevarnejši kot privatna velepodjetja. Kajti v konkurenčni borbi s slednjim ostane še vedno svoboden podjetnik, ki more položiti na tehtnico prednosti lastnega kvalitetnega dela. Zadnje stoletje nas uči, da ni bil vedno mali podjetnik, ki je v taki borbi podlegel. Obratno, izkazalo se je, da je obstal, če se je z delom izkazal. Povsem drugače je to v sistemu državnega kapitalizma. Tam država ne dovoli, da bi svoboden podjetnik konkuriral s slabim, dragim in nekvalitetnim državnim podjetnikom; izloči celo iz istega razloga malega podjetnika. Kakor vidimo iz poročil držav, ki so zaplavale k državnemu kapitalizmu, likvidirajo tam rokodelske in

druge male obrate ali pa jih združijo v prisilne kolektive, oziroma jih degradirajo v delavnice državnih velepodjetij, kjer postane mali podjetnik v najboljšem slučaju nameščenec z urno mezdo in običajnim odpovednim rokom.

V demokratskih državah pa je prešel čas, ko sta se morala rokodelec in mali podjetnik boriti za priznanje upravičenosti njihovega obstoja, ker je vprašanje že rešeno v korist tega stanu. Gremo pa še naprej: spoznavamo posebno dragocene prednosti, ki jih predstavlja uspešna plast malih podjetnikov za naš narod. Predvsem ugotavljamo, da tvorita mali in srednji podjetnik z družbenega zrelišča - stabilen srednji stan, skupaj s kmetskim ljudstvom pa zdravo jedro našega naroda. Nadaljne prednosti so v neposrednem razmerju do nameščencev in delavcev, do poteka dela in uspeha, do odjemalcev; veliko prednost znači veselje nad dobrim delom in kvalitetnim izdelkom. Mali obrtnik in podjetnik sta nenadomestljiv vmesni člen v gospodarskem redu, ki plove proti nečloveški, množični in povprečni kolektivni oskrbi. Moč teh prednosti se iznenadujoče pokaže v vsakem naravnem gospodarskem redu. Kajti nikdar jih ne morejo zatreti ne gospodarski troški kolosalnih stvari, niti velepodjetja s svojo nadorganizacijo in upravnotehničnim poslovanjem.

Mali obrat ni samo z družbenega vidika zaželjena oblika izdelave. Ker pušča sposobnemu svoboden razmah, ker je voden osebno, ker se lahko pregleda in kontrolira deluje z največjo gospodarnostjo; zato je mali obrat tudi gospodarsko racionalen. Omejuje nastanek ogromnih tovarniških zbijanj, nastanek mas delavcev, ki žive v predmestjih ali v industrijskih mestih, kjer se najemniške kasarne dotikajo zidov tovarn. Mali obrat omogoča delavcu, da je človek in državljan. Mali podjetnik, pa tudi njegovi delavci in nameščenci ostanejo svobodni ljudje, ki samostojno gospodarijo, ki skupno uspevajo in zato tudi z lastno glavo mislijo. To pa je prednost, ki je osnovni predpogoj za uspešno uveljavitev prave demokracije.

Stranke in volilci

Vsa demokratična načela ostanejo gola teorija, dokler se jih državljani ne drže, oziroma jih v življenju ne uporabljajo. Nikakor ne zadošča, da le tenka plast vodilnih politikov in intelektualcev ima voljo in znanje, da razume uporabljati demokartične svoboščine, oziroma pravice; potrebno je, da ima to voljo in spoznanje povprečen človek - vsak državljan. V tem - v vzgojnem delu - je najeminentnejša naloga političnih strank, ki je prav tako važna kakor njihov delež na praktični politiki v državi. Obstojajo različni nazori o tem kaj je pod vzgojo razumeti. Nacifašizem je pod vzgojo razumel metodo po kateri se je proglasilo neko mnenje kot obvezno za vse in ki se je ljudem toliko časa vtepalo v glavo, dokler niso postali "slepi somišljeniki". Posledice te lažne vzgoje vidimo še danes. Pravilna vzgoja pa ubira drugačna pota. Predvsem mora posameznika pripraviti do tega, da misli samostojno in da začne z lastno razsodnostjo razliko-vati med dobrim in zlom, med praktičnim in slabim. Morda je eden izmed najtežjih očitkov napram političnim strankam, da so vse preveč opuščale tovrstno vzgojo, to je da so premalo pospeševale in cenile samostojno mišljenje. Lahko trdimo, da je bil pri načinu, kakor se je politika vodila mnogokdaj "slepi somišljenik" bolj cenjen ravno radi slepote, kakor p

razmišljajoč in kritikujoč član naroda z razvitim čutom odgovornosti. To napako bo treba odpraviti.

Poglejmo na volilni sestanek ali shod. Prireditelj je na vse načine pazil, da niso bila izmešana odvojena mnenja, da ni bilo treba dajati po drobnih pojasnil, skratka, da je bilo ozračje čisto v smislu predvidenega. Če je shod potekel tako, je bil "odličen". Sicer pa se je zavračalo tudi resne ljudi, ki so želeli stvarnih podatkov ali pojasnil pogosto - krat z prezirljivimi žalitvami in neresnimi podtikanji. Tudi tak sestanek je bil uspešen in smo slišali z naslado pripovedovati kako so tega ali onega raztrgali. Prerez povprečnega shoda je pa v resnici izgledal takole: par govornikov je z različnimi besedami povedalo isto, dostikrat nejasno celo ono kar je po sebi razumljivo. Če je bilo kazno, so gradili ceste in železnice ali tekstilno ali kako drugo industrijo dobesedno v oblake, s prazno besedo so napovedovali znižanje cen odjemalcem, zvišanje cen poljedelskim proizvodom ali obljubljali povišanje plač in mezd delavcem in nameščencem itd. , kakor da bi bila beseda tista od katere je uresničenje takih obljub odvisno. Za okras smo čuli porabljati zveneče besede o demokraciji, ki je ni bilo, o socializmu, liberalizmu in klerikalizmu, ne da bi se skušalo preprostemu poslušalcu objasniti kaj eno in drugo pomeni in kakšne končne cilje zasleduje.

Udeleženec političnega sestanka pa bi hotel zvedeti kaka pota namerava ubrati dotična stranka in kaj konkretno predlaga za rešitev nujnih tekočih in predvidljivih problemov. Nihče ne bo zadovoljen, če se mu le zgolj reklo, da je rešitev ali onega perečega vprašanja potrebna, ne da bi se mu povedalo na kak način.

Ko stopamo v dobo, ko so ali bodo padle diktature, je morda nespametno nabirati v prvi vrsti somišljenike in volilce; predvsem naj bi volilec dobil vpogled v to kaj dotična stranka hoče, da bi imel pred seboj jasno in nezastrto sliko. K temu bi pripomoglo, če bi se stranke začele, kar so doslej opuščale, z medsebojno diskusijo. V diskusiji je potrebno pokazati barvo in odgovarjati na stvarne ugovore. V diskusiji dobi udeleženec političnih sestankov prikaze, ki ga silijo, da zavzame k različnim argumentom svoje stališče. Razveseljiv znak zboljšanja bi bil, če bi imeli - kadar bo za to čas - zastopniki različnih strank in nazorov vrsto skupnih sestankov, na katerih ne bi nastopali govorniki, ampak bi se z medsebojno diskusijo odkrito ugotovile medsebojne razlike. Ta način je v velikih demokracijah udomačen. S takim delovanjem se ne pospešuje neeno tnosti, če se izpolnjuje osnovno načelo diskusije - stvarnost. Nihče si ne želi ponovitev nestvarnih, osebnih prepirov, ki v resni diskusiji nimajo mesta. Cilj političnega dela je ustvaritev demokracije (sveda bodnejših ljudi in boljših razmer). Pota k temu cilju so različna, kar pa ne more biti razlog, ki bi izključeval medsebojno spoštovanje. Nekaj bedastih propagandnih fraz in nespametnih predsodkov bo lahko z dobro voljo odstraniti, n.pr. ono o nedržavotvornosti, o izkoreninjenstvu, o potentnem slovenstvu in jugoslovanstvu (da ne govorimo o jugoslovenarstvu) pravšako kakor o zajamčeni religioznosti enih in religioznosti drugih ali o dvoživnosti tretjih. Odkrižati se bo treba takih dostikrat žaljivih in nemestnih propagandno-bojnih šlagerjev in stopiti na pota stvarnosti. Tudi pri najostrejših nasprotstvih more po takem postopku nastati medsebojno spoštovanje, ki je za uspešno delo nujno. Pri tem ne bo izostal uspeh, da bo jel nazadovati politični analfabetizem; široke plasti naroda pa bodo postale politično odpornejše in zrelejše.

Kar velja za politične sestanke velja tudi za programe. Vsebujejo mnogo samo ob sebi umljivega. Idejna nasprotstva naj bi bila osnova. Programi, ki smo jih čitali, kažejo v mnogih točkah popolno ali pa skoro popolno skladnost, torej skupnost, čeprav dostikrat ne odgovarjajo povsem dejanskim razlikam. Umesten bi bil morda poskus, da se skupno iz vseh programov črta in bi bili morda začudeni nad ostankom, ki bi pokazal v čem dejanska razlika obstoji.

Tudi volilci so delali napake, posebno v zadnjih desetletjih ker so brez mere precenjevali vlogo države v razmerju napram strankam. Javnega mnenja ne kroji država; obratno javno mnenje določa delo države. Pravtako niso stranke tiste, ki imajo dogmatično določiti mnenje volilca, marveč je množica posameznikov tista, ki vnaša svoje nazore v stranke. Komodnej še je sicer slepo zastopati dano idejno tvorbo, kakor pa si stvoriti lastno mnenje.

Ugovor, da bi take zahteve postavljene posamezniku povzročale novo drobljenje sil, bi značil, da smo to zahtevo napačno razumeli. Stvar ni v tem, da bi si vsako omizje omislilo stranko, temveč v tem, da bi samostojno mišljenje in samonikli nazori prešli v stranke. S tem se prepreči "slepo somišljeništvo", ki predstavlja lahko veliko nevarnost, kakor nas je čas podučil. Politična diskusija je potem med strankami in v notranjosti samih strank; to pa izpostavlja stranke stalni stvarni kritiki in jih drži v mejah, ki jih določa svobodna volja in samostojno mišljenje posedincev. Uspeh je ona pravica in možnost vpliva, ki jo zahteva vsak državljan, to je stalna kontrola nad politično silo. To ne slabi političnih strank, temveč jih le omeji na ono mero, ki jim v resnici gre. Kajti nič ne pospešuje diktatorskih naslad bolj kot slepo zaupanje. Najboljše sredstvo proti zlorabi politične moči je samostojno mišljenje, ki si ga mora tudi vsak član neke stranke ohraniti. Zdi se, da ni pravilna težnja strank, da si pridobe čim več članov, ki slepo potrdijo vsak ukrep strankinega vodstva. Politična zainteresiranost - aktivno sodelovanje je nujna potreba. Razlog zakaj noče mnogo ljudi ničesar vedeti ima povod v svojevrstni zamenjavi pojmov. Pravijo, da pokvari politika značaj. Res pa je obratno: stvari same niso nikdar po sebi slabe, ampak so ljudje oni, ki jih zlorabljajo, ali - politika ni pokvarila človeka, pač pa neodgovorni ljudje politiko. Politična zainteresiranost nima nobenega opravka s politično pripadnostjo; prva pomeni sredstvo za svobodno odločanje o lastnem življenju, druga pa znači najboljšo pot v tesnejše objeme, ki postanejo lahko za svobodo posameznika nevarni.

Stranke ne smejo postati gospodovalci nad narodom, temveč instrumenti naroda. To je njihova naloga. Njihove pozicije se bodo menjale v kolikor bodo ali ne bodo izpolnjevale te naloge. Njihovo stališče sicer ni prijetno, niti komodno, pa je za narod praktično in koristno.

Za konec še nekaj: kadar je govora o stvarnostih bodočnosti - če prav dogledne - moramo biti vedno previdni, zlasti če se tičejo političnih stvarnosti. Paziti moramo, da stvarnosti ne zamenjajo želje in fantazije, še bolj pa določeni nameni, katerih cilji so skrbno skriti.

John Foster Dulles, najzvanejši nasprotnik Stalina

Vloga sovražnika sovjetske Unije št. 1 je bila tekom poslednjih dvajsetih let različno zasedena. Nekoč so nosili na majskih paradah karikature Poincare-a in Austen-a Chamberlain-a, potem so bile predmet občudovanja na transparentih skurilne fotografije Hitler-ja, Goebbels-a in njihovih generalov. Slednjič je postal po znanem govoru v Fultonu Winston Churchill najprominentnejši nasprotnik sovjetov kot neka poosebljenost vseh "tujih agresivnih namenov", nekakšen "Anti-Stalin". Po najnovejših poročilih iz Moskve ki so potrjena s citati vodilnih časopisov je pred nekaj tedni sprejela

vlogo sovražnika št. 1 nove nevarnosti. Mož, ki sedaj to vlogo sprejema, je John Foster Dulles in trdimo, da si je to mesto - lahko ga imenujemo častno ali nečastno, ker zavisi od politične opredeljenosti - zaslužil prvično. Kajti nobem glas, ki je prodrl iz U.S.A. v svet, ni tekom zadnjih mesecev tako jasno kot njegov zavzel protisovjetskega stava. John Foster Dulles ni govoril v oni primitivno zakriti obliki, ki je lastna izjavam večine ameriških politikov, čim govorijo o sovjetih, temveč z umerjenostjo in znanjem, iz česar so morali spoznati Stalin in njegovi zaupniki da je vzniknil nasprotnik čisto posebnega kova nikak raztrgani demagog, ampak ideološki nasprotnik velikega formata.

John Foster Dulles-a Evropa komaj pozna, njegova osebnost pa ga je do pred kratkim poznala prav malo. Dulles ni politik v običajnem ameriškem pomenu. Ni se udeležil boja za mesta v lokalnem ali nacionalnem parlamentu, temveč se je s poudarkom držal daleč od njega. Ko so ga v preteklem poletju zaprosili, da bi kandidiral za senatorja v New Yorku, je to odklonil. Kljub temu pa je njegovo glavno zanimanje politika, toda manj v smislu pokroviteljstva in zastopstva interesov na notranje političnem prizorišču, kakor v smislu borbe za velike cilje in načela, ki jim prinaša do izraza država in vera. Radi tega je Dulles preje "politik" v evropskem smislu, kakor večina njegovih rojakov, ki ostanejo "politicians" z vsem prikusom korupcije in zaupne kupčije, ki ga ta beseda ima.

Dulles spada v krog časopisa za zunanjo politiko "Foreign Affairs" in za njim stoječe "Foreign Policy Association". Izhaja iz one sredine ameriškega višjega razreda, ki že v sebi utelešča politično, predvsem zunanje politično tradicijo. Zelo tenka plast, kateri je pripadal tudi predsednik Roosevelt, katerega vpliv ni mogel vedno prodreti v masivnost "self made" kapitalistov.

Njegovo sedanje imenovanje za glavnega svetovalca zunanjega ministra Marshalla-a na konferenci v Moskvi tvori trenutno najvišjo točko njegove politične karijere. Dejansko pa je že po Rooseveltovi smrti dominiral njegov duh za kulisami. Njegovo znanje zunanje politične materije, ki med drugim prihaja do izraza tudi v njegovih različnih publikacijah, nadkriljuje visoko znanje Byrnes-a, Vandenberga, Connolly-a in drugih zunanje političnih, bogate volilnih osebnosti, ki pa so samo slučajno padli v ta vrtinec politične borbe.

Radi samega njegovega znanja Dulles še ne bi zaslužil kvalifikacije najnevarnejšega nasprotnika Stalina. Po sredi sta dva druga faktorja. Prvič poznanje in obvladanje skritih svetovno gospodarskih zvez, na čigar nitih visi često marsikatera govorniška marioneta, ki napravlja - z ali brez njene vednosti - globoke vtise. Drugič tudi močna religioznost, ki se v činiočnem, od dvomov izmučenem svetu poznega kapitalizma redko najde. Kombinacija teh dveh domen oblasti in vere, ki si pa globoko nasprotujeta, predstavlja moč in nevarnost Dulles-a. On namreč ni samo teoretični, politični in desinteresirani politik, temveč je v svojem glavnem poklicu stari sodelavec vodeče new-yorške odvetniške pisarne Sullivan in Cromwell. V tem svojstvu je reorganiziral finance devetih držav, je stalno vodil važne razprave o posojilih, je zastopal in zastopa vodilne mednarodne firme (ki so v resnici trusti vkljub vsej silni antitrustni zakonodaji U.S.A.) v pravnih zadevah. Če je kdo, ki ima vpogled v najglobljo notranjost delovanja in metod internacijonalnega kapitalizma, potem je on ta mož. Ali je tudi zaveznik in pomočnik? Ali je sodelavec ali celo sokrivec praktik, ki komaj še vzdrže svetlobo naostrene socialne in etične zavesti? To je veliko, to je kardinalno vprašanje.

Po komunističnem umevanju diskvalificirajo Dulles-a visoke kapitalistične zveze za vlogo etika in ideologa resnično neoporečnega in nevezanega. Oni vidijo v njem zarotnika, ki po naročilu Schröder-jeve banke, Rockefeller-ja in drugih domačih sil, podpihuje napad na sovjetsko Unijo. To neprijazno mnenje je izraženo sicer tudi s strani zelo velikega dela ameriških protestantov. Oni mu predbacujejo, da skuša spojiti vero s politiko.

Mislimo, da vendar ne smemo pri presoji te zanimive osebnosti vze[illegible] stvari tako enostavno. John Foster Dulles je po našem mnenju subjekti[illegible] vseskozi pošten. Če na primer piše:"Politični imperijalizem in hladnokrv[illegible]ni gospodarski običaj "laissez fair" sta v svojem zatonu", potem je to pač izraz resničnega prepričanja. Če je v svojem vznemirljivem govoru pred tisočimi založniki časopisov izjavil:"Stari družabni sistemi se mo[illegible]rajo prenoviti. Bolni družabni sistemi se morajo urediti", potem je ta o[illegible]pomin gotovo resno mišljen. Dulles prizna, da mora kapitalizem mnogo do[illegible]brega storiti in da daje svojim nasprotnikom mnogo pravičnih povodov z[illegible] napade. Kljub temu pa odklanja socijalizem in komunizem. Njegovo merilo in upanje je krščanska vera.

On piše:"Nekateri izmed nas mislijo, naj bi se povsem zanesli [illegible] našo vojaško in politično moč in jo uporabili, da bi voditelje sovjetsk[illegible] Unije pripravili k poslušnosti. Tak program bi najbrže odpovedal... Nobe[illegible] program ni plodovit, ki je naperjen proti nekomu ali proti nečem. Uspešni programi so tisti, ki so iz lastnega ustvarjalni in konstruktivni. Moramo pokazati, da naša svobodna dežela ni kaka zasužnjena dežela v duhovnem smislu... Najučinkovitejša demonstracija je lahko uprizorjena na področ[illegible] religije. Vse presegajoči in večno sedanji temelj jamstva individualne svobode je dejstvo, da so ljudje otroci Boga in po njegovem obličju u[illegible]stvarjeni. Če izhaja ta religiozna vera iz nas, potem so osebne svoboščine ne samo še stvar nižje osebne zadovoljitve... Višinski je pravilno reke[illegible]: "Nedopustno je omejiti voljo in ravnanje človeka"." V svobodni družbi [illegible] omejujejo svoboščine s prevzemom moralnega zakona... "

"Prebujenje krščanske vere", to je jedro J.F.Dulles-ove pozicije in njegova vloga v "Svetovnem svetu cerkva", ki obstaja v zbliževa[illegible]nju protestantovske veroizpovedi različnih smeri in katoliške cerkve, kakor tudi v negovanju zelo gorečih odnosov do nekrščanskih vero[illegible] izpovedi, ni samo idealna, temveč tudi praktično politično verjetno ve[illegible]jega pomena kot njegova državno-politična služba.

Gotovo ni pravilno, tako izpoved odbiti kot " kapitalistično hinav[illegible]ščino". Z redukcijo spirituelnih konfesij na navadno materijelno interes[illegible]no shemo, ni v resnici še nič povedanega o njenem učinku. Bilo bi usodno če bi marksistična kritika samo osmešila in "razkrinkala" ta poizkus re[illegible]ligiozne obnove izpovedi k individualni svobodi. Tu se gradi nasprotna pozicija, ali se jo znova utrjuje, ki bo izbojevala še marsikatero težko bitko z boljševizmom.

Dulles je imenoval ruski sistem "izzivanje našega miselnega sistema". Če smatra ta sistem kot spodbudo za izboljšanje in reformiranje, potem se lahko svet raduje te tekme dveh sistemov. "Mi hočemo, da je naš primer tako dober, da mu bodo ljudje povsod sledili", je izjavil Dulles v nekem svojih posl-ednjih člankov. Do danes pa ne more biti, kakor Dulles sam priznava, o tem še nikakega govora.

Svet bo John Foster Dulles-a verjetno v naslednjih mesecih in letih spoznal predvsem kot "realnega politika", ki poizkuša vpliv in zahtevke Sovjetov kar se da potisniti na sam prostor SSSR. Svet bo v njem zapazil moža, ki se zavzema za "Evropo", katera izključuje sovjete, ne da bi danes na SSSR tesno povezanim državam Vzhodne Evrope zaprla vrata. Svet bo v njem spoznal odvetnika politično nemočne, gospodarsko pa krepke nemške državne zveze. Ta dejstva pa zato ne smejo zastreti pogleda, da gre konč[illegible]no v borbi Dulles-a proti Stalinu za temeljno ideološko-psihološko dis[illegible]sijo našega časa, ki se poslužuje realno političnih dogajanj samo kot [illegible] tveze.

Skrajšan prevod članka Roberta Jungk[illegible]
iz "Weltwoche" od 7. 3. 1947.

BRIŽINSKI SPOMENIKI

V monakovski knjižnici je ohranjen rokopis (cod.lat.6426), ki obsega 169 pergamentnih strani. Večji del tekstov tega rokopisa je pisanih v latinščini, trije pa so pisani v slovenščini ; in prav radi teh je postal ta rokopis slaven.Te tri slovenske tekste poznamo pod imenom " brižinski spomeniki". Brižine oziroma Freising, starejše ime Freisingen, so kraj na Bavarskem,kjer so hranili do l.1803. ta rokopis, kot lastnino tamkajšnje katedrale. Ta literarni dokument, ki je tako važen za Slovence, je našel nemški znanstvenik Schnürer. Svoje znanstvene izsledke o tem dokumentu je objavil l.1809. v reviji "Neuer literaricher Anzeiger".Schnürer je brez pomisleka upošteval tri slovenske tekste kot "karantanske ali ilirske spomenike". Zanimivo je, da l.1809. nista bila obveščena o tem odkritju niti veliki slovenski slavist Kopitar,niti češki slavist Dobrovsky.

Tekati rokopisa, tako slovenski kot latinski, so homiletično liturgičnega značaja. Vendar se pa ne more trditi, da bi bila med slovenskimi in latinskimi teksti kaka organska povezanost, dasi se ne eni, ne drugi ne razlikujejo v splošni liniji pogledov na vsebino.

Prvi slovenski tekst je napisan na straneh 78 in 78' rokopisa ter vsebuje splošni obrazec spovedi. Drugi tekst je na straneh 158'-160 rokopisa ter vsebuje poziv na kesanje in spoved.Na straneh 160' in 161' se nahaja tretji spomenik, kjer je spovedni obrazec, ki dopolnjuje drugi spomenik.

Prvi in tretji brižinski "spomenik" sta prevoda starih nemških obrazcev. Skoraj gotovo sta bila poznana že v prejšnji dobi ob prinodu sv. Cirila in Metoda v srednjo Evropo, katera sta se jih posluževala in jima vtisnila več ali manj rahle sledove staroslovanskega liturgičnega jezika.

Podrobna analiza slovenskih tekstov je omogočila več ali manj točno kronološko lokalizacijo brižinskih spomenikov.

Ti rokopisi so pisani z malimi pismenkami, ki so se uporabljale v stoletju po Karlu Velikem in ki so se uveljavile v kulturnem svetu srednje in zahodne Evrope, kjer se je pisalo z latinskimi črkami. Paleografična analiza pisave je ugotovila, da so slovenski teksti pisani s pismenkami, ki so jih bavarski prepisovalci uporabljali v dobi 975-1025 po Kristusu.

Leto sestave teh tekstov se lahko ugotovi s še večjo natančnostjo, ako se poslužimo zgodovinskih datumov, osem po številu, ki so ohranjeni v tem rokopisu. Na podlagi teh lahko trdimo, da so bili napisani po letu 972. in to drugi in tretji pred letom 1022-1023, prvi pa celo poprej, na vsak način pa pred letom 1039. Pisavi drugega in tretjega teksta sličnih pisavi (pisano na isti način) dokumenta izmed let 977 in 981, ki obravnava menjavo zemljišč v nekaterih krajih gornje Karintije, ki se je izvršila med brižinskim škofom Abramom in plemenitim duhovnikom po imenu Ruodharius. Naslanjajoč se na ta datum je slovenski zgodovinar Kos trdil, da izvirata drugi in tretji tekst iz dobe do l. 984., ko je bil Abram škof v Brižinah. Obravnavani slovenski teksti in nekateri latinski iz istega rokopisa so takega značaja, da opravičujejo domnevo, da so škofu samemu neposredno za pozlago Pastoralnega misijona, ali pa drugim duhovnikom brižinske škofije za misijonsko delo na slovenskem teritoriju.

Ako uvažujemo, da sta bila drugi in tretji rokopis pisana z isto roko da sta bila pisana v letih 977-981, kakor že omenjeni latinski dokumenti manjavi zemljišč, se moramo nasloniti na v tem zadnjem aktu citirane kraje, da zaključimo, da so slovenski teksti služili kakemu duhovniku pri misijonskem delu na prostranem teritoriju brižinskega škofa v Lumfeldu blizu Spittala, med rekama Möll in Lieser; ta teritorij zgornje Koroške je bil tedaj še gosto naseljen s Slovenci.

Slednjič je tudi važno, da se zavedamo dejstva, da brižinski "spomeniki" niso originalni dokumenti, temveč kopije izgubljenih originalov ki datirajo iz dobe, ki je neposredno sledila pokristjanjevanju Slovencev, kar je bilo približno v prvi polovici IX. stoletja.

Slovenci so bili versko odvisni od oglejskega patrijarhata in nadškofije v Salzburgu; meja med obema verskima oblastema je bila od l. 811. po Kr. reka Drava. Zanimivo je pripomniti, da teče reka Drava približno kakih 80 km pod narodno slovensko mejo z nemškim svetom; iz tega sklepamo, da so krščanstvo, ki so ga prinesli Slovencem furlanski in nemški duhovniki, kaj kmalu izrabili v bavarske politične in imperialne težnje, kar je povzročilo ločitev severnih Slovencev od južnih in izgubo dveh tretjin slovenskega nacionalnega teritorija, ki je ostalo tekom dvanajst stoletij žrtev posebno rafiniranega ponemčevanja, ki je bilo že od vsega početka v tem poganskem svetu maskirano z misionarstvom. Pokristjanjevalno misionarstvo oglejske patrijarhije pa je prav nasprotno nudilo Slovencem, ki so ostali pod njeno jurisdikcijo, to je južno od reke Drave, veliko duhovno podporo v njihovi borbi za nacionalno afirmacijo v krščanskem zapadnem svetu.

Karel Veliki je izdal zakon, ki je potrdil sklepe škofovskega koncila v Aquisgranu: med drugim ukazuje duhovnikom več požrtvovalnosti, od vernikov pa zahteva poznavanje "očenaša", osnovnih verskih resnic, Vere in spovedi. Toda nemški duhovniki, ki so bili poslani na misijonsko delo med Slovence, niso poznali njihovega jezika in so prav zaradi tega v tej dobi izšli prevodi raznih spovednih obrazcev iz latinščine in nemščine. Takih slovenskih spovednih obrazcev je moralo biti precej; toda ohranjeni so le trije, prav zaprav ne malo, ako upoštevamo, da je od enakih nemških spovednih obrazcev iz IX. in X. stoletja ohranjenih le 10 po številu.

Ali je kaka zveza med brižinskimi "spomeniki" in onimi starimi teksti slovanske liturgije, ki sta jih uporabljala sv. Ciril in Metod in njihovi učenci v državi Kocelja v slovenski Panoniji? Slovenski slavist Ramovš ne veruje, da bi se mogla ugotoviti kaka bodisi literarna, bodisi jezikovna zveza med temi teksti. Res je, da obstoja star tekst slovenske liturgije z izrazi in mislimi, ki jih je uporabljal v neki molitvi sveti Klement ter je sličen našim brižinskim spomenikom, kakor tudi obstoja obrazec spovednega obreda, sinajski evhologij (molitvenik), ki delno odgovarja našemu tretjemu tekstu iz Brižin. Toda ti dve dejstvi nista niti najmanjši dokaz, da izhajajo brižinski spomeniki iz tekstov staroslovanske liturgije v Panoniji, kakor niti malo ne podkrepi - še vedno po Ramovšu - nasprotnih trditev, da se je sv. Klement posluževal za svoje molitve brižinskih spomenikov. Zgodovinsko dejstvo pa je, da so nemški misijonarji razvili svojo pokristjanjevalno in ponemčevalno aktivnost istočasno na Moravskem in v Panoniji in to pred prihodom sv. Cirila in Metoda v srednjo Evropo. Misijonarstvo teh dveh svetnikov se je torej moralo prilagoditi, če sta hotela v svojih namerah uspeti, na krajevne običaje in verske obrede, črpajoč za prve liturgične potrebe besede, fraze in misli iz živega jezika vernikov. Jasno je, da je delavnost slovanskih svetnikov povzročila močno reakcijo pri nemških misijonarjih, ki so se začeli, da bi odvrnili nevarnost slovanske liturgije, posluževati prevodov starih n

ških verskih obrazcev za krščanski pouk slovanskih prebivalcev. Ko so neokristjani polagoma naučili teh molitev, so po ustnem izročilu prehajale iz roda v rod, medtem ko so se razni obrazci, nemški kot slovenski skoraj vsi izgubili.

Zgoraj obrazloženi tezi Ramovša se energično protivi znanstvenik o staro slovansko liturgijo, duhovnik Grivec, ki je mišljenja, da bi brez sv. Cirila in Metoda, ne bi bili nikoli napisani brižinski "spomeniki". Ramovš, ki je priznal, da je bil na tem polju vpliv ustnega izročila, s torej delno strinja s tezo Grivca. Grivec naslanja svoje zaključke na r iskovanja zaslužnih jezikoslovcev koncem prejšnega in začetkom tega sto letja: Jagodic-a in Vondrak-a, da omenimo le najvažnejša. Vondrak je našel veliko sličnost med obrazci spovednih molitev iz zahoda in drugim brižinskim tekstom, ki je kakor smo že povdarili i po obliki, i po jeziku veliko bolj izviren, kot sta prvi in tretji; toda jezik in slog sta bližja staroslovanskemu liturgičnemu jeziku. Jagodic je enako našel velike sličnosti s staroslovanskimi in grškimi izrazi. V tem pogledu se strinja z njim tudi Vondrak. Grivec podpira zamisel Jagodica; pravtako pa tudi sprejme Vondrakovo tezo, da je očitno vplival tudi zapad.

S tem bi bilo pokazano, da so brižinski "spomeniki" liturgična i jezikovna vez med latinsko-nemškim zapadom in slovanskim vzhodom z jasnimi znaki šole sv. Cirila in Metoda, ki sta združila Zapad in Vzhod, na žalost le za kratek čas ter sta v vzvišeni nalogi prinesla Kristusov mir v vrtinec človeških strasti, izhajajočih tudi iz verskih načel, ki so bile spretno izkoriščene po raznih imperializmih v medsebojnem boju.

Mislim, da ne moremo obdolžiti Slovence ničemurnosti, če so ponosni na brižinske "spomenike" kot na najstarejši literarni dokument svojega jezika.

Schnürer definira "karintske ali ilirske spomenike" brez pomisleka kot take. Češki slavist Dubrovsky pa zagotavlja, da so preje imenovani literarni "spomeniki" češki. Dubrovsky je svojega prijatelja in sodelavca, slovenskega slavista Kopitarja (1780-1884) pripravil do tega, da je začel študirati "spomenike". Kopitar je začel takoj z velikim zanimanjem študirati "spomenike". Najprej je nameraval prepustiti objavo Dubrovskemu, kasneje pa je spremenil mišljenje ter se poglobil v proučevanje tega problema, posebno še vsled dejstva, ker je Dubrovsky zatrjeval, da so "spomeniki" češkega izvora. Kopitar je na podlagi dela Jarnika: "Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Inner-Oesterreich" iz l. 1832, pokazal, da so brižinski "spomeniki" slovenski in ne češki, kakor je to mislil Dubrovsky. Kopitar je l. 1836 nadaljeval raziskovanja na tem polju ter je izrazil mišljenje, da je slovenske tekste vsaj deloma napisal škof Abram. Kopitar je med drugim zagotavljal, da je bil škof Abram rojen v Carnioli ali pa v Karantaniji.

Tudi drugi slovenski slavist Nachtigal postavlja izvor brižinskih slovenskih tekstov okoli leta 975, to je v čas Abrama, v katerem vidi iniciatorja tega rokopisa. Po Nachtigalu obstoja tesna vez med škofom Abramom in brižinskimi "spomeniki". Omenja tudi, da izvira Abramova rodbina od obmejnih goriških grofov od Vrbskega jezera ter poudarja interes ki ga je ta škof pokazal za posestva brižinske škofije, ki so ležala v srednji in jugo-zapadni Karantaniji. Dialektološki značaj brižinskih "spomenikov" potrjuje - po Nachtigalu - njegova izvajanja. Toda zgodovinar Kos izpodbija Nachtigalovo argumentacijo ter pravi, da brižinski "spomeniki" nimajo nobene direktne veze z Abramom.

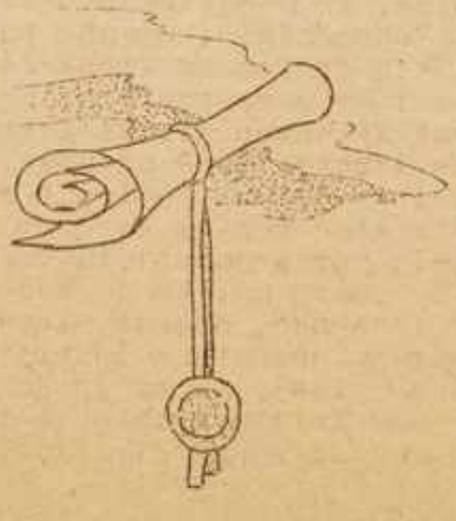
Vprašanje nacionalne pripadnosti in izvora brižinskih "spomenikov" je bilo s tem videti že umerjeno, ko je začel na novo razpravljati o tem problemu ruski doktor Isačenko, docent slovaške univerze v Bratislavi. Isačenko (ki je bil poprej docent na ljubljanski univerzi) je v svoji knjigi, ki je izšla leta 1943, in ki jo je izdala slovaška Akademija znanosti: "Jazyk a povod frisinskych pamiatok" (jezik in izvor brižinskih spomenikov) vzel za osnovo svojih študij teze nekaterih slovenskih

znanstvenikov (n.pr. Ramovša), v katerih negirajo, da bi omenjeni teksti bili pod vplivom staroslovanske liturgije ter jih smatrajo kot izključen plod karantansko-slovenskega ambijenta in zapadel popolnoma v nasprotni ekstrem. Smatra jih za staroslovanske dokumente, napisane pod slovaškim vplivom z nekaj sledovi slovenskega jezika, ker so iz Moravske prešli v slovenski ambijent Karantanije. Slovak Peciar smatra v reviji "Slovenske Pohlady" (1943, stran 457-459) Isačenkova besedenjaška dokazovanja kot pretirana. Grivec pa prebrisano pravi "da Slovaki ne zahtevajo take obdolžitve za njihovo gostoljubnost", zato ker so ga nastavili kot docenta na njihovi univerzi.

Predvsem se je treba zavedati, da je bila v IX. stoletju razlika med posameznimi slovenskimi jeziki zelo majhna. Moravska (naseljena s Slovaki) in Panonija (takrat naseljena s Slovenci) nista bili ločeni po madžarskem klinu, ki je kasneje ločil severne Slovane od južnih. Slovaški in slovenski vpliv je bil v obeh teh področjih znaten, posebno v dobi vnetih slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Staroslovanski liturgični teksti so skupni vsem Slovanom in je zato naravno, da imajo več ali manj vidne sledove slovanskega naroda v čigar ambijentu se je lahko tak tekst rabil. Tak je tudi slučaj z našimi brižinskimi spomeniki, dasi niso staroslovanski liturgični tekst v pravem smislu besede. Oni so izšli pod očitnim vplivom sv. Cirila in Metoda; tako je posebno drugi tekst izšel, kar priznajmo, na slovaškem ozemlju na Moravskem - kakor zatrjuje Isačenko - toda ko je od tam prešel v Panonijo in končno v Karantanijo je postal na ta način slovenska literarna last, dasi znanstvena tradicija tudi za drugi tekst zatrjuje, da je izključno panonskega izvora.

Ali so "spomeniki" slovaški ali slovenski? Odgovorimo in zaključimo z Grivčevimi besedami: "So panonski in karantansko-slovenski, pomešani s staroslovanskimi liturgičnimi oblikami, posebno drugi. Brez sv. Cirila in Metoda ne bi imeli brižinskih spomenikov. Drugi brižinski "spomenik" ima i v jeziku, i v stilu i v vsebini tako značilen znak načina izražanja in mišljenja sv. Cirila in Metoda, ki tako izvirno združuje Zapad in Vzhod, da je eden najvažnejših srednjeveških spomenikov krščanske literature vseh narodov. Po važnosti presega slovenske meje. Ne da bi razžalili slovensko duhovno svojino lahko priznamo, da so se jih posluževali tudi stari Moravani, predniki Slovakov.

Izvleček članka dr. Janka Ježa
v "Osservatore Romano" od 16. II. 1947

Pesem v prozi

Ob morju cveto breskve.

Hotel bi biti bel cvet - brhek in opojen!
Vitka dekle bi me utrgala in me zapela na grudi.
Zasanjala bi v mesečno noč, se uprla z rokama
v travno rušo in hrepenela po ljubezni,
po poljubu, po objemu...

Mesec se koplje v morju in breskovo cvetje šepeče v noč.

Čoln polzi po gladini in blesteča luč vabi ribe v mreže.

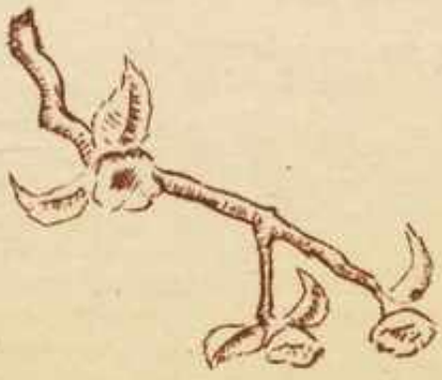
Hotel bi biti čoln! Vitka dekle bi sedla v krn.
Slan zrak bi ji božal polt. Z rokama bi sejala
srebrno morje in hrepenela po ljubezni,
po poljubu, po objemu...

Čoln drsi v pristan in vrv vežejo na obali.

Cvet bo uvel, čoln bo strohnel. Dekle bo utonilo
v hrepenenju...

Jaz pa sejem prek pomladnih ogonov.
Žetev bo, žetev...

Kaj mi mar, če ne bom z rokama bredel po zlatu v kašči!

Zasnubil sem

Zasnubil v snu sem zlatolaso srečo,
odel jo v jutra rožnat pajčolan,
z obrazom klonil v žametno ji dlan,
prižgal sem upanja, ljubezni svečo.

A seh mi z molkom usta je zaprl,
molče sem gledal ji v oči, molče,
a pelo, vpilo je srce, srce;
željam sem duri na stežaj odprl.

In dvignile so se žarečih lic
na mehkih krilih sinjega galeba,
drhte hitele k njej so preko neba,
kot jate prepodenih jerebic.

Zdaj me kot sinjih perotnic odmev
mehko poljublja njena dobra duša;
ob njej - prej suha in požgana ruša -
v pomladnem dihu sem ozelenel.

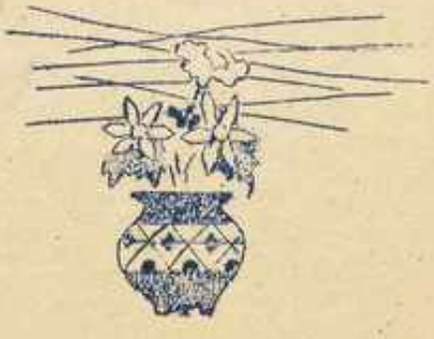
Moj dom

Odtrgal me z mračno je silo vihar
kot vel list z domače dežele drevesa
in pahnil v temo me strupenih prevar,
da videl ne bom več domačega lesa...

A ni mi iztrgal iz prsi srca!
Živelo bo tudi na tuji poljani;
ne bom se uklonil pod težo sveta!
Zaman vaši kriki, pohotni gavrani!

Ne boj se, ne boš mi umrlo, srce,
naj gavran si krila mrtvaška razpenja!
Glej, beli labodi do Tebe hite!

Moj dom je povsod - in nikjer se ne jenja!
Četudi na tujem kosti mi strohne:
vem: novo življenje iz njih se začenja!

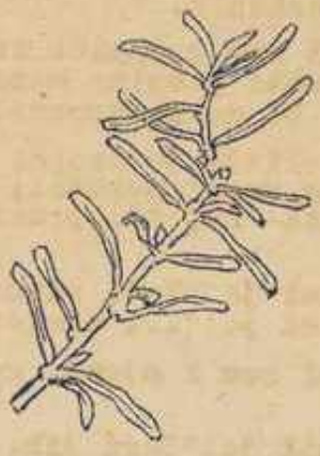
Kaj marim

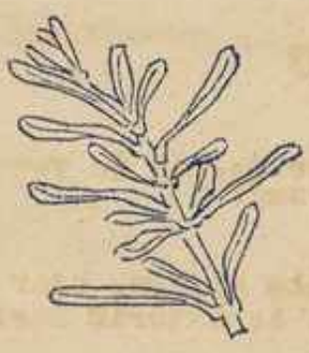
V svileno temni pajčolan
ogrnil se je dobri dan
in spi.

Kot Bog zatisnil bi oko,
poljubil rahlo v snu zemljo,
blesti to noč.

Še v moji duši vse žari,
nič več temačnih ni poti,
le smeh pojoč.

Če pridrvi neurja plaz,
požuga zlobno čez nebo,
kaj marim jaz!

Vse je tiho

Zvečer naslanjam glavo na dlani,
z daljave zro me žalostne oči.

A vem, zaman jih iščem, čakam,
sam vase tiho, bolno plakam.

Krog mene, v meni vlada težki molk,
le z vetrom plava nočni krik postovk.

Ko zganil bi se ta vesoljni čas,
da slišal svoj bi izgubljeni glas.

A vse je tiho, list ne strepeta,
eh, kot bi nema slutnja mimo šla.

Pisma

Zunaj je lilo, kot bi se strgalo nebo.

Staro zidovje je zatohlo zavdarjalo in vlažni madeži po stenah so navdajali dušo s strahom pred neznanim, s tem čudnim občutkom, ki nas navdaja dandanes.

Sedel sem pri mizi in pisal. Nekdo - ne vem zanj - je obesil ogledalo nasproti pisalne mize, tako da sem večkrat zagledal v njem svoje lice. Oče bi me ne spoznal!

Na ležišču je hropel moj prijatelj. Bal sem se ozreti nanj. Nenadoma se je vzpel pokonci, zakašljal, zahropel, in ko se je pomiril, me je zaprosil:"Daj mi, prosim, tule, izpod blazine je šop listov. Daj mi jih."

Zastal je:"Veš, pisma so..."
zardel je:"... dekletu sem jih pisal!"

Sedel sem k njemu, ga rahlo potisnil nazaj in vzel zavojček izpod blazine.

Dahnil je:"Beri jih, glasno, meni ..."

In sem. A pogled mi je večkrat ušel na ogledalo, kjer sem videl sebe.

Prvo pismo

Draga dekle!

Zdaj, ko vidim, da je šlo vse prav do kraja, da je vse brez smisla in zaman, sem sklenil pisati ljubavna pisma!

Pisma Tebi!

Ko jih boš brala, si misli, da bereš neko knjigo, kjer si dva - on in ona - pišeta pisma; dolga, iskrena, lepa, iz katerih žari iskrena ljubezen, prekaljena z boji in nemirom.

Misli si, da je on - nekdo iz dežele življenja in,
da je ona - dekle iz dežele sanj.

Nocoj, draga dekle, ko sva zavila s prijateljem onstran s polja belih domov, sem začutil nekje v prsih neznano bolest, ki sem ji pozabil izvor.

Pa sem se zlagal samemu sebi in začel pripovedovati prijatelju o cestah in njih otrocih, o morju, o pustinji...

A sam nisem vedel, da so ceste, morje in pustinja prav iz istega perišča kot moja bolest v prsih... V daljavi nekje je meja, ki leži kot fata-morgana; ko v žgočem dnevu hrepeniš po kaplji vode iz kristalnega studenca, nagneš ustne do biserne pijače, in obstrmiš iztreznjen; opečen od razžarjenega peska.

Potem sva molčala in nama je samo korak pel tja v noč...

Kar na mah pa mi je iz zavesti bruhnilo: saj si ne lažeš, saj je res; bledeš le, sanjaš.

Iz sanj se Ti je porodila,
bila je kot vila;
in sta blodila,
sta se ljubila.

Ta drhteča pesem nama je naspela sreče in miru. Sanje so postale dejstvo.

In tedaj sem zaznal tudi jaz, da me muči le grenak sen. Spomnil sem se nenadoma, kako sem se zazrl v Tvoje otožne oči, ki so govorile, kako sem pil rožnati cvet Tvojih ustenc, kako sva drhtela in trepetala, kako sva se izgubljala v morju želja in nama je sto in sto vonjav kazalo pot do sreče, ki sva jo srkala željno, brez pomisleka in strahu!

Nato si drhte krenila prek mojih dlani, ki so bile hladne kot skala in je morje šepetalo pesem, ki je nisem poslušal, saj je bila kot materina smrtna ura.

Potem pa je bilo zopet vse dobro, saj si se znova zaprla v moje oči in srce mi je zadrhtelo, kot da me poljublja oče s svojo blago besedo!

A krog naju je bila hladna noč. V želje zasanjanemu pa mi je bila kot vzpon zore v svetel dan, poln miline in zdravja.

Korak nama je tonil v mrak in on, zasanjanz menoj, je blodil v temo,

dokler ni pes zalajal izza ograde in z namrščeno dlako planil nad naju.

Tedaj pa sem se zdramil, ne iz sanj, temveč iz prividа, iz megle in omotice.

Mimo pokopališča sva šla s prijateljem in hladno je brilo krog ušes; za nama je ostajal kraj s Teboj in pred nama se je porajalo tuje mesto, kjer prodajajo srečo.

Pa sem molil kot vedno: Ljubim Te in ne zahtevam ničesar.
Ljubim Te in čakam.
Ljubim Te, blesteča boginja,
ki brstiš v samoti...

Tvoj fant.

Drugo pismo

Nenadoma, kot trenotno spoznanje, se mi je od nekod porodilo silno hrepenenje po Tebi.

Brez misli, povsem neovirano bi se zaprl v Tvoje oči, občudoval rahlo zapognjene dolge trepalnice, nežno bi Te objel, poljubil na ustne, vdihaval vonj Tvojih las, vonj Tebe, živel bi, ljubil...

Ah, kakor sem so te besede neutešnega hrepenenja, brez olepšavanja brez laži; trdo iz srca, brez misli na vse drugo jih pišem!

Samo Ti, dekle! A ni Tebe, ni spomina nate.
Piši mi, piši. - To mi bo vse, to mi boš Ti.

Tvoj fant

Moj prijatelj je ležal kot mrtev, nenadoma pa je strepetal, bolestno zaprl oči in si krenil z dlanmi preko čela in senca.

"Naprej!" je zahropel.

Tretje pismo

Nekoč sem prejel pismo:

Bilo mi je kot božja beseda Izraelcem:

"Nisem Ti mogla odgovoriti kot si želel Ti!"

In sem šel po cestah. Med zidovi in brlečimi svetiljkami je vel veter, pomešan z glasovi velemesta. Hlad mi je božal obraz. Korak mi je odmeval po tlaku, zvezde so hladno zrle nad ulicami. Tam je nekdo s potoglavim korakom hitel v noč, morda tudi domov, jaz pa sem trpko in ostro hitel za njim...

Nato sem pa postal, se začudil samemu sebi, se zasmejal, zarežal, zažvižgal popevko, prižgal cigareto in se zopet smejal, zarežal, sebi in svoji slabosti.

Vprašal sem se, čemu blodim okrog, ko me nekje čaka toplo ležišče Čemu trpim, ko se morem opijaniti do onemoglosti...

Izza vrat je stopilo dekle, dekletce šestnajstih let in na obrazu je imela jasno očrtano svoje bedno življenje, čeprav je ob času obračuna preštevala težke tisočake.

Pa sem prezrl vse to, ko se mi je ovila krog vratu in me zvodila s seboj.

Vrgel sem ji cigarete in denar. Odprla je radio in zvoki so napolnili ozračje.

Nato pa sem se spomnil na dekle iz sanj, ki me sovraži. Kakor po sugestiji sem jel sovražiti tudi jaz. Pogled mržnje sem vrgel na izgubljenko, ki je nekoč morda ljubila, vstal sem, jo odrinil od sebe in šel nazaj med ceste ter hladne zidove. A ni me vabila nazaj, le hlastno je planila po denarju in si ga pritisnila na prsi.

Hladneje kot kdajkoli sem členil.

Kar sem preživel do sedaj, je bilo kot medica pomešana s pelinom.

Kar sem spoznal, me je opijanilo in omotilo.

Kadar sem ljubil, sem čutil, da mi duša poje pesem, blestečo kot utrinek, da mi vro iz srca besede, sončne, zdrave, kipeče kot žitno polje!

Šel sem, pustil dekle... Pustil in izgubil za vedno, kajti ona je danes mati in žena!

In vzljubil sem drugo, bolj kot prvo, iskreneje, bolj iz duše, kajti čutim, vem, da mi je ona sestra po duhu in srcu.

Toda ona me sovraži.

Vstopil sem v krčmo in zlil vase pijače, tako da nisem poznal niti samega sebe.

Tako sem blodil to noč, iztreznjen od grenke pijače in zadaha smrti.

Tvoj fant

"Postoj", je dahnil, "mislil sem, da mi bo odgovorila, češ ,zabloudil si, nisi me vreden!, Tako bi vsaj vedel, da me je ljubila!"

Vzdignil sem obraz in zastrmel v ogledalo onstran mize. Lice mi je bilo trpko, ledeno...

"Beri naprej!" , je ukazal prijatelj.

Četrto pismo

Draga dekle!

Danes, mislim, Ti bom pisal resnejše pismo.

Otopel sem in ozdravil, kajti kupa grenkega zdravila poživi človeka, da mu volje in zdravja.

Spominjam se, kako sva nekoč sedela pod cvetočim drevjem in je sonce toplo ogrevalo prisojno pobočje.

Komaj sva se bila spoznala in že samo dotik rok naju je spreletel, zbegal. Zrla sva si v oči in molčala...

A ta molk je bil - vsaj zame - popolnejši in srečnejši kot tisoči besedi.

Potem so prišli še drugi in beseda je tekla veselo, kot je bil vesel tudi dan sam.

Kar nenadoma pa sem se zmedel, kajti Ti si se s hrbtom naslonila na moja kolena. Morda res le slučajno, toda bil je to najlepši dar, ki si mi ga naklonila.

Čutil sem, da je bil tudi Tvoj glas tresoč in krhek. In takega daje sladko čustvo, drugim darovano, a v srcu gojeno.

Kaj vse sem hotel takrat: vprašati kaj misliš, kaj snuješ, kaj želiš?

Slutil sem, da nisi le lepa, temveč tudi bistra, polna razumevanja skratka prav taka, kakršno sem se Te zamislil jaz, ko sem Te videl prvikrat!

Vedel sem, da se skladava v mišljenju in hotenju. Tako sem, dobro poznavajoč sebe, upal, da bova šla skupaj naproti življenju in soncu. Tudi smrti!

Potem pa si me zasovražila in jaz sem bil beden, ubog...

A danes je vse mirno; mislim, da sva si prijatelja...

Blisk je švistnil preko neba, grom je odmeval med skalnatimi čermi v gorah, se izgubljal v vesoljstvu. Pomirilo se je...

Tvoj fant

"Lagal sem", je zahropel.

Peto pismo

Draga dekle!
To pismo je le pripis k prejšnjemu:

Napisal sem: Pomirilo se je...

Toda naj samo slišim o Tebi govoriti, naj Te vidim le enkrat. V meni bi se vse zrušilo, ves na pesek zidani mir, in jaz bi ostal sam na križpotju...

Tvoj fant

Šesto pismo

Prav na večer, ko sem Ti pisal pismo, sem zapustil toplo sobo in šel ven pod drevesa.

Bil sem sam, prav sam in tisoči glasov, ki so mi doneli na uho, so me prestrašili, da sem se nehote oprijel raskavega debla in se skozi veje zagledal navzgor.

Bili so:

Temni oblaki, nebo, mesec, gole veje in žice razpete od droga do droga.

Zrl sem v nebo in se čudil.

Oblaki in mesec so mirovali, žice pa so bežale, bežale...

Samo strmel sem.

Toda oguljene veje so bile stalno v isti oddaljenosti od žic...

Žice so mirovale, bežati pa je moralo - karkoli...

Da!

Čim bolj bežim jaz, tem bližji mi je idol - Ti. Oklepa me z neznano močjo, igra se z menoj kot fant z volkom na vrvico!

Kaj meniš, dekle!?

Tvoj fant

Prijatelj je ležal otrpel, le sopel je globoko. Bral sem naprej.

(Nadaljevanje)

Poslednja zgodba Ivana Gruntinovca

V. Poglavje.

Circumvesuviana lahno drsi prek pomarančnih gajev. V daljavi se koplje sonce v morski modrini. Napolo ostaja v ozadju, a še vedno je velik, vzpenjajoč se v male grebene s starimi gradovi in senčnatimi nasadi. Po prašnih cestah pa utriplje življenje; Borba za kruh, borba za obstanek. Ah, saj človek ni strahopetec, toda nasprotja so si včasih vendar prevelika. Skeleča bolečina ti presune sence in moraš ven; kamorkoli - le ven!

Saša je zrl v senco vlaka, ki je vihrala z njimi, vse naprej, naprej; dokler pač ne bo sonce zašlo. Mislil je nekaj, pa se zazrl Angelini v oči in dejal:

"Rad bi Ti povedal, kako se je v meni vse rušilo, rušilo, a se vzpelo, in čutim - vzcvetelo bo zdaj in blestelo, sijalo... - Bil sem - nekdaj - pšeničnih las, modrih oči, sloke vitke postave. Sanjav, mlad, vesel življenja..."

Prenehal je, ji rahlo stisnil dlan in vprašal:

"Saj me ljubiš?"

"Saša!"

"No prav!"

Rahlo se je privila k njemu in prisluhnila njegovim besedam.

"Bile so takrat ženske, ki so me osvajale. Gabijo se mi danes, vse, nadute, hlepeče po denarju. Poznam jih!

Samo zamižati moram! Že se poraja podoba v meni, tu je, tu..."

Glas mu je postal trpek, a govoril je z naslado, s sovraštvom:

"Sneg v noči, mraz, pod nogami škripljе, ledeno zareza v meso... Okno je zagrnjeno; toplo je v sobi, osladno toplo. Medlo rdeče zasenčena luč sveti. Čaj, rum. Tobakov dim. Vonj po ženski. - Slonim v naslonjaču in ona - ženska - pokraj mene. Kot kača se privija! Zdaj mi je stisnila dlan, se mi zazrla v oči in dahnila: "Sanjave, tople, globoke oči - ljubim jih, ljubim..." Oklene se mi krog vratu, vzdigne se navzgor, poljublja oči - kača! Vsa je razžarjena, vsa topla; motne oči ima, globoko sope. Krči se, mišice ji drhte, besede bruha iz sebe brez premisleka, kot ji veli strast; ali nenadoma omahne...

Čuj, Angelina, izsesati mi je hotela srečo in mladost!"

Ona je molčala, le polna zaupanja je zrla vanj.

Pinijevi gaji so zdrčali mimo. Ljudje po poljih so mahali z rokami v pozdrav.

"Iz teme me je rešila dekle! Res morda povsem slučajno, nenameno - ma. Bila je bogata in jaz ubog študent. Ljubila me ni, ali pa se je bala ljubiti. A jaz sem hrepenel po njej, po njenih očeh, po njeni duši..

Iz blata, iz ruševin, iz kreša sem pobral svoje sveto čustvo, dvig-

nil sem ga k soncu, k nebu kot moji predniki svoje srce iz prsi. A s... man... Z vsemi silami me je vlekla prav ona nazaj v temo, ki se mi je studila in se mi studi, ki sem jo proklel. V nič bi jo uničil vso t... nevidno s utripajočo s spolzkimi perutmi, in se nato smejal, smejal... Ona tega ni razumela, samo smejala se je veselo, brezskrbno, opojno...

Njen smeh je bil privlačljiv, vlekel me je za seboj... Smejal sem se, režal, krohotal v blaznost, tipal sem v blato in glen, srkal ga v... se, vesel, zblaznel od opojnosti potapljanja v greznico in ..."

"Saša...", je dahnila Angelina.

Za hip se mu je nasmehnilo trpko lice, a zresnil se je in dejal:

"Bodi močna dekle, poslušaj in sodi! - Bil sem norec, bedak. Neko upanje se me je še oklepalo in begal sem kot lastovka na jesen. Biti sem hotel sam, a me niso pustili. Vabili so me s seboj, mi pripovedovali, kako mi je umirala mati, hoteli so mi napolniti žepe z miljoni... Stran od mene, sem jim dejal, stran vi vsi z vašim lažnim usmiljenjem, sovražim vas, sovražim...

Čemu se vam smilim? Še dvomite? Da! Sušičen sem, paralitičen, živ mrlič... In me hočete tolažiti? Božati? Nudite mi opojne pijače, ki zdravi; dajete mi zdravila, čudežna?

Stran, pustite me umreti, crkniti kot psa, ki se slini in renči, če kdo vstopi. Ta je moj prijatelj, ta vas vse sovraži, ker ga suvate z okovanimi škornji...

Toda - dober je! Pravkar sem ga poljubil na garjavo čelo in zdaj me gleda z velikimi očmi, ki so zelene, kot jih ima le še kača; in to mi nudi, le tolaži me ne. Taki k meni, brez obljub, brez osladnosti..."

Ponehal je malo; lice se mu je umirilo in rdečica je izginila...

"A ni jih bilo. Hrepenel sem po dekletu, ki bi me mogla razumeti.. Res je, gnusil sem se ljudem, kot so se oni meni!

Morda, morda se gnusim tudi Tebi!?

Glas mu je bil vprašujoč in drhteč. Dekle mu je gledala mirno v oči rekoč:

"Saša, besede so odveč, laž so..."

Dušo je videl v njenih modrih očeh in resnico v par besedah!

Bili so že mimo Vesufa, tik pri razvalinah Pompej. Izstopila sta i iz coupe - je v bleščeče dopoldne.

Saša je bil vesel; vesel življenja, sonca, rastlin in dekleta poleg sebe. Izčistil se je, zavest mu je postala lahka.

Napotila sta se k razvalinam...

(Nadaljevanje v prih. št.)

Vselšnan

Str. 3) Ljubo . . . . . Naša Pieta
" 4) St.Dolar . . . . Misli o novi Jugoslaviji
" 6) S.D. . . . . Demokracija in načrtništvo
" 9) S.D. . . . . Mala in velika podjetja
" 1o) ... . Stranke in volilci
" 12) S.F. . . . . John Foster Dulles , najnevarnejši nasprotnik Stalina
" 15) ... . Brižinski spomeniki
" 19) Grajan . . . . . Pesem v prozi
" 2o) Ljubo . . . . . Zasnubil sem
" 2o) Ljubo . . . . . Moj dom
" 21) Jeruc . . . . . Kaj marim
" 21) Jeruc . . . . . Vse je tiho
" 22) Grajan . . . . . Pisma
" 27) Grajan . . . . . Poslednja zgodba Saše Grondinova

NASLOVNO STRAN IN NOTRANJO OPREMO
IZDELALA JAKA IN MIMICA

TISK "TSA"

VSEM BRATOM V IZGNANSTVU ŽELIMO
BLAGOSLOVLJENE PRAZNIKE VSTAJENJA
GOSPODOVEGA!

